ZACCHIA. P

QUÆSTIONES MED-LEGALES

1621

PAVLI ZACCHIAE
MEDICI ROMANI
QVAESTIONES
MEDICO-LEGALES.

In quibus omnes eæ materiæ MEDICÆ, quæ ad LEGALES facultates videntur pertinere, proponuntur, pertractantur, resoluuntur.

Opus ipsis IVRISPERITIS apprimè necessarium, MEDICIS perutile, cæteris non iniucundum.

Omnia IVRISPERITORVM more discutiuntur, in quorum præcipuè gratiam hæc in lucem prodeunt.

LIBER PRIMVS.

ROMAE, Sumptibus Andreæ Brugiotti. MDCXXI.

Apud Iacobum Mascardum. Superiorum Permissu.

ILLVSTR.MO AC REVER.MO D. D.

SCIPIONI BVRGHESIO CARD. AMPLISSIMO.

PAVLVS ZACCHIAS MEDICVS F.

QVI labores ſuos typis committentes, eos principibus viris inſcribunt, aut laudare, aut pro acceptis beneficijs gratias agere conſueuerunt; ego neutrum horum, ſed exploſa longa verborum ſerie, priores

hos meorum ſtudiorum fructus libens, ac volens ad te defero: nam neque animi tui virtutes, aut generis nobilitatem mea laude indigere, neque beneficium, quod tibi acceptum refero, verbis rependeri poſſe mihi perſuadeo. hæc tu ſi æquo animo complecteris, & beneficium in me collatum, & laudes tuas ex tuę magnanimitatis fonte emanantes, ſi quid illis addi poteſt, mirum in modum auxeris. Viue diù, & vale.

LECTORI

LECTORI LEGVMPERITO.

VEREBAR, cum ad hæc exaranda iam iam me ipsum accinxissem, nè illud Plauti mihi obijceretur in Pœnul. act. 4. scen. 2.

M.Omnem operam perdis. S. Quid iam? M.Quia doctũ doces. *Inanis enim, ac floccipendenda opera videri cuiquam poterat in ijs ipsis doctorem Legumperitis se præbere, quæ iam ipsi in suis monimentis rata, ac sancita habent, & quæ ipsi poterant vice versa quemlibet doctum virum, non me ipsum modo edocere. Cùm tamen animum aduertissem, ac humanissimos, & æquissimos rerum arbitros comperißem vnicuique in arte sua plurimum tribuere. l. septimo mense. ff. de stat. hom. l. 1. ff. de ventr. Inspic. & ibi Bart. num. 3. ac præsertim Medicis in ijs, quæ ad artem Medicam spectant standum esse illos sanciuisse, Guid. Papa sing. 780. Mascard. de Probat. Concl. 1034. num. 2. Vol. 2. Rota in nouiß. decis. 620. num. 3. part. 1. inanem illum timorem abieci, ac prouinciam hanc licet suprà vires mihi laboriosam, libentissimè suscepi. Neque enim extrà artis propriæ limites progre dientem, tanquam vilem sutorem vltrà crepidam iudicium ferentem naso quisquis sit me suspendere adunco iure poterit. bona igitur spe stimulatus ad operis finem propositum aßequendum totis neruis contendi, qui talis fuit, vt Iurisperitis primò, ac dehinc etiam Medicis ipsis scriberem, ac vtrisque quoad fieri poterat, satisfacerem, quod quanto labore præstiterim nullus vnquam iudicare poterit, nisi is, qui singulas per se huiusce operis partes diligenti examine perscrutabitur.*

Neque enim vt Iurisperitis rem gratam facerem ſat habui, eas materias, quæ ad propoſitum argumentum pertinebant, noſtro, Medico nimirùm more, pertractare; ſed omninò me in Iurisperitum transformare tentaui, ac in omnibus, & per omnia legaliter agere; quod an mihi laborioſum fuerit, ipſe Legumperite optime veritatis Iudex perpendito. cum namque, vt excogitatum ſcopum aſsequerer, plures doctorum hominum auctoritates congerere mihi neceſsè fuerit, ſolas Medicorum non ſufficere apertiſſimè videbam, ſed vnà ipſarum Legum ſanctionibus, ac Iureconſultorum teſtimonijs omnia quæcunque dicerentur munire, non minùs Lectori Legumperito iocundum, aut vtile, quàm omni ex parte mihi neceſſarium eſſe duxi. Ergò Legum, earumque interpretum, cæterorumque doctorum volumina reuoluere iam iam deſtinans, ad operam, licet inexpertus me accinxi; neque enim alicuius opera in ea re vti aut animus ſuadebat, aut ſcribendi occaſio permittebat. Induſtri deniquè labore, quod mihi propoſueram, ſi non integrè, ſaltem aliqua ex parte aſſecutum me eſſe etiam ipſorum non infirmæ conditionis Iureconſultorum teſtimonium promittebat. tamen omnia tuta pertimeſcens, adhùc anceps, & bæſitabundus hæc in lucem exire vix aſſenſus ſum, vt qui ſatis ſuperque perſpectum habeam, me quoad hanc huiuſce operis partem, pedem in alienum chorum intuliſſe; vndè facilè dubito, ne imprudens extrà chorum exiliuerim. Fortaſsè etenim ob legalis ſcientiæ imperitiam, & non ſanum intellectum facilè eueniſſe potuit, vt textus, ac doctorum auctoritates aliquas ad rem minimè adduxerim, & è contrà, quæ ipſis Iuriſperitis protrita, mihi tamen ignota commodè, atque aptè ad rem adduci poterant, nihilo ſeciùs adduxerim.

Pluribus etiam auctoritatibus dicta quædam peculiaria munire cum Iuriſperitis agentem oportebat; qui ſine lege loqui erubeſcunt

ſcunt, quod tamen ob ſcribendi modum à noſtro alienum prætermiſſum eſt. Potuit & illud factum eſſe, vt multa longioribus forte fortuna pertractauerim, quàm materia, & Modernorum deſiderium, ſumma, ac perſpicua breuitate gaudentium requireret, quinimmò etiam, vt pleraque obſcuriori verborum ſerie à Legali facilitate abhorrente diſcuſſerim, quæ tamen omnia gratis condonare mihi iure poteris, humaniſſime Lector Legumperite, eaquè aut tantiſper laudare, aut non omninò vituperare, ſi modò æqua lance cuncta librabis. Vale.

LECTORI

LECTORI MEDICO.

PAVCIS tecum ſeorſim agere, Lector Medicinæ ſtudioſiſſime, deſidero: ſunt enim quædam in hiſce quæſtionibus, quorum ego te peculiariter admonere, vel de his ipſis me breuiter apud te excuſare debui; multis tamen breuitatis ſtudio omiſſis, paucula hæc tua bona venia ſubdam. Etenim quòd hìc quædam ſicco, vt aiunt, pede tranſegerim, quæ tamen à me audire, vt qui à communi doctorum hominum opinione in pleriſque diſſentiam, deſideraſſes, tibi fortaſsè minùs probabitur; mancumque in hac parte me fuiſſe iudicabis. ſi tamen ad operis inſtitutum te met ipſum conuertas, me nullo modo deliquiſſe fateberis.

Erunt præstereà ex Medicis quidam adeò relligiosè præceptorum verba, & dogmata obſeruantes, ac recolentes, vt in hæc incidentes, quæ aliquandò contrà præceptorum ſententias prolata ſunt, nefas hoc non ſolum remittere mihi recuſabunt, ſed condigna pœna tale piaculum eſſe plectendum ſeriò affirmabunt; quaſi Philoſopho viro non niſi alieno ingenio liceat philoſophari, aut quaſi humano generi id primùm proſit, quòd Plato, aut Ariſtoteles locuti ſint, quòd veritatem autem, aut falſitatem aſtruerint nihil. Num tantùm poſſe debet perſonarum acceptio, vt magis attendendum ducatur, quòd quiſquis ſit loquatur, quàm quid loquatur? Te verò valere talis farinæ homines iubere exiſtimo, qui quaſi œſtro perciti in arma, & ignem ſe conijciunt, cum quid contrà præceptorum ſuorum auctoritatem aliquem protuliſſe audierint. Ego præceptores

ſum-

summo honore afficiendos esse sentio, cæterùm quemlibet philosophari etiam contrà eorum dogmata non solùm non improbandum, sed laudandum, nec modo non negligendum, sed optandum, neque enim aliter in dies magis magisque veritas elucescit, etiam ex his, quæ contrà ipsam veritatem pronunciantur.

Quòd ergò hìc me tantoperè in multis Medicinæ, ac Philosophiæ præceptoribus primarijs contrariari comperias, scito, Deum hominesque testor, non nisi rerum veritatem indagandi auidum id me patrasse, & licet potuerit vana veritatis species me decipere, tamen non ob id accusandum me erroris existimes, quisquis es, qui veritatem præ omnibus amandam, ac recolendam censes. Si quæ verò alia sunt, quæ à Medicorum stilo abhorrere tibi videantur, nauseamque tibi facilè excitent, præter rem ità me hæc disposuisse ne putes: cum Iurisperitis enim agentem, non aliter scribere oportuit; sed tu quæ tua sunt æquo accipias animo velim, quæ verò ad te minùs pertinere videbuntur, valere sinito, ac tu quoquè vale.

Imprimatur si videbitur Reuerendiss. P. M. Sacri Apostolici Palatij.

P. Episcopus de Curte Vicesgerens.

DE mandato Reuerendiss. P. Fr. Hyacinthi Petronij Sacri Palatij Magistri, Ego infrascriptus præsens opus Pauli Zacchiæ Medici inscriptum, Quæstiones Medico-Legales, *legi diligenter, in eoque nihil inueni, quod Sanctæ Romanæ Ecclesiæ repugnet, aut bonis moribus aduersetur, in quorum Fidem &c.*

Prosper Martianus Medicus Physicus manu propria.

Imprimatur.

Fr. Ignatius Ciantes Rom. Reuerendiss. P. Fr. Hyacinthi Petronij Sacri Apostolici Palatij Magistri Socius, Ordinis Prædicatorum.

TITVLORVM, ET QVAESTIONVM INDEX.

Titu-

Indicis Quæstionum Finis.

QVAE-

QVAESTIONES MEDICOLEGALES

TITVLVS PRIMVS.

De Aetatibus, & ijs quæ ad ætates pertinent.

SVMMARIVM.

1 *Ad Medicum pertinet de Aetatibus differere, ac determinare.*
2 *Quid sit Aetas secundùm Iurisperitos. refellitur num. seq.*
4 *Aetatis nomen sumitur aliquando pro tempore.*
5 *Aetatis definitio ex Medicis, & num. 7.*
6 *Quælibet ætas in particulari esse constituitur per mutationem constitutionis corporis.*
8 *Infans quandò quis dicatur.*
9 *Infans non intelligit quid agat.*
10 *In pubertate positus quandò quis dicatur.*
11 *Puberes, qui dicantur.*

Quid sit Aetas. QVÆSTIO I.

EA, quę de ętatibus disputatio instituitur Medica quidem est, sed quæ non minùs ad Iurisperitos pertinere videatur, cùm multa circà ætates discutienda veniant, quorum cognitio ipsis Iurisperitis non modò vtilis, sed apprimè est necessaria.

1 At verò de Aetatibus disserere, ac decernere, earumque terminos præscribere (cùm ij certi in vniuersum assignari non possint Gal. teste de sanit.tuend. cap.5. in princip.operum suorum class. secunda) solius Medici munus est: cùm enim Aetates pro temperamentorum ratione mutationem, ac proprium terminum sortiantur. Fernel.Physiolog. lib. 3. cap. 10. ac temperamentorum mutationes Medico præ cæteris notæ sint, & ad eum de ijs agere

A perti-

pertineat. Gal. de Temperam. lib. 2. cap. 2. classſ. 1. patet quòd & de Aetatibus dijudicare ad Medicum ſolummodo ſpectet.

Videndum ergò primò iure optimo, quidnam ſit Aetas, quam
2 primò loco definiunt Legumperiti, eſſe quamdam temporis men-
3 ſuram à natiuitate vſquè ad obitum decurrentem. ſed nomen Aetatis in hac definitione aliter accipitur, quàm ad noſtram rem faciat, quippe cùm genericè acceptum eſſe pateat ex hoc, quòd per illam non aſſignetur ætatis cuiuſdam particularis natura, ſed tantummodò dicitur, Aetatem eſſe tempus illud, quo homo, vel animal viuit, cùm tamen hoc non quæramus: hoc enim pacto Ae-
4 tatis nomine accepto, nihil aliud ſignificatur, quàm tempus, vt accipi contingit interdùm, quemadmodùm apud Lucret. lib. 3. de Rer. nat.

— In quo ſit mortalibus omnis
Aetas poſt mortem quæ-reſtat-cunque manenda.

Et ſimiliter in communi modo loquendi Aetatis nomen, vt dixi, pro tempore ponitur, cùm igitur Iuriſperitorum definitio non integrè rei naturam aſſecuta fuiſſe videatur, alia, ac magis propria, & peculiaris Aetatis definitio quærenda eſt.

5 Medici optimè definiuerunt, Aetatem eſſe id vitæ curriculum, quo luculenter corporis conſtitutio per ſe, ſuoque nutu mutatur.
6 ità Fernel. loco ſupra citato. nam per mutationem conſtitutionis ipſius corporis ætas particulariter conſtituitur in eſſe indiuiduo, ità vt magis ſit hæc, quàm illa ætas.

7 Vel dicamus, quòd ætas certũ vitæ ſpatium ſit, in quo pro temperamenti mutatione corporis, & animi peculiares vigent actiones: tunc enim aliquem in vna ætate conſtitutum dicimus, cùm functiones exercentur conſtitutioni ſui temperamenti cõuenien-
8 tes; quamobrem in Infantia poſitum quem dicimus, cùm fari, ac ordinatè loqui non poteſt vt §. Pupillus. verſ. Quod diximus. In-
9 ſtit. de inutil. ſtipul. & cùm non intelligit, quid agat, vt ibidem habetur, & cùm nullius rationis eſt particeps, vt Plat. de Republ. lib. 4. quem refert Gal. de Plac. Hipp. & Plat. lib. 5. cap. 7. claſſ. 1.
10 In pubertate verò poſitum dicimus aliquem, cùm euidenter corpus augeſcit, pili in locis conſuetis apparere incipiunt, & ad coitum aptus homo eſt: puberes etenim dicuntur, qui ex habitu corporis concipere, & generare poſſunt c. Puberes. de deſponſ. Impub. &

pub. &

pub. & ibi Abb. num. 2. eodem quoque pacto, & in reliquis ætatibus considerandum. Alias præterea ætatis definitiones affert Epiphan. Ferdin. Theorem. lib. 1. Theor. 19. quas vide apud ipsum.

SVMMARIVM.

1 *Aetatum diuisio, ac numerus varius.*
2 *Aetates sex ex nonnullis Iurisperitis.*
3 *Aetates septem ex alijs.*
4 *Aetates quatuor ex alijs.*
5 *Aetates quinque ex alijs.*
6 *Aetates duæ tantùm ex alijs. & num. 12.*
7 *Aetates duodecim numerari possunt.*
8 *Aetates quinque ex Fernelio.*
9 *Aetates septem ex alijs Medicis.*
10 *Aetates nouem ex alijs.*
11 *Aetates tres ex Arist. & ex alijs ibi.*
13 *Aetates ex communi opinione quatuor.*
14 *Aetates quatuor ex alijs, & num. seq.*
16 *Composita temperamenta quatuor.*
17 *Multiplex Aetatum diuisio Iurisperitis magis consona.*

De diuisione, ac numero Aetatum.
QVÆSTIO II.

1 VAria, ac multiplex apud multos est Aetatum diuisio, ac numerus ità vt seriò dixerit, ac benè Vallef. Controuers. Philos. ac Medic. lib. 1. cap. 8. Aetatum tot esse partitiones, quot scriptores: nam & apud Iureconsultos, & apud Philosophos, & apud ipsos etiam Medicos varia omninò est ætatum distinctio.
2 Nam Iurisconsulti aliquandò in sex partes diuidunt, Infantiam nempè ad septimum vsquè annum protrahentes, Pueritiam ad duodecimum, vel decimumquartum, Adolescentiam ad vigesimumquintum, Iuuentutem, seù virilem ætatem ad quinquagesimum, Senectutẽ ad septuagesimum, Decrepitatem, vel senium ad vitæ terminum. ità in c. vt inter diuinum de sacros. Eccles. Glo. in

proem. 6. §. sanè. Alberic. in diction. in verbo Aetas. Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. cent. 1. cas. 57. num. 1. Aliàs autem septem enumerant addentes pupillarem post Infantiam, Pueritiam dehinc, Pubertatē, Adolescentiam, seù plenam pubertatem, iuuentutem, seù virilitatem, senectutem, & decrepitatem. hoc pacto eas enumerat Glo. in §. Minor nat. Instit. de Adopt. Port. ibid.

4 Interdùm verò quatuor tantùm recensent, Impubertatem scilicet, vel Pueritiam ad decimumquartum annum extendentes; adolescentiam ad vigesimumquintum, Iuuentutem ad septuagesimum, senium ad vitæ finē. Glo. in l. Hæred. comp. ff. ad l. Falcid. 5 sed apud nonnullos etiam quinque enumerari reperij, hoc est, Infantiam, Pueritiam, Adolescentiam, Iuuentutem, & Senectutem, cuilibet suis assignatis terminis. Bellon. in §. Is quoque. in Instit. parte 2. num. 24.

Quinimmò (tanta est opinionum, atque vnà rerum agendarum 6 varietas) duas tantummodò ætates aliqui enumerant iuuentutem, & senectutem Leonell. de homin. præced. quæst. 5. art. 3.

Non minorem differentiam reperies inter Philosophos, ac Medicos, qui prout maiorem, aut exquisitiorem temperamentorum mutationem, vel natiui caloris status varietatem considerarunt, in plures, aut pauciores partes ipsas ætates diuidendas esse cen-7 suerunt. Atque ea de re ætates duodecim constituere licet, aut etiam plures, si eas per septimanas diuidamus, quemadmodùm fieri posse tradit Gal. Com. Aphor. 3. Aphor. 30. & comm. Aphor. 5. Aphor. 7. extr. ord. class. respiciebat enim Gal. apparentem aliquam temperamenti mutationem, quam singulis septenis annis illucescere asserebat ipse Hipp. in lib. de Septim. par. in fin. quem hoc pacto ætates diuisisse testatur Costæus in disquis. Physiol. lib. 3. cap. 3. licet Oribas. comm. Aphor. 3. Aphor. 38. Hipocratem plurimùm ætates in sex partes diuisisse affirmet: & quidem Græcos minutiorem hanc ætatum partitionem ità secutos esse constat ex Cœlio lib. 19. cap. 22. vt etiam duodenum numerum transgressi videantur. Solon tamen ex Philone Iudæo adducente Fran. Piccolomin. in lib. de rerum definit. in decem partitus est, vt in carminibus ibi allatis videre licet, quæ habes etiam in libello Carminum, vel sententiarum, Theognidis, & aliorum Græcorum Poetarum Carm. 142. Macrobius quoque inter Latinos decem

cem

cem ætates enumerauit in lib. 1. de somn. Scipion. cap. 6. vers. f. ac hominis vitam decem septenarijs absolui tradidit ex sententia etiam Physicorum. Possunt ergò ætates per septennium vsque ad duodenum numerum hoc pacto numerari, Infantia, Pueritia, Pubertas, Adolescentia, Iuuentus, Virilitas, Aetas consistens, Aetas Media, senectus, Aetas declinans, seu ingrauescens, Senium, & Decrepitas, quas varia nomina sortiri, & plurimùm inter se confundi, diuersosque à diuersis terminos habere suo loco, & tempore palam fiet. Hanc diligentem, adeòque exquisitam ætatum partitionem videtur primus obseruasse Hipp. Aphor. lib. 3. ab Aph. 24. ad plures seqq. in quibus Morbos enumerabat, quibus singulæ ætates obnoxiæ esse consueuerunt, ex cuius sententia licet ex Iurisperitis Menoch. vbi suprà dixerit ætates esse septem, diligenter tamen intuenti Minutiorem partitionem ipsum fecisse constabit.

8 Fernelius Physiol. lib. 3. cap. 10. ætates in quinque partes diuisit, sed adolescentiam, quam primam constituit, quatripartitus est in Infantiam, Pueritiam, Pubertatem, & Adolescentiam propriè dictam, ab his recensens Iuuentutem, post hanc constantem, ac maturam ætatem, ab hac ingrauescentem, postremo loco Decrepitam. Ex his constantem temperatam facit, cæterarum vnicuique suum temperamentum assignauit. & ratio huius partitionis ipsa temperamentorum ratio est, eo modo, quo ipsemet declarat, vt apud ipsum videre potest. Quin etiam hanc partitionem ætatum non solùm secutus est Valles. loco sup. citato. sed eam ex Hipp. & Gal. sententia se ipsum admisisse firmauit.

9 Non desunt etiam ex Medicis, qui septem enumerent Hippocratem fortasè secuti loco proximè allegato, vbi præcipuæ ætatum partitiones septem videntur esse, licet & aliæ nonnullæ adesse deprehendantur. sed in lib. de septiman. qui ad nos non peruenit, manifestè illum septem ætates constituisse, testatur Censorin. in lib. de die Natali. eiusque opinionis illum fuisse tradit Piccolomin. vbi supra in verb. ætas. sequitur & hanc distinctionem Gordon. Med. suo tempore doctissimus in Lil. partic. 2. cap. sexto.

10 Quin etiam Ioel Medicus inter recentiores, ac nouissimos in comp. Med. lib. 1. sect. 3. petit. 13. Aetates nouem esse asseruit etiá ex ipsius Gall. sententia, sed eius partitionis nulla ratio assignatur.

11 Arist. in de Iuuent. & ſeneꝺ. &c. cap. 14. cuiuſcunque animalis, itidemque cum his ipſius hominis ætates in tres partes diuiſit, in iuuentutem, vigorem, & ſenectutem, & ratio eius diuiſionis eſt ipſius naturalis caloris vitæ fontis conſtitutio, cuius reſpectu ætates pro eius incremento, ſtatu, aut decremento mutationes accipere maximè neceſsè eſt, atque hac ratione in tres tantùm partes patitur diuidi vitæ ſpatium, quæ tamen ſubdiuidi etiam poſſunt, prout magis, vel minùs ad principium, ſeù finem incrementi, ſtatus, aut decrementi accedunt. Conſentire huic diuiſioni viſus eſt Seruius Tullus referente Aulo Gell. Noct. Actic. lib. 10. cap. 28. & hanc eſſe ſufficientem ætatum partitionem contendunt Cœlius Rhod. lect. Antiq. lib. 19. cap. 22. Cardan. Contrad. Medic. lib. 2. contrad. 10. Epiphan. Ferdin. Theorem. Med. lib. 1. Theor. 19. qui non ſolùm hanc eſſe ſufficientem aſſerit, ſed quamcunque aliam ſuperfluam.

Denique Coſtæus in diſquiſit. Phyſiol. lib. 3. cap. 3. hominis, 12 & animalis cuiuſque ætatem propriè duas tantùm habere partitiones voluit, pro caloris fortaſsè natiui augmento, & decremento, fortè fortuna non admittens dari poſſe ſtatum, in quo calor prædictus nec proficiat, nec deficiat.

Communiſſima opinio, & in quam plures Medici, & alij viri 13 doctiſſimi conſpirare videntur eſt, ætates quatuor tantùm eſſe cõſtituendas. Tot enumerat, & non plures Hipp. 1. de Diæt. non longè à fine ſuis quaſque temperamentis inſignitas, tot etiam enumerabat Phytam. & quatuor anni temporibus ipſas comparabat; & tot realiter eſſe elicitur ex Platone in dialogo de Regno. Quatuor etiam conſtituerunt Seruius Tullus, itidemque Terentius Varrò, parumque diuerſos terminos illis aſſignarunt, vt recitat Pierius Valerian. de Hyerogliph. lib. 27. tranſ. med. cum his quoque conſentiunt Cic. in lib. de ſeneꝺ. & Poetæ ipſi. Horat. in art. Poet. Ouid: Metamorph. lib. 15.

14 Sed & plurimi Medicorum quatuor recenſent Gal. 5. de decret. Hipp. & Plat. cap. 6. & lib. Finit. Medic. propè princ. & lib. de ſalubr. diæt. tex. 7. claſſ. 2. qui & Hippocratem quadrifariam partitum eſſe ætates teſtatur in libello, cui titulus. Breuis denot. dogmat. Hippocr. & manifeſtè ità Hippocratem egiſſe conſtat ex Aph. 13. lib. Aph. 1. vbi de ætatibus, quæ facilè, aut difficilè ie-

iunium

iunium ferunt mentionem habet: acceptant & hanc partitionem Auic.1. 1.doctr. 3.cap.3. Alb.Magn.de Iuuent. & senect.tract.1. cap.2.& ante hos Soran. Ephes. in Isag. cap.5.& ex recentioribus Valleriol.loc.comm. lib.1. cap. 10. Fontan. Aphor. sect. 1. Aphor. 13. Baccanell. de Consens. Medic. lib. 1. cap. de Aetat.

16 temperam.& alij quamplurimi. Nequè absquè firma ratione hoc faciunt, quià quemadmodùm composita, ac præcipua temperamenta quatuor tantùm numero sunt, iuxtà quæ quatuor etiam humores in animalium corporibus diminuuntur, & augescunt, pro quorum diminutione, & augmento status etiam, & conditio vitæ mutatur, sic etiam iure optimo quatuor ætates constituendæ. Cùm igitur ætas pro temperamenti mutatione, & peculiaris humoris abundatia ipsa quoque mutationem accipiat, transiens in alterius ætatis naturam, non potest, nisi quaduplìciter partiri. vt sentit etiam ipse Gal. in loco supra allegato. de Sal. Diæt. & licet doctissimus Fernel. loco iam sæpè citato hanc rationem veluti falsam, & nullius valoris confutare tentauerit ex eo, quòd nullus absolutè tale temperamentum habeat, quale ætati, in qua permanet, conueniret, nobis tamen satis est, quòd quisque respectu sui ipsius omnes prædictas temperamentorum mutationes experiatur, modò ad debitum vitæ terminum peruenire illi fata concedant. Detur verò, an non detur ætas illa temperata, quam dari vult idem Fernel. in qua animal nec proficiat, nec deficiat, non est præsentis loci inquirere, illud satis sit adnotasse, multos ex Philosophis apertè negasse dari posse simile aliquod vitæ tempus, rationibus, de quibus per eos in lib. de Iuuent. & senect. & de long. & breuit. vitæ.

17 Cæterùm quo ad ætatum numerum, quià legibus, & ijs, qui leges moderantur ob rerum agendarum varietatē multiplex ætatum diuisio magis consona est, posthabita pro nunc hac rationabiliori partitione, ætates esse septem constituamus cum iam citata Glos. in §. Minor nat. ff. de Adopt. quam enumeremus hoc modo, Infatiam, pueritiam, Pubertatem, Iuuentutem, Virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem, de quibus sigillatim disseremus, ea tantummodò pertractantes, quæ ad ipsos Iurisperitos, ex nostra Medica officina vel scitu necessaria, vel auditu nō iniucunda fore existimabimus, ab ipsa Infantia originem sumentes.

SVMMARIVM.

1 *Infantia quid ex Auicenna.*
2 *Infantia propriè quæ nam ætas sit.*
3 *Infans quis dicatur.*
4 *Balbutire est infantiæ proprium.*
5 *Aetas numeratur à die natiuitatis, non autem à die conceptionis.*
6 *Natus nocturno tẽpore an ãtecedẽti, vel subsequẽti die natus dicatur*
7 *Dies incipit a media nocte, & durat vsq; ad mediam nocte.*
8 *Dies noctis filius.*
9 *Dies aliquãdo sumitur pro eo tãtùm spatio, quo Sol lucet super terrã*
10 *Infans vocatur etiam existens in vtero.*
11 *Aetas est vitæ spatium.*
12 *Quod in vtero est animal dici non potest.*
13 *Infans dicitur minor septennio.*
14 *Septennes pueri expeditiùs loqui incipiunt.*
15 *Infantia dicitur ætas prima.*
16 *Infantes vtrum sint alicuius intellectus capaces.*
17 *Infantiæ proximus habet aliqualem intellectum. contrarium num. seq. Amplia ut num. 19.*
20 *Impubes iudicio caret. Amplia ut num. 25.*
21 *Impubes dicitur vsque ad 14. annos.*
22 *Infans furioso æquiparatur.*
23 *Furiosus casu agit quod agit, sic & infans.*
24 *Actus ab infante, & furioso facti non tenent. Amplia vt num. seq. declara vt num. 27.*
28 *Infans non habet dilucida interualla.*
29 *Imperfectio intellectus in infanti est à Natura, & id circò non intermittit. contra de furioso num. seq.*

De infantia.

QVÆSTIO III.

1 INfantiam Auic. prima p. doctr. 3. cap. 3. dixit, esse ætatem in qua membra pueri nondùm ad motiones, & ad ambulandum

dum sunt apta; nos tamen iuxtà communiorem opinionem, dicamus, Infantiam esse ætatem primam à die natiuitatis vsquequò expeditè homo loqui incipiat. cùm enim Infans dicatur is qui fari non potest l.Mulier. ff. de verb. oblig. §. Pupillus. vers. Quod diximus. Instit.de inutil.stipul. l. fin.ff. rem. pupill.sal.for. Bald.in l.donat.C.de acquir.possess.Alberic.in diction.in verb.infans.Pedemont. decis. 89. num.2. & ex Medicis Iostrerius in Aphorismis infantibus pertinen.sect. prima. Aph. primo,quod & ipsa nominis æthymologia indicare potest, totum illud tempus dici debet infantia,in quo homo expeditè, ac ordinatè loqui non potest à die natiuitatis computando. Ex Medicis tamen Heurn. in suis annotationibus ad Hipp. Aphor.sect.3. Aph. 24. num. 1. Infantiam totum illud tempus vocari voluit, quod à natiuitate vsquequò asperiorem vocem reddant pueri intercedit, quod non nisi cùm puberes fiunt, vel saltem pubertati approximantur accidere solet.licet tripliciter infantiam partiatur,primã ipsius partem à natali die ad perfectam dentitionem, secundam ad septimum annum, tertiam quousquè asperiorem vocem edant. Sed hæc Eurnij partitio, pace illius docti viri dictum velim,mihi non probatur, cùm transacto septimo anno nulli conueniri posſit infantis nomen; omnes enim tunc temporis non solùm loqui, sed expeditè loqui solent. Est autem adeò proprium, ac naturale huius ætatis balbutire, & non expeditè loqui, vt sapienter admodùm Plato illud protulerit in Gorgia,vel de Rhetorica,Quum enim puerum video, cui ad hùc conuenit ità loqui,balbutientem, & ludentem gaudeo, & gratiosum mihi videtur, & liberale, & quod pueri ætatem deceat; vbi vero puerum audio clarè loquentem, amarulenta res esse mihi videtur, & offendit mihi aures, & seruile quid esse mihi videtur. Ex sui ergò natura infantes expeditè non loquuntur, & ideò inter miracula, quæ vniuersale iudicium præcedent, quæ recenset Esdr.lib. 4.cap.6. illud etiam reperies, Et anniculi infantes loquentur vocibus suis. itemque pro miraculo habitum est, quòd nonnulli statim atque in lucem venerunt, locuti sint, teste Arist. probl. lib. 11. problem.27.& infantem semestrẽ triumphum proclamasse pro miraculo narratur à Val. Max.lib.1.cap.6.Cœterùm si rationẽ quæris cur pueri infantes minimè expeditè loquantur pete ab Arist.vbi supra probl.30.

5 Dixi

5 Dixi verò à Natiuitatis,non à conceptionis die computandum esse in ætatis enumeratione, sic sentientibus etiam DD.Couarr. Relect. par.2. cap. 8. Tom. 1. num. 3. Atque hic nota id, quod ab Aulo Gellio Nact. Actic. lib. 3. cap. 2. & à Macrobio saturnaliorum lib. 1. cap. 3. discutitur, vndè scilicet enumerandus
6 dies sit in eo, qui natus sit nocturno tempore; an nimirùm dicatur natus in die præcedenti, vel subsequenti. ex Varrone verò con cludunt,quòd si antè mediam noctem natus sit, eius natalis enumeretur à die præcedenti, sin autem post, à die subsequenti. ratio
7 tio est,quia dies incipit à media nocte,durat autem vsquè ad mediam noctem l. More Romano. ff. de ferijs. Guid. Pap.sing.q.63.
8 vndè ab Antiquis, Diem ex Nocte, prognatum esse dicebatur, Hesiod. in Theogonia.

Nocte porrò tàm Aether, quàm Dies prognati sunt.

Qua de re Dies integer,spatiũ scilicet horarum 24 noctẽ,& diem comprehendens Gal. teste pluribus in locis, præcipuè verò q. Method. cap. 2. & 10. Eiusd.cap.2.class.7.& 1. de Cris.cap.16. class.4. Nyctimeron, hoc est noctidialis ab aliquibus ex Antiquis appellabatur, vt idem Gal. testatur in lib. ad eos, qui de Typ. scrip. cap. 7. class. 3. & in libello de septim. par.clas s.1.licet ali-
9 quandò Dies pro eo tantùm spatio accipiatur, quo Sol lucet super terram, & sic distinguitur à nocte, vt apud Homer. in Apoll. Hymno.

Latona autem nouem dies quidem, & nouem noctes insperatis
Partus doloribus torquebatur.

Et apud Theocrit. Idyll. 2.

Decubui verò in lecto dies decem, & noctes decem.

Porrò licet infantia, quæ prima ætas est, à die natiuitatis enumerari incipiat, non verò à die conceptionis, vt supra dixi, ta-
10 men infans dicitur etiam fætus in vtero existens in sacris litteris citante Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 1. cas. 17. num. 8. quin etiam & apud ipsos Medicos fætus iam in vtero perfectus, & omnibus membris absolutus infans vocatur, vt patet apud Hipp. qui 3.de morb. vulg.Aegr. 10. bimestrem, aut timestrem conceptum infantẽ appellauit,vt testatur inibi Gal. in cõm. & repetit. 1. de sem. cap. 9. class. 1.

Illud tamen & in communissimo hominum vsu, & apud omnes DD.pa-

DD. patet, tempus gestationis non computari cum ætatibus, quę à die natiuitatis solummodò enumerantur. Hostien. in sum. de
11 desp. Impub. num 3. lib. 4. nam, cùm ætas sit vitæ spatium, vix viuere videtur is, qui in vtero existit, & id circò animal dici non
12 potest, nec homo. l. Falcid. ff. ad l. Falcid. Tiraq. de Retract. lignag. §. 1. Glo. 9. num. 78. immò conceptum in vtero nihil esse, & in rerum natura non haberi probabat idem Tiraq. in l. si vnquam C. de reuoc. donat. Glo. suscep. liber. num. 149.

Tametsi autem contrà hanc sententiam strenuè admodùm pugnet Gal. in lib. cui tit. An animal sit &c. vbi non solùm animal esse fœtum in vtero, sed etiam animæ rationalis participem contendit, nobis tamen satis esto, quod ad rem nostram facere videtur, nimirùm nullam haberi rationem in ætatis computatione temporis illius, quo fœtus in vtero permanet, sed ætatem, vt iam non semel dictum est, à die natiuitatis numerari, & hunc esse primum infantiæ terminum.

Secundum desinentis scilicet Infantiæ terminum assignarunt
13 ll. ac Legumperiti dicentes, Infantem dici minorem septennio l. si infanti. C. de Iure delib. Glo. in l. qui habent tutorẽ §. si pupillus pupillauè verb. Infãti ff. de tutelis in l. pupillus qui testam. in l. Donat. C. de acquir. & retin. Zabar. de homic. vol. & casual. c. si furiosus num. 7. Felin. cons. 15. num. 20. Menoch. de Arbitr. vbi supra num. 9.

Talis autem terminus prudenter admodùm ab illis huic ætati
14 videtur assignatus, secundùm plurimùm enim septennes pueri iam expeditiùs, ac magis ad rem fari incipiunt, licet nonnulli, vt de cæteris etiam rebus euenire solet, aut citiùs, aut tardiùs hoc ipsum perficiant.

Quemadmodũ verò ab effectu hæc ætas infantia dicta est, sic
15 etiam ab ordine ætatum dicta est ætas prima, & aliquandò etiam ætas puerilis Alberi. in diction. in verb. ętas prima, & in verbo ętas iusta, ex nostris Cels. suæ Med. lib. 2. cap. 9. licet puerilis nomen ad subsequentem etiam ætates se se extendat.

16 Illud autem circà hanc ætatem controuerti posse videtur, vtrũ nempè infantes sint alicuius intellectus capaces: nam Glo. in §. Pupillus instit. de inutil. stipulat. in verb. non multùm, & Iason. in l. Pupill. si far. ff. de acquir. hæred. num. 4. dixerunt infantiæ

proxi-

17 proximum, hoc eſt, qui iam ex infantia ad pueritiam properat, eſſe alicuius intellectus participem.
18 Dicendum, puerum infantiæ proximum, vel meliùs, infantem 19 proximum pueritiæ reſpectu quidem iam prægreſſę ætatis habere quoquo pacto aliqualem intellectum, abſolutè verò ipſum nullius cognitionis eſſe capacem, quæ ſibi, aut alteri vtilis eſſe poſſit: non enim intelligit quid agit, vt ex prædicto §. pupillus ha-20 betur, immò ipſum impuberem iudicio carere, & habere tantummodò ſemiplenum iudicium firmant ipſi DD. Archid. de elect.c. ex eo. num. 2. Pileus quæſt. iurid. 13. quod multò magis 21 locum habet in infanti, quià impubes dicitur quis vſquè ad 14. annos Iaſ. in l. impuberibus num. 2. ff. de acquirenda hæred. quinimò etiam ſi infans, aut impubes ad propoſitum loquantur, & aliquos actus prudentes faciant, tamen iudicio carere dicũtur Rota in nouiſſ. decieſ. 127. num. 8. & 9. parte 2.
22 Vndè eſt, quòd infans, & impubes apud leges, & earum interpretes furioſo æquiparantur Caſtr. in l. Pupillus ff de acqr. hęred. Maſcard. de probation. concl. 3340. nu. 32. vol. 1. quià quem-23 admodùm furioſus caſu agit quicquid agit l. vltima in fin. ff. admi niſtr. tutor. Menoch. conſ. 82. nu. 207. vol. 1. ſic etiã & infans; & id 24 circò actus ab ipſo facti non tenent, quamobrem nèq; teſtamentum condere ei licet. Dec. in l. ſi frat. C. qui teſtam. fac. poſſ. nu. 3. 25 quod ampliat, vt procedat, etiam ſi, vt dixi, intellectum, & 26 iudicium habeat ſupra quàm ferat ætas. nam tales nullam habent prudentiã, etiam ſi ex actibus habere videantur, vndè Lucr. lib. 3. de rer. nat. hoc maximè quærebat, cur nullus puer ſit prudens; quinetiam puerorum ſapientiam non ſolùm flocci pendebant antiquiores, ſed odio quoque habebant ex parhæmia illa, Pueros odi præcoci ſapientia, ad quod etiam facit Platonis auctoritas in huius quæſt. prin. allata: res enim videtur huiuſmodi ætatis prudentia neque ſibi, neque alteri vlla ex parte vtilis. auctor in Adag.

Non mirum ergò eſt, ſi multotiès apud Homerum infantis nomen pro inſipienti accipitur, vt Iliad. 2.

Certè iam pueris ſimiles loquimini infantibus

Et ſexto eiuſd.

Filium in ſinu geſtans infantem animo, infantem item corpore.

Et

Et Odiss. 16. in fin. sub persona Penelope loquēs inquit.

Filius autem meus; quousq; quidem fuit infans, & demens,

& ipse Telemachus Penelope filius de se ipso loquens Odiss. 2.

Iam enim intelligo, & scio singula bonaq; & peiora,

Anteà autem infans eram.

Infert enim ex hoc quòd erat infans, quod nihil boni, aut mali cognoscebat, veluti nunc cognoscit. prudenter ergò, vt suprà dicebam, æquiparantur infans, & impubes furioso à Legumperitis, immò videtur, quod id ipsum ampliandum sit in infanti, eo quòd carentia intellectus in ipso quantùm est de præsenti sit minùs reparabilis, quàm in furioso, & idcircò actus prudens furiosi 28 & quem quilibet sanæ mentis faceret, valet. Grammat. decis. 73. num. 38. & ratio esse potest, quia præsumitur, vel præsumere licet, ipsum habuisse dilucida interualla in eo actu celebrando, at in infanti non eo modo se res habet, nam non potest dici illum 29 hæc dilucida interualla habuisse; imperfectio enim sui intellectus à natura est. l. si infanti in prin. de Iur. deliber. quæ imperfectio nunquàm intermittit, sed durat vsquè ad certum tempus procedente ætate, vt Lucret. lib. 3. de rer. nat. canebat.

Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur

Corpore, sic animi surgit sententia tenuis

Inde vbi robustis adoleuit viribus ætas

Consilium quoque maius, & auctior est animi vis.

At in furioso intellectus imperfectio cùm sit ab accidenti, & à morbo, facilè quidem potest intermittere, etiam si denuò reuertatur, quousq; igitur hæc imperfectio in puero durat, quicquid agit, etiam si prudenter agat, aut videatur agere, casu tamen agit, non enim cognoscit, se prudenter agere l. fin. ff. rem pupill. salu. for. nulla enim prudentia potest esse illius, qui non cognoscit quales sint actiones, quas patrare solet, vt se cognoscere dicebat Telemachus Vlisis filius vbi suprà apud Homerum.

S V M M A R I V M.

1 *Pueritiæ nomen late patet, & quatuor sub comprehendit ętatis.*

2 *Adoloscentia extendit se ad annum 25.*

4 *Puer*

3 Puer dicitur quis durante pubertate.
4 Pubertas in omnibus ad 25. annum extenditur, præterquam in matrimonialibus.
5 Minores dicuntur antè 25. annum.
6 Pueri nomen conuenit etiam infanti.
7 Pueritia, quænam propriè ætas sit, & num. seq.
9 Puer propriè loquendo dicitur minor 14. annis.
10 Pueritiæ termini varij.
11 Pueritia quandò incipiat, & quandò desinat.
12 Pueritia dicitur ætas pupillaris.
13 Infrà 14. annum in mare, & 12. in fœmina ætas pueritiæ pupillaris dicitur.
14 Pueri intellectu carent. distingue, vt num. seq.
16 Pueri infantiæ proximi quandò dicantur.
17 Prouerbium, Puero etiam notum.
18 Pueri pubertati proximi alicuius intellectus sunt participes.
19 Pubertati proximi doli capaces.
20 In proximos pubertati omne delictum cadit præter adulterium. & num. 27.
21 Impubes iudicio caret. declara vt num. 24.
22 Infans, & impubes quicquid vident ignorant. intellige vt nu. seq.
25 Minores fragile habent consilium.
26 Pueri quæ corporis sunt functiones optimè exercent, quæ verò animi non, sed proxima ætate.
28 Nouennes, & decennes pueri generarunt.
29 Puer neque ad coeundum, neque ad generandum aptus.
30 Puer semen non potest emittere.
31 Vniuersalis natura in pluribus, & ex pluribus regulatur.
32 Qui coire, & generare potest, puer non est dicendus.
33 Pubes dicitur, qui concipere, & generare potest. & num. 36.
34 Non attenditur annorum numerus, sed malitia.
35 Alex. reprobatur, Bart. defenditur.
37 Impubes non præsumitur potens ad coeundum.
38 Alex. quomodo defendi possit.
39 Impuberes sunt steriles.
40 Aetates iuuentutem præcedentes aut semen non effundunt, aut infæcundum.

Puber-

41 *Pubertati proximi habent appetitum coeundi, & coeuntes aliquam percipiunt voluptatem, etiam si semen non emittant.*
42 *Hircire quid sit.*
43 *Potentia coeundi anticipat pubertatem.*
44 *Pubertas in matrimonialibus respicitur quandò quis generare potest.*

De Pueritia. QVÆSTIO IV.

1 PVeritiæ, ac pueri nomen latè patet; pueritia enim quatuor sub se ætatis comprehendit, Infantiam nimirùm, Pubertatem, & Adolescentiam; & licet Fernel. loco iam sæpiùs citato has quatuor ætates maluerit adolescentiæ nomine insignire, & meritò, quià in his omnibus ætatibus homo adolescit, tamen etiam pueritiæ nomen sibi vendicarunt: nam quemadmodùm 2 Adolescentia extendit se ad vigesimũquintum annũ Gal. comm. Aphor. 5. Aphor. 9. & Fernel. loco citato, sic etiam & pueritia, 3 cum puer intelligatur quis donec durat pubertas Bart. in l. Mela. 4 num. 4. ff. de alim. leg. pubertas autem in omnibus præterquam in matrimonialibus ad 25. annum extenditur. Abb. in c. tua. num. 2. de despons. Impub. Aret. in §. Minor. num. 11. Instit. de adoptio- 5 nib. & idcircò antè 25. annum pueri minores vocantur cap. in præsentia. §. Quare. de Probationibus.

Nec solùm adolescenti, ac puberi pueri nomen conuenit, sed 6 etiam infanti: passim enim in sacris litteris pueri nomine vocantur infantes, vt de Christo Domino recenter nato Lucæ cap. 2. Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc, & ibid. cap. 1. de Io. Baptista, quis putas puer iste erit? & vbiquè alias, quin etiam Hipp. in lib. de Nat. Puer. post completam fœtus formationem puerũ ipsum vocitare consueuit.

7 Sed propriùs sumentes Pueritiæ nomen, dicendum est, eam esse ætatem intermediam inter infantiam, & pubertatem, vel me- 8 liùs, esse totum illud spatium vitæ, quod interuenit incipiendo ab eo, in quo primùm infantes expeditè loqui incipiunt, vsquequò 9 pubescant, & idcircò Puer dicitur, propriè loquendo, minor. 14. annis Glo. in l. sancimus. C. quæ sit bon. pos. Glo. in c. ex ratione de Aetat. & qual. & in præf. tit. 14. verb. Pueris, & in cap. super

per inordinata de Præbend. & dignit.verb.Pueri.tit.5.& in c.Referente de delict. Puer.Bart. in l. seruis. ff. de legat.3. licet idem Bart. in l. Prim. §. Initium num.1. ff.de Postul. pueritiam ad 17.
10 annum extendi voluerit, alijs ad 15. vt Terentio Varrone, alijs ad 16.vt Seruio Tullo illā prorogantibus;alijs verò etiam ad 18. vt Glo. in cap. in veteri. dist.77.cum Menochio tamen dicamus,
11 Puerum dici à septimo anno,vsquè ad 14. annum verò perdurare cum iam citatis doctoribus pueritiæ ætatem concludamus.
12 Quæ ætas pupillaris quoque dicitur, & in ea constituti pupilli glo.in c.ex ea de elect.& elect.pot.glo.in iam sæpiùs cit. §. minor
13 natu.Part.ibid.quamquam pupillaris nomen etiam superiorem ætatem hoc est infantiam comprændit,vt patet ex citata glo.in c.Ex ea Quæri autem potest de Pueris id, quod suprà de Infantibus quæsitum est circa intellectus imperfectionem, vtrum scilicet & in ijs talis sit, quæ impediat, quo minùs propria, & ciuilia negotia obire possint; & dicendum videtur, quod licet progrediente ætate semper intellectus in homine proficiat, ità vt, quo maior natu homo est eo maiorem,ac perfectiorem intellectum habere præsumatur, quantùm est ex hoc, simpliciter tamen pueros intel-
14 lectus, & rationes minimè esse participes. hac igitur ratione, licet puer proximus pubertati, vel vt Iurisperitorum nonnullorum modo loquar, post decimum annum cum dimidio (tales enim magis pubertati proximi dicuntur Glo. in l. Pupill.instit. de inut.
15 stipul.) maiori intellectu dotari videatur, quàm proximus infan-
16 tiæ,hoc est antè prædictum terminum vt Glo.ibid.in verb.infantiæ proximus, tamen simpliciter loquendo, vtrumque esse rationis expertem dicendum est, de his enim dicebat Arist.8. de hist. anim. cap. 1.eorum animam non differre ab anima belluæ, quod intelligendum venit quoad rationis vsum, & id ipsum firmauit Gal. in lib. 3. de Plac.Hipp.& Plat. cap. 7. class. inquiens, pueri ratione minimùm vtuntur, & iræ, & cupiditatibus vt bestię seruiũnt, quod & lib. 5.cap.vlt. in his verbis repetit.adulti ratione iracundiam refrenant,pueri autem nihil tale efficiũt;quemadmodùm neque bestiæ,& antè illum firmauit eandem sententiam Plato. 4. de rep. vers. fin. Nè verò putes Galenum pueros fortassè vocare infantulos septennes, vel natu minores, ipse se ipsum declarat. comm. 3. Aph. 24.vbi pueros se appellare in-
fantes

fantes vsquè ad pubertatem, & infrà testatur.

Hoc ipsum etiam ex communi hominum sententia patere po-
17 test, cum enim quid significare volumus vndequaquè, ac homi-
num cuicunque notum, dicimus, puero etiam notum esse, vt qui
parùm, immò nihil cognoscere præsumatur, quo prouerbio vsus
est Homer. Odiss. 6.

Facilè autem notæ sunt, etiam si puer præiret infans.

Et Plat. in Conuiuio. idemq; Plat. in lib. de nat. hum. vers. med. per
puerum, rudem, ac ineptum hominem significabat, inquiens, Pue-
rum in omnibus huiusmodi te ipsum putabis, & in Protagora vers.
fin. Ità vt is (de quo loquebatur) puero nihilò melior appareat,
quasi dicat rudis, & insipiens. Aliàs verò milliès idē Plato Pueros
& intelligentia carere, & rationis esse expertes testatus est, præci-
puè verò. 6. de Leg. Puerum omnibus bestijs magis intractabilem,
& insidiosam, acrem, ac procacissimam bestiam vocabat. Ecquid
nam multis opus est in re vel pueris ipsis notissima? satis sit ex sa-
cris adduxisse, puerum pro insipienti accipi, vt est Ecclesiast. cap.
10. vers. 16. Væ tibi terra cuius rex puer est. iure meritò ergò hæc
ętas improuida dicebatur à Lucret. lib. 1. & 4. de Rer. nat.

Vt Puerorum ętas improuida ludificetur.

Dubitatur tamen de Pueris pubertati proximis, seù qui decimum
18 iam annum peregerunt; hos enim aliqualē habere intellectum ex
Arist. sententia dicebat Maluas. in terminis minoris cons. 65. nu.
19 15. vol. 1. & idcircò fortassè tūc temporis dicuntur doli capaces
l. Pupillum. ff. de reg. iur. Zabar. de homic. vol. & cas. in c. si fu-
riosus nu. 7. Immò, cùm tunc quis sit perfecti intellectus, cum est
doli capax. Ias. in l. 1. ff. de acquir. hær. §. Adipiscimur nu. 18. quià
20 in tales omne delictum cadit præter adulterium c. 1. de del. puer.
summ. Host. lib. 4. de frig. & Malefic. num. 3. sequitur hinc quòd
pueri decennes, aut paulò maiores perfecti sint intellectus.

His tamen ex superioribus patet responsio, respectiuè enim ad
21 peractam ætatem illi locuti sunt; nam simpliciter Impuberem iu-
dicio carere apertissimè dixerunt DD. Archid. in c. Ex eo. nu. 2.
22 de Elect. ipsumq; ignorare omnia quæ videt. l. 1. §. Impuberes. C.
de fals. min. licet dubium non sit, quòd in his, qui iam pubertati
23 accedunt, manifestum intellectus rudimentum appareat. vndè
24 benè Pileus quæst. iurid. 13. tales semiplenum habere iudicium,

25 dixit, quod etiam ipsæ ll. firmare videntur, cùm Minores fragile habere consilium firmant l. 1. ff. de Minor. Boer. cons. 39. num. 1. ex cuius consilij fragilitate mirum non est, eos, vt Terentius in Hecyra act. 3. sc. 1. dicebat, esse leui sententia, vndè Gal. in lib. de fętuum form. c. 3. in fin. class. 3. pueros, dicebat, quoad rationalem 26 animam imperfectos esse, & alibi, eos, quæ corporis sunt functiones optimè exercere dicebat, quæ verò animi non ità, sed proxima potiùs ętate.

Secundò videndum hìc de potentia coeundi, an sc. in hac ætate positi apti sint ad Venerem exercendam; licet enim, vt suprà dixi, ex c. 1. de delict. puer. in Impuberem omne delictum cadere 27 posit, præter adulterium, & Impubes non præsumatur apud Iuristas potens ad coeundum Bos. in pract. crim. tit. de delict. num. 28 Surd. cons. 364. nu. 33. tom. 3.

Tamen non deest dubitandi locus, cùm multi casus enar- 28 rentur puerorum, qui nouennes, aut decennes nõ tantùm coiuerint, quantùm etiam filios generauerint, & inter alios vulgatus est casus etiam inter ipsos Iureconsultos testimouio Diui Hieronymi, siuè, vt alij malunt, Diui Gregorij confirmatus, quem refert glo. in sum. 20. q. 1. & plures huiusmodi historias recollegit Schench. obseruat. Medic. rar. lib. 4. tit. de Conceptione. quin etiam ipse similem his historiam hìc subnectere possem, quam tamen omittam. De feminis item similiter eadem, quæ & de masculis circà eam rem enarrantur, & Solin. de sit. orb. cap. 63. (vt hoc obiter dicamus) meminit quarundã mulierum Indarum, quæ quinquennes generant, octennes tamen consenescunt, ac pereunt. Sed quod magis mouere nos potest Iouber. lib. 2. Error. popul. cap. 2. multis probat, pueros nouennes, ac decennes, & præsertim puellas concipere aliquandò posse, & plures etiam concepturas ante pubertatem si viro vterentur. Hæc tamen nihil ad nos, sed ex his, quæ ab alijs relata sunt, & quod ad nostras regiones pertinet, videbatur deduci posse, Pueros impuberes, & ad coeundum, & ad generandum aptos esse posse.

Contrarium tamen veritatem habere dicendum, nunquam 29 enim puer aptus erit ad coeundum, & multò minùs ad generan- 30 dum, quià semen non potest emittere: licet enim aliqui infrà tempus pubertati constitutum & coiuerint, ac semen emiserint, & filios

lios procreauerint, hoc non ex vniuerſalis Naturæ, ſed ex parti-
31 cularis inſtituto fit; vniuerſalis enim ſua opera in pluribus com-
moſtrat, & per ea plura indiuidua regulatur, non verò per parti-
cularem aliquam naturam. Verumtamen & ij ipſi, qui infrà præ-
32 ſcriptos terminos coiuerunt, & generarunt, pueri ampliùs dicen-
di non ſunt, etiam ſi ſeptennio minores generaſſent, ſed puberes
33 vocandi, cum pubes dicatur is apud Iureconſultos præcipuè, qui
poteſt concipere, & generare c. Puberes de deſponſ. Impub. quã-
obrem rectè ſumma Hoſtien. lib. 4. de deſponſ. Impub. num. 5. & 6.
34 dicebat, non attendi numerum annorum, ſed pubes dici etiam
minor 14. aut. 12. annis ſi modò malitia ſuppleat ætatem, hoc
eſt, ſi coire poteſt, vndè eſt, quòd Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2.
cent. 1. caſ. 57. num. 32. rectè ſenſiſſe dicendus ſit, cum inquit,
Si puer decem annorum ad coeundum potens eſt, vxorem duce-
re poteſt.

35 Et ex his apparet malè pronuntiatum eſſe ab Alex. in l. Aurib.
ff. de vulg. & pupill. num. 14. Impuberem poſſe contrahere ma-
trimonium, & habere filios, quandò malitia ſupplet ætatem, &
malè quidem cõtrariatus eſt Bart. contrarium tenenti in l. in Pu-
pill. de Vulg. & pupill. num. 6. vt idem Alex. refert; nam eo ipſo,
quod hic, quem impuberem vocat Alex. aptus erit ad generan-
36 dum, iam non erit ampliùs impubes, ſed pubes, cùm præcipuè
per hoc, vt dixi, quis dicatur pubes, quando ſcilicet potens eſt ad
coeundum; hoc enim inter alia pubertatis ſigna euidentiſsimum,
ac infallibile dicunt Iuriſperiti. ſumm. Hoſtien. vbi ſup. num. 4. &
5. Abb. ibid. num. 2. quippè cùm quatenùs quis impubes eſt, non
37 præſumitur potens ad coeundum, vt dictum iam ſuperiùs eſt;
Alex. autem nimis ſe reſtrinxit annorum quantitati, cùm dixerit,
impuberem poſſe habere filios, id enim ſibi voluit ille, quod im-
pubes, hoc eſt, qui ad annos à lege pubertati præſcriptos adhùc
38 non peruenit, potis ſit ad generandum, quandò malitia ſupplet
ætatem, attendens potiùs nomini, quam naturæ rei.

Et hoc quidẽ pacto Alex. opinio veritatem habebit, ſecùs autẽ
ſi Impuberis nomẽ in propria, ac germana ſignificatione accipia-
tur: nam nomen Impuberis dicit ineptitudinem ad generandum,
cùm iſtud ipſum nomen apud Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap. 1. pro
ſterili accipiatur, Prodeunt, inquit, nonnulli iam indè à primo or-

tũ naturæ impuberes, infęcundique, & paulò infrà. Mulieres etiã simili modò Impuberes à Natura creari possunt, nec ab re doctis-
39 simus Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. in principio, Impuberes steriles esse, absolutę dicebat; quià quatenùs impuberes, habent repugnantiam quandam, & naturalem ineptitudinẽ ad generandũ tam ex parte potentiæ ad coeundum, quàm ex parte emittendi semen, quàm etiam ex parte seminis, quod tamen vel non emittunt, vel dato quòd emitterent, fæcundum non est, quod non
40 solùm de Impuberibus, sed etiam de ipsis puberibus affirmabat Gal. lib. 2. de san. tuen. cap. 2. class. 2. dicẽs, Quæ enim hanc (iuuentutem) vel præcedunt ætates, vel sequuntur, aut planè semen non effundunt, aut certè infęcundum, aut malè fæcundum effun-
41 dunt. etiam si verò in Impuberibus, qui iam pubertati accedunt non solùm reperiatur coeundi appetitus, sed etiam aliquandò potentia, ac coeuntes aliquam precipiant voluptatem etiam semen non emittẽtes Arist. teste Problem. sect. 30. Proble. 1. quam coeũ-
42 di voluntatem, ac veneris pruritum hircire apud Hipp. vocari, testatur Gal. in 7. de morb. vulg. comm. 3. tex. 25. class. 3. atquè ea de re benè firmauerit Abb. in c. A nobis de Sponf. Impub. num. 3.
43 potentiam coeundi anticipare tempus pubertatis. tamen quià Impuberes nec semen verè emittunt, aut emittere possunt, nec cõsequenter generare, idcircò, durante hac generandi impotentia, Impuberes vocandi, ac eadem impotentia terminata, semen emittentes, & generantes, etiam eum annorum numerum, vt dixi, non complentes, in quo plerumquè cæteri pubescere solent, puberes, & non vltrà impuberes dicendi. & id circò idem Abb. in c. Quon freq. Vt lit. non contest. nu. 18 dicebat, & benè, quòd licet pubertas in pluribus accidere soleat 14. anno, tamen respectu matrimonij respicimus, quandò quis generare potest.

S V M M A R I V M.

1 *Pueritia dicitur Impubertas, & Impuberes in eà ætate constituti.*
2 *Impubes accipitur aliquandò pro minore 25. annorum.*
3 *Pueritia incipit à septimo anno, desinit verò 14. sic & Impubertas*

4 *Pueritia*

Qui dicantur Pubertati proximi.

QVÆSTIO V.

1 AEtas pueritiæ dicitur etiam impubertas, & qui in ea constituti sunt impuberes Glo. in l. hæred. computatio. ff. ad l. falc.

falc. nam impubes dicitur minor. 14. annis, & vsque ad 14. annos l. non solùm §. si libertus. ff. de excus. tut. Ias. in l. impuber. ff. de acquir. hæredit. num. 2. Alberic. in diction. in verb. impubes, licet, vt habetur ex eadem l. non solùm, impubes aliquandò accipiatur pro minore 25. annis, sed impropriè, & largo modo.

3 Quemadmodùm autem pueritia a 7. anno incipit, desinit verò in 14. ex suprà citatis, sic & impubertas. Hostien. in sum. lib. 4. de desp. impub. num. 3. sed pueritiæ nomen ad alias quoquè ætates extenditur, vt ex superiori quæst. patet; impubertas autem non ità, nam propriè loquendo ea solummodò ætas dicitur impubertas, quæ inter pubertatem, & infantiam media est, quamquam enim illa præpositio, In, cùm in principio nominis ponitur, negationem significat, Glo. in l. sacrilegi. ff. ad l. iul pecu. & patet in plerisq; nominibus, nè dicam omnibus, vt impotens, ignarus, inutilis, inobediens, infirmus, impiger, imprudens, irrationalis, infrequens, innatus, & huiusmodi, ità vt Impubes idem importet, ac si dicas, non pubes, tamen videtur cum negatione in hoc nomine notari proxima aptitudo ad pubescendum; tanquàm si diceres, Impubes is est, qui ad hùc pubes non est, sed pubertati proximus, vel in ætate pubertati proxima: secùs enim dicentes, non minùs hoc impuberis nomen cæteris ætatibus conuenire posset, quæ extrà pubertatem sunt, quàm huic, quæ propriè Impubertas à nobis dicitur.

Similem nominis significationem reperies in nonnullis alijs vocibus, cum hac negatione compositis, quæ cùm negatione proximam, vt dixi, important aptitudinem ad eam ipsam rem, quam negant, vt est, exempli gratia, nomen Intestati; neque enim quilibet, qui testamentum non conficit intestatus decedere dicitur, sed is tantùm, qui, cùm posset condere testamentum, non condidit l. Intestati. ff. de suis & legit. hæredibus.

10 Hæc igitur ætas à Iurisperitis in duas partes diuiditur, quarum vnam vocant ætatem Infantiæ proximam, alteram verò ætatem proximam pubertati, vt in superiore quæst. iam meminimus, vtraque verò sub pueritia continetur Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. cas. 57. num. 19.

11 Incipit porrò ætas, quæ Infantiæ proxima dicitur, ab anno septimo. Menoch. vbi sup. num. 12. vel iam perfecta infantia, ac du-

rat secundum Iurisperitorum sententiã,et terminum ab ijs asigna tum in maribus vsquè ad decimum annum, & vndecimi dimidium,in fœminis ad nouem vsquè,& dimidium decimi.ita sæpiùs iam citata Glo.in §. Pupillus omne. verb.Infantiæ proximus.Inst. de Inut.stipul.

12 A quo tempore suprà vsquè ad annum 14. enumeratur ætas, vel ætatis pars illa,quæ pubertati proxima dicitur secundùm cõmuniorem Iurisperitorum sententiam. Glo.vbi.sup.& in l.Pupillũ. ff.de reg.Iur.Glo.fin.in l.1.ff.de nou.Ias.in l.Properandum. §.Et siquidem nu.2.C.de Iud.& in Auth.sacramenta nu. 6.Castr.ibid. num.2.& cons. 384. num.2. Zabar.de homic.vol.& cas. c.si furiosus num 7.Dec.in l.Pupillum.ff.de reg.Iur.in prin. Alberic. in Diction.in verb.Aetas in f.Ruland. cons.57.nu.25.Cephal.quęst. 291.in prin.Surd.cons.364.nu.4.& 31.Tõ.3.Bellam.cons.48. nu. 44.Couarr.Relect. Tom.1.par.2.cas.5.n.5.& alios citat.Menoch. vbi sup.num. 21.

13 Sed hanc sententiam reprobat, & confutat ipse Menoch. ibidem, insimulquè aliam eorum adducit opinionem, qui proximos 14 pubertati eos dici volunt,qui per sex tantùm menses à pubertate distant, & præter hanc alias etiam opiniones refert, quas omnes benè refellit ipse, vt apud metipsum videre est.

15 Neque àb re videtur Menochius omnes prædictas sentẽtias re- 16 probare, ac conuellere: nam eatenùs quis pubertati proximus dicendus videtur,quatenùs in eo aliqua pubertatis rudimẽta apparent,at non illicò post asignatos terminos hæc rudimenta pullulant,sed cùm pueri à pubertate parùm distant. vndè Gal. cõm. 17 Aph.3. Aph.27.extr. ord.class. proximi pubertati dici, inquit, illi possunt, qui duodecimum, decimumtertium,aut quartum suprà decimum annum agunt; quià,cùm,(vt ipse addit)non sit vnus 18 omnium certisimus pubertatis terminus propter caliditatis, & frigiditatis temperaturã, id circò prout citiùs, aut tardiùs quis pubescit, sic citiùs, aut tardiùs pubertati fieri proximus dicendus.ea etenim de re varios ille apposuit terminos, cum de proximis pubertati decernere voluit, neque vnico tantùm se se re- 19 strinxit. Ea ergò videtur mihi fuisse Gal.mens,vt proximi pubertati dicendi sint in anno pubertatem præcedenti.

20 Cœterùm Gal. opinioni inter Iurisperitorum sententias magis

 consona

consona videtur eorum opinio, qui per sex tantū menses à pubertate distantes dici pubertati proximos voluerunt, cuius opinionis fuit superiùs cit. Glo. in l. Pupillum. ff. de reg. Iur. & alios huic sententiæ fauentes refert ipse Menoch. vbi suprà num. 28.

21 Minùs probabilis inter omnes eorum opinio est, qui voluerunt, eum dici pubertati proximum, qui per tres tantùm dies à puber-
22 tate distat, quam refert id. Menoch. vbi sup. num. 32. quià, vt iam dixi, intantùm quis dici potest proximus pubertati, in quantùm rudimentum aliquod pubertatis habet, quod tamen rudimētum non potest de die in diē apparere, quia Natura, & calor ipse natiuus, cuius opus illud est, nō potest in tam modico tempore tā apparentem mutationem in corpore excitare, neque potest hìc,
23 vt aliàs apud ll. vsu venire scio, tempus de momento ad momentum considerari l. Deniquè. §. Minorem 25. ff. de minor. quià calor ordinatè, ac congruo tempore procedit alterando, & agendo in radicale humidum, non autem de repente.

24 Verum enim verò inter omnes opiniones magis arridet ipsius Menochij opinio vbi sup. num. 44. quam magis receptam hodie dicit, & in quam conspirant auctores ab eo citati, quibus adde Vigl. in tit. de Testam. ordin. num. 11. scilicet, relinqui Iudicis arbitrio, an quis dicatur proximus pubertati.

25 Cum autem præcipuè ob temperaturæ, caliditatis nēpè, & frigiditatis varietate, hoc tempus in particularibus diuersificetur, ma-
26 lè videtur iudicari posse, an quis sit proximus pubertati, nisi simul & temperaturam eius is, qui iudicat, cognoscat.

27 Quæ cognitio cùm ad Medicum solummodò pertineat, ipse prout quis magis, aut minùs natura calidus, aut frigidus existet, sic aut esse, aut non esse pubertati proximum iudicare poterit; licet & regionem, & mores, & victus rationem, & institutionem à puero in iudicando respicere etiam debeat: nam & hæc omnia simul, & vnumquodque per se pubescentiam et retardant, & ac-
28 celerant, quamquam ipsa natura temperamenti intrinseca, ac prima causa sit celerioris, aut tardioris pubescentiæ. benè igitur in hac parte cautum fore per Iudicem existimauerim, si Medicum pro definitione huius quæstionis vnà adhibeat ad Iudicandum.

SVM-

SVMMARIVM.

Quan-

Abb.

De Pubertate. QVÆSTIO VI.

1 2 PVbertas à Pube dicitur, est autem Pubes lanugo, quæ maribus vt plurimùm 14. anno, aut 15. Fœminis 12. aut tardiùs circà pudenda oriri solet. Cagnol. in §. Impuberibus. ff. de reg. Iur. Calep. in diction in verbo. Pubes. Horat. lib. 2. Carm. od. 8.

Pubes tibi crescit omnes.

& Ausonius in Rosa.

Collige Virgo Rosas dum flos nouus, & noua pubes.

Idem etiam apud Hippocratē significare reperies in lib. de Artic. vers. med. cum inquit, Pubes autem, & barba serior, & rarior increscit, & alibi sępè. Cels. lib. 2. cap. 1. suæ Med. Incipiente verò iam pube.

3 Dicitur pręterea Pubes etiam pars ipsa, in qua pili emergunt in infima ventris regione posita, & sub qua vessica suam posituram habet. Hipp. in lib. de Nat. Puer. vers. med. At simul ac mensibus, & genituræ via patet, tùm puero, ac virgini extrema cuticula rarescente, pilus in pube nascitur, & in lib. de Carnib. Ac fortassis mirum aliquem subeat, cur in axillis, & pube, & reliquo corpore pili multi succrescant; sic & Gal. in prim. Prorh. 4 com. 2. tex. 37. vndè os illud huic parti substratū dicitur os pubis vt apud Anatomicos videri potest, quorum auctoritas in re nul-5 lius momenti minimè necesse est adducere. Cæterùm Pubertas id vitę spatium dici potest, in quo primùm pube in pudendis, alijsque corporis partibus erumpente, primùm ad generandum aptus homo fit. patet ex Hipp. loco proximè adducto in lib. de Nat. 6 Puer. Videtur enim huius ætatis proprium pilos in prædictis partibus procreare, quibus omninò destituta reperitur superior ætas,

qua

qua de re cum inanem, ac futilem operam significare volebant Antiqui, illud iactabant, Barbam ab vlnis puerorum vellit, vt recitat auctor in Adagijs, quasi improprium, ac alienum quid ab ea ætate, proprium verò subsequentis sit pilos in vlnis progignere, cuius rei rationem reddit Hipp. vbi supra. vndè pro miraculo narratum est ab Heliod. hist. Aethiop. lib. 3. transf. med. quòd Homero postridiè ab ortu pili in inguinibus nati sint, ex quo casu cognominatus sit Homerus, cùm anteà Melesigenes vocaretur, licet sciam communem opinionem esse, cognomen Homeri illum à cæcitate reportasse, quemadmodùm testatur Herod. in vita Homeri; sed hæc obiter.

7

8

Plato in dialogo de Regno, cùm ex contrario superiorum sphęrarum motu omnia retrocedere dixisset, homines etiam, quasi retrogrado augescendi, immò decrescendi modo, ad peractas iam ætates remeare narrabat, ex quo, inquit, Pubescentium autem corpora glabrescentia, ac singulis diebus, ac noctibus decrescentia in recens nati pueri naturam abeunt. vbi glabrescere, hoc est, depilari dixit pubescẽtes, eò quià à pubertate ad pueritã remeabant, cùm in naturali motu à pueritia ad pubertatem accedentes, pilos primùm progignere consuescant. & Auic. 1. 1. doctr. 3. cap. 3. definiens hanc ætatem, dicebat, esse ætatem illam, in qua homo barbescit, vocauitque illam patrio vocabulo Algulamie, & Alreach, hoc est ætatem pollutionis, quià tunc primùm animal semen emittere solet.

9 Vocatur porrò hæc ipsa ætas Adolescentia ab adolendo, quià tunc maximè temporis corpus ad suum incrementum properat; licet, si ad nominis æthimologiam respiciendum sit, non hæc sola ætas dicenda sit Adolescentia, sed totum illud spatium, quod est à prima nascendi die vsque ad completum incrementũ perfici solitum vt plurimum. 25. anno, vniuerso enim hoc tempore homo adolescit, & incrementum suscipit, vt in superioribus quæstionibus ex Fernelio annuebam; & fatetur ipse Hipp. in lib. de carnib. antè finem.

10

Quamquam autem realiter ità se res habeat, tamen hæc ætas pubertatis propriè adolescentia dicitur, quià manifestiùs, ac multò magis, quàm in alijs præcedentibus, aut eam subsequentibus ætatibus, ac euidentiùs homo adolescit, & propriè hanc

11

esse

esse ætatem adolescentium ipse Gal. dixit. com. Aphor. 5. Aphor. 9. licet à 18. anno initium sumserit, tamen & adolescentiam, & pubertatem vno, eodemque anno terminari ex ipso patet, vt infrà videbimus.

Neque ob id, quòd Gal. vbi proximè, vt dixi, & Fernel. loco citato Physiologiæ lib. 3. cap. 10. & ex Iurisperitis Glo. in §. Minor nat. Inst. de adopt. & Port. ibid. dixerint, Adolescentiam à 18. anno ad 25. enumerari, idcirco dubites, non vnam, eandemque esse cum pubertate, quia si quod indè dubium insurgit, ex infrà dicendis facilè diluere poteris.

13 Dicitur etiam hæc ipsa Pubertatis ætas, Aetas discretionis. Alberic. in diction. in verbo Aetas discret; & rectè, cùm tùm primùm pueri alicuius rationis videantur fieri participes; atque ea de re Plato in Conuiuio, hanc ętatem primùm mentem habere affirmabat, sub persona Pausaniæ dicens. Non enim amant pueros priusquàm inceperint iam mentem habere; hoc autem tempus vicinum est illi, quo pubescentes barbam producere incipiunt.

14 Meritò ergò, & admodùm prudenter iam huic ætati per Leges conceditur facultas condendi testamentum l. Qua ætate ff. de Testam. & qui testam. fac. poss. Miror autem, quod hæc ætas dicatur Tenera, vt testatur Albericus in diction. in verb. Tenera ætas, & videtur etiam Cels. suæ Med. lib. 2. cap. 7. teneras ætates vocasse iuuentutem præcedentes, & tamen hoc nomen, seù cognomen magis superioribus ætatibus conuenire posset, licet etiam huic aptari posse contendamus, sed hæc leuis momenti sunt.

16 Videbatur quoquè deberi dici hæc ætas florida, seù florens; cùm pubescentiæ in homine respondere, dixerit Arist. 7. de hist. Anim. cap. 1. in princ. quod in stirpibus florere dicimus ex Alcmeonis Crotoniatæ sententia. Quamquam Gal. 2. de san. tuend. cap. 2. class. 2. & 2. de Temper. cap. 2. class. 1. & alibi millies. &

18 Paul. suæ Med. lib. 1. cap. 14. & Fern. loco sæpiùs citato, ætate florentes appellitant iuuenes à vigesimo anno suprà. Tamen, si quid nomini attendendum est, Florentis nomen huic ætati magis conuenire dixerim, præsertim cùm animaduerterim Hipp. 2. præd. propè fin. hanc ipsam ætatem, ætatis Florem appellasse, vt ex sequentibus eius verbis patere potest. Contingunt autem, inquit, & iuuenibus, & Virginibus in ætatis Flore potissimùmque circa menstruo-

menstruorum exitum, tametsi in 1. de Diæta Florentis ætatis nomine omnes compræhenderit, quæ senectutem præcedunt;in communi tamen loquendi modo in ætatis flore constitutos dicimus in hac ætate positos Terent. in .. ....

Anni ? sexdecim, ætatis flos ipse.

20 Nec mirum est hanc ætatem gratam appellasse Homerum Odyss. lib.10.& lib.vltim. quià flori similis est,vndè inquit.

—— Iuueni viro similis
Primùm pubescentis, cuius gratissima est ætas.

21 quem locum refert Plato in Protagora in principio. Denique hæc ætas appellatur nubilis cap.Puberes de desp. Impub.Lud.Ro. sing. 237.num. 3. Couarr. Relect. Tom.1. par.2. cap. 5.num.2. Surd.cons.363.num.8.To.3. Sanazar. de Matrim. Art.4. num.7.
22 Dicitur autem virgo, seù Fœmina nubilis, non verò puer nubilis, nisi impropriè, quià propriè Fœmina nubit, non vir Calepin.in
23 verbo Nubo.vndè, cum virum vxori subijci significare volumus, illum vxori nupsisse, dicimus, quasi is vxori seruiat.

24 Cęterùm qui in pube sunt,& ad annos pubertatis peruenerunt, dicuntur Ephæbi. Cagnol.§.in Impuberibus. ff.de reg.Iur.num.1. Calep. in dict. in verbo Ephæbus.

Incipit verò pubertas in pluribus, & vt plurimùm, vt commu-
25 nis fert opinio à 14. anno c. Is qui.de reg.& transf. ad Relig.§.Pubertatem. Inst. quib. mod. tut. finit. summa Hostien. lib.4. de desp. Impub.num.3. Abb. in cap. Puberes de desp. Impub. num. 2.Aret.in §.Minor.num.11.Instit.de Adopt.Ias.in l.Impuberibus. num. 2. ff. de acquir.hæred. Facit pro Medicis Hipp. locus in Coacis Pręnotion. sent.vel tex.512.Gal.Aphor.comm.3.Aphor. 27.& com.4.Aph.7.extr.ord.class.& 6.de sanit.tuend.c.2.class.2

Sed Fernel. loco sæpiùs cit.Physiol.3. cap.10. pubertatem à
26 decimo anno initiari voluit, cùm tamē pro comperto sit,decimūquartum annum à Iurisperitis, ab alijs Medicis, cæterisque quibusuis assignatum præcociorem terminum esse, quàm par sit; habet enim locum in calidis regionibus, & temperaturis, at in vniuersum non ità, quamobrem Gal. præcociorem terminum nō adduxit decimoquarto anno, neque ad illum se restrinxit, quinimò loco iam citato de sanit. tuend. nonnullos tardiùs, quàm decimoquinto anno pubescere affirmauit, quin & alios in 14.anno

28 no pubertati solùm proximos fieri dicebat. At terminus hic quatuordecim annorum locũ habet in masculis secundùm Legumperitos, nam in fœminis aliàs procedere voluerunt, scilicet, quòd hæ in 12. ad pubertatem perueniant, vt ex supradictis auctoritatibus habetur, quibus addi potest Glos. in l. 2. de his qui veniam æt. imp. Dec. in c. pub. de despens. Impub.

29 Miror tamen, quo pacto hunc terminum adeò præcocem in fœminis assignauerint; cùm, si euidens, ac infallibile in ijs pubertatis signum est concipere, & generare posse ex millies citato. c. puberes, & ex Abb. ibidem num. 2. & Hostien. ibid. lib. 4. num. 4. & ob eam rem hæc ætas Venereę potestati subijcitur, vt ex Procli sententia tradit Cæl. Rhodig. lect. Antiq. lib. 19. cap. 22. & Epiphan. Ferdin. Theor. lib. 1. Theor. 19. & ob eam ipsam causam tũc virgo viripotens dicitur. §. 1. Instit. Quib. mod. tut. fin. mas quidem generare non potest priusquam semen emittat, nec mulier priusquam menstrua, patiatur, vt probat abundè Gentil. quæst. med.
32 39. vers. sciend. 2. ergò tunc pubescere dicendum putauerim marem, cum primùm semen emittit, fœminam, cum primum menstrua experitur. fauet opinioni huic ipse Hippocr. in lib. de Genit. in principio, qui virginibus menses non prodire, dixit
34 intrà, hoc est, antè pubertatis tempus, ità vt non nisi menstruis prodeuntibus virgines puberes fiant. & manifestè tunc animalia in pubertate esse, cùm semen emittunt, tradit Arist. 5. de hist. Anim. cap. 14. & Alb. Magn. de Animal. lib. 5. tract. 2. cap. 1.

34 Verumtamen, si experientiæ credendum est, ex fœminis vix duodecimam partem duodecimo anno purgari compertum est, immò, & multas ex ijs, quibus etiam calidius temperamentum à natura inditum est, vix in ipso decimoquarto in hisce nostris regionibus purgari diligenti adhibita cura cognoui, licet nonnullas, sed numero paucissimas, duodecimo anno, aut etiam citiùs purgari compererim, inter alias vero puellam carnosam, ac boni habitus, quæ nouem annis minor, rectè, ordinatè, multùm, & assiduè purgabatur. similes verò historias, quæ tamen ordinem Naturæ non peruertunt, pręcocioris purgationis in puellulis, & de puellula recenter nata menstruis obnoxia recollegit Schench. lib. 4. Obseruat. Med. Rar. tit. de Menstr. purgat.

35 At si ius adaptari debet his, quæ secũdùm plurimùm eueniunt, non

non verò ijs, quæ de rarò contingunt, vt habetur per l. ex his, & per l. seq. ff. de leg. & Sen. consf. & per l. Neque Leges ibid. si
36 pubertatem tunc esse præsentem dicendum sit, cùm Fœmina purgari per mẽstrua incipit, tunc enim, & nõ ante generare potest,
37 terminum duodecim annorum à Iurisperitis assignatum præcociorem esse, quàm par sit, concludendum. Faciunt ad meam sententiam roborandam multa doctorum hominum testimonia, ac om-
38 nium primum Hesiod. in lib. 2. oper. & dier. apertissimè mihi fauentis in hæc verba.

Iunge tibi vxorem dum firmus adhùc vigor adsit,
Annos cum numeras terdenos, plusùe, minusùe
Aptum est coniugium, decimo sed fœmina quarto
Anno pubescit, nubat mox deinde sequenti.

39 Neque paruifacienda est Hesiodi auctoritas, vt quæ à magnis viris, & scientia eminentissimis ad suas rationes, & assertiones roborandas sæpè sæpiùs adducta fuerit, vt à Plat. 5. de Rep. vbi illum sapientem appellat, (quòd etiam nomen reportat ab Arist. in lib. de Xenoph. Zen. & Gorg. in princ.) & 8. eiusdem de Rep. in princ. & in Charmide, siue de Temperantia propè principium & 3. quoque de Legibus & alibi, & ab Arist. Probl. sect. 4. problem. 26. necnon etiam à Gal. de cuiusque anim. peccat. not. atq. med. cap. 4.

40 Quod tamen de tempore nubendi Hesiod. tradidit, (& hoc obiter dicamus) contrarium est sententiæ Plat. 5. de Rep. & 4. & 6. de Leg. in fin. qui fœminas non nisi vigesimo anno nubere voluit, licet in præcit. sexto de leg. etiam in 18. admittat. cui consentit Aristot. Polit. 7. de viris autem omnes consentiunt, quòd in trigesimo vxorem ducant.

Sed ad rem redeuntes, non desunt etiam aliæ quãplurimæ auctoritates ad demonstrandũ duodecimum annum non esse verũ pubescendi tempus, aut frequentius in fœminis, sed potiùs decimumquartum; inter quas est Macrobij locùs in 1. de somn. Scip. cap. 6. vers. fin. qui, Post annos, inquit, bis septem ipsa ætas necessitate pubescit, tunc enim moueri incipit vis generatiua in masculis, & purgatio fœminarum, quamquam testatur propter votorum festinationem, hoc est, vt Iurisperitorum modo loquamur, propter doli capacitatem, tutelam maturiùs biennio absolui legibus

gibus, & licet ſaturnal.lib.7.cap.7.dixerit, fœminam duodecimo
43 anno pubertatis ætatem attingere, loquitur tamen eo loci ſecundùm Iuris diſpoſitionem, non ſecundùm rei naturam.

44 Addantur his plurimorum Medicorum auctoritates, inter quas primum obtinet locum Hipp.iam ſuprà adductus.Paul. ſuæ Med. lib.3.c.60.Mulierum,inquit,plurimis menſes.14.anno fluere inci-
45 piunt,paucis verò antè 13.aut 12.pleriſq;autem poſt. 14. cui aſſentitur Aetius lib 16.c.51.& Trotula, (quem ex aliquorum ſententia fœminam fuiſſe tradit Mercurial.de morb.mul.lib.1.cap.4.) Gentil.quæſt.39.verſ ſciend.2. & alij penè omnes, inter nouiſſimos autem ſatis ſit adduxiſſe Mercurium in lib.cui tit.laComma-
46 re lib.1. cap. 16. Non conticenda verò Ariſt. aſſertio 1. de Gen. Anim. cap.20.& 7.eiuſdem cap.1.quibus in locis eodem tempore fœminis profluere menſtrua firmauit, quo maribus ſemen; patet autem, non antè decimumquartum mares, vt plurimùm ſemen emittere; non antè decimumquartum ergò ex eius ſententia fœminæ pubeſcunt, quià non antè menſtrua patiuntur, & ità ſe rem habere firmat Alex. probl. lib.2. probl.38. & Alb. Magn. de Anim.tract.2.cap.1.

Licet ergò cauſam à Gellio adductam, votorum nimirùm in fœminis feſtinationem libens admittam, mouiſſe legiſlatores, vt in illis tutela maturiùs biennio abſoluatur, tamen quo ad pubertatem, ſi eius terminus in fœmina pro rei natura eſt conſtituendus, decimuſquartus potiùs, quàm duodecimus conſtituendus eſt veluti etiam in maſculo, in quo tamen ſerior conſtitui poſſet:
47 pauci enim in decimoquarto pubeſcunt, & ij quidem, qui natura calidiores ſunt, plures decimoquinto, aut etiam decimoſexto, vt ex ſuprà citatis Gal.auctoritatibus clarè patet.

48 Negari namque nullo pacto poteſt, fœminam ſemper citiùs mare pubeſcere,facta comparatione inter calidam fœminam, & marem æqualiter calidum, ſemper enim fœmina marem per anni dimidium,aut etiam integrum annum in pubeſcendo antecedet, quod & ipſe Hipp.teſtatus eſt in lib.de ſeptim. par. verſ. fin. & 6. de morb.vulg.ſect.2.tex.35.& cum eo alij omnes.

Cuius rei rationem,cùm reddere niteretur Hoſt. lib. 4. tit. de
49 deſp.Impub.n.1.neſcio quanam auctoritate fultus, aut qua ſciẽtia munitus, quaue edoctus experientia dixerit, fœminam citiùs

 ob id

ob id pubescere, quòd & calidior, & ingeniosior sit viro. Nec desunt Hostien. & auctoritates, & rationes ad illud firmandum, quas tametsi profectò ille non adduxerit, tamen adducamus nos
50 in eius sententiæ fauorem. Ratio ergò in promptu est; quia fœmina multò magis, quàm mas sanguine referta conspicitur, ergò & calidior censenda est; sanguinis enim multitudo non nisi ex calore prouenit. Accedit Hipp. auctoritas in 1. de morb. mul. vbi hæc reperies, Calidiorem enim sanguinem mulier haber, ideòque viro calidior est, cuius opinionis fuit etiam Parmenides, testãte Arist. 2. de partibus Anim. cap. 2. in principio. alias insuper rationes adducunt; qui eam quæstionem ex professo discutiunt, quos infrà citabimus.

51 Verumtamen cùm realiter fœmina viro sit frigidior, & humimidior, vt omnes cæteri Philosophi, ac Medici consentiũt Hipp. in lib. de Nat. Puer. & 1. de Vict. rat. non longè à fine. Arist. vbi proximè cap. 3. & 4. de Gen. Anim. cap. 20. Gal. 2. de sem. c. 4. class. 1. & comm. Aphor. 3. Aphor. 11. extr. ord. class. Auic. 1. 1. doctr. 2. cap. 3. latè Macrob. Saturn. lib. 7. cap. 7. latissimè porrò Conciliat. differ. 28. per tot. Valles. controu. Philos. ac Med. lib. 1. cap. 9. Costæus in disquisit. Physiol. lib. 3. cap. 3. Epiphan. Ferdin. Theor. lib. 1. Theor. 23. Rorar. Contrad. Med. Hipp. contrad. 38. Andr. Laur. Anatom. lib. 8. quæst. 2. per totam, & nouissimus Nancel. in Analog. Microcos. ad Macroc. lib. 7. par. 3. probl. 2. & alij omnes, nullius valoris remanet Hostien. ratio, quæ ab ipso Arist. vbi suprà tamquam falsa reprobatur. rationibus autem vel adductis, vel quæ adduci possent respondent prædicti omnes; Hippocratis verò auctoritas pro ipso adducta quomodò intelligenda sit, non est præsentis loci inquirere, satis pro nunc sit, simpliciter acceptam veritatem non habere, licet satis aptam eius rei declarationem afferat Rorarius vbi suprà. sunt tamen, qui textum illum Hipp. germanum non esse, sed adiectitium voluerunt, quos citat, & sequitur idem Lauren. vbi suprà vers. fin.

52 Duplici ergò ex causa, si veram eius rei rationem quæramus, fœmina citiùs mare pubescit; ob naturalem nimirùm eius imperfectionem, & ob innatam sui temperamenti humiditatem: imper-
53 fectior enim est fœmina mare, vt cum Arist. sentit. Gal. lib. 14. de Vsu par. corp. hum. c. 5. class. 1. quatenùs igitur fœmina respectu

maris

maris imperfectior est, minus spatium requirit, vt suam integram perfectionem assequatur, quã requirat vir, cuius perfectio maior absq; dubio est: tempora enim perfectionis, & imperfectionis, hoc
54 est augumenti, & decrementi respondere sibi debent. Arist. in lib. de mor. & vit. patet autem in fœmina multò citiùs aduenire decrementum, citiùs enim generare desinit, citiùsque senescit, quã vir. Imperfectio verò ipsius ex debiliore emanat calore, & idcircò,
55 licet citiùs consenescat, citiùs etiam incremẽtum in ea absoluitur Gal. in 6. de Morb. Vulg. comm. 2. tex. 45. class. 3. Hanc autem rationem in medium primus adduxisse videtur Hipp. in lib. de sept. par. in fin. & in lib. de nat. Puer. dicens, propter corporis imbecillitatem id euenire puellis, vt citiùs, quàm mares pubescant, sapiant, & consenescant, cui assentitur Arist. 4. de Gener. Animal. cap. 6. Hac ipsa quoque ratione vsus videtur Macrob. loco citato comparando fœminas exilibus pomis, quæ multò celeriùs, quàm robustiora maturescunt.

Ac profectò in quouis rerum genere illud ipsum euenire appa-
56 ret, vt semper perfectius tardiùs, quàm id, quod imperfectius est, augescat, & absoluatur; pro exemplo ad hominem ipsum confuge, in quo primùm ea, quæ ad corpus ipsum pertinent perficiun-
57 tur, de hinc ea, quæ ad animum, quià animus corpore multò perfectior est.

Sed non solùm, vt dixi, ratione suæ imperfectionis, sed etiam
58 ratione humiditatis suæ temperaturę, & corporis ipsius mollitie
59 ei fœmina citiùs, quàm mas concrescit; ob id enim corpora in omnes dimensiones faciliùs, & citiùs sese extendunt teste Gal. in loco proximè allegato de Morb. Vulg.

60 Potest tamen hìc obijci, cur nam hæc ipsa fœminæ imperfectio, ac temperatura, quæ ipsam extrà vterum multò celeriùs, quàm marẽ concrescere facit, non idem etiã, & cũ illa in vtero est, efficere valeat: nam & experiẽtia, & omnium magnorum virorum
61 auctoritate constat, marem in vtero citiùs absolui, & ad debitam perfectionẽ peruenire, quàm fœmina faciat. Hipp. in lib. de Nat. Puer. & 1. de Diæt. & de morb. Vulg. sect. 2. tex. 35. Arist. 4. de Gener. Anim. cap. 6. & ibi Auerr. Gal. 2. de sem. cap. 5. class. 1. Auic. 21. 3. tract. 1. cap. 2.

Pro huius dubitationis responsione ad Aristotel. eo loci lecturam remitterem, sed vt præsentaneam habeat respon-

62 sionem, dico, quòd in fœmina tanta dominatur humiditas in suo primo exortu (omne enim animal humidissimum cum exortui vicinum est. Hippocr. lib. 1. de Diæt. non longè à fin.) vt calorem natiuum obruat, ac eius actionem ità impe-
63 diat, vt illum materiam suo libitu vegetare non permittat, humiditas enim caloris actionẽ infringit. Facit huic rationi ipsius Hip. auctoritas in lib. de Nat. Puer. nõ lõgè à f. extrà vterum verò quià & primigenia illa humiditas sensim deperditur, & calor in dies inualescit, faciliùs in debitam molem, quam primùm libuerit, potest molliora ipsius fæminæ membra attollere, cùm ipse nunc humido dominetur, nec ab eo, vt anteà obruatur.

Sed cùm hæc ad Iurisperitos minùs fortasè pertinere videãtur, ad rem redeuntes, dicendum iam est, quo anno pubertas finiatur,
64 ac profectò non vnum, sed multiplicem apud Leges, & earum interpretes videtur terminum sortita fuisse. nam ll. in sæpiùs cit. §. Minor natu. Instit. de Adoption. & ibi Port. num. 4. & l. Arrogat. ff. de Adoption. & emancip. & l. Carbonianum. C. de Carbonian. edic. summ. Hostiens. lib. 4. de desp. Impub. num. 3. & lib. eod. de frig. & malef. num. 13. Zabarell. de Aetat. & quant. c. genera-
65 lem num. 4. plenam pubertatẽ constituũt in decimo octauo anno.
66 Sed Glo. in citat. l. Arrogato triplicẽ facit pubertatem, plenam in decimo quarto, pleniorem in 17. plenissimã in 18. quam imitatus Nicas. in. §. Minorem nat. num. 4. lib. 1. de Adoption. tit. 11. addidit, aliquandò etiam plenam dici pubertatem ãno 15
67 Abb. verò in c. Tua. num. 2. de despons. Impub. & Hostien. vbi supra nu. 3. Aret. in. §. Minor. nat. de Adoption. & alij, pubertatẽ ad 25. annũ protendi voluerunt, quibus fauet ex nostris Gal. in locis suprà citatis etiam ex ipsius Hipp. auctoritate, vt iam suprà retuli.

Dicendũ videtur, quòd, quemadmodum non est vnus idemq;
68 terminus omnibus pubescendi, sic neque pubertatem finiendi
69 Gal. Aph. comm. 3. Aph. 27. vt plurimum tamen eam ad 25. annum extendi, si ad animi, corporisque constitutionem respicias; tam corpus enim, quàm animus vsquè ad hunc terminum semper proficere videntur, ità vt tam hic, quàm illud hoc tempore
70 perfici videatur. at si ad generandi virtutem respiciamus, rectè in vigesimo pubertatem dici posse absolutam, hoc namque ætatis spatio aptissimus iam ad generãndum homo videtur esse. Alb. Magn. 5. de Animal. tract. 2. cap. 1.

Sed

71 Sed illud apprimè Iurisperitos defatigauit, ex quibus nimirùm signis pubertas cognosci possit: nam corporis inspectio, qua an-
72 tiquitùs vtebantur, & quam etiam admisit Plat. 11. de leg. tran. princ. à Iustiniano honestatis causa explosa fuit, vt habetur in §. Pubertatem. Institut. Quib. mod.tut. fin. Abb.in cap. Puberes, de desponſ. Impub. summ. Host. lib. 4. de desponſ. Impub. num. 4. & 5. tria signa pubertatis assignarunt, hoc est ætatem quatuor-
73 decim annorum, pilos in pudendis, & coeundi potentiam.

74 Sed & hæc ipsa signa fallacia esse cuilibet patere potest, quià quantùm ad primum, suprà iam ex Gal. probaui non esse vnum omnium certissimum pubescendi terminum, & alios citiùs, alios etiam seriùs decimoquarto anno pubescere, ità vt si ad indiuidua te conferas, & de illis iudicare oporteat, fallax omninò signum habiturus sis ex annorum quantitate.

Quoad secundum benè dicebat Fernel. in toties citato cap.10. lib. 3. Physiolog. Aetatum differentiam non facere pilorum eru-
76 ptionem, & huiusmodi quidpiam, sed conuersionem temperamento ex intrinseca causa accidentem; vndè etiam pullulante pube, potest quis secúdùm hanc sententiam adhùc esse impubes; præterquamquod vt huiusce signi certiores efficeremur, iam ad corporis inspectionem deuenire nos oporteret à Legibus nuper repudiatam, & in eundem lapidem impingeremus.

77 Quoad tertiũ, si honestatis causa reiecta est corporis inspectio, multò magis eiusdem honestatis causa hoc ipsum signum reijciendum; nam vel ad inspectionem ipsam, vel ad eius euidentiam ad actum deuenire oportebit, quod non solùm cum honestatis detrimento, sed etiam non absque peccato fiet. Adde quòd
77 & hoc ipsum signum fallax est; propriè enim non potentia coeundi, sed potentia generandi est certum, ac infallibile pubertatis
79 signum; nam & hi, qui in pube non sunt coire aliquandò possunt,
80 generare tamen nequaquam, quià semen non emittunt, neque enim semen antè pubertatem, sed in pubertate prodit, vt aliàs ex Arist. & Alb. Mag. dixi. quamobrem potentia coeundi præcedit pubertatem, vt idem met. Abb. fatetur in cap. A nobis de desponſ. Impub. num. 3.

Cùm ergò ab ijs meliora non adducantur, & signa adducta fallacia sint ad probandam præsentem pubertatem, alia veniunt

81 proponenda. Ac profectò nullum magis certum, ac minùs fallax
82 poteſt proponi ſignum, quàm inſignis corporis mutatio; Magnas enim fieri in pubertate in corporibus mutationes non ſolùm ex Gal. imò & Hippocr. auctoritate. Aph. lib. 3. Aph. 28. Alex. probl. 1. probl. 125. Fernel. Phyſiol. lib. 7. cap. 7. patet, ſed ex ipſa rerum experientia palam fit: nam corpus in multò minori ſpatio, quàm aliàs par eſſe videretur, in proceritatem attollitur, membra etiam in latus diſtenduntur, mores immutantur ità, vt neſcio quid ſincerioris, ac magis ſanæ mentis præſeferant, vox ex tenui, & exili craſſior, & fortior apparet, quod pro præcipuo pubertatis ſigno ponit Alb. Magn. vbi ſupra. In fœminis autem pectus, & mammæ præceteris partibus amplificantur, ac intumeſcunt, aliæque ſanitatis, & morborum mutationes ſe ſe produnt, vt Hipp. docuit in lib. de Octim. par. in fin. & cit. Aphor. 27. lib. 3.

83 Cum his prætereà corporis inſpiciendum eſt temperamentum, quo cognito, & de aliqua inſigni corporis mutatione certior factus Iudex, ætatis quantitate, alijſque adminiculis ſimul iunctis, facilè declarare poterit, an hic, de quo iudicium ferre debet, pubes iam factus ſit, necne.

Iam verò ſuprà declaraui fallaciam eius coniecturæ, quæ ex coeundi potentia deſumitur; quamobrem fruſtrà Abb. in c. de
84 Illis el 2. de deſpon. Impub. num. 4. venari ſtudet, quibus indicijs in cognitionem venire poſſimus, an puer ad coeundum potens ſit, nam ijs etiam indicijs inueſtigatis, ac repertis, immò de ipſa coeundi potentia certiores facti, adhùc non erit manifeſtum, adeſſe pubertatem ex ſupradictis.

85 Deniquè videamus, an Puberes integrum rationis vſum habeant, & conſequenter apti ſint ad quæcunque ciuilia negotia in-
86 differenter gerenda: & ll. quidem non permittunt his omnia ſuo arbitrio gerere, ſed os curatoris tutela muniri voluerunt.

87 Dicendum videtur, quòd Puberes habeant quidem rationis integrum penè vſum, adhùc tamen rudem, ac imperfectum, & vbi
88 ratiocinatione opus eſt, eos minimùm valere, quamobrem omnia abſque prudentia agunt, & rectè Homer. odyſſ. 7.

Sic non ſperares iuniorem obuiantem facere.
Semper enim iuniores imprudenter agunt.

Iure merito igitur à negotijs gerẽdis à legibus eliminãtur, & ad

ſua

ſua propria gubernanda curator datur *illis*. §. Maſculi. Inſtit. de Curat. nimis etenim à paſſionibus vincuntur, & in voluptuoſis impetu quodam irrationali feruntur, ità vt vix ab vlla ratione deterreri poſſint, teſte Plat. & Gal. in locis iam ſuprà adductis, immò ipſa commoſtrante experientia; cum verò hæc ſupra quam res patiatur nota ſint, iam huic quæſtioni finem imponamus.

SVMMARIVM.

1 *Adoleſcentia, & Pubertas ſunt vna eademque ætas.*
2 *Iuuentus quæ ætas ſit. & num. 28.*
3 *Iuuentus ex Ariſt. eſt primæ refrigeratiuæ particulæ augmentatio.*
4 *Adoleſcentia quæ ætas ſit.*
5 *Iuuenis dicitur quis poſt adoleſcentiam.*
6 *Poſt 25. annum completur virilis vigor.*
7 *Quandò quis dicatur iuuenis.*
8 *Iuuentus dicitur ætas robuſta, firma, Integra.*
9 *Aetas perfecta quæ.*
10 *Animal tunc perfectum eſt, cum totale ſibi debitum incrementum adeptum eſt.*
11 *Perfecta ætas ex Vrbis ſtatuto eſt in vigeſimo anno.*
12 *In Romano aere homines citiùs perficiuntur.*
13 *Perfecta ætas ex Macrobio quæ.*
14 *Legum cum Macrobio conciliatio.*
15 *Aetas legitima quæ.*
16 *Aetas legitima completa eſt. 25. anno.*
17 *Completa. I. initiata.*
18 *Perfecta ætas non dicitur antè 30. annum.*
19 *Aetas plena.*
20 *Iuuentus in 25. anno incipit.*
21 *Iuuenis quis dicatur ex l. Non aliter.*
22 *Seniores dicuntur in ſeptuageſimo anno. contrarium num. ſeq.*
24 *Senior multipliciter dicitur.*
25 *Iuuentutis terminus ex Abb. & alijs.*
26 *Iuuentutis terminus ex Medicis.*
27 *Medicorum opinio approbata.*

De Iuuentute. QVÆSTIO VII.

1 DE Adolescentia pluribus agere superuacaneum omninò esse mihi videtur, cùm vna eademque ætas sit cum pubertate, ac sit potiùs genericum quoddam nomen pluribus ætatibus conueniens, vt iam suprà dixi, ad Iuuentutem ergo nobis transeundum.

2 Primùm ergò breuiter videamus, quænam ætas sit propriè Iuuentus, ac dicamus, Iuuentutem esse eam ætatem, quæ succedit post totale corporis incrementum, præcedit autem caloris natiui primam declinationem: nam omittam pro nunc Arist. definitionem in lib. de Iuuent. seneࢢ. &c. 14. hoc est, Iuuentus, est primæ 3 refrigeratiuæ particulæ augumentatio, vt quæ longa explanatione indigeret.

4 Sed nostræ definitionis ratio talis est. Adolescentia ex Fernel. loco millies citato est ætas, in qua homo, vel animal quodcunque suũ suscipit incrementum, cui increméto ætas iuuẽtutis succedit, & sic post adolescentiã omnes immediatè enumerãt Iuuentutem. 5 vndè iuuenem dici quem post Adolescentiã tradunt ipsi Legumperiti. Dec. in l. si pecuniã n. 6. ff. si cert. pet. & ex Med. Gal. Aph. comm. 5. Aph. 9. Auic. 1. 1. doctr. 3. cap. 3. & idcircò post ætatem

25. anno-

6 25. annorum, ad quos se extendit Adolescentia, compleri dixerunt virilem vigorem. Mant. de Coniect. Vltim. Vol. lib. 5. tit. 12. num. 26. completur ergò, dum virilis iste vigor, qui non nisi post quam corpus suum debitum incrementum acceperit, completur, tunc ætas illa iuuentutis ætas est. nam postquam natiuus calor
7 membra vegetando in debitam molem sustulit, tunc in semetipsum recollectus maior euadit, ac vigoratur, atquè hac ratione non solùm corporis, sed & animi vires tunc temporis mirum in modum adauget; qua propter non ab re hæc ætas dicta est ætas
8 Robusta l. si Maritus. §. lex Iulia. ff. ad l. Iuliam de Adult. & stupr. Albericus in diction. in verbo Aetas robusta. Mascard. de Probat. concl. 666. num. 11. vol. 2. & meritò, cùm tum maximè viribus polleat animal, vndè Nestor apud Homer. Iliad. 4.

Hastas autem tractabunt iuuenes, qui me
Minores natu sunt, confiduntquè viribus.

Cælio verò Rhodigino lection. antiq. lib. 26. cap. 20. ætas hæc dicitur firma, & integra, sed fortassè hæc nomina in eius sententia communia sunt etiam consistenti ætati. Celsus verò suæ Med. lib. 3. cap. 22. firmissimam ætatem vocauit à 12. ad 35. annum. Ob eandem ipsam caussam, cõplementi scilicet virilis vigoris, vo-
9 cata est hæc ętas Perfecta l. Cum. de Indebito. §. 1. de Probat. Glo. in. ƒ. Ità tamen Instit. de fid. tut. Aret. in §. est & alia num. 4. ibid. Nicas. ibid. num. eod. tit. 19. Mant. de Coniect. vlt. Vol. lib. 5. tit. 12. num. 26. quià tunc maximè animal perfectum videtur, cum
10 totale incrementum à Natura sibi debitum est assecutum.

11 Quamquam vrbis statutum perfectam ætatem constituerit in 20. anno, vt testatur Gratian. disceptat. for. cap. 555. num. 3. & cap. 488. num. 4. & 5. Tom. 3. qui terminus longè præcedit terminum aliàs Adolescentiæ assignatum, vt ex superioribus patet, & ex infrà dicendis patebit. statutum tamen Vrbis non ab re fortassè voluit, perfectam hanc ætatem multò celeriùs locum habere in suo proprio cælo, quàm alibi: notum enim est (& notant non nulli Iurisperiti, quorum ad præsens non memini) in hoc Romano aere homines & corpore, & animo multò celeriùs perfici vt plurimùm, quàm alibi locorum.

Macrobius tamen in Somn. Scipion. lib. 1. cap. 6. circa finem,
13 perfectam ætatem tunc præsentem esse dixit, cùm numerus septenarius

tenarius se ipsum multiplicat,hoc est in anno 49.eius autem verba hæc sunt. Notandũ verò, quòd,cùm numerus septem se ipsum multiplicat, facit ætatem, quæ propriè perfecta, & habetur, & dicitur, adeò vt illius ætatis homo, vt pote, qui iam perfectionem & attigerit,nec dum præterierit, & consilio aptus sit, nec ab exercitio virium alienus habeatur. ex quibus videtur Macrobius longè aliter sentire, quam suprà à nobis dictum sit, & à 14 legibus decisum.sed dicendum,leges magis respexisse,seu primò respexisse ad perfectionem corporis, quàm animi, Macrobium primò ad perfectionem animi, deindè, ac consequenter ad perfectionem corporis, vndè est quòd vtraq; sententia vera sit respectiuè ad id, quòd ipsæ respexerunt.

Sed hanc ipsam ætatem Leges appellarunt Legittimam.l. fin. 15 C.de his qui ven.Aet.impetr.Cagnol.in l.2. de pact. num. 158. tom.2.Nicas.in §.Minor.nat.inst.de Adoption.lib.1.tit.11.nu.4. Marant.in specul.Aur.part.6.nu.80. Mascard. de Probat. concl. 665.num.8.vol.2.& concl.seq.nu.46,quamquam in cit.l. fin.legitimã, & perfectam ætatem completam esse dictũ est in 25. an-16 no.ego tamen,nisi verbum illud,completam,interpreter initiatã, nescio quomodò à repugnantia possit hic textus defendi;quomodò enim antecedens ætas legittima, ac perfecta dici potest, si adhùc & quo ad corporis incrementum, & quoad animum ipsum imperfectus homo est? non mirum ergò, si aliàs in c. Episcopus 18 dist.83. perfectam ætatem non dici antè trigesimum annum,traditum sit.

19 Præterea hæc ipsa ætas plena dicta est l. fin. §.sancimus C. de bon. quæ lib. & ibi glo. Mascard. in supra cit. cõcl.665.nu.11.& iurè,cùm plena omnia tunc esse videantur tàm quoad corpus, quàm quoad animum,corpore debitum iam incrementum assecuto,& animo integro consilio iam dotato;qua de re ex corporis incremento etiam animi incrementum se adeptum iactat Telemachus apud Home.Odiss. 2.dicens.

Nunc autem quandò iam magnus sum, & aliorum verbum
Audiens, sapio, & iam mihi augetur intùs animus.

Cùm ergò ex superioribus iam Pubertatem, & Adolescentiam, insimulquè corporis augumentum vsque ad 25.annum perdurare apertum sit, abindè Iuuentus enumeranda venit,ità vt in hoc anno

no vt plurimum habeat ſuum primum terminum, quem autem pro ſecũdo, atq; altero termino poni debeat, magna controuerſia eſt, diſsentientibus inter ſe Iuriſperitis, qui neq; cum Medicis in ea re magnoperè conueniunt.

Nam l. Non aliter §. vltimo ff. de leg. 3. annorũ numerum Iuuen 21 tuti non adſcripſit, atq; eo pacto rem dubiam reliquit; iuuenem enim dici poſſe, inquit, quemquam cum exceſſit Adoleſcentiã, quouſque inter ſeniores connumerari incipiat; ſed cùm & de ſenioribus dubitari contingat, qui nam eo nomine ſint inſigniendi, nec ipſa lex hoc deciſum reliquerit, videtur ignotum per ignotius ſignificaſſe.

22 Licet glo. ibi, & alias in l. Hęred. comput. ff. ad l. Falcidiam, eius textus verba expoſuerit, Quòd ſeniores dicantur in ſeptuageſi- 23 mo anno conſtituti, quod tamen non ſemper habere veritatem ex ipſa glo. patet; nam ſeniores multipliciter dicuntur pro rerum 24 agendarum diuerſitate, vt inferiùs patebit.

Abb. in c. Quon. freq. vt lit. non conteſt. num. 18. & Grammat. deciſ. 34. num. 4. & alij dixerunt, Iuuentutem à 25. anno. initia- 25 ri, terminari verò ad quinquageſimum; & idem videtur inferri poſſe ex c. vt inter diuin. de ſacroſ. Eccleſ. ex glo. in proem. 6. decret. & ex glo. in §. minor nat. Inſt. de Adopt. longiorem multò terminum conſtituit glo. in l. Hæred. comp. ff. ad l. Falc. quam nuper adduxi, quæ ad ſeptuageſimum eam protrahit. Medici multò 26 breuiorem terminum conſtituunt Iuuentuti, volunt etenim ad ſummum ad quadrageſimum ſe ſe extendere, vt plurimùm tamen trigeſimum quintum non traſcendere Gal. Aphor. comm. 3. Aph. 30. & com. 5. Aph. 9. extr. ord. claſſ. Auic. prima primi doctr. 3. cap. 3. Fernel. Phyſiol. lib. 3. cap. 10. Halyabbas, quem antè nominare decebat, Theor. lib. 4. cap. 2. Cardan. contr. med. lib. 2. tract. 5. contrad. 10.

27 Medicorum opinionem vero magis ſimilem, & rei naturæ eſſe magis conſonam, demonſtrare poteſt allata definitio, ſi enim 28 iuuentus ea ætas eſt, quæ ab vltimo corporis augumento vſq; ad natiui caloris primã declinationem intercedit, patet, quòd illud augumentum in 25. vt plurimùm apparet, hæc autem declinatio 29 in 35. aut ad ſummum quadrageſimo. Tamen Iuriſperiti cum dixerunt Iuuentutem ad quinquageſimum extendi, illam cum

conſiſtenti

30 consistenti ætate vnam candemque fecerunt; neque enim in rebus agendis quicquam videtur procedere in Iuuene, quod simul non procedat in viro in ætate consistente posito, vndè non erant illis hæ ætates diuidendæ.

Licet autem à Iurisperitis nunquam dubitatum repererim de eo, quod nunc dicere paro, tamen, quià casus dari potest facillimè, in quo illi de ea re dubitent, ità vt Medicorum sententiam, ac iudicium exposcant, dubium libenter proponam, quod 31 est huiusmodi. An nimirũ homò antè annos senectuti dicatos, vel potiùs in ipsis annis Iuuentutis possit in eam vitæ, & corporis declinationem venire, quam senectutem vocamus; est enim 32 senectus, vt infrà habetur, vitæ ipsius declinatio à siccitate frigiditati iuncta eueniens Arist. 5. de Gen. Anim. cap. 4. Gal. in lib. de Marc. cap. 1. class. 3. Dubitatur ergò, an iuuentutis, vel cuiuscunque alterius ætatis termino possit quis ex hac intemperie in corpore introducta in vitæ decrementum venire; videtur autem multùm Iurisperitorũ interesse illud notum habere, vt indè definire illis liceat, an ea omnia, quæ procedunt in senibus possint etiam, ac debeant procedere in Iuuene, qui in affectum senectuti similem vel ex morbo, vel ex sui ipsius temperamenti 33 proprietate lapsus sit. senibus enim ob ætatis conditionem, imbecillitatem, ac grauedinem multa priuilegia conceduntur, & ob eorum etiam rerum experientiam in magna æstimatione habẽtur, vt infrà, cum de senectute verba faciam, Deo dante, vberiùs dicam.

34 Duplici ergò ratione non in iuuentute solùm, sed etiam in teneriori ætate consistens homo potest immatura senectute præoccupari, vel enim illud ipsi accidere potest ex intrinseco temperamento, vel etiam ex morbo, vt suprà annuimus. Quo ad primum verò Hipp. 1. de vict. rat. in aliquibus naturis tardiùs, in 35 alijs autem citiùs aduenite senectutem asseuerabat, cui consentit Gal. 6. de sanit. tuend. cap. 3. class. 2. qui in siccis naturis citò prouenire senilem siccitatem fatebatur, citò ergò senescunt ob id, quod citiùs eorum calor ad summum peruenit incrementum; ac de similibus quidem naturis dicebat Hipp. in lib. de Aer. aq. & locis, Proinde eiusmodi naturæ longę esse vitæ nequeunt, sed antè tempus senescunt. & ratio est, quià, cùm vita ex calido innato

humido

36 humido radicali iuncto procedat. Arist. de long. & breu.vit. cap. 3. & ibi Auerr. in paraphr. patet, quòd in ijs, in quibus humidum maius, ac magis calori proportionatum reperietur, vita etiam longiori tempore protrahetur, ac simul ipsius caloris declinatio. vndè etiam & senectus tardiùs adueniet; contrà verò vbi illud minùs proportionatum, & quantitate paucum fuerit citiùs consummabitur, & animal celeriùs in eam siccitatem deueniet, quæ senectus dicitur, atque hoc pacto multò antè, quàm pro annorum ratione conueniret, animal senescet, vt puta in quadragesimo, aut trigesimo anno, vel etiam multò citiùs, & in quolibet etiam incipiẽtis vitæ spatio, ac termino. Ergò tunc morietur homo exẽpli gratia in trigesimo anno in summa senectute, ac decrepitate, & erit quidẽ hæc proprijssimè, si quæ alia naturalis mors, scilicet, quę ab humidi consumptione, & calidi extinctione eueniet; talis enim mors dicitur maximè naturalis, vt ex Plat. & Gal. aliàs dicetur.

37 Sed etiam ex accidenti, ac morbo aliquandò senecta antè tempus aduentare potest; immò de ipsis pueris firmabat Gal. 1. de differ. Febr. cap. 8. class. 3. quod aliquandò ex morbo in senectutem incidunt, & de alijs etiam testatus est Arist. loco suprà cit. & idem Gal. pluries; & de hac quidem aduentitia senectute significabat Homer. Odyss. 19. cùm dicebat.

Statim enim in malo homines senescunt.

Et Theocritus Idyll. 12.

—— Qui verò desiderio conficiuntur vno die fiunt senes

38 Non est ergò dubium ex supradictis, quòd tam naturaliter, quàm accidentaliter homo, & quodcunquè etiam animal multò antè terminum senectuti in pluribus dicatum potest senescere: tunc igitur dubium esse potest, an ea, quæ in sene propriè dicto procedunt, debeant procedere etiam in eo, qui antè tempus vel à Natura, vel à morbo lapsus est in senectutem.

39 Videtur dicendum, quòd respectu eorum, quæ seni ob corporis infirmitatem, & ipsius senectutis incommoda à legibus conceduntur, etiam hic, qui vel ex morbo, vel ex sui natura antè tempus senescit, debeat dici senex, & senum priuilegijs gaudere, cùm & eandem corporis, viriumque imbecillitatem, & eadem inconstantis valetudinis incommoda patiatur hic, veluti quicunque senex sic propriè dictus.

40 Quo ad ea verò, quæ senibus ob rerum experientiam, notitiam, ac prudentiam tribuuntur, hũc minimè senum priuilegijs frui debere sentio; & ratio eius essertionis est, quià prudentiã, & experientiam ex annorum multitudine senes habent. Arist. 6. Ethic.
41 Cagnol. in l. Cum quidam ff. si cert. pet. num. 38. & habes in sacris testimonium Iob. cap. 12. vers. 12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia, Nec ab re Vlisses se prudentiorem Achille iactat, cum inquit Iliad. 19.

Præstantior es me, & fortior non parùm quidem
Hasta, ego autem te prudentia superauerim,
Plurimùm, quoniam prior natus sum, & plura noui.

Hac igitur de re ob defectum tẽporis nolebat Arist. loco. cit. Iuue-
42 nem posse esse sapientem, quià, inquit, Prudentia requirit experientiam, quæ indiget tempore. Et cùm ob eandem prudentiam ac rerum experientiam senes honoribus afficiantur, non erit hic vt senex honorandus, quià ab ea prudentia ob annorum defectum necesse est omninò illum deficere.

SVMMARIVM.

1 *Lex non distinguit inter Iuuentutem, & virilitatem. & cur ibi.*
2 *Nihil est apud Iureconsultos, quod Iuuentuti cum virilitate commune non sit.*
3 *Virilitatis ætas non datur. contrarium num. 5.*
4 *Virilitas quid, & num. 7.*
6 *Iuuentutis, & virilitatis temperamenta diuersa.*
8 *Cur virilitas dicatur ætas consistens.*
9 *Consistentes quoad calorem declinare incipiunt. & num. 24.*
10 *Iuuentus Aestati, consistens, seù virilis ætas Autumno comparatur.*
11 *Virilitas vndè dicatur. & num. 13.*
12 *Virilis ætas propriè perfecta dici debet.*
14 *Virilitas dicitur ætas consistens.*
15 *Auicenna vocauit Iuuentutem nomine Consistentis ætatis.*
16 *Illa ætas consistens dici debere videtur, in qua calor in suo vigore consistit.*
17 *Virilitas dicitur ętas constans.*

Viri-

De Virilitate. QVESTIO VIII.

QVamquam vix quicquam est in hac quæstione, quod pro Iurisperitis facere videatur, tamen ab ea pertractanda, nè ordinem iam inceptum intercipiam, non desistam, neq; enim omninò extrà rem fuerit Iuuentuti ergò succedit ætas, quę
1 virilitas dicitur, sed Leges nõ distinguũt inter vnam, & aliam, sed vtramque confundunt, atque pro vna, eademque ætate eas accipiunt. c. vt inter diuinum de sacros. Eccl. glo. in proem. 6. decre. §. sanè. glo. millies citata in §. minor nat. Inst. de Adopt. Nec mi-
2 rum ab illis in ea re ità procedi, cũ nihil, aut vix aliquid sit, quod non in vtraq; ætate locum habeat respectũ eorum, quæ in rebus agendis decernuntur. sed & Philosophi nonnulli non solùm hanc
3 ætatem inter alias numerare non consueuerunt, sed ipsam dari apertissimè negarunt: cùm enim Aetas hæc ab ijs, qui eam inter
4 alias connumerari debere contendunt, dicatur esse, quoddam vitæ spatium, in quo animal nec proficit, nec deficit, vndè id circò dicta sit ætas consistentiæ, hoc tempus saltẽ notabile dari nolunt. Ità Iauell. in tract. de Iuuent. & senect. cap. 3. & alij ibi. Costęus in disquisit. Physiol. lib. 3. c. 3. & alij antiquiorũ, quos adducit Epiphan. Ferdin. Theor. Med. lib. 1. Theor. 19. Tamẽ dari
5 hãc ætatẽ manifestè elicitur ex Gal. com. Aph. 1. Aph. 13. & probãt abundè Alb. Magn. in lib. de Iuuent. & sen. tract. 1. cap. 3. Vgo Senen. in quæst. propria ad hanc rem dicata, quæ ponitur post commentarium in primã quarti Canonis. Cardan. contrad. Medic. lib. 2. tract. 5. contr. 10. & idem Ferdin. vbi proximè.
6 Cùm enim diuersum sortiatur temperamentũ Virilitas non solùm à cæteris ætatibus, sed à Iuuentute præsertim, siquidem Iuuentus calidissima est, & calidissimi sunt ipsi Iuuenes. Gal. comm. 2. de morb. Vulg. 1. tex. 78. Auic. prima primi doct. 3. cap. 3. consistentium autem calor minor est Gal. Aphor. comm. 1. Aph.

14. Philotęus Aph. sect. 1. Aph. 13. non secundùm rei naturam videtur esse, vt hæ ætates cõfundantur, & vna pro alia accipiatur.
7 Est autem virilitas ætas succedens summo animalis vigori: nequè
8 enim ideò consistens dicitur, quià calor in eodem statu, in quo erat in Iuuentute permaneat, sed quià sensim, paulatimquè deficiens, vix deficere videatur, ità vt homo & in priore pulchritudine, ac in prioribus corporis viribus adhùc consistere videatur:
9 quoad calorem autem cośistentes iam declinare incipiunt Gal. Aph. com. tertio Aph. 30. vbi Iuuentutem æstati, vt potè calidam
10 ætatem calidiori anni tempestati, & consistentem ætatem Autumno comparabat, ex ijs manifestè commostrans, consistentes caloris minus habere, quàm Iuuenes, quemadmodum Autumnus Aestate minùs calidus est, quod & Ouidius Metamorph. lib. 15. significabat his carminibus.

Excipit Autumnus, posito feruore Iuuentæ
Maurus, mitisque inter iuuenemq; senemq;
Temperie medius, sparsis quoq; tempora canis.

11 Denominatur porrò Virilitas à viribus, si Calepino credimus in diction. in verbo vir, quià tunc vires in animali vigent, cùm iam adeptum est suam totalem perfectionem tàm eam, quæ ad
12 corpus, quàm quæ ad animum spectat, quamobrem hæc ætas pro priè deberet dici perfecta, vt superiori quæst. ex Macrob. citaui, cùm in hac ætate constitutus homo, & animo, & corpore perfectus, & absolutus videatur.

13 Vel dicitur Virilitas à virtute, & fortasè magis aptè Alber. in diction. in verb. vir. cùm propriè Vir dicatur homo virtute tàm animi, quàm corporis præstans; ad vtrumque enim refertur, & quoad corpus pasśim in sacris litteris vir pro forti accipitur, & similiter quo ad animum, quam obrem semiuiri dicuntur molles, & pusillanimes, quasi viri nomine indigni.

14 Cœterùm Virilitas ab Hipp. Aphor. primo Aph. 13. & à Gal.
15 ibi in comm. vocatur Aetas cõsistens; sed Auic. prima primi doct. 3. cap. 3. consistentem ætatem vocauit ipsam Iuuentutem, quod nescio an potuerit Interpretis incuria accidere; si tamen ità sen-
16 tire Auic. velimus, dicendum, quòd illa ætas debeat dici Consistens, in qua calor in summo feruore, ac vigore consistit, quod quidem in Iuuentute euenire non dubitandum, cùm in ætat e vi-

rili iam illum manifestè penè declinare suprà demonstrauerim.

17 Appellatur & hæc ipsa ætas Constans, vt Cic. in lib. de senect. dicenti, Grauitas propria iam constantis ætatis, & hoc ad differentiam ipsius Iuuentutis, quæ communiter inconstans solet appellari, vt Homer. Iliad. lib. 3.

Semper verò iuniorum virorum animi instabiles sunt.

quod ob feruidam naturam, vt testabatur Plato 2. & 7. de Leg. illis accidit, vt quietem agere non possint, quamorbem Horat. in arte Poet. de Iuuene verba faciens.

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere pernix.

De viro autem contrà

Conuersis studijs ætas, animusque virilis,
Quærit opes, & amicitias, inseruit honori,
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.

18 Præterea, (cùm de hac ætate nihil occurrat discutiendum præter nomina) appellatur hæc ætas Media; dici enim Aetas media circà quinquagesium annum, traditum est in Auth. Quom. oportet. Episc. §. Quanta igitur. Et videtur idem sentire Gal. com. 1. Aphor. 13. inquiens, Appellat autem ętatem habentes consistētem, qui mediam ætatem habent inter Iuuenes, & Senes, quin & idem nomen sortita videtur apud Cic. in lib. de sen. dicente, Num ea iam Constans requirit ætas, quæ Media dicitur? sic & apud Cels. suæ Med. lib. 2. cap. 1. neq; ab re dicitur Aetas hæc Media

19 (apud Iurisperitos præcipuè, apud quos nullo alio nomine insignitur) quià participat tam ætatum increscentium, quàm decrescentium, & inter vtrasq; media habetur. Ex quibus notandus vi-

20 detur Fuchsius comm. Aphor. primo Aph. 13. qui Mediam ætatē non consistentē, sed declinantē esse dixit, meritò igitur notatur à Valles. lib. 1. loc. com. cap. x. cũ tamē ipse Valles. ibid. cap. 1. Mediã ætatē, & Iuuentutem vnã eandemq; ętatem facere videatur: tamē Fuchsius potest suã assertionē defendere, si ità declaret suã sententiã, vt respectu natiui caloris hæc ætas declinans dici possit.

Ad quem autem annorum numerum in pluribus sese extendat hæc ætas, Iurisperiti non definiunt ob id, quod dixi, ipsos non distinguere inter hac ætatem, & Iuuentutem, quamobrem Iuuen-

21 tutem, seu Virilitatem, vt ipsi dicunt ad quinquagesimum annum extendi voluerunt, cum tamen ex Galeno, ac cæteris Medicis, quos suprà adduxi pateat, Iuuentutem multò citiùs finiri. Sed idem Gal. cit. com. 3. Aphor. 30. Virilitatem, seu 22 consistentem ætatem dicebat à trigesimoquinto anno, in quo terminatur Iuuentus, ad duos sequentes septenarios perdurare, ità vt coincidat cum Iurisperitorum opinione, eam sc. quinquagesimo anno suum terminum vltimum sortiri.

Sed, nè omnem operam lusisse in hac quæstione videamur, 23 quæramus pro Legumperitis, nùm ea omnia, quæ in Iuuene quoad corporis spectat robur, & firmitudinem locum habent, debeant etiam procedere in consistenti ætate, & ratio dubi-24 tandi est, quià, vt suprà diximus, Consistentes iam declinare incipiunt, ità vt vires corporis in ipsis deperdi consequens sit, nam & sanguine, & spiritibus minùs, quàm Iuuenes abundant Gal. cit. Aphor. 30. sect. 3. quamobrem Iurè de ea re ambigitur.

His tamen non obstantibus, dicendum videtur, homines 25 in consistenti ætate, non minùs quàm in iuuenili posse & corporis, & multò magis animi virtute vti: nam, & pristinum robur quoad corpus adhùc retinent, & animo etiam maiore prædíti sunt, ità vt ob hoc ipsum multò magis, quàm Iuuenes etiam ad corporeas actiones apti videantur. faciunt quæ adduxit Epiphan. Ferdin. vbi supra, apud quem, quæ ad hanc rem aptari possunt, legito.

S V M M A R I V M.

1 *Senectati multùm tribuunt Leges.*
2 *Senectutis miseratio habetur.*
3 *Senes torqueri non debent.*
4 *Senes leuiùs in delictis puniuntur.*
5 *Senectus quid. & num. sequenti. Vide num.* 8. *& num.* 12. *& num.* 13.
7 *Animal in ætate consistenti declinare incipit.*
9 *Manifesta animalis declinatio apparet in senectute.*

In

10 In senectute animal transit ad frigidam, & siccam temperaturam.
11 Senectus est via in corruptionem.
14 Omne animal respectu sui ipsius calido, & humido est temperamento à natiuitate.
15 Ortui proxima calidissima, & humidissima.
16 Termini senectutis plurimùm variant.
17 Nihil cæteras ætates præter pubertatem accelerat, aut retardac.
18 Senectus ex multis causis retardari, itemque accelerari potest.
19 Senex quis dicatur.
20 Glo. nimis protrahens Iuuentutem nimis simul senectutem distulit.
21 Senectus in tres partes diuisa.
22 Prima senectutis pars.
23 Secunda senectutis pars.
24 Senectutis Tertia pars.
25 Senectutis termini qui.
26 Senectus bipartita.
27 Prima Senectutis pars, & ad quem annum extendatur num. seq.
29 Secunda senectutis pars.
30 Senex quis dicatur Iudicis arbitrio relinquitur.
31 Præcipuum senectutis adminiculum est virium defectus.
32 Senex dici non potest, qui vires habet integras.
33 Senex nulli robur habent.
34 Iuuenis dicitur, qui senex non est.
35 Primum, quod in sene considerari, debet estan vires habeat, nec nè.
36 Iuuenis in Iuuentutis termino potest senescere.
37 Idem homo vno eodemque tempore & senex, & iuuenis dici potest.
38 Senex quandò quis dicatur. Et nu. seq. & 40.
41 In prima senectute constituti ciuilia negotia obire possunt.
42 Senex ad effectum, vt quis à publicis muneribus vacet quandò dicatur. Et num. 43. declara vt num. 44. & num. 47. Vide etiam num. 48.
45 Ad quosdam peculiares effectus non relinquitur arbitrio Iudicis quis dicatur senex.
46 Suprà 60. annum omnibus conuenit, vt senes dicantur.
49 Quibus muneribus vacare permittantur senes.

De Senectute. QVÆSTIO IX.

1 SED iam tempus videtur, vt de Senectute differamus. cui multùm tribuere leges patet ex ijs, quæ adducit Mascar. de probat. concl. 1295. num. 1. vol. 3. nam multis gaudet priuilegijs, eiusq; peculiaris miseratio habetur glo. fin. in l. Auxilium. §. sed

vt ff.

3 vt ff. de minor. quamobrem nec torqueri, nec vllo tormentum genere affici posſunt ſenes. Maſcard. vbi ſup. num. 6. quinimmò le-
4 uiùs in delictis puniuntur. Glo. in l. Aere. ff. de reg. Iur.

Multùm intereſt ergò Iureconſultorum ſcire, quinam propriè ſenes dici debeant, & quænam ætas propriè ſenectus dicatur. Ac
5 profectò ſenectus, vt habetur in lib. finit. Medic. Gal. adſcripto in libb. Iſag. eſt ætas, in qua diminuitur animal, cui definitioni non diſſimilis affertur in lib. definitionum Plat. adſcripto, hoc eſt,
6 ſenectus eſt imminutio animalis à tempore contingens.
7 Cùm tamen, vt in ſuperiori quæſt. iam diximus, animal in conſiſtenti ætate declinare, ac diminui incipiat, non ab re in allatis
8 definitionibus aduerbium illud, manifeſtè, vel adiectitium illud, manifeſta, addendum videbatur: nam tametſi in conſiſtenti æta-
9 te animal declinet, tamen manifeſta declinatio non apparet, niſi adueniente ſenectute, vt teſtatur Plato in Timęo tranſ. Med. tunc
10 enim fit tranſitus ad frigidam, & ſiccam temperiem. vt elicitur ex pluribus Gal. locis, & confirmat Vgo Senen. in art. par. Gal.
11 lib. 2. part. 20. ob hunc enim tranſitum ad temperiem vitæ ipſi contrariam rectè Ariſt. Polit. 2. ſeneſcere, dicebat, viam eſſe in corruptionem, cum qua ſententia conuenit Gal. de Temp. 2. cap. 2. claſſ. prima. quam ſapienter ergò Alexis ille Menandri comici patruus iam ſenectute confectus interroganti cuidam, quid ageret, reſpondit, Paulatim morior. Sed Ariſt. in lib. de Iuuent. &
12 ſenect. cap. 14. ſenectutem hoc pacto definiuit, Senectus eſt primæ refrigeratiuæ particulæ decrementum, hoc eſt caloris naturalis defectus: nam id pro prima refrigeratiua particula ipſum intellexiſſe, pro nunc ſupponamus; neq; enim vacat eam definitionem longioribus enodare, nec aptus hic locus ad eam rem eſſet.

Apertiùs ſenectutē definiuit Gal. 5. de ſanit. tuend. cap. 9. claſſ.
13 2. dicens, ſenectus eſt frigidum, & ſiccū corporis temperamentum annorum multitudinis ratione proueniens. nam tametſi animal à ſuo primordio frigidum, & ſiccum temperamentum ſortitum ſit, tamen non poterit dici ſemper in ſenectute fuiſſe, niſi cum ex annorum multitudine tale temperamentum habebit: omne
14 enim animal reſpectu ſui ipſius à natiuitate calido, & humido eſt
15 temperamento (cùm, quæ ortui proxima ſunt humidiſsima, & calidiſsima exiſtant Hipp. in 1. de Vict. rat. propè finem) licet

comparatione tēperati animalis frigidum,& ſiccum exiſtat,temperamentum ergò ſenectutis reſpectu ſui ipſius conſiderari debet ità vt in frigidum , & ſiccum lapſum videatur animal, cùm anteà reſpectu ſui ipſius calido , & humido dotatum fuerit .

16 Termini porrò huic ætati conſtituti præ cæteris variare videntur , quippè cùm & ipſe huius ætatis aduentus plurimùm , quàm acceſſus aliarum ætatum euariet,& manifeſtiùs etiam,quam alia-
17 rum ſe prodat; ſiquidem alias ætates , vna excepta pubertate,neque accelerare,nequè retardare quicquam poſſe videtur,ſed quęque prout intrinſecum animalis feret temperamentum præſcripto tempore mutationes proprias ſortitur,at ſenectus & à morbis,
18 & à curis , & à victus ratione, & à laboribus & acceleratur, & retardatur. Videtur ergò difficiliùs eſſe,quàm in alijs ætatibus huic ſuos terminos præſcribere . eius tamen rei plures opiniones refert Menoch. de arbitr. lib. caſ. 3.59. per totum, quas apud ipſum videre cuicunquè licet .

19 Generaliter tamen dici ſenex , inquit ipſe ibid. num. 1. ab anno quinquageſimo . ità Abb. in c. quon. frequent. num. 18. vt lit. non conteſt. & in c. ſi qui teſt. num. 7. de Teſt. & atteſtat. quem & ipſe adducit . Gramat. deciſ. 34. num. 4. Sed Glo. in l. Hered. comp. ff. ad l. falc. & Felin. in citato c. ſi qui teſt. num. 6. nimis
20 protraxiſse videntur Iuuentutem , ſenectutem verò nimium diſtuliſſe , cùm Iuuentutis deſinentis , & incipientis ſenectutis terminum ſeptuageſimum annum poſuerint .

Gal. 5. de ſan. tuend. cap. vlt. in f. claſſ. 2. quem etiam ex alio
21 auctore citat Menoch. vbi ſup. in tres partes diuiſit ſenectutem, maiorem , & minorem corporis imbecillitatem ; viriumquè dimi-
22 nutionem prę oculis habens . primam autem eius partem crudam , & viridem ſenectutem vocauit , de qua fortaſsè etiam Homer. intelligebat Iliad. lib. 23. verſ. f. dicens.

Crudę ſenectæ autem ipſum aiuni eſſe.

Et de hac ipſa ſenectutis parte mentionem habet ipſe Gal. comm.
23 2. in Prognoſt. Hipp. Tex. 69. ſecundam propriè ſenectutis nomen habere voluit ; in ea enim iam manifeſtiſsimè vires deiectæ,
24 ac corpus declinatum conſpicitur. Tertiam, quæ vltima eſt, Pemplon Græco vocabulo dici narrat , ſcilicet , vt ipſe addit , ab eo , quod eſt in pompam mittere, quæ ad manes ducit, & hæc decrepita ,

pita, & præcipitata ætas est, vel senium. His tamen senectutis partibus licet nullum terminum assignauerit Gal. nescio ex cuius
25 opinione assignauerit Menoch. vbi sup. & primam à quinquagesimo anno ad 60. secundam à 60. ad 70. Tertiam à 70. ad vitæ finem extendi dixerit.

26 Verùm nonnulli senectutem in duas tantùm partes diuiserunt, quemadmodùm aliàs fecit idem Gal. comm. Aphor. 1. Aph. 13.
27 ac primam eius partem (quæ Auic. prima primi doctr. 3. cap. 3. in prin. dicitur ætas declinans cum remanentia virtutis) à quadragesimo anno incipere, & ad sexagesimum terminari cum ipso Auic. tradidit. Fernel. verò, qui hanc ipsam ætatis partem cum Cic. in lib. de senect. ingrauescentem vocat loco sæpiùs cit. Phy-
28 siol. lib. 3. cap. 10. libentiùs cum Iurisperitis conuenire videtur, eamquè à quinquagesimo ad sexagesimum quintum protrahit. se-
29 cundam verò partem, quam decrepitatem, & senium nominant, & Auic. ibid. ætatem declinationis cum manifesta virtutis deperditione, à sexagesimo, vel quinto suprà sexagesimum ad vltimum vitæ suam constituunt habere periodum.

Ex his ergò facilè innotescere potest Iurisperitis pro rerum
30 agendarum diuersitate, quinam mereantur dici senes: licet enim hoc Iudicis relinquatur arbitrio Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cas. 59. num. 3. Mascard. de Probat. concl. 1295. nu. 8. Vol. 3
31 tamen sciendum, quòd præcipuum senectutis adminiculum est virium defectus; & id circò Gal. 11. Method. med. cap. 9. class. 7.
32 Senem dici non posse, affirmabat, qui vires habet integras, &
33 lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 9. class. 6. senes nullos robur habere dixit, & hoc fortassè sibi voluit tex. citat. l. Non aliter. ff. de
34 leg. & fid. 3. cum inquit, Iuuenis dicitur qui senex non est, hoc est, qui virium defectu adhùc ob annorum multitudinem non laborat. Hoc igitur præcipuè venit inspiciendum Iudici in eo, cuius ferre sententiam debet, vtrum senex sit, necnè, vel pro sene
35 habendus, scilicet, an viribus, & corpore decenti robore dotetur, quòd si vires adsint, & corporis robur, etiam si maior sit sexaginta annis, tamen iuuenem, vel non senem iudicabit; sin minùs, etiam si minor esset quinquaginta, tamen pro sene illum acceptabit: nam etiam iuuenem non transactis annis iuuen-
36 tuti dicatis senescere posse patet ex ijs, quæ adduxi septima

superiori q.nu.31.&.seqq; Apud Legumperitos autem pro rerum
37 agendarum diuersitate idem homo vno, eodemque tempore in vna eademque ætate, & senex; & non senex iudicatur, vndè est,
38 quòd aliquandò non nisi post septuagesimũ annũ hominem senẽ appellitet glo.in l.si paterfamil ff.de Adopt.& Emancip. in verb.
39 sexaginta, et in l.inuiti.ff.de Test.aliquandò verò post quintum suprà quinquagesimum ead.glo.vbi supra & aliquãdò illicò post
40 quinquagesimum, vt supra dixi. Illud autem silentio non prętereundum ex Gal.loco suprà citato de sanit.tuen.lib.5. cap. vlt.
41 in f. quòd ij, qui in prima senectute constituti sunt, adhùc ciuilibus negotijs vacare possunt, qua propter non omninò ab re Abb. in c.cit.Quon.freq. nu.18. vt lit.non contest. & Felin. in c. si qui test.nu.6.de Test.non antè, quàm quis maior existat septuaginta annis, volunt eum ad hunc effectum dici senem; vt à publicis
42 muneribus excusetur, & videtur de mente Platon.in 6. de Leg. vers. princ. qui viros vsquè ad septuagesimum annum magistratum gerere cogit, non suprà, licet non infrà quinquagesimũ quem ad eum gerendũ admittat. Tamẽ glo. supra citata in l.Inuiti de Test.& Menoch.de Arbitr.lib.2.cent.1.cas.19.nu.5. voluerunt, senẽ ad hunc effectum, vt à publicis muneribus vacet, dici in
43 quinquagesimoquinto anno; satiùs tamen est ob indiuiduorũ va-
44 rietatem hoc cum prædicta cautela Iudicis arbitrio definiendum relinquere, tametsi maximè approbanda videatur Abb. opinio, qui in eodem c.Quon.freq.num.eod. ad quosdam peculiares effe-
45 ctus non relinquit Iudicis arbitrio hoc dijudicandum suprà annũ sexagesimum, cùm euidenter pateat, omnes in illa ætate senes dici debere, & benè, nam, vt Card.Contrad.Med.lib.2.contr.10.
46 tract.5.dicebat, suprà prædictum annum in omnibus conuenit, vt ætas pro deplorata habeatur.

Sed ad effectũ vacãdi à publicis muneribus Macrobius in somn. Scipion.lib.1.cap.6.non minùs ac Plato, vt suprà dixi, septua-
47 gesimum annũ desiderat his verbis. Cùm verò decas, qui & ipse perfectissimus numerus est, perfecto numero, id est, optadi iungitur, vt aut decies septem, aut septies deni computentur anni, hæc à Physicis creditur meta viuendi, & hoc vitæ humanæ perfectum spatium terminatur, quod quisquis excesserit ab omni officio vacuus soli exercitio sapientiæ vacat, & omnem vsum sui in

suaden-

ſuadendo habet, aliorum munerum vacatione reuerendus. Sed
48 idem Plato 7. de Repub. in f. quinquageſimo anno tranſacto, ſuos ciues à laboribus belli, & aliarum rerum ad contemplationem abſtrahit, non tamen à Reipublicæ negotijs illos omninò eliminat; & ratio non alia eſt; quàm quæ adducitur à Cic. in lib. de ſeneƈt. ſub Catonis perſona de ſenibus loquente in his verbis, Er-
49 go & legibus, & inſtitutis vacat ætas noſtra muneribus ijs, quæ non poſſunt ſine viribus ſuſtineri. Cœterũ circà hanc ætatem quærunt à Medicis Iurisperiti primò ad quod vſq; ſeneƈtutis ſpa-
50 tium ſenes tam mares, quàm fœminæ generare poſsint; diuerſus enim vtriſquè terminus conſtituitur. Et Leges quidem id, quod
51 vt plurimùm fit reſpicientes, virum in ſexageſimo anno ad generandum impotentem eſſe voluerunt l. ſi pater §. vltimo. ff. de adoption. quam cum alijs citat Menoch. de arbit. lib. 2. cent. 1. caſ. 89. num. 58. & videtur de mente Ariſt. 7. de hiſt. ani. cap. 6. in principio, quem etiam ipſe Menoch. adducit. licet idem Ariſt. 5. eiuſdẽ cap. 14. plurimos in 65. generare prodiderit; immò & priori ſuprà citato loco ſeptimi, etiam ſeptuaginta annos natos generaſſe affirmat, & quod magis mouere nos poteſt, tanquam omnibus cõmuniſsimum eſſe tradit, in ſeptuageſimo generare, ſi ſexageſi-
52 mum generantes exceſſerint; conſentit autem & Alb. Magn. 5. de Animal. traƈt. 2. cap. 1.

53 Videtur tamẽ ſexaginta annorũ terminus conuenienter admodũ à Legibus cõſtitutus; nam in pluribus, & ſecundũ plùrimũ ità vſu venire aſsolet, quod ab ipſis Legibus, vt aliàs dixi, inſpicitur, minimè facientibus aliquos caſus rariores, in quibus ſenes & ſeptuageſimo, & oƈtogeſimo generarunt, & id, quod Auenz.
54 ſui Theiſir. lib. 2. traƈt. 3. c. 1. narrat, hoc eſt, viros nonnullos centum annis maiores non tantùm generaſſe, quantùm etiam gene-
55 raſſe maſculos, licet, inquit ipſe, voluerit Ariſt. ſuprà ſeptuageſimum nullum poſſe maſculum generare. Contrà quam Ariſt. ſententiam pluribus agit Iouber. lib. 2. error. Popul. cap. 2. probans ſenem 70. annis maiorem non ſolùm generare poſſe, ſed etiam generare poſſe maſculum, vt Auenz. dicebat.

56 In fœminis autem eam generandi virtutem multò maturiùs finiri patet, in anno ſcilicet quinto ſupra quadrageſimum, aut ad ſum-
57 mum quinquageſimo. Notum enim eſt, fœminam eo tantummo-

dò tempore generare posse, quo menstrua experitur, vel experiri naturaliter deberet, & id circò neque antè pubertatem, neque post quinquagesimum annum generare potest, quià naturaliter vltrà prædictum terminum, & antè pubertatem nulla est menstruis obnoxia; quamobrem, vt ostenderetur in sacris litteris Gen. cap. 18. vers. 11. Sarram ex miraculo concepturam, dicebatur, Erant autem ambo senes, prouectæque ætatis, & desierant Sarræ fieri muliebria; ex naturæ enim instituto non poterat ob eam caussam Sarra concipere, vt probat Vallef. in lib. de sac. Philosoph. cap. 10.

58 Lex ergò virtuti concipiendi in mulieribus hunc terminum quinquaginta annorum præscripsit, & conceptum suprà hunc terminum factum pro monstroso habet, & inter rarò contingentia. l. si mater C. de hæred. Instituen. l. si maior. C. de leg. hæred. & ibi Glo. & in l. si paterfamil. §. in Arrogat. ff. de Adopt. in verb. procreationi, & in l. si sterilis ff. de cond. Empt. & Vend. Tiraq. in l. si vnquam C. de reuoc. donat. in præfat. num. 3. Mascard. de Probat. concl. 1147. num. 5. & 8. Tom. 3. Gratian. discept. foren. cap. 313. num. 14. Vol. 2.

59 Codronchius tamen Medicus Imolen. in libello Meth. testif. cap. 16. huiusmodi legum sanctioni stare se nolle demonstrat; neque enim habere se pro ità monstroso partum suprà quinquagesimum annum factum confitetur, vt Leges habent; sed sententiam suam ex quibusdam raris exemplis roborare videtur, quæ non adaptãtur in Iure. Nam & nobis quoque notum est, in fœminis, sicuti & in viris aliquandò terminum à Iure assignatum fallere; & satis trita sunt adducta à Plinio exempla lib. 6. Nat. histor. cap. 14. de Cornelia è Scipionum familia, quæ post 62. annos Volusium Saturninum peperit, & alia permulta, quæ qui videre volet, legat Schench. obseruat. Medic. rar. lib. 4. tit. de Conceptione: sed

60 ex his, quià rara sunt, nulla regula depromi potest, dum tempus generandi homini à Natura constitutum requirimus, hoc enim ex ijs, quæ in pluribus, & secundùm plurimum apparent venit decernendum, vt dixi. Secundò quæritur à Medicis per Legum in-

61 terpretes, an senectus sit, & debeat dici infirmitas, & consequenter senes inter infirmos, & valetudinarios veniant connumerandi. in ea enim re ipsi Legũperiti inter se discordes esse vidẽtur. Nam Abb. in c. quamuis num. 2. de sen. excom. & in c. Magnæ num.

8. de vot. & vot. re. & c. 1. sin autem Episc. de cler. Aegr. in. 6. & in c. quon. freq. §. 1. vt lit. non contest. num· 19. dixit, senectu-
62 tem posse dici infirmitatem, & senes infirmos, & valetudinarios.
63 Sed contrà Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cas. 60. cent. 1. num 8. Senes non solùm non posse vocari infirmos, sed nequè valetudinarios asseuerat, quam Menochij opinionem roborare videtur Hippocratis decretum Aphor. lib. 2. Aphor. 39. nimirùm, Senes
64 minùs iuuenibus ægrotare, quod etiam Cicero in libro de senect. firmabat.

Vidētur tamen contra Menochium quamplurima doctorum ho-
65 minum testimonia militare: patet enim apud quoscunque doctos viros, senectutem ægram, infirmam, quæribundam, tremulam, inertem, ærumnosam, infelicem, miseram vocari, ac similibus multis epithetis insigniri, quin & ipsius senectutis incommoda, ęrumnæ, ægritudines, ac miserię nominatim enarrantur, de quibus Iuuenalis Satyr. x. in qua inter alia multa hæc habentur.

Prætereà minimus gelido iam corpore sanguis,
Febre caret sola, circumsilit agmine facto
Morborum genus omne, quorum, si nomina quæris,
Promptiùs expediam, quot amauerit Hyppia Moechos.

Cœtera verò apud ipsum perlege, ità vt non ab re senes, testante Gicero, vbi proximè, adeò grauem experiantur senectutem, vt onus se Aetna grauius sustinere affirment. ac ea de re aptissimè protulit illud Antiphanes.

Est nostra vino vita quam simillima,
Acescit, est cum reliqua parua portio.

Sed, quod multò magis, quàm prædicta vrgere videtur, Gal. 6. de sanit. tuenda cap. 2. & Auic. 2. primi doctr. prima cap. 2. senum
66 sanitatem non absolutè sanitatem esse dicunt; ergò si senes absolutè sani non sunt, saltem aliqua ex parte sunt morbosi; sed & Arist. 5. de generat. animal. cap. 4. senectutem apertissimè morbũ
67 esse pronuntiauit, quod etiam ex sępissimè, ac passim citata Terentij auctoritate in Phormion. act. 4. scen. 1. patet.

Chrem. *Pol. me detinuit morbus.* Dem. *Vnde, aut qui?*
Chrem. *Rogas?*
Senectus ipsa est morbus.

Quod & idem Cic. senectutis optimus propugnator, vbi suprà negare

negare non ausit, cùm inter caussas, ex quibus senectus misera
68 sit, hanc præcipuè agnoscat, quòd corpus infirmum, ac imbecillum faciat. Nec tantummodò morbus dicta est senectus à sapien-
69 tioribus, sed à Senec. Epist. 109. dicta est morbus insanabilis; nequè enim humanæ sapientiæ datum est, vt corporis morbum hunc, quibus vis ministratis remedijs, depellere aliquo modo possit.

Et licet Hipp. in sup. cit. Aphor. 39. sect. 2. senes minùs iuue-
70 nibus ægrotare dixerit, tamē id illis non ex sua naturà prouenit, ità vt benè Gal. in eius Aphor. comm. firmauerit, illum non habere locum communiter in omnibus senibus, sed in ijs tantùm, qui minùs in ratione viuendi peccare solent: aliàs enim idem, morbis
71 maximè omnium obnoxios esse senes dixit; & ex sua quidem natura ità est, per accidens autem, eò quià in viuendo minùs peccant, minùs etiam à morbis infestantur, sed eos naturaliter maximè ægrotare, ac multò faciliùs, quàm Iuuenes, latè probat Alex. Petron. in dialog. de re Med. dial. 7. per totum. facit ad hæc sacrarum litterarum testimonium, in quibus Ecclesiast. cap.
72 vlt. senectus tempus afflictionis vocatur, & senectutis miseriæ abundè per ænigmata quædam enarrantur, ex quibus videbatur, Iure meritò senes inter infirmos connumerandos esse, & infirmorum priuilegijs frui debere, cùm non solùm morbus sit senectus, sed, vt apparet ex adductis auctoritatibus, sit sentina, & confluxus morborum omnium, vndè Antiphanes ille Carystius comicus prudentissimè dicebat.

Mala ad senectutem officinam ceù suam
Humana tandem congregantur omnia.

His tamen, & similibus, quæ in contrarium adduci possent, non obstantibus, quæ tamen consultò prætermisi, cum Menochio di-
73 cendum, senes inter infirmos non esse connumerandos; infir-
74 mitas enim est habitus cuiuscunque corporis præternaturam l. 1. §. sed secundum. ff. de Aedil. edict. ex qua repetit. Aul. Gell. Noct. Actic. lib. 4. cap. 2. summa Hostien. lib. 3. de Cler. Aegrot. num. 1. quæ definitio eadem penè est cum Gal. definitione allata in libro de symptom. differen. cap. 1. class. 3. quæ talis est, Morbus
75 mutatio naturalis est status, &, Morbus est status naturalis mutatus actiones lædens ibid. in f. quæ postrema verba. sc. Actio-

nes

nes lædens, veluti commentata lex allatæ definitioni subdidit. qui vsum eius ad id fecit deteriorem, cuius caussa Natura nobis
76 eius corporis sanitatem dedit. status ergò senum, quicunque sit, naturalis est, non ergò potest esse morbosus; illicò enim contra Naturã esse dici deberet; quinimmò aliqui affectus, qui in alijs æta-
77 tibus præternaturam dicerentur, in senibus naturales efficiuntur, vt de copia pituitæ, quam maximè in senibus vigere, dicebat Gal. comm. 3. Aph. 30. quæ tamen, vt doctissimus Ioubert. in libell. de quart. febr. cap. 12. dicebat, in sene morbosa non est, quià ætati conuenit, sic etiam & dentibus esse debilibus, vel eis omninò carere, quod in iuuene morbosum esset, in sene morbosum non est, nequè ob eam causam non sanus dici debet l. Cui dens. ff. de Aedil. edict. quam refert Gellius vbi sup. Non aliã igitùr ob caussã putandum est, Arist. in loco suprà pro contraria opinione allega-
78 to non absolutè vocasse senectutem morbum, sed naturalem morbum: quià nimirùm, licet senectus ea incommoda secum afferre videatur, quæ aliàs morbus afferre solet, tamen quià hæc incommoda senectuti connaturalia sunt, non potest exindè senectus ità
79 morbus dici, vt pro statu non naturali illud Morbi nomen intelligendum sit, sed si modò morbus aliquo pacto vocanda sit, naturalis morbus rectiùs dicenda venit.

80 Et in hoc etiam sensu accipiendæ sunt Galeni, & Auicennæ supracitatę auctoritates firmantes, senum sanitatem non esse absolutè sanitatem, ob id fortassè, quià naturaliter ab ipsa ætate multa incommoda patiuntur, præterquamquòd facillimè à morbis conflictantur, ità vt habeant quandam proximam dispositionem ad morbos concipiendos; non tamen id circò morbosi sunt dicendi, quemadmodùm apertissimè declarat Gal. 1. de sanit. tuen. cap. 5. vers. med. class. 2. his verbis. omnis siquidem morbus prę-ternaturam est, hi (de quibus loquitur) præternaturam se pla-
81 nè non habent, sicuti nec senes; qui verò plura circà hanc rem desiderat, videat Aurel. Ansel. in sua Goerocomia lib. 1. cap. 8. Verum enim verò satiùs ex mea sententia hac in re consultum fo-
82 re iudico, si senectutem in eas partes diuisam accipiamus, in quas partitus est Gal. vt suprà dixi, secundùm quam diuisio-
83 nem dici potest, quòd Infirmi nomen, licet nulli seni in quantùm seni conueniat, tamen si alicui seni aptari debeat, non dubium

bium eſt maximè conuenire ijs, qui in vltimo, ac præcipitato ſenio conſtituuntur, tales enim ob caloris natiui depauperationem morbificis cauſis occurſantibus etiã minimis vix, ac nè vix quidẽ reſiſtere valent; minùs verò infirmi nomen aptabitur his, quibus propriè conuenire ſenis nomen ſuprà docui, hoc eſt qui in ſecunda ſenectutis parte verſantur, omnium deniquè minimè cæteris, qui in prima, ac cruda ſenectute ætatem degunt, vt qui adhùc & aliquatenùs prioribus viribus dotentur, nequè ijs incommodis abnoxij adeò ſint, quibus in dies obnoxiores fiunt in ętate procedentes.

S V M M A R I V M.

1 *Decrepitas eſt ſenectutis pars, & à ſenectute non diſtincta. Contrarium num.* 5.
2 *Decrepitas non mutat, ſed magis intendit corporis temperamentum.*
3 *Decrepiti ex Hippocratis ſententia à ſenibus non diſtinguuntur.*
4 *Senectuti nulla ætas ſuccedit.*
6 *Cur Hippocrates de decrepitate non meminerit, numero* 7. 8. *&* 9.
10 *Nonnulla in Decrepito procedere poſſunt, quæ locum non habent in ſene.*
11 *Decrepitas quid, & num. ſeq.*
13 *Cuiuslibet ætatis curſu ad interitum properamus.*
14 *Quandò incipiat* Decrepitas *& num.* 15. *&* 16.
17 *Iudicis arbitrio relinqui poteſt, quandò quis debeat dici Decrepitus.*
18 *Sexageſimus annus eſt terminus nimis præcox pro Drcrepitate, magiſquè conuenit terminus annorum* 65.
19 *Quid peculiare habeat Decrepitas, quod illi commune non ſit cum ſenectute.*
20 *Senes licet corporis viribus careant, valent tamen intellectu.*
21 *In Decrepitis deficit memoria.*
22 *Senes minùs diſcere, quàm currere poſſe.*

Annus

23 *Annus quinquagesimus quintus in viro, & quadragesimus in fœmina est corporis, & animi vigor.*
24 *Decrepiti rationis vsum penè amittunt.*
25 *Quæ in sene respectu imbecillitatis corporis procedunt, multò magis procedere debent in Decrepito.*
26 *Senes à tormentis ex aliquorum opinione non debent seruari immunes, sed Decrepiti.*
27 *Quæ ad animi prudentiam spectant non habent locum in Decrepito.*
28 *Decrepiti vt senes honorandi.*

De Senio, seù Decrepitate.

QVÆSTIO X. ET VLTIMA.

1 DEcrepitatem, quæ & senium dicitur, cùm nonnulli voluerint esse senectutis partem, inter vnam & alteram ætatem nul-
2 lam fecerunt distinctionem, & fortasse non abs re; cùm Decrepitas non mutare, sed intendere tantùm corporis frigidum, & siccum temperamentum videatur iam à prima senectute contractum, quousquè illo exuperante, calidum & humidum vitæ principia succumbant.

Quamobrem Gale. comm. Aphor. 3. Aphor. vltimo dicebat,
3 aliquos distinguere Decrepitos à senibus, præter tamen Hippocratis mentem, cùm namquè inibi Hipp. in præcedentibus Aphorismis morbos enumerasset, quibus singulæ ætates solēt plerumq; esse obnoxiæ, vltimo loco de morbis senectuti familiaribus mentionem habuit, de ijs autem, qui decrepitati sunt molesti, nè verbum quidem,ità vt ex his colligat Gal. Hippocratis mentem eam fuisse, vt nulla sit differentia inter vnam, & alteram æta-
4 tem, aut esse hanc senectutis partem, non autem ætatem per se; nam senectuti nulla ętas succedit, veluti Cic. in lib. de senectute asserebat.

Qui tamen magis exquisitæ ętatum diuisioni student, ipsam
5 Decrepitatem à senectute prorsùs secernunt; ità manifestè fecit ipse Gal. Aphor. comm. primo Aphor. 13. Ras. 30. Contin. tract. 1. cap. 2. Auic. prima primi doctrin. 3. cap. 3. in f. & prima quarti tract.

tract. 2. cap. 8. & in Cant.tract. 1.partic. 35. & tract. 2. partic. 104. Fernel. physiol. lib. 3. cap. 10.

6 Quòd verò Hippocrates vbi suprà de Decrepitate nõ memine-
7 rit,plures assignari possunt rationes.Prima,quia Decrepiti ijsdem morbis sunt obnoxij,quibus & senes, nisi quòd & faciliùs,eos in-
8 currunt, & magis ab illis molestantur. Secunda, quià si quos morbos incurrunt difficillimè, aut nullo modo ex illis sanantur, quamobrem Hippocrati superuacaneum videbatur de ijs men-
9 tionem habere. Tertia, quià pauci admodùm sunt, qui non antè, quàm decrepitatem attingant, vita fungantur. ijs ergò ex caussis Hippocrates de decrepitate mentionem nullam fecit, non autem quòd non putauerit fortassè inter senectutem, & decrepitatem aliquid interesse. Sed quomodocunquè se se res habeat, necessarium videtur, vt apud Iureconsultos hæ duæ ætates inui-
10 cem secernantur, cùm nonnulla in sene procedere possint, quæ locum non habebunt in Decrepito, & vice versa, vt inferiùs dicetur.

11 Est igitur Decrepitas, vel si malis senium dicere, postrema vitę ætas, in qua radicale humidum ad totalem sui absuntionem,& innatum calidum ad totalem sui extinctionem properant:ea enim de re Gal. 2. de Temperam. cap. 2. class. 1. dixit, senium esse
12 viam ad interitum : nam licet prim.de sanitate tuen. cap.4.affir-
13 masset, cuiuslibet ætatis cursu nos ad interitum tendere, tamen quià Decrepita ætas vitam concludit, ac terminat, visum illi est, huic magis conuenire eam definitionem, quàm cuilibet alteri, quasi ad ipsum interitum certiori, immò certissimo tramite hæc multò promptiùs, quàm cæteræ ætates omnes ducat.

Incipientis Decrepitatis terminum Iurisperiti annum septuage-
14 simum constituerunt. Abb. in cap. si qui Test. num. 7. & Gram. decis. 34. num. 4. Farin. Var. quæst. crimin. & opin.com. quęst. 41. num. 25.nam ad hunc vsquè annum perdurare senectutem volebant. Sed idem Abb. in sæpiùs alleg. cap. Quon. Freq. num. 18. vers. ego puto, & ex Medicis Auic. prima primi doctr.3.cap.
15 3.decrepitatem post sexagesimum annum habere principium fir marunt,& videtur cõsentire Cardan contrad.med.lib.2.contrad.
16 10.trac.5.sed Fern. loco sæpiùs citato quinq;addidit annos senectuti,ità vt decrepitatẽ in sexagesimo quinto incipere statuerit.

Cùm

Cum tamen hi termini plurimùm in indiuiduis euarient, iudi-
17 cis arbitrio, vt de senectute, relinquendum videtur, cùm de In-
18 diuiduis iudicium ferri oporteat, vniuersaliter tamen sexagesi-
mum annum præcociùs assignari, quam rei naturæ conueniat exi-
stimauerim, magisquè consonum esse terminum à Fernelio consti-
tutum annorum 65.

19 Sed interrogabis, quid nam peculiare habeat decrepitas à se-
nectute? Respondeo, quòd in senectute corpus solummodò de-
20 crementum pati videtur, vndè licet senes corporis viribus orbati
existant, animi tamen consilio pollent, & prudentia maximè præ-
ualent; at in decrepitate corpus multò magis, ac euidentiùs pro
annorum ratione deficit, & ipse etiam animus suum vigore amit-
tit, ità Lucret. 3. lib. de Rer. nat.

Post vbi iam validis quassatum est viribus æui
Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaq; mensq;

21 Eius verò rei inditium euidens esto primùm in decrepitis memo-
riam deficere, quod & Gal. firmabat 2. de sympt. causs. cap. vlt.
22 class. 3. quamobrem Plat. 8. de Republ. vers. fin. contrà Solonis
sententiã, senes minùs discere, quàm currere posse asseuerabat; sed
quod maioris momenti est, & magis ad rem nostram aptari potest,
23 idem Plato 5. Eiusd. dicebat, quinquagesimumquintum annum
in viro, & quadragesimum in fœmina esse & corporis, & sapien-
tiæ vigorem, quasi ab inde vtrũq; deficere incipiat. Veruntamen
hæc multò euidentiùs quotidianæ experiẽtiæ testimonio firman-
tur; vbi enim ad hanc ætatem peruenerunt senes non solùm me-
24 moriam, sed & cuiusuis rationis vsum amisisse vidẽtur. Vidi (qui
pro exemplo sit, & placet de eo mentionem hìc habere) aurifa-
brum centum annis maiorem, qui, cum pro ætatis ratione corpo-
re optimè haberet, tamen adeò vtramquè ratiocinatricis partem
lęsam in illo conspiciebas, vt si quandò proprię habitationis li-
men non nisi altero transgressus pede fuisset, iam illum intrò per
se reuocare nesciebat, ità vt aliquandò per integrum diem se se
per vrbem hùc, atquè illùc errabundus conuolueret, tandemque
non nisi manu ductus propriam domum repeteret: neque dicas,
plures esse, qui ad tantam, immò nec etiam huic similem fatui-
tatem non deueniunt; nam omnibus illud esse commune vitium

testatur,

testatur, ac confitetur Plato in Gorgia, seù de de Rhetorica, & de senum fatuitate Iuuenal. sat. 10. super citat.ità habet.

—— Sed omni
Membrorum damno maior dementia, quæ nec
Nomina seruorum, nec vultum agnoscit amici,
Cum quo præterita cænauit nocte, nec illos
Quos genuit, quos eduxit.

His ergò sic se habentibus, dubium non est, quòd ea, quæ in sene respectu imbecillitatis, & infirmitatis corporis locum habent multò magis procedere debeant in Decrepito. Immò nõnulli, quos citat, & sequitur Gram. decis. 34. num. 5. negarunt, senes debere seruari à tormentis immunes, & voluerunt hoc esse tantummodò decrepitorum priuilegium, & huius opinionis etiã est Farinac. in supra cit. quęst. num. eodẽ, quod ampliat num. 29. vt nõ solùm non torqueri, sed nequè leuiter torqueri possint, immò nec terreri. Ea verò, quæ in sene quoad animi consilium, & prudentiam locum habent, vix procedere possunt in Decrepitis, nisi dicas procedere respectu anteactæ ætatis; & tamen Decrepiti veluti senes honore prosequendi sunt, ac in omnibus ob ætatis conditionem cæteris sunt præferendi.

25

26

27

28

Deniquè de ijs, de quibus in superiori quæstione disceptatio intererat, nimirùm de generandi potentia, & huiusmodi, nullam hìc intercedere dubitationem posse, ex ijs, quæ inibi adduximus patet. Et de ætatibus quidem, & ijs, quæ circà eas à Iurisperitis dubitari contingit hæc dicta sunto.

TITVLI PRIMI FINIS

PAVLI ZACCHIAE
MEDICI ROMANI
QVAESTIONVM
MEDICO-LEGALIVM
TITVLVS SECVNDVS
De Partu legitimo, & Vitali.

ILLVSTR.^{MO} AC REVER.^{MO} D.

LAVDIVIO ZACCHIAE
Apud Venetos Nuncio Apoſtolico,
Et Montis Faliſci, ac Corneti
Epiſcopo digniſsimo.

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. D.

LAVDIVIO ZACCHIAE

APVD VENETOS NVNCIO APOSTOLICO

ET MONTIS FALISCI, AC CORNETI

EPISCOPO DIGNISSIMO.

NIHIL potiùs, aut antiquius vnquam duxi, quàm tibi re gratum ergà te animum, meum patefacere; at nihil item magis arduum, aut difficile; nullus ad eam rem vnquam mihi potuit patere aditus. ſi quid tentaui, incaſsùm tentaui, opera, & oleo abuſus ſum. quid igitur agerem? debitũ fateri hiſce tuo nomini pauculis quidem paginis dica-

tis animus suasit, meliora allaturum me sperans, quibus etiam si debitum non soluam, veniam tamen etiam non soluens ex te impetrem, si modò interim hæc te minimè despicere sensero, sed consueta tua homanitate amplecti compererο. Vale.

QVAE-

QVAESTIONES MEDICO-LEGALES
TITVLVS SECVNDVS.
De Partu legitimo, & Vitali.

SVMMARIVM.

1 *Homo in termino nascendi à cæteris animalibus differt.*
2 *Septimestris pro ratione natus est.*
3 *Nascendi tempus in homine varium.*
4 *Septimestris Legitimus est.*
5 *Tredecim mensium fœtus pro legitimo admissus.*
6 *Prima ratio, cur homo non habeat statutum nascendi terminum, vt cætera animalia.*
7 *Calidi citiùs, frigidi seriùs nascuntur.*
8 *Mares fœminis celeriùs nascuntur.*
9 *Secunda ratio.*
10 *Tertia ratio.*
11 *Quarta ratio.*
12 *Quinta ratio.*
13 *Prioris rationis confutatio.*
14 *In quouis animalium genere tot diuersa sunt temperamenta quot indiuidua.*
15 *Indiuidua constituuntur in esse per sibi peculiare temperamentum.*
16 *Temperamentum brutis est pro interna forma.*
17 *Forma, & Natura idem.*
18 *Forma dat esse rei.*
19 *Forma est caussa, quòd omnis res sit vna.*
20 *Forma est, à qua res est id, quod est.*
21 *Impossibile est, duo indiuidua habere eandem formam.*
22 *Homo habet formam immaterialem.*
23 *Cœtera animalia inter se temperamento similia.*

Prægnantia

51 *Prægnantia est ex maioribus causis impedientibus coitum in brutis.*
52 *Aliæ rationes pro præcipua conclusione facientes.*
53 *Homo in concipiendo plures committit errores.*
54 *Ex his, quæ contrà Naturæ institutum fiunt nihil, quod contrà Naturæ institutum non fit succedere potest.*
55 *Homo quoad nascendi, seù pariendi tempus nihil peculiare habet à cęteris animantibus. & num. 105. & num. 108.*
56 *Ab Aristotele non discedendum absque firmis rationibus in contrarium.*
57 *Prima ratio pro nostra conclusione firmanda.*
58 *Homo semper deberet esse vitalis in quocunque assignatorum terminorum nasceretur, si id naturaliter fieret.*
59 *Quod à Natura est vt plurimùm, & secundùm plurimùm eodem modo fit.*
60 *Septimestres, & octimestres vt plurimum non viuunt.*
61 *Septimestre, & octimestre spatium non est à Natura pro termino nascendi in homine constitutum.*
62 *Secunda ratio.*
63 *Quæ fine carent casu fiunt.*
64 *Hominem non habere determinatum nascendi tempus nullum habuit finem. & cur numm. seqq.*
67 *Natura agit propter finem.*
68 *Tertia ratio.*
69 *Vbi deest perfectio deest finis.*
70 *Nullum perfectum fine caret.*
71 *In terminis nascendi vnus dari debet perfectior alio.*
72 *Perfectum deficere est impossibile.*
73 *Suprà perfectum nihil est extrà accipere.*
74 *Perfectum in vnoquoque genere est maximum.*
75 *Fœtus à perfectione deficientes à Natura non sunt quo ad nascendi terminum.*
76 *Natura semper intendit, quod perfectius est.*
77 *Quarta ratio.*
78 *Si septimus mensis sufficiens terminus est ad perfectionem acquirendam, commorari fœtum in vtero vltrà septimum superuacaneum est, & frustrà à Natura patratum.*

79 Non magis secundum naturam est nasci antè tempus, quàm antè tempus ex morbo senescere.

80 Nasci suprà, vel infrà Nonum, aut Decimum ab accidenti est, & non a Natura, sed à morbo. & num. 93. & 96.

81 Tam septimestres, & octimestres, quàm recentiores fœtus extrà naturæ ordinem quoàd tempus nascuntur, & quæ præcipua differentia inter ipsos existat.

82 A septimo, & octauo mense quid acquirant fœtus.

83 Septimestres, & octimestres imbecilli.

84 Bruta antè tempus sibi debitum nata adolescere non est impossibile.

85 Septimestres, & octimestres non absoluti nascuntur.

86 Septimestrium Historia. & num. seq.

88 Suprà Decimum nasci naturale non est.

89 Homo habet magis perfixum nascendi terminum, quàm qui existimatur.

90 Antiqui Romani septimestrem, & octimestrem non acceptarunt.

91 Septimestris Homero immaturus dictus.

92 Septimestris non habet cum vita omnimodam repugnantiam.

94 Contradicere experientiæ hominis est absq; sensu.

95 Hominem septimestrem, & octimestrem nasci patet. caussam vide num. 97.

98 Homo præ cæteris fœminis in partu laborat.

99 Bruta raro, & non nisi in conceptionis principio abortiunt.

100 Respectu fœtus nasci antè septimum magis contra naturam est, quàm in septimo, aut post.

101 Nasci dici non potest, qui à præternaturali caussa in lucem exire cogitur.

102 Homo propriè loquendo nascitur Nono, aut Decimo.

103 Abortus propriè quandò dicatur.

104 Natus antè nonum semper aliquo modo dici potest abortiuus.

106 Bruta non habent nascendi terminum ità præscriptum, vt nunquam euarient.

109 Cur anticipare nonum in nascendo homo non possit, retardare autem maximè.

110 Necesse est dari terminum nascendi omnium breuissimum, & qui sit num. seq.

Nonus

112 *Nonus mensis pro calidioribus naturis constitutus.*
113 *Decimus longissimus nascendi terminus in homine.*
114 *Cur plures antè Nonum, quàm post Decimum nascantur.*
115 *Impossibile est, vt Matris sanguis suprà decem menses sufficere possit fœtui.*
116 *Natus suprà septem quadragenarios non vitalis.*

De termino nascendi à Natura homini constituto, & an in ea re à cæteris animalibus differat.

QVÆSTIO I.

STATVERAM, sed suprà, quàm credi possit, perturbato, ac non lubenti animo, cùm ad hæc exaranda me accinxissem, communi hominum sententiæ in ijs, quæ iam scribere paro, adhærere, & obsecundanti vniuersalis opinionis fluentæ me asportandum committere, reclamante semper, ac deierante in me ipso nescio quo veritatis sensu. Cum, meliori genio fortasse ductus calculum reduxi, atquè alacri, ac prompto animo pro veritat,e solus etiam contrà quamplurimos fortissimos, ac inuincibilis potentię propugnatores dimicari decreui, licet victum tandem à pugnantium me fortitudine, ac numero nõ modò dubitem, sed certò certiùs sciam, pugnasse tamen gloriæ partem fore existimo.

1 Inualuit apud cunctos non doctos homines solùm, sed & apud viles tonsores huiusmodi opinio, quòd homo non vt cætera animalia præfixum quendam terminum nascendi à Natura habeat, sed varium ac multiplicem, ità vt & septimo, & octauo, & nono, & decimo, & vndecimo mense oriatur, cæteris non nisi asignato mense nascentibus.

2 Eius conclusionis primus auctor Arist. fuisse videtur, qui, cùm vidisset Hipp. & septimestrem fætum pro ratione natum esse asseuerasse, & octimestrem, & nonimestrem, & decimestrem, & vndecimestrem partum admisisse, non contentus ea ipsa recensere, quæ ab ipso Hipp. didicerat, eam firmauit conclusionem, Homini à Natura nullum cõstitutum esse nascendi, seù pariendi tempus, veluti cæteris animantibus illa constituit, ità ille habet 4. de

Gener.

Gener. Anim. cap. 6. & Problem. sect. 10. Probl. 30. ex qua conclusione eò deuentum est, vt Iustitiam ministrantes ex hoc etiam partum quartodecimo mense natum pro legitimo ad hæreditatem admiserint ità enim Papiriũ prætorẽ fecisse testatur Plin. nat. hist. lib. 7. cap. 5. vbi & Arist. pro more in ea sententia adhæret, & eius rei alia exempla narrat.

Non tamen aliquos ità mouisset Arist. & Plin. auctoritas, nisi & ipsum Hipp. antè illos eius fuisse sententiæ auctorem nouissent, non solùm, quòd tot fœtus vario tempore editos tanquàm naturaliter natos admittere videretur, sed quòd apertissimè in prin. 3 de Dieta varium omninò esse nascendi tẽpus asseuerasset, aliosq; seriùs, quosdam autem maturiùs nasci tradidisset.

Hominum ergò nullus debebat tãtorum virorum assertioni reclamare, ità vt omnes consenserint, etiam Legislatores. Plato. 5. 4 de Rep. vers. med. vbi septimestrem pro legittimo admittit, & nostræ ipsæ Leges in l. septimo ff. de statu hom. quæ, vt dixi, huic 5 conclusioni innixæ tredecim mensium fætum aliquãdò pro legittimo admiserunt, teste eod. Plin. referente Aul. Gell. Noct. Act. lib. 3. cap. 16.

Iam ergò ea conclusio omnibus vndequaquè acceptissima, ab omnibus quasi pro indemonstrabili, & axiomate quodam habetur, & à quibuscunquè doctis viris ad suas assertiones roborandas, ad problemata enodanda, ad dubitationes declarandas pro fundamento reali, ac præcipuæ considerationis adducitur, & nè omnium nomina hùc congeram satis sit recentiores aliquos adduxisse. Amat. Lusit. Cent. 1. curat. 27. Ioubert. lib. 3. Error. popul. cap. 2. Mercurial. de morb. mul. lib. 2. cap. 1. in prin. Andr. Laurent. Anatom. lib. 8. cap. 30. Mercurius in lib. della Commare lib. 1. cap. 70. Codronc. in Method. testif. cap. 14. Roderic. à Castr. de Nat. Mul. lib. 4. c. 1. Plenissimè Nãcel. in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 7. par. 4. sed omniũ prædictorũ luculentissimè eam sententiam & exponit, & tuetur Horat. Augen. in lib. ad hanc ipsam rem dicato, nimirùm, quòd homini non sit certum nascendi tempus, qui succedit secundum suarum Epist. & Consf. Med. Tom. Hi omnes, inquã, cum alijs penè infinitis, quos nominare non interest, & eã conclusionẽ firmant; & plures rationes in eius fauorem adducunt, quarũ potiores apud ipsos sequẽtes habentur;

Prima

6 Prima ratio. Cùm hominum temperamenta plurimùm, ac multò insigniùs, quàm cæterorum animantium inter se euarient, consentaneum videtur, vt diuersa etiam à Natura sortiantur nascendi tempora: nam, is, qui calido temperamento est, cùm citiùs multo perficiatur, quàm frigidus, non debet eam moram in vtero contrahere, quam contrahere cogitur is, qui est frigidus; patet exemplo maris, & fæmellæ, mas enim quià citiùs perficitur, ex eo quòd calidior sit, citiùs etiam nascitur, vt deinceps dicetur.

7

8

9 Secunda ratio. Dubiũ non est, quòd ob multiplicem prædictam temperamentorum varietatem in homine, plurimùm etiam in eo diuersificentur corporum partes in indiuiduis, ità vt hoc indiuiduum vtero sit amplo, illud verò angusto; hinc est, quòd cùm angustus vnius indiuidui vterus non posit toto decem mẽsium spatio augescenti fœtui locum præbere, testante Hipp. prouida Natura diuersa nascendi tempora homini præscripsit, nè is, qui aliàs toto eo spatio, quod illa præscripsisset in vtero ob locorum angustiam commorari non poterat, ex eadem caussa suffocaretur, quod necessariò contingebat; satiùs idcircò fuit vt hic septimo, aut octauo nasci poset, & ex naturæ præscripto viuere.

10 Tertia ratio. Ex primo supposito, nimirùm ex multiplici in homine temperamentorum varietate fit, vt vnum indiuiduum multo sanguine abundet, aliud verò modico. consentaneum verò est, vt vbi multum sanguinem fætus exugere potest, celeriùs absoluatur, vbi verò modicum, seriùs. sagax ergò, ac optima parens natura prudenter illud operata est, nè vno omnes termino nascerentur, prior enim incassùm moram in vtero traheret, si postquam absolutus est, nasci non debuisset; posterior imperfectus exiret, nisi tantam moram traheret, quanta ille indigebat.

11 Quarta ratio, & est Auerr. in Paraph. 4. de Gen. anim. cap. 7. quam elicit ex Arist. Hominis, inquit, Natura est particeps harum duarum specierum, multiparæ quippè, & pauciparæ; ideò dissident tempora conceptus eius; ob eam enim diuersitatem in numero fætuum, quæ elucet magis in partu humano, quàm in belluino, consentaneum Naturæ visum est, vt in nascendo etiam varios terminos haberet, ab alijsquè animantibus in hoc differret.

12 Quinta ratio. Homo quouis tempore, ac quauis hora, nocte, diuquè, Iuuenis, senex, per hyemem, per Aestatem,

Vere,

Vere, Autumno, ſemper pro ſuo arbitrio coitu vtitur, neque habet à Natura ſibi conſtitutum tempus, quo mas cum fæmina ad ſpeciem propagandam coniungatur, veluti cætera habent Animantia, vndè Hipp. in Epiſt. ad Damagentum in perſona Democriti loquens, Anniuerſariorum, inquit, temporum ordo brutis quidem animantibus coitus finem affert, Homo verò inſano libidinis ſtimulo continenter agitatur. Ea igitur de re prouida Natura præſtitit, vt incerto tempore parere poſſet animal, quod non certo tempore concipiebat. Alias deniquè his non diſsimiles rationes adducit Augen. lib. 1. ſupercit. de Part.hum. cap. 14.

Iam igitur eam concluſionem, & rationes pro ea firmanda adductas examinemus & quid in illa improbandum tanquam falſum, quiduè in his refellendum à nobis ſit proponamus. Præcipua ergò Ariſt. concluſio duo continet, quorum vtrumquè falſum eſſe non multò poſt hac patebit. nam homini ampliorem quã ſit, cæteris animalibus anguſtiorem naſcendi terminum eſſe vult. primum igitur non ità ſe habere iam demonſtrandum, ſi modò antè propoſitis rationibus ſatisfaciamus.

14 Prima ergò ratio proponit nobis tẽperamentorum varietatem in homine, quam deſiderari in cæteris animantibus ſupponit: miror tamen ipſe, quomodò in alijs quoquè animantibus eam temperamentorum differentiam negare illis ſuadeat animus, cùm non in ſpecie humana ſolùm, ſed & in inſectorum ſpeciebus tot reperiantur diuerſa temperamenta, quot indiuidua: nequè enim per 15 aliud conſtituuntur in eſſe indiuiduali omnia quæcunquè viuunt, 16 quàm per proprium temperamẽtum, homine excepto, illud enim eſt illis pro interna forma Gal. comm.3. Aphor.2. Temperamen-17 tum enim eſt ipſa Natura, at forma, & Natura idem ſunt Gal. 18 ad eos, qui de Typ. ſcripſ. cap. 4. & alibi: ſi ergò forma dat eſſe rei, vt eſt trita apud Philoſophos concluſio, & ab ipſis ll. Canonizata l. Iulianus. §. ſi quis. ff. ad exhib. Tiraq. in l. ſi vnquam C. de reuoc. donat. Glo. ſuſcep. lib. num. 67. quotquot erunt Entia, totidem erunt formæ, & conſequenter totidem temperamenta. 19 Et ſi iterum forma eſt cauſſa, quòd omnis res ſit vna Auerr. 3. Phyſic. tex. 68. & primo de Anim. com. 90. & alibi pluries, nam 20 forma eſt, à qua res eſt id, quod eſt Themiſt. 2. Phyſic. tex. 11. 21 impoſsibile eſt, quòd duo indiuidua habeant vnam, eandemq; formam,

formam, & conſequenter habeant vnum, idemq; temperamentum. Itaquè hæc temperamentorum varietas multò magis coſideranda venit in cæteris animantibus, quàm in homine, cùm illa per ea conſtituantur in eſſe indiuiduali, quod homini non accidit, 22 qui habet immaterialem, & inalterabilem formam. ſi ergò ob temperamentorum varietatem Natura homini multiplicem naſcendi terminum conſtituit, cæte ris ob id ipſum multò maior conſtitui debebat.

Sed dices, hoc ſenſu ipſo nos aſsequi poſſe, cùm videamus ma- 23 nifeſtè cætera animalia in temperamento magis ſibi ſimilia, quàm homines inter ſe; quod maximè demonſtrare poteſt id, quod figura inter ſe vix differant, homines autem maximè inter ſe effigie diſſimiles appareant, cuius rei rationem reddit Ariſt. Problem. ſect. 10. problem. 12. ex hoc etenim non aliud arguere poſſumus, niſi maximam temperamentorum in illis conſonantiam, & conuenientiam, in nobis diſſonantiam, & diſconuenientiam.

Reſpondeo, quòd licet cætera animalia inter ſe nobis valdè ſi- 24 milia videantur, tamen eadem eſt, aut paulò minor inter ea diſſimilitudo indiuiduorum, quæ & inter nos. nobis verò, qui vniuerſalem quamdam eorum idæam, & non particularia apprehẽdimus, ſimillima videntur, quia vniuerſali illi Ideæ omnia conueniunt; patet hoc, quià bubulci, & paſtores, qui non vniuerſale quid, ſed particularia apprehendunt, quæ ſuæ curæ demandata ſunt, ea nullo negotio, ſed facillimè non aliter, quàm de hominibus facerent, inter ſe nomine diſtinguunt. Video mulierculas, aniculaſquè Gallinarum vnam ab alia ſeorſim cognoſcere, quod admirationem affert ei, qui non indiuidua illa, ſed quoddam vniuerſale Gallinacei generis phantaſma in mente habet, omnia enim illi ſimillima, & quaſi indiſtinguibilia ſenſu videntur. Sed & id ipſum in hominum genere euenire compertum eſt: videbis enim vnius regionis homines effigie primo aſpectu adeò ſimiles, vt illos vix diſtinguere inter ſe ſcias, at poſtquam mentem applicueris, & iam non vniuerſalem effigiem, ſed particularem tibi pręſentari contigerit, & illos facie notos habueris, toto cælo inter ſe diſtare comperies, qui antè adeò conuenire in effigie videbantur. fratres item, ſi minimè tibi noti erunt, omnes penè vnam, eandemquè effigiem habere affirmabis, eorum verò

dome-

domestici te ipsum deridebunt, quibus non modò non similes, sed maximè dissimiles apparent. Sed esse etiam inter cætera omnia animantia hãc indiuiduorum in externa effigie dissimilitudinem, 25 immò & inter ipsa penè anima carentia vegetabilia probat Lucret. lib. 2. de rer. nat. his carminibus.

Prætereà genus humanum, mutæquè natantes,
Squamigerum pecudes, & læta arbusta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circùm ripas, fontesque, lacusque,
Horum vnum quoduis generatim sumere perge
Inuenies tamen inter se distare figuris;
Nec ratione alia proles cognoscere matrem,
Nec mater posset prolem, quod posse videmus,
Nec minùs atque homines inter se nota cluere.

Ex his ergò minimè colligere potest quisquis sit, in cæteris animalibus dari eam temperamentorum conuenientiam, quam dicunt. Sed volunt nè, obsecro, omnia indiuidua cæterorum animalium vno, eodemquè prorsùs temperamento dotari? Quòd si id est, quod volunt, quæro ab illis, cur ex equis, exempli gratia, alius pilo sit albo, alter verò spadiceo, vel palmeo, hic pheniceo, aut puniceo, ille glauco, vnus giluo, alter autem Badio, alius aureo, alius cinereo, alius ceruino, alius murteo, vel mureo, ille Albineo, vel Abineo, hic nigro, aut guttato, aut scutulato, aut presso, aut russeo, vel mille alijs colorum differentijs? Cur alius prægrandis, alius pusillus, alius statura mediocris? cur alius generosus, & imperterritus, alter verò pauidus, & meticulosus? cur alius bello aptus, alius non nisi oneribus ferendis, alius ad cursum pedibus pernix, alius, qui vix calcaribus sollicitatus gradiatur? & ex canibus cur præter pilum, colorem, & staturam, (quæ etiam multò magis, quàm in hominum specie euariat) alius venationi aptus, alius non nisi ad domum custo- 26 diendam? nam si à temperamẽtorum varietate hæc minimè euenire dixeris, vndè originem habeant, vix vnquam licebit tibi me edocere.

Sin verò non omnia vnius speciei indiuidua vno dotari temperamento velint, sed inter se variari, non tamen adeò, nec tantoperè, quantùm euariant indiuidua speciei humanæ, concedant saltem

ſaltem neceſſe eſt, in ſingulis cæterorum animalium ſpeciebus
27 dari quatuor inſigniores differentias calidi, frigidi, humidi, & ſicci. Si ergò minima differentia inter duo humanæ ſpeciei indiuidua in temperamento in cauſa fuit, vt vnum ſeptimo naſceretur, alterum vero nono, aut decimo, quantò magis in cæteris animantibus euariatio illa calidi, frigidi, humidi, & ſicci illud ipſum præſtare debuiſſet? Quamobrem ſi a temperamentorum differentia illud peculiare habet homo, vt incerto tempore edatur, non minùs peculiare debet eſſe equo, aut cani, aut cuicunq; animali, cùm & in his inſignis ea temperamentorum euariatio euidenter eluceat.

Sed eſto, condonemus hominum indiuidua quam maximè
28 inter ſe temperamento diſtare, tamen videndum, an hoc à Natura ſit, vel ab accidenti; nam & cęli diuerſitas, & victus ratio multiplex, & animi paſsiones, & huiuſmodi alia multùm faciunt ad eam temperamentorum varietatem, quippè cùm ſicuti homines & cæli varietate, & victus ratione, & animi paſsionibus multùm inter ſe diſtant; ſic etiam & propria temperamenta ad
29 contrarias qualitates tranſmigrare neceſſe eſt. Bruta verò quià omnia victus ſimili ratione vtuntur, ſimilibuſquè animi paſsionibus detinentur, & magis in vniuerſa viuendi ratione inter ſe conueniunt, temperamentum, quod à Natura vnumquodquè pro vt propriæ ſpeciei conuenit, habet, magis ſimile ab illis conſeruatur; atquià ea euariatio in homine, vt dixi ab accidente eſt,
30 fieri nullo pacto poteſt, vt ex hoc, quod per accidens eſt illud, quod à Natura pręſumitur eſſe cauſſam habuerit.

Sed ponamus, hanc temperamentorum varietatem in vno homine, & ex ea illud habuiſſe à Natura illum dicamus, quod in-
31 certo tempore naſcatur; profectò, cùm hæc temperamentorum varietas ſit infinità, infinita exiſtēte eorum latitudine, cur tantūmodò ſeptimo, octauo, nono, decimo, aut vndecimo naſcitur, & non etiam quarto, quinto, ſexto, duodecimo, tertiodecimo, biennio, triennio? vel ſaltem cur non tot termini à Natura ortui deſtinati, quot ipſa inſigniora temperamenta ſunt? & ſi deſtinauit, cur tam pauci extrà noni, aut decimi terminum naſcuntur, cùm tamen calidi non exuperent numero frigidos, nec humidi ſiccos?

Pro-

Prætereà saltē hæc differentia notabilis deberet esse inter nationes, & homines regionis diuersæ, qui temperamentis maximoperè inter se distant, & si Hispanus, quia calidus nascitur nono, Gallus quià frigidus deberet nasci aut citiùs, aut tardiùs, prout dicere libuerit; cur tamen vtrique plurimùm eodem mense nascuntur, & ex vtrisq; pauci septimestres & his multò pauciores octimestres pari modo oriri consueuerunt? 33

Deniquè si hoc priuilegium cæteris animantibus negare liber, etiam si eorum indiuidua temperamento non minùs ac homines inter se distent, saltem ea differentia inter species deberet maximè animaduerti. ità vt species, quæ temperamento calida est citiùs nasci deberet, quam quæ frigida; tamen cur neque hoc à Natura admissum, & Equum temperamento calidum, Asinum temperamento frigidum, Camelum temperamento siccum duodecimo mense omnes nasci voluit teste Arist. in libb. de hist. anim. lib. 5. cap. 14 Vuotton. de differen. Anim. lib. 5. cap. 101. & seq. & Ouem temperamento humidam, Capram temperamento siccam vtramq; quarto mense parerent, sanciuit? Arist. quem adducit Gesner. in lib. 1. de hist. Anim. de Viuiparis quadruped. in propr. capp. Varro de re Rust. lib. 2. cap. 9. & seq. & cap. 5. An non nouit Natura temperamentorum rationem in ea re habere? Quid ergò potuerit in hoc temperamentorum varietas operari, patere iam credo. 34

35 Adducitur pro secunda ratione vterorū in humana specie magnitudo, & paruitas, quam varietatem adeò homini connaturalem efficiunt, vt huius rei caussa varios terminos in nascendo habuerit. Sed præterquamquod hoc ipsum etiam respectu vniuersalis Naturæ per accidens est, nec potest in nascendi ratione, quę in pluribus consideratur, & ab vniuersalis naturæ lege necessariò dependet ipsam vniuersalem naturam regulare, dicant, obsecro, num, vteros brutorum vnius speciei dimensi, omnes vnam eandemquè prorsùs dimensionem habere compererint? 36

Ad hæc, vterorum angustia etiam si detur frequentior esse homini, quàm alteri cuiuis animanti, non est caussa, vt fœtus antè tempus nascatur, sed vt debilis nascatur; ità testante Hipp. in lib. de Genit. in f. in his verbis. At verò si omnes editi liberi debiles extiterint, vteri plus æquo angusti in caussa esse existimantur. deberet 37

beret & præter hæc eadem mulier ſemper ſeptimeſtres generare, aut nonimeſtres, & tamen conſtat, vnam eandemquè modò ſeptimeſtres, modò verò nonimeſtres gignere.

38 Tertiæ porrò rationis confutatio ex prioris confutatione dependet; ſupponitur enim ibi ſanguinis copia diuerſa in homine, quæ quantò maiorem copiam fœtui ſubminiſtrat, illum citiùs perficit, quantò verò minorem ſeriùs, quaſi ſancitum illud à Natura ſit, vt omnia indiuidua vnam determinatam ſanguinis menſuram pro ſui nutrimento ex materno vtero exugant, quam menſuram vel exuperare, vel non implere nulli ſuperfuturo liceat: vndè qui eam citiùs ingurgitat citò ex hac ratione naſcetur, qui verò tardiùs, tardiùs; at & fœminis cæterorum animalium hoc abſq; culpa denegant priuilegium; ſiquidem omnes non modò eandem nutrimenti menſuram, ſed cum determinato tempore fætibus ſuis ſubminiſtrare volunt: at hæc vlteriori confutatione non indigent.

Addamus tamen, quòd cùm in humanæ ſpeciei indiuiduis 39 fæminæ reſpectu etiam ſui ipſius aliquandò modicum, aliquandò verò multum ſanguinem fętibus ſubminiſtrent, neceſsè eſſet, quòd cùm multum ſuppeditant ſeptimeſtres, cum modicum nonimeſtres generarent. hac igitur ratione iuuenculæ deberent ſemper 40 generare nonimeſtres, vel decimeſtres; nam de iuuenculis matribus paucus ſanguis fertur Hipp. de Nat. Puer. verſ. f. ſeniores autem ſeptimeſtres, cùm maiorem ſanguinis quantitatem ad vterum demandent. eodem etiam pacto & quibus multæ purgatio-tiones ſunt ſeptimeſtres, quòd ſanguine abundent, quibus verò parcæ nonimeſtres fætus edere par eſset, quòd ſanguine ſint de- 41 ſtitutæ. cùm tamen contrà Hipp. ibid. ex alimenti copia longiorem in vtero moram fętum trahere, & ex eiuſdem inopia exitum ſollicitare faſsus ſit. His tamen non obſtantibus, cùm ſemper de rarò ſeptimeſtres, & octimeſtres naſci videamus, eos indifferenter & ex Iuuenculis, & ex ſenioribus, & ex ijs quæ modico, & ex ijs, quæ multo abundant ſanguine oriri compertum eſt.

42 Cœterùm ad Auerrois rationem accedamus, qui quamquàm adeò perſpicax extiterit Philoſophus, tamen nunc ex falſa ſuppo- 43 ſitione non niſi falſum deduxit: ſupponit enim hominis naturam eſſe mediam inter pauciparam, & multiparam, & eius ratio eſt; quià homo interdum vnicum parit, aliquandò binos, aliàs ter-

nos, aut quaternos. Sed videndum est, ò Auerroes, quid vt plu-
44 rimùm fiat, per hoc enim regulatur Natura Gal. 14. Meth. med. cap. 14. class. 7. probat Riolan. ad Fernel. in lib. de hom. procreat. cap. 11. si enim ex ijs, quæ de rarò contingunt Naturam regulari velis, iam & cætera omnia animalia non minùs ac homo participabũt harũ duarum specierũ multiparæ, & pauciparæ; nã & Vacca singulos generat fętus, vt plurimũ, aliquandò tamen binos, & fortassè plures, vt homo, sed & in Vacca, & in homine illud prę-ter naturæ Leges euenit, quæ non per indiuidua, sed per vniuer-
45 salia regulatur, sic etiam & canis plures generat, tamen etiam singulos, vt catulus domesticus, aut ad summum binos; sic & oues, & Capræ singulos pariunt, interdùm binos, ternos, quaternos, vt homo, ex Arist. Gesner. vbi sup. sic etiam & in reliquis ani-
46 mantibus variari numerum fœtuum interdùm annotabis. Sed si Suis natura, quæ quinque, aut sex parit media est inter paucipara, & multipara, vt tu ipse paulò superiùs asserebas. (licet sciam Arist. probl. sect. 10. probl. 16. & Alex. probl. lib. 2. probl. 69. suem inter multipara reponere) iure merito hominis Natura inter paucipara reponenda venit, etiam si binos, aut ternos vt plurimùm pareret.

*S*ed esto, hoc homini connaturale sit vt media sit eius natura inter paucipara, & multipara, quid tandem hinc deducere aliud potes, ò Auerroes, quàm quod homo cum vnicum parit decimestrem, aut nonimestrem, cum plures septimestres, aut octimestres parere debeat? at cur promiscuè, & cum vnicum parit, & cum plures & septimestres, & octimestres, & nonimestres, & decimestres parit? Sed vin tu, vt ex Arist. præcipuam tuam conclusionem euertam? Obserua ipsum citato lib. 10. problem. 30. & 4. de Ge-
47 ner. Anim. cap. 6. affirmasse, partus geminationem in homine cõtrà Naturæ legem esse, & ibid. cap. 4. licet hominem cum omnibus generibus ambigere vtcunque velit, tamen maximè ex sua natura vniparum esse concludit, ab accidenti ergò est, vt aliquandò plures vno pariat, vt ex eo patet.
48 Viden' igitur, ò Auerroes, hominem absolutè, & ex sua natura vniparum animal esse, & hanc à te allatam incertitudinis sui ortus rationem in auras prorsùs euanuisse?

Examinemus ergò iam tandem postremam rationem, quæ tan-

quam

quam omnium potifsimam, pafsim, ac communiter ab omnibus vnanimiter adducitur, & liceat obfecrò pro aduerfarijs eam rationem in fyllogifmum efformare hoc modo.

49 Si quod animal eft, quod incertis, & ftatis temporibus coitum exerceat, hoc incertis, & non ftatis temporibus parere debet, fed homo tale animal eft, ergò incertis, & non ftatis temporibus homo parere debet. Hoc argumeutum benè procedere non dubitabunt, qui pro parte aduerfa comparent; cæterùm non vident terminorum æquiuocationem, & falfitatē, nam tempus in præmiffis ponitur in termino qualitatiuo, in conclufione verò in termino quantitatiuo. hoc modo, In præmifsis proponitur, quòd fi aliquod animal incerto tempore coit, hoc eft non determinata quadam anni tempeftate, vt euenit exempli gratia Equo, qui coit Vere, Cani coeunti in Autumno, Feli coeunti in hyeme, fi ergò aliquod animal eft, quod incerto, & promifcuè Vere, hyeme, Autumno coeat, debet etiam in pariendo habere tempus incertum, hoc eft non certo fpatio vterum ferre, ità vt in priori propofitione temporis qualitas proponatur, in conclufione de quantitate inferatur. ac profectò maximè confiderabilis videtur ea terminorum variatio, ex præmiffa enim non aliud fequitur, quàm fi Vere, Autumno, hyeme aliquod animal coeat, debeat etiam Vere, Autumno, aut hyeme parere.

Sed nè me tanquam morofum odio quifquis fit profequatur, etiam hanc conclufionem pro vera admittere paratus fum. fed

50 cur fi alia pleraquè animalia incerto tempore coeunt, non etiam incerto tempore pariunt? nam conftat Equas, fues, Dafipodes, & alias fortafsè fæminas coitum prægnantes admittere. Arift. 5. de Nat. Anim. cap. 8. Plin. nat. hift. lib. cap. Elian. de hift. anim. lib. 4. cap. 10. Alb. Magn. de Animal. lib. 9. tract. 1. cap. 5. at fi etiam grauidæ fæminæ horum animalium coeunt, omni

51 tempore coitum eas admittere par eft, cum prægnantia fit ex maioribus caufsis, & magis vrgentibus, quæ coitum in brutis impediunt; at cur hæc ipfa bruta incerto tempore non pariunt?

52 Adducuntur infuper aliæ permultæ, vt dixi, rationes ad eam conclufionem probandam, nimirùm & de formatrice facultate, quæ in humana fpecie in vno indiuiduo magis, in altero minùs potens fit; & de materiæ maiori, aut minori quantitate, & de

 fexus

ſexus diuerſitate, & aliæ ſimiles, quæ tamen omnes illud commune habent, vt non magis procedant in homine, quàm in cæteris quibuſque animalibus, eas ergò aliter confutare ſuperuacaneaum eſt. Non tamen omittamus adhùc puſillam quamdam ratiunculam à quibuſdam adductam,& eſt huiuſmodi.

53 Homo in coitu exercendo, in concipiendo, in vtero gerendo, in pariendo plures errores patrare ſolet, quod de cæteris animalibus non euenit;ex hoc ergò mirum non eſt illum incerto termino naſci. Ego verò aliàs dixi, nos hìc quærere, an ex Naturæ inſtituto homo tam incerto tempore naſcatur; at ex his erroribus, cùm contrà Naturæ inſtitutum committantur, nihil, quod 54 contrà Naturæ inſtitutum non ſit emanare poteſt; aptiùs ergò ex hoc inferre nobis licet, quòd naſci extrà debitum, ac certum tempus præternaturale ſit, cum cauſſam omninò habeat præternaturalem.

Deniquè ſi addatur, neceſſarijſsimum fuiſſe homini varium, ac incertum naſcendi ſpatium, vario, ac incerto exiſtente formationis termino, de quo Hipp. pluribus in locis, & alij Philoſophi, ac Medici, & qui etiam ab ipſa experientia demonſtratur, Reſpondeo hoc non eſſe, magis proprium homini quam cæteris animalibus, nam, vt Hipp. in lib. 1. de Diæta, dicebat, Prout quæquè ignem, hoc eſt calorem minorem, aut maiorem fuerint ſortita, citiùs augeſcunt, & formantur; at idem calor,qui in homine ſeminalem materiam vegetat, in brutis etiam idem eodem modo operatur, & tam hic, quam ille diuerſificantur in eorum operatione; ità vt ex hoc non magis debet illud locum habere in homine, quàm in brutis.

Sed cur, inquam, mas triginta dierum ſpatio formatus,& fœmina quadraginta duorum, nono tamen, aut eodem ſpatio vterque eorum plurimùm naſcitur? non ergò hæc diuerſitas in ſpatio efformationis tantum potuit operari, vt mas ſeptimo, naſceretur, fæmina autem nono.

Verum enim verò confutatis iam ijs rationibus, quæ concluſionem ab Ariſtotele firmatam pro vera nobis imponebant, reſtat, vt quibus rationibus contrarium habere veritatem perſuaderi no- 55 bis poſsit, demonſtrare iam aggrediar, Hominem nimirùm quoad naſcendi, ſeù pariendi tempus nihil peculiare ab alijs animantibus

mantibus habere, quod illi à Natura insit, sed veluti reliqua habere illum quoddam suæ speciei determinatum congruum nascẽdi tempus decenti latitudine, vt in cæteris minimè destitutum; quæ nonum, aut decimum mensem comprehendit. neque enim 56 consentaneum videtur ab Aristotelis sententia absq; firmis rationibus recedere; quæ si veritatem habere videbuntur, benè quidem erit, sin minùs Arist. opinioni omninò adhærendum, licet rationibus ab alijs pro ipso adductis intellectus nequaquam acquiescat.

57 Prima ratio igitur contrà Arist. dictum sequens est. Si termini ea variatio, quam volunt, esset homini in nascendo naturalis, sequeretur, quòd non solùm in ijs terminis, sed in plerisque alijs homo nasceretur, vt suprà vndecimum, & infrà septimum & esset semper vitalis, quam conclusionem probare quidem vt veram nititur Augen. sed in opere incassùm insudat in lib. de Part. hum. Nam si affirmas mihi, hoc homini naturale esse, vt non habeat determinatum tempus sui ortus, cur dehinc illud ipsum determinas, & non nisi suprà septimum, & infrà vndecimum eum nasci posse affirmas? quin potiùs ex ea conclusione sequitur, quodlibet tempus in nascendo esse homini naturale, etiam si bimestre, aut trimestre, vel annuale, vel biennale, vel triennale sit, aut maius.

At si ad prædictos tetminos tuam conclusionem respicere dicas, iam secunda pars nostri argumenti obsistere illi videtur: nam 58 si à Natura est, vt in terminis à te assignatis homo indifferenter nascatur, deberet semper cum in his terminis nascitur superstes 59 esse, vel saltem vt plurimùm, & secundùm plurimùm, quòd enim à Natura est vt plurimùm, & secũdùm plurimùm eodem modo fit Arist. 2. Physic. tex. 77. Gal. 14. Method. cap. 14. class. 7. Si ergò nonimestris, & decimestris vt plurimùm viuunt, debent etiam septimestris, & octimestris, si à Natura sunt viuere, & quemadmodùm ex prioribus pauci intereunt, quin plerique supersunt, sic & ex posterioribus pauci interire deberent, & pleriq; superes- 60 se; sed contra septimestres, & octimestres vt plurimùm non viuunt, vt experientia docet, Hippocrates firmat, qui octimestrem nullo modo viuere, & septimestrem vt plurimùm interire docet in libb. de carnibus & de septim. & octim. par. & cæteri negare nõ

possunt, nam noua experientia id ipsum recentiores comprobarunt, vt testatur Mercurius in lib. cui tit. la Commare lib. 1. cap. 6.
61 nam ex centum septimestribus vix vnum superstitem remanere confitetur; ergò sequitur ex his, quòd neque septimestre, neque octimestre spatium à Natura pro eo nascendi termino esse homini constitutum, & consequenter Arist. conclusionem vel esse omninò repudiandam, vel saltem ità moderandam, vt non homini solùm, sed etiam cuicunque animali non sit constitutum nascendi certum terminum, si ad dies præfixos, & certos ferendi vterum respiciamus.

62 Secunda ratio talis est. Quæ à Natura sunt fine non carent,
63 Arist. 2. Physic. tex. 66. nam quæ fine carent casu fiunt Gal. de causs. Procathar. cap. 1. vers. fin. class. 3. & 11. de vsu part. cap. 7. class. 1. sed hominem non habere determinatum tempus in nascé-
64 do præ cæteris animantibus fine caret, ergò hominem nasci extrà determinatum tempus à Natura non est, sed à casu. Quòd non habere tempus nascendi determinatum fine careat, patet pri-
65 mò, quià nullus huius rei finis assignatur, nam eos, qui ab aliquibus assignantur vidimus iam non magis potuisse in caussa esse eius rei in homine, quàm in brutis. patet secundò, quià, si quẽ
66 haberet finem vel posset considerari respectu speciei, & fuisset maior ipsius propagatio, vel respectu indiuiduorum, & fuisset maior singulorum perfectio. Respectu speciei non potuit habere hunc finem, nam opifex illa, ac Parens natura, quæ bruta nõ nisi vnico termino nascentia maximoperè propagat, potuit & eodem modo humanam ipsam speciem propagare, non debuit ergò diuersam ab ea, quam in alijs tentauerat, viam in humana specie propaganda tentare. Respectu indiuiduorum non potuit habere prædictum finem, quià, cùm intendat semper facere, quod magis est perfectum, & inter eos nascendi terminos vnus sit perfectior altero, natura debuit eligere perfectiorem, si indiuiduorum perfectioni prospicere debebat, ac profectò ità illã fecisse non dubitandum, cùm verò ab illo perfectiori sc. termino aberrant nõ sua culpa esse, sed casu factum apertè demonstrat, vt inferiùs dilucidè patebit. Cùm ergò constet ex his, Naturam in ea re patranda nullum potuisse habere finem, concludendum à Natura non esse, vt incerto tempore nascatur homo, cùm Natura pro-

pter

pter finem agat Arist. 2. Physicorum, & ibi Auerr. & quomodò à Natura esset, quæ rectrix, & moderatrix, ac norma omnium rerum est id, quod nullam normam, aut regulam habere præsumitur?

68 Tertia ratio. Cùm in vnoquoquè rerum genere, quæ à Natura sunt, necessè sit dare quod perfectum est, quià vbi deest perfectio, ibi deest finis, quamobrem nullum perfectum fine caret Arist. 3. Physic. tex. 64. & ibi Auer. necessè etiam erit, vt in terminis homini pro nascendi tempore præscriptis, detur vnus, qui alijs sit magis perfectus; nequè enim omnes pari perfectione, ac virtute dotari possunt, cùm, si ponas perfectos terminos Nonum & Decimum, septimus, & octauus deficiant in tempore, at perfectum deficere, est impossibile, quià iam perfectum non esset Auerr. 1. Copcli. cõm. 4. & si ponas perfectos terminos septimum, & octauum, nonus, & decimus exuperent, quod itidem impossibile est, cùm suprà perfectum nihil sit extrà accipere Arist. 10. Methaph. tex. 13. & ibi Auerr. & cùm prætereà perfectum, vt ibidē habetur, in vnoquoq; genere sit maximum, neq; septimus neq; octauus, mensis tales sunt, nam in temporis diuturnitate, & ratione à nono, & decimo superantur. Quod verò de ipso tempore dictum est etiam ad ipsos partus transferre facilè est: nam vel vis perfectum partum esse nonimestrem, & decimestrem, vel octimestrem, & septimestrem. si primum, habemus intentum, cæteri enim, cùm à perfectione deficiant, à Natura non esse certum est, cum ea semper intendat, quod perfectius est facere, si secundum ergò nullus fœtus perfectus est quoad nascendi tempus, nisi septimestres, & octimestres. ergò plurimùm Naturam à suo fine aberrare, dicendum est, cũm plurimùm nonimestres, & decimestres procreet.

(marginal numbers: 69, 70, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76)

77 Quarta ratio. Natura nihil temerè, nihil irrationabiliter, nihil frustrà, nihil casu agit. Arist. 1. Cæli tex. 32. & ibi Auerr. in com. & 2. Eiusd. tex. 50. & 59. vbi & Auerr. & 3. de Anim. tex. 45 & firmant. ll. in l. Qui bis id. ff. de verb. obligat. & supradictum est. Si ergò velimus septimum mensem esse sufficientem terminum permanendi in vtero ipsi homini ad acquirendam eam totalem perfectionem, quam acquirere ex sua Natura potest, certè nasci suprà septimum superuacaneum est, & frustrà à Natura patratum:

78

immò non solùm frustrà, sed impiè operata videtur; vt quæ posset multò citiùs, quàm fecerit, hominem ab vteri molestijs liberare, & tamen neglexerit, & absq; vlla vtilitate plurimùm voluerit illum duobus, ac tribus mensibus suprà, quàm illi necesse fuisset ad perfectè nascendum, in vtero commorari.

Quid igitur ex superioribus rationibus sit concludendum, 79 iam patet, non esse scilicet de Naturæ intentione hominem nasci extrà quoddam determinatum tempus, quod neque septimum neque octauum potest comprehendere, neque magis ex suo instituto fieri, vt homo antè præfixum terminum nascatur, quàm vt homo antè congruum tempus ex morbo senescat, siquidem non minùs in illo, quàm in hoc à præternaturali caussa præcedunt, aut retardant tempus ex Naturæ lege conueniens. Si ergò vnum est tempus homini à Natura pro nascendi termino constitutũ, vt cæteris quibusque animalibus, idquè in homine, vt dicemus nonum comprehendit, & decimum mensem, debemus ex indè iurè 80 concludere, quòd nasci suprà, vel infrà hunc terminum ab accidenti sit, & non à Natura, & consequenter à morbo. Itaq; nullam ego differentiam facio inter septimestrem, & octimestrem, & natos antè hos terminos in hoc, quòd vtriq; à vi morbificæ caussę 81 antè tempus in lucem expulsi sint, nisi quià natus antè septimum, ob omnimodam sui imbecillitatem, & deficientem vigorem, ac maximã distãtiam à totali sua perfectione nullo modo potest morbificam caussam superare, septimestris verò, & octimestris, quià & validiores sunt, & maiorem vigorem ex maiori alimenti copia adepti sunt, & minùs à naturali perfectione distant, cùm à se-82 ptimo ossium, & neruorum confirmationem acquirant, & ab octauo complementum suæ perfectionis Trotul. de pass. mul. cap. 12. Soran. Ephes. in Isag. cap. 17. possibile est, vt aliquandò, si validi sint, caussa morbifica superata, viuant, licet id ipsum fit dif-83 ficillimum: nam & ij ipsi, qui viuunt imbeccilles sunt, & valetudinariam vitam perpetuò, ac illam quidem breuem admodùm transigunt, quod etiam in cæteris animantibus eodẽ modò euen-84 turum existimo, scilicet, vt, si aliquandò ante debitum tempus nascantur, tamen viuere possint, si ea cura in illis nutriendis impendatur, quam impendi tradit Arist. in humano partu, qui septimo, vel octauo mense edatur 4. de Gener. anim. cap. 4. ob id

enim

enim quod imbecillimi,& malè à morbifica caussa affecti nascuntur, summa cura indigent, vt alantur eiusd. Arist. testimonio.

Ecquid nam aliud attestari potest illud,quod est omnibus, & septimestribus, & octimestribus commune, nimirùm,quòd mea-
85 tibus nascantur non absolutis, & membris non adhùc perfectis in lucem edantur Arist. teste loco suprà cit. & Valleriol.lib. 3. Enarrat.7.Lalam.ad lib.Hipp.de hom.Aetat.schol.26.& alijs, & quòd nonnullas cauitates inter carnium, & neruorum fibras habeant, quæ, vt perfectionem naturalem ipsi acquirant, repleri desiderant Petron. lib. 4. de vict. Roman. cap. 26. nisi quòd antè tempus suo ortui congruum,& à natura illis destinatum à morbo expulsi in lucem prodierint?

Et vt propria experientia edoctus, & non ratione tantùm impellente, aut sola præceptorum auctoritate suadente, hæc affirmare videar, placet historias duorum septimestrium hìc appone-
86 re: præter multos enim alios,quos noui, vnum præcipuè tractaui, qui cum natus est coronalem suturam adeò hyantem,ac adapertam habebat, vt mirum esset, ventrem verò adeò pellucidum, vt interiora omnia intuentibus patefaceret;sed & cruribus natus est tam imbecillibus,vt maior factus nũquam stare potuerit; nunc autem triginta annis maior quidem est, sed morbis valdè obnoxius, & qui neque deambulare, nèque erectus stare possit. Al-
87 terum noui puerum nunc quinquennem, qui ab vtero progrediens auriculas ab osse temporum mirum in modum diuulsas habebat, anum verò adeò patentem,vt crassiorem pollicem admitteret, suturas prætereà hyantes, & inuicem non cohærentes. sed quid plura? ipsimet contrarię sententiæ acerrimi defensores id ipsum, quod ego inculcabam omnes vno ore fatentur.

88 Cum ergò suprà Decimũ mensem nasci ex communi consensu naturale non sit, & infrà Nonum non naturale esse iam probatũ remaneat, sequitur, quòd homo magis præfixum, ac determi-
89 natum nascendi terminum à Natura habuerit,quam quem Arist. & cæteri in ea re sequaces voluerint. Prudenter igitur antiqui
90 Romani septimestrẽ, & octimestrem fœtũ respuerunt teste Varr. in lib.14.Rer.diuin.citanteAul.Gell.Noct.Actic.lib.3.cap.16.& sic etiã fecisse antiquiores Gręcos putauerim, cũ animadutere licuerit Hom. Iliad.19.septimestrem fœtum immaturum vocantẽ.

Hæc

Hæc autem, inquit, *gestabat vtero earum filium septimus autem erat mensis:*

Eduxit tamen in lucem etiam immaturum existentem.

Nota verò obiter hìc, quòd non sine magno consilio Poeta, etiam si supernaturalem eius rei auctorem adducat, tamen non antè septimum fœtũ illũ eduxisse fingit, sed in septimo, quia antè septimũ nullo modo viuere potuisset, vel si ex ea supernaturali potẽtia potuisset, tamẽ penè omnibus humanis perfectionibus destitutus natus esset, quibus si depauperatus extitisset, quo pacto eorum, quæ Iupiter primùm nascituro fætui pollicitus fuerat, capax hic esse potuisset? sapiẽter ergò Poeta fingit partum fuisse se-

92 ptimestrem, vt qui cum vita non habeat omnimodam repugnantiam, sed sapientiùs firmat illum etiam in septimo mense nascen-

93 tem, tamen immaturum nasci, cùm non nascatur in termino à Natura sibi destinato, sed illum prçueniat.

Sed confutatis iam rationibus ijs, quibus Arist. assertio inniti poterat, & contrarijs argumentis illa à fundamentis euersa, ad rerum magistram experientiã accedamus: ea enim sensu ipso ap-

94 prehenditur, eiq; contradicere hominis prorsùs absquè sensu est.

95 Ex ea ergo patet, hominem septimestrem, octimestrem, & vndecimestrem nasci, & non solùm nonimestrem, aut decimestrem, cur ergò experientiæ obsistimus? cur sensum ipsum derilinquimus, & Aristoteli, cæterisq; tot, tantisquè præceptoribus fidem derogamus?

Respondeo, me non negare, hominem nasci interdùm extrà nonum, & Decimum, sed & sensu ipso, & experientia probare

96 en ixum, hoc à natura non esse, cur tamen id eueniat, vt solùs homo, aut saltem præ cæteris extrà constitutũ tempus nascatur, caussa iurè perquirenda, quæ profectò adeò in promptu est, vt

97 nullum latitare eam existimem; quemadmodum enim præ cæteris animantibus homo morbis affligitur, quibus illa minimè sunt obnoxia, & qui homini veluti connaturales sunt, vt exempli gra-

98 tia, quòd in partu multò magis affligatur, ac laboret, quàm illa, Arist. teste. 7. de hist. Anim. cap. 9. sic etiam & in vtero ferendo multò maiora incommoda patitur, quàm illa, siquidem illa raro, & non nisi in principio abortiunt, ex eo, quòd robustiora sint, alijsquè ex caussis, homo verò licet, & in principio, & in fine

faciliùs

faciliùs, tamen omni tempore gestationis abortit; quòd si antè
100 septimum mensem illud fiat, magis respectu ipsius fetus contrà
Naturam est, quià magis imperfectus; ex cuius imperfectionis re-
spectu impossibile est, vt ad vitam traducendam sufficere possit;
at si post in lucem veniat, quià minùs respectu sui præternaturã
est, & est magis perfectus respectiuè ad tempus præteritũ, si sit, vt
iã dixi, sua natura validus, aliquandò potest sufficere ad vitã tra-
hẽdam, & viuit. Ex eadem ergò caussa, ex quà homo faciliùs, quã
cętera abortit, ex ea ipsa & septimo, & octauo parit, & nascitur,
hoc est ex morbifica caussa, cui homo magis, quàm cætera anima-
lia subijcitur. quamquam nasci dici non debet, qui à præter-
101 naturali caussa ex vtero antè tempus expellitur, ac protruditur;
102 nam propriè loquendo homo nascitur Nono, aut Decimo, vt
deinceps dicemus, abortitur autem largo modo loquẽdo antè eos
terminos, sed tamen aliquando ità abortitur, vt viuere non possit,
103 & tunc proprijssimè in communi sententia dicitur abortus, in-
terdùm ità, vt viuere quoquo modo possit; & tunc apertè ne-
gant penè omnes dici abortum, ego verò si non absolutè, saltem
104 aliquo modo abortum dici posse, ex superioribus concludi posse
non dubito.

105 Natura igitur, vt iam receptui canamus, & homini, & cæte-
ris quibusque animantibus destinauit certum nascẽdi terminum,
quandam temporis latitudinem comprehendentem tam in his,
quàm in illo. nam nequè in cæteris animantibus ita est terminus
106 nascendi à natura præfixus, vt prædicant, ità vt ad horas, aut
dies; aut hebdomadas, quinimmò neq; ad menses restringatur;
nam si ad viuipara temet ipsum conuertas, videbis equos, asinos,
boues, & alia omnia habere inter se eandem fortassè temporis
latitudinem in nascendo, quam habet homo. Vides nonnullos
ex rerum Naturalium scriptoribus affirmãtes equam decimestrẽ
parere, alios vndecimestrem, alios anninculos eam edere fœtus
contendentes, Sic etiam & de Asina, & Vacca eadem differen-
tia inter scriptores intercedit. Canem Arist. bimestrem parere,
Varro 2. de Re Rust. cap. 16. trimestrem affirmat, & vterq; vera
dicit, quià non omnis canis eodem prorsùs tẽpore nascitur. Sunt
qui spatio sexagiñta dierum, vno addito, alij, qui septuaginta
duorum, & alij spatio trium mensium, vt testatur Alber. Magn.

de

de Animal. lib. 6. cap. 2. tract. 3. Iul. Poll. Onomast.lib. 5. cap. 7. Blond. in libell. de canibus, & venat. pag.9.quin etiã tradente eod.Alb. sunt qui ante sexaginta nascantur, quos tamen cæteris esse debiliores dicit. Sic & ex ouibus sunt quæ serius, quàm quinque mensibus pariunt, nascentes autem agnos serotinos Chordos vocabant antiqui Plin. lib. 8. cap. 47. similiter etiam ex equabus, de quibus iam dixeram, nonnullæ sunt, quæ pariunt transacto duodecimo, de quibus idem Varro de re Rust. lib.2.cap.14.dicebat,quòd vitiosos partus edunt, sunt etiam quæ pariunt decimo,vt est communis opinio, & tradit idẽ Alb.Magn.vbi supra.Eodem quoq;pacto & in reliquis animãtibus variare nascendi terminos comperies,si modò in illis,veluti in homine diligẽter animum aduertas,& dies conceptionis enumeres, comperies, inquam, dari in illis vt in homine latitudinem quan-
107 dam in tempore pariendi, neq; illud ad certos dies, aut horas restringi.Ouipara etiã terminum sibi nascendi naturalem aliquandò prætergrediuntur, interdũ præueniunt.plurimũ viginti dierum termino plura eorũ nascuntur,regione tamẽ,& tẽpestate calidiori vnde viginti aut duodeuiginti; frigidiori autẽ viginti duobus, & aliquandò viginti quinque Arist.teste.6.de hist.Ani.c.2.Itaq;pa-
108 rens Natura in ea re homini nihil peculiare esse voluit à cęteris animãtibus,nec voluisse debuit,cũ nulla oblata illi ad id volendũ,
109 & perficiendum iusta caussa fuerit. Sed dubitari iterùm potest, cur magis præternaturam contingat, vt homo præueniat tempus sibi destinatum nascendi, quam si exitum retardet; nam probauimus, & in eam conclusionem venimus, quòd hominem nasci antè nonum omninò à præternaturali caussa sit, at nasci per aliquos dies post decimum non ità, naturaliter enim posset fœtus exitum per aliquos dies post decimum retardare, vt deinceps dicemus, non tamen naturaliter potest præuenireNonum.
110 Respondeo quòd necesse est constituere terminum nascendi, qui breuissimus sit, quemadmodum alium; qui sit longissimus;
111 primum diximus nonum esse, qui naturaliter præueniri non potest, quia iam daretur alius terminus nono breuior; nequè enim potest homo minori spatio, quàm nouem mensium quantacunq; calida sit temperatura, ac natura viuidiori ad eam perfectionem in vtero peruenire, quæ sibi ad viuendum, & ad benè viuendum

est

112 est à Natura cõstituta. & hic quidem breuissimus terminus proprius est vbi calor tam ex parte matris, quàm ex parte ipsius fætus, & in omnibus, & per omnia abundat (quamquam non nego etiam & ex alijs caussis posse hominem in hoc ipso termino nasci, etiam calore non exuperante) contingit autem huiusmodi naturas numero esse pauciores, & consequenter pauciores in Noni principio nascuntur, qui terminus habet etiam vt cæteri suam latitudinem, vt dicemus. Vbi verò calor ex vtraque parte minor fuerit prout magis, aut minùs ab hoc distabit, magis, aut minùs partum accelerabit, vbi verò plurimùm distabit, cæteris consentientibus partus in decimo fiet, aut vndecimi principio, &
113 hic est nascendi terminus quam longissimus, qui propria latitudine, vt superior donatur.

114 Sed & aliam afferamus rationẽ, curantè nonũ multi, & septimestres & octimestresnascãtur, rarissimi tamen sint, qui decimũ exu-
115 perent, atq; ea ex Hipp. talis est; Impossibile enim est, vt matris sanguis, qui fœtui pro alimento destinatur, ad tam longum tempus sufficere possit. ità ille in lib. de Nat. Puer. in fin. Ergò à caussa morbifica potest præueniri legittimus nascendi terminus, superari autem decimum longo præsertim spatio vix contingere potest: nam morbus, qui retardaret fœtum ad exeundum, posset etiam illum non magno negotio breuiter occidere; quamobrem idem Hipp. in libell. de octim. par. in principio dicebat, fœtum,
116 qui suprà septem quadragenarios in vtero moram traxerit non viuere. non accidit ergò fœtum ob prædictam caussam Decimũ saltem per multos dies superari.

S V M M A R I V M.

1 *Iurisperiti Medicos consulunt circà debitum nascendi tempus.*
2 *Septimo mense natus est legittimus.*
3 *In nato post decem menses DD. Iudicium Medicorum exposcunt.*
Contrarium nu. seq.
5 *Natus tertio, vel quarto mense est legittimus ex Concennatio.*
6 *Quinquemestres, & seximestres vitales.*
7 *Concennatij opinio reprobatur.*

Trime-

8 *Trimestres, & Quatrimestres naturaliter viuere non posse ex auctoritate a Concenn. adducta ex sacris.*
9 *Suscitari dicitur is, qui iam mortuus est.*
10 *Antè septimum nascentes vitales ex miraculo viuunt.*
11 *A Natura non est hominem antè nonum nasci.*
12 *Nati antè septimum neq; legitimi, neq; vitales.*
13 *Natus antè septimum propriè abortus dici debet. & num. 16.*
14 *Abortus est fœtus immaturè editus.*
15 *Omnis fętus immaturus est abortiuus.*
17 *Antè septimum nascitur fętus, ac si non nasceretur, vel nasceretur mortuus. & num. 21.*
18 *Natus antè septimum comparatur ei, qui nunquam natus est.*
19 *Natus ante septimum pro non nato habetur.*
20 *Fuisse non dicitur, qui parùm stetit.*
22 *Non nasci, & natum mori paria sunt.*
23 *Pro mortuo habetur, qui viuere non potest.*
24 *Octimestris habetur tanquam si esset mortuus.*
25 *Quot diebus constare debeat legittimus, & vitalis fętus, & num. 27. & 31.*
26 *Ante 182. dies nullus legittimus, ac vitalis, & nu. 35.*
28 *Glo. accepit menses solares.*
29 *In partus computatione menses Lunares accipiendi. contrarium nu. 32. dic vt nu. 33.*
30 *In partus computatione menses coniunctionis sumendi.*
34 *Tàm Decimestres, quàm Vndecimestres constant integris septem quadragenarijs.*
36 *Nullum minori spatio natum vidit Gal. quam dierum 184.*
37 *Quantò minori spatio nascitur septimestris tantò etiam imperfectior est.*
38 *Quantò minorem moram infrà Decimum, aut Nonum in vtero conceptus fecerit eo imperfectior erit.*
39 *Seximestris quoad membrorum absolutionem perfectus.*
40 *Fętum ante septimum neq; organizatum, neq; dearticulatum existere falsum est contra Mascardi opinionem.*
41 *Masculus triginta dierum spatio, fęmina quadraginta duorum dearticulatur.*
42 *In quarto mense, & vt plurimùm in tertio fętus eam perfectionem acquirit*

acquirit; quæ ad totalem membrorum confirmationem pertinet.

43 *Forma non potest introduci nisi in subiectum dispositum.*

44 *Mas quadragesimo, Fęmina Nonagesimo anima rationali donatur.*

45 *Anima est forma, & forma perficit.*

46 *Mascardus defenditur.*

De Partu antè Septimum Mensem.

QVÆSTIO II.

DISCVSSA iam ea præcipua cõclusione, quæ veluti fundamentum erat subsequentium, peculiariter nunc de singulis mensibus, in quibus nasci hominem contingit, differendum

1 est; vt debitum nascendi tempus in homine assequamur, de quo ipsi Iurisperiti Medicos consulere consueuerunt; nam ipsę ll. non

2 nisi Hipp. auctoritate fultæ natum in septimo mense fecerunt legittimum l. septimo. ff. de stat. hom. in nato etiam post decem mẽses tàm Bartolus, quàm Baldus duo legalis scientię oracula Me-

3 dicorum iudicium exposcunt referente Alex. in l. Gallus. ff. de lib.

4 & Posth. nu. 21. quamquam ipse Alex. Medicos in hoc casu Iudices non admittat, ac profectò absq; vlla legittima causa hoc faciat, vt patebit.

De singulis ergò mensibus disputaturi, primò vniuersali quodã sermone de præcedentibus septimum disceptabimus, de quibus licet nihil occurreret dubitandum, non deest tamen aliquis scrupulus, quem diluere omninò operæpretium est. Nam ex Iurisperitis Concennat. singul. quæst. quarta num. 4. lib. 2. natum tertio,

5 vel quarto mense legittimum esse asseuerauit, Esdræ auctoritatẽ in medium adducens lib. 4. cap. 6. vers. 21. apud quem hæc leguntur. Et prægnantes immaturos parient infantes trium, & quatuor mensium, & suscitabuntur, quæ verba à Propheta pro vno ex signis præcedentibus extremum, ac vniuersale hominum Iudiçiũ adducuntur, vt idem vult Concen. num. 30.

Quin etiam ex Medicis Auicenna libro primo de Animal. cap. vlt. Cardan. Contrad. med. lib. 1. tract. 3. contrad. 8. Vallesius in lib. de sacra Philosoph. cap. 18. Augen. de part. hum. lib. 1. cap.

&c. alij, quos citat Rota in Auximana Aliment. Lunæ prima Iun.
6 1620. coram Pirouano de partu quinquemestri, & seximestri vitali mentionem habent, quibus fidem derogare, cum magni alioquin, & veridici viri extiterint, piaculum fortaſsè esset. Itaquè videbatur ex his, non ſic temerè pronunciandum de partu antè ſeptimum menſem edito, quippè cùm nonnulli ſuperuixerint, & adoleuerint, vt patet in hiſtorijs relatis, & recollectis per Schench. lib.4 obſer.rar.tit.de Partu.

7 Sed ad Concennatium primò dicamus, quòd ridiculum omninò eſt id, quod ex Prophetæ auctoritate deducere conatur, cùm ex ea potiùs contrarium eliciatur. Nam cùm ibi ſigna Iudicij, vt dixi, per Prophetā enumerentur, quæ erunt quidem omnia præter Naturæ ordinem, ac inſtitutum, ipſamque naturam præmortuam iam commoſtrantia, inter alia prædicit, prægnantes pa-
8 rituras immaturos fœtus trimeſtres, & quatrimeſtres, qui licet ex Naturæ lege nequaquam viuere poſsint, contrà eandem Naturę legem viuent, & ſuſcitabuntur. ex quibus verbis infer, ò Concenati doctor optime, naturaliter trimeſtres, & quatrimeſtres fœtus viuere non poſſe, tunc autem temporis ſuprà Naturæ potentiam illud Deus operabitur. Nec abſquè cauſſa ſacra ſcriptura vſa eſt verbo illo, ſuſcitabuntur, nec dixit ſimpliciter, viuent; ſuſci-
9 tatur etenim, qui iam mortuus eſt; ſic & in propoſito trimeſtres, & quatrimeſtres, qui præmortui, quantùm ex Naturæ ordine ſperari poteſt, ab aluo materno egrediuntur, vitam à Deo recipient, & ſuſcitabuntur.

10 Ad Auicennæ verò, aliorumquè doctorum hominum hiſtorias, illis pro veris admiſsis, dicamus eſſe miracula in natura, quæ tamen ordinem illum, quo illa inferiora quæquè gubernat, non peruertunt. ſicuti ergò nequè ex multis alijs, quæ de raro contingunt id, quod à Natura eſt originem habere dicitur, cùm in ijs potiùs caſus locum habeat (nam quod in particularibus præter Naturæ ordinem contingit ex accidenti eſt) ſic nequè ex eo, quòd aliquandò quinto, aut ſexto menſe homo naſcatur vitalis, aut
11 etiā ſeptimo, & octauo in noſtra opinione dici poteſt, illud à Natura eſſe, cùm potiùs in ea re caſus locum habeat, quòd inferiùs pluribus explicabimus.

Communiſsima ergò opinio, ac veriſsima, & nulla controuer-

ſione

12 sione ambigua, est natos antè septimùm mensem neque legitimos esse, neque vitales; patet Hipp. auctoritate in lib. de Carn. & de septim. par. Aristot. in lib. 7. de hist. anim. cap. 4. Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 5. Gal. de septim. par. class. 1. Aul. Gell. Noct. Actic. lib. 3. cap. 10. Alber. Magn. 9. de Animal. tract. 1. cap. 4. probat abundè Curtius in sent. de septi. par. per totam. facit pro Legumperitis l. Intestato §. fin. ff. de suis & legit. hæred. Paul. in l. Vxoris abortu num. 3. ff. de Posth. hæred. instituen. Ias. in l. Quod dicitur. ff. de lib. & Posth. num. 13. Soccin. sen. in l. Cum auus. de condit. & demonstr. num. 110. Cagnol. in. l. 1. ff. si cert. pet. num. 188. Mascard. de probat. conclus. 1146. num. 2. Tom. 3.

Iuxtà hanc igitur opinionem non solùm vitalis non est natus 13 antè septimum mensem, sed propriè abortus dici debet. Mercurial. lib. 2. de morb. mul. cap. 1. Andr. Laur. Anatom. lib. 8. 14 quęst. 29. nã abortus est fœtus immaturè editus. Tiraq. in l. si vnquam. C. de Reuoc. donat. Glo. suscep. lib. num. 20. & ex Medicis Curtius vbi supra Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. Mercurial. vbi supra Andr. Laur. ibid. quæst. 29. Cagnat. in libell. de mort. causs. part. quamobrem si omnis fætus immaturus debet dici abor- 15 tus, & fœtus antè septimum est immaturus ex l. Intestato vbi sup. 16 iure optimo omnis fœtus natus antè septimũ, debet dici abortus ex latè adductis per Laur. vbi sup. quibus adde multò magis, quàm cuiuis ex cæteris abortus nomen conuenire nato antè septimum 17 mensem: ità enim nascitur, ac si non nasceretur, vel nasceretur mortuus, cum habeat omnimodam repugnantiam cum vita, & omni aptitudine ad viuendum expolietur, qua non omninò carere videtur natus post hunc terminum, vt dicetur.

18 Comparatur igitur natus antè septimum ei, qui nunquam natus est, vt dixi. Tiraq. vbi sup. num. eod. Surd. cons. 347. num. 9. Tom. 3. ità vt etiam si viuus nascatur, quià tamen ob sui omnimodam imperfectionem viuere cum naturaliter est impossibile, 19 tanquam pro non nato habetur ex regula apud Iureconsultos ca- 20 nonizata, quòd fuisse non dicitur, qui parùm stetit. Glo. in cap. Nam & ego extr. de verb. signif. neque, vt dixi aliter de his æstimandum, quam de his, qui actu mortui nascuntur, qui neque 21 nati, neque procreati videtur l. Qui Mortui ff. de verb. signi- 22 fic. etenim non nasci, & natum mori paria sunt §. Dubitatum

Auth. de Inceſt. nupt. Paul. in l. Vxoris abortu num. 3. de Poſth. hæred. Inſtit. Bolognet. Conſ. 9. num. 24. Calepin. apud Zilet. 23 in conſil. vltim. volunt. conſ. 131. num. 4. pro mortuo verò habetur qui viuere non poteſt Afflict. deciſ. 236. nu. 4 & ibi Annot. nu. 1. in princ. & ex noſtris certiùs in ſupracit. ſent. Nam ſi de nato in octauo menſe (de quo tamen magna eſt controuerſia, ac 24 difficultas) dicitur, quòd habetur tanquam ſi eſſet mortuus ex ijs, quos abundè cumulat Bonauen. lib. 1. & 2. de octim. par. quorum nonnulli infrà adducentur, quantò magis id ipſum affirmandum de nato antè ſeptimum, vt pote immaturiore, debiliore, & imperfectiore.

25 Cœterùm præcipua difficultas eſt, quot diebus ad minùs conſtare debeat fœtus ſecundùm aliorum opinionem, vt & vitalis, & legittimus futurus ſit. Nam Claud. Giardin. libellum edidit de partu dierum 171. illumquè, quantùm caſus monſtroſitas poſtulabat, pro legittimo defendit; alioſquè doctos viros ſcio ſimiles partus ſuis ſcriptis muniuiſſe, & pro vitalibus, ac legittimis admiſiſſe: inter quos etiam eſt Augen. de par. hum. lib. 2. cap. 21.

Sed cùm & Hipp. auctoritates, & ipſarum Legum ſanctiones clarè pateant, fruſtrà & illi; & omnes in contrarium diſſerentes 26 operam impendent, qui maturiorem fœtum, quàm dierum 182. pro legittimo, & vitali admitti contendere volunt, pro qua ſententia doctiſsimum conſiliũ ſcripſit Reuerendiſs. ac Excellentiſs. D. Cynthius Clemens olim S. D. N. Pauli Papæ V. Medicus à Cubiculo, intimuſquè familiaris, eiuſquè ſanctitati ob ſingulares eius animi dotes acceptiſsimus, ex cuius voto Rota (nam cauſſa in eius tribunali vertebat coram R. P. D. Pirouano eiuſdem Rotæ Auditore) ad fauorem ſui principalis ſententiam tulit, vt ex eius deciſione apparet. quam ad huius opinionis confirmationem vide, eſt verò Auximana Alimentorum Lunæ 1. Iun. 1620. coram Pirouano.

27 Tot igitur diebus conſtet neceſsè eſt legittimus, & vitalis fœtus ex communi opinione, (nam ex noſtra ea multò ſtrictiùs procedent, vt procedente ſermone palam fiet) quod temporis interuallum dierum ſcilicet. 182. vt notat Glo. in ſupracitata l. In-28 teſtato, efficit menſes ſex, & duos dies. Sed aduerte Gloſam ibi accepiſse menſes Solares, qui triginta integris diebus conſtãt,

vndè

vndè est, quòd illi centum octoginta duo dies ex eius sententia, constituant predictos menses sex, & duos insuper dies, quod tamen non dixit Hipp. sed voluit natum in hoc spatio, dimidio anni natum esse, addita aliquantula parte diei; & licet videatur Hipp. parùm recedere ab opinione Glo. non desunt tamen, qui

29 hanc Glo. sententiam improbandam existiment, quippè cùm non Solares, sed Lunares menses in partus computatione accipi debere tueantur. ità Alciat. in l. Qui mortui ff. de verb. signific. Tiraq. vbi sup. num. 208. Burs. cons. 63. num. 41. lib. 1. & ex nostris Moxius de morb. mul. lib. 3. cap. 6. Fortun. Fidel. in lib. de Relat. med. lib. 3. cap. 4. Augen. de Part. human. lib. 2. cap. 7. Cùm autem Lunares menses in triplici sint differentia, eos acci-

30 pi volunt, qui menses coniunctionis, siuè coitus Lunæ nominantur, vt per supracitatos auctores. si enim aliæ acceptiones Lunaris mensis admittantur, iam fœtus multò minori spatio, quam anni dimidio septimestris nasci posset, præsertim si minori spatio, quam mensis primi, aut septimi dimidio vterum gestaret mulier, at hoc esse non potest: neque enim septimestris, qui perfectus futurus sit, & vitalis minori spatio, quàm anni dimidio na-

31 sci potest, vt Gal. ibid. & notat Rota in prędicta Auximana aliment. coram Pirouano.

32 Contrà tamen hanc Iurisperitorum, Gal. & cæterorum opinionem ipse Hipp. videtur esse, quem & lib. de Carn. post prin. & alibi, cui consentire videtur Auicenna 21. 3. cap. 2. Solares menres accepisse constat, quin etiam cum partum. 182. dierum dimidium anni continere asseuerauerit, de Solari anno eum intellexisse non dubitandum, aliàs enim dimidium anni Lunaris superatur à prędicto num. dierum 182. quinque, aut sex diebus. ex Hip. ergò auctoritate contendit And. Laur. vbi sup. quæst. 30. Hippocraticos menses Solares esse, & in partus computatione tales esse accipiendos, non Lunares, vt ab Hipp. factitatum est.

33 Verum enim verò cùm Hipp. auctoritates, in quibus Lunares menses accipit Sole clariores existant, eæ autem, in quibus Solares illum accepisse suspicamur tenebris obductæ, & dilucidationem exposcentes, ego clarioris doctrinæ gratia Lunares libentiùs amplector, præsertim cùm ille semper de Luna mentionem habeat, quotiescunquè de conceptu, aut de partu verba facere

contingit, velitquè, cum mulier circà plenilunium, vel vltrà concipit, integrum mensem computari, nullamquè de Solis cursu mentionem habere videatur, & maximè facit contrà ipsummet Laurentium Hipp. ipsius auctoritas pro sua roboranda assertione adducenda, nimirum, quod tam decimestres, quàm vndecime-
34 stres septem constent quadragenarijs; siquidem quomodò hoc in vndecimestri habet locum? cùm, si Solares menses accipias, ducenti octoginta dies nouem menses, & decem dies constituant, & dato, quòd prior mensis fuerit quindecim dierum, muliere vltrà plenilunium concipiente, vel dimidiato mense, adhùc tamen non se extendere possunt totidem dies ad vndecimum mensem, nec illum nullo modo pertingere. at acceptis mensibus Lunaribus, ac primũ mensem vltrà pleniluniũ enumerare incipientes, ità vt contineat exempli gratia duodecim dies, vt contingere dicit Hipp. in lib. de octim par. in f. tunc si his addas nouem menses Lunares, qui diebus constant ducentis, ac sexaginta quatuor, supererunt adhùc, vt septem compleas quadragenarios dies quatuor, qui erunt initium vndecimi menses: nequè enim Hipp. vult partum integrum vltimum mẽsem superare præsertim vndecimestrem, sed satis illi est, si ad eum quamproximè accedat, illumquè tantisper apprehendat. Absurdum verò meo iudicio est in computatione septẽ quadragenariorum pro vndecimestri fœtu primũ, & vltimum mensem quinque tantummodò diebus constantes cõstituere, hoc enim pacto, & non secùs, posset vndecimestris septem constare quadragenarijs, acceptis etiam solaribus mensibus, at licet, intermedijs mensibus integris acceptis, satis sit primum, & vltimum esse deficientes, tamen horum vterquè debent ad minus quindecim constare diebus, quod etiam notat Rota in præcit. Auximana Alimentorum. Plura verò contrà Laurentij opinionem hanc ex professo congerit Mox. de Morb. mulierum lib. 3. cap. 6. & sequentibus.

Iam ergò ex communissima sententia concludamus, termi-
35 num plurimùm ab Hippocrate assignatum 182. dierum, mox autem à Lege acceptatum esse omnium breuissimum in septime-
36 stribus; vndè est, quòd nullum tam breui spatio nascatur, vt Gal. testatur in supra citato lib. de septim. par. qui vix vnum natum vidit spatio 184 dierum.

Dimidio

Dimidio ergò Anni nasci debet vitalis,ac legittimus fętus, cuius rei rationem omnium, quas sciam pulcherrimam, & à nullo animaduersam excogitauit Reuerendiss. ac Excellentiss. D. meus Cynthius Clemens, de quo suprà in præcit. eius consilio, & est huiusmodi. Partus, vt hìc ex Hipp. aliàs dictum est, veluti quædam crisis est;crisis autem in morbis vel fit per Lunarem motum, vel per Solarem; per Lunarem motum fit crisis in acutis morbis, quià eorum motus celeritate adæquant Lunæ motum;per motum verò solarem cronici morbi iudicantur, ac longi, æquiparatur enim eorum motus magis motui Solari,quàm Lunari. Partus ergò cùm sit veluti quędam crisis,iisdemquè diebus iudicetur,quibus ipsi morbi, eius crisis assimilatur magis crisi morborum cronicorum, quàm acutorum, cum motus eius tardus sit; at sicuti crises in morbis acutis tūc saluę sunt, cum fiunt 14. quę medietas est motus circularis Lunæ, sic motus partus tunc saluus est, cum fit in medietate motus ipsius Solis, hoc est in medietate anni,quę dies compræhendit. 182. vt diximus.

37 Nota tamen,quòd quantò minori spatio nascetur septimestris, eò minùs vitalis in lucē prodibit,ità vt hic natus 182. die omnium septimestrium imperfectissimus habendus sit. Fauet Alber. Magn. 9. de Anim. tract. 1. cap. 4. Andr. Laur. Anat. lib. 8. quæst. 30. &

38 ratio est, quià quantò minorem moram in vtero fecit, eò minorem perfectionem adeptus est; & iuxtà hanc rationem multò magis perfectus est octimestris, quàm septimestris, vt dehinc ostendam, licet vtrumquè non omninò esse perfectum in sequentibus demonstraturus sim, tametsi perfectiores, & magis vitales sint partu edito antè septimum.

39 Qui tamen quamquam vitalis non est, tamen quoad membrorum absolutionem perfectus est; vndè apparet falsum id, quod ex

40 Arist. affert Mascard. de Probat. concl. 1176. num. 18. Tom. 3. nimirùm, quòd nequè organizatus, nequè dearticulatus existat, & quòd vix in septimo mense. Ego verò nunquam Arist. in eam fatuitatem lapsū putauerim, nequè illum talia dicentem vnquam offendi, nequè, si dixisset, illi fidem habendam decernerem, lon-

41 gè aliter sentiente Hipp. in lib. de Nat. Puer. & alibi, qui masculum triginta diebus, fæminam duobus suprà quadraginta dearticulari asseuerauit. Immò septem dierum spatio loco eodem

hominem perfici affirmabat, & ex Iurisperitis Pedem. decis. 59. num. 4. Partum 14. die à conceptione formari autumat, sed Paul. in l. suum hæredem. ff. de Acquir. hæred. num. 2. ad quadraginta dies eam formationem retardari vult.

Vndè ergò illud affirmauerit Mascard. ego non video: nam etiam si velimus, suam assertionem de totali membrorum perfe-42 ctione intelligere, adhùc vera non est: nam in quarto mense quasi semper, sed plurimùm in tertio fœtus eam perfectionem acqui-43 rit. Immò; cùm forma non posit introduci nisi in subiectum dispositum, & aptum ad ipsam recipiendam, quod perfectionem totalem dicit; quantùm est ex parte subiecti recipientis, & fœtus 44 mas quadragesimo, fœmina sexagesimo anima rationali dotetur ipsis Legumperitis attestantibus Menoch. de Arbit. Iud. lib. 2. cēt. 4. cas. 356. num. 3. (licet ex nostris Thomas fien. de formatr. fęt. quæst. 10. conclus. 11. tertia die animam rationalem infundi contendat) iam ex hoc inferre potes in his terminis fœtum absolu-45 tissimum, & perfectissimum esse. Anima enim est forma, forma autem perficit.

46 Dicamus tamen, Mascardum de ea perfectione locutum, quę ad vitam est necessaria; à qua non solùm natum antè septimum deficere, sed et natum in septimo, & octauo in sequentibus patebit.

S V M M A R I V M.

1 *Natura constituit homini, vt cæteris quibusq; animantibus certum tempus nascendi congrua tamen latitudine donatum.*
2 *In septimo mense homo nascitur vitalis.*
3 *Qui in septimo nasci posse hominem negant imperitiæ notantur.*
4 *Septimestris pro ratione natus est.*
5 *Septimestris vitalis est, & legittimus ex Iurisperitorum auctoritate, & ex Medicorum nu. seq. contrarium nu. 7. & 8.*
9 *Quod imbecillum ità est, vt semper tale sit, à Natura esse non potest.*
10 *Septimestris vt plurimùm non viuit. & cur nu. 60.*
11 *Septimestris præuenit generationem perfectam.*

Cuilibet

12 Cuilibet indiuiduo perfectè nasci à Natura datum.
13 Natura agit propter finem.
14 Finis dicit omnis actionis perfectionem.
15 Vbi reperitur finis ibi & perfectio, & vice versa.
16 Homo ex naturæ intentione non debet præuenire generationem perfectam.
17 Partus fit ex alimenti defectu. & num.21.
18 Alimenti defectus fœtui quandò naturaliter eueniat.
19 Septimestris inabsolutus, & debilis. & num.33.
20 Vna, eademque fęmina & septimestres, & nonimestres generat.
22 Quod à Natura non est à morbo est.
23 Celeritas nascendi fœtum monstrat fortiorem.
24 Mas cur celeriùs nascatur, quàm fœmina.
25 Conceptiones, & partiones eodem tempore iudicantur, quo & morbi, & sanitates contingunt.
26 Motus partus comparatur motui critico.
27 Ad perfectè iudicandum non satis est dies critica.
28 Crises absq; humorum concoctione imperfectæ sunt, & malæ.
29 Crisim præcipuè efficit humorum concoctio.
30 Humorum concoctioni respondet fętus absoluta perfectio.
31 Vt perfecta humorum concoctio se habet ad absolutam fętus perfectionem, sic semiconcoctio ad illius perfectionem initiatam, non absolutam.
32 In motibus factis ante humorum concoctionem, non operatur Natura per se, sed à morbo stimulata.
34 Natura non intendit hominem in septimo mense in lucem mittere. & num.63.
35 Natura repugnante, omnia irrita. declara vt nu.38.
36 Septimestrem viuere quomodò per accidens sit.
37 Natura per particularia non regulatur, sed solùm per vniuersalia.
39 Nulla certa regula assignari potest eorum, quæ per accidens eueniunt.
40 Ante septimum nullus viuit. & cur num. seq.
42 Auerrois, & aliorum opinio de seminum differentijs. confutatur numeris seqq.
46 Nemo dat quod non habet.

De Partu Septimestri. QVÆSTIO III.

1 ABundè satis, vt mihi videtur in huius tituli principio probauimus, Naturam constituisse & homini, & quibuscunque cæteris animalibus certum sui ortus terminum, qui tamen tam in homine, quàm in cæteris animantibus congruam, & rationabilem latitudinem habet, neque ad præscriptas horas, aut momenta, sed neque ad dies, aut hebdomadas determinetur, cum tanta esset indiuiduorum multitudo, & consequenter temperamentorum in illis variatio. At cùm sanciuissent omnes docti viri terminum

num hunc esse indeterminatum, ac incertum, admiserunt inter legittima nascendi tempora etiam septimestre spatium, in quo
2 primùm nasci hominem vitalem docuerunt. nos tamen priorem conclusionem non omnimodam habere veritatem iam demõstrauimus, & terminum illum ad nonum, & decimum restrinximus, & ex incerto certum fecimus, nunc autem consequenter demonstraturi septimestrem peculiariter non ex naturæ instituto nasci.

Tametsi hic non solùm ab omnibus pro legittimo, & vitali habeatur, sed primus omnium, & vniuersalis præceptor Hipp. in
3 lib. de Carnib. in f. eos, qui septimo mense nasci posse hominem negant, vel mirantur, imperitiæ notare videatur; quin & lib. de Nat. Puer. non modò vitalem hunc partum pronunciauit, sed pro
4 ratione natum esse dixit; ità vt ea verba, pro ratione, non aliud importare videantur, quàm naturaliter, sic enim aliàs ijsdem verbis vsus, non aliud significasse illum liquet, vt paßsim eius munumenta testantur. Hippocratis auctoritatem, immò, vt videbatur, ipsam rerum experientiam secuti sunt omnes, & ex eius au-
5 ctoritate, Leges septimestrem fœtum pro vitali, & legittimo admiserunt l. septimo ff. de stat. hom. & ibi Bart. nu. 1. l. Intestato §. fin. de suis, & leg. hæred. Alex. in l. Gallus ff. de lib. & Posth. num. 21. Ias. in l. Quod dicitur. ff. eod. num. 13. Tiraq. in l. si vnquam C. de reuoc. don. Glo. suscep. lib. num. 205. Cagnol. in l. 1. ff. si cert. pet. num. 188. Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. cas. 89. num. 34. & 37. & cæteri Iurisperiti omnes, nullo excepto.

6 Consentiunt pariter omnes Philosophi, ac Medici, quotquot in hanc penè diem extitere. Plato. 5. de Rep. vers. med. Arist. de hist. Anim. lib. 7. cap. 4. & alibi. Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 5. Gal. in lib. de septim. par. Alex. lib. 2. problem 48. Soran. Ephes. in Isag. in artem Med. cap. 16. Macrob. in Somn. Scipion. lib. 1. cap. 6. Auicen. 21. tertij tract. 2. cap. 1. Theod. priscian. ad Euseb. lib. 4. Fernel. consf. 55. & cæteri omnes, pro quibus satis sit adduxisse nouißsimum Medicum Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 7. part. 4.

7 Soli contrà vniuersos stant Lalamant. in comm. in lib. 2. Gal. de dieb. decret. & Fortunat. Fidel. lib. 3. de Relat. Med. cap. 7. qui liber multa, ac proficua doctrina refertus est, & simile huic

nostro

nostro argumentum continet. Hi septimestrem, & octimestrem foetum praeter naturæ intentionem nasci asserere non dubitarũt, 8 immò Lalamantius abortiuos esse voluit. Et licet illi multò antè,quàm ipse eius fuerint opinionis, non tamen antè in eorum lectionem incideram, quàm in eam opinionem nullo auctore, sed sola suadente ratione venissem, vt facilè patebit his, qui hęc cum illorum scriptis conferre voluerint. Probare ergò iam enitar 9 cum Lalamantio, ac Fortunato, quòd foetus in septimo ex naturæ intentione non nascitur; primò enim, quod imbecillum ità est,vt semper tale sit,id contrà Naturã esse ratio ipsa dictat. Arist. problem. sect. 10. probl. 30. sed talis est septimestris foetus, ergò contrà Naturam illum esse non ambigendum. quòd verò talis 10 sit septimestris, nequè ipse Hipp. negat, cum plurimùm interire affirmet, nequè Arist. dissentit, qui in sæpiùs citatis locis præsertim septimo de hist. Animal. licet vitalem primùm illum exire dixerit, tamen infirmum esse concludit, vt qui imperfectus nascatur, & membris non absolutis; nec mirum, cùm præueniat 11 generationem perfectam eod. Arist. teste 4. de Gener. Anim. cap. 6. quod quidem à Natura esse non potest, à qua perfectè, & in 12 suo tempore nasci cuilibet indiuiduo datum esse omninò assentiendum; secùs enim dicentes natura perfectionem in omnibus non intendente, iam fine orbata videretur; at ipsa operatur pro-13 pter finem, & finis dicit omnis actionis perfectionem, & vice 14 versa; vbi enim reperitur finis ibi est perfectio, & vbi reperitur 15 perfectio ibi etiam & finis, vt abũdè suprà demonstraui. Nullum ergò animal, & multò minùs homo præuenit in nascendo genera-16 tionem perfectam, & si præueniat, præter naturæ intentionem illud euenire dicendum, vt de septimestribus euenit.

17 Secundò, cùm partus non nisi ex defectu alimenti fiat, vt explicat Hipp. in libro de Nat. Puer. vers. fin. & aliquandò hic defectus naturaliter eueniat, eo quòd ad debitam magnitudinem iam foetus perductus sit, aliquandò verò non naturaliter, eo quòd Mater vel ob morbos, vel ob aliam quamcumq; caussam sanguine depauperata sit, aut illum foetui subministrare prohibeatur; proculdubiò, quòd tunc naturaliter euenire dicendum, cùm fętus, & absolutus, & vegetus, & viuidus in lucem progreditur, si verò contrà eueniat à Natura non fuisse talem de-

fect m

fectam asserendum. at septimestris fætus & inabsolutus, & de-
19 bilis, & minimè viuidus nascitur, cùm vt plurimùm intereat ex
ijs, quę ex Hipp. & Arist. adduxi, ergò in septimestri partu defe-
ctum hunc nutrimenti non naturaliter euenisse, & consequenter
illum non à Naturæ, sed à vi, ab accidenti, à morbo in lucem
mitti concludendum.

20 Tertio vna eademquè fæmina, quæ multos pariat omnes pe-
nè nonimestres, aut decimestres parit, rarò autem vnum, aut al-
21 terum septimestrem. cùm verò partus, vt dixi, ex alimenti de-
fectu fiat, nulla assignari potest ratio, cur hic defectus tam ce-
leriter nunc euenerit, vt in septimo successerit aliàs autem ad
nonum, aut decimum vsque retardauerit. quòd enim in hac
ipsa fœmina defectus iste adeò præcox à Natura non fuerit,
patet, quià vt plurimum per duos, aut tres menses suprà quàm
nunc euenerit, retardauit aliàs. si ergò à Natura non est, à mor-
22 bo est, nam oporteret si à Natura fuisset, vt semper tam cele-
riter in vna eademquè muliere euenisset, & si semel septime-
strem ea de caussa generauit, semper, aut saltem vt plurimùm de-
buisset, septimestres generare; at cùm vt plurimùm nonimestres,
& decimestres pepererit, manifestum indè fit, defectum illum ali-
menti tam celeriter euenientem, ab accidenti fuisse, & consequen-
ter à morbo.

23 Quartò celeritas nascendi non solùm monstrat fœtum calidio-
24 rem, sed etiam fortiorem, & perfectiorem, vt probat Augen. lib. 1.
de part. hum. non enim aliam ob caussam mas celeriùs vt plu-
rimùm nascitur quàm fœmina, nisi quià mas, & calidior, & for-
tior, & perfectior est fœmina, vt aliàs dixi; si ergò naturalis est
terminus nascendi in homine septimus mensis, vt Nonus, & De-
cimus sunt, proculdubio quòd quilibet septimestris tantò erit
quolibet Nonimestri, aut Decimestri fortior, & calidior, & per-
fectior, quantò præ alijs ortum accelerauit, septimestres ergò
inter homines deberent esse Hercules alteri, aut Achilles; sed an
hoc ità sit, credo, quòd quilibet homo videat; ego certè nullum
ea temeritate donari puto, qui contrà quotidianam experientiã
tale quid affirmare audeat. nam & ipsi contrariæ sententiæ asser-
tores, & acerrimi defensores id non audent firmare, sed potiùs
contrarium, inter quos Augen. lib. 2. de par. hum. cap. 4. hoc ipsum

conce-

concedit, eiusque rationem inuestigare conatur, nimirùm cur sit, quod, septimestri naturaliter nascente, de rarò tamen viuat, concluditque, non ob aliud id euenire, nisi quià & imbecillior sit, nequè decenti corpulentia dotatus, nequè integrè formatus, cùm tamen potiùs ex his arguere debuisset, eum non esse naturaliter natum, sed preuenisse tempus perfectæ generationis, & antè Naturæ intentionem ab accidenti in lucem fuisse expulsum.

Sunt prætereà, qui septenario numero adeò addicti sunt, vt ex eius solummodò vi, ac energia fœtum septimestrem viuere ariolentur. Sed posthabita pro nunc hac numerorum actiuitate, & illa ijs, qui eam admittunt ad libitum concessa, tamen ex ip-
25 sorum met decretis sic disseramus. Conceptiones, abortiones, & partiones eodem tempore iudicantur, quo & morbi, & sanitates, & mortes cunctis mortalibus contingunt Hipp. in lib. de sept. part. & lib. 1. prænotion. tex. 1. in f. vndè est, quòd ipse motus
26 partus comparetur motui critico Gentil. in lib. quæst. & tract. Me-
27 dic. quæst. 40. constat autem, quòd in morbis ad perfectè iudicandum ità vt naturam sponte operari contingat, non satis est ipsa solùm dies critica, sed requiritur, vt humores concocti, & ad naturalem æquabilitatem sint redacti, omni morbifica caussa seorsim relegata, vt contrà illam insurgens Natura poßit pro arbitrio illam ab ægro corpore expellere, & ipsum ad sanitatem, quā intendebat, reducere. Ità Lalam. vbi supra cap. 2. absquè hac ergò
28 humorum concoctione euenientes crises prorsùs imperfectæ, minùs tutæ, & malæ omninò sunt, ità testante Hipp. 2. epidem. sect. 1. & 2. Prorhet. & docet abundè Gal. in lib. de crisibus, præ-
29 sertim verò lib. 3. cap. 3. & seq. class. 4. & alibi sæpè. quinimmò humorum ipsa concoctio præcipuè crisim efficit, vt firmat doctißimus Fracastorius in lib. de dieb. crit. cap. 6. At in partu
30 quid illud est, quod humorum concoctioni respondeat, nisi ipsius fœtus perfecta, & absoluta constitutio, & conformatio, quæ non solum ad esse, sed ad benè esse sit necessaria? sicuti & in mor-
31 bis non sanitas solùm à crisi perfecta & bona habetur, sed sanitas tuta, & vndequaquè salua. At quemadmodum perfecta humorum concoctio se babet ad absolutam fœtus perfectionem, sic & semiconcoctio, vel concoctionis initium se habet
ad

ad non absolutam, aut solummodò initiatam fætus perfectionem; & quemadmodùm non benè, nec perfectè mouet natura, sed diminutè, & malè cùm humores adhùc semiconcocti existunt Hipp. 2. Epid. vbi supra licet in die critica moueat; sed magis perfectè, ac plenè, meliùs, ac tutiùs concoctis existentibus humoribus, licet in alia die, quàm in critica moueat, vel saltem non in die primæ notæ, sic & non aliàs in fœtu etiam si in septimo moueat, tamen, quià neque absolutus, neque omnimoda, & à Natura requisita fortitudine dotatur fœtus, non perfectè sed diminutè, hoc est, non cum debita securitate mouet, sed meliùs, ac tutiùs in nono, vel decimo fœtu iam ad debitam, ac totalem perfectionem deducto. Ex quibus eliciamus primò quòd nihil operatur septennarius numerus in hoc casu, sed sola fœtus perfectio, aut imperfectio, licet sciam & in nono, & decimo terminis vtpote nascendi naturalibus hunc septenarium numerum Hippocratem, & cum eo cæteros omnes effinxisse, numeris prout libuit, & magis ad rem suam faciebat, inter se combinatis, ac diuisis.

32 Eliciamus secundò, quòd quemadmodùm in motibus factis antè humorum perfectam concoctionem etiam in die critica patratis non ipsa natura per se liberè agens, sed & morbus cooperatur, qui naturam citiùs, quàm debeat ad mouendum exstimulat, sic & in partubus, qui antè perfectam fœtus absolutionem eueniũt (quam absolntionem non antè nonum, vel decimum aduenire iã probaui) semper morbificam caussam irrepsisse, & Naturam non nisi coactam fœtum in lucem emisisse. Esse verò septimestrium perfectionem non absolutam docet Hipp. in libro de Nat. Puer. cùm septimum mensem initium perfectionis fœtibus afferre dixerit; non est autem absoluta perfectio tunc cum in initio est. vndè apparet septimestres imperfectos esse, cum principium solummodò perfectionis, non verò totalem perfectionem adepti fuerint.

33

34 Denuò igitur hæc reiteremus. dico, quòd Natura non intendit, hominem in septimo debere nasci, & quòd si aliquandò illud eueniat, à morbifica caussa est, atque ea de re septimestrem difficulter, & raрò esse vitalem, cùm antè tempus, & per vim in lucem progrediatur.

Instabis tamen dicens, Qua nam ratione fieri potest, septimestris præter naturę intentionem nascatur, & tamen aliquandò viuat,

uat; cùm satis notum illud sit, Natura repugnante omnia irrita.
35 num potest aliquod animal contrà Naturæ legem, ac dispositionem viuere?

36 Respon deo, quòd si vniuersalem Naturam respicias, penes quam fuit originaria illa dispositio, vt hoc animal Nono, illud quinto, aliud sexto mense nascatur, hoc non nisi per accidens est: nam hæc vniuersalis Natura in pluribus regulatur, ea verò, 37 quæ in particularibus eueniunt extrà ordinem ab ea determinatum, per accidens eueniunt. licet ergò septimestris ob id vitalis non sit, tamen per accidens aliquandò viuit; quandò verò dici- 38 tur, Natura repregnante omnia irrita, hoc de Natura prout in particularibus subiectatur intelligitur, non vt vniuersalis caussa est. nàm quoad particularem Naturam septimestris fœtus pertinet, si fortia principia, ac vegetum calorem sortitus fuerit, tunc licet quoad vniuersalis Naturæ legem viuere non deberet, quià ab eius dispositione defecit, tamen sua ipsa peculiari natura adiuuante posibile est, vt viuat, quod tamen, vt dixi, respectu vniuersalis per accidens est.

39 Sed instabis iterum dicens, Nulla certa regula dari potest eorũ, quæ per accidens eueniunt, at contrà de termino septimestri in 40 nascendo datur certa regula, quià antè hunc terminum nullus est vitalis, contrà verò in hoc termino, quod quidem clarisimè ostendit, septimestrem non per accidens, sed ex sua natura esse vitalem.

Respondeo eam regulam non esse omninò veram, nam & aliquandò etiam in sexto, immo & in quinto mense nati vitales fuerunt, si doctis viris fidem habere volumus, vt probat Augen. in libro de part. humano, sed verum est, magis de rarò viuere natos antè septimum, quàm in septimo, & octauo, quià non antè hos 41 terminos per os nutriri possunt; at nullus vitalis nasci potest, qui per os non posit enutriri Gal. 15. de vsu par. cap. 7. In septimo verò quià iam per os nutriri potest, si, vt dixi fortia principia fœtus sit sortitus, ac vegetum calorem, licet cæteris conditionibus ad vitam certam traducendam necessarijs destituatur, potest aliquandò viuere, quamquam plurimùm ex prædictarum conditionum defectu non viuit.

Sed remanet adhùc confutanda Auerrois, Fracastorij; Valle-

riolæ

riolæ, Bonauenturæ, Roderici à Castro, & si aliorum ea sententia est, quæ inter humana semina quasdam differentias somniauit dicens, quòd quemadmodùm in genere tritici aliud est, quod quatuor mensibus, aliud, quod seriùs, aliud, quod maturiùs semen proferat, sic & inter humana semina aliud esse firmat, quod septimestres, alterum quod octimestres, tertium, quod nonimestres, aut decimestres fœtus procreet.

42

Nam præterquamquod hoc ipsum à natura esse oporteret, & non esse à Natura demonstrent suprà adductæ rationes, hanc physicam quamdam commentationem esse, apparere potest ex sequentibus.

43 Primò etenim non declaratur, cur hæc proprietas magis insit semini humano, quàm belluino, neque vllam eius rei asignare possunt illi saltem apparentem rationem. Secundò quærere possumus ab ijs, num hæc proprietas in humano semine, sit occulta vel manifesta; si sit manifesta iam patet ex temperamentorum differentijs illam originem duxisse; & hac ratione necessariò quilibet eodem temperamento cõstans tales fœtus deberet procreare, vt si exempli gratia dicas ex calido, & sicco temperamento eã proprietatem in semine consurgere, vt septimestres generet, & ex frigido, & humido vt nascantur decimestres, omnes calidi, & sicci septimestres, & omnes frigidi, & humidi Decimestres generare deberent, at verò tam ex calidis, & siccis, quàm ex frigidis, & humidis, & septimestres, & octimestres, & nonimestres, & decimestres generari in horas videmus, immò ex vno eodemque semine diuersos fœtus nasci.

44

Quod si ab occulta proprietate hoc habere humanum semen velis omni proculdubio, quòd, nisi velis talem proprietatem cælitùs in hunc virum, aut mulierem immissam, ex parentis semine eam sortitum fuisse confitendũ, & quia nemo dat, quod nõ habet, necesse est etiã parentem ea proprietate fuisse dotatũ, & sic de reliquis; nã in cæteris omnibus, quę occultam aliquam proprietatem à natura habent sic, & non aliter euenire conspicimus. Ex his ergò consequens esse videtur, vt solummodò quædã peculiares familiæ septimestres, nonnullæ octimestres, cæteræ nonimestres, aut decimestres generarent, non verò promiscuè vna familia, immò vnus idemquè vir, aut mulier modò septimestrem, modò nonimestrem

45

46

meſtrem procrearet, haſce tamen familias nullibi terrarum vnquã reperiri audiui, fortaſsè in Sibillia, vel alibi gentium eas familias extare vel ipſe Auerroes vidit, vel à muliercula illa ſua vicina accepit, cui maiora etiam miſteria accepta referebat. Sed ſit hæc proprietas ſolius indiuidui, vt magis ſeptimo, quam octauo, aut
47 nono filios procreet, cùm ea, quæ inſunt Natura, inſint per ſe, & non per accidens (nam tale principium dicitur Natura) ità vt non poſsint eſſe, & abeſſe à ſubiecto, in quo ſunt, hoc indiuiduum, quod ea proprietate donatur, deberet ſemper ſeptimeſtres generare, & tamen eundem virum eidem mulieri copulatum aliquandò ſeptimeſtrem, aliquandò octimeſtrem generat, plurimùm verò nonimeſtrem, quomodò ergò talis proprietas à Natura eſſe dici poteſt?

Prætereà proprietatem illam, quam in tritico ineſſe pro exemplo adducunt, etiam ſi realiter ità ſe res habeat, quòd vnum ce-
49 leriùs alio matureſcat, tamen non tantùm in tritico reperiri, quantùm in ſolo, quod illud recipit manifeſtum eſt: quià hoc ipſum triticum, quod ſex menſibus in hoc ſolo matureſcit, conſtat in occidentales regiones delatum ſexaginta dierum ſpatio maturum extitiſſe; ergò proprietas illa non eſt ex parte ſeminis, ſed ex parte Soli ſemen recipientis. ſic & non aliter humano ſemini eueniri neceſſe eſſet: nam ſicuti triticum ob maiorem, aut minorẽ ſoli vbertatem, ac pinguedinem, aut culturam celeriùs, aut tardiùs matureſcit, ità & humanum ſemen pro vteri, in quem illabitur maiorem, aut minorem fæcunditatem, & diſpoſitionem ad generationem ſeriùs, aut citiùs fœtum perficere deberet, ità vt illa
50 proprietas magis fuiſset ponẽda ex parte vteri, quã ſeminum, vel ſaltẽ ex parte vtriuſque, & ſic nõ magis ex parte viri, quàm mulieris. quòd, ſi ità ſe res habet, à Natura ea proprietas eſſe non po-
51 teſt, cùm proprietates, quæ à Natura dependent non ſint diuiſibiles. nam qua ratione Natura eam proprietatem duobus indiuiduis indidit non vno eodemquè vtero, immò non vno eodemquè loco, aut tempore natis, immò temperamento, ætate, at toto cælo inter ſe diſsidentibus, vt vnum eius proprietatis medietatem, aliud alteram habuerit, quibus medietatibus ſimul iunctis ea proprietas inſurgat, vt magis ſeptimeſtres, quàm nonimeſtres, aut magis octimeſtres, quàm decimeſtres generare valeant?

Hæc

Hæc igitur valere iam ſinamus, & alias rationes diſcutiamus
52 quæ fœtum in ſeptimo naturaliter naſci oſtendere poſſent. Nam partus tunc naturaliter, & ex Naturæ inſtinctu fieri dici debet, cùm ab ipſa Natura ad exitum irritatur fœtus; patet autem, quòd
53 tunc fœtus ad exitum à Natura ſtimulatur, cum iam adeò auctus eſt, vt maiori nutrimento, & maiori loco, & liberaliori, ſeù potiùs ſimplici reſpiratione indigeat: hoc autem in ipſo ſeptimo
54 euenire non ſolùm docet Hipp. in lib. de Nat. Puer. & Auic. 21. tertij tract. 1. cap. 2. Petrus Apponen. quem adducit Tiraq. in l. ſi vnquam C. de Reuoc. donat. Glo ſuſcep. lib. num. 210. verſ. Nec tamen prætermittam, ſed & ipſa experientia manifeſtiſsimè oſtendit, cùm videamus in ſeptimo fœtum plerumquè validos motus, vt exitum ab vtero quærat, excitare, & ad id aſſequendum totis neruis contendere, ſi ergò tunc naſcatur ſuo fine, & à Natura ſibi propoſito potitur, & id circò non niſi ex Naturæ inſtinctu fœtum in ſeptimo naſci aſſerendum.

Ego (licet tantorum virorum, & Hippocratis præcipuè communis præceptoris reuerentia, non ſolùm a dicendo me prohibeat, ſed penitùs deterreat) tamen veritatem cuiuſuis hominum auctoritati præferens, liberè meam ſententiam recitare non deſiſtam.

55 Dico ergò quòd fœtus nequè eo fine, nequè ea intentione in ſeptimo mouetur, vt in lucem tunc temporis progrediatur, ſed quià iam ſe ipſum auctiorem, & validiorem experitur; ſi etenim tales motus eo fine à Natura excitarentur, multa inde abſurda confequi neceſsarium eſſet; nam primò Natura ſemper, aut ſal-
56 tem vt plurimùm ſuo fine fruſtaretur, cùm plerumquè irritus ſit motus ille, nam plerumquè fœtus nono, aut decimo naſcitur.
57 Secundo, ſi is eſt Naturæ finis, vt homo naſcatur ſeptimo, & ob id ipſum ipſemet Natura fœtum ad exitum ſtimulat, ergò nono, aut decimo illum naſci præternaturæ intentionem eſt; atquè hoc multò magis firmare poteſt id, quod aiunt, ex eo motu fœtum toto octauo menſe in vtero ægrotare. ob morbum ergò exitum tanto tempore ad nonum nimirùm vſquè, aut decimum retardat; ſi igitur à morbo retardatur, cum naſcitur præter Naturæ intẽtionem tam ſerò naſcitur.
58 Tertio ſi ob id, quod fœtus in ſeptimo iam auctior eſt, & maiori indiget alimento exitum quærit, multò magis hoc efficere

deberet, sequentibus temporibus cùm multo maior sit, at in octauo dicunt illum ægrotare, sed quid si decimo hic nasci debeat, cur in nono ingentes illos motus non excitat, & si excitat, tamen tunc non nascitur, cur non ægrotat iterum toto decimo? immò nascitur decimo, & maximè omnium vitalis est.

59 Deniquè septimestres cæteris essent multò magis vitales, & fortes; nam illi ab vtero exeunt sani, & à nullo morbo exagitati; cæteri autem non antè, quàm in vtero per quadraginta dies ægrotauerint. Scio verò multos doctos viros non de omnibus intelligi velle, quòd ægrotent, sed de aliquibus tantùm. eorùm tamen dicta veluti circà rem à veritate alienam, & ab imaginatione solummodò dependentiam habentem versantia, mille ambagibus implicata comperies, & inter se ipsa non parùm discrepantia.

60 Cùm ergò motus ille non eo fine à Natura in septimo excitetur, vt tunc fœtus nascatur, non mirum est, si vitalis plurimùm non sit in lucem tunc veniens, quià subesse necesse est aliquam

61 vim præternaturalem, quæ illum ab vtero detrudat; & sic non ob aliud aliqui nascuntur in septimo, nisi ob proprium, aut matris morbum; vel quià validiores motus, quàm par sit excitantes, aliquandò ligamenta, quibus vtero annectuntur per vim disrumpunt, & antè tempus nascuntur. Neque fortasse aliter euenit ijs, qui tam validè mouentur ob id, quòd cæteris validiores existant, quàm eueniret ijs, qui suprà vires exercerentur; ex hoc enim promptissimè in morbum laberentur. sic etiam nonnulli ex his ex valida agitatione in morbum aliquandò labuntur, à quo stimulati ab vtero immaturi exeunt.

Atquè hinc patet quomodo saluari possit dictum Alex. Probl. lib. 2. problem. 48. & Auicennæ 21. 3. tract. 2. cap. 1. quorum auctoritatem sequitur Mercurius in sæpiùs citató lib. della Commare lib. 1. cap. 7. quòd septimestris fiat ex fortitudine virtutis,

62 & velocitate, ac virtute creatricis, & formatricis, ex quorum sententia concludere licet, non solùm septimestrem esse vitalem, sed etiam fortis complexionis, vt probat Lemn. de occult. Natur. mirac. lib. 4. cap. 22. Dico enim, quòd aliqui, ex ijs, qui in septimo nascuntur non ex Matris, aut proprio aliquo morbo, sed quià, vt dixi validiores motus excitantes ligamenta per vim disruperunt, cæteris quidem fortiores erant, & principia validiora

diora fortiti; sed quià quoad tempus, quo debebant in vtero perfici deficiunt, nec tantùm alimenti, quantùm illis ad conueniens robur acquirendum satis erat, hauserunt: id circò non vitales vt plurimùm sunt; tamen aliqui eorum ob innatam ipsorum fortitudinem aliquandò vim illam sustinere possunt, & defectum alimenti supplere, & viuere, licet nunquam adeò viuidi, vt nonimestres, & decimestres sint.

Ex his ergò satis mihi sit demonstrasse, hominem in septimo 63 mense ex instituto, & ordine Naturæ non nasci, sed à morbo, ac præternaturali quadam vi in lucem expelli. quià tamen negari nō potest, aliquandò septimestrem viuere, exindè concludendum minimè est, omnes septimo mense natos illegitimos esse, si viuant, 64 nè vni propter alterum iniuria fiat; atquè ea de re, si aliqua coniectura certa haberi posset, qua assequeremur, quandò nam verè septimo mense natus sit aliquis, operæ prætium esset adducere. Itaquè, vt ex superioribus, & auctoritate Arist. iam patet, omnis 65 septimestris illud peculiare habet, vt in nascēdo aliqua in parte nō absolutus appareat: nam vel capitis commissuris hiantibus, ac hiulcis nascuntur, vel aurium meatibus occlusis, aut nimis patentibus, vel hærentibus inter se manuum, pedùmquè digitis, podice etiam vel nimis amplo, & adaperto; vel nullo modo referato, ossibus etiam inter se disiunctis, vel adeò tenellis, vt nulla debita duritie dotentur, sed nerueam potiùs habere substantiam videantur, ità vt cranium interdùm, non minùs ac si membranaceum esset, plicari facillimè in nonnullis sit animaduersum; & alijs notis hisce similibus insigniti semper, & vbiquè nascuntur, quod eorum imperfectionem præmonstrat. Sic etiam & quià ob iam pas-66 sam vim debiles sunt effecti, nascentes non vt cæteri factitant, plorare solent, nec sternutare, nec fœces, aut vrinas reddere, nec simile quiquam efficere, quod viuidam, ac fortem naturam ostendere posit. viuentes autem aut vita breui fraguntur, nequè omnes percurrunt ætates, sed iuuenes, aut etiam adolescentes commoriuntur, aut eas ætates quam breuisimas peragunt, ità vt quam citisimè consenescant, qui etiam, licet ad quinquagesimū, aut sexagesimum annum perueniant, tamen valetudinarij, & morbis maximè obnoxiam vitam transigunt. corpore insuper sunt plurimum pusillo, tenui, gracili, & externis iniurijs mirum in mo-

dum exposito. vulgo etiam prouerbio iactare solent, cum hominem intellectu captum significare volunt, eum non habere menses omnes, nam tales vt plurimùm stolidi visuntur, & non integrum rationis vsum esse adepti. qui ergò secùs vel nascuntur, vel viuunt; (dummodò nullum ex his signis habeant, nam satis est, si nonnulla appareant) pro septimestribus mea sententia non habendi, nequè pro legitimis acceptandi. Ad Lemnium verò aliàs in his quæstionibus responsum est.

Nonnullæ deniquè remanebant dubitationes eluendæ, ac quædam problemata enodanda de septimestri fœtu, quæ quia etiam seq. quæstioni aptari possunt, nè hæc longiùs, quàm par sit protrahantur, in sequenti discutientur.

SVMMARIVM.

1 *Octimestris nullus vitalis ex Hippocratis sententia.*
2 *Octimestris habetur tanquam mortuus.*
3 *Octimestris vltrà octo dies viuere non potest.*
4 *Octimestris est abortiuus. contrarium ibid.*
5 *Octimestris ex sui Natura est magis vitalis, quã septimestris, et n.8.*
6 *Ad totalem fętus perfectionem requiritur saltem spatium nouem mensium.*
7 *Quantò magis à Nono distat partus, tantò imperfectior.*
9 *Octimestris est perfectior septimestri.*
10 *Prima ratio, cur octimestris non sit vitalis ex aliorum opinione. confutatur num. 16.*
11 *Fętus in octauo necessariò laborat.*
12 *Pragnantes octauo malè habent.*
13 *Secunda ratio. confutatur num. 20.*
14 *Tertia ratio duo esse humani partus tempora. confutatur num. 25.*
15 *Cur solus septimus, & Nonus sint naturale spatium nascendi.*
17 *Aegrotare est quid de directo contrà Naturam.*
18 *Octimestris quomodò non vitalis.*
19 *Quod ex accidenti est potest esse, & non esse.*
21 *Fętus in septimo non mouetur ex Natura intentione ad exitum.*
22 *Fętus in septimo cur moueatur.*

Non

23 *Non est necessè fœtum toto quadragenario vires reassumere.*
24 *Multi fœtus in principio Noni validissimos edunt motus, & tamen non nascuntur.*
26 *Non potest septimus fœtui maiorem perfectionem præstare ob id, quòd septimus est.*
27 *Nullus numerus habere potest efficientiam aliquam.*
28 *Res non sunt propter numerum, sed numerus propter res.*
29 *Octimestrem ob defectum septenarij numeri non esse vitalem est falsum.*
30 *Tam septimestris, quàm octimestris imperfectus.*
31 *Septimestris faciliùs viuit, quàm octimestris, & cur num. seq. & num. 38.*
33 *Octimestres cęteris imperfectiores.*
34 *Fœtus quantò recentior, eò faciliùs à morbifica caussa lædi potest.*
35 *Plures abortus contingunt fœtu recentiore existente.*
36 *Quadraginta dierum termino prçterito fętus validiores existunt.*
27 *Tam septimestris, quàm octimestris à morbifica caussa in lucem expelluntur.*
39 *Nonimestres cum abortiuntur numquam viuunt.*
40 *Antè septimum cur non viuat fętus. & num seq.*
42 *Tantùm resistere potest septimestris, quià debilior leuiori caussæ, quantùm octimestris, quià fortior caussæ fortiori.*
43 *Debile à leui caussa mouetur, forte autem etiam à forti non mouetur.*
44 *Id attendi debet quod à Natura est, non quod ex accidenti.*
45 *Septimestres, & octimestres vel simul reijciendi, vel vtrique simul acceptandi.*

De octimestri Partu. QVÆSTIO IV.

NON minor, sed fortasè multò maior contentio est circà octimestrem partum, quàm fuerit circà septimestrem; sed vt septimestrem oppugnaremus vix vnum, aut alterum coadiutorem habuimus, vt verò octimestri tantisper faueamus, non desunt fortes illi quidem, ac acerrimi propugnatores, cum quibus iam pro illo contrà cæteros dimicari paramus.

Pro parte tamen aduersa primum comparet Hipp. cuius aspe-

ctu animo consternãtur omnes contrariæ partes fautores: hic enim
1 in lib. de Carnib. circà f. & lib. de octim. part. in princip. vitam omninò octimestri partui denegauit; ità vt incassùm penitùs insudauerit Bonauentura in lib. de octim. par. vt illum inuitum in contrariam sententiam alliceret. Porrò tanti præceptoris auctoritatem omnes secuti videntur. Arist. 7. de hist. Anim. cap. 4. Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 5. Auic. 21. 3. tract. 2. cap. 1. & ex Iurisperitis Bart. Bald. Alciat. Tiraq. Soccin. sen. cæterique omnes, quorum omnium tam Iureconsultorum, quam Philosophorum, ac Medicorum, aliorumque magnorum hominum auctoritates plenissimè cumulat Bonauentura vbi sup. lib. 1. & 2. & in prædicti operis comp. cap. 1. & seq.

Sed non solùm pro non vitali pronuntiarunt ipsi Iureconsulti
2 octimestrem fœtum, sed eum haberi voluerunt tãquam mortuum. ità Alciat. in l. qui mortui ff. de verb. signif. Afflict. decis. Neapolit. 226. num. 4. & ibi addentes nu. 1. in princip. Tiraq. in l. si vnquam C. de reuoc. don. Glo. suscep. lib. sub. num. 205. Soccin. Iun. cons. 35. Clar. lib. 3. sent. §. Testamentum num. 3. vers. sed quid si iste. Bosius quæst. 220. per totam. Burs. cons. 63. num. 18. volum. 1.

Quin etiam addentes ad Afflict. vbi sup. in verb. viuere, & Mascard. concl. 1146. num. 8. vol. 3. octimestrem vltrà octo dies vi-
3 uere non posse firmarunt, tandemque eò res deuenit, vt non du-
4 bitauerit Tiraq. vbi proximè num. eod. & pluribus seq. octimestrem inter abortiuos fœtus cõnumerare aliquorum auctoritatem fortassè secutus apud Gell. Noct. Attic. lib. 3. cap. 16. in f. cum quibus etiam concordat ex nostris Lalaman. in 2. Gal. de diebus decret. contrà quos tamen sunt Augen. de part. hum. lib. 2. cap. 16. & Andr. Laur. Anatom. lib. 8. quæst. 29. & 30. si tamen veritatis studium præceptorum reuerentiam superare debeat, profectò rei Natura optimè perpensa, affirmandum mihi videtur cum
5 Card. contrad. Med. lib. 1. contrad. 8. tract. 3. in fin. octimestrem ex sui natura esse magis vitalem septimestri, etiam si ex accidenti contingat, vt difficiliùs viuat ille, quàm hic.

Nec temerè, & absque ratione hæc prolata fuisse quisquis sit fateatur, antequam nostræ assertionis veritatem ex sequentibus eliciat. nam cum ex ijs, quæ & nos suprà adduximus, & Lalaman-

tius

6 tius ſupracit.comm.protulit abundè demoſtratum ſit, non minus ſpatium, quàm nouem menſium requiri ad totalem fœtus huma-
7 ni perfectionem, ſequitur indè, quòd quantò magis fœtus ab eo ſpatio diſtabit, tantò minori perfectione dotatus erit, quantò verò minùs maiori. Sed ſic eſt, quòd ſeptimeſtris magis ab eo ſpatio diſtat, minùs verò octimeſtris, ergò magis à naturali perfectione diſtat ſeptimeſtris, quòd ſi verum eſt perfectiorem eſſe magis vitalem, omni proculdubio octimeſtris eſt magis vitalis ſeptime-
8 ſtri. Eſſe verò perfectiorem non ſolùm ex maiori temporis diu-
9 turnitate, qua in vtero moram traxit notum eſt, ſed etiam patet ad ſenſum, ſiquidem octimeſtris & maius robur habet, & ſolidiora membra, & magis formata, & calorem etiam vegetiorem, quippe qui à ſuperflua, ac primigenia illa humiditate eò minùs obruatur, quò magis à ſuo principio elongatur, cùm illam in dies grandior factus deperdat; qua tamen ratione fiat, vt ſeptimeſtris faciliùs, & frequentiùs viuat, quàm octimeſtris, deinceps monſtrabo.

Sed perpendamus iam obſecro rationes, ob quas voluerit Hipp. & cum eo cæteri omnes, octimeſtrem abſolutè viuere non poſſe, ità vt illum cum vita repugnantiam quandam habere demonſtrauerint, quibus adductis eis pro viribus ſatisfacere nobis liceat, ac dehinc propriam ſententiam non niſi rationibus firmiſsimis illis quidem fultam in medium afferre.

Tres igitur in vniuerſum rationes aſsignantur huius fatalis pe-
10 riculi, & mortis ineuitabilis octimeſtris fœtus, & prima quidem, de qua Hipp. in prin.lib.de octim.par.ea eſt, quià cùm fœtus in octauo menſe affligatur, & ęgrotet, ſi huic afflictioni ſuccedat etiam labor qui in partu ſubitur, puer abſquè dubio ex neceſsi-
11 tate perit. laborat autem fętus neceſſariò in 8. menſe duplici de cauſſa, quarum vna eſt, quam in ſequenti ratione adducemus, altera, quià matres octauo menſe multùm fatigantur, ac malè ha-
12 bent, vt experientia conſtat; ex matris ergò afflictione etiam ipſe fœtus ægrotat, & tunc debilis exiſtens ab vtero exiens facillimè commoritur.

13 Secunda ratio ex Hipp.mente ab alijs adducta eſt quę ſequitur, & affertur à Tiraq.in ſæpiùs citata l.ſi vnquam glo.ead.nu.eodem verſ.nec tamen prætermittam, & dicit eſſe Auic.& Aponen.vt eſt,

 de qua

de qua etiam Burſ. in cit.conſ.64.nu.18.lib.1.& habet ità.Fœtus, inquiunt,qui iam ad ſeptimum menſem peruenit,ex vtero egreſsũ affectat,tùm quià maiori alimento indiget, tùm etiam quoniam aerem ad reſpirationem liberiorem expoſcit, quamobrem moueri incipit, & exitum quærere,quòd ſi naſcatur, benè quidem ſe res habet, & viuit, ſin minùs à præcedenti labore defatigatus, & debilis effectus, neceſsè eſt illum ægrotare per quadraginta dies, vt Hipp. placet, ſi verò antequam vires reaſſumat, adhuc ęgrotans exitum ab vtero ſibi paret,à ſubſequenti, quem in partu ſubit, labore magis, magiſque eneruatus, omninò incaſsùm venit in lucem,non multò poſt interiturus.

14 Tertia ratio, de qua Auic.loco cit.21.tertij,& alij hæc eſt.Duo tantùm ſunt humani partus tempora,ſeptimus nimirùm,& Nonus, ſeù Decimus menſis. qui ergò extrà hæc tempora naſcitur præter Naturæ intentionem naſcitur; non mirum ergò ſi vitalis non 15 eſt; cur verò ſolus ſeptimus, & nonus ſint naturale naſcendi ſpatium ipſi homini eſt, quià, inquit Bonauentura in lib. de octim. par.in comp. cap. 14. & firmat multò antè illum Alex. problem. lib. 2. problem. 48. ſpatium ſeptimeſtre ſecundùm Naturam eſt tùm ratione nobilitatis formæ, ac temperamenti, tùm ratione ipſius perfectionis fœtus. Nonimeſtre verò,& decimeſtre ſecundùm Naturam ſunt ratione magnitudinis, & perfectionis; octimeſtre verò ab vtriuſque perfectione deficit.Qui ergò partus editur in octauo, vel edi debebat in ſeptimo, & præ debilitate non potuit,& ſic retardauit exitum,& tunc eadem debilitate affectus naſcitur, & in naſcendo ex eadem cauſſa multò magis laborat, quàm par eſſet, atque ea ratione facilè interit, vel debebat edi in nono, aut decimo, & à cauſſa morbifica ſtimulatus foràs protruditur, & ſic vitalis non eſt, neque eſſe poteſt, quià antè tempus naſcitur. Omittam autem data opera nonnullas alias eius rei rationes,atquè vnà cum his etiam Aſtrologicas, cum eas potiùs ab Auctorum imaginatione,quàm à re ipſa originẽ habere putem.

Sed antequã his, quæ adduximus ſatisfaciamus;quid nos de ea re ſentiamus abſq; magna verborum circumuolutione dicamus. Octimeſtris fœtus nõ minùs ac ſeptimeſtris ſua natura non eſt vitalis, quià ante debitum tempus naſcitur. facta verò comparatione inter ſeptimeſtrem, & octimeſtrem, & rei natura conſi-

derata, octimestris magis vitalis est septimestri, ex accidenti verò fit, vt de hinc videbimus, vt magis sit vitalis septimestris octimestri. In hac ergò quæstione illud quærendum est, vter ex rei natura magis vitalis sit. Nunc ad rationes in contrarium adductas respondeo ad primam, quòd quicquid sit de eo, quod dicitur, fœtum in octauo mense necessariò ægrotare (hoc enim licet commentitium credam, tamen discutere pro nunc non libet) scio hoc à Natura non esse, sed ab accidenti, ægrotare enim est quid de directo contrà Naturæ intentionem Auer. 4. de Gen. Anim. cap. 4. quantùm ergò est ex parte huius rationis octimestris non ex defectu Naturæ, sed ex accidenti non esset vitalis; atquè hoc modo plures octimestrium viuere deberent; nam id, quod ex accidenti est potest esse, & non esse; si ergò ex accidenti non vitalis est, & ex natura sua vitalis, plurimùm viuere deberet.

16

17

18

19

20 Secundæ rationi respondeo, quòd si verum est, fœtum in septimo mense egressum ab vtero tentare, & id non ob aliud euenire dicendum est, quàm quià maiori nutrimento, quàm in vtero habeat & liberiori aere ad respirationem eget, licet in vtero non respiret, profectò hæc retardatio exitus ad nonum vsquè, aut decimum præter Naturæ intentionem eueniret; quin etiam plurimi eorum, qui tamdiù exitum retardant, omninò suffocarentur, vel fame necarentur: nam si in septimo tanto indigent alimento, quantum in vtero non habent, hæc ægestas in octauo, immò in dies, & horas augebitur; & si in septimo alimentum iam erat diminutum, in octauo, & nono omninò euanescet, & si toto hoc tempore in vtero commorabitur fame omnimodè conficietur. sic etiam, si vix affectante septimo liberiorem aerem ad respirationem requirit, in octauo hac necesitate augescente, vix eo absoluto suffocabitur. Denique si ex his caussis septimo pueri exitum ab vtero quærunt, multò magis ea ipsa caussa in octauo vrgebit, & si quis eorum septimo non moueatur, octauo omninò ob id ipsum, & maiori cum impetu moueri debet. Non ergò ex his causis ad exitum mouetur fœtus in septimo, nequè vt tunc temporis nascatur, sed quia tunc, vt alias dixi, se ipsum robustiorem, & viuidiorem experitur, quàm fuerit in præcedentibus temporibus. Reprobata ergò hac huius secundæ ra-

21

tione

tionis parte, quod, nimirùm in ſeptimo fœtus ob id moueatur, quòd maiori nutrimento, & liberiore aere indigeat, corruat etiam ſimul altera eiuſdem rationis pars neceſsè eſt, ſiquidem nullum laborem in illis motibus, niſi modum excedant, fœtus impendit,
22 mouetur enim tũc validiùs, quàm antè, nam & antè mouebatur, quià validior, vt dixi ſe ipſo eſt; nequè enim in ſeptimo ſolùm mouetur fœtus, ſed quolibet etiam menſe, vſquequò in lucem exeat, vt teſtatur Ioub. lib. 3. er. popul. cap. 2. non eſt ergò neceſſarium, vt ſequenti quadragenario vires reaſsumat, nam neq; debilis ex ijs motibus efficitur; non igitur duos labores ſuſtinebit is, qui in octauo naſcetur, ſed illum ſolùm, qui in partu ſubitur, cum autem octimeſtris ratione temporis, & maioris membrorum roboris, perfectior ſit ſeptimeſtri, ex rei natura deberet, quantùm eſt ex huius rationis parte, faciliùs viuere, quàm ſeptimeſtris.

Sed ponamus fœtum in ſeptimo laborem multum perpetiri in motu illo, quo tentat ob vtero exire, & ipſum dehinc ob id toto octauo ægrotare; accedat etiam matris afflictio in ipſo octauo, ex qua etiam magis, magiſquè fœtus imbecillior euadat, tunc neceſſarium erit ſi naſcatur in nono hunc neceſſariò interire, nam quomodò non interiret, ſi tot laboribus, tot afflictionibus, tot morbis ſuccedat dehinc labor, & afflictio ipſius partus? Sed eſto fœtus in ſeptimo ex Naturæ inſtinctu ſe ſe ad exitum moueat ex cauſsis ſuprà enumeratis, eſto dehinc ægrotet ex labore fruſtrà perpeſſo, tamen vndè, obſecrò, tam exquiſita neceſsitas depen-
23 det, vt toto ſequenti quadragenario vires reaſſumere debeat? an non altero robuſtior eſſe poteſt, & multò celeriùs ab exantlato labore ſe ſe recolligere? ergò poterit aliquis fœtus in octauo naſci vitalis, & ratio hæc non vniuerſalis erit, & omnibus communis.

Sed & hoc ipſum concedatur, ex neceſsitate quemlibet per quadraginta dies ægrotare ob prædictum laborem. & tunc pone mihi fœtum, qui 182. die ſe ſe ad exitum moueat, & plurimùm colluctetur, vt exeat, hinc laboret hic, & quieſcat, ſeù ægrotet, vt dicunt, toto ſequenti quadragenario; poſt quod tempus naſcatur, profecto hic in octauo naſcetur, & tamen quantùm ex preaſsignata ratione vitalis erit; nam ſi 182. diebus 40. addas efficies dies 222. qui menſes erunt ſolares ſeptem, & dies

duodecim

duodecim, Lunares verò menſes ſeptem, & dies quindecim plus minus.

Sed quod hæc virium reaſſumptio, vt plæraquè alia ab ijs ad-
24 ducta commentitium quid ſit, & rationale illud atteſtari poteſt, multos fœtus in principio noni menſis validiſsimos edere motus, ità vt matribus dolores afferant, quæ putantes partus tempus inſtare, ſe ſe obſtetricibus committunt, tamen irritus euadit ille labor, quià tempus partus adhùc non inſtat, quod à Natura eius ortui eſt deſtinatum, & hoc labore non obſtante, paucis diebus tranſactis, ij ipſi deniquè validi, ac maximè vitales in lucem veniunt, abſquè hoc quod toto quadragenario ex perpeſſo labore in noni principio vires reaſsumant. Eius rei teſtimonium habes apud Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap. 4. dicentem. Parturire interdùm mulieres videntur, cùm tamen tempus non ſit, quod & quotidiana experientia firmat, & ipſis mulierculis notum eſt.

Plurimùm inſuper me ædepol angit ſeptimeſtris ſpatij circumſcriptio, & qualis ea conſtitui debeat in hoc caſu: nam ſi, exempli gratia, poſtremo ſeptimo die, vel etiam hora fœtus exitum tentet, & tantiſper octaui menſis portiunculam attingat, dicant obſecro, qui ſeptimo adeò fauent, & octauum adeò odio habent, nùm hic victurus ſit, nec nè? nam labor, quem ſubiuit ſeptimi menſis fuit, & ab eo incepit motus. ſic & in fine octaui ſi exitum quærat, & retardetur vſquè ad nonum initiatum, nùm quià motus ab octauo originem habuit, vitalis hic non erit? ſed hæc iam valere ſinamus.

Ad poſtremam rationem dicamus, illam non probare id, quod
25 ſupponit probatum, nimirùm duo eſſe tantùm humani partus tempora; nam quod de ſeptimo dicitur, ſi eam præminentiam, & perfectionem habet, quam prædicāt, non ſolùm, vt aliàs dixi, quilibet in ſeptimo in lucem veniens maximè vitalis eſſet, ſed cæteris perfectior, ac magis vitalis, cùm tamen conſtet, multos, immò omnes vt plurimùm interire, & non eſſe ea perfectione munitos, quæ ad vitam traducendam requiritur. Deficiente ergò fœtus perfectione ſeptenarius numerus nihil operari poteſt, vt latiùs ſuprà oſtendi; nequè enim ſeptimus, ob id, quòd ſeptimus
26 eſt in numero poteſt maiorem perfectionem fœtui præbere nequè quoad vires, nequè quoad membrorum abſolutionem immò

hoc

hoc multò magis efficit octauus ratione temporis, cùm per eum licuerit fœtui maiorem moram in vtero trahere, & maiori alimenti copia se ipsum munire, quòd etiam si velis septimum, vt septimus mensis est, aliquam perfectionem fœtui subministrare, iam octimestris, & eam habet, & quam etiam ab octauo ratione distantiæ temporis, vt dixi, recipere potuit, at si octimestris imperfectus est, vt fatetur Arist. 3. de gener. anim. cap. 6. multò magis debet dici imperfectus septimestris, neque enim fieri potest, vt si quam perfectionem septimestris sit adeptus, illa octimestri adempta fuerit. Sed quæ nam est ista perfectio, quam à septenario hoc numero acquirit fœtus? nam cũ in numero dierum, qui septem menses complent millies septenarius numerus reperiatur, ipsũ quicquã neq; quoad vires, neq; quoad corporis perfectionem nisi temporis ratione operatum esse vides. at cur hìc idem numerus septenarius, qui in sex mensibus plusquam quatervigesies multiplicatur, & in octo mensibus plus quam trigesies, aut quadragesies magis suam efficientiam ostendit in septimo mense, quàm in alijs. ego quippè, & fœtus perfectionem maiorem, quã in præteritis diebus, & dentire; & pubescere, & huiusmodi non eius numeri septenarij ratione, sed potiùs, vt dixi, ratione distantiæ temporis fieri crediderim, quod experientia ipsa veritatem habere demonstrat, cùm non semper in omnibus eodem tempore contingant; sed plurimùm & anticipent, & retardant: neque vnquàm imaginari potui, qua ratione numerus aliquis efficientiam aliquam in hisce rebus habere posſit, cùm sit quid 28 à posteriori, nec res sint propter numerum, sed numerus propter res: tamen ego præceptorum meorum sententiæ, si ità iubent, acquiescam, & ingenij mei hebetudinem potiùs deplorabo; licet sciam maximos viros, & inter cæteros Celsum suæ Med. lib. 3. cap. 4. hanc numerorum efficientiam non admisisse; & ex recentioribus Laurentium Anatom lib. 8. quæst. 10. indignum Philosopho existimasse, vim aliquam in agendo numeris tribuere. Non ergò ob defectum septennarij numeri octimestris vitalis non est, sed quià non eo alimento munitus est, sicuti nec septimestris, (qui etiam imperfectior est) quod sibi ad vitam est necessarium. Itaquè dicendum ex his videtur, quod tam septi-30 mestris, quàm octimestris imperfecti quidem sunt, & difficul-ter

31 ter vitales, & licet faciliùs viuat septimestris ob rationem, de qua infrà, vtroquè minimè ex sua natura vitali existente, tamen non ob id octimestris habet cum vita eam repugnantiam, quam habere voluerunt scriptores omnes, quos plenissimè cumulat Bonauent. lib. 1. & 2. de Octim. par. vbi & octimestrem viuere aliquandò posse strenuè, & pluribus fortasè, quàm oportuisset, defendit, fauentque maximè suæ sententiæ, quam ex professo etiam tuentur Cardan. in lib. de sept. & octim. par. Augen. Epist. lib. 5. Epist. 2. & lib. 2. de part. humano cap. 16. & alij.

Sed tempus iam videtur, vt patefaciamus, qua ex causa faci-32 liùs viuat septimestris, quàm octimestris, cùm tamen ille imperfectior sit; ita enim quotidiana experientia commonstrat, & non solùm Medici, ac Philosophi omnes, sed & ipsæ aniculæ confirmant; nam superuiuentibus ex mille septimestribus decem, vix quinq; ex mille octimestribus vita compotes fiunt. quinimmò etiam si viuant aliquandò, sed de rarò octimestres, tamen cæteris partubus imbecilliores, & minùs viuidos esse ipse etiam Bonauentura eorum acerrimus defensor confitetur in comp. magni sui operis cap. 33. cuius rei rationem ex ipsius rei natura decerptam subsequentem puto.

Dubium non est, quòd quantò tenerior, ac recentior fœtus 34 est, eò magis à morbifica causa lædi potest, & idcircò plures abortus contingunt teneriore fœtu existente, quàm firmiore, ac 35 prouectiore; vndè fit, quòd plures abortus contingant primis septem diebus, quos effluxiones vocat Hipp. in lib. de septim. par. & Arist. 7. de hist. Anim. cap. 3. quàm in sequentibus quadraginta diebus, & plures etiam in prædictis quadraginta diebus, quàm in subsequentibus, eodem Hippocr. teste loco citato vers. fin. & Arist. ibid. in fin. & ratio eadem, quam ipse attuli, affertur ab Hippocr. dicente, quià quadraginta dierum tempore trā-36 sacto fœtus validiores existunt, quod, & Gal. firmabat Aphor. comm. 4. Aphor. 1. extr. ord. class.

Cùm igitur iam suprà demonstrauerim tam septimestrem, 37 quàm octimestrem fœtum à præteruaturali, ac morbifica causa ex vtero expelli, & antè destinatum tempus in lucem nasci, idcircò vtrique vt plurimùm cōmoriuntur, si qui tamen, vt pluries repetij, viribus pollent, ac ità valent, vt morbificæ causæ

resistere

resistere possint, & laborem, quem in nascendo subeunt, superare, cùm iam talem perfectionem adepti sint in vtero, qualis ad membrorum aliqualem firmitudinem, ac quasi iustam mensuram requiritur, cùm & euidenter in maiorem molem sublata sint, & iam carne munita, ac cooperta, & cùm iam per os nutriri possint, quòd antè illud tempus non poterant, licet eam firmitudinem non habeant, quæ ad certam vitam traducendam, & ad benè viuendum quo ad corporis valetudinem est necessaria, ij morbificam causam, & laborem in nascendo perpetratum, & externi aeris iniurias exuperantes, maxima, ac diligenti cura tractati,
38 vt Arist. firmabat, possibile est aliquandò, vt viuant. At septimestris faciliùs viuit, quià cùm tenerior, ac debilior sit, à minori causa præternaturali, ac morbifica læsus faciliùs ab vtero foras expellitur, & minore cum labore, ob corporis exiguitatem, ità vt minùs cum morbo colluctans, minùs etiam ab eo affectus in lucem prodeat. Octimestris autem, quià firmior, ac fortior non nisi à magno morbo, & à magna vi manumittitur, vt Mercurial. dicebat lib. 2. de morb. mul. cap. 1. vndè arguit causam lædentem non debilem Auic. loco sepiùs citato. argumento est in partu octimestri non solùm periclitari fœtum, sed etiam ipsam matrem Alb. Magn. teste. 9. de Animal. tract. 1. cap. 4. ergò octimestris non nisi à morbo plurimùm exagitatus, ac debilis ex lucta cum eo perpetrata iam redditus in lucem protruditur, itaquè mirum videri non debet, si septimestri difficiliùs viuat. quin etiam & illud ipsum Nonimestribus etiam aliquandò euenit, cùm enim tales
39 abortiuntur, nunquam, aut rarò viuunt, ob id ipsum, quod de octimestribus firmaui, nimirùm, quòd diutiùs cum morbo luctantur, & indè debiliores redduntur, & causam morbificam, ac validam contrà ipsos pugnasse certum est.

40 Sed dices cur antè septimum, cùm à parua, & debili causa fœtus lędatur, & facilè ei cedat, tamen nunquam viuit? Respondeo, illud non solùm ob sui omnimodam imperfectionem, & corporis infirmitatem euenire, sed etiam quià antè septimum nullus per os ob sui inabsolutionem nutritur, quòd si per os nutriri posset, & forte principium aliquis fœtus sortitus esset, etiam antè septimum, licet multò difficiliùs, viuere illum aliquandò posse crediderim, vt de septimestribus, & octimestribus euenit; &

hac

hac de re historijs quibusdam à Medicis fide dignis enarratis nõ omnem fidem adimere debere nos existimauerim.

41 Alia insuper assignari potest eius rei ratio, & est huiusmodi. Tam septimestres, quàm octimestres interdùm ob id nascuntur, quòd validè sese in vtero commouentes, ligamenta, quibus vterô alligantur vi disrumpunt, per eamquè vim ab vtero exeunt, non ex Naturæ præscripto, & idcircò vterque minùs cæteris vitalis est. & is, qui in septimo mouetur, fortior censendus eo est, qui in octauo mouetur; nam retardatio eius motus in octimestri argumento est, illum debiliorem esse septimestri, hinc est, quòd septimestris faciliùs vim illam exuperat, & ob corporis quoquè exiguitatem minùs in exitu laborat, octimestris difficiliùs vim illam sustinet vtpote multò maiorem, & ob sui maiorẽ corpulentiam magis etiam in nascendo laborat, vndè etiam multò difficiliùs, quàm septimestris viuit. At quispiam ad priorem rationem objiciet fortè fortuna, quòd in morbo leui, quo se-

42 ptimestris affligitur, est etiam minor resistentia ex parte ipsius, quià debilior, quemadmodùm maior ex parte octimestris, quià fortior in fortiori morbo. quantùm ergò septimestris, quià exilior potest resistere exiliori morbo, tantùm octimestris quià robustior morbo robustiori resistere poterit, & ideò quantum est ex parte huius rationis periculum vtriusque deberet esse æquale, cùm resistentia, & morbi comparatiuè sint æquales, & sic vtrique vel pariter viuere, vel pariter interire deberent.

43 Dico, quòd debile à leui causa mouetur, forte autem etiam à forti non mouetur Gal. 5. de sanit. tuend. cap. 4. clas. 2. quod ibi exemplificat ex statu senum, de quibus etiam Sophocl. in Oedip. Tyran. dicebat.

Corpora vetusta causa sopit paruula.

Itaque septimestris quià debilior facilè leui causæ cedit, octimestris quià fortior etiam fortiori, nisi cum magna difficultate nõ cedit, diùtiusque cum morbo luctatur, & ex ea pugna maximum elicit detrimentum; debilitantur, consternanturque eius vires penitùs, ac omninò, sine quibus neque morbi incommoda, neque partus labores, nequè externi aeris injurias tolerare potest, ac deniquè sese à morbo recolligere, quin viribus omninò ab illo depopulatis, tandemque omninò succumbentibus, fœtus ne-

cessariò

cessariò interit. Concludamus itaquè dicentes, quòd si id debeat attendi, quod à Natura fit, non quod ex accidenti, vt iubent ipsæ Leges in l. Naturalem §. Apium. ff. de acquir. rer. dom. & l. Item veniunt. §. Cum prædiximus. ff. de petit. hæred. iam septi-45mestres, & octimestres fœtus tanquam non naturaliter, & extrà tempus à Natura homini ad nascendum destinatum orti reijciēdi, & nonimestres, & decimestres solùm acceptandi, vel si septimestris recipi aliqua ex causa debeat, octimestris quoq; vnà saltem impunè recipiatur, si verò recipiantur, cum prædicta cautela id fiat, de qua in fine superioris quæstionis egimus.

SVMMARIVM.

1 *Necessarium fuit omnia animalia habere tempus nascendi certum congrua latitudine donatum.*

2 *Naturalem nascendi terminum animalia aliquandò ob morbificam causam præueniunt.*

3 *Nonus mensis salubris, & viuificus.*

4 *Necessarium fuit in vteri gestatione dari quoddam tempus, quo fœtus minus alimentum, quam par sit à matre habeat.*

5 *Non potest nascendi spatium neque in speciebus, neque in indiuiduis eiusdem speciei, vno eodemque dierum numero constare. & habere hoc locum in omnibus animalibus. num. seq.*

7 *Latitudo temporis nascendi in homine.*

8 *Mares frequentiùs Nono, fœminæ decimo nascuntur.*

9 *Mares fortiores, & calidiores fœminis.*

10 *Breuissimum nascendi terminum in homine esse nonũ mensem.*

11 *Septimestres non solùm naturaliter nascuntur, sed vegeti, & perfecti, & fortes sunt. comfutatur ibi.*

12 *Nonimestres aliquãdò pro septimestribus accipiũtur, & quomodò.*

13 *Septimestres, & octimestres debiles, imperfecti, & plurimùm non vitales.*

14 *An ad fœtus perfectionem necessarius sit nonus mensis exactus; vel sufficiat affectus.*

15 *Satis est, vt fœtus singulorum mensium partem attingat. confutatur ibi.*

Temporis

16 *Temporis quantitas, non qualitas attendenda.*
17 *Frequentior naſcendi terminus in homine Nonuſnè ſit, an decimus.*
18 *Nonus à Platone inter legitima naſcendi tempora non connumeratur. vide ibi.*
19 *Communis naſcendi terminus decimus menſis.*
20 *Naſci antè decimum non eſt ſecundùm naturam.*
21 *Ieſus Chriſtus Dominus, eiuſque Mater ſemper Virgo decimo nati ſunt.*
22 *Communis naſcendi terminus non ità præfixo dierum numero definitur, vt vnum terminum alio frequentiorem eſſe ſit aſſerendũ.*
23 *Theocriti locus de Hercule examinatus.*

De Partu Nonimeſtri, & Decimeſtri.

QVÆSTIO V.

1 SVfficienter quidem in ſuperioribus quæſtionibus demonſtratum eſt, Naturam debuiſſe cuilibet Animali conſtituere quoddam certum naſcendi ſpatium, quod quadam latitudine ob temperamentorum inter ſe diſtantiam donaretur, neque tamen eam latitudinem tantam potuiſſe eſſe, vt quolibet tempore naſci animal poſſet; nam neque debitam perfectionem, ſi multùm præueniret acquirerere potuiſſet, & ſi multùm eam exuperaſſet incaſsùm in vtero materno tanto tempore moram traxiſſet. Diximus etiam, hunc naſcendi terminum ad quandam certitudinem 2 reſtrictum, nonnulla animalia, hominemque præſertim tanquàm morbis præ cæteris obnoxium, per accidens, & à morbificà cauſa præuenire; nonnulla etiam exuperare in ſequentibus probabitur.

His ergò ſic demonſtratis, inſimulque ſeptimeſtre, ac octimeſtre ſpatio à legittimis, ac naturalibus naſcendi terminis in homine eliminatis, ex eò, quòd præuenirent generationis per-3 fectæ tempus, iam ad nonum menſem peruenimus, quem ſalubrem, ac viuificum eſſe aniculæ ipſæ, & rudes pueruli ità perſpectum habent, vt nihil ſuprà. atque hic primus omnium menſium ex noſtra ſententia non ratione numeri, ſed ratione quantitatis temporis ex ſua natura vitalem fœtum profert; in hoc enim fœtus, qui & benè valet, & viribus ſufficientibus dotatur, & temperamento calidiore exiſtit vt plurimùm ex vtero egreditur non

solùm quo ad nutrimenti quantitatem, & membrorum formationem, & fortitudinem, sed etiam quo ad omnes, quas & ad esse, & ad benè esse requirit conditiones absolutissimus.

Indiuidua ergò vnius speciei licet inter se differant, tamen omnia in sua specie conueniunt ità, vt quæ suæ speciei conueniunt, conueniant etiam & ipsis indiuiduis, hac tamen differētia vt speciei conueniant sub specifica, & vniuersali conditione, indiuiduo sub conditione indiuiduali, ac particulari; si ergò consideras exempli gratia equum, vt suam speciem refert, & dicas illum debere nasci tali, vel tali termino, hic terminus non potest considerari ità particulariter, vt ad plura distribui non possit, & non consideretur sub vniuersali quadam conditione, at si equum vt indiuiduum quoddam consideres, tunc necesse est, quod libet indiuiduum speciei equinæ habere certissimum, ac determinatum terminum nascendi, qui tamen ad vniuersalem vnum speciei conuenientem proportionetur, & relationem habeat, & hæc pro ratione inseruiant & eorum, quæ diximus de necessitate temporis certi nascendi, & eorum, quę nunc dicimus.

Nam ob id certum nascendi tempus dari debuit à Natura, quià necessarium erat animal in vtero materno moram faciens, & 4 augescens, ad quoddam tempus procedente ætate deuenire, in quo minùs alimentum, quàm par sit à Matre haberet, & in quo talem perfectionem adeptum fuerit, vt in lucem progredi tutò posset, ità testante Hipp. in lib. millies citato de Nat. Puer. non longè à fin. hoc ergò spatium in homine non potuit minus esse nouem mensium, sui corporis consistentiæ, & magnitudinis ra- 5 tione habita, tamen, quià non poterat in omnibus indiuiduis spatium illud vno, eodęmque dierum numero constare, quià non omnia eodem cibo fruuntur, non omnia eodem temperamento dotantur, neque vno eodemque cælo omnia viuunt, neque omnia ijsdem viribus constant, non potuerunt, neç debuerunt omnia in nono nasci, sed vbi plures causæ dominabantur partū perficientes, & accelerantes nono nasci debebant, vbi minores se- 6 riùs, quod non solùm in homine locum habere dicendum, sed in cæteris quibusque animalibus; eædem enim rationes, quæ Naturam ad illud in humanæ speciei indiuiduis præstandum coegerunt, eædem prorsùs, & in cæteris illam exequi persuaserūt.

Vniuer-

Vniuersa ergò temporis nascendi latitudo in homine à Noni 7 principio est ad exactum vsquè decimum, vel ad principium etiam vndecimi; at in Nono, & in eius præsertim principio fortiores, & calidiores, & à fortioribus, aut calidioribus parētibus generati, vt plurimùm in lucem prodeunt; inter Noni finem, & Decimi principium nascuntur mediocriter circà eas res se habentes, Decimo exacto debiliores, & frigidiores vel ob sexum, vel ob temperamentum, vel etiam ex accidentali causa: & idcircò 8 fœminæ frequentiùs decimo, mares plurimùm nono nasci consueuerunt Arist. 7. de hist. Anim. cap. 4. quià mares calidiores, 9 & fortiores fœminis existunt, vt satis superque probatum est Tit. de Aetat. quæst. 6. à num. 4. ad plures seqq.

10 Breuissimum ergò nascendi terminum in homine Nonum, lõgissimum Decimum exactum asserendum, antè quos, aut post quos terminos, qui nascuntur, vel à morbo exagitati antè tempus in lucem eijciuntur, vel à morbifica causa quadam debilitati exitum retardant.

11 Quòd si pauculis quibusdam exemplis fisus Lemnius de occul. Nat. mirac. lib. 4. cap. 22. affirmare velit septimestres non solùm naturaliter nasci, sed & vegetos, & perfectos, & fortes esse, ego ijs, quæ vt plurimùm, & secundùm plurimum fiunt innixus, vel experimenta ab eo adducta esse de raró contingentibus affirmabo, quæ ordinem Naturæ non ideò perturbant, vel dicam potuisse mulieres illas, quæ tales fœtus in septimo se peperisse narrarunt vel ipsum decepisse, vel potuisse illas facillimè falli. Quemadmodum contingere dicunt Hipp. & Arist. in locis sæpiùs citatis de ijs, quæ suprà decimũ mensem vterũ gestasse se putant, quibus aliquandò, menstruis ex se, & non ex prægnantia deficientibus, putant se concepisse; deindè verè concipientes, prægnantiam non à vero tempore, sed à defectu menstruorum enumerant, 12 & sic putant se suprà decimum mensem gestasse, sic & in aliquibus, quæ septimestres peperisse se credunt, euenire interdùm mihi persuaserim. sunt enim quæ etiam si conceperint tamen primis duobus mensibus purgantur, & si multo sanguine refertæ sint, quasi eadem quantitate menstruantur, qua extrà prægnantiam purgari solebant, desistentibus verò in tertio mense prædictis purgationibus tunc concepisse, & non antè se exi-

 stimant,

ſtimant, atque hoc pacto ſeptimo menſe, à menſtruorum defectu enumerantes, parere ſe credunt, cùm tamen re vera non peperérint: hos autem, qui ſic naſcuntur, & viuere, & benè viuere, & abſolutos, & perfectos, & fortes exiſtere
13 quid obſtat? Nobis quidem ſatis eſſe debet, quòd, ſi qui verè ſeptimo menſe, aut etiam octauo naſcuntur, & imperfecti, & debiles exiſtunt, & minimè vitales.

Sed ad rem noſtram, dubitare poſſumus, an ad fœtus perfectionem neceſsè ſit Nonus menſis exactus, vel ſufficiat, vt
14 principio proximus ſit, vel, vt Gellij verbo vtar, vt ſit affectus, & breuiter dicamus, Nono confecto naſci quidem perfectiſſimum fœtum, tamen etiam affecto naſci quoſdam, qui & viribus ſunt validioribus, & temperamento calidiori; ita vt ad omnimodam fœtus perfectionem nonus affectus ſatis ſit, non ità tamen, vt vnum, aut alterum diem Noni peregiſſe ſatis eſſe credam: neque enim verum eſſe mihi perſuadeo, quod vulgò pro-
15 tritum eſt ſufficere nimirùm, vt fœtus ſingulorum menſium portionem, vel diem apprehendat, vt perfectè naſcatur: nam ego ſemper ad temporis quantitatem, non verò ad qualitatem, quæ à numero dependet reſpicio, atque ea de re cùm in principio Noni naſci perfectum dico, intelligi velim in pluribus primis decem diebus peractis, antè quos rarò fortaſsè quiſquam naturaliter naſcitur.

Sed dubitatur iterum, & meritò quiſnam ſit frequentior naſcendi terminus in homine Nonuſnè, an Decimus menſis. Siquidem non ſolùm communis doctorum hominum opinio, ſed etiam ipſius vulgi, nonum eſſe frequentiorem aſtruit, cùm tamen apud magnos viros, Decimum eſse magis communem affirmatum reperiamus.

Primò enim Hippocr. in lib. de Nat. Puer. in fin. cũ rationem quærat, cur non longiori, quàm decem menſium ſpatio mulier vtero gerat, innuere videtur decimum menſem terminum eſſe naſcendi magis communem, quod multò manifeſtiùs oſtendit ex verbis in eod. lib. paulò ſuprà prolatis, quæ apud ipſum legere quiſquis ſit poteſt.

Platonem tamen quiuis doctus admirabitur, qui non ſolùm frequentiorem, & communiorem naſcendi terminum decimum

eſse,

esse, quàm nonum firmare videtur, sed Nonum respuere, ac decimum solummodò pro naturali nascendi termino acceptare, cũ quinto de Rep. vers. med. inquit, omnes quicunque nascentur decimo mense, vel septimo ex ea die, qua quis liberis operam dedit, masculi ab hoc filij, fœminæ filiæ nominabuntur, licet fortasse inter hæc duo tempora etiam nonum, & octauum comprehendi voluisse illum suspicari possimus.

Accedit Arist. 7. de hist. Anim. cap. 4. & 4. de Gener. Anim. cap. 4. qui postquam hominem, & septimo, & octauo, & nono nasci asseuerasset, addidit, Et quod plurimum fit decimo, at quod plurimùm fit, id maximè secundùm Naturam est, ergò nasci decimo maximè secundum Naturam esse videtur, & terminus præ cæteris acceptabilis.

Sed multùm mouere nos potest locus ex sacris litteris desumptus, quem etiam Tiraq. ad eam rem probandam cum pluribus alijs adduxit auctoritatibus; est autem locus ille sapient. cap. 7. in princ. & habet ità. Sum quidem & ego mortalis homo similis omnibus, & ex genere terreno illius, qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro, decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine ex semine hominis, & delectamento somni conueniente. Et paulò post. Vnus ergò est introitus omnibus ad vitam, & similis exitus. Ex quibus verbis facilè colligere licet etiam apud Hebræos, & consequenter apud propinquas gentes, vt Aegyptios cæteris sapientiores eam fuisse opinionem, vt communis hominibus nascendi terminus decimus esset mensis à conceptione.

19

Est etiam eius rei argumento, quòd Ariston apud Herod. in Erat. seù lib. 6. negat Demaratum suum esse filium, quòd decem mensium spatio non fuerit à Matre gestatus; etiam si mater ibi, non omnes nasci decimo testetur ipsi Demarato, sed nonnullos nono, alios septimo. ex quo loco colligere licet, apud eas gẽtes tãquam quid magis frequens, & commune, notum fuisse hominem nasci decimo, ignotum verò tanquàm minùs frequens nasci Nono, aut septimo.

Omittam quamplurimas alias magnorũ virorum auctoritates, quarum plures plenissimè cumulat Tiraq. in præcit. l. si vnquam Glo. ead. num. 210. quarum nonnullas, vt ex ipso videre est, à

Gellio accepit noct. Attic. lib. 3. cap. 16. quamquam notaui Tiraq. in adductione aliquorum locorum ex Theocrito non omni ex parte mihi satisfecisse, cùm fortasse non id dicat Theocritus, quod ad suam rem faciat, sed hæc nihil ad nos.

Satis mihi sit Cardanum legendum proponere Contrad. Med. lib. 1. tract. 3. contrad. 8. qui legitimum pariendi tempus in ho-
20 mine decimum esse etiam ex Hipp. mente concludit, immò & antè decimum non esse propriè secundùm Naturam parere in muliere; quod etiam firmat Valleriol. lib. 1. locor. comm. cap. 18. ex quibus omnibus tantorum virorum auctoritatibus concludendum videtur, Decimum mensem & frequentiorem, & magis naturalem, quàm nonum nascendi terminum ipsi homini esse.

Nec deest etiam ad illud ipsum firmandum experientia, quippè cùm si mulieres, quæ plures liberos ediderunt, & in hisce rebus magis sunt expertæ interrogaueris, plerumque se supra nouē menses vterum gestasse fatebuntur, & earum aliquæ, cum partum ad Decimum protrahi obseruant; præsertim ad eius finem, fœminas se parituras autumant, Aristotelis sententiæ nesciæ fauentes.

Quin etiam, quod multùm mouere nos potest, Dominus no-
21 ster Iesus Christus, eiusque semper Virgo Mater Maria decimo mense nati sunt, vt patet; si enim ab octauo Kalend. April. vsque ad octauo Kalend. Ianuar. & à sexto Idus Decembris vsque ad octauo Idus Septembris enumeres, reperies in vtroque casu, à die conceptus vsquè ad diem natiuitatis intercessisse dies 275. & 276. quos si in menses lunares coniunctionis diuidas, efficient menses nouem, & dies vndecim, vel duodecim, aut suprà; Immò possent aliquandò decem menses exactos constituere; nam 280. dies ad Hipp. mentem sæpè vndecimum mensem attingunt. At etiam si solares menses accipiendos esse contendas, tamen decimo mense natus vterque est, quià 270. dies nouem completos & vndiquè perfectos solares menses constituunt, supererunt ergò dies quinque, aut sex, qui decimi principium erunt, vt manifestissimè apparet.

22 Dicamus, quòd communis nascendi terminus non ità præfixo dierum numero concludatur, vt firmari possit vnum terminum altero frequentiorem esse. nascitur homo, vt dixi, secundùm Na-

turæ

turæ institutum à nono affecto vsque ad decimum confectum, & intrà hoc spatium omnes discurrere, ac oberrare comperies; fœminæ, & qui frigidiusculo sunt temperamento, aut viribus debilioribus nono confecto, aut decimo affecto, & confecto nascuntur, cæteri nono affectante, vel ad finem properante.

23 Sed liceat mihi Theocriti locum hìc examinare Idill.25.in quo Herculem, quem decimestrem fuisse constat, vocat ille tardè genitum in his verbis.

Illi autem spiris voluebantur circùm puerum
Tardè genitum.

Ex quo loco videtur inferri posse ad Theocriti mentem Decimum mensem fuisse tardiorem nascendi terminum in Hercule, quàm à Natura cæteris sit constitutum.

Ego tamen non eam fuisse Theocriti mentem puto, sed vocasse illum Herculem tardè genitum non respectu aliorum, sed respectu sui ipsius, quià cùm per multos dies antè nasci debuisset, eius mater plurimùm in partu laborauit ob Iunonis inuidiam, quę retardauit Alcmenę partũ, teste Homer. Iliad.19.in his verbis.

Hæc autem (Stenelei vxor) gestabat vtero carum filium; septimus autem erat mensis:
Eduxit tamen in lucem etiam immaturum existentem.
Alcmenæ autem cohibuit partum, & repressit dolores.

Quia ergò instante Alcmenæ partu, repressus est à Iunone per aliquos dies, idcircò Theocritus, vt mea fert sententia, vocat Herculem tardè genitum, sed hæc animi gratia dicta sunto.

SVMMARIVM

1 *Decimus mensis est longissimus nascendi terminus in homine.*
2 *An suprà decimum mulier possit vterum ferre.*
3 *Annuus partus, & natu maior admittitur. refellitur num. seq.*
5 *Fœtus portari potest à Matre per decem menses, & duos dies.*
6 *Vndecimestres ex Hipp. sententia quot diebus nascantur. & vide num. seq.*
8 *Supra septem quadrigenarios in vtero commorantes pereunt. contrarium num. seq.*

De Partu suprà Decimum Mensem.
QVÆSTIO VI.

1 DEcimum mensem esse longiorem nascendi terminum in homine & suprà demonstrauimns; & Hipp. etiam ipse firmauit lib. de Nat. Puer. illumque ob id inter legitima tempora constat fuisse à Legibus acceptatum l. Gallus. ff. de lib. & Posth. in princ. & ibi Bart. num. 12. Alex. num. 21. & alij DD. Paul. in l. fin. num. 2. C. de Posth. hæred. Instit. Cagnol. in l. 1. ff. si cert. pet. num. 182.

2 Sed quæritur vtrum possit aliquandò mulier suprà decimum mensem vterum ferre. Nam Bart. vbi proximè annuum partum, 3 & tredecimestrem quoquè admittit. & Concen. quęst. sing. quęst. 9. num. 8. & seq. vndecimestrem, & duodecimestrem partum inter legitimos connumerauit, & ex nostris Aristot. 7. de hist. Anim. cap. 5. & Nicol. Florent. sermon. 6. de membr. genit. tract. 3. cap. 9. nonnullas mulieres quatuordecim mensibus vtero gestasse narrant, tamen suprà decimum non portari nisi per paucos dies, vt infrà dicam, cæteri contendunt omnes Philosophi, ac Medici, & ex Iurisperitis Alex. vbi supra, & Cagnol. ibid. licet 4 ergò nonnullæ experientiæ adducantur partus annui, & maioris, quas nunc pro veris admitti volo, tamen non idcircò quemcumque, qui duodecimo, aut tertiodecimo, vel vlteriori fœtus mense edatur pro legitimo acceptandus est; hæc enim sunt de rarò contingentibus, ex quibus quemadmodùm non regulatur Natura,

tura, quià præter eius institutum eueniunt, sic nequè Leges ea attendunt, vt iam sæpiùs dixi.

5 Præcipuum dubium est de vndecimo mense. nam Glo. in §. Vnum siquidem Auth.de Restit.& ea quæ par.fœtum portari posse affirmauit per decem menses,& duos dies, licet Glo. in l.Gall. ff. de lib. & Posth. verbo post decem, non præfixerit dierum numerum, sed mulierem parere posse dixerit ex sententia Phisicorum per paucos dies suprà decem menses, quos tamen Glo.marginalis ad prædictos duos dies restrinxit, quam opinionem secutus est Dyn. singul. 215.

Nequè videntur tam Glo. quam alij DD.absquè Medicorum, ac Philosophorum consilio id affirmasse: nam Arist. loco sæpiùs cit. de hist. anim. 7. cap. 4 nonnullas mulieres vndecimum mensem tangere dicebat, & ibid. Qui diuturniores, inquit, quàm vndecimo mense nasci videntur, latere putantur,quasi ad eius mentem non consuetus Naturæ mos sit, aliquos in vndecimo nasci, sed benè suprà hunc terminum.

Hippocrates quoquè in lib. de septim.par. in princip. & in libello de octim. par. vndecimestres partus admisit, quamuis in posteriori libro limitare suam sententiam videatur, & vndecime-6 stres ità quidem nasci dixerit, vt ex septem solummodò constent quadragenarijs, atquè ea de re dicebat ipse,quòd ducenti octuaginta dies sæpè vndecimum mensem apprehendere videntur,eosdemquè 280. dies septem quadragenarios constituere, vt cuilibet notum est. Secundùm hanc ergò rationem vndecimestres ab Hipp. admissi non ideò vndecimestres dicuntur, quòd integris decem mensibus, aliquot vndecimi adiunctis nascantur, sed quià 7 Matres circà plenilunium,vel vltrà illud concipientes,primi mensis dimidium, vel aliquot paucos dies pro integro mense enumerant; vndè si primum mensem ex quindecim,vel paucioribus diebus constituas (præsertim si menses Lunares accipias) supererunt dies ad minùs suprà decimum mensem duo ex diebus 280. nam 263. dies, vel paucis adiectis horis nouem integros menses conflant,quibus si mensem addas ex quindecim,aut paucioribus diebus constantem, vel decem menses confectos constitues, vel supererunt aliqui dies, qui principium erunt vndecimi mensis, & id circò tam Hipp. quàm Arist. non dixerunt absolutè, quosdam

nasci

nasci vndecimo mense, sed solùm tangere, seù apprehendere vndecimum mensem, at nasci vndecimestres, qui integris vndecim mensibus in vtero moram traxerint, neuter ipsorum affirmauit, & id circò vel ipsæ Leges tales partus non admittunt, vt in prædicto.§. Vnum siquidem apertè videri potest.

Quod etiam manifestiùs elicitur ex Hipp. in sæpè cit.libello de octim. part. in princip. vbi cum decimestres septem dierum quadragenarijs nasci tradidisset, subdit, eos perfectissimos esse, maximeque vt educentur conuenire, qui in primis quadraginta diebus nati fuerint; si enim, inquit, plures, accesserint, pereunt; 8 per hanc enim moram in vtero contractam facilè summa arguitur virium debilitas tam ex parte fœtus, quàm ex parte Matris, & torpentis natiui caloris, & expultricis facultatis indicium elicitur, vndè mirum non est, si cùm tales nascuntur ob eã imbecillitatem succumbere voluerit Hipp. ex cuius sententia apparet, fœtum suprà decimum in vtero portari prẹter Naturẹ institutum esse, & nõ nisi à morbo euenire; naturaliter enim decimũ per longum spatiũ transgredi non contingit. Ego tamen non adeò septenario, aut cuiuis alteri numero ità addictus sum, quin credam etiam suprà 9 prædictos septem dierum quadragenarios fœtum portari posse vsq; ad dies fortassè trecẽtos, qui integros decem menses solares, aut decem, & paucos quosdam dies Lunares constituunt; neq; ob id periclitaturum eum puto, nisi ex aliquo morbo debilitatus, cùm antè nasci debuisset, ad hunc vsquè terminum ortum retardauerit.

Dubium porrò, quod ex Homero. 11. Odyss. transacto principio mouet Gellius loco sæpiùs citato Noct. Actic. lib. 3. cap. 16. ex quo etiam repetit Tiraq. in iam millies cit. glo. suscep. liber. nu. 210. liceat etiam mihi animi gratia discutere. Nam licet de Integro anno ea Homeri verba intelligerentur, vt nonnulli volebant, referente eod. Gellio, tamen inter ea, quæ de rarò contingunt liceret & illud ipsum casum recensere, & sic scrupulum omnem ex illo emanantem diluere; cum autem non ità se res habeat, aliter locum illum exponere necessè est; sed apponamus 10 primò hìc Homeri verba, apud quem Neptunus alloquitur Tyro Salmonei filiam à se compressam in his verbis.

Gaude Mulier, perfecto autem anno
Paries splendidos filios.

Tametsi

Tametsi ergò Gellij ex Censorino huius loci explanatio plenissi-
11 mè arrideat, nimirùm, quòd verbum illud, perfecto autem anno, non de absoluto, vel confecto anno, sed de anno ad finem properante, vel affecto, vt ipse loquitur intelligatur, ego tamen crediderim, Homerum inibi non de temporis quantitate, sed de qualitate temporis locutum, tanquàm si dixisset perfecto, reuoluto, vel cum se reuoluerit annus, hoc est, in hoc ipso anno paries illustres filios, nõ autem ac si dixisset, cùm hic annus ad suum finem properauerit paries splendidos filios.

Nequè absq; ratione velim existimet aliquis, me hæc affirmate, licet enim Græcam linguam minimè calleam, nec, vt eam callere videar, hìc propositum habeam quatuor verbula Græcè conscripta ex aliorum ore mendicata apponere; tamen cum ex versionibus ex Græco sermone factis, quibus verbum verbo redditur tam in Homeri, quam in Hesiodi, aliorumque Poetarum operibus eundem loquẽdi modum in ijsdem terminis aliàs animaduerterim, facillimè adducor vt credam, id omnimodam veritatem habere, quod suprà audacter annuebam. Referam ergò quædam loca & ex Homero, & ex Hesiodo, quæ satis huic rei fidem augebunt, ac deinceps Græcæ linguæ peritioribus eam rem decidendam libentissime remittam. In Apollinis ergò Hymno Homerus cùm de Iunone Typhaona periente verba faceret, hæc habet.

Sed quandò iam noctesque, & dies perficiebantur.
Rursùs perfecto anno, & venerunt horæ
Hæc autem peperit nequè Dijs similem, neq; mortalibus
Grauemq; difficilemque Typhaona damnum mortalibus.

Facit insuper Hesiodi locus in Theogonia, qui de Terra pariente Erynnies, & Gigantes ex decidentibus sanguinis guttis ab amputatis Cœli testibus sic loquitur.

— Illa quidem (genitalia) non incassùm elapsa sunt manu,
Quotquot enim guttæ proruperunt cruentæ
Omnes suscepit Terra; circumuolutis autem annis
Produxit Erynnies validas, magnosq; gigantes.

Neque mirandum est numero plurali hìc Hesiodum dixisse, circumuolutis annis, non verò circumuoluto anno, quià mos Græcorum mihi videtur plurali pro singulari vti Homer. Iliad. primo.

Suis

Suis superbijs citò tandem animum perdet, Et
Sed hic cognouit suis in mentibus.

Et similiter passim, ac sæpè vbiquè apud omnes. Hæc tamen fortasse minimum dubij parere fortasse poterunt, cùm & ob plures partus, & ob diuersum concipiendi, & nascendi modum non idem tempus ac humanus partus requisiuisse videantur; adduxi tamen, quod vno, eodemquè modo loquendi vsus vterque sit, tam Homerus inquam in Odyssea, quàm ipsemet alibi, & Hesiodus hìc. Sed alios adducere locos ad rem magis facientes præstabit, & idem Hesiodus ibid. in principio de Memoria cum Ioue mixta, ac Musas pariente verba faciens, sic cecinit.

Nouem enim ei noctes mixtus est Iupiter
Seorsim ab Immortalibus sacrum lectum conscendens.
Sed cum iam annus exactus, cicumuoluta verò essent tempora
Mensium decrescentium, diesq; multi transacti essent
Ipsa peperit nouem filias concordes.

Sed & in Herculis clypeo in principio (qui fortasse locus cum Homeri loco magis consonabit) Hercules alloquens Iolaum, naransquè se vnà cum Iphiclo Iolai ipsius patre vno partu editum fuisse, inquit.

— Moxque nos reuoluto anno
Nati sumus nequè ingenio similes, neq; intellectu
Pater tuus, & ego.

Vides ergò, quòd idem omninò est modus hìc loquendi Hesiodi, cum loco Odysseæ: nequè enim potest hic locus de anno in-13 tegro intelligi, quia constat Herculem fuisse decimestrem ex Theocr. Idyll. 36. & 31. cuius carmina recitat Tiraq. vbi supra.

Non igitur, vt mihi videtur, aliud importare hæc verba possunt, quàm temporis qualitatem, ac si dixisset Hercules, in eo ipso anno, in quo Amphytrio à pugna reuersus cum coniuge sua Alcmena concubuerat, nati sumus pater tuus, & ego. Itaq; loquendi modum potiùs, quàm aliquid aliud dignum vt ponderetur existimauerim, cui similem etiam reperies in sacris litteris, vt Reg. prim. cap. 1. vers. 20. Et factum est post circulum dierum concepit Anna, & peperit filium. quod idem est, reuoluente se anno, vt Hesiodus, & Homerus loquuntur, concepit &c.

Quòd si hæc eorum locorum interpretatio minimè arrideat, nisi

Gellio admodum addictus sis, interpretationem eorum recipias
14 qui annum apud antiquos Gręcos decem mensibus constasse voluerunt; quemadmodum & apud Romanos Romuli tempestate: quam opinionem licet Gellius refellat, approbant tamen nonnulli recentiores, vt Andr. Laur. Anatom lib.8.quęst:30. argumento
15 quòd Homerus Aeolus fuerit, & apud Aeolos annus decē mensibus constaret. Sed quid dicemus ad Hesiodi auctoritatē, qui non Aeolus, sed Boethus fuit? adde, quòd minimè constat, Homerum Aeolum fuisse, neq; ille ad eius, rei confirmationē vllum adducit testimoniū; licet sciā eius sententiæ fauere Herod. in Hom. vita.

Verum enim verò hæc non vt Gellio contradicerem dicta sunto, sed vt opinionem meam, qualiscunquè ea sit recitarem, quamquam fortasè ob Græcę linguæ imperitiam illud minùs mihi liceret; excusatione tamen dignum me existimabit quisquis recto, ac sincero animo hæc leget.

Ex his autem, quæ superiùs adduxi iam eam conclusionem
16 eliciamus, posse humanum partum per paucos quosdam dies suprà decimum mensem prorogari, acceptis etiam integris decem mensibus; quos tamen paucos dies ad certum numerum restrin-
17 gere debemus: nam suprà decem dies vix vnquam illud fieri posse crediderim, rarissimè etiam & intrà eosdem decem dies: per dies autem tres suprà decimum mensem (vt cæteras quasdam historias monstrosas potiùs, quàm naturales prætercam) obseruauit Amat. Lusit. Curat. Medic. Cent. 1. curat. 27. quem cum alijs refert Schench. in obseruat. vbi supra.

Quandò verò decem dierum, decemuè mensium apud me fit mentio, ne suspiceris me numero alicui esse addictum, vt superstitiosè credam ob eius numeri qualitatem non posse tales terminos
18 prætergredi; immò ego nihil quicquā omninò virium numeris tribuo; credant cæteri prout ipsis ratio, aut præceptorum auctoritas persuadet.

SVMMARIVM.

1 *Signa non vitalis fętus sunt in duplici differentia.*
2 *Signa demonstrantia fętum non debito tēpore fuisse editum. & nu. 4.*

3 *Cur*

De signis non Vitalis fœtus. QVAESTIO VII

IN superioribus quæstionibus de debito nascendi tempore, & quonam dierum, aut mensium numero vitalis fœtus edatur iam plenissimè actum est. At quià non constat interdùm, quot mensium editus sit fœtus, & idcircò in dubium vertitur, vtrum vitalis sit necnè, aut etiam si de tempore constet, tamen ex aliquo accidenti, & aliarum caussarum defectu certi non sumus an viuere possit, vel necessariò interiturus sit, ea de caussa breuiter videndum nobis est, ex quibus signis colligere liceat, an fœtus debito, vel non debito tempore natus sit, & vtrum superesse possit necnè, etiam si iniusto tempore in lucem sit egressus. nam & hoc ipsum posset inter Iurisperitos agitari.

Nonnulla

1 Nonnulla ergò signa sunt, quæ fœtum ex eo, quòd non iusto tempore sit editus non vitalem illum ostendunt. alia verò, quæ ipsum ex alijs caussis viuere non posse commostrant. Fœtum immaturum, & non natum debito tempore significat membrorum, & constitutionis ipsius corporis imperfectio, vt quià meatus vel nimis adapertos, ac patentes, vel occlusos, & omninò obseratos habet, vel digitos pedum, manuumque non interstinctos, sed inuicem cohærentes, & vnguibus carentes; hoc enim signum non vitalis fœtus ponitur ab Hipp. in lib. de superfœtat. licet Arist.
3 7. de hist. Anim. cap. 4. nasci quosdam sine vnguibus tradiderit ex immodico salis vsu à prægnante Matre vsurpato, cuius rei rationem reddit Mercurial. lib. 1. de morb. mul. cap. vlt. in f.

4 Quin etiam si in lucem veniens fœtus vocẽ non emittat, coniecturari possumus, eum non iusto tempore natum fuisse; qua de re septimestres & octimestres, vt aliàs dixi, nascentes vocem nullam edunt teste Alex. lib. 2. problem. cum his tamen alia etiam indicia quærenda erunt, quæ omnia simul iuncta facilè demonstrabunt fœtum non esse maturo tempore natum: neq; enim adeò difficilè est hoc ex ijs signis venari, vt putat Mascard. de Probat. concl. 1146. num. 30. vol. 3.

5 Porrò non vitalis fœtus ex aliarum conditionum defectu cognoscitur ex signis partim desumptis ex parte ipsius fœtus, partim verò ex ijs, quæ in partu fieri solent. Nam primò ex parte
6 Matris præsumi potest fœtum non futurum vitalem si mater in præcedentibus mensibus vel longis, molestisquè vel acutis ægritudinibus fuerit affecta: non enim ex ijs sola mater malè habet, sed plurimùm, & maximè ipse fœtus, & vt valet mater ità & puer Hipp. de Nat. Puer. coinquinatur enim sanguis ipsius matris ex morbis, qui a puero attractus necessariò ipsum in priorem conditionem sæpiùs attrahit, quàm mater sit. Ex habitu etiam Matris elicit Hipp. in lib. de superfœt. fœtum non posse nasci vitalem in his verbis. Quæ partui vicina cauos habet oculos, faciemq; subtumidam, cuiquè corpus totum, ac pedes intumescunt, tanquam alba pituita detenta videatur, si ei aures, & summus nasus albescant, & labra liuida fuerint, fœtus, quos gestat mortuos parit, aut viuos malè habentes, nequè vitales, & exangues veluti morbosos, aut priùs minimè vitales peperit. sic & quæ mammas graciles

ciles, & flaccidas habet, aut si multum ex illis lac effluat, fœtus malè sanos,& difficulter vitales gerit eod.Hipp.teste Aphor. sect. 5. Apbor. 52. & seq. & Cels. lib. 2. suæ Med. cap. 6.

8 Ex parte ipsius fœtus vltrà commemorata signa, quæ demonstrant ipsum maturo tempore natum non esse, quæ etiam non vitalem illum ostendunt, sunt quæ sequuntur. si, cum nascitur, non mouetur, vel mouetur quidem, sed debiliter, si neque ploret, nec vocem emittat, neque vmbilicus ei infletur, nec sternutet, neque vrinam reddat, nec aliud simile quidpiam efficere appareat. talis superstes esse non potest Auic. 21. tertij tract. 1. cap. vlt. quamobrem Hippocrat. in citato lib. de superfœt. fœtibus, qui cum labore nascuntur, & quos maximè debiles suspicamur esse non antè vult abscindendum esse vmbilicum, quàm aliquid eorum, quæ suprà commemorauimus præstiterint.

Non prætereundum autem id, quod Macrob. lib. 1. In somn. Scip. cap. 6. asserebat, septem nimirùm horarum spatio discerni, an editus fœtus victurus sit,, necne: per totidem enim, inquit, horas, & non vltrà aeris halitum sustinere poterit, si præmortuus nascatur.

9 Ex ijs denique, quæ partum concomitantur potest haberi cōiectura non inualida, an fœtus superstes futurus sit, vel interiturus: nam si gemini nascantur suspicione non carent, cùm partus geminatio in homine contrà Naturæ legem videatur esse, 10 asserente Arist. Probl. sect. 10. probl. 3. vndè eos parùm viuere,& ipse dixit,& firmauit Auic. 21. 3. tract. 1. cap. 17. quod multò faciliùs euenire certùm est, si sexu distincti sint, eodem Arist. auctore 4. de Gener. Anim. cap. 6. & 7. de histor. Anim. cap. 4. & Alb. Magn. 9. de Animal. tract. 1. cap. 5. quòd si plures duobus nascantur, aut nullo modo, aut difficillimè superstites esse poterunt; quanam enim ratione vterus, qui vnum aliquandò vix perficere potest, tot ad debitam perfectionem poterit reducere? nascentur ergò vt plurimùm imperfecti, ac debiles, nec debito alimento muniti, & facilè etiam antè debitum tempus. Nam & hæc coniectura vrgentissima mihi videtur, quòd fœtus natus fuerit antè tempus Naturæ congruum. siquidem, vt sæpiùs iam dixi, partus fit ex alimenti defectu, quod tantò citiùs absumetur, quātò plures eo nutrientur fœtus, & sic partus tantò magis accele-

rabitur

rabitur, cuius rei teſtis eſt ipſa experientia: plures enim ego vidi gemellos abortiuos, nonnullos etiam ſeptimeſtres, qui non niſi ob prædictam rationem defectionis ſcilicet alimenti, quod vtriſque ad Nonum, aut decimum ſufficere non poterat, antè deſtinatum tempus ab vtero in lucem protruſi ſunt, non mirum ergò eſt, ſi gemelli vt plurimùm intereant.

Neque quicquam nos moueat tex. l. ſi pater. ff. de ſol. & lib. 14 vbi Aegyptiã mulierem quinos edidiſſe narratur, omneſq; incolumes vnà cũ Matre fuiſſe: nam hæc, aut ſimilis quæpiã alia hiſtoria inter portenta potiùs connumeranda eſt; hìc verò nos de ijs, quæ vt plurimum accidere ſolent verba facimus: aliàs enim videmus non ſolùm gemellos, aut plures numero fœtus de vita periclitari, cùm vno vtero geſtantur, ſed etiam, quia res maximè contrà Naturam eſt, matres vnà cum fœtibus obire, vt patet ex hiſtoria relata per Aul. Gell. Noct. Actic. lib. 10. cap. 2. & ex alijs ab alijs adductis.

15 Prætereà ſi partus admodùm difficilis fuerit, multùm euidens coniectura erit non vitalis fœtus, quinimmò à Raſi. 22. Contin. tract. 7. cap. 2. & ab Auic. 21. tertij tract. cap. 12. in princ. affirmatum eſt, fœtum nullo modo viuere poſſe, ſi partus difficultas 16 quatuor diebus perduret. ſi quoquè antè aquarum eruptionem ſanguis erumpat ſuſpicari licet de vita ipſius fœtus; hoc enim partum violentum demonſtrat, cùm naturaliter aquæ primùm apparere conſueſcant. Eſt verò hæc coniectura ab ipſo Hipp. deſumpta in lib. de ſuperfætat. tranſacto principio, vbi hæc habet. Si parturienti antè fœtum multus ſanguinolentus citrà dolorem fluxus contigerit periculum eſt, nè fœtus mortuus exeat, aut minimè vitalis edatur.

Addi poteſt inter has coniectura deſumpta ex longiori mora in vtero contracta, vt ex eiuſdem Hippoc. ſententia ſuperiori quæſt. annuebam; qui, ſi plures, dicebat, dies ſeptem quadradragenarijs accedant, fœtus perit; ſed hæc fortaſsè coniectura fallaciſsima eſt; cùm tam exquiſitè conceptionis, & prægnantiæ dies plurimùm mulieres minimè calleant, neq; ſi callerent, quicquam ſuperſtitioſam numerorum obſeruationem operari credam.

Eſt etiam & alia coniectura deſumpta ex prægreſſa tempeſtate: nã idem Hipp. Aph. lib. 3. Aph. 12. Et repetit Celſ. ſuæ Med. lib. 2.

cap.1.in aliquibus tempeſtatibus, vt quandò hyems auſtralis, & pluuioſa, & ſerena fuerit, ver autem ſiccum, & aquilonium, mulieres, quibus partus in ver incidit ex quacunque occaſione abortiunt; quæ verò pariunt imbecilles,& morbidos infantes pariunt, quare vel ſtatim intereunt, &c. quæ coniectura alijs adiuncta non parùm vrgebit.

Cœterùm Iuriſperiti maximam coniecturam non vitalis, ac intempeſtiui, & præcipuè octimeſtris fœtus eſſe exiſtimant, ſi partum concomitata fuerint ſæua accidentia Burſ.conſ.67.num. 20. lib.1.Maſcard. de probat.concl.1084.nu.5.vol.2.ſed hæc coniectura non tantùm inſeruire pro intempeſtiuo fœtu, quantùm vult Maſcard. mihi videtur, ſed benè aliquid atteſtari poſſe de fœtu non vitali: nam perfectiſsimi, & abſolutiſsimi fœtus partus aliquandò affert ſecum ſæuiſsima accidentia, ex quibus etiam Matres aliquandò periclitantur, licet Maſcard. concl. 805. num. 5. vol.2. concludat, in naturali partu, ac tempeſtiuo non adeſſe ea accidentia,vt in intempeſtiuo,ac non naturali;ſed contrà videmus aliquandò euenire, nam & in naturali partu adeſſe, & in non nanaturali abeſſe videmus; hæc ergò coniectura fallaciſsima mihi videtur, & cui minimè fidendum ſit. Adducit inſuper Maſcar. vbi ſupra alia quædam ſigna, quæ demonſtrare poſſunt fœtum eſſe vitalem, vt ſi naſcatur in ſecundina, ſi moueatur cum lauatur, ſi vocem emittat, quæ quidem ſigna leuiuſcula ſunt,& nullius penè momenti: nam & in immaturis fœtibus apparent, & in maturis, ac vitalibus interdùm minùs conſpiciuntur. Certiora, ac tutiora mihi videntur ea, quæ ſuprà à me adducta ſunt, dummodò non vni, ſed pluribus illorum ſtandum eſſe concludamus; ſi enim fœtus benè moueatur, & perfectus videatur, ac benè reſpiret, & tamen vocem non emittat, nec ſternutet, &c. non ideò non vitalis iudicandus. contrà verò ſi vocem emittat, & tamē illicò immotus maneat,ac cætera ſigna ſuprà commemorata non vitalis fœtus compareant,pro nō vitali venit reputãdus.

Sed & illud, quod idem Maſcard.concl.1146.nu.8.vol.3.pro coniectura attulit octimeſtris fœtus, nimirùm, quòd vltrà octo dies viuere non poſsit, non eſt ità verum, vt aliquandò, & plurimùm fortaſsè non fallat: nam non ſolùm vltrà octo dies viuit interdùm octimeſtris fœtus, & vltrà ſexdecim,ſed etiam vltrà menſem.

ſem, vt ego vidi. Sed quid, quòd nonnulli etiam adolere potuerint, & ſeneſcere, vt plures probant auctores, quorum nonnullos citaui ſuprà in hoc ipſo tit. quæſt.4.num.23?

Quid autem conducat ad demonſtrandum fœtum potuiſse viuere, ſi baptizatus fuerit, & traditus Eccleſiaſticæ ſepulturæ, ego quidem nõ video: nam etiam abortiui quinquemeſtres, quatrimeſtres, ac his quoquè recentiores, dummodò vitæ ſenſum præbeant, baptizari ſolent, & Eccleſiaſtica ſepoltura excipi. Vel ergò hæ coniecturæ vanæ omninò ſunt, & nullius momenti, vel ego fortaſsè Iureconſultorum mentẽ, ac ſenſum non ſum aſſecutus. 22

23 Nec maioris momenti videtur mihi eſſe ea præſumptio, quæ deſumitur ex eo, quòd fœtus per aliquod ſpatium temporis vixerit, præſertim cùm non declaretur, quanta debeat eſſe hæc temporis, ac vitæ duratio. nam ego ſeximeſtres, & recentiores fœtus per horas aliquot viuere conſpexi, è contrà verò nonimeſtres illicò decedere; cùm tamen conſtet, illos nullo modo potuiſſe viuere, hos verò maximè, quantùm ad temporis naſcendi perfectionem pertinet. quod quidem multò magis vrgebit, ſi velis, ad hoc vt vitalis dici poſsit, ſufficere, vt per momentum vixerit, vt voluerunt Bart. in l. Quod dicitur. ff. de lib. & Poſth. num. 12. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reu. donat. glo. ſuſcep. lib.num.188. Vugarell. apud Zilett. in conſ. vlt. vol. conſ.132.num. 11. Burſ. conſ.63. nu. 20. niſi fortaſsè ſufficere velint, vt fœtus momento viuat ad eum effectum, vt ad patris hæreditatem admittatur; nam & hi interdùm, vt dixi, non ſolùm per horas, ſed etiam per aliquot dies viuunt. Sed cur octimeſtrem reſpuunt, qui non ſolùm per dies, ſed per annos viuere aliquandò poteſt? vel ergò quilibet, qui vitalis eſſe non poteſt reſpuendus, vel octimeſtris, & quicunque per momentum viuit acceptandus.

S V M M A R I V M.

1 *Partus ex ſua Natura non vitalis ad hæreditatem patris non admittitur. amplia nu. ſeq.*

3 *Partus quinque ſimul naſci poßunt. & num. 6.*

4 *Quinque ſimul naſcentes eſſe poſſunt vitales ex l. ſi pater. de ſolut.*

Quot fœtus vno partu nasci possint vitales.
QVÆSTIO VIII.

ILLVD etiam apud Il. controuersum est, quot nimirùm fœtus vno partu nasci possint: nam & hoc scitu maximè necessarium est ipsis Iustitiæ administratoribus, siquidem vt partus non 1 vitalis ex sua Natura ad hæreditatem admitti non debet, vt de nato antè septimum, vel in octauo ipsi Legumperiti iudicant, sicuti iam suprà firmatum est; sic etiam & vbi ità nascatur, vt vitalis ex aliquo accidenti nullo modo esse possit, etiam si quoad nascendi 2 terminum non deficeret, nequè etiam ad hæreditatem admitti deberet, quemadmodùm dicendum esset, vbi tot simul nascerẽtur, vt nullus vitalis esse posset; inquirendum ergò iure optimo est, quot fœtus simul nasci possint, qui superstites ex sua natura futuri sint.

Persuasum habent Il. vt habetur in l. si pater. de solut. & lib. ex auctoritate Arist. quam repetit Gell. Noct. Attic. lib. 10. cap. 2. 3 quinque simul possibile esse, vt nascantur argumento, quòd totidem cellulæ sint in humano vtero, & repetit quoquè Cagnol. in 4 l. prima ff. si cert. pet. num. 182. quòd autem vitales esse possint, probare potest exemplum inibi in l. sc. suprà citata relatum, de quo etiam in l. Antiqui. ff. si parf. hæred. pet. de muliere illa Alexandrina, quæ quinq; simul fuerat enixa, & omnes habebat incolumes.

Glo.

glo.in l.Cum quidem §. ſuum hæredem, & Paul.in d.§.ſuum hæredem ff.de acquir.hæred. nu.1.vt perfectum palatium in humano vtero conſtituerent,ſeptem cellulis ornari illum voluerunt,atq; ea de re ſeptem naſci poſſe vno enixu autumati ſunt.

5

Narrantur prætereà quamplurimæ hiſtoriæ mulierum, quæ numeroſos partus ediderunt, quas omnes in vnum recollectas habes apud Schench. lib.4. obſeruat. tit. de Partu, quas hìc apponere non eſt opus, ſatis ſit ipſius Ariſt. auctoritatem adduxiſſe ab ipſa etiam l.adductam in loco aliàs ſæpè citato 7.de gen. anim. cap. 4. qui & quatuor, & quinque naſci ſimul poſſe aſſeuerat, quod in Aegypto plurimùm contingere fatetur. Quin etiam doctiſsimus vir Ioubert.lib.3.Error.popul.cap.1. multis probare nititur, nouem vno partu & vitales, & robuſtos naſci poſſe,& nonnullas ibi eius rei experientias, & hiſtorias adducit.

6

Verumenimuerò, vt millies iam repetitum eſt, non licet ex his quæ rarò contingunt certam vllam regulam conſtituere.nam ſi ad id, quod aliquandò factum eſt reſpicere velimus,non modò quatuor, aut quinque, ſed ſuprà trecentos vno partu naſci poſse fateri nobis liceret: nam conſtat Comitiſſam Margaretam Hermanni vxorem Comitis Hennebergiæ trecentos ſexaginta quinque filios vno enixu peperiſſe; cuius hiſtoriæ non ſolùm multi fide digni auctores meminerunt, ſed extat adhùc epitalamium inſculptũ in pago Lauſdun in Hollandia,quod recitat Schench.vbi ſup. ſed & Auent. apud eundem lib.7. Annalium mulierem narrat ſub Friderico II. Imperatore mille quingentos, ac quatuordecim fœtus enixam eſſe, cuius rei fides apud auctorem eſto.

7

8 Nos ad rei veritatẽ accedamus, ac dicamus vix poſsibile eſſe, vt tres vitales fœtus vno partu edi poſsint, qui ad perfectum incrementum tam in vtero quàm extrà vterum deduci poſsint.quãquam etenim & Card. in lib. de vno & Trincauell. lib.11. de rat. cur. hum.corp.aff. cap.17.& alij, & ego ipſe viderim Trigeminos ætate prouectos,& ſatis cunctis pateat hiſtoria Horatiorum, quorũ meminit ſuperiùs cit.l.Antiqui.tamen vix ex his firmari poſſe credo, quòd plurimùm ex ijs qui trigemini naſcuntur viuant.

Cum ergò de rarò viuant, ego vix concedere auſim vt trigemini vitales naſci ſperari poſſit, cùm præſertim non ſolùm trigemini, ſed geminorũ plures interire,quàm ſupereſſe in dies videamus.

mus. Vndè Iurè Arist. superiùs à me adductus dicebat, partus ge-
9 minationem in homine esse quid præter naturam, & idcircò ex Gemellis pauci seruantur. Auic. 21. tertij tract. 1. cap. 17. Marinell. de med. mul. lib. 3. cap. 4. licet ll. in dicta l. Antiqui firmauerint,
10 mediocritatem quamdam in hac re esse attendendam, & ea de re tres nasci posse voluerint, et superstitem ex quarta parte hæredem fecerint. at mihi quidem lex videtur mediocritatem, quam dicit non obseruasse, nimis enim excedit id quod plurimùm fieri contingit, satisq; mediocritas seruata videretur, si geminos nasci posse sanciuisset, & iam natum ex tertia parte hæredem fecissent; nam non ad id, quod euentu possibile est, sed quod plurimùm fit attēdere cōsentaneum videtur. in humana autē specie naturaliter sin
11 guli singulis vicibus nasci debent fętus, vel ad summum bini: Naturę enim lege, inquit Pareus (vir, vt omnes nouere, doctissimus) mulier simul & semel non est potens nisi duorum fœtuum, argumento est, quòd duabus tantùm mammis donata fuerit, quod etiam firmat Andr. Laur. Anat. lib. 9. cap. 2. Immò Platerus Me-
12 dicus doctissimus obseruat. suar. lib. 3. tit. de obseruat. in part. partum, qui vnicus non sit contrà Naturam esse asseuerauit; id circò enim vterum humanum vnica, ac simplici cauitate donari, dicebat Vessal. lib. 4. de hum. corp. fabr. cap. 15. Iure ergò optimo concludere licet, quòd homo duos tantummodò fœtus edere potest, qui viuere possint, & factam interdùm numerosiorem sobolem nō esse attendendam, quià monstrosa est, teste Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 3. & Pareo. lib. 23. cap. 52.

13 Et ratio huius assertionis ea est, quià neque locus, neque alimentum tot fœtibus sufficiens esse potest in materno vtero; deficiet ergò his antè debitum tempus alimentum à matre, & exitum antè tempus ab vtero quærent, quippè cùm id fieri semper contingat. Hipp. test. in lib. de Nat. Puer. Et sic vel nascentur, & necessariò interibunt, vel in vtero ipso non nascentes contabescēt, ac peribunt. Quin etiam & ex locorum angustia celeriùs nascentur, quàm oporteat, & debiles existentes decedent; nam idem
14 Hippo. in lib. de Genit. propè finem firmabat, vteri angustiam in caussa esse posse, vt geniti liberi debiles nascantur. Si ergò & alimenti penuriam subire, & locorum angustia angi fœtus ponas, non video qua ratione superstites esse poterunt, cum nascentur;

nam

nam hæc omnia neceſſariò contingere vbi plures duobus in vtero exiſtant, neceſsè eſt.

Hinc autem non diſcedendum, antequàm falſam illam opinionem ex hominum mentibus eradamus, quæ humanum vterum quinque, aut ſimauis ſeptem cellulis inſigniri illis perſuaſit; verè
15 enim fabuloſum quid, ac commentitium illud eſt, cùm humanus vterus vna ſolummodò cauitate donetur, licet pars dextra à ſiniſtra per craſsiuſculam quandam lineam ſegregetur, vt optimè demonſtrant Medici, & Anatomici omnes recentiores præſertim; antè quos etiam Gal. idem docet pluribus in locis, præcipuè verò in lib. de diſſect. Vulu. cap. 3. In 6. de morb. vulg. cõm. 2. tex. 44. & comm. 5. Aph. 48. & Auic. 21. tertij tract. 1. cap. 1. ex recẽtioribus autem Veſſal. de hum. corp. fabr. lib. 5. cap. 15. Pareus ſuæ Chirur. lib. 2. cap. 34. & lib. 25. cap. 2. Colũb. Anatom. lib. 11. cap. 16. Andr. Laur. Anat. lib. 7. cap. 17. & lib. 8. quæſt. 21. Mercurius in la Commare lib. 1. cap. 2. Valuerd. Anatom. lib. 3. cap. 14. Siluatic. Controu. Medic. contr. 81. Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 7. par. 3. probl. 4. Nè tamen exiſtimes Il. omninò extrà rem illud aſseueraſſe, quòd vterus humanus cellulas, aut ſinus habeat, nequè enim abſquè Medicorum auctoritate locutæ ſunt: nam Hipp. in lib. de Nat. Puer. in fin. dicebat,
16 vterum humanum ſinus plures, & incuruos habere. Nec deſunt ex Anatomicis, qui cellulas eiuſcemodi in vtero humano ſomniauerint. Recentiores tamen antiquioribus in hiſce rebus multò di-
17 ligentiores illum his cellulis deſtitui ſenſu ipſo demonſtrarunt, & eius rei veritatem patefecerunt.

Sed ne aliquid, quod ad huius quæſtionis abſolutionem pertineat, hìc deſideretur, de vteri aecettabulis mentio quoquè nunc fiat. nè fortaſsè hæc vnam eandemquè rem eſſe cum hiſce cellu-
18 lis quiſquis ſit ſibi perſuadeat. ſunt ergò accettabula vteri capita quædam venarum ad vteri internam cauitatem penetrantia, numero quidem in omnibus non vno, quorum vſum quære apud pręcitatos auctores, quibus addere potes Fallop. in obſeruat. Anat. non longè à f. Fernel. Phyſiol. lib. 1. cap. 2. & antè hos Gal. de diſſect. vulu. cap. Vltimo claſſ. prima & 1. de ſem. cap. 7. claſs. 1. & 5. Aphor. 45.

SVMMARIVM

1 *Qui conceptum per abortum data opera interimunt iure meritò à Legibus puniuntur.*
2 *Animatum conceptum interimens vltimo supplicio plectitur, inanimatū verò delens pœna extraordinaria punitur. Contrariū nu.4.*
3 *Leges procurantes abortum non semper eadem pœna puniri iubent.*
5 *Tex. l. si quis aliquid. ff. de pœnis examinatus.*
6 *Fetus homo non est. & nu. seq.*
8 *Fœtus vbi de suo commodo agitur, & homo est, & pro iam nato habetur.*
9 *Nullum maius commodum, quàm vita.*
10 *Prima ratio, cur magis debeat puniri qui animatum conceptum interemit.*
11 *Secunda ratio.*
12 *Absurdum est affirmare, quem habere formam hominis, & non esse hominem.*
13 *Forma dat esse rei. vt num. seq. amplia.*
15 *Mutata forma interimitur substantia.*
16 *Qui animatum fœtum interimit hominem occidisse dici debet.*
17 *Tertia ratio.*
18 *Plures abortus contingūt fœtu inanimato existente; quàm animato.*
19 *Quarta ratio.*
20 *Fœtus trium dierum spatio animatur.*
21 *Septem dierum spatio homo perficitur.*
22 *Quadragesima die fœtus est integrè formatus.*
23 *Fœtus animatus est, cum perfectè est formatus.*
24 *Non est vnus omnium formationis, & coagmentationis terminus.*
25 *Suprà sexagesimum fetus semper pro animato habendus est.*

Quot dierum spatio animetur conceptus.
QVAESTIO IX.

1 QVI conceptum per abortum data opera interimūt iure merito à Legibus puniūtur, vt in l. Diuus ff. de var. & extraor. crimin.

crimin.& l. Cicero. ff. de Pœnis. l. ſi mulierem. ff. ad l. Cornel. de ſicar. l. ſi quis necandi. C. de ſicar. & diſponunt etiam conſtitutiones Pontificiæ c. Conſuluiſti quæſt. 3. & conſtit. Pontif. Sixti V. num. 107. in Summ. Bullarij, & teſtatur etiam ex Medicis Gal. in libell. cui titulus, An animal ſit id, quod in Vter. eſt cap. vltim. claſſ. 1.

Quoniam verò quæſtio inter Iuriſperitos eſt, an ſemper eadem pœna veniant puniendi tam cum fœtum animatum, quam cum inanimatum interimunt, idcircò videndum eſt, quo tempore animetur fœtus, ſed primò videamus opinionum circà infligendam pœnam differentiam; ac profectò magis communis opi-2 nio videtur eſſe, eum, qui non animatum conceptum necauit pęna extraordinaria puniri debere, eum verò, qui animatum vltimo ſupplicio plectendum, ità tenet Glo. in cit. l. Diuus. ff. de varijs, & extra ordinarijs crim. quam ſequuntur plures DD. Guliel. de ſod. ſing. 140. Iul. Clar. ſentent. lib. 5. quæſt. 68. num. 2. Damohud. in Enchirid. par. aut Sim. in verbo Abortus. Viuius opin. comm. in verbo Aſſaſſin. num. 2. Chacher. deciſ. Pedem. 59. num. 2. & alios referunt. Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 4. caſ. 356. num. 2. Ricc. collect. deciſ. 590. par. 3. & collect. 1336. par. 4. & videntur ipſæ leges eandem habuiſſe mentem, cùm ab-3 ortum procurantem non ſemper eadem pœna afficiant, ſed aliquandò pœna extraordinaria puniri, aliquandò autem vltimo ſupplicio plecti iubeant; vt in citatis l. Diuus. & l. Cicero. & l. ſi mulierem. & l. ſi quis necandi. C. ad l. Cornel. de ſicar. quos textus, nè inter ſe diſcordes eſſe dicas, iure merito diſtinguendum videtur, priores tres loqui de procurante abortum inanimati fœtus, poſteriorem de interimente fœtum iam animatum, vt ſentit Gloſ. in prædicta l. ſi quis necandi verb. Infantis.

Sed Menoch. vbi ſupra num. 7. diſtinctionem hanc admittere 4 renuit, & indifferenter pęna extraordinaria puniri voluit tam qui animatum, quàm qui inanimatum foetum abortu eijci procurauit, ſed auctoritates ab eo pro ſe adductæ nihilomagis pro ſua opinione, quàm pro contraria facere videntur. tamen multùm ſuæ ſententiæ fauere poſſet facer tex. Exod. cap. 21. verſ. 22. & ſeq. qui multùm conſonare videtur cum legali textu. l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de Poenis. nam verba penè eadem videntur,

videntur, licet causa non sit vna, sacer ergò textus ità habet, Si rixati fuerit viri, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, sed ipsa vixerit subiacebit damno, quantùm maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint, sin autem mors eius fuerit subsecuta reddet animam per anima. legalis verò tex. hæc habet. Qui abortionis, aut amatorium poculum dant, & si dolo non faciunt, tamen, quià mali exempli res est, humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegantur, quod si ex eo mulier, aut homo perierit summo supplicio afficiuntur. Tam sacer ergò textus, quàm legalis de mulieris quidē morte mentionem habēt, at abortum simpliciter extraordinaria poena puniri voluerunt.

5 Tamen, si nostras leges attendere debeamus tex. dictæ l. si quis aliquid, non aliud innuisse videtur illis verbis, si mulier, aut homo ex eo perierit, quàm velle se distingui inter abortum animatum, & inanimatum: cùm enim suprà dantes abortionis poculum poena extraordinaria plecti iussisset, addidit dehinc, verba illa, Quòd si ex eo mulier, aut homo, hoc est animatus foetus perierit, summo supplicio affici debeat, ità vt verba illa, ex eo, non solùm referantur ad poculum amatorium, sed etiam ad poculum abortionis. Et licet ex ijsdem met verbis inferri contendat Menoch. quòd textus distinguat inter foetum, & hominem, cum foetus ex eius sententia homo non sit, tamen Paul. quem refert Chacheran. vbi supra in ea l. si quis aliquid, voluit textum illum ità intelligi, vt verba illa eo modo, quo diximus accipiamus, ac si textus dixisset, si ex oblatione poculi abortionis mulier, aut conceptus animatus perierit, ad summum supplicium damnandus est is, qui obtulit.

6

7 Quamquam enim foetus in vtero existens ad aliquos effectus homo non dicitur, vt in l. Falcidia. ff. ad l. Falcidiam. Tiraq. de Retract. §. 1. Glos. 4. num.78. & in l. si vnquam C. de reu.donat. Glos. susceper. lib. num. 142. tamen ad nonnullos alios effectus, & vbi præsertim de suo commodo agitur non solùm homo dicitur, & pro homine habetur, sed etiam pro iam nato. l. Qui in vtero. ff. de stat hom. Royz. decis.Lituan.1.num. 233.& decis. 3. num.171. Surd.cons.369.num.22.Tom.3.quòd si ad eum effectum, vt hæreditate patris fruatur pro iam nato haberi

8

beri

beri debet, ad effectum nè quis eum vita defraudare possit, multò magis pro iam nato habendus est: nullum enim maius commodum esse potest alicuius, quàm vita, sine qua cætera omnia nihil existimanda censentur.

9

Ac etiam si Medici partes, & instituti huiusce operis terminos prætergredi fortassè videat, non tamen desistam, quin rationes contrà Menochij opinionem adducam, ex quibus magis plectendus veniat is, qui animatum, quàm qui inanimatum conceptum peremit.

10 Et primò, ac principaliter ratione animæ, quam is, qui animatum fœtum delet, sacro baptismatis lauacro expolians vno eodemque tempore vita æterna depauperauit, quòd si homicida, qui tamen temporalem vitam, quantùm præsumere licet, solummodò adimit, mortis reus est, multò magis reus mortis debet esse is, qui poculum abortionis propinauit, & animatum fœtum interemit cum illum, & temporalis, & æternæ vitæ bonis vnà denudauerit.

11 Secundò quià nulla differentia est inter animatum conceptum, & natum iam hominem: nam & ille, vt hic homo est, quia habet iam rationalem animam, vt probat abundè Gal. in lib. An animal sit. cap. 4. habet ergò iam hominis formam; quòd nullus con-
12 trouertet; absurdissimum verò esset affirmare habere illum for-
13 mam hominis, & non esse hominem: nam forma dat esse rei, est commune Philosophorum axioma, & firmant ipsæ leges. in l. Iu-
14 lianus. §. si quis. ff. ad exhibend. quod intellige non solùm de esse simpliciter, sed etiam de esse indiuiduali: nam per formam substãtialem quicquid est constituitur in tali esse indiuiduali, & idcircò
15 mutata forma interimitur substantia, vt satis superque notum habemus Philosophi, & notat ead. l. Iulian. vbi suprà. iure ergò
16 animatum conceptum abortu interimens, hominem, occidisse dici debet, & homicida est. c. Consuluisti quæst. 3. probat Hostien. in summ. lib. 5. de homic. casual. & volunt. nu. 2. & alibi. tanquam homicida ergò hic vltimo supplicio iure puniendus est.

17 Tertio quià procurans abortum animati fętus multò maiorem vim Naturæ infert, nec solùm conceptum perimit, sed & matri plurimùm obest, illamque in multò maius discrimen trahit, vt notat Mercurial. lib. 1. de morb. mul. cap. 2. in fin. Cùm enim

fętus

fœtus animatus non est, quià magis tenellus, & ligamenta habens admodùm debilia, facilè modica adhibita vi ab vtero excidit, nequè, cùm anima careat, potest impendenti violentiæ ita
18 resistere, vt quandò animatus est, atque hinc accidit, quòd multò plures abortus contingunt, cum foetus anima caret, quàm cum animatus est, post sc. quadraginta dies, teste Hippocr. in lib. de Nat.Puer. & Arist.7.de hist.Anim.cap.3.

19 Quartò si is, qui medicamentum præbet conceptionem impediens, aut generationem, tanquam homicida puniri debet, vt habetur ex cap. si aliquis. De homicid.cas.& volunt. & ex constitutione Sixti V. in summ. bull.nu.107.Chacher.decis.Pedem. 59.num.2. (licet sciam alios contrariæ opinioni libentiùs adhæsisse. Bos. in praſt.crimin.tit.de homic.num.9.) multò magis puniri debet, qui iam formatum, & animatum conceptum aboleuit.

Scitu ergò mirum in modum Iustitiam administrantibus necessarium est, quo dierum termino conceptus animatus existat, nè mitiori quàm deceat poena atrocissimum delictum, quale huiuscemodi homicidij genus est, plectatur.

Eius rei variæ, ac toto cælo inter se dissidentes opiniones recitantur; siquidem ex recentioribus sunt qui trium dierum spa-
20 tio animatum fieri conceptum volunt, ità tuetur, & longioribus etiam rationibus demonstrare nititur Thom. Fien. de Formatr.
21 foet.quæst.10.concl.11.ex Hippocr.tamen,& Arist. auctoritate Mercurial. vbi proximè septem diebus hominem perfici, & anima donari notauit. & apertissimè illud ipsum manifestat idem Hipp.in lib. de Nat. Puer.

Menoch. vbi suprà num. 3. ex Arist.& Plin. firmauit, conce-
22 ptum, si masculeus sit quadragesima die esse animatũ. sed Paul. in l. suum hæred.nu. 2. ff. de acquir. hæred. & alij quos citat, & sequitur Chacher. vbi suprà. nu. 3. indifferenter de quocunque conceptu verificari voluerunt, quòd quadragesima die, & formatus, & animatus sit.

Hippocrates variè varijs in locis de foetus formatione locutus videtur, nam tunc animatur fœtus, cum perfectè est formatus, vt tradit Gal.15.de vsu part.cap.5.class.1. ex Hipp. ergò sententia eodem spatio animabitur fœtus, quo vult eum perfectè esse formatum, quod plerumquè diebus triginta in masculis, & duobus

bus ſuprà quadraginta in fœminis contingit, vt in lib. de Nat. Puer. & alibi habetur. Roder. à Caſtr. diſtinguens, lib. 3. de Nat. mul. cap. 6. inter animal, & hominem, volenſque fœtum ante animal eſſe, quàm hominem, animam rationalem nō antè tertium, quartumuè mentem infundi concludit, atque hìc noua dubitatio inſurgere poſſet, an ſcilicet abortum procurans antè tertium, quartumuè menſem, ſed cum iam animatus conceptus eſt, eadem pęna puniri debeat, qua puniendus eſſet, qui abortum procuraret poſt dictum tempus.

24 Nos concludamus breuiter, quòd licet non ſit vnus omnium formationis, & coagmentationis terminus Gal. de fœt. format. cap. 1. in princ. claſſ. 1. tamen præſtat Hipp. ſententiæ adhærere; nam & rationibus, & experimentis fulcitur, de quibus ibi per eum. Vel, vt medium quoddam eligamus, dicendum eſt, ſuprà ſexageſi-
25 mum tam maſculum, quàm fœminam ſemper pro animato habendum eſſe, atque ea ratione teneri de homicidio, qui prouectiorem conceptum bimeſtri abortu eijci procurauit, quod nulla controuerſione indigebit, ſi abortum ipſum conſpicere liceat: iudicio enim Medicorum facilè patebit, an potuerit eſſe animatus, necnè; in alijs verò caſibus vt ſuprà eſt procedendum.

SVMMARIVM.

1 *Abortum faciens mulier peperiſſe dici non debet.*
2 *Abortiui non rumpunt teſtamentum.*
3 *Abortiui habentur tanquam non nati.*
4 *Non naſci, & natum mori paria ſunt.*
5 *Natus antè ſeptimum eſt abortiuus. & num. 19.*
6 *Natus antè nonum abortiuus. contrarium num. ſeq.*
8 *Octimeſtris ex Tiraq. eſt abortiuus, confutatur. num. ſeq.*
10 *Non eſt de eſſentia partus, vt vitalis edatur, ſed vt perfectus naſcatur.*
11 *Abortus duplex acceptio.*
12 *Abortus lato modo acceptus qui.*
13 *Eijcere fœtum eſt abortire.*
54 *Etiam per diem antè, quàm deberet, natus, lato modo eſt abortiuus.*

Abortus

15 *Abortus stricto modo acceptus qui.*
16 *A, vel Ab in principio nominis negationem denotat.*
17 *Quæ antè septimum peperit peperisse non est dicenda. distingue, vt ibidem.*
18 *Naturaliter mulier non parit ante nonum.*
20 *Natus ante septimum habet cum vita omnimodam repugnantiam.*

Quinam partus propriè mereatur nomen Abortus.
QVÆSTIO X.

CVM controuerti possit inter Legumperitos, an Mulier, quæ abortum fecit peperisse dicenda sit, cùm aliàs Tiraq. in l. si vnquam Glo. suscep. lib. num. 206. in fin. nolit dici posse, 1 talem peperisse, & cùm abortiui non rumpant testamentum. Bald. 2 in l. Cum proponas Col. vlt. C. de posth. hæred. inst. Tiraq. vbi 3 proximè num. 205. nam abortiui habentur tanquam si non nati essent, vel nati essent mortui, nam non nasci, & natum mori pa- 4 ria sunt. §. Dubitatum Auth. de Incest. Nupt. Tiraq. vbi supra nu. 167. Bologn cons. 9. num. 42. vndè illis applicari potest tex. l. Qui mortui ff. de verb. signif. idcircò videndum est, quandò propriè mulier abortum fecisse dicenda sit, & consequenter qui partus verè sit abortiuus.

Et licet ad hanc materiam plenissimè faciant ea omnia, quæ in prioribus huius tituli quæstionibus adduxi, tamen peculiariùs hìc nonnulla consideranda sunt. Quoad partum ergò omni pro- 5 culdubio cuiuis notum est, natum antè septimum abortiuum esse, non obstantibus ijs, quæ adducunt ex Iureconsultis Concen. quæst. sing. 9. num. 4. lib. 2. & Claud. Giardin. in libell. de part. dierum. 171. & ex nostris Augen. de part. hum. lib. 1. cap.... & faciunt quæ in hoc eodem tit. retulimus quæst. 2. à num. 13. ad plures seqq.

Sed præcipuum dubium est de natis post sextum, & antè nonum: nam Lalamantius Medicus doctissimus, quem aliàs etiam 6 adduxi ad hoc ipsum probandum. in lib. 2. Gal. de diebus decret. absolutè voluit, nascentes antè nonum non solùm non esse ex sua natura vitales, sed esse abortiuos, cùm tamen obstent illi

omnium

7 omnium doctorum hominum auctoritates, præsertim quoad septimestrem; nam de octimestri aliàs dubitatum est, teste Gell. noct.
8 Attic. lib. 3. cap. 16. immò Tiraq. in cit. l. si vnquam Glos. ead. num. 205. octimestrem inter abortiuos connumerari voluit, cùm intempestiuè natus sit, & nullo modo vitalis ex eius sententia
9 esse possit, sed hanc opinionem refellit Andr. Laur. Anatom. lib. 8. quæst. 29. & Augen. lib. 2. de part. hum. cap. 16. neque enim,
10 inquit Laurentius, de essentia partus est, vt vitalis edatur, sed vt perfectus nascatur; sed quomodò perfectus edi dici potest, qui ità nascitur, ac si mortuus nasceretur, vt suprà diximus?

Ego quid sentiam breuibus patefaciam, ac primo loco notan-
11 dum est, abortum aliquandò lato modo sumi, interdum verò stri-
12 ctiùs. Abortus lato modo acceptus est omnis foetus partus, qui antè diem sibi à Natura destinatum non sponte, sed ex aliqua vi, & accidenti nascitur, etiam si vitalis dehinc existat; sic Hipp. 7. Epidē de Olympiadæ vxore octo mensibus vtero gerente dicebat, Abortu quinto die sine labore est liberata, & 4. Epidem. Eiecit, inquit, septimestrem puellam, hoc est abortiuit, nam
13 eijcere est abortire Tiraq. in l. si vnquam vbi suprà num. 206. in fin. & facit. l. si seruum. ff. ad l. Aquil. à Calep. adducta in verbo eijcere. sic etiam & Auic. 21. 3. tract. 2. cap. 10. dicebat abortum maximè timeri apud principium conceptionis, & antè appropinquationem horæ partus; & Trotula Medicus antiquus de pass. mul. capit. 38. remedia proponit ad abortum, qui fieri
14 solet septimo, aut nono mense, ità lato modo etiam per diem antè destinatum terminum nascens foetus abortiuus dici potest, etiam si nonimestris, vel decimestris existat. Propriùs tamen,
15 ac strictiùs, Abortus est foetus intempestiuè editus, vel mortuus, nullo modo vitalis, licet Andr. Laur. vbi suprà velit abortum dici etiam foetum tempestiuum in vtero mortuum abortus enim nomen idem importat, ac si diceres non ortus, vel frustrà ortus:
16 nam hæc præpositio A, vel Ab in principio nominis posita negationem aliquandò importat, vt in verbo Absens, quod idem importat, ac non præsens, & idcircò abortus parificatur ei, qui nunquam natus est. Tiraq. vbi suprà num. eod. Surd. consil. 347. num. 9. Tom. 3.

17 His ità se habentibus dicendum est, mulierem, quæ antè septi-

mum

mum peperit, aut filium mortuum etiam iusto tempore edidit, peperisse non debere dici, sed abortum fecisse, aut eiecisse, nec parientium priuilegijs eam ob id gaudere posse, nisi ijs, quæ ad corporis valetudinem ex partu concedi solent, nam maiori, ac molestiori valetudini subijcitur, quæ abortiuit, quàm quæ naturali-
18 ter peperit, contrà verò si post sextũ, aut meliùs post initiatum septimum viuum fœtum edidit, esse sentiendum: licet enim non antè Nonum naturaliter mulier pariat, vt latè probatum est, tamen quià possibile est etiam non naturaliter natum, si ità vegetus sit, vt causam morbificam superare possit, & alias aeris, & partus iniurias, aliquandò viuere, idcircò peperisse dici potest.
19 qui ergò antè septimum nascuntur, vel nascuntur mortui, quià abortiui sunt neque donationem, neque testamentum rumpere debent, quià vt dixi, habendi sunt, ac si nunquam nati essent.

Nec obstaret, quòd quis in sexto mense nasceretur, & per aliquot horas, aut etiam dies viueret, vt fieri posse non est ità impossibile, quin aliquandò non contingat, cùm aliàs viuere posse dicatur fœtus, qui per momentum vixerit. Bart. in l. quod dici-
20 tur. ff. de lib. & Posth. nam quià hic partus habet cum vita talem repugnantiam, vt viuere nullo modo posit, nisi ex miraculo, idcircò abortiuus dici debet, neque testamentum, neque donationem rumpere, neque aliud quicquam illi prodesse, quod vero, ac Naturali partui prodesse solet.

Finis Tituli Secundi.

PAVLI

PAVLI ZACCHIAE
MEDICI ROMANI
QVAESTIONVM
MEDICO-LEGALIVM
TITVLVS TERTIVS

De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

ADMODVM ILL.[RI] AC REVEREN.[MO] D.

D. MATTHAEO BVRATTO

SACRÆ ROTÆ ROMANAE

AVDITORI.

ADMODVM ILL.RI AC REVER.MO D.

D. MATTHAEO BVRATTO

SACRÆ ROTÆ ROMANÆ

AVDITORI. S.

ERAT mihi ſanè optabile, vt hi ſtudiorum meorum labores etiam Legumperitis, quibus hæc præcipuè ſcribo, innoteſcerent; optabiliſsimum autem, vt coram ſacro hoc Rotæ Romanæ collegio ſeſe offerrent. Tua ergò humanitate fiſus, quam ex fratribus meis magnam eſſe didiceram, titulum hunc tertium harum quæſtionum Medico-legalium tuo nomini inſcripſi, ſperans te mihi fauo-

rem tuum non denegaturum, & per te etiam cæteros hoſce Reuerendiſsimos, ac doctiſsimos Patres collegas tuos hæc qualiacunque ſint noſcituros. Tu, ſi quid ego plus iuſto audax in hac re peccaui, id omne pro eadem humanitate tua mihi remittas rogo. Vale.

QVAESTIONES MEDICO-LEGALES

TITVLVS TERTIVS.

De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

PARS PRIMA.

DE PRÆGNANTIA.

SVMMARIVM.

1 *Hæreditas defuncti ad vterum pertinet.*
2 *Prægnans torqueri non potest. amplia, vt ibi.*
3 *Prægnans non potest ad supplicium damnari.*
4 *Prægnans bannita non potest occidi. contrarium ibi.*
5 *Prægnans multis gaudet priuilegijs.*
6 *Prægnantia antè quartum mensem difficiliùs cognosci potest.*
7 *Prægnantiæ cognitio infallibilis non potest haberi. contrarium nu.9. & num.15. 16. & 56.*
8 *Prægnantiæ coniecturalis cognitio habetur.*
10 *Signa prægnantiæ à Cagnolo adducta nõ sunt ex certioribus signis.*
11 *Conceptus intrà 20. diem cognosci potest. dic vt num. seq. Vide num. 44.*
13 *Prægnantiam certò deprehendere difficillimum.*
14 *Hippocr. de aliquibus dubitabat, an vtero gererent.*
17 *Ventris tumefactio non est certum prægnantiæ signum.*
18 *Ex ventris tumefactione non probatur prægnantia.*
19 *Venter diuerso modo tumet extrà prægnantiam, quàm in prægnantia.*
20 *Lac in mammillis non probat concludenter prægnantiam, & n.23.*
21 *In non prægnantibus ex defectu menstruorum lac colligitur in mammis.*
22 *Lac etiam in viris colligitur.*

An

An prægnantia ex certis quibuſdam ſignis poſſit infallibiliter cognoſci.

QVÆSTIO I.

PLVRIMVM, ac pluribus nominibus huius tituli argumentum eſſe Iuriſperitis neceſſarium credo, quòd nulli dubium futurum ſit; ſiquidem primò circà prægnantiam ſæpè in dubium vertere illis occurrit, vtrũ prægnans mulier ſit, necnè; præſertim cum, Marito ab inteſtato decedente, ac vxore prægnante relicta, vel quæ prægnantem ſe eſſe dicat, proximi in hæreditatem admitti cupiunt ipſius defuncti, quæ tamen, ſi mulierem verè prægnantem 1 eſſe deprehendatur, ad ipſum vterum proculdubiò pertinet. l. Cum quidam. ff. de acquir. hæred. & caſus proponitur à Cagnolo in l. ſi quis prægnan. ff. de reg. Iur. Tom. 3.

2 Quin etiam vbi torqueri mulierem oporteat, minùs illud executioni demandari poteſt, ea grauida exiſtente. l. Prægnantis, ff. de Pœnis. Clar. in §. fin. quæſt. 64. num. 22. Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 1. quæſt. 86. num. 10. Farinac. Var. quæſt. & opin. comm. crim. quæſt. 41. num. 78. quod ampliat, vt neque verbis 3 minitabundis terreri poſsit. nu. 84. ſic & vbi damnari debeat ad vltimum ſupplicium, vel etiam ad corporalem aliquam pœnam, minùs fieri poteſt quandiù vtero gerit, & differri executionem iubent leg. Clar. vbi ſuprà quæſt. 57. num. 5. Couarr. Var. reſolut. 4 lib. 3. cap. 4. Tom. 2. Quinimmò nequè ſi bannita ſit grauida mulier impunè occidi poteſt Duen. reg. 68. littera D. limitat. 7. licet contrarium ſentiat Marc. Mant. ſing. 10. num. 6. multiſque inſu-5 per priuilegijs mulier cum vtero gerit gaudet, tradente eodem Marc. Mant. ibid. num. 1.

Cùm ergò dubitari aliquandò contingat inter Iuriſperitos, qui Iuſtitiam adminiſtrant, an mulier aliqua prægnans ſit, eamque rem Medicis decernendam ipſi remittant, neceſſariò de prægnantia nobis agendum erat. circà quam primò videndum, an de ea poſsit haberi certa, ac infallibilis cognitio; dehinc quænam ſigna potiora, ac tutiora ſint, quæ ad eius cogni-

 tionem

tionem nos deducere possint. sed ponamus primò nonnullas conclusiones, quarum prima hæc est. Prægnantia vel est antè
6 quatuor menses, vel post. antè difficillimè, post faciliùs cognosci potest.
7 Secunda conclusio. Prægnantia in quocunque tempore sit nullatenùs cognosci potest per signa quædam certa, infallibilia, demonstratiua, ac euidentia.
8 Tertia conclusio. Prægnantia per aliquas coniecturas, & signa quædam probabilia aliquo modo cognosci potest.

Prima conclusio à nemine controuertitur, est enim satis per se cuicunque nota; sed contrà secundam conclusionem manifestè pugnat Cagnol. doctus Iurisperitus in cit. l. si prægnant. num. 5. qui tanquam si obstetriciam artem mille annis, vel suprà exercuisset, multò plura, quàm medici omnes in ea re se cognoscere præmonstrauit, cùm per definitiuam quandam sententiam, &
9 contrà Physicos canones, vt ille inquit, promulgauerit; prægnantem & probabiliter, & per demonstrationes cognosci posse,
10 & tamen signa ab eo tanquam certissima adducta, non sunt ex certioribus, vt videbimus; mirum tamen non est sutorem vltrà crepidam ad iudicandũ prætergressum, longè à rei veritate aberrasse, excusatione tamen indignus non est, cùm Cagnatus præceptor meus in libello de mor. caus. par. affirmauerit, intrà vigesimũ
11 à conceptione diẽ deprehẽdi posse, an mulier grauida sit, sed cũ nõ definiuerit vtrùm infallibiliter cognosci possit, aut tantũ conie
12 cturaliter, licet eius assertionem interpretari, quod de probabili, ac coniecturali: non verò de necessaria cognitione intellexerit: nã & ipse Hipp. in lib. de Natur. Puer. & Aristot. de histor. Anim.
13 capit. 4. apertissimè fatentur, difficillimum esse deprehendere prægnantiam; quomodò autem non puditum esset medicinæ parentem Hippocratem, si infallibilis eius rei cognitio haberi po-
14 test, de aliquibus hæsitare, vtrum prægnantes essent, necnè, vt de Temenei sorore, & de Tecomei Annonæ præfecti filia ipsemet fatetur? quomodò non erubuisset Auenz. in propria vxore prægnantiam non deprehendere, & propinasse prægnanti solutiuum medicamentum forte, vt fatetur lib. 2. Theisir. c. 1. tract. 3. ex hac ergò tantorum virorũ hæsitatione conclusionem iã ratam habeas, nõ posse infallibiliter cognosci pregnantiã, sed solùm probabiliter

& ità tenent Medici omnes multò magis, quàm Cagnolus in ea re experti. quorum satis sit recentiores aliquos adduxisse. Andr. Laur. Anatom.lib.8.cap.4.in fin.Fortun.fidel.3. de Relat. Med. cap.4.Condronch.in suo Method.testif. cap.12.nec dissentit Varand. de morb.mul.lib.2.cap.2.Mercurius in lib.cui tit. la Cōmare lib.1. cap.10.& alij, quos longum esset recensere.

16 Sed signa tàm à Cagnolo, quàm à Cagnato adducta quicquam certi infallibiliter demonstrare nullo modo possunt; immò nec cętera quęcunq; ab alijs auctoribus proponuntur, de quibus in quęstione seq. exquisitiorem, quoad licebit, mentionem habebis. Sed examinemus primò signa à prædictis relata, vt manifestè appareat ea esse omninò fallibilia, & nos decipere, & ipsas etiam mulieres posse, vndè non esse illis omni ex parte fidendum deniquè cognoscatur.

17 Primum ergò signum à Cagnolo adductum, ventris est in dies tumefactio, ex qua in sacris Gen.c.38.vers. 24. depræhēditur pręgnantia in Thamar, cum dicitur, Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur vterus illius intumescere, quæ tamen ex aliquo morbo, & præcipuè ex menstruorum retentione, ex hydrope, ex ventosi-
18 tate facilè prouenire potest. quamobrem meritò à cæteris DD. hoc signum respuitur, neque ex eo probari posse prægnantiam asserunt. Mascard. de Probation.concl.1147. nu. 16. vol. 3. Nequè dicat quis hanc ventris tumefactionem diuerso penitùs modo fie-
19 ri ab ea, quæ ex morbo caussatur, & visu etiam apparere diuersam, quià in prægnantia paulatim, & ordine quodam procedit venter in dies increscendo, in morbo verò vel affatim, vel nullo seruato ordine, & in prægnantia quidem tumorem apparere non durum, vt ex viscerum scirrho, non mollem, vt in hydrope, sed modicè renitentem, neque expansum, & diffusum, vt in aquoso, vel ventoso tumore, sed leuiter acuminatum. Nam hæ tam subtiles, immò potiùs tenues speculationes, ac animaduersiones benè quidem in libris explanantur, in practico tamen actu omninò in auras ob eorum tenuitatem euanescunt; non ergò hæc aliquid certi promittere possunt, nec illud operari valent, vt indubitatò sententiam nostram de ea re proferre liceat.

20 Secundum signum relatum à Cagnolo, & à Mascard. de probat.concl. 1208. nu.10.vol.3. est lac in mammillis, & earum tumefactio.

mefactio. at neque hoc adeò concludenter prægnantiam probare poteſt, vt videtur velle Bald. ab eod. Maſcard. citatus: nam & abſque eo, quod mulier vtero gerat, lac aliquando in mammis illi innaſcitur, aſſerente Hipp.Aph.ſect.5.Aphor.39. ſi mulier lac in mammis habet, nequè grauida eſt, neque peperit, huic menſtrua defecerunt, ex quo repetit Auic.12. tertia, cap.3. ſed quid, quòd non ſolùm in mulieribus etiam non prægnantibus, & quæ
21 non pepererint, ſed etiã in viris lac in mammillis colligi interdùm conſueſcat? quod quidem & ego vidi, & alios vidiſſe ſcio, & teſtatum reliquit Ariſt.lib.1.de hiſt.anim.cap.12.& 3.eiuſd.cap.20 Auicen. vbi proximè. Mercurial.de morb.mul. lib.3.cap.1.Siluat. Contro, Medic.contr.69. paulò antè med. & plura eius rei exempla habes apud Schench. obſer. ſuar. lib. 2. titulo de mammillis.

23 Ex quibus patet coniecturam, quæ ex collectione lactis in mãmis ſumitur, eſſe ſatis fallacem, & nulla ex parte certam. Sed dato etiam, quòd certam præſumptionem prægnantiæ faceret, adhùc leue ſignum, & non perpetuum hoc eſſet, cùm lac nonniſi poſt aliquos menſes in mammis colligatur teſte Gal.comm. Aph. 5.Aph.52. ſcilicet poſt tres, aut quatuor menſes à conceptu, vt
24 firmat Hipp. & cum eo DD. omnes. Laurent. Anat. lib.9.quæſt. 3.hoc ergò ſignum, cùm non ſit perpetuum erit inſufficiens; nam antè quatuor menſes, cum maior difficultas cognitionis prægnantiæ vrget ex prima concluſione, nullum ex eo indicium ſumere licet, at neq: in ea, quæ lac præbens concepit.

25 Sed quod maximè infirmam reddit coniecturam prægnantiæ ex lacte deſumptam illud eſt, quòd etiam in virginibus adhùc virum non expertis lac in mammillis colligatur, quod probant abundè Iouber.lib.5. error.popul.cap.3.Laurent.Anatom.lib.8.quæſt. 2. Nancel. in analog. Microc. ad Macroc. lib. 4. cap. 5. & licet diſtinguant, quòd lac in Virginibus, vel in mulieribus quæ nec conceperunt, nec peperunt, & in viris, nequè album ſit, nequè conſiſtens, & omni boni lactis conditione deſtitutum, & quantitate etiam modicum, hoc tamen nihil magis in eius rei cognitio-
22 ne doctos nos facit. cùm & in pregnantibus lac prauæ qualitatis, & quantitate paucum, & nutritioni minimè aptum generetur, vt teſtatur Gal. 1. de ſanit. tuend. cap. 9. claſſ. 2.

Defectuu

28 Defectum porrò menstruorum pro tertio signo à Cagnol. adductum, omnium esse fallacissimum iam nouimus Medici. Sed non solùm ex menstruorum defectu non potest certò affirmari mulie-
29 rem in vtero habere, sed nequè ex eorum apparentia pro certo iudicare prosumus, illam vtero non gerere, cùm & quædam sint, quę prægnantes menstruantur; & vice versa aliæ sint, quæ nunquam, aut raro menstruantur, & concipiunt. Mirum dixerim, mulierem nuper tractaui, quæ septem filios peperit; hæc multùm purgabatur, & asiduè, tamen non concipiebat, nisi per tres, aut quatuor menses illi menstrua destitissent. tunc concipiens filios obæsulos, carnososquè edebat, & nono quidem mense verè pariebat; nam à defectu menstruorum semper ad diem partus duodecim, aut tre-
30 decim menses intercedebant. multa insuper exempla mulierum quæ menstruis destitutæ conceperunt, habes apud Schench. lib. 4. obseruat. tit. de conceptione, & facit historia 5. Epidem. ab Hipp. enarrata de vxore Gorgiæ, quæ quatuor annis menstrua purgatione priuata, tamen concepit. de his autem dicebat Arist. 7. de hist. Anim. cap. 2. quòd concipiunt cum tantum humoris in eis colligitur, quantum ijs, quæ purgantur restare solet.

Sed quid plura? lactentes mulieres concipere quotidiè videbis, quæ tamen plurimùm non menstruantur. Recensentur & ab eod.
31 Schench. plura exempla mulierum, quæ grauidæ existentes purgabantur, ibidem tit. de Grauidis. & ego non multis ab hinc diebus iuuenculam curaui satis venustam Iuliam nomine cuiusdam scribæ, vel tabellarij vxorem, quæ cùm antè quàm conciperet non benè purgaretur, dehinc vtero gerens indesinenter purgabatur, ità vt quotidiè, & non menstruatim, vt in cæteris, sanguinem, atquè illum quidem non improbandum ab vtero redderet. est autem temperamento prædita bilioso, puella verò, quam ex ea prægnantia peperit benè compacta, & obæsula est, & benè valet, ità vt hinc colligere facilè liceat, quàm vana sit ea grauiditatis præsumptio, quæ ex defectu menstruorum elicitur.

32 Quartum signum, quod ex Serapione notat Cagnol. licet Hip. sit, sunt maculę in facie, de quibus ità Hipp. in lib. de steril. propè princ. Quæ vtero gerũt in facie maculam habent, quam Ephylim vocant. & paulò infrà, tales maculas habentes fœmellas gestare testatur, quod signum inter pottiora à Cagnolo relatũm, si quod

aliud

33 aliud vanum, ac fallacissimum est, & quod non modò certi aliquid promittere non potest, sed nequè quicquam probabilis. cùm & plurimæ grauidarum tales maculas non habeant, vt quæ mares gerunt, vt elicitur ex Hipp.assertione, immò nequè omnes, quæ fœmellas in vtero habent, & multæ non pregnantium ijs maculis deturpentur, præsertim quæ aut non debito modo, aut non sufficienter purgantur. Non mirum verò est Cagnolum, qui Medicus nunquam fuit (vt ego credo, & ex his, quæ adducit apertè ostendit) his nugis adeò fidere, vt ex illis certam prægnantiæ cognitionem extorquere velit; verè enim, si Medicus fuisset, has meras esse nugas cognouisset, vt alij Medici factitant; & quamuis Hipp. hęc adducat, non tamen adeò illis fidebat, vt Cagnolus facit.

34 Nec minùs, quàm cœtera iam commemorata omnia fallacissimum prægnantiæ signum est extranearum rerum appetentia, cũ & in non grauidis aliquandò reperiatur, (sequitur enim ad aliquem stomachi, aut totius corporis morbum) & in grauidis per-
35 petua non sit, sed ad tertium, aut quartum mensem tantummodò perduret à secundo incipiens Gal. 1.de Sympt.causs. cap. 7. class. 7.Alex.probl.lib.2.probl.74. Auic.13.tertij tract.2.cap.10.Pedemont. in addit.ad Mes.. sum. 4. cap.2.Neq; etiam grauidis omnibus signum hoc est commune, sed ijs præsertim familiare, quæ vel primiparæ sunt, vel in quibus vitiosi humores cumulantur in ventriculo; fit enim hoc vitium eodem modo, quo Pica, seù citta.teste Gal.com.Aph.5.Aph.61.

36 Vltimum deniquè signum, cui plurimum tribuit Cagnolus est, quandò mulier sentit fœtum in vtero moueri; ac benè quidem se res haberet, si mulier certa esset motum illum à fœtu excitari, sed
37 de hoc quomodò certa esse potest? Motus enim in vtero aliquandò ex humoribus, ex ventositate, ex mola excitari potest. Iurè ergò Fortun.Fidel.vbi supra etiam hunc motum in vtero factum pro infallibili grauiditatis signo respuit; nequè enim certam habet significationem: vndè inter alia, quæ ipsas prægnantes mulieres non modò obstetrices, ac Medicos decipere solent, hic motus est teste Hipp.2.Præd.At quęcumque, inquit, se concepisse existimant, nequè conceperunt, & multis mensibus decipiuntur, quòd menstrua non compareant, & venter turgescere, ac moueri

videatur

videatur &c. quod quidem in mola fit; licet idem Hipp. in primo de morb. mulier. in mola nullum sentiri motum voluerit, quod tamen experientiæ contrarium esse dicit doctissimus vir Petr. Sal. in Annot. ad Altom. pract. cap. 113. immò non solùm moueri molam, sed eos motus, quos illa effingit similes esse motui embrionis tradit Auic. 21. tertij tract. 2. cap. 18.

38

39 Præterea absquè eo, quod quicquam tales motus persentiat mulier, interdùm grauida est, & plures in dies cernuntur, quæ etiã septimum mensem prætergressæ adhùc se grauidas esse non didicerunt; & licet sciam non parùm differre motũ fętus ab eo, quem excitat mola, vel ventositas; nam ventositatis motus neq; continuus est, nequè ordinatus, & mola non mouetur ex se, sed ad motum mulieris, & in summa non minimam intercedere differentiam inter vnum, & aliũ motum, vt optimè docet Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. tamen ego experientiæ maiorem fidem adhibeo, cùm viderim doctissimos, ac primi nominis Medicos, atq; Chirurgos, & expertissimas obstetrices in ea re falli non semel, aut bis, & tamen cum principibus personis agebatur: quod absque dubio indubitatam fidem nobis facere debet, tale prægnantiæ signum esse, vt reliqua omnia, dubium, ac fallax.

40

Et quià Cagnolus, seù quisquis sit harum rerum inexpertus, obijcere posset, quòd horum quidem signorum singula per se sint absq; dubio incerta, ac fallacia, simul tamen iuncta possint plenã, ac infallibilem prægnantiæ probationem facere, sciendũ est, omnia hęc simul iuncta cũ alijs quãplurimis ab alijs relatis signis posse ex morbo, ac pręternaturali causa originẽ habere: nam pone mihi mulierem, cui menstrua ex alia caussa, quàm ex pręgnantia, aut ætate defecerint, huic profectò & ciborum inesse poterunt fastidia, & procliuitas ad vomitum, & ventris tumefactio, & lac in mammillis, & maculæ in facie, & motus excitatio in ventre, & color totius corporis pallidus, & si quæ alia referri possunt pro signis prægnantiæ: omnia enim, ac singula communia sunt tam prægnãtiæ, quàm menstruorum retentioni, vt testatur Codronch. in meth. test. cap. 12. Nec minùs frustrà, quàm laborauerit Cagnolus, videretur laborasse Cagnatus, si ex signis ab eo relatis non minùs, quàm superiora fallacibus, conceptum viginti, aut etiam decem dierum cognosci infallibiliter posse affirmasset; non

41

42

43

44

tamen

tamen hoc firmauit Cagnatus, sed præsumptionem quandam prægnantiæ nos ex illis posse desumere voluit. aliàs enim illud ipsum, quod Cagnatus ex signis ab eo adductis promittit, difficillimum est cognoscere; quippè cùm ea non modò conceptum iam fœtum, sed diem conceptionis indicare possent, si certitudinis
45 quid haberent; cum tamen conceptus dies, & hora nesciatur, & ipsasmet mulieres lateat, vt tradunt etiam ipsi Legumperiti. Glo. in cap. 1. §. in Lege. in verbo quadraginta dist. 5. Cagnol. in l. 1. ff. si cert. pet. num. 199. Burs. cons. 63. num. 21. vol. 1. Mascard. de Probat. concl. 805. num. 6. vol. 2. & concl. 1146. num. 31. vol. 3. quod ex Aristotele habent 7. de hist. anim. cap. 4.

Etenim etiam si vulua à concubitu sicca remanens fidem facere possit iam celebratæ conceptionis, scimus tamen conceptio-
46 nem non nisi tunc verè posse dici factam ex Hipp. nisi cum semen in vteris septem diebus permanserit: pluribus enim, ac pluries vterus à coitu siccus remanet, & semen quidem attractum retinetur, quod tamen non multò post foràs prolabitur. eodem quoquè pacto capitis grauitas, totius corporis & ipsius capitis dolores, & oculorum caligines mulieribus, quę non conceperunt etiam ex ipso coitu, non secuto conceptu, accidere solent, & secuto quidem conceptu, non accedere; quin etiam si hæc ipsa perpetua forent, & semper eodem modo fierent, tamen difficulter consid erari, ac animaduerti possunt, & ad nostræ quæstionis institutum minimè faciunt, cùm nunquam occurrat de tam recenti conceptu dijudicare: nam nequè ipsæ mulieres antè mensem saltem de prægnantia quicquam nec per hæsitantiam quidem nisi de raro affirmant.

47 Cœterùm experimenta ad explorandam prægnantiam proposita duplici defectu laborant; primo, quòd omninò fallacia reperiantur, secundo, quòd periculi plena existant. Codronch. vbi supra. Inter quæ experimenta primum locum obtinet Mulsa, hoc
48 est aquæ, & mellis mixtura (Mulsum namquè mixtura est ex vi-
49 no, & melle l. Adeò quid §. Insula. ff. de acquir. rer. dom. l. Idem Pompon. §. idem scribit. ff. de rei vend. & ex nostris Dioscorid. lib. 5. cap. 12.) de hac Hippoc. Aph. sect. 5. Aph. 41. ità habet Si velis noscere, an conceperit mulier, cum dormitura est, ei aquā mulsam potandam da, & si alui tormina patietur concepit, sin

min ùs,

minùs, non concepit. hoc experimentum, vt cæteris quibusque securius à cæteris omnibus posterioribus proponitur, cum tamen adeò incertum, ac fallax sit, vt in non assuetis mulieribus, & in ijs, quæ obstructione laborant facillimè tormina procurare valeat, præsertim si à cęna propinetur, vt iubet. Hipp. Prætereà quàm
50 periculosum sit tormina in prægnantibus excitare, vel ipsæ obstetriculę nouerunt, cùm ex his facili negotio subsequi posſit abor-
51 tus. adde quòd Mulsa per se etiam menstrua prouocat, nam & vrinam ciet. Hippocr. de Vict. rat. in morb. acut. in princ. quę verò vrinam ciunt, etiam menstrua prouocare possunt, & quæ menstrua prouocant abortum absque dubio causare solent.

52 Nec minori periculo vacat aliud experimentum suffitus, pari etiam fallacia cum superiori dotatum; de quo idem Hippocr. mentionem habet ibidem Aphor. 59. utitur tamen hoc experimento ad explorandã mulieris fœcunditatem, vel sterilitatem, alij verò etiam ad explorandum conceptum iam factum; quòd autem fallax sit docet experientia, quià etiam grauida non existente muliere, sed vteri, aut viscerum obstructionibus laborante, odor suffitus ad nares non peruenit, vt in his quæ conceperunt vsu venire autumant, præterquamquòd suffitus aromatum,
53 qualis hic esse debet, vt docet Gal. in comm. eiusdem Aphor. muliebria, hoc est, purgationes mouet, tradente eodem. Hipp. Aphor. sect. 5. Aphor. 38.

Eandem fallaciam, eademque incommoda, ac pericula secùm
54 afferunt quæcunq; alia experimenta proponuntur, vt allij, Aristolochiæ, Galbani, aut huiusmodi medicamentorum appositio, quorum plura recitat idem Hippocr. in lib. de steril. & alibi, quam ob rem nec ijs vti, neque vtentibus fidem habere conuenit, quemadmodùm neque cæteris ab eod. Hipp. ibidem propositis, & ab Auic. 21. 3. tract. 1. cap. 14. ad dignoscendum vtrum marem, vel fœmellam gerat mulier, ex cuius rei cognitione habetur simul cognitio prægnantiæ: nam & hæc pariter fallacia, ac penè vana sunt, vt firmat Amat. Lusit Curat. Med. cent. 1. curat. 70.

Concludamus ergò ex prædictis, quòd certa prægnantiæ cognitio ex nullis signis indubitatò haberi potest, sed benè coniecturalis, ac dubia; nullum enim signum tam proprium prægnantiæ habemus, quod ex aliqua alia præternaturali causa originem

habere

habere non possit, neque vllum tam certum, ac tutum experimentum, vt illi indubitatam fidem præstare liceat. Remanent ergò conclusiones à me in principio huius quæstionis propositæ in suo robore, & Cagnoli assertio, seù cuiuscunque sit tanquam falsa evanescit, cùm tamen, vt dixi, iure sit excusandus.

S V M M A R I V M.

1 *Prægnantiæ signa quædam magis vni ætati, quàm alteri familiaria sunt.*
2 *Signa prægnantiæ pro temperamentorum ratione in indiuiduis euariant.*
3 *Signa prægnantiæ pro temporis gestationis ratione varia sunt.*
4 *Ordo symptomatum in non prægnante peruertitur.*
5 *Non omnia signa in omnibus, neque in omni prægnantia apparent.*
6 *Recentis conceptus signa. & num. 8.*
7 *Natura suo fine potita non ampliùs appetit media ad finem ducentia.*
9 *Prouectioris conceptus signa ex multis habentur.*
10 *Signa ex facie desumpta.*
11 *Signa ex pectore, & mammis.*
12 *Signa ex ventriculo, & num. 14.*
13 *Extranei prægnantium appetitus.*
15 *Signa ex ventre.*
16 *Signa ex vtero.*
17 *Signa ex vniuerso corpore.*
18 *Experimenta ad dignoscendam prægnantiam neque certa, neque tuta.*
19 *Primum experimentum.*
20 *Eretria oppidum.*
21 *Rubrica quid.*
22 *Synopis Mitridatis patria.*
23 *Secundum experimentum.*
24 *Tertium experimentum.*
25 *Quartum experimentum.*
26 *Inane est ex vrinis quid certi promittere in prægnantiæ inuestigatione.*

Audaciæ,

De signis, ex quibus prægnantiæ coniectura depromi potest. QVÆSTIO II.

CVM ergò tam arduum, ac perdifficile sit, prægnantiæ certam habere cognitionem, ac facillimum, Medicum, & obstetricẽ, ac quemcunq; qui iudicium ferre debeat in ea re decipi, summa vtamur circũspectione in iudicando necessè est. quamobrem antequam de signis, quæ se se produnt quicquam certi proferamus, multa in considerationem adhibere opus est, diligenterq; ea perscrutari, ac exquisito examine perpendere. Ac primùm quidem mulieris ætas, ac temperamentum, vteriquè ferendi consuetudo contemplanda; quædam enim faciliùs in vna ætate, ac in certo temperamento manifestantur; sic in iuuenculis vt potè vtero ferendo non assuetis, ea symptomata & numero plura, & euidentiora apparent, & longiori tempore perdurant, & maiorem multò molestiam afferunt. quæ in senioribus, & assuetis contrario mo-

1

M do

do eueniunt; nam & pauciora sunt, & toleratu faciliora, & minori tempore affligunt.

Secundùm eandem quoquè rationem quædam signa in calido temperamento elucent, alia quædam in frigido. In calido oris 2 amaror, capitis dolor acutior, oculorum obtenebrationes, syncopis, oris ventriculi morsus, vomitus biliosus, & cetera ad hunc modum. in frigido eructatio acetosa, corporis languor, oscitationes, torpor, pigritia, capitis grauedo, vomitus pituitosus, & huiusmodi alia succedunt, prout temperamenti ipsius Natura ferre solet, vel prout menstrua ipsa ad frigidum, aut calidum declinauerint, vel biliosa, vel pituitosa, vel melancholica fuerint.

Considerandum insuper venit, an mulier aliàs vterum gestauerit, insimulquè quibus tunc symptomatibus vexata fuerit, quæ potiora prægnantiæ signa habuerit, si enim hæc prioribus respondeant, faciliùs, alijs adhibitis adminiculis, poteris iudicare, an illa in vtero habeat; quinetiam interroganda est, an aliàs vtero gerens purgari consueuerit aliquandò, & quandò, & quanto tempore, & quanam quantitate, & quomodò, & cuius tunc qualitatis menstrua fuerint. Venit prætereà perscrutandum, quot mensium 3 fœtum in vtero habeat, cùm quædam signa in primis mensibus, nonnulla in intermedijs, quædam verò in posterioribus eueniant, certo quodam seruato ordine, vt deinceps videbimus, aliàs 4 enim talis ordo in non prægnante omninò peruertitur, & symptomata in dies augescunt, nec, vt in prægnantia fit, stato tempore remittuntur, cùm nequè debito tempore se se prodant.

Vltrà prædicta verò diligenter circà purgationes menstruas interrogetur mulier; an extrà prægnantiam earum vnquam defectu, vel diminutione, vel stillicidio laborauerit, & quantùm, & quomodò purgetur, an singulis, vel alternis mensibus, cuiusquè qualitatis purgationes sint, an colore nimirùm rubicundo, vel ad albedinem vergente, vel ad citrinitatem potiùs, aut liuedinem; ex ijs enim faciliùs in cognitionem venire possumus, an ex morbo, vel ex pręgnantia signa se se prodentia originem habeant.

Deniquè inquirendum est, an mulier hepatis, splenis, vteri, vel aliarum partiũ obstructionibus obnoxia sit, vel aliàs vnquã fuerit; an aliquis morbus præcesserit, vtrumque talis morbus sit illi veluti cognatus, ac familiaris, & an aliàs cum eo morbo conceperit, &

quænam

quęnam accidentia ex eo morbo illam molestare consueuerint,& cætera ad eandem rationem,quæ optimè nouerunt docti Medici.

His optimè perspectis, ac consideratis ad signa perscrutanda accedamus, quæ nobis tunc obuiam fiunt, quæ quidem plurima

5 sunt; non tamen omnia in omnibus, neque quolibet tempore, neque in omni prægnantia apparent, sed in alijs alia, vt superiùs annuimus.

6 Primò ergò recentioris conceptus signa hæc ab auctoribus traduntur, quæ tamen omnia penè ex ipsis mulieribus venari cogimur. si itaque mulier cum viro commixtum se fateatur,& in coitu multa, ac consueto etiam maiori tentatam delectatione, vterumque in seminis effusione veluti sugentem, ac semen ad se allicientem expertam, tunc quantùm hæc promittere possunt, conceptionem factam esse fateri licet. sic etiam si vir à coitu virgam veluti suctam habuerit, & semen quidem emisisse se dicat, mulier verò loca exucca, vel modica humiditate respersa habuerit, mox neque illicò à coitu, neque postridiè semen excidisse animaduerterit. Non aliter quoque, si vel illicò à coitu, vel postridiè mulier leuiter absque succedente febre perhorrescat, atque vterum in semetipsum contrahi percipiat, si dolor leuis inter vmbilicum, & pudenda illam vexauerit, si coitus fastidium, ac veluti odium,

7 & displicentia quædam accesserit; Natura enim suo fine potita non ampliùs appetit media, quibus anteà potiri fine desiderabat, quod in brutis manifestius est. Hæc si ità euenisse constare possit, magnam factæ conceptionis coniecturam præbere poterunt; sed

8 tamen cognitu difficiliora multò sunt, quàm quæ sequuntur. sunt enim quæ, cùm conceperint illicò morosæ euadunt, ac quauis ex caussa facillimè irritantur, eæ præsertim, quæ melancholico sunt temperamento, & melancholica menstrua demittunt. succedit aliquibus, aut pluribus corporis torpor quidam, ac pigritia, & appetitus deiectio ità, vt non sicuti antè benè appetant, sed veluti cibum negligant. sunt etiam quibus intrà breue conceptionis tempus nausea, ac vomitus accedat, & malacia, hoc est extranearum rerum appetentia suboriatur, iuuenculis præsertim, vtero gerendo non assuetis. Menstrua si apparere debeant vel exitum remorantur, vel omninò non comparent, vel quasi stillantia, & & in modica quantitate, & colore albicantia, si qui autem dolor

mulierem vexabat, renum præcipuè, ac dorsi, mox lenitus videtur,& in dies magis,magisque cessare,vt annuit Hip. in lib. de superfæt.contrà verò,quibus non aderat,quædam grauitas,ac leuis renum dolor,ac lũborum prǣhẽdit.Est etiam quãdò vrina vel restitat, vel nõ nisi cum aliquali difficultate,ac nixu quodã redditur nõ consueto,vel eiusdem incontinentia molestiam affert,comprimente nimirùm vtero ipsam vesicam,atquè hæc quidem nonnullis intrà mensem apparent,plerisquè autem multò seriùs. Hæc sunt,quæ possunt factum conceptum primo,aut secundo mẽse demonstrare,quibus adde signum ex vtero desumptũ de quo infrà. quòd si cũ expertis,& vterum ferre assuetis mulieribus res agatur, certiora euadẽt omnia,quippè cùm non solũ intrà dictum terminũ, sed illicò a coitu huiusmodi mulieres,si animũ aduertant, se cõcepisse scire possint,vt firmat Hip.de Genit. ex Med.verò experiẽtia adeò recentis conceptus cognitionem certiorem habere nõ licet.

Ad conceptus ergò prouectioris signa accedẽtes,ea ex variarũ rerum consideratione haberi possunt: nam quędam ex parte Ma-
9 tris ,quędam ex parte vteri,& ventris,quædã ex aliquibus accidẽtibus,aut affectibus eliciuntur,vt infrà explicabimus.Ex Matre igi
10 tur primò hęc habẽtur;facies colore solito pallidior, ac magis extenuata absq;hoc, quod ab aliquo prægresso morbo, vel euidenti quadã causa,vt timore,tristitia,ieiunio,vigilia,aut huiusmodi quopiam originem habuerit In fronte interdùm maculas quasdã liuidas,vel citrinas,vel aliquo externo colore cutem defędantes conspiciemus,ac faciem vniuersam lentiginibus aliàs mulieri non familiaribus resperşam.Oculi consueto contractiores,ac magis caui existent;& album ipsorũ liuidius euadet,vel ad quandã verget citrinitatem,cui signo plurimùm videtur tribuere Hip.in lib.de sup. & in lib.de ster.cùm dicat,si non ex alijs saltem ex hoc pręgnantẽ esse mulierem deprehendere poteris,tanquã hoc multò potiorem, ac certiorem prægnantiæ significationem præbeat.Prꝫterà oculorum pupillæ clariores euasisse videbũtur, præsertim in ijs,quę mares gestant,aut fortes fętus, & aliquandò album oculorũ incrassatum videtur,ac veluti foràs consueto magis prominere.
11 Pectus subindè,& mammas considerántes,sub lactis præcipuè generationem,tertio nimirùm,vel quarto pręgnantię mense,mammas dolerę cõperiemus,dehinc paulatim quoq;tumefieri,earumq;

venas patentiores, craſsiores, & colore liuentes, vel citrinas apparere. arterias iugulum perreptantes, ſi pauliſper mulier exerceatur plus ſolito pulſare, ac quibuſdam quoquè cordis pulſum eſſe moleſtum. mammarum inſuper papillas denigrari, & in ijs, quæ mares in vtero habent ſursùm vergere, in ijs quæ fœminas geſtant deorsùm inclinare teſte Hippocrate in lib. cit. de ſteril. propè principium. circà prædictas autem mammarum papillas circulus colore nigriuſculus, & magis conſueto fuſcus animaduertitur. hinc etiam lac tertio, vt dixi, vel quarto menſe de ſe ſignificationem præbet.

Porrò ſub hoc idem tempus, immò & per menſem antè vini, 12 ac cibi faſtidia adueniunt. mulier non vt antè benè appetit, oris ventriculi morſum perſentit, nauſea, & uomitus & ieiunæ, & paſtæ indifferenter ſuccedunt. os frequenti ſaliua abundat, & quibuſdam amariuſculus cum ieiunant euadit, quaſdam eructatio acetoſa, & ciborum exercet inconcoctio, quibuſdam etiam extranea quædam, & à quotidiano ciborum vſu abhorrentia expetuntur, quæ ſi denegentur vel abortum faciunt, vel in ſyncopim facili negotio labuntur. atquè hæc quidem in ijs frequentiùs, faciliuſquè eueniunt, in quibus praui humores dominantur; pleriſquè tamen rerum acerbarum, atquè acrium, ſalſarum, aut acidarum, fructuum immaturorum, ac præcocium irrationale quoddam, & inexplebile deſiderium oboritur. quædam cibos quoſdam peculiares, & qui anteà ſummoperè arridebant, 13 vinum, aquam è certo puteo, aut fonte hauſtam, certas certorum locorum, aut animalium carnes, ac edulia ità odio habent, vt ſi ea ſibi offerantur, vel caſu viderint, vel nominari etiam audiuerint in animi defectum promptiſsimè labantur. Quædam contrà cibos, à quibus anteà maximè alienæ erant, prægnantes inſatiabiliter auent, & eos ſumma cum voluptate prægustant; ac mirabile quidem eſt, hæc rerum deſideria, vel ab eis auerſionem in ipſis etiam extrà prægnantiam, ac per longum tempus, immò toto vitæ curriculo interdùm perdurare. Mulierem vidi, quæ cùm antè quàm vtero gereret vinum, vt aliæ factitant, amaret, prægnans facta ab eo ità alienata eſt, vt iam per multos annos ne odorem quidem illius perſentire valeat. aliam noui, quę omnia ſalita odio habet, cùm tamen in pręgnantia non niſi ſalitis

 cibaretur.

cibaretur. Peior earum conditio est, in quibus humores naturalem statum longè prætergressi, terram, carbones, cretam, calcem, glaciem, stuppam, crudos pisces, aut carnes, & absurdiora quædam expetere eas cogunt, ità vt non nisi risu excipi aliquandò possint huiusmodi prægnantium appetitus.

Vidi quæ equum exentheratum conspiciens hepatis equini desiderio flagrauerit. quandam insuper proprij meriti barbam morsibus appetere auentem, & non nisi desiderio sæpiùs expleto quietem habuisse. Altera pistoris humero satiari volebat, quem humeris denudatum quotidiè pertranseuntem obseruauerat, & non nisi pretio vltrò pistori oblato, & eius humero auidè commorso, ab eo desiderio abstinuit. quam historiam cum alijs pluribus, quæ risum lectori excitare possunt, recitat Schench. obseru. suarum lib. 4. de Grauidis.

14 Sunt prætereà nonnullæ, quæ ieiunium tollerare nequeunt; quòd si ieiunare cogantur, animo facilè linquuntur. quod symptoma & alia, ac modica quidē ex caussa euenit alijs quibusdam, vt si longiori tempore stare cogantur, vel diutiùs sedere, vel vbi nimis arctè vestibus præcinctæ fuerint.

15 Venter cum his in dies tumefieri obseruatur, ac consueto magis calens percipitur, tumor autem non durus, nec laxus apparet, aut diffluens, nec ex eo venter tensus remanet, sed cum leni quadam renitentia mollis reperitur. dolor leuis inter vmbilicum, & pecten subindè angit, ac procedente tempore motus quidā suauis, ac ordinatus tangenti persentitur, quibusdā vena quædam nigra ab vmbilico ad pudenda protenditur, & vniuersim imi ventris venæ crassiores, & obscuriores apparent.

16 Os vteri in conceptionis principio facilè tangitur, & absquè manifesta duritie conniuere videtur: hoc enim maximum est mulieris, quæ concepit inditium, inquit Gal. de Nat. facul. lib. 3. cap. 3. class. prima, & 6. de loc. aff. cap. 5. class. 4. & 5. Aph. 51. extr. ord. class. succedente verò tempore difficiliùs, ac multò magis, quàm extrà prægnantiam vteri os tangere licet, remeante quippè ad superiora vtero, & circà conceptum fœtum se se recolligente. succedit menstruorum totalis defectus, cuius loco in ijs, quæ sanguine abundant, hæmorroides, licet rarò excitantur; frequentiùs ad superiores partes caput nimirùm recurrens sanguis

guis hemorragiam excitat; sed & interdùm, licet rarissimè contingat (tamen aliquandò euenire ipsemet vidi) vomitu sanguis reijcitur, vel alia ex parte foràs prodit; hæc tamen etiam extrà pręgnantiam ex menstruorum defectu eueniunt.

17 Ex vniuerso demùm corpore habentur aliqua prægnantiæ signa; siquidem eius color ad citrimitatem quandam inclinat, aut liuorem, præsertim in ijs quæ fœmellas gerunt: vbi enim mulier grauida est tota pallida redditur. Hippocrates in princip. de morb. mul. vbi & eius rei rationem habes. succedit eiusdẽ corporis grauitas, ac pigritia, & desidia; quibusdam, tradente Aristotele 7. de hist. Anim. cap. 4. tumores, exulcerationesquè carnis in cruribus, atquè inferioribus membris exoriuntur. eædemquè partes interdùm veluti chacheticis, aut Hydropicis inflantur, & aquoso tumore extuberant, ijs præcipuè, quæ cæteris magis pituitosæ sunt, & humido dotatæ temperamento. Venæ non mammarum solùm, ac ventris, sed etiam corporis totius procedente tempore incrassantur, & in liuidiorem colorem natiuum mutant. superueniunt præter hęc alia insuper symptomata primis præsertim mensibus, vt dixi supra, capitis nimirùm dolor, seù grauedo, vertigo, oculorum obtenebrationes, oscitationes frequentes, & huiusmodi. Maeror, & subindè lætitia absquè vlla rationali caussa, veluti in melancholicis excitantur. est etiam quandò pili ex consuetis locis defluant, & in non consuetis repullulent eod. Arist. teste vbi supra. Dorsum tactu frigidum persentiri tradunt aliqui, collum verò calidum. Alia quoquè recensere possem signa prægnantiam indicantia, quæ breuitati studens omitto; cùm aliàs non magni momenti sint, ac minùs fallacia, & tutiora existant, quę commemorauimus. quorum profectò alia ab alijs auctoribus adducuntur, nonnulla experientia habentur, præcipua verò ab Hippocrate proponuntur in lib. de Genit. de superfœt. de steril. & in alijs, qui ad mulieres spectant. à Galeno sparsim in multis locis. ab Auicenna 21. tertij tract. 1. cap. 13. ab Aet. serm. 4. cap. 8. lib. 4. à Ras. 22. Contin. tract. 6. cap. 1. & ab alijs omnibus practicis, præsertim verò ab ijs, qui de mulierum morbis, aut de ijs, quæ ad mulieres pertinent scripserunt in proprijs capitibus de Prægnantia; exquisitiùs tamen, quàm ab alio quocunq; & copiosiùs à Marinello de medic. mulieb. lib. 3. cap. 2.

Cœterùm experimenta, quæ ad eius rei periculum faciendum
18 proponuntur, ficco, vt aiunt, pede data opera pertransire in animo habebam, cùm & minùs tuta, & omninò fallacia esse & experientia docuerit, & suprà iam à nobis ipsis firmatum sit; cùm tamen nonnulla eorum nobis se se offerant, quæ experiri absque vllo prægnantis incommodo licet (quamquam & hæc ipsa pari fallacia non destitui scio) volens tamen proponam. quorum primum Hippoc. est in lib. de nat. mulier. vers. fin. vbi hæc habet.

19 Si periculum facere velis in muliere prægnans sit, nec nè, terra Erythrea, aut rubrica oculos illine, siquè medicamentum intrò subierit prægnans est, sin minùs, minimè. Quid verò sit terra Erythrea, aut Eretria non satis constat, cùm nullus recentiorum adhùc determinauerit, quantùm ego venari potui, & testatur etiã Cesalpin. de Metall. lib. 1. cap. 11. de ea mentionem habet Diosc. lib. 5. cap. 128. eamque duorum generum esse tradit, alterum colo-
20 re vehementer albo, alterum cineritio. Eretriam oppidum fuisse Eubeæ constat ex Plinio, vndè fortassè ea terra aduehebatur. Rubricam verò licet non omninò notam, non tamen vt prædicta
21 Eretria Terra ignotam volunt, terram esse rubram, qua lignarij fabrij lineas ducunt, atque indè rubricas nomen deduxisse, quòd hac terra olim notabãtur, dicitur verò hæc rubrica fabrilis; nam & altera est, quæ synopica appellatur, quod ex synope Cappadociȩ, vel Galatiæ vrbe ad pontum Euxinum sita, & magni illius Mi-
22 thridatis patria, vt teste Herod. in Clio, seù lib. 1. antiquitus adsportabatur, & hanc Matthiol. in Dioscor. lib. 5. cap. 71. Bolum Armenam vulgarem esse tradit. Addit Cesalpin. vbi supra ex Dioscor. tertium Rubricæ genus, quod terram Lemniam esse dicit. cap. 13. de qua verò intellexerit Hipp. mihi non constat. vtramque vsurpari posse mihi persuaserim: non multùm enim inter se fortassè manifestis qualitatibus differunt.

23 Aliud experimentum ponitur à Mizaldo, & recitatur à Vuecher. lib. secret. 5. cap. de morb. ventr. & est tale. Mulierem in æreo vase vrinam reddere cura, & noctem vnam acum ferream, ac perpolitam in vas immerge vrinam prędictam continens. si prægnans est, acus maculis rubris dixtinguetur, sin minùs nigrescet, vel ferruginea, aut æruginosa euadet.

24 Tertium experimentum est Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. qui, si præ-

si prægnantis, inquit, vrina, vino misceatur elixarum fabarum iusculo simillima euadet. Huic experimento addit Varand. de 25 morb. mul. lib. 2. capit. 2. quòd si vrina tribus diebus reseruetur, dehinc per pannum coletur, & appareant animalcula quædam veluti pediculi, prægnans mulier est. debet autem vrina in loco Soli minimè exposito vase benè cooperto asseruari, ac per 26 rarum linteolum trãscolari. Sed de vrinarũ fallacia pluribus agere inanis opera esset, veluti inane & quicquid ex earum qualitate deprehendendum nobis promittunt nonnulli auctores; non minùs enim ex vrinis prægnatem esse mulierem quis vnquam cognoscet, quàm si ex ijsdem vrinis intimas, atq; occultas eiusdem mulieris cogitationes expiscari velit; & deridendi sunt tanquam falsi impostores audaces illi, ac omninò imperiti Medici (nam semper auda-27 cia, vel impudentia ignorantiam concomitatur Hippocr. teste in lege,) qui ex vrinæ solius inspectione tale quid se conijcere iactant, quibus tamen si nescijs vrinas virorum, aut brutorum conspiciendas obijcies, prægnantiam etiam in viris, aut brutorum maribus præsentem esse iudicabunt, quod quidẽ plures docti viri testantur. ex quibus satis sit adduxisse Ioub. lib. 3. Error. popu. cap. 3. Saluian. de Vrin. lib. 2. cap. 8. in fin. Fortun. Finel. de Relat. Med. cap. 4. Mercur. in lib. della Commare lib. 1. cap. 10. qui omninò Medico indignum existimat, vt tale quid iactare audeat.

28 Sed addunt nonnulli his experimentis etiã subsequens. sanguinis prægnantis mulieris, vel quam prægnantem esse suspicamur, guttas aliquot in aqua ponuntur, quòd si eæ fundum petant, salua res est, sin minùs, prægnans non est. horum verò experimentorũ rationes preterquãquod difficile est afferre, nõ est aptus hic locus.

Verumtamen cùm iam quoad permissum nostris viribus fuit, accuratiùs signa, ac inditia, quæ in pluribus, & vt plurimùm in prægnantia apparent attulerimus, ad vlteriora progrediamur, &, quod non minus negotium facessit, edocendum nunc est, quomodò hæc ipsa inditia distinguere liceat, cùm ex prægnantia eueniunt ab ijs, quæ non ex prægnãtia, sed ex affectu quodã præternaturali, ac morboso suboriri cõsueuerunt his prorsùs nõ dissimilia.

29 Sciendum ergò duos præcipuè esse affectus, qui prægnantiæ similia de se inditia produnt, mestruorum scilicet retentionem frequentiùs, molam verò multò rariùs. addi etiã potest ex Hipp. 2.

de

30 de Morb. mul. verſ. med. vteri clauſura, ſeù concluſio: nam & ex hac eadem, qualia prægnantibus ad ſeptimum, & octauum 31 vſque menſem contingunt; at meſtruorum defectus deprehenditur, ſi morbum aliquem præceſſiſſe mulier confiteatur, vt febrem, viſcerum obſtructiones, & huiuſmodi; quin etiam, & cum ex retentione menſtruorum horreſcentes febricitant, molam verò tales morbos præceſſiſſe opus non eſt, ſed ex ſe in ſana muliere oriri poteſt; in menſtruorum inſuper retentione dolores, ac ponderoſitas quædam in vtero, ac imo ventre ſuboriuntur, quotieſcunque tempus accedit, quo mulier menſtrua patiebatur, vel menſtruari debebat.

32 Symptomata porrò, de quibus mentionem fecimus, in prægnante vſquè ad quartum mẽſem ad ſummum perdurare ſolent; hinc verò remitti ſenſim incipiunt; in ea verò quæ menſtruorum defectu laborat tardiùs, vt plurimùm comparent, & poſt quam apparuerint non remittunt, ſed potiùs augeſcunt, quouſquè Natura, aut arte menſtrua, ac conſueta purgatio procuretur. quin & in nõ pręgnantibus inęquales apparent horrores ex menſtruorum retentione, & lumborum, colli, ac capitis dolores, faciei verò pallores, oculorum contractiones, pupillarum claritates in non prægnantibus vel omninò non obſeruantur, vel longo poſt 33 tempore: nam pallores, & oculorum contractiones in pręgnante ob id fiunt, quià fœtus meliorem ſanguinem à Matris venis exugens, matris corpus veluti exangue relinquit, at in ea, quæ menſtruorum defectu non ex prægnantia laborat tantùm abeſt, vt hoc eueniat, quòd potiùs contrarium accidit, remeat enim retentus ſanguis ad ſuperiores venas, vndè eſt, quòd ex mẽſtruorum retentione nonnullas pinguiores, non tamen coloratiores euadere videbis. In non pręgnante etiam grauitas in pudendis, & imo ventre apparet, nec dolor lenis, vt in prægnante ea loca occupat, ſed aliquandò multò acerbior.

34 Mammas etiam conſideranti, & vniuerſi corporis venas in prægnante vna pars altera magis tumet, dolet, ac liuet, & magis ſolida viſitur, inſignioreſque venas, ac nigriores in vna parte, quàm in altera viſuntur, prout fœtus in dextra, vel ſiniſtra magis parte commoratur, prout mas, à vt fœmina eſt, prout calidior, aut frigidior, niſi gemini in vtero ſint, quod tamen ra-

riùs

riùs fit: at in ea, quæ non menſtruatur ex morbo æqualiter vna, atque altera mamma, & vna, atque altera pars dolet, ac tumet, pariterque patentes, & nigras venas habent.

35 Prægnans coitum odi o habet, vel ſaltem eius deſiderium in ea languet, ea verò, quę mēſtrua purgatione deſtituitur eius deſiderio magis flagrat ob retentum ſanguinem corpus, parteſque genitales calfacientem, ac multò quàm antè libidinoſior eſt.

36 Tumor deniquè ventris in prægnante ſenſim, ac ſecundùm temporis rationē, & abſque vllo grauitatis ſenſu, aut moleſtia, increſcit; vbi autem menſtrua extrà grauiditatem retenta fuerint, tumor nec pro ratione fit, nec citrà grauitatis ſenſum, ac moleſtiam, quin etiam non niſi longo poſt tempore, & tunc paucorum dierum termino multò magis, quàm pro ratione augeſcit, quià in prægnāte ſenſim, ac quotidiè ſanguis ad vterum fertur Hipp. in lib. de Nat. Puer. in defectu verò menſtruorum, vel ſanguis ad ſuperiora irrepens ventrem inanem relinquit, vel interdùm impetu quodam ad conſuetas vias ruens ſubitaneum tumorem excitat. Inſtante porrò purgationis tempore, & à copia ſimul, & à mala ſanguinis qualitate ſtimulata Natura impetum faciens dolores acerbiores excitat, corporis rugitus moleſtant, renum dolor, & grauitas, mammarumque inſuper, & pectoris dolorifica ſenſatio, aliquandò etiam vrina copioſior redditur, Natura per vias vrinæ ſuperfluentis humoris portionem demandante.

37 In meſtruorum quoque retentione tumor, ſi appareat, vel inanior eſt, vel multò magis, quàm par ſit durus, & protenſus; venter etiam percuſſus interdum ob collectam ventoſitatem reſonat;

38 quòd ſi motus aliquis perſentiatur (nam & ſæpè nullus perſentitur) is non continuus eſt, ſed per interualla, & abſque ratione excitatus; ac ſi tranſacto tertio, aut quarto menſe nullus percipiatur motus, hìc certè morbum adeſſe aliquem ſuſpicaberis. Hippocr. in lib. de ſteril.

39 Ex eadem motus varietate poteris molam à prægnantia diſtinguere; præter quàm quod muliere ſe ad alteram partem conuertente, ſimul etiam Mola veluti pondus ventri inhærens conuertitur, ac prolabitur.

40 lac in mola non innaſcitur, quod etiam Hipp. vbi ſuprà teſtabatur; non innaſcitur, inquam, debito tempore, & cùm naſcitur pauciſsimum, ac prauæ omninò qualitatis eſt, &

colore

colore liuidius. testatur enim Salius in annot. ad Altom. pract. cap. 115. in mola experientia compertum esse, & motum apparere, & lac etiam in mammis colligi, vt supra repetij.

41 In prægnantia, vt dixi, nullus est in ventre grauitatis sensus; nam conceptus naturalis est quasi pars ipsius matris, & dicitur 42 portio viscerum Matris. l. Temporibus. §. ex hoc rescripto. ff. de Ventr. Inspic. §. si quis Ancillam. de leg. Glos. in l. si prægnans. ff. de Euict. Ias. in l. Inter stipul. §. si quis ancillam. nu. 2. ff. de verb. oblig. Portius in præd. §. si quis ancillam. num. 3. tit. de legat. & 43 iure, quià fœtus, seù conceptus in vtero respondet proportione fructibus arborum Gal. 11. de simpl. med. fac. cap. de ouis. class. 5. & 4. Aphor. 1. extr. ord. class. licet l. in l. Falcidia la 2. ff. ad l. 44 Falcid. & ibi Glos. negauerit partum ità esse partem matris, sicut fructus pendentes sunt partes arboris, sed fortassè diuersus est sensus. satis nobis sit, quòd cùm conceptus sit veluti pars ventris, mirum non est, si illum minimè grauet, nam, vt Lucrer. lib. de rer. Nat. canebat.

Et sua cuique homini nullo sunt pondere membra,
Nec caput est oneri collo, nec deniquè totum
Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.

45 Mola verò, quia est quid morbosum, nec idcircò est, aut dici potest pars ventris, idcircò illum maximè grauat, & in dies grauitas illa adaugetur, si & ipsa mola mole increscat.

46 Præthereà tumor ventris in mola renitentior, ac durior est, & si illum comprimas, manum effugere comperies, vt apostemata, quæ folliculo vestiuntur factitare solent.

47 Alia insuper sunt inditia, quæ possunt adminiculari, mulierem in vtero molam, non autem verum habere conceptum, vt si cum viro eodem per plures annos sterilis commorata esset, si annosa iam sit, aut vir eius valetudinarius diù vixerit, aut longo morbo 48 laborauerit; ex his enim paucum, ac morbosum semen decidi necessè est, quod quià ad generandum minimè aptum est, & mulieris fortassè vterus concipiendi auidus, ab vtero quidem excidit, interim vtero proprium mulieris semen concipiente, vt Deo dante in seqq. quæst. patefiet. sic etiam, si constet virum suum natura sterilem extitisse, mulierem autem fœcundam, ac sanguine multo refertam, calidique temperamenti; viuida enim natura

tura potiùs aliquem conceptum, quàm nullum procreare studet.

49 In lac præbentibus mulieribus deniquè prægnantia deprehenditur, si cum ijs symptomatibus quæ prægnantibus superuenire retulimus, mammæ extenuentur, absque hoc quod menstrua in solita quantitate appareant, nam aliàs solent tantisper fluere cum concipiunt, si lac imminuatur, ac tenuius, & aquosius, & magis prauæ qualitatis, ac coloris efficiatur, & si cætera eueniant, 50 quæ alijs prægnantibus euenire narraui; nam in lac prebentibus hæc multò faciliùs apparere consueuerunt ex eo, quòd faciliùs eorum corpus prauis repleatur humoribus, ac spiritibus, & sanguine vacuum non ex prægnantia solùm, sed ex lactis exhibitione promptiùs reddatur.

PARS SECVNDA.

DE SVPERFOETATIONE.

SVMMARIVM.

1 *Nonnulli negarunt dari superfœtationem.*
2 *Vterus concepto semine illicò secundùm os arctatur, & clauditur.*
3 *Conceptio dicitur quasi comprehensio.*
4 *Os vteri ità in conceptione conniuet, vt nè specilli quidem mucronem admittat.*
5 *Non datur superfœtatio. Contrarium num.* 11.
6 *Superfœtatio secundùm Valuerdam est quid commentitium.*
7 *Vndè demonstretur facta superfœtatio.*
8 *Tempus partus geminorum varium est pro varietate temporis conceptionis.*
9 *Vno eodemque tempore concepti eodem tempore nascuntur.*
10 *Exemplum Valuerdæ de Tritico relatum ad superfœtationem confutatur num.* 21. 24. *&* 26.
12 *Superfœtationis exempla.*
13 *Prima ratio ad demonstrandum dari superfœtationem.*
14 *Gemelli sexu distincti ijsdem secundis non inuoluũtur, & cur ibi*

Mascu-

15 *Masculeum semen calidius, & siccius.*
16 *Secunda ratio.*
17 *Imaginatio non agit ex electione.*
18 *Qua ratione conniuente vtero fiat noua conceptio.*
19 *In quibus mulieribus fiat superfœtatio ex Hipp.*
20 *Atretæ quæ.*
22 *Terræ proportione respondet Mater.*
23 *Superfœtantes multum habent sanguinem.*
25 *Mas calidior est fœmina.*
27 *Cur fœminæ cæterorum animalium minùs superfœtent, quàm mulier.*
28 *Canis superfętat.*
29 *Ratio cur Mulier superfœtet.*
30 *Cur mulier prægnans coitum admittat.*
31 *Bestiæ quomodò appetant.*
32 *Finis coitus in brutis est conceptio.*
33 *Homo præter appetitum sensibilem habet etiam intelligibilem.*
34 *Voluntas recto ordine quomodò moueatur ad appetendum ea, quæ vult.*
35 *Superfœtatio in cane vndè fiat.*

An detur Superfœtatio. QVÆSTIO III.

DE superfœtatione hìc agere eo nomine operæpretium esse duxi, quòd nonnulli casus euenire possent, in quibus & de superfœtatione, an detur, & de eius natura dubitare Iurisperitis contingat, vt si mulier prægnans à marito relicta iusto mense priorem fœtum pariens, mox ab obitu mariti per longum tempus alium pareret, qui superfœtatus post eius obitum fortasè sit. ità vt & de mulieris pudicitia, & de fœtus posterioris legitimate dubitari eo casu posset, & si alia huic similia contingant, idcircò videndum primò, an detur superfœtatio, cùm nonnulli negauerint dari, referente Glos. in l. Antiqui. §. sed. ff. si pars hæred. pet. & ratio præcipua eorum est, quòd vterus concepto semine suprà illud ità recolligatur, ipsumque tam arctè amplexetur, & vndequaquè circundet, vt vacuus in eius cauitate locus nullus maneat, vt demonstrant omnes de ea re verba facientes, & sen-

sui

ſui ipſi obijciunt Anatomici. Pareuſ. ſuæ Chirurg. lib.27. cap.3. Andr. Laur. Anatom. lib. 8. quæſt. 22. & lib eod. cap. 4. vndè
3 idcircò actio hæc dicta eſt conceptio, quaſi comprehenſio. Gal. 1. de ſem. cap. 2.claſſ.1. Addunt, quòd os interius ipſius vteri
4 adeò comprimatur,& conniueat,vt ne ſpecilli quidem tenuiſſimi mucronem admittat, ità tradente Hippocr. Aphor.5. Aphor.51. & ibi Gal. in comm. cùm ergò & virili ſemini ad vterum aditus non pateat ob oſculi ipſius conniuentiam, & etiam ſi pateret, locus nullus vacuus in eius cauitate ſit, qui nouum ſemen admittere, ac excipere poſſit, impoſsibile videtur, vt conceptus ſuprà
5 alium conceptum fieri poſsit, vndè concludendum, non dari ſuperfœtationem.

Valuerda Anatomicus Hiſpanus ſuæ Anatom. lib. 3. cap. 14. non ſolùm ex his dari poſſe ſuperfętationem apertiſsimè negauit,
6 ſed tanquam quid commentitium riſu excepit. gratam verò mirum in modum mihi, multiſque doctis viris rem feciſſet, ſi vna, aut altera ſaltem probabili ratione, vel argumeno ſuam aſſertionem muniuiſſet, etenim nequè ipſe Valuerda, neque alius quiſquam eorum, qui ſuperfœtationem dari nolunt, quòd ſciam, vllam ſuæ opinionis rationem, præter à me ſuprà commemoratam in medium adduxit; Valuerda tamen allatis in contrarium experientijs reſpondere conatur, vt ſequitur.

Qui enim ſuperfœtationem contingere poſſe concedunt, ex-
7 perientia demonſtrant, euenire interdùm, quòd muliet fœtu in lucem emiſſo, intrà menſem, aut intrà longius ſpatium alterum fœtum pepererit, qui non niſi ex noua conceptione ſuprà priorē celebrata generari potuit: nam tempus partus in vterinis fratri-
8 bus varium eſt,vt varium fuit tempus eorum conceptionis.Fernel.
9 Phyſiolog. lib.7.cap.12.in fin. & qui eodem tempore ſunt concepti eodem tempore naſcuntur, ità firmante Hipp. in lib. de ſuperfœtat.

Huic experimento reſpondet Valuerda, hoc in hominibus, & fortaſsè in alijs quibuſcunque animalibus, quæ ſuperfœtare cre-
10 oduntur, non aliter euenire, quàm accidere in dies conſpiciamus in grano aliquo Tritici, ex hoc etenim ſi plures ſpicæ pullulauerint, vna quidem citiùs, altera verò feriùs matureſcit, & vna ad perfectionem perducitur, altera vacua, & infructuoſa remanet.

ſic,

ſic, & non aliter, inquit ille in propoſito caſu; ex vno namque, eodemque ſemine, cum in plures partes finditur, plures fœtus generantur, & qui validior eſt, & ex potiori ſeminis parte creatur, caloremque ſortitur vegetiorem, ad ſe nutrimentum alliciens, alterum alimento deſtitutum relinquens, in cauſa eſt, vel quòd nullo modo, vel quòd multò ſeriùs augeſcat, vndè pariente muliere, vel debilior hic fœtus in vtero remanet, cùm adhùc perfectionem completam expectare illum oporteat; vel cum priori ab vtero non adhùc perfectus excidit; nos autem tunc imaginamur, inquit ille, poſteriorem hunc fœtum poſteriùs fuiſſe conceptum, cùm tamen vno eodemque tempore, & ab vno, eodemque ſemine tam poſterior hic, quàm prior ille fuerit generatus.

His tamen in contrarium adductis non obſtantibus, licet ſatis apparentem rationem continere videantur, tamen niſi meliora in medium afferantur, magnorum virorum auctoritatibus non 11 eſt obſtandum, cùm claſsici, ac penè omnes auctores ſuperfœtationem admittant. Hipp. in lib. de ſuperfœt. & 7. Epidem. Ariſt. 4. de Gener. Anim. cap. 5. & 7. de hiſt. anim. cap. 4. Auerr. 4. de Gen. anim. cap. 7. Plin. Nat. hiſt. lib. 7. cap. 11. Solin. de ſit. orb. terr. cap. 3. Auic. 21. 3. tract. cap. 17. Raſ. 22. Contin. tract. 6. cap. 1. Fernel. Phyſiol. lib 7. cap. 12. in fin. Bonnacciol. in Ennead. mul. cap. 3. Maſſ. Epiſtol. Med. Epiſt. 25. per totam Siluatic. Controu. Med. contr. 81. per totam. Pareus lib. 23. cap. 52. Rouſset. de par. cæſar. ſect. 6. cap. 7. Bahuin. in append. ad dictum tract. Rouſſ. Ioubert. lib. 3. Error. popul. cap. 1. And. Laur. Anatom. lib. 8. quæſt. 22. & alij quamplurimi. Quin etiam & admittunt ipſæ Leges in l. Antiqui. §. ſed. ff. ſi pars hæred. pet. in l. Cum quidam. §. ſuum hæredem. ff. de acquirend. hæreditat. & ibi Gloſ. Paul. num. 3. & Alex. num. item 3.

Extant quoque plures hiſtoriæ eius rei veritatem atteſtantes, quas in vnum congeſtas habes apud Schench. Obſeruat. ſuar. lib. 4. tit. de ſuperfœt. inter quas etiam à Plinio commemoratas reperies, in quarum numero eſt hiſtoria Herculis, & Iphicli, de 12 qua Heſiod. in Herc. clyp. his verbis.

Illa à Deo pariter victa, & ab homine longè optimo;
Thebis ſeptem portas habentibus geminos peperit pueros
Haudquaquam eadem ſapientes, quanquam fratres eſſent.

Alte-

Alterũ equidem inferiorem, alterum autẽ longè præstatiorẽ virũ
Sæuum, ac validum, vim Herculanam.
Hunc quidem subiecta nubium offuscatori Saturnio.
Iphiclum autem hastarum concussori Amphitrioni.

quos versus ad maiorem legentium gratiam ex alio auctore in latinam linguam exametris versibus redditos apponere hìc non ab re est, habent ergò ità.

Sic quæ ignara Ioui thalamum, reduciq; marito
Indulsit septem claudentia moenia portas
Ornauit duplici partus genialis honore;
Et fratres vnà geminos produxit ab aluo,
Nec quicquam animo similes, nec pectore quicquam.
Dotibus hic minor ingenij, virtutibus alter
Alcides melior, pugnax, interritus, atrox.
Hunc compressa Deo, superumque hominumque potenti,
Ast alium peperit mortali iuncta marito.

Sed & apud eundem Hesiodum superfętationis aliud rarum quidem exemplum, nisi fortasè fabulosum existimes, habes, quod & hùc transferre non grauabor, est autem historia Musarum, de quibus ille sic cecinit.

Musæ olympiades compti Iouis Aegide nati
Mnemisonæ soboles, obliuio certa malorum,
Curarumque quies, sacris has mater in oris
Pieriæ magno peperit commixta Tonanti.
Mater Eleuteris præerat, cui Iuppiter vllo
Haud Diuum præsente nouem sub noctibus hæsit.
At post quam multas annus fuit actus in horas,
Et sua cœperunt afferre pericula menses,
Ecce nouem ad numerum nocturni pignora furti
Vno Mnemisonæ peperit pulcherrima nixu
Læta puellari fœtu.

Sunt & aliæ, vt dixi, quamplurimæ superfœtationis historiæ, quas omnes recensere superuacaneum esset, præsertim cùm eas habeas apud Schenchium. vt suprà dictum est.

13 Nec ad demostrandum dari superfœtationem deest nobis vnũ, aut aliud argumentum: cùm enim non modò geminos variare

aliquandò in tempore naſcendi comperiamus, ità vt vnus celeriùs, aut tardiùs alio per octo, decemuè, aut plures dies naſcatur, ſed etiam videamus vnumquemque eorum ſuis proprijs ſecundis inuolui, omni proculdubio dicendum videtur, quòd hæc varietas tàm in tempore naſcendi, quàm in ſecundis non aliundè originem habere potuerit, quàm ab ipſa generationis varietate, quià nimirùm ij, qui in vno, eodemque inuolucro includuntur eadem hora, & ex eodem ſemine concepti ſunt, ij verò, quorum vnuſquiſque ſuo inuolucro donatur, neque eadem hora, neque eodem coitu; neque ex eodem ſemine ſunt generati Ea autem differentia non ſolùm experientia manifeſta fit, ſed etiam Hippocr. teſtimonio firmatur in lib. de ſuperfoetat. cui aſſentiuntur Fernel. Pareus. Laurent. & alij locis ſuprà citatis: quamquam Hippocr. contrà propriam ſententiam in lib. de Natur. Puer. in fine. videtur firmare, quòd etiam gemelli, hoc eſt vno Veneris congreſſu geniti non vno, ſed quilibet ſuo inuolucro claudatur: quomodò verò hæc Hippocr. contrarietas ſaluari poſsit, vt liberè fatear, non video. ego in hiſce rebus maiorem fidem recentioribus habeo, nam & quotidiana experientia hoc ipſum firmat. Nulla ergò videtur aſsignari potior ratio huius varietatis nimirùm, cur aliquandò gemelli vna eademque ſecundina includantur, interdùm vero vterque eorum propriam habeat, niſi ſuperfoetatio, & varietas temporis in conceptione. Nam in ijs, qui non eiuſdem ſexus ſunt, (qui nunquam ijsdem ſecundis inuoluntur) ſatis apparens eius rei ratio aſsignari po-
14 teſt, ſi dicatur, cauſam fuiſſe ſeminis ipſius ætherogeneitatem, ſeù partium diſsimilitudinem: maſculeum enim ſemen calidius,
15 & ſiccius eſt, foemineum verò frigidius, & humidius; vndè non ſolùm illud in partes findi neceſsè fuit, ſed etiam multùm diſgregari ob partium contrarietatem, ac vtramque partem ſeorſim vnam ab altera in vtero foueri, & ad actum reduci, quià maſculeum plurimùm in dextram vteri partem, foemineum in ſiniſtram incidere contingit; vndè multùm inuicem ſaparari eas ſeminis partes omninò oportuit, ſed hæc ratio vix poteſt habere locum, vbi gemelli ambo eiuſdem ſexus ſunt.

16 Præterà gemelli, hoc eſt eodem congreſſu geniti, ſimillimi,
vt

vt plurimùm esse consueuerunt, & tradunt eius rei rationem Hippocr. lib. 1. de Diæta. & Aristotel. locis supra citatis, & alij plerique, ac de ea verba faciemus, Deo fauente, in titulo seq. de similitudine Natorum. Sed hæc similitudo non reperitur in ijs, qui gemelli non sunt, neque vno veneris congressu concepti: manifestißimè enim apparet hoc, cùm aliquandò natorum alterum mulieris viro similem, alterum verò adultero fuisse compertum habeamus, vt patet in historia Herculis, & Iphicli, quorum alter, vt superiùs ex Hesiodo retulimus, Ioui, alter verò Amphitrioni similis natus est, & in historijs relatis ab Aristot. vbi suprà, & à Plin. loco citato & in alijs cumulatis per Schench.lib.4. Obseruation. titul.de superfœtation.neque enim hanc dißimilitudinem possumus in Imaginationem 17 reijcere, quià non est maior ratio, cur Imaginatio in vnum, non verò in alterum operata fuerit, cùm non agat ex electione, vt tit. de simil.longioribus demonstrabo.

Sed ad rationes in contrarium adductas dicamus, quòd etiam si vterus, vbi semen conceperit, illud arctißimè amplectatur, & 18 vndequaquè circumambiat, si tamen mulier coitu vtens ex eo summam percipiat delectationem, vterus ingenti illla voluptate irretitus quasi obuiam irruenti semini non minùs, ac in priori conceptu anteà fecerat, hiante se se offert ore, vt eam, qua flagrat virilis seminis auiditate se se expleat; atque ea ratione eius corpus per longum arctari, &per latum dilatari potest, irruenti semini locum aliquem præbere.

Quamquam vult Hippocr. in sæpiùs citato lib. de superfoet. 19 in princ. in ijs mulieribus superfoetationem fieri, in quibus post conceptum priorem vteri osculum hiarit, & non perfectè clausum fuerit. Quomodocunque tamen se se res habeat, illud veri-20 tatem habere notum est, quasdam foeminas, quæ Atretæ, vel imperforatæ vocantur, quòd illis membrana antè vteri os obtendatur ingressum semini vt plurimùm prohibens, tamen has ipsas aliquandò concipere, de quibus dicebat Hippocr.. quòd in partu pereunt. vndè non adeò mirabile est, quòd etiam vteri osculo conniuente semen ad vteri ipsius cauitatem perueniat, præsertim cùm, (si mulier maximè coitum appetierit) poßit in attrahendo semen virile, & proprium expellendo facili ne-

gotio tantisper dehiscere.

Et ad id, quod Valuerda obijciebat de ſpicis ex vno eodemquè tritici grano emergentibus, quarum vna celeriùs altera matureſcit, ex quo vult idem euenire in fœtibus, qui licet vno eodemquè veneris congreſsu, ex vno eodemquè ſemine fiant, tamen vnus altero celeriùs ad perfectionem peruenit, & celeriùs etiam naſcitur; reſpondeo diſparem omnino eſſe rationem; nam cum plures ſpicæ ex vno eodemquè grano pullulant, non poteſt omnibus æqualiter ab ipſo grano alimentum ſubminiſtrari, vndè eſt, quod quædam ad maturitatem citò, vel debito tempore perueniat, quædam verò vel ſerò admodùm, vel nunquam; non tamen id circò dici poteſt, quod ijs ſpicis, quæ maturationem non ſunt aſſecutæ, defecerit à terra alimentum, ſed à ſemine ipſo, quod non poterat à terra tantum alimenti attrahere, quantum omnibus æqualiter ſubminiſtrare erat neceſſarium. In caſu autem noſtro terræ proportione reſpondet ipſa mater teſte Hip. in lib. de Nat. Puer. ſemen verò in plures partes diuiſum reſpondet proportione pluribus tritici granis, & non vni tantùm; ità, vt quemadmodùm vnum tritici granum ſeorſim pullulans non impedit aliud granum, quin minùs ſuas ſpicas ad maturitatem perducat, quià terra quantùm eſt ex ſe vnicuiquè ſufficiens alimentum ſuppeditat, ſic etiam & in matris vtero ſemen, quod in vna parte conceptum fuerit, aliud adoleſcere minimè prohibere poteſt; nam mater vtriſquè, & etiam ſi in plures partes diſcinderentur ſufficiens poteſt præbere alimentum, vt quotidiana experientia demonſtrat, & argumento eſſe poteſt, quòd vbi fœtus in vtero manet, multum illi ſanguinis ſuperfluit, quod de hinc in partu expurgatur, teſte Hipp. in lib. de Nat. Puer. in principio, quod multò magis veritatem habere poteſt in caſu noſtro, cùm ſuperfœtantes mulieres multo ſanguine abundare ſoleant, vndè etiam ſi vtero gerant, tamen menſtruas purgationes patiuntur, vt teſtatur Auic. 21. tertij tract. 1. cap. 17. & confirmat Marinell. de Med. mul. lib. 3. cap. 4. Adde etiam, quòd ſuperfœtatio non niſi in primis quadraginta diebus contingere conſueſcat vt plurimùm, in quo tempore præſertim multum ſanguinis ſuperfluit priori conceptui. Itaquè impoſſibile eſt, quòd alter ex conceptibus vniuerſum matris ſanguinem in ſui alimenlum abſumat,

21

22

23

mat, ex quo posteriorem adolescere non permittat. Multùm verò 24 contrà Valuerdam vrgere videtur sequens ratio, siquidem si veritatem illud haberet, quòd fortior conceptus imbecilliorem adolescere non permitteret, hoc maximè locum haberet, vbi gemelli sexu dispares essent: nam cum mas absque dubio calidior sit 25 fœmina, ac plerumque fortior, omne alimentum ad se alliceret, & vt plurimùm, cùm gemelli sexu distincti nascuntur, fœmina inabsoluta in lucem exiret, cùm tamen contrà quotidiana experientia nos doceat, quippè cùm nascantur gemelli sexu distincti, quorum vterque pariter absolutus conspicitur. Adde, quòd mul-26 tò frequctiùs, quàm nunc acccidat, illud euenire in gemellis conspiceremus, tamen rarissimè, quià rarissima etiam euentu est superfœtatio, gemellorum alterum perfectum, alterum imperfectũ, & vnum quidem citiùs, alium verò seriùs nasci videmus. Dari ergò superfœtationem ex his concludamus; alij tamen ad eam demonstrandam meliora adducant, si hæc minùs arridere videantur.

27 Sed antequàm hinc discedamus, pro Medicis, ac Philosophis præcipuè videndum, cur præ cæteris fœminis (paucis quibusdam 28 exceptis, nam canem sępè superfętare firmat Fernel. loco citato) mulier faciliùs superfoetet; cùmque hoc euidentem habeat ra-29 tionem, quià nimirùm etiam prægnans marem admittit, & coitu delectatur, videndum, cur mulieri magis, quàm cæteris foeminis illud accidat, cui interrogationi nullum fortasse aptius responsum dari potest, quàm quod dedit Popilia, Poppia, seù mauis Poppeia M. Agrippæ filia, à multis auctoribus relatum, erat 30 verò, quòd cæteræ foeminæ bestiæ sint, quod responsum totam quidem rei naturam comprehendit.

Cæteræ namquè foeminæ, quia bestiæ sunt, per sensibilem 31 tantummodò appetitum mouentur ad appetendum, qui à Natura sola regitur, & per eum ea solùm appetuntur quæ, ad ipsius Naturæ conseruationem requiruntur, vndè est, quòd animali finem à Natura sibi destinatum adepto, illicò appetitus ille quiescit, & 32 ea de re, cùm in illis finis coitus sit conceptio, non ampliùs, cùm conceperunt, coitum appetunt. In homine verò præter sensibi-33 lem appetitum, qui à Natura regitur, reperitur etiam intelligibilis, qui Naturæ minimè subiacet, & quo non solùm ea vult, quæ sibi peculiaria sunt, sed ea quoquè, quæ cæteri appetitus

ſibi ſubminiſtrant; etiam ſi ergò inferior, ſiuè ſenſibilis appetitus ſuo fine potitus quieſcat, non quieſcit tamen ſuperior, ſeù intelligibilis, ſi ſibi ſenſibiles ſpecies à Phantaſia, cui à ſenſibus exterioribus traſmittuntur, interim præſententur; & tũc non aliter quàm cæteri inferiores appetitus, nec alia ad appetendum inſurgit, eademque quæ ipſi volunt proſequitur, quod quidem non niſi tunc euenit, cum huiuſmodi intellectualis ap-
34 petitus, qui Voluntas dicitur, non ſecundùm debitum, ac rectum ordinem mouetur: cùm enim rectè, & ſecundùm ſui naturam mouetur à ſolo intellectu ad appetendum excitatur, vt alibi di-
35 xi. Canis verò, aut ſi quod aliud animal eſt, quod ſuperfoetet, idcircò hoc peculiare habent, quià fortè non vnica conceptione implentur, vnde non integrè quieſcit eorum ſenſibilis appetitus, quià non integrè ſuo fine potitus eſt, neceſsè verò habebat canis ad ſuę ſpeciei conſeruationem, vt vnica vice plures pareret, non tamen plures vnico coitu fortaſsè generari in illo potuerunt, quia mares huius ſpeciei, quòd natura calidi, & ſicci ſint, paucum ſemen effundunt, aut fortaſsè alia ratio in his eſſet quærenda, quam tamen ad præſens inueſtigare minimè vacat.

SVMMARIVM.

1 *Superfœtatio quid.*
2 *Parei definitio examinata.*
3 *Quandò fiat ſuperfœtatio.*
4 *Alex in l. cum quidam explanatione hallucinatus.*
5 *Tex. in l. Cum quidam ſecundùm Alex. non loquitur de ſuperfœtatione. Confutatur num. 7. & num. 11. & 12. 13. & 14.*
6 *Tex. l. Cum quidam ſecundùm Alex. importat, quòd ex vna eademque conceptione poſſint intrà certum tempus plures fœtus gigni.*
8 *Superfętatio non fit ex vno coitu.*
9 *Conceptus multiplex quomodò fiat.*
10 *Ex vno eodemque coitu plures conceptus fieri poſſunt.*

Quot

Quid ſit ſuperfœtatio, quomodò, & quanto tempore poſt priorem conceptionem fieri poſſit.

QVÆSTIO IV.

1 SVPERFOETATIO eſt conceptio ſuprà conceptionem facta, vt ex ipſius rei natura elicitur, & ex modo, quo ea fit, quem tradit Hipp. in lib. de ſuperfoetat. in princip. & facit citata l. Cum quidam. §. ſuum hæredem. ff. de acquirend. hæredit.
2 Neque enim definitio à Pareo allata mihi probatur, cùm non explicet rei naturam, niſi verborum circumuolutione eam declaret, vt ab ipſo factitatum eſt. ſiquidem dicentes, quòd ſuperfętatio eſt ſecunda quædam conceptio, poſſumus, & hanc ſecundam conceptionem factam intelligere poſt prioris conceptus editionem: neceſsè ergò habet Parei definitio ea, quæ ibi ſequitur declaratione, nimirùm, cùm ſcilicet mulier grauida iterùm con-
3 cipit: nam ſuperfoetatio tunc fit, vt aliàs dixi, cum mulier, quæ iam concepit, & grauida adhùc eſt ex nouo coitu, ac nouo ſemine alium inſuper foetum concipit.
4 Atque hinc patet error Alex. in citata l. Cum quidam ſub num. 4. qui vel malè intellexit naturam ſuperfœtationis, vel

malè textum illum contrà Glo.opinionem interpretatus est:duo enim asserit ille,quorum vtrũq;vt mihi videtur, falsum est, nam
5 primò dicit, quòd tex. ille non loquitur de superfoetatione, quià necessum erat, quòd ex nouo semine fieret noua conceptio, quod tamen, inquit, textui huic manifestè repugnat, quia vir mulieris,de qua ibi, iam decessisse supponebatur, vndè non poterat mulier illa ex nouo coitu iterùm concipere, ex quo concludit, textum illum de superfoetatione loqui non posse. Secun-
6 dò dicit, quòd intellectus eius textus est, quòd ex vna eademque conceptione possint intrà certum tempus plures foetus formari.

Sed Alex. vt mea fert opinio; non benè textum hunc ponderauit: nam cùm ibi dictum esset, quod ei, quæ in vtero
7 habet, non licet pro humanæ Naturæ conditione alium fœtum suprà priorem formare, additum est, hoc in aliquibus post certum tempus prioris conceptionis euenire; non tamen textus vult, quòd ex vno eodemque coitu posſint diuersis vicibus plures conceptus formari, vt Alex. inquit, neque enim
8 ex eodem semine fieri potest superfoetatio, quippè cùm illico atque semen in vteri cauitatem peruenerit, eiusque acetabu-
9 lis, capitibus nimirùm venarum adhæserit, conceptus fit, & si in vno tantùm loco hæserit, neque disciſſum fuerit, vnicus tunc conceptus insurgit, sin autem in plures partes scindatur, pluribusque locis se se insinuauerit; plures emanant conceptus; at si non illicò locis adhæserit, tunc subitò nullo interiecto tempore semen diffluit, & ab vtero foràs exit; si enim absquè hoc, quod, concipiatur retineretur, illicò putresceret, & dolores ingentes, aliosque morbos, ac symptomata excitare posset, nam extrà suum locum permaneret, neque ab vllo calore regulari posset, à proprio enim necessariò extrà sua vasa destitue-
10 retur. Ex vno ergò eodemque coitu plures formari conceptus verum quidem est, & probat Hippocr. in libro. de Natur. Puer. in fine, si ità intelligas,vt omnes vno eodemque tempore fiant, non autem in diuersis temporibus, & successiuè, ità vt ex vna parte seminis vnus conceptus nunc fiat, ex alia verò alius postridie, vel seriùs, vt existimat Alex. cuius intellectus in hoc textu omninò venit reijciendus.

Ex

11 Ex quo patet textum hunc de superfœtatione loqui, vt ea verba declarant, Quod quidem post certum tempus conceptionis euenit. Et ratio ab Alex. in contrarium allata, quòd ideò dici 12 non possit, textum illum de superfœtatione loqui, quià maritus illius mulieris decesserat, omninò vana est; & duplicem habere 13 potest responsionem. primam, quòd non erat necessariũ in eo casu, maritum mulieris illius a priori conceptu facto illicò decessisse, possibile enim erat, quòd etiam post sex, aut septem, & plures menses decessisset: nequè enim firmat textus, illum illicò atq; cum vxore coiuerit, vitam obijsse.

14 Secundò responderi potest, quòd ea verba non applicantur proposito casui; textus enim in ijs verbis non de ea muliere sigillatim, sed de omnibus, ac vniuersaliter loquitur, ac si dixisset; Cum hæc, de qua loquimur, vnum gerat conceptum, nec mulieres denuò concipere soleant dum adhùc vtero gerunt (licet aliquandò in nonnullis illud accidat, vt post certum tempus denuò concipiant) quæ noua conceptio superfœtatio dicitur. Non ergò de ea muliere, de qua ibi, ea verba sunt intelligenda, sed vniversaliter de toto fœminino genere, vndè ratio ab Alex. asignata, etiam si pro vera admitteretur, tamen non haberet hìc locum

15 Sed videamus iam quot dierum, aut mensium spatio post priorem conceptionem fieri contingat superfœtatio: nam ex aliàs cit. l. Antiqui. §. sed. ff. si pars. hæred. pet. terminus superfœtationis videtur esse quadraginta dierum; tamen iam sępiùs adductus tex. l. Cum quidam, nullum tempus præfixit superfœtationis, sed benè per ea verba, post certum tempus, determinare visus est, quòd non quolibet tempore indifferenter fieri posit. sed ea verba exponens Glo. ibi, & alij, quos citat Alex. ibid. num. 4. dixit, hoc tempus intelligi debere pro termino quadraginta dierum; licet Paul. ibid. num. 3. etiam vsquè ad sexaginta terminum hunc 16 extendi voluerit. Priorem tamen opinionem plerique ex Medicis acceptare videntur, testaturq; inter cœteros Marinell. de m ed. mui. lib. 3. cap. 4. qui suprà hoc tempus factam superfœtationem portentosam existimat.

Verùm Alex. ibidem sentire videtur, quòd quocumque con-17 ceptionis prioris tempore fieri posit superfœtatio, & adducit ad hoc Raphaelis testimonium, qui ex Iacobo Forolinien. Medico

insigni

insigni accepisse se dixit, quandam mulierem tertio post primam conceptionem mense superfœtasse, quod & alij Medici firmarunt & in quarto quoquè mense, ac suprà factam vidisse se narrarunt. Peræd. in Schol. ad Pascal. de cur. morb. lib. 1. cap. 55. Andr. Laur. Anat. lib. 8. quæst. 32. & alia rara huiuscemodi exempla habes apud Schench. lib. 4. obser. de superfæt. Tamen non absq; firma ratone, & summorum virorum auctoritate locutam esse Glo. inibi dixerim, sed scitè admodùm, ac prudenter; nam superfœta-
19 tio, licet quocunque tempore euentu rara existat, plurimùm tamen non nisi dum prior conceptus recens, ac pusillus est contingere solet; vndè rectè assignatur quadraginta dierum terminus:
20 in hoc enim spatio adhùc fœtus vix integrè delineatus est, & cùm admodùm pusillus sit, non multum locum in vtero occupat, quod multò faciliùs euenit, si fœmineus sit, vndè leui negotio potest superuenienti semini locum præbere, cùm præsertim non ità adauctus existat, vt vniuersum alimentum à matris corpore demissum absumens, posteriorem conceptum eo destitutum penitùs relinquat; at, transacto prædicto termino, fœtus in multò maiorem molem attollitur, & vteri vniuersam capacitatem ità occupat, vt illum vndiquè distendat: nam tunc temporis primùm venter attolli animaduertitur; quòd si eo tempore coitu vtente muliere semẽ virile ad internam vteri cauitatem penetret, a priori conceptu quo minùs hæreat venis ipsius vteri impeditur; qua de re Aristot. locis sæpiùs citatis de hist. & Gener. Animal. superfœ-
21 tatum conceptum augeri posse dixit, si proximè à priori concipiatur, nam qui longo post tempore concipiuntur, perfici non possunt, sed dolorem excitantes se, ac priorem conceptum ab vtero protrudunt. Atquì eadem fortasse caussa nimirùm formationis, ac magnitudinis ipsius conceptus mouit Paul. in cit. l. Cum quid.
22 num. 3. vt superfœtationis terminum ad sexaginta dies prorogaret. nam plerique conceptus non nisi tanto tempore perfectè formati existunt, & ad eam magnitudinem perueniunt, quam alios in quadraginta dierum spatio acquirere dicebam, atquè in his contingere posse superfœtationem etiam intrà sexaginta dies non ità admirandum.

23 Cœterùm cùm Alex. videret glosam inibi ex intermediorũ dierum numero inter primum, & secundum partum arguere etiam distantiam

diſtantiam temporis conceptionis inter vnum, & alium fœtum, gloſæ opinionem reprobauit, quæ ex hoc, quòd mulier illa, cùm quatuor eſſet enixa, poſt quadraginta dies à partu quintum pepererit, concludit, totidem diebus hunc quintum fuiſſe poſt prio-
24 rem fœtum conceptum. Nam cùm verum ſit, inquit Alex. quòd mulier & ſeptimo, & nono, & decimo pariat, potuit mulier illa priores fœtus parere ſeptimo menſe, quintum verò parere nono, & in hoc caſu poterat, inquam ego, vel non eſſe ſuperfœtatus hic quintus, ſed ſimul cum alijs conceptus, vel poterat, inquit ille, ſuperfœtatio contigiſse tribus, aut quatuor diebus poſt priorem conceptionem. non videtur ergò ex diſtantia partionis ar-
25 gui poſſe diſtantiam conceptionis.

26 Verum enimuerò, licèt admodū ſenſatè loquatur Alex. tamē glo. & ratione, & auctoritate innititur, ratione, quià cùm ſuperfœtatus conceptus multò debilior priori ſit, ſi ſolummodò per paucos dies poſt priorem conceptus fuiſſet, facilè priori ab vtero prodeunte, ſimul & ipſe prodijſſet, cùm parùm diſtaret à par-
27 tu; nam faciliimè abortiuntur fœtus in vltimo menſe, & per paucos dies antè partum Auic. 21. 3. tract. 2. cap. 10. Ea igitùr occaſione facilè excidiſſet, ſi tam vicinus partui fuiſſet: at ſi adhùc per quadraginta dies, vel quaſi ſuperfœtatus diſtabat à partu, non tam facilè excidiſſet. Facit etiam pro glo. Hipp. auctoritas in lib. de Nat. Puer. qui Gemellos (qui ſcilicet vno cōgreſſu ſunt cō-
28 cepti) eodem die naſci tradit, eſseq; ſemper eandem diſtantiam in naſcēdo inter priorem conceptum, & poſteriorem, qui ſuperfętatus ſit, quæ fuit in eorummet conceptione, tradunt Ferne. Pareus, & Marinel. locis ſupràcit. Plurimùm ergò glo. opinionem verificari certùm eſt, licet & Alex. ſententia aliquandò, tamen admodùm raròveritatem habere poſſit.

PARS

PARS TERTIA.

DE MOLA.

SVMMARIVM.

1 *Quæ molam gerit suspectam suam pudicitiam habet.*
2 *An molam gerens prægnans dici debeat, & prægnantis gaudere priuilegijs.*
3 *Mola quid ex aliquibus. confutatur nu. seq.*
5 *Mola propriè quid sit, & num. seq. ex Laurentio.*
7 *Exminatur Laurentij definitio.*
8 *Mola quomodò generetur ex Hipp.*
9 *Imbeccillum, & morbosum differunt.*
10 *Imbeccillum quod est non illicò est præternaturam.*
11 *Semen non solùm facultas est, sed materia.*
12 *Mola plerumque cum vero conceptu gestatur.*
13 *Vbertas alimenti non potest impedire fœtus formationem. rationem vide num. seq.*
15 *Mola quid propriè ex Hipp. mente.*
16 *Mola propiè quid ex nostra sententia.*
17 *Duo præcipuè molarum genera.*

Quid sit Mola. QVÆSTIO V.

TRACTATIO hęc de Mola non modò non inutilis Legum professoribus, sed scitu quam necessaria censenda, cùm circà eam rem non leuis ponderis casus occurrere possint: si enim mulier aliqua, quam minimè cum viris versari conueniret, & 1 à lege, vel à Religione prohiberetur, molam gereret, suspectam pudicitiam suam haberet, cùm plerique doctorum hominum suspicati fuerint, immò pro certo habuerint, molam non posse absq; viri concubitu gigni, contrà tamen sentientibus alijs doctissimis pariter, ac præcipuæ auctoritatis viris.

2 Potest etiam de muliere, quæ molam gerat illud controuerti, an

an grauida dici debeat, necnè, ità vt grauidarum priuilegijs permittenda ſit gaudere, & an ex mola decedens ex grauiditate deceſſiſſe ſit dicenda. Itaquè non abſq; ratione quilibet doctus Legumperitus hæc ignorare non debet, ſi modò in euenientibus caſibus rectum iudicium ferre velit.

Videndum ergò antè omnia quid propriè ſit mola, multa enim molæ nomine inſigniuntur, in quorum acceptione falli quilibet artis Medicæ imperitus poſſet: nam non de omni mola dubitari contingit, an abſque viri vſu generetur, ſed de mola propriè ſic dicta, de cuius tamen eſſentia non conuenit inter Medicos.

Quidam enim, inter quos ſunt Moſchio, & Cleopatra de morb. mul. cap. 7. Aet. Tetrab. lib. 16. cap. 80. Paul. ſuæ Med. lib. 3. cap. 69. voluerunt, Molam eſſe induratum vuluæ tumorem, quam tamen opinionem refellit, ac confutat Maſsaria in Prælect. de morb. mul. cap. 18. in prin.

Alij verò, vt Gal. 14. Meth. cap. 13. claſſ. 7. & 14. de vſu patt.
5 cap. 7. claſſ. 1. & cum eo ceteri omnes, Molam carnem eſſe dixerunt informem, ac ocioſam, & hanc fuiſſe etiam Hipp. opi-
6 nionem elicitur ex lib. de ſteril. antè finem. Galeni tamen definitione non contentus Andr. Laur. Anatom. lib. 8. quæſt. 13. talem adduxit, Mola caro eſt informis, ocioſa, ac dura in vtero muliebri ex ſemine imbecilliore genita, quod conformationem quidem aggreditur, ſed ſanguinis copia obrutum finē ſuum aſſequi non poteſt, & animalis loco carnem generat.

7 In hac tamen Laurentij definitione maximam difficultatem facit, quòd ex ſemine imbeccilli molam procreari dixerit, cùm tamen Hipp. 1. de morb. mul. verſ. med. & lib. de ſteril. verſ. f. tradens modum, quo mola generari ſoleat, dixerit, vbi copioſi men-
8 ſes paucum, ac morboſum ſemen conceperint: maximam enim differentiam ego facio inter imbecillum, & morboſum, quam
9 facit etiam ipſe Gal. de ſympt. diff. cap. 4. claſſ. 3. Itaquè aliud eſt firmare, quòd mola ex morboſo ſemine generetur, aliud quòd ex imbeccillo: imbeccillum enim ſemen conceptum imbeccillum gignet, morboſum verò morboſum, præpoſterum, ac non natu-
10 ralem. non enim imbeccillum illicò præternaturam euadit, ſed benè morboſum. Si velis ergò formatricem ſeminis facultatem eſſe imbeccillam, formabit quidem, ſed imbeccilliter, ſi verò natu-

ralem

ralem statum mutauerit, & morbosa euaserit, tunc præpōsterè, & præter Naturæ ordinem efformabit, & tunc quidem non animatus fœtus, sed informis caro enascetur.

11 Prætereà cùm tam virile semen, quàm fœmineum, & menstruus simul sanguis non solùm facultas sint, sed materia, ex qua omnia in corpore generantur, Gal. pluribus in locis, & præcipuè 2. de sem. cap. 2. class. 1. imbeccillitas verò sit tantùm ex parte virilis seminis, & non solùm ex parte facultatis, sed etiam ex parte materiæ, quià pauca, vt Hipp. dicebat, iure ea solùm malè conformata apparere deberent, quæ ab ipso semine tanquam ex propria materia conflantur, non verò omnia promiscuè, quià, & facultas, & materia tam seminis muliebris, quàm menstrui salua est, ac valida.

Et ad id, quod additur, formatricem seminis facultatem à sanguinis irruentis multitudine obrutam, & ab opere impeditam fuisse, respondeo, quòd hoc ex eo demonstratur falsum, quià mo-
12 la plerumquè cum vero conceptu reperitur; quomodò ergò multitudo sanguinis potuit semen impedire, quin materiam informare posset, si potior eius pars in veri conceptus alimentum absumi-
13 tur? præterquamquod vbertas alimenti non potest impedire fœtus formationem. tradit Mercurial. de morb. mul. cap. 3. nec deest
14 ratio. quià si hoc esset multò plures, quàm nunc concipiantur, molæ in dies viderentur, quià multæ sunt fœminæ, quibus tanta sanguinis copia affluit, vt, nisi per venæ sectionem dematur dum vtero gerunt, facillimè fœtus perdant. si ergò in aliquibus vbertas alimenti impedire posset fœtus formationem, maximè posset in his, quod tamen euenire non videmus. Itaquè si ad Hipp.
15 mentem Molæ definitio tradenda est, ego talem afferrem. Mola caro est informis ex morboso semine, & multo confluente sanguine in vtero generata non aliter, quàm verus fœtus generetur.
16 Verumtamen si ex propria sententia Molam definire licet, dicerem; Molam carnem esse informem ex fœminino semine, ac sanguine, masculeo deficiente, quod formam præbere potuerit generatam in vtero, non secùs ac verus conceptus generari soleat. cuius definitionis rationem ex sequentibus habebis.

Notandum verò quid propriè Molæ nomine accipi debeat, quod licet ex prædicta definitione habeamus, tamen sciendum

multa

multa Molæ nomine etiam insigniri, vt ventositas in vtero collecta, quæ Mola ventosa dicitur, aqua ibidem coadunata, & dicitur Mola aquea,& huiusmodi,quæ tamen æquiuocè tantùm Molæ vocantur, quarum omnium differentias qui scire cupit, legat recollecta per Schench. lib.3.suar.obseruation.Tit. prop.de Mola. Est insuper quandò in vtero, non tamen in cauitate, sed vel propè os, aut alibi propendentes carunculæ generentur, quæ non eo modo quo fœtus procreantur, sed ex superfluitatibus ad eas partes præcipitatis, & hæc quidem Molæ vocari non possunt; sic nequè tumores, nec huiusmodi quicquam præter id, cui allata conuenire possit definitio.

17 Est autem vera mola in duplici differentia, nam nonnullæ nutriuntur solummodò, non tamen viuere videntur,& hæ inanimatæ iurè vocantur. aliæ autem non solùm nutriuntur,sed etiam vitæ sensu participes videntur esse, & animalium quorundam formam, vt Buffonum, Ranarum, Tincarum, Lacertorum, Solearum, & huiusmodi imitantur, quæ animatæ molæ ob id dicuntur, & de vtrisquè ad præsens hæc instituitur oratio.

S V M M A R I V M.

1 *Mola non generatur absq; virili semine.*
2 *Mulierem nemo vnquam vidit molam, aut simile quidpiam sine viro gerentem.*
3 *Nullus conceptus in viuiparis potest absquè concursu maris, & fœminæ generari. declaratur num.22.*
4 *Nihil potest fœmina inter viuipara quicquam per se generare, vt potest inter ouipara.*
5 *Formationis omne principium à Maris semine. vide num.24.*
6 *Secunda ratio, quòd Mola non possit absque virili semine gigni. vide num.29.*
7 *Mola generatur ex solo fœminino semine. & nu.seq.*
9 *Prægnantes præ cæteris molas gerunt.*
10 *Mola cum vero conceptu generari simul non potest.*
11 *Mola superfœtari non potest, si ex virili semine generationem sortiatur. & cur.num.14.*

Historia

Vtrum mola absque Viri concubitu generari posit.

QVÆSTIO VI.

DE Molę generatione maxima cõtrouersia est inter Medicos, asserentibus nonnullis, nullo modo absquè viri vsu, ac virili semine gigni posse, contrà vero contendetibus alijs, non nisi ob defectum virilis seminis eam procreari, vtriquè autem suis argumentis, ac rationibus suam sententiam tuentur.

Priori

1 Prioris sententiæ videbatur esse Hipp.qui docens modum,quo fieri solet Mola,dicebat,ex pauco, ac morboso semine concepto, & multis ad illud confluentibus menstruis eam gigni; vndè cùm dixerit ex semine fieri, ex virili semine intelligere videbatur, ac profectò ità illum sensisse non dubito; sed Fortun. Fidel. lib. 3.de relat. Med. cap.5.inuitum fortasè Hippocratem ancipitem in ea re fecit, cùm tamen eius mens satis superquè aperta videatur, quam etiam notam fuisse Gal. credendum, & id circò illum 14. de vsu part. cap. 10. class. 1. seriò affirmasse, nunquam aliquem fuisse, qui mulierem viderit,molam absquè viri vsu gerentem.

2 Arist. quamquam in modo generationis euariat, tamen in eo conuenit, quòd non nisi ex semine virili fiat; tametsi in lib. 10. de hist. Anim. cap. vlt.(si modò Arist. eius libri auctor est, nam aliqui de ea re dubitant) innuere videatur,quod ex defectu alterius ex seminibus concurrente vteri caliditate, & attrahendi facultate generetur.

Galeni porrò opinionem maxima Medicorum pars secuta est, ità vt magis communis ea opinio effecta videatur.Fuit etiam eiusdem opinionis Actuar. lib.1. Meth. med. cap. 22. sed ex recentioribus adhærent præcipuè seqq. Fernel. Physiol. lib. 7. cap. 8. & Pathol. lib. 6. cap. 5. Montanus de Vterin. affect. in princip. Amat. Lusitan. Curat. Medic. centur. 4. curat. 36. Cordeus in princip. de morb. vulg. Holler. de morb. inter. lib. 1. cap. 61. & ibi Valles. in exercitat.ad prædictum cap. Massar. suæ pract. lib. 4. cap. 8. & in prælect. de morb. mul. cap. 8. Riolan. in Method. part. sect. 4. tract. 2. cap. 9. Rueff. de hom. concep. lib.5. cap.1. Capiuacc.Med. pract. lib. 4. cap.7. Vidius Iun. de curat.memb. lib. 11.cap. 20. Rondolet. in Meth. lib. 2. cap. 67. Hucher. de sterilit. lib. 3. cap. de Mola.Piso. de cognosc. & cur. morb. lib.3. cap. 53. Pareus lib. 23. cap. 53. Altomar.de medend.hum.corp. mal. cap. 112. Zoroast. Tinell. Consult. Med. cons. 11.Herman. Corbeus sui Gynecei lib. 2. cap. 3. Andr.Laur.Anat.lib.8 quæst. 13. Zecch. Consult. Med. lib. 1. Consultat.86.Roderic.à Castr. lib. 3. de morb. mul. cap. 7. Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 10. problem. 8. per totum, & alij quam plurimi, qui & ratione, & experientia,quæ sequitur, nituntur.

3 Ratio est. Nullus conceptus in viuiparis potest absque concursu

Maris, & fœminæ generari; vndè, cùm & ipsa Mola conceptus quidam sit, licet mendosus, non poterit absquè vtriusquè opera
4 fieri: neq; enim in viuiparis sicuti in ouiparis potest fœmina per se quicquam generare, in ijs etenim fæmellæ absquè Maris opera aliquandò oua intra se generant, at non ità in viuiparis potest con
5 tingere, quià omne formationis principium à Maris est semine Gal. 14. de vsu part. cap. 7. class. 1.

6 Sed ratio, quæ ab experientia desumitur, insuperabilis omninò est: nam si Mola ex solo muliebri semine generari posset, plurimùm quidem in virginibus conspiceretur iam nubilibus, alijsquè iuuenculis mulieribus coitu non vtentibus. cùm enim in his plurimum semen aggregari necessè sit, si quandò vel ex se pollueren- tur, vel illis ex somnij ludibrijs pollutio accideret; facillimè molam conciperent, quod tamen nunquam visum est, Galeno teste vbi supra.

7 Contrariæ tamen sententiæ omninò sunt viri doctissimi, ac classici, qui sequuntur. Auic. 21. tertij tract. 2. cap. 18. Gordon. in lib. part. 7. cap. 18. Vallesc. in Philon. lib. 6. cap. 15. Pedemon. in addit. ad Mes. pract. summ. 4. cap. 15. Scaliger. Comm. lib. 10. de hist. Anim. tex. 43. Lemnius de occult. Nat. mirac. lib. 4. cap. 19. Rocheus de morb. mul. cap. 7. Bonacciol. in Ennead. mul. cap. 5. Vallesius contrad. Med. lib. 2. cap. 7. in f. Marcell. Donat. histor. mirab. lib. 4. cap. 25. Fuchsius suæ pract. lib. 3. cap. 28. Marinell. de Med. mul. lib. 2. cap. 26. Ioseph. de Conticill. pract. ration. lib. 3. cap. 37. Fortun. Fidel. vbi sup. Mercurius in lib. della Commare lib. 2. cap. 41. & eam etiam tanquam probabilem afferunt, Actuar. pro contraria sententia suprà citatus. Alex. Bened. lib. 25. cap. 34. Camill. Rauenn. in Method. ration. cap. de Mola, Taurell. in comm. lib. 3. Breuiar. Arnald. cap. 5. & nouissimus omnium Moxius in Method. med. morb. mul. per venæ sect. lib. 2. cap. 29. & alij plures.

Ego vtramquè opinionem examinans, ac diligenter, diù, ac multùm rei naturam perscrutatus, anceps longò tempore, ac ve-
8 ritatis incertus existens, tandem in Auic. sententiam inclinaui, quam euidentiores, ac magis probabiles rationes mihi persuadebant, eamquè dehinc diligentiùs, exactiusquè examinans, validioribus, ac non nisi necessarijs vt mihi videtur, rationibus con-

firmaui,

firmaui,præsertim cùm rationibus in contrarium adductis promptam haberem responsionem.

9 Plurimùm verò me mouit, quòd viderim molam frequentiùs cũ vero conceptu,quã solã à mulieribus gestari;hoc enim & experientia constat, & notat ex recentioribus Varand. lib.2.de morb. mul. cap.5. Mola ergò in prægnantibus vel vnà cum vero conceptu ex eodem semine, vno eodemquè congressu erit generata, vel superfœtata erit. at si ea ex semine virili necessariò procreari debeat, horum neutrum dici poterit.

10 Nam quòd simul cum vero conceptu generari non potuerit patet, quià Mola ex morboso semine fit, verus conceptus non nisi ex sano. constat autem semen illud sanum fuisse, non verò morbosum, quià ex eo verus conceptus conflatus est; absurdum verò esset dicere partim morbosum fuisse, partim sanum, preterquamquod si mola nõ solùm ex morboso semine generari debuit, sed & ex multo confluente ad vterum sanguine,hoc in huiusmodi casu non potuit habere locum, quià portio seminis, ex quo verus conceptus generatus est tanquam calidior,& robustior ea portione, quam morbosam fuisse dixeris, ad se potiorem, & calidiorẽ, & maiorem sanguinis partem attraxit deficiẽte ergò ea sanguinis copia Mola non potuit vnà cum vero conceptu generari.

11 Neque etiam in prægnantibus Mola ex superfœtatione procreari poterit, si ex semine virili gigni debeat; licet Mercurial. lib.1.de morb.mul.cap.3.& Petr.Sal.in Annot. ad Altom. pract. cap.113.voluerint molam ex superfœtatione fieri posse, quamquam ex semine virili generari tradunt; argumento ducti historiæ ab Hipp. enarratæ 5.Epidem. de vxore Gorgiæ, quæ post fe-

12 mellæ partum, quadraginta dierum spatio interiecto molam peperit; sed non considerarunt viri doctissimi ex hoc minimè argui

13 posse,Molam in eo casu fuisse superfœtatam,quià mola, cùm sit quid præternaturam;non habet determinatum tempus sui exitus, nam aliquandò per integros annos, & per totum vitæ curriculum gestatur, vt aliàs dixi; itaquè poterat in eo casu Mola vnà cum vero conceptu esse generata, & dehinc, eo spatio interiecto, foràs eiecta.

14 Sed cur superfœtari non potest Mola, si ex virili semine gigni deberet? quià cùm os vteri conniueat,& semen,ex quo mola con-

cipitur & ſpiritibus deſtitutum, ac craſsius exiſtat, quàm oporteat, vt ex Hipp. habetur 2. de morb. mul. antè f. Ceſalpin. Art. Med. libro 8. cap. 11. non poteſt ad vteri cauitatem peruenire, & vteri internum oſculum penetrare. quibus adde eandem rationem, de qua ſuprà: nam cum requiratur ad Molæ generationem ſanguinis multitudo ipſum ſemen obruentis, & formatricem virtutem opprimentis; non poteſt ea in hoc caſu adeſse, quia potiorem, & calidiorem ſanguinis partem ad ſe verus conceptus atthra it, & fęculentior, ac frigidior relinquitur, quæ ad molæ generationẽ non ſolũ non concurret, ſed eam omninò impedire poterit. Reſtat ergò quòd cùm non potuerit mola vllo ex traditis modis pro-
15 creari, ſi ad ipſius generationẽ virile ſemen concurrere debuiſſet, aliter conflata ſit, modo videlicet, de quo inferiùs dicemus.

16 Præterea in mola ſemper generatur caro quædam eiuſdem ſemper conditionis, quod eſſe non deberet, ſi ex morboſo ſemine generaretur: nam quod morboſum eſt, cùm non ſemper eodem modo morboſum ſit, ſed multum euariet, deberet etiam ſi quid ex eo gignitur variare. cùm effectus ergò ſemper ſit idem, ac vniformis, dicendum videtur, quod ab agente Naturali ſit. at à ſemine virili non poteſt eſſe, quià ex hoc ſi muliebri admiſceatur, generaretur conceptus naturalis, ac verus. ergò potiùs à muliebri ſemine, virili deficiente, procreatam fuiſſe dicendum eſt; nã quià hoc agens naturale eſt, idcircò vniformiter ſemper agit, quià verò à virili deſtituitur, id circò non verum, ſed mendoſum conceptum gignit, quod quidem per accidens eſt, operatur enim quantùm eſt ex parte ſui, nec niſi, vt dixi, ob defectum alterius in operando deficit.

17 Maximè verò præter hæc vrget, quod ſequitur; cùm etenim ſemen non ſolùm facultas ſit, ſed materia, Gal. 2. de ſem. cap. 2. claſſ. 1. ſi mola ex vtroque ſemine generatur, deberet in eius mole, ac conſtructione aliqua pars ſeminalis conſpici. at contrà in Mola nihil conſpicitur, niſi ſpecies quædam carnea, quam ex ſanguine generari ſatis conſtat, & teſtatur Galenus primo de ſem. cap. 10. at tale quid ex ſemine fuiſſe procreatum
18 dicendum non eſt, quià à priuatione ad habitum non datur
19 regreſſus, vt commune eſt Philoſophorum axioma; at ſemen ſanguis iam erat Gal. 2. de ſem. cap. 2. ſi ergò ex eo caro gene-

generetur, in sanguinis naturam denuò illud remeasse oportuis-
20 set: nihil enim aliud caro est, quàm sanguis constantem habens substantiam, & non fluidam Gal. primo de nat. fac. c. 10. class. 1. quòd si dicas eandem rationem esse de semine muliebri, si ex eo
21 solùm mola generetur, dico, quòd nulla spermatica pars potest absque vtroque semine generari, eodem Gal. teste ibid. lib. 1. neque tamen membrana, qua mola quæque obuoluitur ex virili semine conflatam fuisse dicendum; nam similes membranas ex fœmineo dumtaxat semine produci docuit Gal. vbi supra cap. 7. & firmat Rueff. de hom. conc. lib. 5. cap. 1. Itaquè cùm in mola satis appareat id, quod ex sanguine, & fœmineo semine genitum est, quicquam verò à virili generatum minimè conspiciatur, concludendum videtur, virile semen ad molæ generationem minimè requiri.

Ad rationes autem in contrarium adductas dicamus ad primã,
22 quòd verum quidem est in vera, ac naturali conceptione debere fieri concursum Maris, & fœminę; in non naturali verò, ac falsa conceptione, veluti est mola, hoc nullam habere necessitatem:
23 videtur enim, quòd non naturalis effectus etiam non naturali modo sit producendus; & quòd non naturaliter dispositæ caussę non secundùm Naturæ ordinem operētur; licet enim fœmineum semen, ac sanguis menstruus agentia naturalia sint, tamen in ordine ad generationem non sunt naturaliter dispositæ, si virili semine destituantur.

24 Quandò ergò dicitur, omne formationis principium à Mare esse, de naturali conceptione, ac formatione, non verò de non naturali est intelligendum. Simili enim ratione vides in dies, ouipara etiam absque maris opera oua intrà se gignere, quæ tamen generationi inepta sunt: ecquid nam obstat, quò minùs tale quid in viuiparis generari possit? si enim Mola, vt Gal. placet 14.
25 de vsu part. cap. 7. class. 1. ouo respondet, nulla ratione video, cur quemadmodùm Gallina inter ouipara ouum sine mare generat, sic & mulier inter gressilia non possit molam absque viri opera generare: nam Galenus ad hoc nihil aliud adducit præter experientiam propriam, cui tamen possunt aliorum doctorum hominum experientiæ cantrariari; nam & in aliquibus viderunt alij Molam absque viri vsu fuisse gestatam. vndè non debebat tam au-

26 dacter, nè dicam impiè Amat. Lusit. curat. Med. cent. 4. curat. 36. relligiosam illam mulierem impudicitiæ damnare sola Galeni auctoritate fultus: nam fortasse poterat in relligiosa illa Mola, absque vllo peccato fuisse generatam, vt in alijs euenisse constat.

27 Dicamus ergò nos, quòd & mola in gressilibus, & subuentanea oua in ouiparis vno eodemquè modo generantur; licet oui 28 generatio in his minùs extrà naturæ legem videatur esse, quàm Molæ generatio in illis: à natura enim est, vt ouipara oua intrà se procreent; ità vt priùs intendatur oui conformatio, dehinc caloris communicatio à semine maris, vt prolifica reddantur; in gressilibus autem Natura non intendit generare molam, sed semper generare perfectum conceptum ex vtroque semine simul commixto vno eodemque tempore, & idcircò concursus maris, & foeminæ fieri debet in seminum emissione, quod in illis necessarium non est, sed sufficit, si id, quod à foemina intrà se generatum est successiuè à maris semine foueatur. cuius rei rationem afferre, cùm non vacet, in aliud tempus reijciemus.

Ad experientiam porrò in contrarium adductā iam respondere 29 par est; constat enim, inquiunt, nullam mulierem absque viri vsu molam vnquam gestasse (licet fortè & virgines, & viduæ molam aliquandò, vt dixi, absque vlla pudicitiæ nota gestauerint, vt ex historijs patet relatis per Schench. suarum Obser. lib. 4. tit. de Mola,) sed ponamus nullam vnquam absque viro molam con-30 cepisse, & eius rei rationem adducamus, primo ergò dico, quòd in conceptione duo motus considerandi veniunt; prior colli vteri, & ipsius etiam vteri corporis attrahentis, & allicientis ad se virile semen, vt in ingerendis cibis stomachus, aut gula factitant, Galen. 1. de sem. cap. 14. de Vsu par. cap. 11. class. 1. secundus motus est vasorum eiaculantium ipsius mulieris semen ad vteri cauitatem effundentium, qui motus expulsionis est. Cùm er-31 gò mulier viro vtitur, si virile semen aptum generationi sit, vtroque motu concurrente vera, ac naturalis conceptio fit; at si intemperatum sit, & generationi ineptum, vel non possit ad vteri sinum penetrare, tunc quidem, non tamen semper, sed profectò interdùm, eodem vtroque motu concurrente, & muliere calidiore existente, & natura multùm conceptionis auida, conce-

ptio quidem fit, sed mendosa; nam solùm muliebre semen concipitur, virili ob sui intemperantiam, & ineptitudinem ex se excidente. In ijs verò, quæ coitu non vtuntur, sed vel sponte, 32 vel data opera semen eijciunt nullo modo conceptio fit, quià solùm motus expulsionis in ea actione cōcurrit, vel si aliquis motus attractionis fiat, debilior est, quàm sit necessarius, cùm ex minori delectatione fiat, deficiente semine virili, quod attrahat, quo tantopere ipse vterus delectatur; vndè est, quòd non tam facilè potest vterus suprà semen recolligi, cùm fortior sit motus expulsionis eiaculantium vasorum, quàm motus attractionis colli, & corporis ipsius vteri, quamobrem facillimè, & omninò semen mulieris excidit, præterquamquod, vt dicebat Mercurial. in coitu plurimùm, & multò magis, quàm in simplici pollutione muliebria loca calefiunt, & ex ea concalefactione sanguis ad ea confluit, ex quo semen muliebre iam auidè à Natura retentum nutriri faciliori negotio, ac foueri potest, ac coadiuuari, vt ad actum reducatur, in simplici verò pollutione neq; tanta locorum calefactio, neque ille sanguinis concursus fieri solet.

Sed adducamus aliam rationem, quæ fortasse plerisque magis arridebit, & est huiusmodi. In Virginibus venæ, ac viæ om- 33 nes ad vterum pertinentes angustiores sunt, quàm in ijs, quæ & viro vtuntur, & aliquandò pepererunt: in talibus enim venæ ex partus occasione ampliores multò redduntur teste, Hipp. in lib. de Nat. Puer. in fin. Itaque cùm ad molæ generationem requiratus confluxus sanguinis, & hìc talis confluxus non fiat etiamsi interdùm ex se polluantur, tamen neque molam, neque simile quidpiam concipiunt, deficiente sanguine ad seminis proprij alimoniam, ac ipso etiam semine non tanta vi attrahendi dotato, quanta necessè haberet, vt conciperetur; nam frigidiusculum est; non confluit ergò sanguis ad vterum in virginibus, vt in ijs, quæ viro vtuntur ob vasorum angustiam, quę causa cessat in alijs.

34 Sed etiam in viduis castam vitam degentibus eadem fortassè ratio potest habere locum, quippè cùm ex intermissione coitus desuescat Natura sanguinem consuetum ad vterum demandare, vndè est, quod tam in viduis, alijsque mulieribus castè viuentibus, quàm in virginibus viro maturis plurimùm reperies menstruorum defectum.

35 Ex quibus denuò colligamus modum, quo mola generatur; siquidem Natura valdè conceptionis auida existente, cùm ex aliqua præternaturali, aut accidentali causa non licet illi verum conceptum ex vtroque semine progignere, ex altero tantùm procreare tentat, & solùm muliebre semen concipit, retinet, ac fouet, sanguinem ad sui nutritionem ad vterum illicò relegans, sed quià à semine virili destituitur, nec cõceptam materiam efformare, nec viuificare potest, sed quãtùm ex parte sui potest, operatur.

Et hæc quidem de non vitalibus molis magna ex parte accipias velim; de vitalibus enim molis valdè quidem dubitandum est; neque enim posibile mihi videtur, vt muliebre semen tantùm posit, vt vitam subiectæ materiæ impertiri valeat, & tamen hoc ipsum absq; dubio non transit; quamquam ego semper magis suspectam eius pudicitiam haberem, quæ viuam molam gestaret, quam quæ non vitalem. Immò profectò de quacunq; magnum indicium violatæ castitatis ex generatione molæ desumerẽ, cùm aliàs rarisimè in ijs, quæ viro non vtũtur gigni manifestum sit; licet virile semen ad eius generationem neque vt efficiens, neque vt materialis causa concurrere mihi videatur.

36

37

38

Verum enim verò adhùc hæsitabundus in ea re satis superque sum, cùm non tam difficile mihi videatur, molam in muliere ex solius mulieris semine absquè viri vsu generari, quàm difficile persuasu mihi est, quòd perfecta quædam animalia, veros, ac quasi perfectos conceptus, licet debiles, & parùm vitales absq; maris opera generare posint, & tamen constat multorum, ac magnorum virorum testimonio, Equas absque Mare concipere, sed imbecillos fœtus parere. Varro de re Rust. lib. 2. cap. 1. Plin. nat. hist. lib. 8. cap. 42. Virgil. 3. Georgi. Solin. de sit. orb. lib. 3. cap. 26. & 56. Columell. de re rust. lib. 6. cap. 27. Auic. quẽ citat, & sequitur Alb. Magn. 6. de Anim. tract. 3. cap. 2. Gesner. in hist. ani. lib. 1. c. de Equo T. 1. de cuius rei veritate facundis. Poeta Torq. Tass. in suo maiori opere. Cant. 7. st. 76. ad Virg. imitationẽ ità habet.

Questo su'l Tago nacque, oue tal'ora
L'auida Madre del guerriero armento,
Quando l'alma stagion, che c'innamora
Nel cor l'istiga il natural talento,
Volta l'aperta bocca incontro l'ora

Racco-

Raccoglie i semi del fecondo vento,
E de tiepidi fiati, ò merauiglia,
Cupidamente ella concepe, e figlia.

Sed id ipsum de Tigribus iactat Claudian. de Rapt. Proserp. lib. 3. vers. fin. quod quidem si aliquam veritatem habet, iam non amplius hæsitabundus affirmare auserim, molam quamcunque posse absque virili semine in muliere gigni.

SVMMARIVM.

1 *Prægnans multis gaudet priuilegijs.*
2 *Molatica tanquam prægnans debet prægnantium priuilegijs gaudere. & cur num. seq. dic vt num. 7. & 8. Vide num. 11.*
4 *Mulier ex Molæ vitio decedens ex prægnantiæ, aut partus vitio decessisse dicenda. contr. num. 14.*
5 *In contractibus societatum excipi debent omnia mortis genera extrinsecam causam habentia.*
6 *Mola perrarò generatur in ijs, quæ viro non vtuntur.*
9 *Cur mola cum fœtu gestata occidens, faciat exceptioni locum.*
10 *Mola toto vitæ curriculo aliquandò gestatur.*
12 *Prægnans cur tot priuilegijs frui à Legibus permittatur.*
13 *Fœtus præcipuam miserationem habuerunt Leges.*
15 *Viri vsus non est immediata causa Molæ, sed disponens.*
16 *Molatica an infirma, & valetudinaria dici debeat.*
17 *Perlini opinio confutata.*

An molam gerens Mulier ad quosdam effectus prægnans dici debeat.

QVÆSTIO. VII. ET VLTIMA.

1 PRægnantem multis priuilegijs gaudere ex Legum indulgentia notum est ex ijs, quæ in hoc titulo quæst. 1. adduxi; vndè locus dubitationi fieri potest, an molam gerens debeat pro prægnante haberi, ità vt prægnantis priuilegio gaudere posit. Illud etiam dubium afferre potest, an Molatica ex vitio Molę decedente,

cedente,

cedente, caussa prægnantiæ perijsse dicenda sit, ità vt in societatibus officiorum locum exceptioni faciat.

2 Et quoad primum effectum Molatica videbatur debere connumerari inter prægnantes: cum enim ob incommoda, ac molestias, 3 quibus prægnantes afficiuntur leges illis in plerisquè indulgeant, patet, quòd & paribus incommodis, ac molestijs, quin immò fortassè maioribus detinetur etiam Molatica, vnde etiam hæc, vt ceteræ prægnantes legum indulgentia frui debet.

4 Quoad secundum verò non minùs videbatur, Molaticam ex molæ vitio decedentem debere facere locum exceptioni, tamquam si 5 ex prægnantiæ culpa decessisset, quià cùm omnia mortis genera in contractibus societatum excipiantur, quæ caussam habent extrinsecam, quià talia violenta omnia sunt, vt tit. de mor. causs. par. quæst. 1. num. 60. & alibi ibi abundè probatur, non magis ex hoc videtur debere excipi mors ex prægnantia, & partu, quàm mors ex mola, quià eandem videtur habere caussam, nimirùm Veneris vsum; etiam si enim non concedatur ex virili semine, tanquã 6 ex materiali causa Molam gigni, tamen videtur perraró admodùm in ijs, quæ viro non vtuntur generari, ob rationes de quibus suprà.

7 Dicendum videtur, quòd mola vel cum vero conceptu, vel sola gestatur. vbi cum vero conceptu generata sit, dubium non est 8 quòd in vtroquè effectu Molatica non ratione molæ, sed ratione fœtus prægnans cùm sit, prægnantium priuilegijs gaudere debeat, & decedens facere locum exceptioni, etiam si quoad fœtum, & ad ea, quæ ad partum, & prægnantiam pertinent, constaret, omnia ritè, ac naturaliter processisse, & solummodò molam 9 mortis propinquam caussam extitisse. Et ratio est, quia in hoc casu Mola est ex concomitantibus ipsam grauiditatem, & partum, & cõprehendi talis casus debet sub casibus ex caussa prægnãtiæ, & partus, præterquamquod Mola non est adeò vrgens caussa mortis subsequentis; nam aliquandò non magno vitæ incom-10 modo toto ipsius vitæ curriculo gestatur, teste Arist. 10. de hist. anim. tex. 43. & declarant historiæ relatæ per Schench. lib. 4. obseru. tit. de Mola. cum fœtu tamen generata non solùm ipsum fœtum plerumque interimit, sed & ipsam matrem, vt in casibus per eund. Schench. ibid. enarratis videre est.

Verum

13 Verum enim verò si solam Molam absque vero fœtu in vtero habeat Mulier, tunc neque quoad primum, neque quoad secundum effectum Molatica prægnãs dici potest. nam quoad primum dico, quòd si quibus priuilegijs grauida à Legibus insignitur, ijs non ratione molestiarum, quas in prægnantia perpetitur gaudet, sed ratione ipsius fœtus, cuius præcipuam miserationem habuerunt Leges; nè si grauida vel torqueatur, vel aliqua corporali pęna afficiatur, vel etiam insigni aliqua animi passione molestetur, fœtus pereat, & id circò nè ad iudicium quidem cogi accedere voluerunt.

14 Quoad secũdum porrò effectum Molatica ex molæ culpa decedens non debet facere locum exceptioni, licet enim concedamus, vt plurimùm requiri coitus vsum ad ipsius generationem, vt in 15 superiori quæstione annuimus, tamen vsus coitus non est caussa immediata, sed mediata, nec principaliter agens, sed solùm disponens; quià ex eius vsu magis incalescunt loca muliebria, & viæ ad vterum pertinentes ampliores redduntur, ex quo fit, vt faciliùs possit sanguis ad vterum ruerẽ ad ipsius molę nutritionem, vt dixi.

16 Cœterùm vtrum Molatica infirma, & valetudinaria dici debeat aliàs videbimus; pro nunc satis nobis sit concludere, Molaticam ad nullum effectum posse inter prægnantes connumerari, ità vt earum priuilegijs gaudere debeat, aut decedens locum facere exceptioni; ex quibus facilè apparet hallucinatum fuisse Perlinum, cum contrarium voluit veritatẽ habere, quo ad hunc secundum effectum, vt tit. de mort. causs. par. quæst. 4. dicam.

TITVLI TERTII
FINIS.

PAVLI

PAVLI ZACCHIAE
MEDICI ROMANI
QVAESTIONVM
MEDICO-LEGALIVM
TITVLVS QVARTVS
De Morte caussa Partus.

ADMODVM ILL.[RI] AC REVEREN.[MO] D.

D. IVLIO BENIGNO

SACRÆ AVLÆ CONCISTORIALIS

ADVOCATO.

ADMODVM ILL.[RI] AC REVER.[MO] D.

D. IVLIO BENIGNO

SACRÆ AVLÆ CONCISTORIALIS

ADVOCATO. S.

NAE ego te, quæ tibi aliquandò probata ſunt, ampliùs non improbaturum fore exiſtimauerim. quòd ergò hæc aliàs tibi accepta fuerint, & quòd in his omnium æquiſſimus iudex exiſtere potes, nulli ma-

gis, quàm tibi debebantur. Obſecro ergò ęqui bonique hæc conſulas, & obſequium hoc meum à me tibi debitum ne contemnas. Vale.

QVÆ-

QVAESTIONES MEDICO-LEGALES TITVLVS QVARTVS.

De morte caussa Partus,

SVMMARIVM.

1 *Tractatio de morte caussa partus est difficilis.*
2 *Contractus societatis requirit, ut pecuniæ in societatem datæ currant periculum amissionis.*
3 *Non potest percipi lucrum cessante periculo.*
4 *Propter periculum amissionis pecuniarum admittitur dans pecunias in societatem ad lucrum.*
5 *Contractus propter periculum sustinetur. & num. seq.*
7 *Homo, ut cætera animalia necessariò interit.*
8 *Ob mortem, & pecuniarum amissionem compensatur perceptio fructuum.*
9 *Homo multis periculis ab extrinseco subiacet.*
10 *Vita humana breuis.*
11 *Socius periculum currere debet, quod sibi ab intrinseca caussa imminet.*
12 *Nimis ampla esset lucrandi via, si etiam externis periculis socius subijceretur.*
13 *In casu, quòd quis sibi vim inferat, pecunias amittit.*
14 *Damnum, quod quis sua culpa sentit sibi imputet.*
15 *Mors ex peste, & huiusmodi non est ab extrinseco. contrarium num. 26.*
16 *Peste ij corripiuntur, in quibus humorum apparatus reperitur. contrarium nu. 29.*
17 *Prægnantes facilè peste corripiuntur.*
18 *Mors ex peste, & huiusmodi cur excepta, & num 21. & 23.*
19 *Ex certo periculo non licet pecunias lucrari.*

Amplia

De caussa exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & caussa partus; quæ fieri solet in contractibus societatum. QVÆSTIO I.

1 QVOD tractatio hæc maximæ, ac præcipuæ difficultatis sit, nulli aut dubium est, aut mirum videri debet; nõ modò enim ipsius rei natura illam difficilem reddit, & euenientis mortis in propositis casibus causarum complicatio illam facit difficiliorem; sed & ipsi Medici, qui non ad Iureconsultorum, sed ad proprium intellectum omnia interpretati sunt, eam difficillimam reddiderunt. Etenim Iurisperiti, immò contrahentes ipsi alicuius caussa quid fieri, vel non fieri volunt, quod Medici ob eius nominis causæ variam, ac multiplicem acceptionem diuerso, ac penè contrario modo exponentes, & ipsorum Iurisperitorum mentem non assequentes, rem non eo, quo debent modo decidunt, ac illis malè iudicandi ansam subministrant.

Vt hæc igitur intellectu faciliora reddantur, & Iurisperitis plenè satisfiat, nonnulla primùm ipsis Medicis in mentem reuocanda, quædam etiam ipsis ob legumperitiæ carentiam ignota enucleanda, quibus intellectis, faciliùs modo loquendi, ac intelligendi Iurisperitorum nostro aptato, eorum intentioni satisfacere facilè licebit.

Sciendum ergò antè omnia (quod præcipuè admonuit me Reuerendissimus, ac Doctissimus vir Iulius Benignus, quem honoris caussa nomino) quòd, si Iustitia in suo robore seruanda esset, nullæ deberent in contractibus societatum apponi exceptiones pro parte dantis pecunias in societatem, quià sociorum conditionem inæqualem reddunt, eò quòd dominus officij pecunias accipiens ab ijs periculis, à quibus eximi vult dans pecunias his exce-

exceptionibus in contractu appositis minimè eximatur.

Considerabam tamen ego, quòd fortaſsè hoc permiſſum ſit danti pecunias, quià moriente officij domino amiſſio officij non redundat in vtilitatem dantis pecunias, quemadmodùm moriente ſocio, qui dat pecunias in ſocietatem, quià dominus officij illas lucratur, & ob hãc fortaſsè inæqualitatem permitti potuit dãti pecunias, vt quædam mortis genera exciperet, & ijs minimè ſubijceretur, ità vt etiam eueniente mortis caſu dominus officij illas non lucraretur.

His ergò ſic ſe habentibus, quæ nam mortis genera excipi permitti potuit, vt æquitas quædam inter ſocios ſeruaretur? ad hoc non antè reſpondere licet, quàm ipſius contractus Natura integrè Medicis non patefiat; nam hęc Iureconſultis ſatis ſuperq; nota ſunt.

2 Naturam contractus ſocietatum illud primo loco requirere certum erat, vt pecuniæ in ſocietatem datæ ſub alicuius vitæ periculo exiſterent, vt ex ijs lucrum percipi poſſet; non enim percipi 3 poteſt lucrum, vbi periculum amiſſionis pecuniarum ceſſauerit. Zacch. frater meus de ſociet. num. 313. ratio eſt, quià propter 4 illud ipſum periculum admittitur is, qui pecunias in ſocietatem 5 dare vult, vt particeps fiat fructuum officij, & ob illud præcipuè contractus hic ſuſtinetur, abſquè eo prorsùs fœneratitius, & illicitus futurus, vt idem Zacch. ibid. num. 125. & ſeq. & num. 375. & 377. cum alijs pluribus ibi per eum allegatis; eſt autem hæc 6 neceſsitas currẽdi huiuſmodi periculum adeò de Natura intrinſeca huius contractus, vt abſquè eo, vt dixi, totaliter, & à fundamentis corrueret.

Poſito ergò, quòd dans pecunias deberet currere tale periculum, quo ſuccedente pecunias amitteret, duo conſiderari pote- 7 rant; primum, quòd homo vt cætera animantia omnia neceſſariò aliquandò interit, nam ab ipſa conceptione illum mors perſequitur, vndè benè dicebat Sill. Ital. lib. 3. de bell. pun.

— *Extremumque diem primus tulit.*

Et Pindar. in Pyth. Od. 8.

Diei vnius ſunt homines.

quamobrem ad eandem rem Sophocl. in Trachin. rectè eam protulit ſententiam.

-- *Pro-*

— Proindè dies
Si quis duos, pluresuè computet sibi
Est stolidus; haud enim dies est crastina
Certa, antequàm præsens benè acta sit dies.

Ex intrinseca ergò, ac connaturali caussa in mortem impingat omne animal necesse est, vndè Diog. in epist. ad Phoenomachum, At vnum nobis dumtaxat certissimum est corruptio post generationem, & Lucret. lib. 3. de rer. nat.

Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat,
Nec deuitari læthum pote, quin obeamus.

Ità vt ob hanc mortis certitudinem, qua eueniente cessat perceptio fructuum ex pecunijs in societatem datis, & socius illas 8 lucratur, compensatur ipsa fructuum perceptio non nisi ad quoddam congruum tempus duratura.

Secundò considerari poterat, hominem præter dictam mortis certitudinem ab intrinseco aduenientem, mille alijs mortis peri-9 culis ab extrinseco originem habentibus subijci, ità vt prudenter Senec. in Thebaid. act. 1.

Vbiquè mors est, optimè hoc cauit Deus,
Eripere vitam nemo non homini potest,
At nemo mortem. mille ad hanc aditus patent.

Et alter Seneca in epist. num. 104. ab homine homini quotidianum periculum.

His igitur consideratis, poterat tertio loco animaduerti, vitæ humanæ spatium, etiam quatenùs ab intrinseco solùm dependen-10 tiam habet, esse ex sua natura breue, vt Iuuenal. præ cæteris canebat. Satyr. 9. in his carminibus.

— Festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ, miseræque breuissima vitæ
Portio, dum bibimus, dum serta, vnguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Iuncta ergò hac vitę breuitate cum mortis certitudine, maximè secundùm æquitatem videri potuit, si socius illud tantummo-11 dò curreret periculum, quod ab intrinseca, & connaturali caussa imminet, illud autem permitteretur excipere, quod ab extrinseca, accidentali, ac de foris adueniente causa illi instabat; etenim 12 nimis ampla esset via lucrandi pecunias, si etiam ij mortis casus, qui de

qui de foris, seù ab extrinseco aduenient lucro locum facerent, quam tamen potiùs arctare iurè debebant, qui Iustitiam administrant, & ità illos facere dubium non est, nam semper ad fauorem eius libentiùs, qui de dāno euitādo tractat, quàm eius, qui de lucro captando agit inclinant, vt videbimus. Omnes ergò ij casus excipi posse videri potuit, inter quos primò sunt casus mortis violentę; in omnibus enim hisce casibus patitur maximum detrimentum is, qui pecunias dat, ex quo fas non est, quem lucrum percipere debere l. Iure Naturæ ff. de reg. Iur. priuatur enim ex iniuria, ac violentia externa vitæ bono, quod à Natura illi non denegabatur.

Sed obijcies primò casum illum, vbi quis sibi met ipsi manus 13 inferret, nam tunc pecunias amitteret, licet & hæc violenta mors esset, ab extrinseco adueniens Boccac. in tract. de societ. num. 122. Castracan. eod. tract. cap. 22. num. 1. Zacch. ibid. num. 417. videtur ergò falsum id, quod firmauimus, excipi omnes casus mortis violentæ, & ab extrinseco aduenientes.

Respondeo in citato casu intrare regulam illam à Iureconsultis 14 canonizatam nimirùm, damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi ipsi imputare debet l. Quod quis ex culpa ff. de reg. Iur. quamobrem iure non excipitur hic casus, etiam si violenta mors sit, & caussam habeat extrinsecam.

15 Secundò obijcies hoc modo, mors ex peste, & Epidemia non habet caussam extrinsecam, sed intrinsecam, nec dici potest vio-16 lenta, cùm satis pateat eos tantummodò corripi peste, & Epidemia, in quibus apparatus humorum, & intrinseca aptitudo, & procliuitas ad concipiendam putredinem reperitur. quamobrem ex ea caussa prægnantes, quòd prauis humoribus sint refertæ faciliùs, quàm cæteri omnes peste corripiuntur, vt testatur Pareus oper. suor. lib. 21. cap. 17. ex hoc igitur non videtur vera præcipua illa conclusio, quòd excipi poterant omnes casus, qui caussam habebant extrinsecam, neque enim potest ea ratio his casibus aptari.

Sed huic obiectioni multipliciter responderi potest, & primò dato, quòd pestis, & Epidemia habeant intrinsecam caussam (quod tamen verum non esse, deinceps monstrabo) tamen dici 18 posset hanc exceptionem inter alias comprehensam fuisse, ob imminens, immò certum vitæ periculum, quod quiuis in pestilentiali

tiali constitutione currit: nequè enim ex certo periculo liceret pe-
19 cunias lucrari, cum illud debeat esse dubium: immò ad illud
20 ipsum periculum euitandum conceditur danti pecunias in societatem, vt per quindecim dies antè vel societatē disdicat, vel periculum in aliam personam trasferat; Felic. de societ. cap. 35. num. 37. versic. Mutatio personæ. Zacchias ibid. num. 392. Secundò respondeo, quòd mors ex peste, & Epidemia debebat iurè exci-
21 pi propter mortis frequentiam tunc temporis aduenientem; sicuti enim mors ex partu dicitur excepta ob illius frequentiam,
22 quià plurimæ mulieres ex partu, & illius caussa pereunt Zacchias in prædicto tractatu num. 402. in f. & ex Medicis Perlin. in libell. de mort. causs. part. in principio, sic immò multò magis debebat excipi mors ex peste, & Epidemia, quià frequentiores sunt eo tempore euentus mortis ex caussa pestis, quàm alio quouis tempore euentus mortis ex caussa partus, & pregnantiæ.

Tertio respondeo, quòd cùm in instrumento huiusmodi con-
23 tractuum excipiatur mors ex vi proueniens, videtur etiam in hoc casu locum habere vim quandam vel aeris, vel exhalationis
24 alicuius terrestris, vel alterius cuiuscunq; præternaturalis caussæ ab extrinseco irruentis, quod testatur Lucret. lib. 6. de rer. nat. his carminibus.

—— Primùm multarum semina rerum
Esse suprà docui, quæ sint vitalia nobis,
Et contrà quæ sint morbo, mortiquè necesse est
Multa volare. ea cùm casu sunt fortè coorta
Et perturbarunt cœlum, fit morbidus aer;
Atque ea vis omnis morborum, pestilitasquè
Aut extrinsecùs, vt nubes, nebulæque supernè
Per cœlum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, vbi putrorem humida nacta est
Intempestiuis pluuijsque, & solibus icta, &c.

Ea igitur de re huiusmodi casus comprehendi poterant sub casibus vi allatis; neque enim exprimitur à quanam re inferri oporteat huiusmodi vis, sed æqualiter, ac generaliter à quacunquè re inferatur, dummodò sit extrinseca, casus omnis excipitur, vn-
25 dè exceptus est quoquè casus ille, in quo tegula a vento mota pertranseuntem occidat Zacch. num. 411.

Postremò

Postremò respondeo, mortem quamcunquè ex peste, aut Epi-
26 demia euenientem semper habere caussam extrinsecam; patet quia caussa pestis, & Epidemiæ semper est vniuersalis, & com-
27 munis cuilibet indiuiduo Hippocrates in lib. de flat. ergò ex necessitate est extrinseca, & est plurimùm venenatus aer Hippocrates vbi suprà circà principium, Galenus de Theriac. ad Pis. cap. 16. class. 5. Fernel. de Abdit. rerum caus. lib. 2. cap. 12. Ioub. de pest. cap. 3. Pareus lib. 21. cap. 3.

Sed instabis dicens, quòd etiam si aeris corruptio sit prima causa, tamen ea habeatur vt causa remota, proxima verò sint humores ipsi apti ad putrescendum, & ad semina pestis conci-
28 pienda; proxima autem caussa intrinseca est, & ea debet attendi, vt videbimus. Dico, quòd ad concipiendam pestem nihil omninò
29 operatur apparatus humorum prauorum in corporibus existentium: nam mala illa venenati aeris qualitas cùm de directo contrarietur animantium vitæ, magis adoritur secundùm Naturam se habentia, quàm cætera. testimonio eius rei sit, infirmos, valetudinarios, ac putridis, prauisquè refertos humoribus a peste minùs corripi; immò testatur Pareus vbi proximè cap. 17. quod mi-
30 rum duxeris, Gallico morbo affectos, cancros, ac vlcera Phagædenica habentes, quartanarios, & huiusmodi farinæ homines obseruatum esse a peste seruari immunes, & senes ipsos, qui præ
31 cœteris excrementitijs redundant humoribus, difficiliùs, quàm iuuenes à peste prehendi, tradit Augen. epist. Med. lib. 1. epist. 1. & vniuersaliter sanos, & robustos faciliùs à peste pati, quàm
32 debiles, & infirmos firmat Fernel. loco supra cit. quod quidem satis euidenter testatur, non humores prauos in corpore stabulantes, sed externam pestilentiæ causam vim animalibus inferre. Iure merito igitur si quod mortis genus excipi permitti debebat dāti pecunias, debebat permitti excipi mors ex peste, & Epidemia, nā habet causam extrinsecam veluti omne mortis violentę genus, nam omnes excepti casus ob id præcipuè excipi permitti potuit, quòd caussam habeant extrinsecam, & violenti sint.

Multò tamen ab ea diuersam huius exceptionis caussam assi-
33 gnant Iurisperiti, volunt enim nonnulli ob id præcipuè exceptos fuisse tales casus, ne detur ouasio insidias patrandi Zacch. cum alijs per eum citatis nu. 402. Alij dicunt excipi, quià generalis est dispositio,

34 dispositio, nè qui morte violenta perit subiaceat damno amissionis pecuniarum, ità Cardin. Seraphin. in quodam voto, quod habes post tractatum prædictum Zacch. de Societ. in decis. nu. 46.
35 sed vtraq; opinio, cùm non possit ea causa, quæ ab illis allata est, omnibus exceptis casibus applicari, difficultatem patitur, & primò
36 causa, nè detur occasio insidias patrandi, præterquamquòd non cõprehendit mortẽ ex partu, & eius causa, vt dicebat Seraph. multos etiã alios casus nõ admittit, in quibus nõpotest, presumi, quòd insidię parari possint, vt in peste & Epidemia, aut in casu, in quo quis fame periret, & similibus, qui tamen omnes excipiuntur.

37 Causa verò allata à Seraphino non potest habere locum in plerisque ex prædictis casibus; cùm mors ex partu, ex Peste, ex
38 Epidemia, & si quæ alia est, violenta dici non possit, cùm verè naturalis sit, vt in terminis mortis ex partu tradunt Castrac. de Societat. cap. 18. num. 9. Zacch. eod. tract. num. 423. quamobrem dispositio, de qua per Seraphinum non debet habere locum in his casibus, neque eos excipere danti pecunias permitti debuit.

Cùm ergò minimè aptari possint causæ allatæ singulis exceptis casibus, restat, quòd vera causa exceptionis quorumlibet
39 casuum, qui in hisce instrumentis excipiuntur fuerit, quòd omnes habent extrinsecam, causam, quicquid verò extrinsecam cau-
40 sam habet violentum euadit, est enim violentum id, cuius principium extrinsecùs est. Arist. 3. Moral. Nicom. cap. 1. tunc ergò intrabit causa à Seraphino allata, si modò antè exponet, quomodò mors ex prægnantia, ex peste, ex partu, & huiusmodi violenta sit.

41 Sub mortis autem violentæ appellatione omne mortis genus comprænhenditur, quod extrinsecam habet causam; si enim hoc violenti nomen stricto modo accipias, nihil aliud est mors vio-
42 lenta, quàm mors causata à nocumento extrinseco. Rota in Romana Societatis officiorum coram Cardin. Sacrato num. 4. apud
43 Zacch. in tract. sæpiùs citat. decis. 54. & è contrà mors naturalis dicitur, quæ prouenit ex causa infirmitatis intrinsecæ sine vlla adhibita occasione. Seraphin. in iam suprà citato voto nu. 2. vndè propriè mors secundùm Naturam dicitur, quæ ex siccitate contingit extincto natiuo calore Gal. 1. de diff. febr. cap. 8. class. 3.

44 At si lato modo illud violenti nomen accipias, quoduis mortis genus comprehendit, vno eo excepto, quod in vltimo senio ex

con-

consumptione, vt dixi, natiui caloris aduenit, vt perbellè docebat Plat. in Tim. non longè à fine his verbis. Quicquid enim præternaturam contingit dolorem inducit, quod verò pro sua natura fit iucundum est; & iuxtà hanc rationem mors, quæ per morbos, & vulnera contingit violenta est, & dolorem inducit, quæ verò post senectam ad finem secundùm Naturam accedit inter omnia mortis genera à dolore alienissima est, & magis cum voluptate fit, quàm cum dolore. Eidem sententiæ subscribunt Arist. in lib. de Iuuent. senect. &c. cap. 14. Gal. 1. de diff. febr. cap. 8. class. 3. & Cic. in lib. de senect.

45 Mors tamen violenta in proposito casu strictiùs accipitur, ac pro ea, vt dixi, quæ causam habet extrinsecam, sub qua compræhenduntur omnia mortis genera in societatum contractibus excepta, ac enumerata, vt deindè videbimus.

Præcipua verò difficultas est de morte causa partus, quomodò talis exceptionis causa illi aptari posit, nam neq; causam videtur 46 habere extrinsecã, neq; idcircò violenta dici posse, vndè nequè cũ alijs casibus ob eam rationẽ compræhendi posse videtur; quòd enim causam non habeat extrinsecam, clarũ est; quomodò enim extrinsecũ dici posset, quod intùs in corpore permanentiã habet?

Huic difficultati facilè satisfieri potest ex sequentibus. firmauimus iam superiùs, quòd periculum illud, quod currere debet dãs 47 pecunias in societatem debet ipsum indiuidunm ità respicere, vt ex ijs tantummodò dependeat, quæ vt indiuiduo per se considerato accidere possunt, licet ergò prægnantia, & partus sint res 48 maximè naturales, vt patet, & latè probat Cagnatus preceptor 49 meus in libello de morte caus. part. nam mulier ad hoc nata est, vt partus edat l. Quæritur. ff. de Aedil. ed. §. si mulier citat Castrac. de Societat. cap. 18. num. 9. Mant. de coniect. lib. 11. Tit. 19. num. 15. ex nostris Gal. 3. de caus. pul. cap. 2. class. 4. tamen 50 quià prægnantia non respicit ipsum indiuiduum, neq; est quid naturaliter ad sui conseruationem necessarium, sed respicit speciem, & eius conseruationem, idcircò videtur quid alienum, & de foris adueniens ipsi indiuiduo, qua de re mors ex hisce rebus contingens, licet, vt dixi, naturalis sit, tamen ex extrinseca causa prouenire videtur, & sic inter violentas con- 51 numerari potest; nam & prægnantia ipsa non sine extrinseca

causa

causa fit, vt cuiuis satis superque notum est, quamobrem non dubitauit Perlin. Medicus Foroliuien. in libell. de mort. caus. par. hoc
53 ipsum affirmare, nimirùm, mortem causa partus videri aliquo modo violentam, quòd à re extrinseca videatur allata.

Aliam insuper causam exceptionis mortis ex partu, & causa partus, & huiusmodi afferre non pigebit ex natura ipsius contractus depromptam, & talis est.

54 Ad validitatem huius contractus societatis requiritur, quòd tam officialis, hoc est officij dominus, quàm socius dans pecunias in societatem vnum, idemque, ac æquale subeant periculum, & vnum altero compensetur; amissio nimirùm pecuniarum amissione officij, & vice versa: communione enim damni, & lucri of-
55 ficitur societas Gratian. Discept. For. cap. 540. num. 15. Tom. 3.
56 & absq; hac periculi compensatione societas esset iniqua Zacch. vbi suprà nu. 362. & seqq. cum alijs ibi per eum adductis. Rota in Romana societatum decis. 291. apud Pacif. de Saluian. in vltim. editione num. 15. & in Romana societat. coram Pamphilio de-
57 cis. 61. apud Zacch. nam conditio contrahentium semper debet esse æqualis ex ijs, quæ citat Rota ibid. decis. 78. num. 8. Royz. decis. Lituan. 3. nu. 440. & iurè, quià non potest esse Iustitia vbi deficit æqualitas: Iustitiæ namq; pars illa, quæ commutatiua dicitur, nihil aliud est, quàm medium quoddam damni, & lucri inter eos, ad quos ea pertinent. Aristot. 5. Moral. Nicom. cap. 4.
58 Cùm verò mulieres nec emere, nec exercere possint officia Romanæ Curiæ, vt tradit Castracan. de societ. cap. 12. nu. 3. quod
59 etiam de omnibus Officijs publicis veritatem habet l. fœminæ. ff. de reg. iur. Grat. Disc. Forens. cap. 530. nu. 26. & seq. Tom. 3. nõ
60 tamen prohibeâtur, quin suas pecunias in societatẽ dare possint Felic. de societ. cap. 3. nu. 4. & seqq. Castracan. ibid. cap. 12. nu. 9.
61 Zacch. ibid. nu. 199. iam satis liquet, quòd inęquale esset periculũ socij, & officialis, cùm socius, si mulier sit, vltrà illud periculum quod subire potest, & subit officialis, subeat etiam periculum
62 ex grauiditate, & partu sibi imminens; vt ergò æquale esset hoc periculum, non verò maius respectu vnius, quàm alterius ex socijs, debuit iure optimo excipi mors ex partu, & huiusmodi, vt non censeatur factus locus lucro ea eueniente, fœmina in societatem admissa.

Ex

Ex eo igitur, quòd mors ex partu, aut similis causam videatur habere extrinsecam, & idcircò inter violentas posse connumerari, & ex hoc, quòd periculum ex eo imminens excedit periculum, quod currit officialis, iure permitti debuit, vt exciperetur.

S V M M A R I V M.

1 *Non semper mors in partu, aut prægnantia contingens debet facere locum exceptioni.*
2 *Contractus societatis requirit, vt pecuniæ subeant periculum amissionis.*
3 *Si omnes mortis casus in partu, aut prægnantia euenientes partui, & prægnantiæ tribuantur, quid indè sequi necessè sit.*
4 *Dantur casus mortis in partu, qui locum exceptioni non faciunt.*
5 *Mors vtrum ex partu sit Medicis decidendum DD. remittunt.*
6 *Cagnati, & Perlini opinio circà casus mortis in partu, & prægnantia.*
7 *Quæ de raro contingunt à lege non recipiuntur.*
8 *Partus, & prægnantia sunt res naturales. & num.21. & nu.28.*
9 *Mors ex partu quæ secundùm Cagnatum.*
10 *Nullus mortis casus in partu euenit, qui non ex partu dici debeat esse.*
11 *Ex partu, & prægnantia non potest succedere mors. contrarium num. 29.*
12 *Si res naturalis nunquam præter naturam euadit, nec morbus, nec mors vnquam nos opprimerent.*
13 *Morbus fit cum res naturalis in non naturalem transit. & num. 15. & 18.*
14 *Sanum dicitur, quod secundùm Naturam est, morbosum, quod præternaturam.*
16 *Calor natiuus res naturalis est, & Naturæ vicem gerit.*
17 *Febris vndè fiat.*
19 *Eiusdem rei datur morbus, cuius datur sanitas.*
20 *Quod Naturale est semper sanum non est,*
22 *Prægnantia quid.*
23 *Partus est actio expultricis.*

Partus

24 *Partus quid.*
25 *Datur prægnantiæ, & partus sanitas, sic & prægnantia, & partus morbus.*
26 *Prægnantia naturalis quæ.*
27 *Partus sanus qui.*
30 *Quandò debeat esse locus exceptioni in morte ex prægnantia, & partu. & num. 32. 36. & 46.*
31 *Non idem sunt morbosus partus, & morbus in partu adueniens.*
33 *Medicorum error vnde.*
34 *In omnibus mortis casibus in prægnantia, aut partu aduenientibus semper partus, & prægnantia culpandi.*
35 *Prægnantia, & partus superuenientes morbos irritant, & magis periculo obnoxiam mulierem faciunt.*
37 *Morborum alij proprij, alij non proprij.*
38 *Morbi proprij, ac primarij sunt causa eorum, qui per consensum fiunt.*
39 *Dantur morbi proprij, ac primarij partus, & prægnantiæ, sic & ijdem morbi ex consensu, aut causa aliorum morborum facti. & num. 43. & 45.*
40 *Febris non est morbus proprius ipsius partus.*
41 *Partus difficultas est proprium symptoma, seu affectus actionis huius, quæ partus dicitur.*
42 *Partus est præcipua, ac immediata causa mortis, quæ ex difficultate partus euenit.*
44 *Nullam veritatem habet, non dari proprios morbos partus ex hoc, quod res naturalis sit.*

Quandò nam mors ex partu, aut prægnantia eueniens debeat censeri excepta.

QVÆSTIO II.

CAusam, ob quam præcipuè permissum fuerit danti pecunias in societatem, vt quosdam peculiares casus excipere possit, iam superiori quæst. inuestigauimus, præsertim autem de causa excipiendi mortem ex partu, & huiusmodi egimus; quòd 1 verò hinc minimè deducere liceat semper mortem in partu, aut

in prægnantia euenientem locum debere facere exceptioni, nunc explicandum. Si enim ità se res haberet iniquam, & illicitam rem, ac contra ipsum Ius de directo permisissent ij, qui Iustitiam Populis administrant.

Ex superioribus enim patet, quòd ad hoc, vt contractus hic licitus existat, illud primo loco requirat, vt pecuniæ in societatem datæ subeãt amissionis periculum ex succedente obitu illius, cuius vitæ periculum currunt; absque hac autem conditione contractum illicitum, & vsurarium euadere clarum est. Si ergò omnem casum mortis in grauida, & parturiente euenientem semper debere excipi dicas, quòd semper ex partu, & prægnantia sint, pecuniæ nullum subibunt amissionis periculum. & percipientur fructus saluo capitali toto eo tempore, quod inter primam conceptionem, & vniuersum puerperium intercedit, quod erit spatio ad minùs decem mensium, in quo spatio grauida, aut parturiente, siuè puerpera obeunte de exceptione licebit opponere hęredibus, & lucro numquam erit locus, cùm quicumque casus in prægnantia, aut partu contingant, certam, & indubitatam habere posset exceptionem mortis ex partu, & eius causa.

2

3

Non ambigendum ergò, quòd non hoc fuerit danti pecunias permissum, sed debere etiam in prægnante, ac parturiente dari quosdam mortis casus, qui non ex partu, & eius causa euenisse dici debeant, in quibus etiam stante exceptione mortis ex partu, & eius causa, sit tamen locus lucro, vt explicat Castracan. de Societat. cap. 18. num. 19. & satis id ipsum Iurisconsulti declararunt, cùm euenientes casus non illicò pro exceptione acceptent, sed Medicis decidendos remittant, num scilicet inter casus connumerari debeant, qui locum exceptioni faciunt, an inter eos, qui pro lucro sunt, atque ea de re Medicos interrogant, an ex partu, vel prægnantia euenerint, necne Boccac. de Societat. num. 35. & 120. Castracan. vbi suprà num. 20. Zacch. de Societat. num. 420. & 428. Rota in dicto tractatu. Zacch. decis. 99. num. 6. ad quid enim in ea re dubitant, si omnes casus pro exceptione admittunt?

4

5

At verò Medicis, qui de morte causa partus libellos ediderunt, Cagnato nimirùm pręceptori meo, & Perlino Medico Foroliuiēsi

& alijs

6 & alijs difficillimum persuasu est, casus tales dari posse in prægnãtia, & partu, qui non illicò locum exceptioni facere debeant, attentis verbis in instrumento appositis; atquè aperta fronte dari tales casus negat Cagnatus; Perlinus verò etiam si dari posse non neget, vult tamen eos esse de eorum numero, quæ de rarò contingunt; vndè cum similia apud Leges non recipiantur, nec illis
7 ius adaptetur, l. Ex his, & l. seq. ff. de leg. & sen. cons. sequitur ex tali opinione, tales casus nullius momenti esse propter euentus raritatem, & sic recipi minimè debere.

Tota verò vis eorum, quæ ad suam sententiam probandam adducunt in hoc potissimùm consistit, quòd quià partus, & prę-
8 gnantia res maximè naturales sunt, nõ possint vnquam per se esse caussa mortis, sed ob id solùm, quòd illis aliquid ex sua Natura mortem inferens adiungatur. His ergò sic se habentibus illa, in-
9 quiunt, potest dici mors ex partu, aut prægnantia, attentis verbis ipsius contractus, quæ à præternaturali morbo partui, aut prægnantiæ adiuncto originem habet; hac ergò ratione nullus casus dari potest, qui non ex partu, & prægnantia sit, attentis prædictis verbis excipientibus, cùm partum, aut prægnantiam comi-
10 tes habent; verè etenim ex partu, aut prægnantia mors, nec mor-
11 bus euenire potest, quià ea sunt res maximè naturales, nec possunt per se interficere.

Cœterùm ego hanc præceptoris mei sententiam diutiùs examinans, tandem non nisi magna cum admiratione ab ea consideratione me auerti; nam firmans, quòd nulla res naturalis interficere possit, vel falsum dicit, si vult, nullam rem naturalem posse fieri præternaturam, & non posse interimere, vel ad interrogata non respondit. nam Iureconsulti cum quærunt à Nobis, an mors ex partu fuerit, nec ne, non interrogant de partu prout res naturalis est, sed prout est quid indifferens ad naturale, & præternaturam, respondentes autem, quòd partus interficere non possit, quià res est maximè naturalis, partũ magis particulariter, & prout tale quid est assumimus; ad interrogationem ergò non est hæc apta responsio. si enim semper vis partum rem naturalem esse, & nunquam fieri posse præter naturam, sic & de omnibus rebus naturalibus dicere debes, quòd nunquam præternaturam fiant, nec morbum, aut mortem causare possint; at si ità se res habet, nun-

 quam,

12 quam, ità me Deus amet, mors, aut morbus nos apprimere poterit, nam nos ex naturalibus rebus constamus, & ex ijs, earumq; beneficio vitam ducimus. at morbus tunc solummodò fit, cum
13 res naturales suum naturalem statum mutant, & in præternaturalem abeunt, ità docente Gal. 2. de tem.cap.4.class.1.& alibi;
14 quamobrem cùm quid sanum dicimus, illud secundùm Naturam vocamus, cum quid morbosum preternaturam Plato 4.de repub. in f. Gal.de sympt.diff. cap.1.class.3.& primò de sanit.tuen.cap. 5. transf. med. classe secunda.

15 Considera ergò naturales res omnes, & ex ijs solummodò morbos omnes dependere comperies, cum in preternaturam abeunt.
16 Calor natiuus res adeò naturalis est, vt Naturæ particularis vicem gerat; tamen cum naturalem statum mutat, & in præterna-
17 turam abit, igneamquè Naturam induit, febrem accendit Ga. com.1. de vict. rat.in morb. acut.tex. 18. class. 7. facit pro Iureconsultis l. Quæsitum. ff.de re Iudicat.ex qua an mors subsequatur ipse viderit; functiones item omnes, quæ ad animalis conseruationem, aut aliter pertinent res naturales, vt prægnatia, & partus maximè sunt, veluti concoctio, exp ulsio, attractio, nutritio assimilatio, ceterȩq; omnes, tamen & hȩ cũ preternaturã se habent animal ad interitũ perducunt. Concoctio si deprauetur cruditates generat, exquibus morbus, & mors; expulsio si nimis expellat, si nullo modo expellat, præternaturã euadit, & animal ad interitum perducit; attractio si nullo modo, si non debita ratione, si id quod non debet, si quandò non debet attrahit, in præternaturam abit, & ex eius culpa animal ad interitum properat, & sic de cæteris.

Ità vt hæc conclusio, si quid naturale est non potest interfi-
18 cere falsa sit, si ità intelligatur, vt non posit naturalem statum mutãs, & in præternaturam abiens mortem accersere; si verò intelligatur, vt quamdiù naturalis est non posit interficere, ad interrogationem Iureconsultorum minimè satisfaciat.

19 Vides igitur ex superioribus, quòd eiusdẽ prorsùs rei cuius datur sanitas, dãdus est etiam morbus. bona cõcoctio, bona expulsio, bona nutritio sanitas est, mala concoctio, mala expulsio, mala nu-
20 tritio morbus est; neq; enim quod naturale est semper in naturali statu permanet, & sic non semper sanũ est, sed aliquandò præter-
21 naturale euadens morbosũ fit. Partus, & pregnantia res naturales sunt

22 sunt,& prægnantia quidem retentio est prolifici seminis, aut fœ-
23 tus in locis ad eius augmentationem aptis, hoc est in vtero: par-
tus verò actio quædam naturalis est, & actio expultricis faculta-
tis, vt patet ad sensum, & notat Gal. 2. de sympt. caus. capit. 3.
24 class. 3. partus enim est expulsio fœtus, & puerperij. Si ergò da-
25 tur partus sanus, necessariò dandus est etiam partus morbosus,
26 sic etiam & pręgnantia; cũ enim hæc secundùm Naturæ intentio-
nem fit, quod tunc euenit, cum facultates ad prægnantiam in-
seruientes suo munere rectè funguntur, nimirùm retentrix vteri
retinendo, eiusdem attratrix attahendo, nutrix nutriendo, tunc
27 prægnantia sana est, sin minùs morbosa; partus autem tunc sa-
nus est, cum expultrix suo tempore, debito modo, per conue-
nientes vias, & quantùm, & qualia oportet expellit, tunc verò
morbosus cum eadem virtus neque suo tempore, nec debito mo-
do, nec per conuenientes vias, nec quantùm, nec qualia oportet
expellit. Itaq; licet partus, & prægnantia res sint maximè natura-
28 les,& ob id quãdiù in eo statu permanẽt interimere non posśint,
tamen non malè dicerem ego, si exempli gratia, mulierem ex par-
tu decessisse affirmarem, neque arguere me quisquam poterit di-
cens, partus non potuit interficere, quià res est naturalis, nam
tunc ego de hoc partu falsum omninò esse dictum tuum confidẽ-
29 ter asseuerabo, nam tunc naturalem statum mutauit, & præter
naturam euasit, & interimere facili negotio potuit; & hoc illud
30 est, quod præcipuè quærunt Iureconsulti; siquidem tunc, & eo
casu locum exceptioni fieri volunt, cùm partus, & prægnantia
non naturaliter se habentes mulierem ad interitum perducunt,
non ex alterius functionis, sed ex proprij morbi originaria cau-
31 sa. Quamobrem Medicis de ea re interrogatis maximè distin-
guendum erat inter morbosum partum, aut prægnantiam, &
morbum in partu, aut prægnantia euenientem. contractus enim
iustitia ea est, vt si mors ex morboso partu, aut prægnantia, aut
puerperio subsequatur (qui partus, prægnantia, & puerperium
ex se, & non ex alterius morbi interuentu talia existant) locum
32 exceptioni faciat, sin autem mors ex morbo adueniẽte in partu,
prægnantia, aut puerperio, non autem ex culpa partus, prægnãtiæ,
aut puerperij primaria adueniat, & indè mors, exceptioni minimè
debeat esse locus, vt latiùs infrà patebit.

Si ergò Medici talem contractus æquitatem assecuti fuissent, illud primo loco statuere debebant, nimirùm, qui nam morbi dici possint proprij morbi prægnantiæ, partus, aut puerperij, qui verò non proprij, sed ex alijs causis originem trahentes, & qui nam ex causa partus, aut prægnantiæ fiant, qui verò ex alterius causæ interuentu, atque his ità distinctis facilè dijudicare potuissent, de quibus casibus intelligi debuissent verba contractus, vt Iustitia in suo robore maneret, cùm per ea fieri locum exceptioni contenti fuerint socij, de quibus autem cum exceptionem non admiserint.

33 At quià putarunt illi, quòd pactum inter contrahentes id importet, vt quandocunquè prægnantia, partus, aut puerperium in eueniente morte culpa participant locus exceptioni fiat, idcircò indifferenter in omnibus casibus debere dari exceptionem pronunciarunt. Nequè enim negari illis potest, quin in omnibus ca-34sibus mortis quomodocunque in prægnantia, aut partu euenientibus; semper prægnantia, & partus culpa participent, immò & illud concedi ipsis libentissimè debet, quòd partus, & prægnan-35tia mortem non ex proprio morbo dependentem accelerent, & ipsum morbum aliàs per se perniciosum foueant, illique vires subministrent.

Hoc tamen nihil contractus æquitatem immutat, neque enim 36 attendi tunc debere dicunt Legumperiti partum, & prægnantiam, sed cùm principales, primariæ, immediatæ, ac finales causæ mortis extiterint, quod non semper ità euenire post hac videbimus.

37 Cæterùm cùm morborum, & affectuum præternaturalium alij primarij sint, & proprij eius partis, aut functionis, quam primò, 38 ac per se labefactant, alij verò per consensum fiant, & primarij quidem, & proprij habeant se tanquam causa eorum, qui per consensum fiunt, ità docente Gal. 1. de loc. aff. cap. vltim. in fin. class. 4. hoc etiam maximè considerandum erat ipsis Medi-39cis. Dari enim partus, & prægnantiæ proprios quosdam, ac primarios morbos, seù libet appellare symptomata, & affectus præternaturam, credo iam certum esse, ac eadem quoque ratione dari eosdem morbos seù affectus, qui ex causa, & instiga-40tione alterius morbi fiant, quis est, qui negare audeat? Febris non est

eſt morbus proprius partus, nec prægnantiæ, nec ſymptoma, quod ad tales functiones pertineat, ſed eſt morbus cordis, aut caloris naturalis. Partus difficultas eſt proprium ſymptoma ipſius Partus, quæ & per ſe à partu, aut ab eius cauſa, vel ab ijs, quę ad ipſum ſpectant dependet, interdùm verò etiam à Febre. In primo caſu partus præcipua cauſa mortis erit, in ſecundo non, quià ex cauſa Febris orta eſt partus difficultas. Conſentaneum ergò erat, vt Medici definirent, nùm omnes morbi, aut affectus, ex quibus mors in partu, aut prægnantia euenit ſint partus, & prægnantiæ omnes proprij, vel nullus, vel partim quidem proprij ſint, partim verò ab alijs cauſis dependentes.

41

42

43 Si enim omnes affectus in partu, & prægnantia aduenientes ſunt partus, & prægnantiæ proprij, quomodò aliquandò fit, vt partus optimè, ac naturaliter fiat, & omnia circà eum benè ſuccedant, & tamen puerpera ex Febre ſuccumbat? vel qua ratione illud euenit, quòd prægnans nequè abortiat, neque illi fœtus in vtero pereat, ſed viuus indè eximatur, nec quicquam, quod ad pręgnantiam attineat læſum appareat, aut ſtatum naturalem mutaſſe, & tamen illa decedat? Ex quibus, obſecro, ſignis demonſtrare potero, hanc ex prægnantia obijſſe, nulla interim re, quæ ad ipſam prægnantiam pertineat deprauata?

44 At ſi nullus morbus, aut affectus eſt proprius partus, & prægnãtiæ, ſed omnes ex aliorum morborum cauſis dependentiam habent; iam ſalua res eſt; nulla enim mulier ex prægnantia, aut partu perire poterit, at quomodò interdùm fit, vt fœtu in pedes, vel alia non naturali ratione exire tentante, & pro voto re non ſuccedente, mulier ſuccumbat? penes quam rem obſecro, culpa huius mortis eſt, aut cuius rei læſio, aut deprauatio illa fuit, quæ mulierem ad interitum traxit? profectò nulla functio, niſi partus hìc deprauata apparet, nulla corporis pars hìc malè affecta eſt, quam parturiens vterus, ergò partus ſolus hìc accuſandus.

45 His igitur ſic ſe habentibus ratione coacti dicemus, morborum, & affectuum, qui in prægnantia, aut partu conſpiciuntur partim quidem ad ipſam prægnantiam, & partum primò, ac per ſe ſpectare, partim verò non, licet & in his prægnantia, & partus ſecundariò, & per conſenſum deprauentur: nam partu naturali exiſtente morbus non poteſt dici ex vitio partus fieri, ſed ſolùm cùm nõ

naturaliter se habet, vt notant Mercurial. in Prælect. 1. Epidem. sect. 3. Aegr. 4. Lazar. de Sect. Ven. cub. in puerp. cap. 1. in princ. Augen. Epist. Med. lib. 11. Tom. 2. Roderic. à Castr. lib. 4 de morb. mul. cap. 12. in Schol.

46 Tandemque concludere ex his debemus, pactum inter contrahentes id solùm in Iustitiæ rigore importare posse, vt mors ex ijs morbis dependēs, qui ad partum, & pręgnantiam spectant primò ac per se, vel ex eorum causis immediatè originem habent, locum exceptioni faciat, ea verò, quæ ex alienis morbis ad partū, & prægnantiam, vel eorum causas non spectantibus principium ducit, non excipiatur, sed lucro locum præbeat, veluti cæteri omnes mortis casus in hoc instrumento non excepti.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio mortis ex partu, & causa partus, aut prægnantiæ non alterat contractum Societatis, ità vt illum ex licito illicitū faciat, si benè res prependatur.*
2 *Medici vnde contractus verba non benè intellexerint.*
3 *Particula Ex cur apposita, in verbis, ex partu &c.*
4 *Particula Ex denotat immediatam causam.*
5 *Nomen partus diuersimodè accipitur.*
6 *Partus nomen pro ipso fœtu.*
7 *Partus nomen pro ipsa actione pariendi.*
8 *Partus nomen etiam pro abortu, sed impropriè.*
9 *Partus nomine hìc quid accipiendum.*
10 *Partus appellatione hìc venire etiam abortum.*
11 *Quandocunque mors ex partu esse debere dicitur de non naturali partu intelligendum.*
12 *Nec ex partu naturali, nec ex quacunque re naturali, donec tales fuerint, succedere potest mors.*
13 *Partus multis modis fit præternaturam.*
14 *Partus naturalis multas habet conditiones.*
15 *Partus non naturalis quandò fiat.*
16 *Inter pracipuas cōditiones partus naturalis est, vt debito tēpore fiat.*
17 *Abortus quandò succedat.*

Abortus

Declarantur ea verba in contractu apposita, Excepta morte ex partu, & caussa partus, & prægnantiæ.

QVÆSTIO III.

DECLARATA in superiori quæstione pacti in societatis instrumento appositi vi, manifestè ex hoc apparuit, quòd 1 exceptio mortis ex partu, & caussa partus, & huiusmodi non alterat contractum societatis, si benè perpendatur; ità vt illud ex licito illicitum faciat, sicuti omninò eueniret, si, vt sentiebant Medici, de quibus suprà, omnes mortis euentus exceptionem paterentur, cum prægnantiam, aut partum comites habent.

Contrahentes ergò socij apponunt in contractu, vel apponit potiùs dans pecunias in societatem ad sui cautionem hæc verba. Et si fœminas nominauerit, excepta morte ex partu, & caussa partus, et prægnantiæ. Limitat enim dans pecunias in societatem periculum amissionis earum ex morte nominatæ personæ subsecuturæ, excipiens, ne lucro locus fieri intelligatur, si tale periculum super vita fœminę constituerit, si modò hæc ex partu, aut prægnantia, aut eorum caussa decederet.

Horum

Horum verborum ſenſum non integrè aſſequentes Medici, prædictæ pactionis vim non intellexerunt, quià rem ſecundùm proprium intelligendi modum expoſuerunt; nos autem iam ea verba ſingula per ſe explanemus, vt verum eorum ſenſum aſsequi poſsimus.

3 Præponitur ergò primum illa particula, ex, ad demonſtrandum, mortem in caſu exceptionis debere habere immediatam de-
4 pendentiam à partu, ſeu à prægnantia, vel eorum cauſſa; ea enim particula immediatam, ac proximam denotat cauſsam. Bart. in l. 1. §. ex incendio ff. de incend. ruin. & Naufr. Alex. conſ. 49. num. 3. vol. 3. & conſ. 124. num. 10. vol. 4. conſ. 144. num. 10. vol. 5. conſ. 56. num. 6. conſ. 61. num. 5. vol. eod. Cagnol. in l. 1. de officio eius num. 61. & ex Medicis Auerr. 5. Methaph. com. 29. & Cagnat. ipſe in appendice ad libellum de mort. cauſſa par. Et in terminis noſtris conſpicuum illud eſt apud Hippoc. in lib. de Nat. mul. & de morb. mul. in quibus quandò morbum ex partu, tanquam ex immediata cauſſa fieri annuit, ijs vtitur verbis. Ex partu hæc contingunt, vel, ſi ex partu fluxus præhendat; quin aliàs id ipſum manifeſtiùs fit ex alijs eiuſdem auctoritatibus in quibus particulam hanc pro cauſa apponit immediata, vt Aph. lib. 6. Aph. 42. ſi febris non ex bile præhendat, & lib. de affect. in princip. Dolores autem ex pituita ingruunt, vbi in capite mota, ac conceruata fuerit, & paſsim ibi, hic morbus ex bile oritur, &, ex pituita autem gignitur, & in lib. Præd. princip. ſent. 55. vocis ex dolore defectiones, & ſent. ſeq. ex præcordiorum doloribus obortæ febres. & Celſ. lib. 3. cap. 6. foeminis, quæ ex partu in febrem inciderent. Itaquè ex his patet, particulam illam immediatam cauſſam denotare.

5 Subſequitur huic particulæ nomen illud, partus, quod diuer-
6 ſimodè accipitur, & primò partus ſumitur pro ipſo fœtu paſsim, & vbique Lucret. lib. 4. de rer. nat.

Semper enim Partus duplici de ſemine conſtat.

Hipp. lib. de Genit. Aequum eſſe videtur, vt ex magnis parentibus magnus partus edatur. Plin. Nat. hiſt. lib. 7. cap. 5. Ex his quatuor partus enixa; & apud ll. vbique l. In l. Falcidia. 2. ff. ad l. Falcid. l. Deducta §. hæreditatem ff. ad ſen. conſ. Trebell. l. Huiuſmodi. §. legatum ff. de leg. prin. l. Necant. ff. de lib. agnoſc.

l. Diuus

l.Diuus.ff.de exstraord.crim.l.septimo ff.de stat.hom.l.Nõsunt.ff. eod.l. Inter.stipul. §.si quis ancill.ff.de verb. oblig. & alibi sæpè.

7 Secundò nomen hoc partus accipitur pro actu pariendi, ità in l. Aretusa ff. de stat. hom. & apud Medicos passim, ità & apud cæteros. Virg. primò Aeneid.

— Donec regina sacerdos
Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem.

& tertio Georg.

Post partum cura in vitulos traducitur omnis.

Ouid. lib. 3. de arte amand.

Adde quod & partus faciunt breuiora iuuentæ
Tempora.

& in epist. Canac. ad Macar.

Ett rudis ad partus, & noua miles eram.

sumitur etiam & pro ipso puerperio, vt videri potest apud Hipp. & alios, & ex locis iam citatis.

8 Deniquè sumitur partus pro abortu, sed impropriè, & dicitur partus abortiuus.l.Diuus.ff.de Var.& extraor. crim. abigere partum pro abortum procurare dixit, vt ibi Glo. quo loquendi modo vsus est etiam Hip. lib. de Nat. mul. & Gal. in 3. de morb. vulg. comm. 2. Aeg. 11. class. 3.& comm. eod. Aegr. 10. abortum appellauit paruum partum.

9 Hoc autem loco nomine partus omnes eius nominis acceptiones comprehenduntur. siuè enim culpa ipsius fœtus, qui vel debilis sit, vel mortuus, vel nimis magnus, vel grandi capite, vel monstrosus, siuè ex culpa ipsius actionis, quæ non debito modo fiat, ac deprauata existat, siuè ex culpa purgamentorum puer-
10 perij, quæ vel superfluant, vel nullo modo exeant, vt in expositione nominis caussæ dicemus, siuè ex culpa abortus, qui partus est antè maturum tempus editus, mors eueniat locus exceptioni fieri debet, dummodò hæc omnia ex alia priore caussa ad partum non pertinente, sed ab ea omninò disiũcta originem non habeant.

Quod verò & abortus hìc debeat sub hoc nomine partus comprehendi patet ex hoc, quià quandocunquè dicitur, mortem ex
11 partu debere esse, supponitur, quòd hic partus non naturaliter
12 fiat. quomodò enim ex naturali partu, aut ex quacunque re naturali vnquam mors succedere posset? Cùm ergò clarum sit, quòd hic

hic partus, ex quo mors dependet, neceſſariò ſit præternaturam, 13 conſtat, quòd partus multis modis præternaturam euadit; nam 14 quemadmodum naturalis partus multas conditiones habeat neceſſe eſt, quas enumerant Merçurius in lib. cui tit. la Commare. lib. 1. cap. 2. in principio, & Roderic. à Caſtr. lib. 4. de morb. mul. cap. 1. ſic ex cuiuſcunquè harum conditionum defectu par-15 tus præternaturam euadit, vt idem ibidem docet, & repetit lib. 2. cap. 1. partus ergò naturalis inter primas, ac præcipuas con-16 ditiones illam requirit, vt debito fiat tempore, idem Mercurius locis citatis, ſiuè hoc tempus vnum ſit congrua latitudine donatum, ſiuè multiplex, vt omnes vno ore affirmant. ſi ergò extrà 17 hoc tempus partus fiat præternaturam euadit, quod de abortu euenit. ex quibus facilè colligi poteſt, quòd hìc nomine Partus præternaturam accepti, prout accipi debere monſtraui, comprehendi debeat etiam abortus, qui, vt dixi, partus eſt præternatu-18 ram non debito, ac maturo tempore editum. His igitur verbis 19 omnia mortis genera perſtringi manifeſtum iam eſt, quæ in ipſo partu ex ipſius partus primaria culpa, ac defectu immediatè contingunt.

Sequuntur prædicta verba ex partu, hæc nimirùm, & cauſſa 20 partus, & nota primò coniunctionem illam, &, quæ hìc accipi debet ex mea ſententia pro, vel, vt in l. Qui tranſigit. ff. de tranſact. l. Et eleganter. §. item Pomponius. ff. de dolo malo l. nonnuquam ff. de præſcriptis rebus l. Dotis cauſſa ff. de Iure dotium. ſenſus verò talis eſt, excepta morte eueniente ex partu, vel ex cauſſa partus; non enim neceſsè eſt, quòd ſimul, & ſemel & partus, & cauſſa partus mortem accerſant, vt exceptioni locus detur, ſed quòd alterutrum tantùm eorum concurrat, & ſe habeat vt proxima, ac immediata cauſſa ſuccedentis mortis.

21 Proximum a prædicta particula eſt nomen cauſſæ, in cuius nominis explanatione præcipuè hallucinati ſunt Medici: cùm enim per priora verba, ex partu, caſus accipiendi ſint, qui ex culpa partus immediatè fiunt, per hæc ſubſequentia, nimirùm, & 22 cauſſa partus, eos nonnulli intelligi volunt, qui occaſione partus contingunt, quibus ſcilicet ipſe partus aliquam occaſionem prębuerit, habens ſe, vt antecedens, aut diſponens, & remota cauſa eorum. at rem non ità ſe habere in ſubſequenti quæſt. palàm fiet;

qua

23 quà de re hoc nomen caussę debet hìc in proprijſsimo ſenſu accipi, prout ſc. eſt vera cauſſa, ità vt idem fuerit dicere, excepta morte ex partu, ac, excepta morte ex cauſſa partus, neque pro vt occaſionem etiam aliquandò ſignificat accipiendum. & malè quidem à quibuſdam fortaſsè imperitis Notarijs in hiſce ſocieratum
24 inſtrumentis additur, cauſſa, & occaſione partus, ac omninò illam dictionem, occaſione, abradendam crediderim, nam ex ea contractus vſurarius fiet, quià nullus caſus dabitur pro lucro, nam in quocunquè caſu partus, & prægnantia occaſionem præbent morbis, licet alia ex parte congruam haberemus eius nominis explanationem. Vel poteſt illud nomen cauſſæ accipi in ſe-
25 quenti ſignificatu, cùm enim per priora verba, ex partu, caſus comprehendi dixerimus, qui ex partu immediatè dependent, per hæc, & cauſſa partus, alios comprehendi dici poteſt; Partus igi-
26 tur cauſſa aliquandò mortem contingere, & tunc temporis intelligendum, cùm ſecundæ à partu vel non exeunt omninò, vel cum difficultate, vel non integræ; cùm purgatio aut parca, aut ſuperflua, aut malæ qualitatis eſt; Neque enim dubium eſt, quòd ſi mulier ex ſecùndinæ retẽtione periclitetur, vel ex puerperij parca, aut ſuperflua retentione propriè ex partu obijſse dici non poſſit, ſed ex cauſſa partus.

27 Propriè enim partus ea actio eſt, qua fœtus ex vtero in lucem venit, at extrà eam actionem iam naturaliter ſucceſſam, mulier ex puerperij culpa vitam obiens, ex partu deceſsiſse dici non debet, ſed ex cauſſa partus, ſaltem attentis verbis contractus;
28 Notarij enim, nè ex verborum conciſione dubium, aut lis oriatur ſolent in inſtrumentis per plura verba contrahentium mẽtem manifeſtare. non ſatis ergò duxerunt ad comprehendendos omnes caſus ex partu, aut puerperio contingentes illa verba apponere, excepta morte ex partu, ſed addiderunt etiam poſteriora, & cauſa partus, quià nimirũ ex illis verbis, ex partu, poterat inſurgere dubium, vtrum pro partu ſolummodò pariendi actionem intellexiſſent, vel omnia eum conſequentia, & vniuerſum illud tempus, quo puerperia procedunt.

Vel tandem ad prædictorum verborum maiorem dilucidationem dicamus, quòd mors eueniens in partu dupliciter poteſt conſiderari, vno modo, vt quià vel partus difficillimus extiterit, vel

ſecundæ

ſecundæ non faciliter prodierint, vel puerperia ſubſecuta non fuerint, vel fortaſsè ſuperfluerint, & huiuſmodi, & tunc tales caſus per ea verba, ex partu comprehendi dicendum. altero modo vt quià ad prædicta accidentia vel febris, vel dolor intenſus, vel ſimile quidpiam ſubſecutum fuerit, quod mortem accerſerit, & tunc tales caſus per poſteriora verba, & cauſſa partus, comprehenſos aſſerendum.

Adduntur verba illa, & pręgnantiæ. Eſt autem prægnantia, vt 29 alias dixi, prolifici ſeminis intrà vterum retentio (pro ſemine autem non alterutrum, ſed vtrumquè maſculeum ſcilicet, & fœmineum accipias velim) omne enim animal ſemen continens gra- 30 uidum eſt. Gal. 1. de ſem. cap. 2. claſſ. 1. ità vt à prima ſeminis 31 conceptione, vſquè ad fœtus eductionem mulier grauida di- 32 cenda ſit, ac conſequenter totum illud tempus, quod a prima ſeminis retentione ad fœtus excluſionem intercedit, tempus pręgnantiæ ſit dicendum, in quo ſi mulier ex proprio ipſius prægnantiæ, ac primario defectu decedat, exceptioni locus dabitur, & pecuniæ ſaluæ erunt ad fauorem dantis eas in ſocietatem.

S V M M A R I V M.

1 *Caſus pro exceptione facientes ſub tribus claſſibus cõprehenduntur.*
2 *Prima regulæ pro caſibus exceptionis.*
3 *Regulæ omnes hìc appoſitæ non ſimpliciter intelligendæ.*
4 *In immodicis partus laboribus quid contingat.*
5 *Hiſtoriæ pro exemplo prioris regulæ.*
6 *Partus difficultas plures cauſſas habere poteſt.*
7 *Prima cauſſa.*
8 *Secunda cauſſa.*
9 *Tertia cauſſa.*
10 *Quarta cauſſa.*
11 *Quinta cauſſa.*
12 *Excrementa cum fœtu exeuntia partum facilitant.*
13 *Sexta cauſſa.*
14 *Septima cauſſa.*
15 *Exceptioni locus eſt, quandocunque vna ex ſuperioribus cauſis, poſteriore*

Plurimùm

Particulares casus, ac regulæ exceptioni locum facientes.

QVÆSTIO IV.

CASVS exceptioni locum facientes sub quibusdam certis classibus, ac regulis perstringere hìc operæpretium est: nā & Medicis, & Iureconsultis multò magis ea res innotescet, & fortassè omnem dubitandi occasionem cuiuis hæc quæstio ablatura est; ità vt non nisi gratum quid vtrisque ipsorum facturum me existimem, si quàm primùm quod proposui aggrediar.

Possunt ergò ij casus, qui illis verbis, Excepta morte ex partu, & caussa partus, & prægnantiæ excipiuntur, sub tribus classibus comprehendi iuxtà eorum verborum varietatem: nonnulli enim ex partu sunt, alij ex caussa partus, postremi ex prægnantia; quælibet autem classis potest plures regulas constituere iuxtà casuum euenientium diuersitatem, vt in questionis processu patebit.

1

2 Prima ergò classis, quæ casus continet ex partu euenientes, quatuor constituere poterit regulas, quarum prima erit hæc. Quandocunq; mulier ex laborioso partu, ac difficili decedit exceptioni locus est. Sed antequàm vlteriùs progrediamur, vnum te admonitum velim, lector quisquis es humanissime, hæc non simpliciter esse intelligenda, sed eo modo declaranda, qui in huius quæstionis calce patebit.

3

4 Quòd ergò in immodicis partus laboribus, ac doloribus consueto molestioribus humores plurimùm agitentur, spiritus dissipentur, & sanguis in venis inflammationem, ac præternaturalem calorem concipiat, ità vt ex ea commotione facilè vel febris acuta accendatur, vel alius quidam morbus excitetur, vt Vteri inflammatio, & huiusmodi notum est nobis Medicis, & non siluit Gal.comm.3.in 3.de morb.vulg.tex.85.class.3.Ex his autem facilè subsequi mortem, non est, qui ambigat. Et confirmat eius rei veritatem in sacris casus Rachelis, de qua Genes. cap. 35. dicebatur vers. 17. ob difficultatem partus periclitari cæpit, & additur vers. seq. Egrediente autem anima præ dolore, & imminente iam morte &c. In quo casu vides, Rachelem ex simplici partus difficultate, & angustia obijsse, nulla alia antecedente causa. Habes etiam & apud Hipp. similem casum lib. 3. de morb. Vulg. sect. 2. Aegr. 12. quæ vbi cum dolore (hoc est cum insigni, ac consueto multò acerbiore dolore) masculum esset enixa, febri ardente correpta obijt. sic etiam & lib. eod. sect.3. Aegr.14. mulier illa ex difficultate partus, & puerperij retentione obijt; & de mulieribus in Thaso parientibus idem narrat lib. 1. stat. 3. sect. 2. quæ quià difficulter partum ediderunt, a partu laborarunt, ipsæque potissimum obierunt, inter quas solius Telebuli filiæ mentio habetur, quæ eadem ex causa sexta die à partu perijt.

5

6 Potest verò eà partus difficultas, dolor, ac labor ex quamplurimis caussis prouenire: nam & ex parte fœtus, & ex parte Ma-

tris,

tris, & ex parte vteri, & ex parte panniculorum fœtum inuoluentium, & ex parte excrementorum cum fœtu exire consuescentium,, & ex caufsis externis, & ex præcedentibus morbis
7 originem trahere. Ex parte fœtus, vt quià nimis grandis, vel caput habens magnum, vel quià debilis, vel quià non de-
8 bito modo exit, vel quià mortuus. Ex parte Matris, vt quià nimis pinguis, vel nimis macra, vel pusilla, vel teneræ ætatis, aut nimis maturæ, aut timida, & sic de reli-
9 quis. Ex parte vteri, vt quià os habet nimis angustum, aut durum, vel quià cicatricem insignem pafsus dilatari non potest, vel quià ore distorto, vel nimia laborans siccitate, & cæ-
10 tera ad hunc modum. Ex parte panniculorum, vt quià vel nimis antè disrumpuntur, quàm opus sit, vel quià disrumpi nul-
11 lo modo possunt. Ex parte excrementorum, vt quià disruptis antè tempus oportunum dictis panniculis, aquæ effunduntur, & loca muliebria exiccata relinquunt: excrementa enim cum fœtu
12 exeuntia facilem partum reddunt, & hanc vtilitatem præcipuè à Natura habent. Pareus. Chirug. lib. 23. capitul. 12. Columb. Anatom. lib. 12. vndè Hippocr. in Coac. Prænot. tex. 513. & 536. ex aquarum antè partum eruptionem malum præ-
13 nunciat. Ex parte caussarum externarum euenit etiam ea partus difficultas, vt ex nimio calore spiritus dissoluente, ac dissipante, viresquè labefactante, aut ex frigore vias constipante, & huiu-
14 smodi: Ex parte præcedentium morborum, vt quia longam febrem, vel acutam passa est mulier, vel acutum alium, aut longum morbum. Insuperquè multæ aliæ causæ possunt partum & laboriosum, & difficilem reddere, quas longiùs prosequuntur practicantes omnes. Paul. lib. 3. suæ med. cap. 76. Aet. lil. 4. serm. 4. cap. 22. Trotula. de pass. mul. cap. 17. Auic. 31. tertij tract. 2. cap. 21. Ras. 22. Contin. tract. 7. cap. 1. Gordon. in lib. part. 7. de pass. mul. cap. 16. Valesc. in Philon. lib. 6. cap. 20. Pedemont. in addit. ad Mesuæ practicā sum. 4. par. 4. sect. 1. de Aegrit. matr. cap. 16. Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. Pareus chirurg. lib. 23. cap. 29. Mercurial. de morb. mul. lib. 2. cap. 3. Massar. suæ pract. lib. cap. & in Prælect. de morb. mul. cap. 12. Roderic. à Castr. lib. 4. de morb. mul. cap. 6. Vuinrich. com. de Monstr. cap. 40. Marinell. de Med. mul. lib. 3. cap. 11. & alij quamplurimi, quos

15 nè tædio lectorem afficiam omittam. quæcunque ergò harum caussarum (posteriore excepta, de qua infrà cum alijs videndum) partum difficilem reddat, exceptioni locum faciet, si ex ea difficultate partus mulier pereat.

16 Secunda regula primæ classis talis est. Si mulier ex abortiuo partu mortem obeat, exceptioni est locus: patet enim, quòd 17 abortus ex sui Natura maiorem multò molestiam, ac imminentius periculum affert, quàm partus tempestiuus, & testatur id ipsum Hipp. 1. de morb. mul. vers. med. qui, Periclitantur, inquit, magis, quæ fœtum corrumpunt, abortiones enim maiorem molestiam, quàm partiones afferre solent, cuius rei rationem red- 18 dit ipse subdens; Neque enim citrà violentiam abortio contingit, quamobrem cùm abortus talis ex sua Natura sit, vt per se metipsum mortem accersere possit, quatenus aliâ secum mala accersit, mors ex eo proueniens dabit exceptioni locum, cuius casus 19 historiam vnam, aut alteram habes apud Hip. 3. de morb. vulg. Aegr. 10. & 11. quarum ægrotantium vtraque ex abortu in ardentem febrem lapsa, vita functa est. & similis etiã est casus Iuliæ Magni Põpeij filiæ apud Val. Max. lib. 4. cap. 6. tit. de amor. coniug.

20 Tertia regula huiusmodi esto. Ex editione multiplicis partus si periclitetur mulier, exceptio locum habebit: multiplex enim 21 partus insigniores labores, & diuturniores dolores, tempusquè multò consueto longius, & maiorem venarum, ac vasorum, violentioremquè disruptionem, & sanguinis copiosiorem profusionem affert, ex quibus etiam maior parientis debilitas, & maius periculum in multiplici partu, quàm in vnico succedit, vt experientia docet, & notauit Mercurius in suo lib. cui tit. la Commare lib. 1. cap. 23. & lib. 2. cap. 14. Itaquè etiam si quoad alias conditiones hic partus naturaliter fieret, tamen ex eo, quòd non 22 vnicus sit potest non naturalis vocari: nam secundùm Naturæ legem homo non nisi vnicum partum edere debet, vt in tit. de 23 Partu legit. & vitali plenè probaui. Mors igitur ex hac caussa eueniens exceptionem lucro dabit.

24 Quarta regula. Si ex monstroso partu mulier periclitetur pro exceptione casum facit, nam ex sua natura monstrosi partus ma- 25 xima pericula afferunt, testatur Mercurius vbi sup. lib. 1. & 2. & Perlin. in libello de mor. causs. par. vers. f. & id multis nominibus

euenire

euenire tradit Vuinrich. de ort.monstr.cap.40.Sed quid propriè
26 hìc pro monstro debeat accipi, vtrum in sensu l. ostentum.ff. de verb. & rer. signif. an in sensu l. Quæret aliquis ff. eod. profectò dubium aliquod afferre posset, quod omninò diluere par est.licet ergò de hac ipsa materia in peculiari loco nobis sit agendum,pro nunc tamen dicamus, hìc monstri acceptione venire omne id,
27 quod contrà formam humani generis natum est, vt per citatam l. Quæret aliquis, & per Glo.ibi,quod tamen potiùs prodigij nomen mereatur, quàm monstri: nequè enim satis esse dixerim in
28 hoc casu, vt monstrum peperisse mulier dicatur, & ob id eam in partu periclitasse,vt natus vel altero brachio,seù crure careret, vel digitum superfluum haberet, vel ore esset distorto, vel oculis captus, & huiusmodi,tales enim natos monstri nomine etiam insignimus, latissimè eo monstri nomine accepto,sed de his longioribus, vt dixi,Deo dante,nobis erit alibi pertractandum.

29 Distingue tamen monstrum à Mola, in Mola enim maius dubium est, an debeat facere locum exceptioni, nec nè, & ratio dubitationis est, quià vna ex parte conuentio contrahentium ex-
30 cipit mortem ex partu, caussa partus, & prægnantiæ; at molam
31 gerens mulier nunquam grauida dici potuit,nequè si molam eiecerit peperisse, aut partum eiecisse dicenda est;cùm enim graui-
32 ditas sit conceptus naturalis permanentia in vtero, Mola verò
33 conceptus sit præternaturam,patet, quòd grauiditas res naturalis est, mola verò est morbus. Gal.14.Meth. cap. 13. class.7.cùm ergò adeò contrarię res sint, quomodò & conceptum habens naturalem, & molatica vno, eodemquè grauidæ nomine ambæ denominari possunt?

34 Altera autem ex parte cùm caussa, ob quàm permissum est pecuniarum Domino, vt excipere possit mortem ex partu, & huiusmodi ea potissima videatur,vt aliàs dixi,quòd videretur causam
35 habere extrinsecam, vndè & violenta erat, profectò etiam mola videtur ex eadem caussa originem ducere, cùm tam mola, quàm verus conceptus vnam, eandemquè externam habuerint caussam, coitus nimirum vsus, vt communissima fert opinio,ergò & Mola quemadmodum ipsa prægnantia locum exceptioni facere debet.

Verum enim verò cùm adhùc controuertatur, vtrum mola

absquè viri vsu coagmentetur, illud præcipuè dubitationem hanc adaugebit: si enim mola non potest absque viri vsu gigni, licet non 36 absolutè sentiam, debere facere locum exceptioni, tamen nequè absolutè pronunciandum esset negatiuè. Sin autem mola absquè 37 virili semine generetur, solumquè muliebre etiam absque coitu concurrat, tunc omni procul dubio locum exceptioni facere non 38 debet, sicuti nequè quiuis alius vteri morbus extrà prægnantiam, si ex eo mulier decedat. Sed hæc iam longioribus in superiori tit. quæst. 6. decisa habes. Perlinus tamen libello de mort. causs. part. absolutè pronunciauit, mulierem ex mola decedentem locum exceptioni facere: suam tamen assertionem nequè ratione vlla, nequè auctoritatibus muniuit, sola propria auctoritate contentus. Ac profectò gratis omnibus, quæ circà molę generationem veritatem habere credit Perlinus, etiam acceptatis, molam nempè 39 ex vtroquè semine generari, vt verus gignitur conceptus, existente tamen in molæ generatione virili semine debili, & ad conceptum inepto, nihilominùs eius opinio, quòd debeat locum exceptioni facere mors ex ea eueniens, maximam patitur difficultatem.

40 Siquidem cùm mola non habeat determinatum quoddam tempus, in quo edatur, si ex morbis ab ea dependentibus fieri debeat exceptioni locus, nimis lata, ac longa via esset huiusmodi exce- 41 ptioni, cùm aliquandò decem, aut viginti annorum spatio, immò & toto vitæ curiculo mola gestetur, teste Arist. 4. de Gen. Animal. cap. 7. Auerr. Collig. lib. 4. cap. 60. Arnald. Villanou. lib. 3. Breuiar. cap. 5. erit ergò admodum inæquale periculum accipientis, & dantis pecunias in societatem, quæ euadet ex hoc iniqua.

Sed his non obstantibus adhùc dubium insurgit tale, nam si 42 periculum debet inter socios esse æquale, vt sæpè aliàs dictum est, si in morte ex mola eueniente non fiat locus exceptioni, periculum euadet inæquale; nam mulier præter ea omnia pericula, quibus subijcitur Dominus officij, subibit etiam periculum ex mola, à quo immunis erit ipse Dominus officij. si ergò verum est id, quod suprà in hoc titulo quæst. 1. num. 62. firmauimus, nimi- 43 rum exceptionem mortis ex partu, & huiusmodi ob id admissam, vt periculum ex parte mulieris non excederet periculum alterius

socij,

ſocij, iurè eandem ob cauſsã debet excipi mors ex mola eueniens.

Huic dubitationi reſpondeo, quòd cùm mola ſit, vt ſuprà di-
44 xi, quidam morbus mulieris proprius nullam debet cauſſare inæ-
45 qualitatem ex parte ipſius, quià viris etiam aliqui morbi ſunt ma-
gis familiares, quàm mulieribus. quibus adde, quòd ſi hęc ra-
tio valeret, omnis caſus in muliere contingens ex aliquo proprio
vteri morbo (qui quamplurimis quotidiè affligitur) locum exce-
ptioni facere deberet, quod tamen veritatem non habet, cum
dans pecunias ſciens, & volens eligat currere magis periculum in
perſona mulieris, quàm viri, quòd ſi in aliquibus videatur ſupe-
rare periculum mulieris alterius ſocij periculum, hoc nihil nos mo
uere debet, neque parum videatur, ſi periculum, quod ex partu,
46 aut prægnantia imminet excipiatur, quòd nimis excederet peri-
culum alterius ſocij, in qua re potius æquitas quædam, quàm Iu-
ſtitia attendi mihi videtur; nam in Iuſtitiæ rigore nulla fieri exce-
ptio deberet, vt in huius tit. prin. dicebam.

Sed iam ad alia properandum, & ſecundæ claſsis regulas ad-
ducamus, quæ caſus continet, qui ex cauſſa partus fieri dici poſ-
47 ſunt. quinta ergò regula talis eſt. Ex retentione puerperij ſuc-
48 cedente morte, exceptio locum habebit; magni etenim morbi ex
retentione puerperij procreantur, ità firmante Hip. in lib. de Nat.
Puer. tranſacto medio in hac ſententia. Niſi enim, inquit, à par-
tus purgamentis mulier repurgetur, magno morbo tentabitur, vi-
tęquè periculum incurret. quam repetit lib. de Nat. mul. Et ſe-
cundo Prædict. quòd ſi partus purgamenta ſimul quoquè remi-
ſerint, tum ea mala omninò ſunt immoderata, ac diuturna. mu-
49 lieri etenim multò magis officit retentio puerperij, quàm reten-
tio menſtruorum, cùm promptiùs, atque faciliùs humorum gignat
illa prauitatem. Gal. in primum de morb. vulg. com. 3. Aegr.
2. claſſ. 3. & in primum Prorhet. com. 2. tex. 48. claſſ. 4. Amat.
Luſit. cent. 2. curat. 31. cùm ergò hæc purgatio occaſione partus
fiat, & ſit pars ipſius partus, mors ex ea eueniens ex cauſſa partus
50 dicenda eſt, & locum exceptioni facere debet. & pro hac regu-
la eſt caſus Aegr. 2. lib. 3. Epidem. ſect. 3.

Notandum verò hic de puerperio nonnulla, & primò quid ſit
51 puerperium, quod eſt purgatio, quæ mulieribus à partu proce-
dit. Mercurial. de morb. mul. lib. 4. cap. 1. verſ. ſ. etiam ſi Aul.

52 Gell. lib. 10. Noct. Actic. cap. 2. puerperium pro ipso fœtu acce-
53 perit, sed malè, vt mea fert opinio; puerpera verò dicitur recens à partu, vt habetur in l. Queritur. §. Puerpera ff. de Aedil. ed.

Secundo loco notandum, quòd tempus huiusmodi purga-
54 tionis non semper eodem dierum numero durare solet, sed longiori vbi fœmina edita est, breuiori vbi mas, ità docente experientia, & annotantibus Hip. in cit. lib. de Nat. Puer. & alibi & Arist. 7. de hist. Animal. cap. 3. & alijs omnibus; qua de re peri-
55 culum, quod puerpera ex puerperio currit, longiori tempore durat in editione fœminæ, quàm in editione maris.

Ab Hipp. locis citatis, & à cœteris purgationi puerperij ex fœ-
56 mina constituuntur duo suprà quadraginta dies, ex masculo verò triginta; ex cuius auctoritate Cagnatus in libello de mort. caus.
57 part. in f. concludit in his verbis. Ergò quacunque prægnante, vel abortiente, aut post abortum; aut pariente, vel post partum defuncta, dū intrà dictos dies triginta in maribus, vel duos, & quadraginta in fœminis, vel si in ipso die trigesimo, aut quadragesimo secundo morbus oriatur (quibus exactis diebus iam non dicitur partus caussa morbus oriri) exceptio locum habebit.

Ego verò à Cagnato præceptore meo libenter, si responsum attendere liceret, sciscitarer, quidnam sibi voluerit Hipp. cum locis citatis, postquam terminum durationis puerperij vtriquè partui assignasset, fœminino dumtaxat, & masculino, illi quadraginta duorum dierum, huic triginta, de illo addit, Extrà tamen
58 periculum fuerit, si etiam quinq; & viginti diebus purgetur, & de hoc, Quæ tamen extrà periculum fuerit; si diebus viginti perseueret. eademquè ijsdem prorsùs verbis repetit lib. 1. de morb. mul. vers. med. Nùm ab omni periculo censuit Hipp. puerperam post prædictos terminos tutam existere, ità vt penè immortalis
59 effecta sit? Ego enim aliàs putauerim, voluisse Hipp. puerperam ab eo periculo liberatam esse ex purgatione viginti, aut vigintiquinquè dierum, quod illi ex eiusdem purgationis retentione imminebat. succedente igitur post hos terminos morbo aliquo, ex quo mulier decedat, quomodò ex caussa partus illam obijsse firmare licebit, si quantùm erat ex parte eiusdem purgationis, & partus omni periculo mulier vacabat? Morbus ergò ex puerperio,
60 & caussa partus dici non potest euenisse, nisi intrà viginti dies in masculo,

masculo, & vigintiquinq; in fœmina succedat, vt sentit. doctus, ac nouissimus practicus Moxius lib. 3. de morb. mul. cap. 26.

61 Quinimmò cùm ratio puerperij sequatur rationem purgationis menstruæ, ità vt quæ biduò menstruatur, diebus decem, & octo in puerperio purgetur, & sufficienter, vt notat Fōtanon. suæ pract. lib. 3. cap. 42. etiam breuior terminus præscribendus videtur in his, nequè si post dictos dies decem, & octo morbo aliquo prehændantur, ex puerperio illum euenisse iudicandum, vt locum exceptioni faciat, nam hæ ex Naturæ præscripto longiori tempore purgari non debebant, quàm diebus decem, & octo, cur ergò in insontem eam purgationem culpam reijcis euenientis mortis? Attamen ego semper ad id, quod vt plurimùm fieri solet respi-

62 ciens, terminos ab Hipp. præscriptos viginti, aut vigintiquinque dierum admitterem, intrà quos si morbus ex puerpetij culpa eueniat, & ex eo mors, locus exceptioni erit.

63 Amplianda porrò est hæc regula, quòd non solùm procedat in totali, ac omnimoda puerperij retentione, sed etiam in non perfecta purgatione, dummodò antè determinatum spatium viginti, aut vigintiquinque dierum fiat, vt dicendum esset in casu ab Hip. enarrato prim. de morb. vulg. Aegr. 4. nam mulier illa, licet

64 iam transacta decima quarta à partu die benè, ac ritè purgata esset, tamen infrà assignatum terminum purgari desijt, & ex eà retentione puerperij in morbum lapsa vita functa est, vt testatur Gal. in comm. licet contrà Galenum contendat Cagnatus, hanc non ex retentione puerperij, sed ex febre decessisse: vult enim febrem fuisse causam retentionis puerperij, & sic ex febre decessisse diceretur hæc mulier. quomodoqunquè tamen sit, satis illud firmasse nobis esto, quòd tam ex omnimoda puerperij retentione, quàm ex eius diminutione eueniens morbus, & ex eo mors locum exceptioni facere debeat.

65 Sexta regula sequens est. Ex secundinæ retentione, aut difficili eductione si cōstet mulierem periclitasse casus pro exceptio-

66 ne erit; quòd enim secundæ multa mala inducant si retineantur diù in vtero, patet apud omnes non solùm Medicos, sed etiam mulierculas, & facit Hippocratis auctoritas in primo de morb. mul. vers. med. testanturq; practicantes omnes, de quibus etiã Macer Medicus antiquus lib. 2. de mat. Med. cap. 10. sic loquitur.

Hæ

Hæ si plus iusto vitio cogente morantur,
Aut mors subsequitur, dolor aut qui vix toleratur.

67 Amplia quoquè, vt dixi, regulam istam, vt procedat etiam in difficili eius eductione: nam & in hoc casu mulieres plurimùm exagitantur, & aliquandò ea occasione febrem concipiunt, & multa pericula incurrunt, ex quibus eueniente morte lucro non erit locus, sed exceptioni.

68 Septima regula est huiusmodi: Puerperio superfluente, & ex eo muliere decedente pro exceptione casus hic erit. Etenim in 69 partu rumpuntur ligamenta, & venæ quædam, quæ cum vtero continuabantur, & ex ea ruptione aliquandò sequitur maximum, ac consueto vberius sanguinis profluuium, vel ob violentiorem ruptionem, vel ob sanguinis validiorem in venis commotionem, vel ob eiusdem sanguinis acuitatem, & caliditatem, vel ob difficilem venarum, & vasorum obserationem, & consolidationem, ex quibus caussis subsequente eo sanguinis profluuio, mulierũ vires succumbunt, & facilè commoriuntur, quòd si ità contingat, pecuniæ saluæ erunt, ob appositam in instrumento exceptionem.

70 Octaua regula addi potest huic classi, quæ est huiusmodi. Si ex mala puerperij qualitate mulier in morbum lapsa pereat, casus inter exceptos connumerandus erit, quamquam hęc regula ampliatio potiùs est regulæ quintæ. Etenim Hip. lib. 1. Præd. tex. 80. videtur huius prauæ qualitatis puerperij maximam habuisse considerationem, ac multò maiorem, quàm puerperij naturalis, de eo enim, quod non naturaliter se habet, vt si colore albidum sit, dicebat ipse, Hoc si retineant mulieres parturientes in maximam perniciem labuntur. sunt etiam quædam puerperia, quæ ob malam eorum qualitatem, ac prauitatem, dum fluunt, possunt loca, per quæ transeunt exulcerare, ac in ijs etiam inflammationem excitare, & alia mala, ex quibus mortem euenire non est difficile.

71 Tertia deniquè classis casus continet ex prægnantię culpa succedentes, quorum primus, ex quo nona regula depromi potest, subsequens est. Si grauiditas ex sui Natura alicui molesta præter consuetum aliarum esse soleat, & ex eius incommodo illa pereat 72 casus erit pro exceptione: licet namquè penè omnibus grauidis quædã incommoda, ac affectus quidam alijs præternaturales sint commu-

communes; aliquæ tamen ſunt, quibus grauiditas præter prædi-
ctos affectus, morbos læthales parit; excipit enim vterus in his
virile ſemen veluti rem ſibi omninò infeſtam, ac inimicam. illud-
què non niſi ſumma cum moleſtia retinet, quandiù retinere co-
natur, tandemquè coacta eijcit, & abortientes ex hac cauſſa mu-
73 lieres maximè periclitantur: namquè non aliter euenit harum
fœminarum vteris, quàm quorundam hominum, ſeù animalium
quorumcunquè ventriculis, quibus interdùm quoddam ciborum
genus ità inimicum eſt, vt eo deuorato illicò in ſtomachi dolores
& lipothimiã incidant, nequè illud concoquere vnquam valeant,
quoſquè tandem coacti ipſum vomitu reijciant. Sic & prædictis
fœminarum vteris euenit, quibus vel particulare quoddam ſe-
men, vel quodlibet ità inimicum eſt, vt illud retinentes in multa
74 diſcrimina labantur. Simile quidpiam narrat Hipp. lib. 4. Epid.
de coniuge fratris Apemanti, ac de his diſputat in lib. de ſteril.
verſ. f. & prmo de morb. mulier. Quin & nonnullæ mulieres ſunt,
quæ etiam ſi benè concipiant, & conceptum abſquè moleſtia ali-
75 quanto tempore retineant, omninò tamen abortiunt, nec fœ-
tus ad perfectionem perducere poſſunt, quædam ob vteri angu-
ſtiam, de quibus Hip. in lib. de ſuperfœt. quædam, quòd tenues
nimium ſint, de quibus idem Hip. Aph. ſect. 5. Aph. 44. ac de
alijs huiuſmodi in Aph. ſeq. & in lib. de Nat. mul. Sic & de ali-
quibus narrat id. Hip. in lib. de ſeptim. par. quæ ex grauiditate,
& culpa fœtus in octauo menſe laborant in his verbis. Membra-
næ namquè dum tenduntur, & vmbilicus vellicatur dolores ma-
tri pariunt, fœtuſque priſtino vinculo exolutus grauior euadit;
plærequè etiam mulieres ex hoc caſu inſuper febre corripiuntur,
quædam quoquè vnà cum fœtu pereunt. In his ergò locus exce-
ptioni erit, quia culpa grauiditatis mors euenit, vt patet; ſicuti
etiam, & cum mulieres nonnullis morbis conflictatæ concipien-
tes pereunt, vt in fluore albo euenire teſtatur Hipp. lib. 2. de
morb. mul. poſt principium.

76 Decima regula. Si grauida morbo aliquo capiatur, qui ex na-
tura ſua læthalis minimè ſit, ſed tamen poſſit procurare abortum,
& ex eo abortu mulier pereat, pro exceptione caſus hic erit. ſunt
enim aliqui morbi, qui in alijs corporibus non ſunt ex ſua natura
77 læthales, in grauidis verò ob id læthales euadunt, quià occaſio-

nem

nem dant læthali morbo procurantes abortum, ex quo læthalis morbus aliquandò oriri poteſt, vt ſunt exempli gratia tuſsis, teneſmus, & huiuſmodi, qui morbi ex ſe omni vacant periculo, ità vt ſi mors ſuccedat, non ex eo morbo, ſed ex procurato abortu,
78 qui proximior, ac aptior cauſſa eſt læthalis morbi, eueniſse dicenda ſit, de teneſmo verò Hip. Aph. ſect. 7. Aph. 27. Mulieri, inquit, vtero gerenti ſi crebra, & inanis deſidendi voluntas (teneſmum dicunt) acceſſerit, abortum facit.

79 Vndecima regula. Abortus ex procathartica, ac externa cauſſa adueniens, ſi læthalem morbum, mortemquè accerſat, lucro locum adimit, & exceptionem admittit: recidit autem hic caſus penè cum ſuperiori, nequè enim aliàs mulier, ſi exempli gratia in ventrem impegiſſet, ſi lapſa eſſet, ſi ſaltaſſet, ſi cucurriſſet, ſi clamaſſet, ſi ira, triſtitia, lætitia, aut ſimili animi paſsione detenta fuiſset, vitæ periculum incurriſſet; ſed quià hæc omnia abortum cauſſare poſsunt, ſi ex eius cauſſa mulier periclitetur, cauſſa prægnantiæ mors erit, & ſic locus omnino exceptioni fiet.

80 Duodecima, ac vltima regula. Si fœtus in vtero pereat, & is dehinc matri mortem afferat, ex culpa grauiditatis mors erit.
81 nequè enim vlteriori indiget probatione, quòd fœtus in vtero mortuus in euidentiſsimum diſcrimen, ac mortem matrem vt plurimùm trahat, præſertim ſi diutiùs in vtero commoretur.

82 Nota tamen, quòd hic caſus, & præcedentes ex abortus, partusuè cauſſa dici poſſunt: nam quoad præcedentes nulla interuenit hæſitatio, quoad hunc verò ſciendum, etiam abſquè eo
83 quòd mulier fœtum eijciat, ſi intrà vterum moriatur, abortum feciſſe dici poſſe, vt ex Hippocratis ſententia probat Andr. Lauren. Anatom. lib. 8. quæſtione 29. cùm tamen in communi
84 modo loquendi, abortum propriè nominemus fœtum ab vtero non naturaliter, & ſuo tempore, ſed à præternaturali cauſſa, & antè congruum tempus ab vtero eiectum, quomodocunquè naſcatur viuus, aut mortuus. Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. Altomar. in Praxi cap. 114. circà principium, non abs re poteſt hic caſus ex cauſſa prægnantiæ dici.

Cœterùm illud in hiſce ſuprà traditis regulis maximoperè adnotandum venit, eos, vt in huius quæſtionis principio admonui,

non

non ità simpliciter locum habere, quin aliquandò exceptionem
85 patiantur. Præcipua verò, omnibusque communis exceptio ea est, quòd non habeant locum, vbi prior aliquis morbus sua natura læthalis præcesserit, cuius veluti germina sint ea partus, causæ partus, & prægnantiæ symptomata, quæ suprà commemorauimus, ità vt originaria, ac primò mouens causa subsequentis mortis morbus ille, quisquis sit, dici possit, non verò partus, causa partus, ac prægnantia. Vt exempli gratia, Febris acuta, ac ma-
86 ligna fetum ex sua natura vel interimit, vel corrumpit. Gal. Aph. comm. 5. Aphor. 30. Auic. 2 1. 3. tract. 1. cap. 1. Philon. lib. 6. cap. 20. quin etiam partum difficilem reddit, secundas, ac puerperium retinet, & è contrà aliquandò immodicas purgationes eas prouocat, nequè absque ratione Gal. pro exemplo raro, ac inaudito celebrat casum illum 3. Epidem. Aegr. 13. quòd scilicet il-
87 la mulier grauida existens, & acuto morbo conflictata, tamen abortum non fecerit, quasi necessariò grauida acuto morbo laborans abortire debeat. Itaquè prior, ac precipua causa mortis in eo casu, si ea secuta fuisset, acutus morbus existimandus erat, abortio verò veluti soboles fuisset eius morbi, & muliere illa in eo morbo defuncta non ex abortione, sed ex acuto morbo succubuisse dicenda erat: abortio enim tunc solùm tanquam concausa operata esset, mortem accelerando, sic & prægnantia sanationem magis, magisque impediendo.

88 Neque aliter dicendum esset in casibus prægnantium in Thaso, de quibus Hipp. ibid. lib. 1. sect. 2. stat. 3. mentionem his verbis habet; In quas verò prægnantes morbus fortè incidit, hæ omnes, quòd sciam, abortionibus periclitatæ sunt: morbus enim ille ex sua natura occidebat etiam extrà prægnantiam; nam, vt ibi enarrat, ex eo plures viri, quàm mulieres obierunt, ità vt subsequens in prægnantibus abortus, tanquam effectus erat prædicti morbi, & operabatur quidem aliquid, sed solùm, vt dixi, tan-
89 quam concausa. Quandocunquè ergò morbus acutus præcedat abortum, vel dispositionem aliquam præcedentem abortum, (vt ventris, ac renum dolores, pondus, ac non consuetum frigus, & huiusmodi,) vel partus difficultatem, vel puerperij retentionem, vel eius superabundantiam, vel secundinæ difficilem eductionem, aut omnimodam retentionem, & reliqua in superioribus regulis enar-

enarrata, tunc casus pro exceptione non erunt, sed pro lucro, vt cæteri non excepti.

Contrà verò si morbus acutus ad hæc suprà commemorata cō-
90 sequatur: nam quemadmodùm acutus morbus potest esse originaria causa eorum omnium, quæ diximus, sic & horum quodlibet per se potest acutum morbum excitare. Ratio autem prædi-
91 ctorum est, quià semper prima, ac originaria, principaliorque causa est attendenda, tradunt ipsi DD. Maluas. Consil. 120. num. 56. Vol. 1. Surd. cons. 301. num. 36. Vol. 3. & cons. 383. Vol. eod. & eandem attendere Rotam in hoc ipso casu dixit Boccac. de societ. num. 35. & ead. Rota in Romana societ. apud Zacch. in
92 dicto tract. de societ. decis. 89. num. 3. Vbi enim duo morbi simul concurrunt, qui vnam, eandemque causam habeant, & ad vnum, eundemque finem conspirent, vnus se habet, vt principalis, alter, vt eius morbi accidens, & vnus quidem per se erit cau-
93 sa mortis, alter verò ex accidenti: id enim, quod primò mouet, per se mouet, quod verò secundariò ex accidenti Gal. de sympt. diff. cap. 1. trans. med. class. 3. Ergò vbi requiritur præcipua, ac primaria subsequentis mortis causa in prægnante, & huiusmodi,
94 semper ea attēdenda, quæ effectum per se causat, & non per accidens; si enim talis causa poterat talem effectum, mortem nimirùm producere, mors superuenienti causæ non est imputanda, quià
95 cùm, vt infrà plenissimè demonstrabitur, partus, & prægnantia in casibus exceptis, vel excipiendis, debeant se habere, vt causæ immediatæ, ac per se, si prior morbus poterat causare mortem,
96 erat respectu eius effectus causa per se, ac immediata mortis, subsequens autem solùm mediata, & per accidens, etiam si priori habilior esset ad interimendum, dummodò prior, vt dixi, ad id ipsum habilis fuisset.

97 Vndè est, quòd non probatur mihi id, quod firmat Rota in suprà citata decis. quòd scilicet mulier magis præsumatur ex ab-
98 ortu decessisse, quàm ex febre: nam quod illa supponit falsum
99 omninò est, nimirùm, quòd abortus sit causa habilior ad mortē, quàm febris: nam plures videmus ex abortu, & cum multò minori molestia saluari, quàm ex febre acuta, qualis erat in eo ca-
100 su; febris enim acuta causa est, & signum perniciosissimum Gal Aphor. comm. 4. Aphor. 37. & Hipp. 3. Epidem. tex. 3.

Sunt

101 Sunt autem, inquit, acutißimi, maximi, grauißimi morbi, ac præ ceteris læthales in continua febre: abortus autem cùm acutus
102 morbus non sit, neque etiam dici poteſt eſſe habilior cauſa ad mortem adſciſcendam, quàm febris.

Siquidem comparatione facta inter duos morbos de maiori, aut minori habilitate eorum ad interimendnm, illum proculdubio
103 habiliorem eſſe pronunciabimus, qui per ſe poteſt occidere, at comparatis inter ſe febre acuta, & abortu, febris acuta per ſe in-
104 terimit, abortus non niſi cùm comitē habuerit acutam febrem, aut cùm alium quendam morbum læthalem excitarit, per ſe
105 enim abortus læthalis non eſt, ſed euadit aliquandò talis ex concomitantia aliorum morborum, ac ſymptomatum, vt ex febre acuta, ex dolore, ex inflammatione, ex ſanguinis profluuio, ex retentione puerperij, & huiuſmodi; ſimpliciter verò nō magis
106 læthalis eſt abortus, ſi ad ſimplicem abortum reſpicias, quàm deſcenſio inconcoctorum ciborum à ſtomacho, & idcircò videbis quotidiè plures abortientes abſq; vlla noxa permanere, & vix ex eius moleſtia lecto ſe continere; immò (ſi ad id, quod plurimùm fit reſpicere debeamus) apertißimè videbimus ex abortu (licet ſit quidem ſymptoma non contemnendum) plurimùm tamen mulieres innoxiè ſe habere, præſertim ſi recentior ſit, vt tradit Roderic. à Caſtro. lib. 4. de morb. mul. nam non negaue-
107 rim multò maiori diſcrimine teneri eas, quæ prouectiores fœtus abortiunt.

Ad id ergò, quod in eadem deciſione addit Rota, mortem
108 ſcilicet cenſeri ex ſuperueniente cauſa eueniſſe, quandò non permiſit cauſa ſuperueniens videri, an mors ex priori continge-
109 ret, reſpondeo, verum eſſe quandò prior cauſa impotens erat ad mortem adſciſcendam, vel quandò ſuperueniens non habuit
110 à priori immediatā originem; ſi etenim prior cauſa ex ſui natura poterat interimere, & ſubſequens ab ea habuit dependentiam, mors priori cauſæ tribuenda; ſecùs verò quandò vel prior cauſa non erat potens ad occidendum, vel ſubſequens ab ea non trahe-
111 bat originem, vt in caſu ab Hipp. enarrato lib. 3. Epid. ſect. 3. Aegr. 2. de quo infrà, in quo caſu poſſet verificari ſententia Rotæ, quia febris illa, qua detinebatur mulier, de qua ibi, lenta erat, nec poterat vllo modo, vel ſaltem non niſi longo tempo-

re

re interimere; at superueniente puerperij retentione, & ex ea febre acuta excitata, mortem obiuit; itaquè in eo casu locum haberet Rotæ opinio, quòd mortis culpa in superuenientem causam, quià habilior, ac fortior ad interimendum, esset reijcienda, 112 at non sic in reliquis, quià priori morbo existente læthali, subsequens habet se, vt effectus prioris, sic etiam & mors.

Vndè est, quòd similiter decidi comperimus in terminis vulneris, cum dubitatur, an quis ex vulnere, vel ex alio superue- 113 niente morbo decesserit; nam vulnere ex sua natura læthali existente, dubitationi non est locus Ricc. collect. decis. par. 4. collect. 1456. hæc tamen in seq. quæstione dilucidiùs pertractata, lector humanissime habebis.

S V M M A R I V M.

1 *Primus casus pro lucro.*
2 *Verba in principio prænarratæ historiæ apposita quid importent.*
3 *Ex ijs, quæ secundùm Naturam fiunt non causatur morbus.*
4 *Maxima differentia est inter morbum aduenientẽ in partu, et morbum aduenientem ex partu.*
5 *Quicunque morbus in partu adueniens vsquè ad triginta dies ex partu, & eius causa est. Contr. ibi.*
6 *Puerperio naturaliter procedente, tamen in febre maximè ardenti, sanguinem mittimus.*
7 *Secundus casus pro lucro.*
8 *Prægnantia prauos gignit humores.*
9 *Humorum acumulatio in prægnante morbosa non est.*
10 *Prægnantia res est maximè naturalis.*
11 *Morbus, & morbi causæ res sunt præternaturam.*
12 *Prægnantes habent sanguinem deteriorem.*
13 *In senibus plura naturalia sunt, quæ in alijs ætatibus sunt præternaturam, & vice versa.*
14 *Prægnantium incommoda sunt illis connaturalia.*
15 *Nihil in his, quæ secundùm naturam fiunt formidandum, aut læthale est.*
16 *Prægnantiũ morbi morem excedentes occidunt, & quid tũc dicẽdũ.*

Cognati

Casus pro lucro facientes. QVÆSTIO V.

TAmetsi ex traditis regulis facillimè in cognitionem venire quisquis sit potuisset, quinam casus pro lucro facerent, nihilominùs vt clariora euadant omnia, nõnullos casus hìc ex Hippocr. Epidemijs translatos apponere decreui, vt faciliùs in veritatis notitiã venire liceat; vtq; Medici, quibus nostra opinio contrariari videtur, prospiciant, qui casus pro lucro esse debeant.

1 Primus ergò enarratur in 1. Epidem. Aegr. 11. cuius historia ità habet. Dromeadę coniugem, postquam filiam peperisset, cęteraq; omnia ritè, atq; ordine procederẽt, postridiè rigor cum febre acuta præhendit. Primo statim die præcordij dolor inuasit non sine stomachi fastidio, horrore, magnaq; corporis incontinentia, neque ijs, qui post consecuti sunt diebus somnum capere potuit; Spiratio magna, subitoq; reuulsa; ac velut retracta fuit. postridie eius diei, quo rigor cœpit, ex aluo commodè stercora processerũt; vrinæ crassæ, albæ, turbulentæ, cuiusmodi esse solent, quæ subsederunt, vbi in matella multo tempore depositæ returbantur, neque subsidebant; noctu nihil dormiuit. Tertio ad meridiẽ, nouo suborto rigore, febris acuta præhendit; vrinæ similes, pręcordij dolor, stomachi fastidium, & nausea aderant, nox difficilis fuit, neque dormiuit, sudor per totum corpus frigidus diffusus est, statim tamen rursùs ad calorem redijt. Quarto præcordij dolor aliquantùm remisit, sed vnà cum capitis dolore grauitas adfuit, sopore nonnihil detenta est, nares paucum stillarunt sanguinem, lingua valdè resiccata, sitibunda fuit, vrinæ tenues, oleosæ, parùm

dormiuit. Quinto siticulosa, nauseabunda, vrinæ eædem, ex aluo nihil secessit, circà meridiem valdè delirauit, cōfestimque rursùs parùm ad intelligentiam redijt, vbi surrexisset, sopore detenta est, paulùm perfrixit, nocte dormiuit, delirauit. Sexto die mane nouus subortus est rigor, celeriterque recaluit, sudor toto corpore dimanauit; extrema frigescebant, delirauit, spiratio magna, & rara fuit, paulò post conuulsionibus à capite subortis, celeriter defuncta est.

In hoc casu vides, Hippocratem, vt constaret, hanc ex culpa partus decessisse, in historię principio verba illa apposuisse, Postquam filiam peperisset, cęteraque omnia ritè, atque ordine procederent, vt demonstraret partum, & ad partum pertinentia naturaliter processisse, morbumq; ex eorum culpa non euenisse, quomodò enim ex partu, aut ex pertinentibus ad partum aduenit morbus, si ea omnia ritè, atque ordine, hoc est, secundùm Naturæ præscriptum processerunt? Nùm ex ijs, quę secundùm naturam fiunt causari potest morbus? nequaquam. cùm ergò in hoc casu nulla euidens culpa partus appareat, licet intrà dies puerperij defuncta mulier hæc fuerit, tamen, ex mea sententia, locum exceptioni non faceret: ego enim, vt aliàs dixi, maximam differentiam facio inter morbum adueniētem in partu, & morbū euenientem ex partu, aut ex causa partus, quam differentiam non cōsiderantes aliqui, omnem morbum in partu eueniētem etiam post triginta dies volunt ex partu, & ex eius causa esse; cùm tamen in praxi pateat, rationales Medicos contrarium tenere; quià aliquādò puerperio ritè, ac naturaliter procedente, & Puerpera febre ardente, aut simili laborante, non modò sanguinem mittimus, sed mittimus etiam ex superioribus partibus, si in ijs morbi causa existit, ita enim veram medendi, ac rationalem Methodum iubere probat firmissimis rationibus, multisquè doctissimorum virorum auctoritatibus Lazar. in lib. de sect. Ven. in Cub. in puerper. cap. præcipuè 8. & 9. & ratio est, quià nequè partum, neque puerperium curamus, sed febrem, vt docet apertissimè Fernel. in Meth. med. lib. 2. cap. 8. si ergò non curamus partum, nequè puerperium, vt ipse inquit, signum est, ea omnia culpa, ac labe tunc temporis carere, morbum autem penes alias causas residere.

Secundus casus, qui pro exemplo adduci potest, enarratur lib.

eodem

eodem hist. seù Aegr. 13. quæ licet ex eo morbo conualuerit, ponamus tamen, vt meliùs pro exemplo satisfaciat, quod obierit. habet ergò, vt sequitur.

7 Mulier quædam trimestri fœtu grauida, quæ in littore decumbebat, igne, hoc est, vehementi febre correpta est, statimq; ex lumbis dolor inuasit. Die tertio ceruicem, & caput, circà iugulum, manumq; dextram dolor occupauit, celeriter verò lingua voce defecta est, manus dextra non sinè conuulsione elanguit, quale quid in partiū resolutionibus, leuibusq; syderationibus contingere solet; delirauit prorsùs, nox difficilis, & laboriosa fuit, neq; dormiuit; ex aluo biliosa, sincera, & pauca secesserūt. Quarto linguæ vox soluta est, eorumdem conuulsiones, & vndiq; dolores perdurabāt, præcordia cum tumore dolor occupauit, somnum non capiebat, prorsùs delirauit, alui perturbatio aderat, vrinęque tenues, nec probati coloris reddebantur. Quintò febris acuta pręhendit cum præcordiorum dolore, pœnitùs delirauit, alui recrementa biliosa erant, sub noctem sudor obortus est, & à febre vindicata. Sexto ad mentem redijt, alleuarunt omnia; ad iugulum verò sinistrū perseuerabat dolor sitibunda erat, vrinas tenues reddidit, neque quieuit. Septimo tremor corripuit, aliquantulùm soporata est; nonnihil iuguli, & brachij sinistri dolor perseuerauit, cætera verò alleuarunt, ad se planè redijt. Tribus autē diebus defecit febris, ab eaque immunis visa est. Vndecimo redijt, & nouo insuper orto rigore, febris vehemens corripuit, ad decimum verò quartum diem biliosa, flaua crebra vomitione refusa sunt, obortoque sudore à febre iudicatione est liberata.

Ponamus ergò, quòd ex hoc morbo mulier hæc obijsset, annue, obsecro, vndè velis morbi huiusce culpam, ac causam penes prægnantiā præcipuè, ac primariò residere, cùm nihil quicquā prægnantia mulierē illam læserit? Dices, pręgnantiam in causa fuisse,

8 vt humores praui, ac multi in eius corpore accumulati fuerint, ex his autem morbum esse procreatum, atque hoc pacto eueuientis morbi omnimodam culpam solius prægnantiæ fuisse.

9 Respondeo, quòd humorum accumulatio in prægnante per se morbosa non est; aliàs enim cùm in omni prægnantia ea humorū aggregatio fiat, omnis prægnātia, vel morbus esset, vel morbi cau-

10 sa, quod falsū omninò est, cū prægnantia, vt patet, & omnibus in

confeſſo eſt,& ſuprà ſatis ſuperq;probatum,res ſit maximè natu-
11 ralis,morbus autem,& morbi cauſa res ſint præternaturã,vt mil-
12 lies docuit Gal.præcipuè vero.1. & 2. Meth. Etiam ſi ergò præ-
gnates ſanguinẽ habeant deteriorem,& non purum,vt Gal.cõm.
1.de Nat.hum.tex.27.fatetur,& cõm.3.de morb.Vulg.lib.3. Ae-
gr.2.& elicitur ex Hipp.in.1.de morb.mul.tamen non minùs na-
turalis eſt illis hęc ſanguinis impuritas, quàm multa nõ diſsimilia
naturalia ſint ſenibus,in quibus quamplurima comperies, quę in
13 alijs ætatibus præternaturam eſſent,in ipſis verò connaturalia,
ſunt,& ſic etiam multa alijs ætatibus ſunt naturalia, quæ ſenibus
non niſi præter naturæ inſtitutum acciderent.

14 Incommoda igitur,& morbi,quibus pleræq;prægnantium deti-
nentur præternaturam non ſunt,ſed naturales. Vgo Senen in art.
par.Gal.c.2.par.2.verſ.2.dubitatur. Cagnat. in lib. de mor.cauſ.
par.circà princ. Quãdiù verò hæc incõmoda,affectus,ſymptoma-
ta,ſeù morbi,quibus affliguntur prægnantes ſuũ morem ſeruabũt,
prægnãs ab omni periculo immunis omni ex parte erit:nihil enim
15 in his,quę ſunt ſecundùm Naturã neq;formidandum,neq;lætha-
le contingit.Hip.in lib.de dieb.decret. in princ. quod etiam opti-
mè demonſtrabat Plato in Timęo in f. At ſi ſuũ morem prętergre-
diantur,tũc naturalem ſtatum mutantes affectus illi in præterna-
16 turalem abeunt,& facilè occidere poſſunt; tunc autem maiorem
humorũ colluuiem,ac impuritatem,quàm naturalis prægnãtis ſta
tus requirat,in eius corpore aggregatam eſſe conſtabit;at eius rei
cauſa non fuit,neq;dici poteſt fuiſſe pręgnãtia, ex qua nullus niſi
leuis,& minimè læthalis affectus cauſari aſſolet ; & idcircò Hip.in
17 lib.de Nat.Pu.ex cognatis morbis pręgnantiũ (quales ſunt, quos
familiares vocabat ipſe.3.Epid.& Ariſt.3.de hi.Anim.c.4.et quos
etiam idem Hip.6.Epid.ſect.8.tex.30.& 2.Præd. poſt princ. con-
naturales nominabat)nullũ malũ prędicit,ſed ex nõ cognatis,Si,
inquit,mulier vterũ gerẽs morbo aliquo minimè cognato laboret
in partus purgatione perit,ſi qui ergò morbi pręgnãtiam conco-
18 mitẽtur,ij naturales morbi dicẽdi,vt de ſenectute firmabat Ariſt.

Neq;dicas,id veritatem non habere ex eo,quod prægnantia, &
19 partus ipſam Naturã maximoperè fatigãt,ac exagitant,& idcircò
20 non poſſe eſſe naturale id , quod naturã ipſam lædit: nam ſi mul-
ta alia, quæ maximè ex Naturæ intentione fiunt contemplaberis,
videbis

videbis etiam in his non leuiter interdùm ipsam laborare, vt in dentium emissione, in menstruorum purgatione, in mictione, in
21 deiectione, in fame, in siti, & huiusmodi; quæ tamen omnia adeò
22 naturalia sunt, vt per ipsa Natura conseruetur, quamdiù naturalē morem nō excedunt; sic etiā, & nō aliter de prægnantia, & partu dicendum, in quibus si morbi non ex euidenti eorum culpa pullulent, non sunt illis tribuendi, neque ab illis primariam, ac immediatam causam habuisse firmandum est. Quamobrem Rotam in aliàs citata decis. non benè prorsùs iudicium tulisse constat, cū casum illum pro exceptione euenisse voluerit; nam prægnantia ibi habuit se tanquam remota causa, & clarè patuit in ea ægrotāte multò maiorem humorum accumulationem esse factam, quàm naturaliter prægnantiæ conueniat, vndè patet culpam morbi non fuisse penes prægnantiam, sed penes eius subiecti impuritatē, atq; ea ratione casum illū pro lucro omninò fuisse: & licet sciā Reuerēdiss. ac Excellentiss. D. meum Cynthium Clementem, (quē aliàs honoris causa in hisce quæstionibus nominaui) in contrariā abijsse opinionem, & fauorabilem sententiam à Rota reportasse, tamen certò certiùs scio, illum pro humanitate, quā in eo semper expertus sum, non ità ægrè, vt nonnulli factitant, sustinere, vt quisquis sit pro veritate etiam contrà suam opinionē disputare possit eiusdem veritatis indagandę gratia; immò idipsum illi & probari, & summoperè arridere notum habeo, plerisque verò contrà pręceptorum auctoritatem loqui piaculum est, nasoque suspendunt extrà præceptoris sententiam vagantem, quasi idem sit philosophari, ac præceptoris mendicatas opiniones de verbo ad verbum mēte tenere, & ne latum quidem vnguem ab eis sese auertere; sed hæc obiter, licet fortassè non extrà rem dicta sunto.

Sed iam tertium casum proponamus, qui enarratur sept. Epid.
23 trāſ. med. & habet ità. Ad vergiliarum occasum Olympiadæ vxorem octo mēsibus vtero gerentē ex casu febris acuta corripuit, lingua æstuans, sicca, aspera, pallida, oculi pallidi, corpus mortuo simile, abortu quinto die absq; labore est liberata, & somnus, vt videbatur, cum sopore adfuit; sub vesperum cùm excitaretur, non sentiebat, sternutamentum cienti medicamento cessit, potionem recepit, & succi ptisanæ non nihil, potionem deglutiens aliquantulùm tussiuit; vox soluta non erat, neq; ipsa quicquam conuale-

ſcebat, oculi demiſsi erant, ſpiratio ſublimis, quæ naribus trahebatur, color prauus, ſudor pedes, & crura, cùm morti eſſet proxima, occupabat; mortua eſt.

In hoc caſu dubitari poſſet, an fieret locus exceptioni, ac pro-
24 fectò affirmatiuè eſſet decidendum, non tamen ex hoc capite, quòd mors ex prægnantia contigiſſet, ſed quòd ex vi externa, nimirùm ex caſu; atque idcircò hìc eum appoſui: nam pone febrem ex alia cauſa contigiſſe, quæ externa non fuerit, caſus iam pro lucro eſſet, etiam ſecuto abortu, nam abortus ad febrem acutam ex ſua natura læthalem eſſet conſecuta. Poſſumus & hìc hiſtoriam vxoris Philini apponere, quam ſuprà pro exceptione adduxi Galeni ſententiam ſecutus, qui puerperij retentionem febrem præceſsiſſe voluit: nunc autem Cagnati præceptoris mei ſententiæ adhærentes, demus, quòd febris præceſſerit, dehinc ad illam ſecuta fuerit puerperij retentio, hac enim ratione caſus pro lucro erit, qui talis eſt.

25 Philini vxorem in Thaſo, quę filiam pepererat, cùm ex Naturæ præſcripto purgationes procederent, cæteraquè leuiter haberet, decimoquarto poſt partum die ignis, hoc eſt febris vehementiſsima cum rigore præhendit. Huic circà exordia oris ventriculi dolor contigit, & præcordiorum dextrorum, locorum muliebrium dolores, voce defecta eſt, ex ſubdito autem peſſo iſta quidem alleuata ſunt, capitis verò, & ceruicis, lumborumq; dolores perſeuerabant, ſomni non aderant, extrema frigida, ſitibunda erat, aluus aduſta, pauca demittebat, vrinæ tenues, & per initia decolores. ſexto die ad noctem multùm delirauit, rurſuſque ad intelligentiã redijt; ſeptimo ſiticuloſa, deiectiones biliosæ in plenum, & affatim coloratæ. Octauo, nouo rigore ſuborto, febris acuta præhendit, conuulſiones multæ non ſine dolore; multùm delirauit; glande ſubdita, ad deſidendum exurrexit, multaque prodierunt cum bilioſo affluxu; ſomnum capere non poterat. Nono conuulſiones. Decimo aliquantulùm mente conſtabat. Vndecimo dormiuit, omnia in memoriam ſubierunt, ſed ſtatim rursùs delirauit; conuulſa autem vrinam confertim multam reddidit rarò ab ijs, qui aſsidebant admonita craſſam, albam, quale quid in ſubſidentibus vrinis viſitur, quæ longo interuallo in matula depoſitæ returbantur, eaque non ſubſidebant, ſed colore, & craſsitudine veterini

generis

generis vrinas referebat; atque istiusmodi fuerunt vrinæ, quas videre licuit. Ad decimumquartum diem totum corpus palpitationes occuparunt, multùm loquebatur, aliquantulùm mente constabat, sed confestim rursùs desipuit. Circà decimumseptimum voce defecta est, Vigesima obijt.

Patet in hac historia neque difficilem partum, neque secundinæ difficilem eductionem, neq; eiusdem retentionem, neq; item retentionem puerperij (si Cagnato adhærere libeat) neq; quicquam eorum, quæ ad partum pertinent potuisse primùm febrem causare. Culpa ergò febris non est in partum reijcienda, & consequenter, neque culpa subsecutæ mortis: etiamsi enim retentio puerperij, & febrem adauxerit, & mortem accellerauerit, tamen quià ea ad febrem subsecuta est, vt Cagnato placet, in consideratione hìc non habenda, quià prima, ac originaria causa attendi 26 debet, dummodò influat in futurum effectum, & possit mortem causare, vt in seq. quæstione plenissimè exponemus.

Ex his ergò historijs (quæ tamen pro exemplo adductę sunt, etiamsi difficultatis aliquid nonnullis excitare possent) cæteros similes casus venari licebit, in quibus lucro, nō verò exceptioni locus esse debeat, omninò enim concedendum est, dari tales casus, qui non ex partu, aut prægnantiæ primaria culpa eueniant; qui tamen euentu minimè possibiles Cagnato videntur, quasi prægnans, aut parturiens non possit ex alio morbo, quàm ex prægnātię, vel partus defectu interire; aut veluti pręgnans, ac parturiens, si ex prægnatia, aut partu in morbos non laberentur, & interirent, omninò immortales, ac impatibiles existerent; quod, an ità sit, ipse videat, iudicetque.

SVMMARIVM

1 *Culpa mortis aliquandò tota partus, & prægnantiæ est, aliquandò verò non.*
2 *In quibus casibus solus Partus, & prægnantia culpanda.*
3 *Duo euentuum genera in prægnante, & parturiente considerata.*
4 *Casus ex partu, & prægnantia immediatè dependentes, locum exceptioni faciunt.*
5 *Immediatam causam in omnibus attendunt Iurisperiti.*

6 *Immediata causa quid.*
7 *Causa immediata posita, ponitur effectus, atq; ea cessãte, cessat effectus.*
8 *In quibus casibus partus, & prægnantia sint immediatæ causæ succedentis mortis. Et in quibus non num. seq.*
10 *Partus, & prægnantia debent esse causæ proximæ mortis.*
11 *Causa proxima eadem est cum immediata.*
12 *Partus, & prægnantia debent esse causæ finales mortis.*
13 *Causa finalis qua.*
14 *Omnes causæ agunt gratia causæ finalis.*
15 *Exemplum in casibus exceptionis. & num.* 22.24.& 28.
16 *Causa finalis est fons aliarum causarum.*
17 *Causa finalis est aliarum causarum causa.*
18 *A causa finali omnia appellari conuenit.*
19 *Ob causam finalem immediatè fit id, quod fit.*
20 *Causa finalis non est propter aliam causam.*
21 *Omnes causæ sunt propter finalem.*
23 *Causa finalis est sola causa.*
25 *Non satis est in casibus excipiendis, vt partus, vel prægnantia sint mediatæ causæ mortis.*
26 *Causa mediata non meretur nomen causæ, sed occasionis. sic & causa remota num.* 30.
27 *Mediata causa quæ.*
29 *Partus, & prægnantia non debent esse causæ remotæ mortis in casibus exceptis.*
31 *Occasiones dicuntur paruæ causæ.*
32 *In quibus casibus partus, & prægnãtia sint remotæ causæ mortis.*
33 *Partus, et prægnantia nõ debẽt esse impulsiuæ causæ succedẽtis mortis*
34 *Impulsiua causa cessante, non cessat effectus.*
35 *Effectus nullam habet dependentiam à causa impulsiua.*
36 *Impulsiua causa facit effectum solùm esse faciliùs.*
37 *Impulsiua causa coadiutrix dicta.*
38 *In quibus casibus partus, & prægnantia habeant se vt impulsiuæ causæ subsequentis mortis. & num.*43.
39 *Impulsiua causa est causa abusiuè.*
40 *Impulsiua causa est semper concausa.*
41 *Impulsiua causa habet dependentiam semper ab alia.*
42 *Impulsiuam causam non habent in consideratione Leges.*

Partus

Partus, & prægnantia in casibus exceptionis quomodò debeant esse Mortis caussa. QVÆSTIO VI.

SED vt magis, magisq; rei veritas innotescat, videamus iam ipsorum Iureconsultorum circà eam rem definitionem; nam penes illos, vt qui Iustitiam ministrant, plena potestas residet ta-
1 lia declarandi. ergò ex superioribus manifestum est, quòd partus,& prægnantia,cœteraquè ad illa pertinentia aliquandò ità sunt euenientis mortis caussa, vt tota culpa penes illa resideat, neque alia caussa, nisi ab eis originem habeat,ab eisquè omninò dependeat, culpari posit, aliquandò verò alias caussas ad partum, & prægnantiam accedere, quæ & ipsa labefactant interdùm, & præternaturalia reddunt,& præcipuam culpam euenientis mortis habent.

1 Nam nullus hoc negare potest, cùm vbi solus partus difficilis fit, vbi sola retentio puerperij, & huiusmodi quicquam agit, solus partus difficilis, aut puerperij retentio culpanda, absquè eò quòd aliam caussam accusemus, etiam si ad hæc, & febris,& dolores, & inflammationes, & similia quædam subsequantur; vbi verò febris, vel simile quid in partu, aut prægnantia primò absq; vllo partus, aut prægnantiæ vitio eueniat, culpari etiam posse febrem, & huiusmodi, licet etiam partum, & prægnantiam culpa carere nolis.

3 His ità se habentibus,hæc duo euentuum genera in prægnante, aut parturiente considerata sunt, nimirùm eorum vnum, quorum tota culpa ità penes partum, & prægnantiam residet, vt partus, & prægnantia solæ,ac immediatæ caussæ eorum sint, alterum verò eorum, quorum culpa (etiam si contendas partim esse penes prægnantiam, & partum,) principaliter tamen, & originariè ab alia caussa dependet: ità vt in primo genere partus, & prægnantia immediatè agant, in secundo non immediatè, sed per præcedentem morbum.

Iuxtà hanc ergò considerationem verba contractus ità intelligi debere statuerunt Iureconsulti, vt qui casus ex prægnantia,
4 & partu immediatè dependent locum exceptioni faciant, qui verò

verò non immediatè pro lucro essent, & non absquè ratione, cùm
5 in cæteris etiam omnibus immediatam caussam Leges attendant l. Sed si plures §. in Arrogat. ff. de vulg. & pup. Tiraq. in tract. cess. causs. limit. 20. nu. 6. Rota in nouiss. decis. 304. num. 5. par. 1.
6 Est autem immediata caussa, prout ipsi Legumperiti declarant, illa sine qua effectus sequi non potest. (omittam enim pro nunc Philosophorum, & Medicorum in hac re auctoritates) Tiraq. eod. tract. limit. 20. num. 18. Surd. cons. 312. num. 23. tom. 3. Nam
7 caussa immediata posita ponitur effectus, eaque cessante, cessat item effectus Tiraq. vbi suprà num. 1. Si ergo casus prioris ordinis accipias, vt verbi gratia mulierem ex mera difficultate partus
8 obeuntem, videbis immediatam mortis causam fuisse eam partus difficultatem, cùm ea posita secuta sit mors, nam & ea sublata cessabat mortis effectus; at si casus secundi ordinis cōsideraueris,
9 & prægnantem mulierem ex acuta febre defunctam, manifestissimè comperies prægnantiam, non potuisse esse immediatam febris illius, aut mortis caussam, nam & ea posita non sequebatur mors, neque ea sublata cessabat effectus mortis, siquidem & ad febrem malignam, atque acutam subsequi poterat, quod si dicas, febrem acutam faciliùs interficere prægnantem, quàm non prægnantem, ego nil moror, nequè enim attendi debere declarant Iureconsulti, vt infrà clarissimè patebit.

Prætereà id ipsum apertiùs declararunt dicentes, quòd in ca-
10 sibus exceptionis partus, & prægnantia sint causę proximæ sub-
11 sequentis mortis; est enim caussa proxima eadem cum immediata l. socium qui in eo §. 1. ff. pro socio. ex hoc significātes id, quod sæpè iam dixi, effectus mortis in casibus excipiendis debere totaliter, & omni ex parte à prægnantia, & partu dependere, ità ità vt præcipuam, ac primariam originem ab illis habeant, non verò ab alijs quibuscunquè causis.

Quinimmò addiderunt ad effectum eundem excipiendi debere
12 partum, & prægnantiam esse finales caussas mortis, sumpto enim nomine finalis caussæ in eo sensu, quem ipsi suo loquēdi modo intelligunt, manifestum omninò sit, quales casus excipi debeant, & quòd non omnes promiscuè: hoc enim clarè patebit si ipsius finalis caussæ proprietates ab ipsis allatas inspexerimus, quas exemplificare in allatis casibus licebit.

Primò

13 Primò enim caussam finalem eam esse dicunt, quæ per se infert in quemlibet effectum Tiraq. vbi sup. limit 1. num. 25. & meritò
14 quià eius gratia omnes caussæ agunt Arist. Moral. Nicom. lib. 1. cap. 7. Vides autem in casu illius, quæ ex sola difficultate partus
15 obit, eam partus difficultatem per se inferre in mortem; in prægnante verò, quæ ex acuta febre obit, prægnatiam non per se inferre, sed per accidens, ac mediante febre; ergò prior casus, vbi difficultas partus fuit finalis caussa mortis, erit pro exceptione, secundus nequaquam, quià prægnantia finalis caussa ibi non est.
16 Secundò finalem caussam dicunt, esse fontem aliarùm caussarum Bald. in l. Eam quam C. de fideicom. versic. venio ad notat.
17 & rectè ob id Tiraq. ibid. limit 1. num. 5. dicebat, eam esse aliarum causarum caussam, quamobrem iure merito ab ea omnia
18 appellare conuenit, cùm sit dignior omnibus causis. Aristot. 2. de Anim. tex. 133. & ibi Auerr. in comm. ob eam ergò immedia-
19 tè fit id quod fit. Tiraq. limit. 13. num. 9. nam ea non est pro-
20 pter aliam Auerr. 3. Metaph. tex. 8. sed aliæ propter illam
21 idem 3. eiusdem tex. 3.
22 In casu ergò difficultatis partus, ea difficultas fons est, & origo eorum omnium, quæ subsequuntur, vt doloris, febris, inflammationis, deliquij, & huiusmodi; contrà in febre acuta prægnantem obsidente prægnantia per se non est caussa febris, sed febris est quidem caussa per se mortis, quemadmodùm & eorum omnium, quæ eueniunt fons est, & origo, vt abortus, delirij, aliorumque omnium symptomatum, quæ & febrem concomitantur, & ægros ad interitum perducunt.
23 Tertiò finalem caussam eam propriè dici affirmant, quæ sola caussa est, non autem concaussa. Tiraq. vbi sup. limit. 22. num. 3.
24 In casu verò difficultatis partus, vides eam fuisse per se solam caussam, in febre in prægnante, vides, quòd etiam si prægnantiam accuses, tamen sola caussa non est, sed concaussa, quià à febre acuta primò, ac per se dependent omnia, quæ in prægnantiam reijcis.

His quoquè non contenti Iureconsulti, vt in re dubia nihil relinquatur, quod obscurum remaneat, postquam declararunt, verba contractus debere intelligi, vt suprà diximus, nimirùm, vt partus & prægnantia sint in casibus excipiendis causæ immediatæ,

proximæ,

proximæ, & finales mortis, id ipsum magis patefecerunt dicentes,
25 non satis esse in prædictis casibus, vt partus, & prægnantia sint
26 caussæ mediatæ, cùm tales non mereantur nomen causæ, sed potiùs occasionis. Mohed. decis. 6. aliàs 3. de præben. num. 2. nam
27 caussa mediata est, quæ non per se, sed per aliud operatur, vt
28 patet. in casu ergò difficultatis partus illa per se operatur, in febre acuta prægnantis, prægnantia per se non operatur, sed mediatè, & occasionis potiùs nomen sibi vendicare debet, quã causæ.

29 Secundò addunt, quòd non debeant esse caussæ remotæ; nam
30 & hæ occasionis nomen merentur potiùs, quàm caussæ, Tiraq. vbi sup. limit. 20. num. 3. & limit. 13. num. 8. occasiones autem
31 vocabat Gal. comm. 1. in 3. de morb. vulgar. Aeg. 3. tex. 15. & comm. 3. eiusdem tex. 22. paruas caussas, quasi insufficientes ad
32 effectum producendum, quemadmodùm ergò in priori casu partus difficultas est caussa proxima, sic in posteriori prægnantia est caussa remota, & occasionem potiùs præbet morbo, quàm verè illum causset.

33 Deniquè nolunt admitti Iurisperiti inter casus exceptionis eos, in quibus partus, prægnantia, & huiusmodi habent se vt caussæ impulsiuæ morbi, aut mortis, cuius quidem causse multas assignant proprietates de directo proprietatibus finalis caussæ oppositas, vt videre potes.

34 Nam quemadmodũm finali caussa cessante, cessat effectus, ità contrarium euenit de Impulsiua Glo. in l. Cum ancillam. C. de condit. ob causs. dat. Glo. Instit. de milit. testam. §. Illis autem. Cagnol. in Auth. ex causs. c. de lib. præt. num. 79. Tiraq. qui quamplurimos citat in sæpe allegato tract. limit. 1. num. 1. Castrac. de societ. cap. 18. num. 16.

35 Secundò sicuti effectus dependet à finali caussa, cùm ea sit caussa principalissima, sic è contrario nullam habet dependentiam ab impulsiua, nec in ea fundatur Tiraq. limit. 1. num. 3. Castracan. ibid.

36 Tertiò finali caussæ effectus immediatè succedit, vel est in proxima potentia vt succedat (hoc enim satis est ad constitutionem eius caussæ) Impulsiua verò solum facit eum esse faciliùs, & nihil operatur præterquàm ad bene esse. Tiraq. vbi sup. limit. ead.
37 num. eod. & num. 88. Castrac. de soc. vbi sup. quamobrem Gal.

in

in Introd. cap. 8. talem caussam coadiutricem appellauit, quam quidem morbum sua virtute efficere non posse dicebat, sed alteri auxiliari.

38 In propositis verò casibus vides partus difficultatem per se mortem accersere, prægnantiam verò non, sed tamen auxiliari morbo, seù alijs quibuscunque causis, ex quibus dependeat morbus, quin etiam ad partus difficultatem vides effectum vel immediatè succedere, vel esse saltem in proxima potentia vt succedat, ad prægnantiam verò non, sed operari tantùm, vt effectus ille faciliùs eueniat.

39 Quartò sicuti finalis caussa est propriè, ac verè caussa, & idcircò eam primam, ac maximè principalem dicebat esse Gal. de causs. Procath. cap. 1. vers. fin. class. 3. sic impulsiua abusiuè caussa est Tiraq. vbi proximè nu. 5.

40 Quintò caussa finalis est sola caussa, impulsiua verò est solummodò concausa, impellens, fouens, & irritans finalem, facitque, vt supra dixi, tantùm ad benè esse.

41 Vltimò caussa finalis à nulla alia caussa dependentiam habet, sed cæteræ omnes ab ipsa, impulsiua semper subsequitur ad aliam

42 causam, & ab ea dependentiam habet, vndè iure meritò eam in consideratione non habent Iureconsulti, sed finalem. Tiraq. vbi supra num. 3. Maluas. cons. 126. num. 81. vol. 1. Menoch. cons. 41. nu. 16. Tom. 1. Gratian. discept. forens. cap. 558. nu. 23. tom. 3.

43 Itaquè in difficultate partus facilè vides eam difficultatem fuisse propriam, ac primariam mortis caussam, in casu verò prægnantis ex febre decedentis vides, prægnantiam propriè non fuisse causam mortis, sed febrem. sic in priori casu difficultatem partus fuise solam causam; atque à nulla alia originem habuise, vnde ea mereri debet nomen finalis causæ, in posteriori verò prægnantiam fuise concausam, & si quid operata est, ità vt causæ nomen mereatur, tamen non mereri finalis causæ nomen, attenta Iurisperitorum in hac re declaratione.

SVMMARIVM.

1 *Primus dubitandi casus, quem decide vt nu. seq. & nu. 6. vide notata num. 3.*

Infirmæ

4 Infirmæ mulieres non fiunt prægnantes, amplia vt num. 5.
7 Secundus casus, quem decide vt num. seq. contrarium num. 9. distingue vt num. 14.
10 Adueniente noua caussa, morbus non erit recidiua.
11 Morbus, & recidiua habent vnam, eandemquè caussam, & nu. 28.
12 Recidiua fit ex relliquijs prioris morbi.
13 In recidiua idem morbus reuertitur.
15 In hoc casu 2. si secundus morbus est recidiua, originaria eius caussa videtur fuisse partus, aut prægnantia.
16 Non potest dici sanatus is, in quo adhùc relliquiæ prioris morbi asseruantur.
17 Recidiuæ cognitio ex quibus habeatur.
18 Ex solutione prioris morbi quomodò cognoscatur recidiua.
19 Ex statu ægrotantis ante aduentum secundi morbi quomodò cognoscatur recidiua.
20 Sanatus quandò quis dicatur.
21 Ex tempore intermedio inter priorem morbum, & posteriorem quomodo habeatur recidiuæ cognitio.
22 Relliquiæ prioris morbi citò faciunt recidiuam.
23 Ex ægritudinum specie quomodò cognoscatur recidiua.
24 Posterior morbus etiam si sit contrariæ speciei, tamen potest esse prioris recidiua. & num. 29.
25 Nonnulli morbi in contrarias dispositiones ægros trahunt.
26 Rotæ præsumptio, quòd secundus morbus sit recidiua, reprobatur. declara vt num. 31.
27 Secundus morbus potest esse eiusdem naturæ cum priore, & non habere eandem caussam.
30 Prioris morbi caussam cessasse quid probet.
32 Tertius casus, quem decide vt num. seq.
34 Frustrà, existentibus caussis morbi euidentibus, alias perquirimus.
35 Quartus casus, quem decide vt num. seq. & declara vt num. 36.
37 Aequitas respicienda, & fraudis occasio tollenda.
39 Quintus casus. vide num. seq. decide tamen vt num. 41.
42 Sextus casus decide vt num. seq.
44 Ob indiuiduorum multitudinem casus possunt in infinitum variari.

Casus

Casus aliqui dubij proponuntur, ac resoluuntur.
QVÆSTIO VII.

Qvamquàm vniuersalibus illis regulis suprà in quæst. quarta traditis, ac deinceps historijs, quas in quæst. quinta enarraui, omnes casus penè euentu possibiles comprehendi possunt, tamen quia in particularibus solent plurimùm ità variari, vt dubium excitare leui negotio possint, vt illud omnimodè diluamus, nonnullos insuper casus hìc proponam, qui pro reliquorum regula inseruiant, & ex quibus, si qui alij dubij existant, facilè decidantur.

1 Primus casus proponitur à Cagnato in libello sępiùs citato de mort. caus. part. in fin. & est huiusmodi. Mulier ex vtero laborans concipit, & abortu, vel partu secuto, ex eodem morbo in partu secuto, vel abortu perit; dubitari potest hìc, num exceptioni, vel lucro locus dandus sit.

2 Respondet Cagnatus, quòd hìc casus est pro exceptione, vt omnes apud ipsum sunt, & rationem esse dicit, quià prior morbus, seù causa insufficiens erat ad adsciscendam mortem, & ideò non esse attendendam concludit.

3 Nota, quòd cum proponitur mulier ex vtero laborans, quæ concipiat, proponitur quid euentu valdè difficile, non enim solent prægnantes fieri mulieres infirmæ; notissimum est nobis Medicis, & firmant etiam ipsi Iureconsulti. Rota in Romana societ. offic. Ven. 11. Ianuar. 1619. coram Cardin. Sacrato, quod multò magis procedit, vbi ex vtero sint infirmæ, quod apud nos probatione nō eget, & faciunt multæ Hipp. auctoritates in libb. ad mulieres pertinentibus, & Aphor. lib. 5. Aphor. 62. & aliæ, quas hìc adducere minùs necessè est; neque enim proponit Cagnatus morbum ità leuem, quin non potuerit longo saltem spatio interficere; sit tamen quomodocunquè, casu eueniente, licet euentu sit difficillimus, locus exceptioni fiet, propter eandem causam, quam affert Cagnatus.

(Margin numbers 4, 5, 6 appear beside lines of this paragraph.)

7 Secundus casus affertur ab eodem Cagnato ibidem, & habet, vt sequitur. Mulier ex partu, aut prægnantia morbum aliquem contrahit, & ex eo optimè, ac omni ex parte sanata, aliquanto dehinc

dehinc interiecto spatio, in eundem morbum recidit, & ex eo deniquè perijt.

8 Respondet Cagnatus, quòd, nisi constet aduenisse nouam causam, exceptioni debeat esse locus in huiusmodi casu. Ego in 9 contrariam sententiam venirem, licèt multùm vrgeat apud me præceptoris mei auctoritas, ratio tamen est, quià quemadmodùm, vt ipse inquit, difficillimum est probare non aduenisse nouam causam, ità, inquam, facillimum est probare, aduenisse; & tamen etiam si probari posset, nullam accessisse nouam causam, non imputandus esset partus, aut abortus subsecutæ mortis, quià in eo casu partus, & abortus essent solummodò causæ remotæ, neque operarentur vt proximæ, & sic in consideratione non essent habendæ: nam & ipse Cagnatus fatetur, partum, & prægnantiam respectu posterioris morbi esse remotiores causas.

10 Et aduerte, quòd si ponis posse accedere nouam causam, ea adueniente, nunquam morbus poterit dici ex recidiua contigisse: nam morbus, & recidiua habent vnam, atque eandem cau-11 sam, quià recidiua fit ex relliquijs præcedentis morbi Hipp. Aph. 12 lib. 2. Aphor. 12. & 2. de morb. vulg. sect. 3. Auic. 2. 4. tractat. 1. 13 cap. 95. vndè idem morbus dicitur facere recidiuam. Hipp. de Int. affect. in princip. Morbus enim, inquit, reuersionem faciens magis, quàm ab initio vrget.

14 Potes ergò ex his in proposito casu distinguere, si libet, nam si ponis, quòd secundus morbus sit propago, & germen prioris, ità vt Recidiuæ nomen mereatur, tunc aliquod dubium ex hoc 15 casu insurgere posset; sin minùs locus dubitationi nullus erit: nã videtur in casu, quòd secundus morbus esset prioris recidiua, originariam causam mortis fuisse partum, & prægnantiam; his enim ablatis, mors non successisset; & tamen hoc non tolleret omnem difficultatem, quià respectu prioris morbi partus, & prægnantia essent quidem originariæ, ac proximæ causæ, sed respectu posterioris minimè; immò eo ipso, quòd ponis, hanc sanatam fuisse, adimis omnem vim efficientis causę partui, abortui, aut prægnantiæ, cessatque omnis earum causarum in futuram mortem influxus; & ex necessitate, si dicis esse sanatam, debes concede-16 re aduenisse nouam morbi causam, neque enim sanatum dici potest id, in quo relliquiæ antecedentis morbi adhùc conseruantur.

Sed

Sed dices; quandonam secundus morbus debet dici nouus, aut quandò prioris recidiua? Respondeo, quòd recidiuæ cognitio 17 ex quatuor potissimùm rebus habetur, ex modo scilicet solutionis prioris morbi, ex ægrotãtis statu inter vnũ, & alium morbum, ex tempore, quod intercedit inter priorem, & posteriorem ęgritudinem, & ex specie ipsarum ægritudinum.

18 Ex modo solutionis prioris morbi conijcitur, an posterior sit recidiua, necnè: nam si prior morbus absquè vlla crisi, & euacuatione arte, vel natura procurata solutus sit, suspicari licet, nè posterior sit eiusdem causæ soboles, cuius erat prior, facit Hipp. auctoritas loco suprà allegato in Aph. Gal. lib. 1. de dieb. de decretos. cap. 1. in princ. class. 4. Cels. lib. 2. cap. 6.

19 Ex statu ægrotantis antè aduentum posterioris morbi comprehendimus facillimè, an recidiua sit, necne. Si enim æger à priori morbo alleuatus quidem videatur, tamen adhùc aliqua non naturalis caloris vestigia, & frequentię pulsus remanere videantur, si appetentia laguida adhùc sit, si nausea, vel vomitu molestetur, vel appetentia bona existente, & ægro benè comedente, corpus nihil proficiat, sed extenuatio à priori morbo contracta persistat, talis malignè relabitur. Hippocr. in Coac. pręnot. tex. 127. Item si animo adhùc ęger deiecto sit, ac remisso, si facies, & palpebrę tumidę appareant, si sanorum munia obire minùs possit, sed ęgrè ambulet, recidiua timetur, etsi morbus subsequatur, recidiua prioris dici debet: nam ea omnia recidiuę signa ponuntur à Ras. 34. Contin. tract. 1. cap. 1. Ab Auic. loco suprà citat. cap. 96. & ex Iureconsultis à Rota in nouiss. par. 1. decis. 701. num. 3. debet enim quis ità sanatus esse, tanquam si nunquam ęgrotasset, 20 & in pristinum, naturalemque statum redijsse vt l. Quod sanatum ff. de Aedil. edict. Gal. 9. Meth. med. cap. 15. class. 7.

21 Porrò ex tempore, quod est inter vnum, & alium morbum assequi etiam possumus, sit ne posterior prioris recidiua; si enim tempus intermedium non sit multum, facilè suspicari possumus, immò pro certo habere, si cętera consentiant, vltimum morbum esse 22 prioris recidiuam. Rota vbi suprà num. 4. & iure, dicente Auic. vbi sup. quòd relliquię prioris morbi citò faciũt recidiuam. Neq; in casibus ab Hipp. enarratis in libb. de morb. vulg. recidiuam vltrà duodecimum, aut decimumquintum diem protractã compe-

ries; licet, permanentibus signis nuper enarratis, etiam vltrà mensem protrahi posse non dubitem, plurimùm tamen tanto tempore tardare non consueuit.

23 Deniq; ex ęgritudinum specie conijci id ipsum potest; non tamen ex eo solummodò, quòd posterior morbus sit eiusdē speciei
24 cum priore; quià potest posterior morbus esse contrariæ speciei, vt si prior erat febris ardens, quæ morbus calidus est, posterior
25 poterit esse hydrops, qui frigida ęgritudo est: nonnulli enim morbi in contrarias dispositiones ægros trahunt, ità docente experiētia, ac firmante Hipp. 2. Epid. sect. 1. & Auic. vbi sup. cap. 100.

26 Nec tantùm valet ea præsumptio, quòd subsequens morbus ideò pręsumatur recidiua prioris, quià eadem accidētia, atq; symptomata hic atq; prior habet, quantùm voluit Rota vbi sup. nu. 5.
27 potest enim subsequens morbus esse eiusdem naturæ cum priore, & non habere eandem causam, & sic non esse prioris recidiua,
28 quià recidiua, & morbus habent vnam, eamdemq; causam, vt su-
29 prà firmatum est; potest quoq; & posterior morbus, vt dixi, esse contrariæ speciei cum præcedenti, & tamen esse prioris recidiua, quià ab vna eademque causa originem ambo ducent.

Ac prior quidem conclusio (nam posterior iam in propatulo est) exemplo patere potest: nam pone mihi virum ex febre ardēte laborantem ob id, quod plurimùm, & suprà consuetudinem se exercuerit, quem finge septima per sanguinis hemorragiam ex naribus criticè fuisse sanatum, & omni ex parte conualuisse, dehinc calidorum ciborum vsu, & meri potu, paucis interiectis diebus, in eandem febrem ardentem recidat, hęc quidem non erit prioris recidiua, sed erit omninò nouus morbus, licet idem specie sit; diuersam enim habet causam, & ex noua humorum biliosorū, vel biliosi sanguinis aggregatione procreatus erit; nam causam
30 prioris morbi cessasse, probat critica illa euacuatio, & omnimoda ex illa morbi alleuatio ac perfecta sanatio: nouam verò causam irrepsisse, errata in victu probare possunt: neque enim dubium est, ex eis nouam fuisse bilem in corpore aggregatam, quæ vel ob multitudinem, vel ob dispositionem putrescens in venis, vasisque magnis cordi proximis, nouam accenderit febrem.

31 Declaranda ergò veniunt prædicta, ac limitanda: nam siquidem nouam causam constet aduenisse, & æger ex priori morbo

bo perfectè non reconualuerit, si posterior morbus accedens sit eiusdẽ speciei cũ priore, faciet maximã recidiuæ præsumptionẽ ceteris adiunctis adminiculis; sin autem sit quidẽ eiusdem speciei, sed vel constet accessisse nouam causam, vel cæteræ coniecturæ desiderentur, non sic temerè in hoc casu pronunciandum erit.

32 Tertius casus de quo dubium aliquod intercedere posset, talis est. Grauida mulier morbo aliquo salutari laboret, vt exẽpli causa simplici, ac leui tertiana, nullo cõcomitata symptomate, dehinc partus sequatur, ac febris ità irritetur, vt ex simplici, & benigna, & intermittente, continua, ac maligna euadat, tandemq; mulierem ad interitum perducat. Hic casus, licet penè idem sit cum priori, 33 habet tamen aliquid peculiaris speculationis; dico ergò, quòd facit locum exceptioni, & compræhendi potest sub regula decima; prior enim morbus ex sua natura salutaris mortem non poterat afferre, quià tamen humores in motu erant, adueniens partus hunc ipsum motum irritauit, & ex eo morbus exacerbatus ex salutari læthalis euasit, fortasse absque ea causa superueniente non nisi salutaris permansurus.

Sed instabis dicens, Nonnè absquè partus aduentu poterat tertiana etiam in alio subiecto ex intermittente, ac leui fieri continua, ac maligna, & ægrum è medio tollere? quomodò ergò absolutè illud pronunciare licet, quòd tota mortis culpa penes partum resideat? Respondeo, dubium non esse in quouis subiecto potuisse tertianam febrem ex leui, & intermittente, grauem, ac continuam euadere, & ægrum occidere, tamen quià hìc habemus euidentem causam irritationis ipsius morbi, qui aliàs, quan-34 tùm ad eius naturam spectat, salutaris esse solet; frustrà alias eius rei causas inuestigare tentaremus, facit decisio Rotæ diuers. num. 701. in nouiss. part. 1.

35 Dubitandi quoquè ansam præbere potest sequens casus, qui in horum numero quartus est, & cui similis historia apud Hipp. habetur Epid. lib. 7. de Simi coniuge. Si ex partu, aut prægnantia mulier in morbum chronicum labatur, ex quo longo post spatio extrà partum, aut prægnantiam decedat, an pro exceptione ca-36 sus sit. Respondeo, quòd si secundum rei naturam sententia ferenda est, cùm priorem, ac originariã morbi causam supponamus in hoc casu fuisse ex partu, aut prægnantia, exceptio locum ha-

37 bere debet. At si æquitas respicienda est,& fraudis occasio tol-
38 lenda (parcant humanissimi Iurisconsulti, si Medici terminos transgredior) pro lucro in hoc casu sententiam ferrem; fraus enim hìc latere potest; nam cùm licuerit pecuniarum domino per longum temporis interuallum, quo hæc mulier ægrotauit,eas ab eo periculo eximere,& tamen neglexerit,suspicionem præbet, nè fraudolento animo hoc egerit,vt,pecunijs saluis existentibus,fructus perciperet, cùm in hoc casu semper dare potuerit de exceptione; itaquè videndum, an hoc æquitati consonum, aut dissonum sit.

39 Quintus casus. Ponamus,quòd mulier aliqua menstruorum retentiore laboret,ex qua in morbum aliquem incidat longũ;cùm tamẽ hæc se grauidã esse putaret,nullo modo curata est,sed morbo permanẽte,grauida fiat,dehinc putans se septimestrẽ,aut prouectiorem fetum gerere abortiat,pateat verò abortum solummodo bimestrem,trimestrem,aut recentiorem esse,ex abortus deniq; occasione prior morbus irritatus illam è medio tollat.

40 Videtur prima fronte, quòd hic casus debeat esse pro exceptione: nam ex abortu originem habuisse mortem patet; cùm tamen originaria causa morbi, qui occidit mulierem fuerit men-
41 struorum retentio, quæ simul etiam abortum procurare potuit. Itaquè cùm prior morbus ex prægnantia non esset, & secundus originariam causam habuerit à priore, immò fuerit eius fructus, ac germen, abortus habet se tanquam causa impulsiua: neque enim suppono, quod ille morbus etiam extrà abortum non potuerit longo tempore occidere; casus tamen euentu rarus erit, vt de priori dicebam, & difficultate non carebit.

42 Deniquè ponamus, quòd grauida, parturiens, aut puerpera ex Procathartica causa absque vlla prægnantiæ, partus, aut puerperij culpa in morbum labatur, ex quo pereat etiam intrà puerperij terminum, aut in ipsa prægnantia, vel partu. Di-
43 camus in hoc casu non esse locum exceptioni, eo quòd morbus partui, aut prægnantiæ imputari non posſit, nec puerperio, habet enim euidentisſimam causam,& ità expresſè tenet Vallel. Contr. Med. lib. 10. cap. 4.

44 Cùm verò ob particularium casuum multitudinem posſint hæc in infinitum variari, impoſſibile omninò est, vt hìc omnes

casus

casus dubij apponantur; quamobrem superiores adduxisse sit satis, ex quibus, si vnà etiam suprà traditæ regulæ, ac historiæ in considerationem adhibeantur, facilè de quocunque sententiam ferre licebit.

SVMMARIVM.

1 *Per ea verba, Excepta morte partus, &c. quos casus intelligi voluerit Cagnatus. & num. 3. confutatur num. 14.*
2 *Partus, & prægnantia nunquam sunt causa mortis, quià res sunt maximè naturales. refellitur num. 4. declaratur num. 5.*
6 *Nulla corporea actio animali obest, quamdiù naturaliter fit.*
7 *Omnis res naturalis, cum præternaturam euadit est causa morbi, vel morbus.*
8 *Morbus ex quibus eueniat.*
9 *Sanitatem procurantes, res præternaturam in naturalem statum reducimus.*
10 *Morbus, & sanitas circà idem versantur. & num. seq.*
12 *Partus, & prægnantia licet res naturales sint, possunt præternaturales euadere.*
13 *Omnes morbi non sunt proprij partus, & prægnantiæ, licet in partu, & prægnantia eueniant.*
15 *Partus, & prægnantia humores prauos gignunt, vel irritant.*
16 *Prægnantes sanguinem habent deteriorem.*
17 *Partus, & prægnantia semper culpa participant in eueniente morbo. contrarium num. 22.*
18 *Non quotiescunquè culpari potest partus, facit exceptioni locum.*
19 *Non semper partus, & prægnantia eodem modo causæ sunt euenientis morbi. declara vt num. seq.*
21 *Semper prima causa culpanda.*
23 *Prægnantes cibo, & potu pinguescunt.*
24 *Partus, & prægnantia plurimis prosunt.*
25 *Magis sanæ sunt mulieres fœcundæ, quàm non fœcundæ.*
26 *Cur partus, & prægnantia tot mala afferant.*
27 *Incommoda prægnantiæ, & partus defectus naturales sunt, non morbis.*

Argumenta in contrarium obiecta proponuntur, ac resoluuntur. QVÆSTIO VIII.

SVperest, vt argumentis, quæ contrà nostram opinionem adducuntur, satisfaciamus, licet & ex superioribus satis superque satisfactum sit; tamen hìc magis peculiariter id ipsum agere nec superfluum, nec abs re mihi videtur. Primò ergò Cagnatus præceptor meus, cùm vim eorum verborum, quæ in societatum contractibus apponuntur, explanare vellet, nimirùm, Excepta morte ex partu, & causa partus, conatus est demonstrare, ijs
1 verbis comprehendi quoscunque casus, qui in partus, aut prægnantia eueniant, nec nisi de vnoquoque qualisqualis sit, aut quãcunque habeat causam ea verba intelligi posse; quòd si ea sententia Iuri, & Iustitiæ non satisfaciat, vel ea verba secundùm prædictam sententiam intellecta minùs Iustitiæ consona esse videantur, à Legibus, ac statuentibus hæc in meliùs commutanda esse definiuit.

2 Dicebat enim, quòd cùm partus, & prægnantia res sint maximè naturales, nunquam fieri possunt mortis causa. ea igitur verba de morte ex partu, aut prægnantia eueniente, intelligi non possunt, quià ex ijs nunquam causatur mors, ergò de morte in-
3 telligenda sunt, quæ ex morbis ad partum, & prægnantiam accedentibus originem ducunt, vndè est, quòd necessariò, atten-

tis

tis illis verbis, omnis casus mortis in prægnante, aut parturiente euueniens exceptioni locum dabit.

Huic argumento & abundè satis suprà quæst. 2. à num. 8. ad plures seqq. satisfeci, & nunc etiam ijs, quæ sequuntur ab illis, 4 quæ inibi adduxi non dissidentibus pleniùs satisfaciam. Dico ergò, quòd partus res quidem naturalis est, si consideretur pro vt est actio quædam à Natura instituta ad expellendum fœtum, vt mictio ad expellendam vrinam, & hoc modo, hoc est in abstracto, in sensu diuiso, seù extrà rem sumptus naturalis res est, & à Natura intenta; at in concreto, & in sensu composito, aut in particulari sumptus aliquandò naturalis est, aliquandò non naturalis, 5 cùm ergò dicis, partus, quià res est naturalis, nõ potest occidere, non vides, te confundere terminos, & quandò dicis partum rem esse naturalem sumere illum vniuersaliter, quandò autem concludis, eum non posse occidere, sumere illum in particularibus, prout in hoc, aut illo indiuiduo reperitur, & sic, etiam si antecedens veritatem habeat, consequens tamen falsum est.

Nam quemadmodùm nulla actio, aut functio naturalis, qua- 6 tenùs, & quousquè naturaliter fit, vt aliàs dixi, potest animali obesse, aut morbum, vel mortem causare, sic & partus, & prægnan- 7 tia; sed quemadmodùm cæteræ omnes res naturales, cum in præternaturam abeunt, possunt esse, & cum effectu sunt causæ morborum, & mortis, sic etiam & partus, & prægnantia; nam mors 8 ex morbo dependet, qui à rebus naturalibus originem habet, cum 9 præternaturam euadunt, & idcircò cùm sanitatem inducere volumus, propositum est, quæ præternaturam sunt in naturalem statum reducere Gal. in lib. Hipp. de art. tex. 7. quid ergò obsecrò, curamus nos cùm partus difficilis fit? an aliam vllam rem præter partum? partus ergò præternaturam euasit, & idcircò ex diffici- 10 li illum facilem reddere studemus, morbus enim, & sanitas cir- 11 cà idem versantur, Gal. 1. Meth. cap. 7. class. 7. eiusdemque rei datur morbus, cuius datur sanitas; ex quibus manifestum fit quòd 12 illicò atque ponis, prægnantiam, & partum res esse naturales, debes concedere, posse fieri præternaturam, & morbosas, ac mortem ex propria læsione, vt proximæ, & efficientes causę gignere, vt cęteræ res omnes naturales.

13 Non ergò omnes morbi in partu, & prægnantia euenientes sunt partus, & prægnantiæ morbi; neque partus, & prægnantia ità

res naturales sunt, vt morbosæ nunquam efficiantur, & nõ possint causare mortem; sed aliqui morbi propriè, ac primariò ex ipsis,
14 vel per ipsa causantur; vndè ea verba, Excepta morte ex partu, & prægnantia, non de omni morte intelligenda, sed de ea tantum, quæ ex ipsis immediatè procedit.

Conantur alij probare, (quod de directo superiori Cagnati assertioni contrariatur) partum, & prægnantiam in omni mortis euẽtu ita esse eius mortis causam, vt ab eis solũmodò dependeat, & sic in omni casu dari locum exceptioni volunt. vtuntur autem
15 sequenti argumento, & alijs, de quibus infrà. Partus, & prægnantia prauos humores vel generant, vel generatos irritant, ęgros periculo maiori exponunt, morbos salutares læthales reddunt, & lęthales multò cum maiori certitudine læthales, firmant hæc Hipp. auctoritate Aph. lib. 5. Aph. 30. & Gal. in comm. & ex eod. Hip. lib. 1. de morb. in princ. qui quosdã morbos ex necessitate interimere prægnantes dicebat, qui in alijs dubij sunt.

Facit etiam pro ipsis Cels. suæ Med. lib. 2. cap. 6. Et ratio prædi-
16 ctorum satis euidens est, quià prægnantes sanguinem deteriorem habent, & non purum Gal. comm. 1. de Nat. hum. tex. 27. class. 1. & 1. de San. tuen. cap. 9. class. 2. eo quòd meliorem sanguinem ad sę fœtus alliciẽs, relinquit deteriorem idem Gal. comm. 3. in 3. de morb. Vulg. Aegr. 2. satisque eius rei veritatem testantur morbi, quibus vt plurimùm grauidę mulieres conflictantur, quos enumerat Hipp. lib. 3. de morb. vulg. tex. & Arist. 3. de hist. Anim. cap. 4. Itaquè cùm semper partus, & prægnantia videantur causare euenientes morbos, benè sequitur, quòd in omni casu, nullo excepto, debeat fieri locus exceptioni, si verba in contractu apposita suum sortiri debeant effectum.

Ego omnia illis concedo præter id, quod deducunt; partum, & prægnantiam in quocunque eueniente morbo culpa participare,
17 controuerti nullo modo potest; sed quid inde? non sic intelligi debere volunt Iurisperiti verba contractus, vt quotiescunquè par-
18 tus, & prægnantia subsequentis morbi, ac mortis culpari possunt, faciant exceptioni locum, sed quandocunquè primariam, ac immediatam culpam mortis habent, morbusque ex illis tanquam ex proximis, ac vim efficientium causarum habentibus causis originem ducit, non autem si solummodò eccasionem præbeant, & tanquàm remotæ, ac mediatæ, vel impulsiuæ

causæ

causæ operentur, neque enim, vt ex superioribus patet, partus,
19 & prægnantia in omni morbo in eodem genere causæ poni debent: nam si ad partum difficilem sequatur febris, partus in
20 genere causæ proximæ, & efficientis poni debet, quòd si ad febrem sequatur difficilis partus, tunc profectò partus in genere causæ per accidens, & coadiutricis, seù impulsiuæ erit repo-
21 nendus, semperque primam, ac originariam causam culpandam censent Iureconsulti, & ab ea casus, qui exceptioni faciant locum decernendos esse volunt.

At neque illud, quod supponunt, & quod nos etiam concessimus
22 omnimodam veritatem habet, quòd partus nimirum, ac prægnantia sint, vt volunt, morborum causæ, ac prauos gignant humores, & alia facinora præstare valeant, quæ ipsi admittunt: nã hæc de Naturali prægnantia nullo modo verificantur: Mulier enim (inquit Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17.) quæ viuidum fœtum oportunè conceperit, si integrè sana est, nihil molestiæ, offensionisuè perpetitur toto prægnationis decursu; natura quippè singula in conuenientes vsus legitimè disponit; cuius rei euidentissimum signum est, quòd prægnantes, teste Hippocr.
23 in lib. de Nat. Puer. & Arist. 6. de hist. anim. cap. 18. ex cibo, & potu pinguiores euadunt.

Quinimmò manifestum est, prægnantiam, & partum non so-
24 lùm non obesse, sed plurimùm vniuersaliter prodesse; vndè est, quòd Hipp. in libb. ad mulieres pertinentibus plures in pluribus morbis ex conceptu, ac partu conualescere testatus est, & ab-
25 solutè magis sanas viuere fœcundas, quę concipiunt, ac pariunt, quàm quæ steriles sunt, aut non concipiunt affirmauit.

26 Quòd autem videamus quotidiè pręgnantes malè affici, & in prægnantia, & partu in discrimen vitæ trahi, non ab ipsa prægnantia, & partu est, sed ab eorum corporum impuritate, ac malo vitę regimine; quippè cùm sanę mulieres in pręgnantia vix molestia, quæ alicuius momenti sit afficiantur, si qua autem
27 afficiantur defectus, aut vitium est non morbosum, vt aliàs dixi, & probat in his terminis Vgo Senensis in artem par. Gal. cap. 2. part. 2. sic & in partu tales mulieres non magis affectas comperies, quàm si ventrem non fœtu, sed graui pondere, aut quotidianis fœcibus exonerassent, vt in rusticis mulieribus vt pote

nobilibus magis ſanis experiri, ac contemplari quolibet momento cuicunque licet.

Sed & in ipſis etiam nobilioribus, ac delitijs deditis mulieribus, quid reperies, quod morboſum verè cum prægnantes ſunt, aut cum parturiunt dici poſſit? caſus enim quidam peculiares, ac euentu rari in his, veluti in cæteris omnibus in conſideratione non habendi: neque enim ſi decem prægnantes malè ex prægnantia, aut partu habeant, firmandum eſt, prægnantiam, aut partum ſemper cauſare morbos, cum nonaginta ex prægnantia, aut partu nihil omninò perpetiantur. Nec ab re
28 Leges hoc conſiderantes prægnantem, ac puerperam ſanam eſſe dixerunt l. Quæritur. §. Puerpera. ff. de Aedil. edict.& ibi Gloſ. §. ſi mulier. Marc. Mant. ſing. 10. num. 5. immò hoc cum maxima prudentia, vt cætera omnia ſanciuerunt; quid enim
29 aliud aſsimilari poteſt conceptioni, quàm concoctio ciborum in ventriculo celebrata? non aliter equidem eam aſsimilat Gal. 3. de Natur. Fac. capit. 2. claſſ. 1. & Fernel. Phyſiol. lib. 7. capit. 8. in fin. ſiquidem ipſa prima conceptio, & actus conceptionis reſpondet ciborum deglutitioni, quos dehinc ventriculus vndequaquè amplectitur, ac fouet, quemadmodùm vterus cùm ſemen attraxerit ad ſe (ad quod attrahendum collo vtitur, veluti ventriculus gula ad attrahendos cibos) illud vndequaquè circumambit: ac retinet, ac retentum, ſuo calore fouet, quouſquè ad perfectionem perducat, & hoc prægnantia eſt, reſpondens ciborum concoctioni, quos tamdiù ventriculus, ſi benè habet, retinet, quamdiù concocti, & ad nutritionem apti euaſerint; tunc illos in chilum, liquorem nempè album lacti ſimillimum conuerſos hepati tranſmittit, quę autem reliqua ſunt, & nutritioni inepta, fœces ſc. ciborum, ad aluum relegat, quæ quidem actio partui reſpondet; etenim ſemine ad eam perfectionem perducto, quæ à Natura requiritur, iam inſurgit vteri expultrix facultas, & ex ſemine iam conflatum hominem, & quæ illi ex eius nutritione ſuperfluerunt, foras tranſmittit: quemadmodùm ergò in ventriculi functionibus, cùm ille bene habet, omnia benè ſuccedunt, nihilque, quod naturam agitet, aut illi moleſtiam afferat intercedit, ſic [&] ſano exiſtente vtero, ac ipſa muliere, nihil omninò moleſtum, nihil violentum

ſucce-

ſuccedit, ſed omnia optatum finem fœliciter ſortiuntur. Patet igitur ex his partum,& prægnantiam per ſe, & ex ſui natura neque homini eſſe adeò moleſta, ac inimica, vt multi volunt,neque morbos debere dici. Non repugnat autem tex.l.2.§. ſed ſi non 30 propter.ff.ſi quis caut.vbi prægnans dicitur eſse valetudinaria: nã ibi cùm agatur de accedendo ad iudicium, & ex hac acceſsione poſsit prægnans aliquod diſcrimen perpeti, contentæ fuerunt ll. vt in eo caſu pro valetudinaria habeatur,non id quod verè eſt, ſed quod facilè poteſt eſse reſpicientes. Sed vndè, obſecro, Cagnatus ſtatuens primò, quòd Partus, & prægnantia res ſint maximè naturales,& quòd id circò non poſſint vnquam præbere cauſam morti, dehinc tamen ea cauſas morborum eſse vo-31 luit? quaſi cauſa morbi res præternaturam non ſit; at ità vult Gal.1. & 2.Meth.claſs.7.& aliàs millies, & peculiariter in libell. de Pulſ. ad Tyr.cap.11. claſs. 4.

Sed admirationem ſimul, & riſum excitat Perlini aſsertio, qui Cagnato adhærens primo in eo, quòd Partus & prægnantia res ſint præ cæteris naturales, dehinc eò lapſus eſt, vt ea eſse oblę-32 ſiones operationum dixerit, & non niſi cum detrimento Naturæ fieri, cum tamen potiùs perfectiones operationum ſint,& non niſi cum maximo Naturæ emolumento fiant.

At doceas ſaltem, Perline,quarum nam operationum oblæſio-33 nes ſint prægnantia, & partus. Num in prægnantia læditur retentrix, aut expultrix, illa quià retinet non retinenda, hæc quià, non expellit expellenda? at abortum, dehinc ſanationem, & reditum ad naturalem ſtatum vocare debes. quià iam retentrix retinere ceſsat, & expultrix incipit expellere; ſic & de partu ſtatue, aut niſi ita ſe rem habere velis, annue, obſecro,qua ratione operationes in partu, aut prægnantia lædantur? dum autem reſponſionem meditaberis, nos ad alia properabimus.

Subdunt multi ad eandem concluſionem probandam, quòd 34 Prægnantia, & partus ab Hipp. ſemper adducuntur pro euidentibus morborum cauſis;nam in enarrandis ægrorum hiſtorijs procatharticas cauſas numquam tacere conſueuit,cum verò de prægnantibus, Parturientibus, aut Puerperis loquitur, nullam vnquam afferre ſolet morbi cauſam,niſi prægnantiam, partum, & puerperium, quod euidens ſignum eſt ipſum Hipp. exiſtimaſse

has

has esse veras morborum causas; ità vt ex eius sententia concludere liceat, quòd in omni casu partus, & prægnantia culpari debeant, neque alias in euenientibus morbis causas disquirere nos oporteat. Itaquè non posse dari casum mortis in prægnante, & parturiente firmandum, qui ex partu, & prægnantia non sit, & consequenter locum exceptioni non faciat.

Hoc argumentum sola Hipp. auctoritate nititur, sed falsò supponitur id, ex quo suam conclusionem deducunt. Hipp. multas 35 ęgrorum historias recensuit, fortasse plusquam ducentas (non enim eas enumeraui) tamen vix in vigesima parte morborũ causas adduxit. ponderentur obsecro, eę tantummodò, in quibus enarrandis maiori multò, quàm in alijs diligentia vsus videtur, quæ numero sunt, ni fallor, duæ suprà quadraginta; ex his vix decem reperies, in quibus procatharticæ alicuius causæ mentionem fecerit, vt patet. licet verò sat sciam aduersarios non sine duce Galeno hæc protulisse, qui lib. 3. Epid. comm. 2. Aegr. 10. in historia abortiẽtis illius mulieris, dicebat, quòd si ex aliqua causa externa mulieri illi abortire contigisset, eam Hipp. silentio non præterijsset; vndè elicit, illam mulierem ex interna causa abortum fecisse, tamen nihil indè colligi potest, quod contrà nos sit; in historia enim abortientis necessaria erat omninò, si adfuisset, causæ externæ mentio, quià poterat curam euariare; non sic autem in cœteris casibus; quamobrem infer ex his, quòd quemadmodùm in alijs historijs causas siluit Hipp. sic & in prægnantibus, & huiusmodi, neq; hinc colligi posse illum prægnantiam, & partum pro morborum causis adduxisse.

Sed dices, quòd Hipp. non omnes causas, sed solùm euidentes, ac procatharticas recensuerit, quandò eas notas habebat, inter quas etiam enumerabat prægnantiam, & partum, quæ satis euidentes succedentis morbi causæ illi videbantur; atque ea de re nullam aliã in similibus casibus adducere causam consueuerit.

Respondeo, neque hoc veritatem habere; quippè cùm Hipp. aliquãdò etiam internarum causarum mentionem habeat; vt lib. 3. Epid. sect. 3. Aegr. 2. & 2. eiusd. Hippostrati, inquit, vxori præcordij sinistri tumor ex quartana annua in fastigium sublatus est, & Zoilo ex matura tussi febris acuta oborta est, & lib. 4. de ea, quę in vico Bulagoræ habitabat, ex liene, inquit, febricitauit; & lib. 5.

Metrodori

Metrodori puero ex dolore dentium, Canonis famula ex capitis dolore, Eutichidi ex cholera morbo, Hecasoni ex corporis impuritate, & sic in alijs, in quibus illi causas apponere libuit & externas, & internas, vt illi magis arrisit, indifferenter apposuit, 36 plurimùm verò nullas apponit, vt apparet, quòd si de prægnantia, aut partu semper mentionem habet, hoc non nisi coactus fecit: sunt enim eę conditiones plurimùm morbi conditionem alterantes, ità vt omninò necesse erat, vt de illis haberetur mentio, vt facit.

Sed quòd neque partum, nequè prægnãtiam semper pro morborum causis adduxerit, sed tunc solùm cùm illa præternaturam fiebant, & morbi ab eis immediatè originẽ trahebant patet, quià 37 quandocunq; quid pro morbi causa adducit, vtitur ea propositione, quæ Ex in latino sermone sonat, vt patet in exẽplis historiarũ, quas ex professo enarrat, vt lib. 1. Aegr. 2. Silenũ ex laboribus, cõmessationibus, & exercitationibus intẽpestiuis. & 3. sect. 2. Aegr. 4 Philistes obortis ex cõmessationibus febribus assiduis, & Aegr. 5. Cherion ex potu, & Aegr. 8. Adolescẽs ex lassitudinibus, & cursibus, & sect. 3. Aegr. 3. Pythio ex laboribus, & Aeg. 10. Nicodemus ex venere, & potu, & ij. Mulier ex mœrore manifesto, & alibi, Scopo ex improba victus ratione, Neapolis ex vulnere, Pausanię puella ex fungi esu, Epicharmi puero ex deambulationibus, &, nè omnes hùc congeram, in omnibus similiter. Sed accedamus ad casum nostrum, cum partus, aut prægnantia, aut puerperium non naturaliter se habent eodem prorsùs modo Hipp. loquitur, veluti in cæteris historijs consueuit, vt lib. 3. sect. 2. Aegr. 10. Mulier quædam ex infantuli fœtus abortione, & Aegr. seq. Alteram ex abortiuo fœtu &c. & in secundo. Ei, quæ, ex difficili partu, & in lib. de Nat. mul. & de morb. mul. Hic morbus ex abortionibus præcipuè oritur, &, Contingit verò etiam ex partu, & febribus: Si ex partu vteri inflammationem conceperint, si ex partu dolor est, si ex partu vteri laborauerint, & alia ad hunc modum, si ex partu fluxus præhendat, si ex partu sanguinem vomitione reijciat, at cum partus, & huiusmodi naturaliter se habent, nihil tale Hipp. dicit, neque enim Philini vxorem ex partu, neque mulierem quamdam ex grauiditate laborasse dicit; sed Philini vxorem, quæ filiam pepererat lib. 1. Aegr. 4. Et Epicratis vxor

instante

instante iam partu. Aegr. 5. eiusd. & Aegr. 11. ibidem Dromeadę vxorem, quæ filiam erat enixa, & Aegr. 13. eiusd. Mulierem quamdam trimestri fœtu grauidam, & lib. 3. sect. 3. Aegr. 14. Mulier quædam postquam filiam peperisset. Deniquè satis sit vnicus textus (præter quamplurimos, qui adduci possent ad eam conclusionem roborandam) in primo de morb. mul. vbi sic habet. Qui in partu, aut ex partu tumores contingunt. vbi non dubium esse debet, Hipp. aliud importare velle illis verbis In partu. aliud verò illis, Ex partu, & prioribus quidem tumores intelligi voluit, qui non ex partus culpa contingunt, sed in partu fiunt, veluti posterioribus illos significauit, qui culpa partus fiunt, quod particula illa, ex, denotauit, qua particula non est vsus in tex. lib. de aer. aq. & loc. propè principium, vbi hæc habet, cùm de morbis familiaribus mulierum frigida loca incolentium mentionem habet, Tabes etiam frequentes à partu contingunt: nam quià in his mulieribus tabes ex loci natura fit (nam viris etiam pleraque vasa, dicebat superiùs, intrò rumpuntur) non vsus est illa particula ex, sed dixit à partu, hoc est post partum, quià partus in eo casu habet se non vt causa proxima tabis, sed vt remota, & occasionem præbens, aut faciliùs contingere faciens id, quod à loci natura illis impendet. Venit deniquè consideranda Lyciæ historia 2. Epid. sect. 2. de qua nihil ille habet, quòd prægnans esset, sed morbi tantùm historiam percurrens, tandem in fine addit; obijt 37 antè partum: ità vt perpetuum non posit dici, quòd Hipp. prægnantiam, & partum pro morborum causis adduxerit.

Prætereà partum, & prægnantiam morbosum quid esse, & morborum causas ex eo argumento eliciunt: nam dies critici à 38 partu numerantur, teste Hipp. in Progn. & Gal. in comm. 3. part. 10. Auic. secunda 4. tract. 2. cap. 1. Halyab. Theor. lib. 10. cap. 8. Auerr. Collig. lib. 4. cap. 40. rationem esse volunt, quòd morbi 39 causa ab ipso partu, & ab hora partus instet, etiam si latitet ad triginta dies; ità Amat. Lusit. qui & Auerr. pro se adducit Cent. 1. cur. 34. in schol. cui adhæret Moxius lib. 3. Meth. med. morb. mul. cap. 26. qui & pluribus eam sententiam firmant. Addunt, 40 quòd & conceptiones, & partiones, & abortiones eodem tempore, ac ijsdem diebus iudicantur, quibus ipsi morbi, vndè hæc omnia morbosum quid esse concludunt. Ad priorem argumenti

partem respondet Cagnatus, qui eam sententiam refellit, & 41 dies criticos per accidens tantùm à partu numerari probat, non verò per se, nam per se à morbi accessione numerantur, & ità factitatum esse ab Hipp. satis constabit his, qui historias ab eo enarratas reuoluere volent, & vt vnicum afferatur exemplum, assume mihi historiam vxoris Philini, de qua suprà, & manifestissimè videbis Hipp. non à partu, sed à febris accessione, quæ decima quarta post partum die contigit enumerasse; neque enim sequeretur, illam sexto die delirasse, aut alia in illis diebus contigisse, in quibus illa enarrat, si à partu enumerare cæpisset; sic etiam & in historia seq. de vxore Epicratis, sexto die, inquit, à qua illam febris corripuit, &c. & sic totam prosequitur historiam, relicta omninò enumeratione à die partus, vt notat Mercurial. in prælect. epidem. in hoc casu. Similiter & de alijs quibuscunque fecit, vt de vxore Dromeadæ, cæterisque omnibus absque vlla exceptione, nisi vel partus præternaturalis fuerit, vel in ipsa die partus ægrotauerit mulier, vt Aegr. 12. lib. 3. sect. 2.

42 Ergò ad Hipp. mentem morbi principium à partu non enumerandum, neque enim ab eo causa instat, vt volunt, nisi ille præternaturalis sit; vt dixi; & ità faciendum concludunt Concil. diff. 106. Card. contr. Med. lib. 1. tract. 2. contrad. 5. licet Conciliatori in aliquibus contrarius existat, Valles. contr. med. ac Phil. lib. 10. cap. 4. Roderic. à Castr. de morb. mul. lib. 4. cap. 12. in schol. Varand. de affect. mul. lib. 2. cap. vlt. & alij etiam multi.

Ad posteriorem argumenti partem dicamus nos, quòd si illud valet de prægnantia, & partu affirmare, esse nimirùm quid morbosum quòd ijsdem diebus, quibus morbi iudicentur, erit quoquè ipsa vita, & sanitas morbus; nam, & vita, & sanitates, vt ibi Hipp. ijsdem diebus iudicantur, eodemque modo pubescen-43 tia, seminis effusio, menstruorum apparitio, filiorum procreatio, quin & ipsa intellectus perfectio morbosum quid erunt, nã & hæc ijsdem diebus, annisque adueniunt, quibus morbi iudicari solent; nullius ergò momenti hæc argumenti pars censenda est.

Tandem vix quicquam in contrarium adducitur, quod id probare aliquo modo posit, quod volunt, cùm etiam si omnia quæcunque volunt illis condonentur, tamen pactum contrahentium eo modo, quo Iureconsulti declarant, ac intelligi volunt, acce-

ptum

ptum, firmum, ac validum remaneat; nihil omninò rei naturæ repugnans. Non igitur nouam legem sancire, aut sancitam, vel permissiuè approbatam incudi reddere, aut destruere post hàc prudentissimi Iureconsulti in animum inducant suum, cùm hæc ab eorum leges ferendi prudentia ne latum quidem vnguem se se auertat.

S V M M A R I V M.

1 *Contractus societatis, vt licitus esset, requirebat, vt pecuniæ in societatem datæ periculum amissionis currerent.*
2 *Dans pecunias in societatem quodnam periculum currere debeat.*
3 *Quæcunque mortis genera ab extrinseco pēdent excepta censentur.*
4 *Mors ex partu, & huiusmodi vltrà prædictam causam ob quid censeatur excepta.*
5 *Mulieres neque emere, neque exercere possunt publica officia.*
6 *Sociorum conditio debet esse æqualis.*
7 *Non potest omnis mors in prægnantia, aut in partu adueniens excipi.*
8 *Duo euentuum genera in prægnante, & parturiente considerantur.*
9 *In quibus casibus exceptio locum habeat, & in quibus non.*
10 *Medici iudicium exposcitur, quandò partus, & prægnantia debeant dici mortis causa.*
11 *In eodem morbo semper mortis periculum maius est ex parte prægnantis, quàm viri.*
12 *Partus, & prægnantia debent esse causæ proximæ succedentis mortis.*
13 *Verbis illis, & causa partus, qui casus cōprehendantur. dic vt n. 15.*
14 *Partus, & Prægnantia semper causam morbo dant.*
16 *Partum, & Prægnantiam esse res naturales quonam modo intelligendum.*
17 *Nomen partus est quid indifferens ad sanum, & non sanum.*
18 *Partus sanus naturalis est, non sanus præternaturam.*
19 *Partum simpliciter non posse occidere falsum est.*
20 *Ex partu, & pręgnantia cum statum mutant naturalem, & in pręternaturam abeunt, potest facillime mors succedere.*

Eorum

18 *Partus sanus naturalis est, non sanus præternaturam.*
19 *Partum simpliciter non posse occidere falsum est.*
20 *Ex partu, & prægnantia, cum statum mutant naturalem, & in præternaturam abeunt, potest facillimè mors succedere.*

Eorum omnium, quæ vniuerso hoc titulo continentur Epilogus.

SEd iam ea, quæ longa verborum serie, prout argumenti difficultas requirebat, enarrauimus breuioribus perstringamus: non deerunt enim quibus magis concisa oratio multò magis animum sit oblectatura.

1 Cùm ergò contractus societatis, quam ab officio denominant, illud peculiariter requireret, vt licitus futurus esset, quòd pecuniæ in societatem datæ currerent amissionis periculum sub alicuius personæ vitæ discrimine, socij inter se in his contractibus paciscuntur, vt non indifferenter quodlibet euentuum genus locum amissioni pecuniarum faciat, ità vt socius eas in societatem acci-
2 piens lucretur, sed voluerunt quod dans pecunias tunc illas amittat, cum ex causa intrinseca vel ipse decedit, vel is, sub cuius vitæ periculo pecuniæ existunt, atque ea ratione quæcunque
3 mortis genera ab extrinseca causa dependētiam habere videbātur, eo quòd talia violenta omnia sint, vt mors ex fame, peste, bello, Epidemia, & huiusmodi omnia excipi voluerunt; inter quæ etiam mortem comprehenderunt, quæ ex partu, aut causa partus, & prægnantię fit, & speciatim omnia nominarunt, nè dubium aliquod circà eorum alterum oriretur, cùm & de peste, & Epidemia, & de partu, & de prægnantia, & huiusmodi dubitari potuisset, an causam haberent extrinsecam, necnè.

Mortem tamen ex partu, & causa partus, & prægnantię non eo solùm nomine excipere permissum fuit danti pecunias, sed etiam
4 quià cùm dominus officij, vnus scilicet ex socijs semper vir sit (ne-
5 què enim conceditur per ll. ipsis mulieribus, vt publica officia, sub quibus tales societates constituuntur, emere, aut exercere possint) dans autem pecunias alter ex socijs, seù is cuius vitæ periculum subeunt pecuniæ, aliquandò fœmina existat, non erat
6 Sociorum conditio æqualis, vt necessariò esse debet: nam fœmina

vltrà

vltrà ea omnia pericula ex morbis,quæ currit officij dominus, ſubibat etiam periculum ex partu, aut prægnantia,quæ cùm interdùm præternaturam fiunt,in certum diſcrimen trahere conſueuerunt mulieres,à quo erat omninò officij dominus immunis; vt ergò ea ſociorum diſparitas tolleretur, neceſsum fuit, mortem ex partu, cauſa partus, & prægnantiæ euenientem excipi.

At verò quià, his non obſtantibus, non poterat omnis caſus 7 mortis in pręgnante, aut parturiente excipi (nam neque omnis caſus ab ipſis immediatè dependet) quià tunc pecuniæ ſaluæ extitiſsent vniuerſo prægnationis, & puerperij tempore, & fructus à dante pecunias exacti eſsent ſaluo capitali,quod abſquè vſuræ vitio fieri non poterat, vndè Iuſtitiæ moderatores iniquam rem 8 viderentur permiſiſse, idcircò duo euentuum genera in parturiēte,ac prægnante conſideranda erant;vnum nimirùm eorum,quorum immediata, ac præcipua cauſa partus,aut prægnantia erant, cùm à Naturali ſtatu deſciſcunt, alterum eorum, qui ab alia cauſa originem ducentes, à prægnantia tamen, & partu dehinc 9 fouentur. In priori euentuum genere exceptionem admitti debere declararunt Iureconſulti,in poſteriore nequaquam.

Cùm autem non ſine Medicorum ope aſsequi poſsint quandònam partus,& prægnantia præcipuæ,ac immediatæ mortis cauſæ 10 ſint,quandò verò ſolummodò fouentes,ac coadiutrices, idcircò in ea re eorum iudicium deſiderant Boccac. de ſoc.nu.35. num. 120.Caſtrac.eod.tract.cap.18.num.20.Zacch.ibid.num.426. & 428.Rota apud Zacch.vbi ſuprà deciſ.99.num.6. qui tamen huc vſquè mentem Iuriſperitorum,& pactionis vim non aſsequentes, ſed ea verba proprio intelligendi modo interpretantes, illis malè iudicandi anſam non ſemel, aut bis præſtiterunt.

Quòd ſi vrgeres,ſociorum conditionem adhùc ęqualem non eſse, etiam excepta morte ex partu, aut prægnantia primariam habente cauſam,ac originem, niſi vnà quoq; omnis mors in par-11 tu,aut prægnantia eueniens excipiatur,quià patet,quòd dato eodem morbo in viro,& in prægnante muliere,vel parturiente,ſemper maius periculum eſt ex parte prægnantis, aut parturientis, ob prægnantiæ, & partus concomitantiam, quàm ex parte viri; reſpondeo, quòd damnum ex hac conditionis diſparitate pecuniarum domino emergēs ſua culpa ille patitur, cùm minimè coactus,

ctus, sed sponte voluerit suas pecunias currere tale periculum amissionis sub periculo vitæ mulieris, cùm aliàs licuisset illi virũ nominare sanum, ac robustum non ab ea solùm periculi inæqualitate immunem, sed à quouis etiam morbo, quantùm ex fragilitate humana sibi promittere licebat.

Vt ergò eam rẽ, prout eorum muneris erat, Iureconsulti decla-12 rarent, verba illa in contractu apposita, ità accipi voluerunt, vt partus, & prægnantia, ad eaque pertinentia sint causæ proximæ, immediatæ, ac finales mortis, nec satis esse debere, vt locum exceptioni faciant, quòd habeant se tanquam causæ remotæ, impulsiuæ, ac mediatæ, vt in pluribus casibus euenire certum est, & suprà iam explicatum.

Sed insurgebat adhùc non leuis dubitatio ex verbis in contractu appositis, nimirùm, Excepta morte ex partu, & causa partus: benè enim se res habet, dicunt aliqui, quòd per ea verba, Ex partu, compræhendantur casus ab illo immediatam habentes de-13 pendentiam, sed per subsequentia, Et causa partus, non alios compræhendi dici potest, quàm omnes casus, quibus causam dederit partus: patet autem, neque à nobis negatur, in quolibet casu mortis in prægnantia, aut parturiente semper partum, & prægnantiam dare causam morbo, & morti, & tenere semper se saltẽ 14 ex parte causæ impulsiuæ, & coadiutricis; itaquè si ea verba suum effectum habere debeant, per ea compræhendi dicendum est omnes casus in partu, aut prægnantia succedentes.

15 Quibus respondi per ea verba, Et causa partus eos casus compræhendi, qui ab ijs dependent, quæ ad ipsum partum consequũtur, & occasione ipsius partus fiunt; tale quid est secundinæ eductio, purgatio puerperij, & si alia sunt, quæ ipsum partum concomitantur; eos insuper, qui à morbis pendent, quorum causa proxima, & efficiens & non solùm impulsiua, ac fouens fuerit partus, vt si ex eius difficultate iam remissa, vel secundinæ eductione difficili, & huiusmodi vel febris, vel morbus excitetur: nisi enim hoc pacto res intelligatur, iam Summos Pontifices, qui talia permiserunt, & cæteros Iustitiæ ministratores in eam absurditatem, de qua suprà, incidisse confitẽdum esset, quòd rem vsurariam licitam fecissent, sed absit ità sit, vt de viris sapientissimis tale quid iactetur; atq; ea de re Medicis, qui proprio intelligendi modo eo-

rum

rum verba declararunt, malim nullam habere fidem, etiam nulla dissuadēte ratione, (licèt aliàs eos vt humanissimos præceptores, ac doctissimos viros in honore habeam,) quàm ità sinistrè de Iureconsultorum prudentia dijudicare. Vt rem igitur tanti momenti dilucidè quantùm, ac quatenùs vires permittebant, magis secundùm veritatem patefacerē primò, causa inuestigata, ob quam permitti debuit danti pecunias, vt excipere posset mortem ex partu prouenientem, & vi verborum, quæ in contractu apponuntur considerata, ad particulares quosdam casus deueni, ex quibus nonnullas regulas pro casibus excipiendis formaui, dehinc etiam nonnullos pro lucro adduxi, ac mox qua ratione partus, & prægnantia ex Iurisperitorum mente deberent esse causę mortis in casibus exceptionis enarraui, & nè aliquid intentatum relinquerem, alios insuper casus dubios proposui, quos etiam dilucidiùs quo ad fieri potuit explanaui, tandemque ad aliqua argumenta dissoluenda deuentum est, ad illud præcipuum, quod cùm partus,
16 & prægnantia res sint naturales, nunquam possint esse causa mortis; in quo argumento fallaciam latere manifestaui: nomen
17 enim partus est quid indifferens ad sanum, & non sanum, & quid genericum, & cùm volumus sanum partum dicere natura-
18 lem dicimus, cum morbosum præternaturam. Partum simpliciter
19 non posse occidere falsum est, partum naturalem non interimere verum est, partum præternaturam falsum. In eo igitur argumento ea fallacia subest, quòd in priori conclusione nomen partus genericè, & in abstracto sumptum est, prout compræhēdit quemcunque partum, in conclusione vel specificè, prout solùm naturalem compræhendit, vel in concreto, prout in hoc, aut illo indiuiduo naturaliter fit; quod cum ità sit, concludendum ex partu, & prægnantia non naturaliter se habentibus quemadmodùm & ex cæteris quibusque rebus naturalibus, cùm statum naturalem mutant, & in præternaturam abeunt, posse facillimè succedere mortem, qua succedente, locus fiat exceptioni.

Deniquè cæteris quibusdam pusillis argumentis, cùm meliora non adducerentur, satisfeci, quibus peractis, iam huic titulo finem imponamus.

TITVLI QVARTI
FINIS.

PAVLI ZACCHIAE
MEDICI ROMANI
QVAESTIONVM
MEDICO-LEGALIVM
TITVLVS QVINTVS

De similitudine, & dissimilitudine natorum.

ADMODVM ILL.RI AC REVEREN.MO D.

CYNTHIO CLEMENTI

CANONICO LATERANENSI

OLIM PAVLI QVINTI

PONT. MAX. A CVBICVLO

MEDICO DIGNISSIMO.

ADMODVM ILL.RI AC REVER.MO D.

CYNTHIO CLEMENTI

CANONICO LATERANENSI

OLIM PAVLI QVINTI P. M.

A CVBICVLO MEDICO DIGNISSIMO.

NVM qui nihil agit, cum nihil agere tempus suadet, aliquid agit, & qui nihil dicit, cum silendum est, aliquid dicit? profectò. Ego cum penè innumera & virtus, & humanitas

tua, & officia, quæ in me ſemper impendes loqui impellant, tempus autem minùs ſuppetat, omnia ſilens, tamen vel ſilens aliquid dicam, tu verò mei animi ſenſum ſatis calles. Vale, & hæc, quæ tuo nomini dicaui libenter, vt mea ſoles, amplectere.

QVAESTIONES MEDICO-LEGALES
TITVLVS QVINTVS.
De similitudine, & dissimilitudine natorum.

SVMMARIVM.

1 *Hippocratis opinio de causa similitudinis.*
2 *Sexus similitudo vndè.*
3 *Galeni opinio.*
4 *Tertia opinio causam similitudinis ponens esse imaginationem.*
Eiusdem opinionis varietatem. vide num. seq.
6 *Hipp. opinio examinatur.*
7 *Mares deberent esse semper patri similes in Hipp. sententia.*
8 *Mas à virtute, & quantitate exuperante masculei seminis fit.*
9 *Masculeum semen tam à Mare, quàm à fœmina procedit.*
10 *Natus in sententia Hipp. non posset alteri personæ, quàm vni ex parentibus assimilari.*
11 *Similitudo non consideratur solùm inter Patrem, & Filium; sed inter filium, & alias personas.*
12 *Similitudo etiam inter homines, & bruta consideratur.*
13 *Elementa causa vniuersalis sunt omnium corporum mixtorum.*
14 *Causa similitudinis ab Hipp. assignata non potest cuiuis similitudini conuenire.*
15 *Subiectum externæ similitudinis sunt exteriora membra.*
16 *Membra exteriora omne augumentum ex propria materia sanguinis materni habent.*
17 *In Galeni sententia omnis fœtus deberet referre Matrem.*
18 *In Galeni sententia fœtus nulli alteri, quàm vni ex parentibus assimilari possit.*

19 *Extraneæ personæ inter se aliquandò similes.*
20 *Similitudo non solùm respectu effigiei externæ, sed etiam respectu animi, & morum consideratur.*
21 *Formatrix facultas non efformat animum.*
22 *Formatix facultas in materia fundatur.*
23 *Si virtus assimilandi esset propria Imaginationis, quid indè sequeretur.*
24 *Eiusdẽ virtutis est formare, cuius est sub aliqua cõditione formare.*
25 *Non potest vnius virtutis esse formare Nasum, & alterius formare magnitudinem nasi.*
26 *Necessariò virtus efformans sub aliqua conditione efformat.*
27 *Similitudo sexus, & speciei ab imaginatione esse debet, si similitudo effigiei ab imaginatione est.*
28 *Animal quicquid volet gignere poterit, si imaginatio suo marte efformat.*
29 *Imaginatio libera quædam facultas est.*
30 *Impugnatur sententia ponens imaginationem pro causa similitudinis. & num. seqq. & 34. & 36.*
31 *Omne generans generat simile sibi.*
32 *Imaginatio mille phantasmatibus occupatur, & à visus præsertim sensu mouetur.*
33 *Imaginatio vaga est.*
35 *Nihil offertur Imaginationi, quod illi non offeratur à sensu & num. 37.*
38 *Imaginatio mores, & animum non cognoscit.*
39 *Similitudo apparet etiam in imperfectis animalibus.*
40 *In omnibus vna similitudinis causa assignanda.*

De causis similitudinis natorum variæ auctorum sententiæ. QVÆSTIO I.

MVLTVM inter Legumperitos agitatum est, vtrum natorum similitudo faciat præsumptionem filiationis, & dissimilitudo indicet contrarium, qua de re cùm hæc materia Philosophica, ac Medica sit, hìc de ea secundùm veritatem determinare par est: vniuersa verò rei ambiguitas circà inuestiga-

ſtigationem cauſæ ipſius ſimilitudinis verſari videtur; ac de ea plures, & multùm inter ſe diſsidentes doctorum hominum ſententiæ recitantur, quæ recenſentur in hiſt. Philoſoph. inter ſpurios libb. Gal. adſcriptos, & recitant Andr. Laur. Anatom. lib. 8. quæſt. 20. & Mercurius in lib. cui tit. la Commare lib. 1. cap. 11. præcipuæ tamen, ac maioris momenti tres eſſe mihi videntur, quas propemodùm recenſebo.

1 Prima autem Hipp. eſt, cui potiores partes tribuuntur in lib. de Genit. antè finem, qua exiſtimat vir omnium ſapientiſsimus, natorum ſimilitudinem non aliundè prouenire, quàm à multitudine exuperantis ſeminis; nam quiſquis, inquit, plus, & ex pluribus corporis partibus ad ſimilitudinem contulerit, illius pluribus in rebus fœtus ſimilis erit.

Eadem quoquè videtur fuiſſe Lucretij opinio, qui lib. 4. de rerum natura in hac ſententia cecinit.

Et commiſcendo cum ſemen forte virile.
Fœmina commulxit ſubita vi, corripuitq;
Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt,
Et patribus patrio, ſed quos vtriuſque figura
Eſſe vides iuxtim miſcentes volta parentum
Corpore de patrio, & materno ſanguine creſcunt,
Semina cum Veneris ſtimulis excita per artus
Obuia conflixit conſpirans mutuus ardor,
Et nequè vtrum ſuperauit eorum, nec ſuperatum eſt.

Et paulò infrà

Atquè vni ſimile eſt magis id, quodcunque creatur
Eius habet plus parte æqua, quod cernere poſſis,
Siuè virum ſoboles, ſiuè eſt muliebris origo.

Poteſt autem pro hac opinione ſatis euidens aſsignari ratio, quià quemadmodum à maiori ſeminis quantitate, & virtute fit, vt fœ-
2 tus in ſexu ei aſsimiletur, ex quo maior ſeminis portio deciderit, eodem Hipp. teſte vbi ſuprà & 1. de Diæta, quod videtur maius quid eſſe, ſic & ab eadem ſeminis exuperante quantitate, ac virtute poteſt fœtus illud habere, vt magis aſsimiletur ei, ex quo maiorem ſeminis quantitatem ſortitus eſt, quod non ità magnum quid eſſe videtur.

3 Secunda opinio Galeni eſt, qui lib. 2. de ſem. cap. 2. claſſ. 1.

suam sententiam ita patefecit; primùm posuit cuiuscunque materiæ, vel substantię ad generationem inseruientis facultatem ex ipsius materiæ temperamento progigni, volens hanc facultatem non solùm in vtroque semine, sed etiam in materno, seu menstruo sanguine reperiri, ità vt vtrumque principium tam materiale scilicet, quàm effectiuum non solùm in semine, sed etiam in ipso sanguine esse determinauerit. Fit itaquè, vt aliquandò seminis masculei vis, quòd maior, & validior sit præualescat, & fœtus nascatur patri similis; interdùm verò præualeat vis fœminei spermatis virtute, & facultate menstrui adaucta, & fœtus similis euadat Matri. cum hac opinione consentire videtur Auic. 18. de animalibus præsertim quoad hanc partem facultatis seminis, ac menstrui, nàm de temperamento nè verbum quidem.

4 Tertia opinio omnium communissima est eorum, qui Natorum similitudinem non aliundè, quàm ab imaginatione prouenire affirmant. consentire videtur Arist. Probl. sect. 10. prębl. 12. Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 1. Auic. (licet & aliam recitet, & acceptet opinionem) 21. 3. tract. 1. cap. 2. Fernel. Physiol. lib. 7. cap. 12. Mercurius in lib. della Commare. lib. 1. cap. 11. & seqq. & alij multi, quin etiam & ipsi Iurisperiti nè latum quidem vnguem ab ea recedunt. Glos. in l. Non sunt lib. ff. de stat. hom. Bart. in l. Gallus. ff. de lib. & posth. num. 14. Mohed. decis. 1. aliàs 19. num. 2. tit. Qui filij sint legitimi. Ruin. cons. 53. num. 9. lib. 5. Paris. cons. 10. num. 18. Mascard. de probat. concl. 272. nu. 7. Vol. 2. Gratian. Discept. forens. cap. 567. num. 32. Vol. 3.

5 Sed hæc opinio variè explicatur, volentibus nonnullis à sola mulieris imaginatione in actu coitus similitudinem prouenire; alijs non in actu coitus solùm, sed toto gestationis tempore agere Imaginationem in fœtum contendentibus; alijs verò non solùm mulieris imaginationem esse efficientem similitudinis causam, sed etiam imaginationem viri in Veneris congressu; nec tamen satis constat, quænam ex ijs opinionibus ipsis magis accepta sit; nam vnus idemque auctor multùm in sui ipsius opinione explananda euariat.

Sed videamus iam quas difficultates prædictæ opiniones patiantur, ac primò examinemus Hipp. sententiam. si ergò simili-
6 tudo ab exuperantis seminis multitudine, & virtute fiet, filij semper

per naſcentur Patri ſimiles: nam ſemen paternum non modò virtute, ſed etiam quantitate maternum ſemen exuperat, vt Gal. docet in libb. de ſem. & 14. de Vſu. part. cap. 10. claſſ. 1.

7 Secundò mares ſaltem ſemper deberent eſſe patri ſimiles, cùm 8 conſtet marem à virtute, & quantitate exuperantis maſculini ſeminis procreari; licet huic dubitationi facilè eſſet reſpõdere Hip- 9 pocrati, qui tam à Mare, quàm à Fœmina maſculeum ſimul, & Fœmineum ſemen decidi tradit, vt declarat loco ſuprà citato, & probat abundè Taurell. contr. Ceſalp. dogm. lib. 5. quæſt. 2. par. 3. hoc enim pacto facilè euenire poteſt, vt mas interdùm genitrici, fœmina genitori aſsimiletur.

10 Tertiò, ſi illud veritatem haberet, nullo modo contingere poſſet, vt natus alteri perſonæ, quàm vni ex parentibus aſsimilaretur; cùm ex ijs ſolummodò tota ſeminum materia fuerit deciſa; 11 at ſimilitudo non eſt ſolùm inter filios, & parentes, ſed inter nepotem, & auum, aut auiam, & inter eundem, & amitam, vel auunculum, vel patruum, vel materteram, vel coniunctam aliam quandam perſonam, & inter fratres ipſos, quæ etiam ceteris eſt frequentior, quin immò, & inter ignotas perſonas, &, quòd plu- 12 rimùm refert, inter homines, & bruta, immò etiam, & inter viuentia animalia, & plantas; neque quicquam inter vnam, & aliam ſimilitudinem intereſt, niſi ſecundùm magis, & minùs, & quòd inter indiuidua magis peculiariter conſideratur, inter ſpecies verò magis genericè, & vniuerſaliter; ſed & huius, & illius vnam, eandemque cauſam aſsignari neceſsè eſt, ità vt ſimilitudo particularis, & indiuidualis particularem quidem habeat cauſam, vniuerſalis autem & ſpecifica vniuerſalem, ſed particularis ad vniuerſalem referri, & cum ea conueniri debet; vt Elementa 13 cauſa quidem vniuerſalis ſunt, ac materialis omnium corporum mixtorum, eademque cauſa particularis, & materialis ſunt huius, & illius mixti, vt patet. Cùm itaquè cauſa ſimilitudinis ab 14 Hipp. aſsignata non habeat relationem ad cauſam quamdam vniuerſalem, quemadmodum ſimilitudo ipſa indiuidualis habet relationem ad ſimilitudinem ſpecificam, ac genericam; immò neque poſsit cuicunque indiuiduali ſimilitudini conuenire, vt ei, quæ eſt inter fratres, aut ignotas perſonas, concludendum eſt non eſſe eam veram ſimilitudinis cauſam.

Sed

Sed & Galeni opinio sequentes patitur difficultates; nam pri-
16 mò cùm subiectum similitudinis sint exteriora membra, & hæc
16 omne augumentum tanquam ex propria materia ex sanguine
17 materno habeant, si ponamus sanguinem illum habere vim effectiuam, iam omnis fœtus matri tantùm assimilabitur, nunquam autem Patri, & multò minùs cuilibet alteri personæ; quià vis illa sanguinis effectiua semper figurabit exteriora membra effigie illa, quam habet subiectum, vndè decisus sanguis est; quamquam enim volumus etiam semen virile, vt materiam concurrere ad horum membrorum plasmationem, tamen quià maximè superatur à sanguine, teste Gal. ibid. & eius vis effectiua, ac formatrix semper coadiuuabitur à vi effectiua ipsius muliebris seminis, vt idem Gal. ibid. fatetur, non aliter euenire poterit, quàm vt fœtus semper similis nascatur Matri, cùm, inquam, & materni sanguinis, & seminis itidem materni effectiua vis facilè vim seminis paterni adæquare, ac etiam exuperare simul iuncta valeat, & alia ex parte multò copiosior, ac pœnè tota generationis exteriorum præcipuè membrorum materia à matre proficiscatur. Fernel. Physiol. lib. 7. cap. 12.

Vel saltem si pares vires sortiri velis vim effectiuam virilis semi-
18 minis cum effectiua vi tam seminis, quàm sanguinis muliebris, fœtus solummodò Patri, aut Matri similis semper euadet, nunquam autem vel fratri, vel auo, vel auiæ, aut huiusmodi alicui personæ sibi sanguine iunctæ, aut etiã ignotæ: nam & experientia constat, vt ex historijs quamplurimis relatis, & in vnum recol-
19 lectis per Gratian Discept. For. cap. 567. à nu. 41. ad 61. Tom. 3. habemus, multas extraneas personas inter se simillimas extitisse, quod qua ratione contingere potuerit in hac sententia explicari non potest.

20 Præterea cùm similitudo non solùm consideretur respectu externæ effigiei, sed etiam respectu animi, & morum, vt latiùs, Deo fauente, infrà demonstrabimus, etiam si concedamus vim effectiuam posse assimilare fœtum in externa effigie, tamen in hac sententia nunquam demonstrari poterit, quomodò filius ex ea vi effectiua seminis Patri, aut Matri, aut cuilibet alteri similis
21 quoad mores generatus sit; neque enim dici potest vim illam effectiuam animum effingere, ac efformare, siquidem illa in ma-

teria

22 teria fundatur, animus autem immaterialis est; non est ergò, neq; esse potest vis effectiua adæquata, ac prima similitudinis causa.

Posterior deniquè opinio, quæ & magnorum virorum est, & omnium communissima, multò etiam maiores, quàm cæteræ omnes patitur difficultates: nam si virtus hæc assimilandi esset 23 propria ipsius imaginationis, iam & virtus formatrix esset etiam 24 ipsius imaginationis propria; eiusdem enim virtutis est formare, cuius est sub hac, aut illa conditione formare. Exempli gratia eiusdem virtutis est formare nasum, aut oculum, cuius est formare nasum grandem, aut oculum paruum: ne-25 que enim dici potest vnius virtutis esse formare nasum, & alterius esse formare magnitudinem nasi: necessariò enim virtus ef-26 formans sub aliqua conditione efformat. Itaquè tam virtus formandi, quàm assimilandi erit propria ipsius imaginationis, quod an esse possit, & an absurditatem aliquam contineat, videant qui hanc sententiam tuentur. Ex hoc enim concedere coguntur, quòd 27 & ab imaginatione ipsa dependeat, vt fœtus sit mas, aut fœmina, quin etiam & vt homo sit quoad figuram, aut equus, non autem camelus, aut asinus, quippè cum hæc omnia à sola formatrice virtute dependere videantur, quam illi imaginationis esse propriam omninò ex superioribus concedere debent.

28 Hinc etiam, & illud sequi necesse est, quod animal quicquid volet gignere poterit, non quod Natura intendit: nam cùm Imaginatio libera quædam facultas sit, & possit pro arbitrio varias rerum species, ac idæas sibi effingere, iam si vim illam effectiuã assimilandi, ac formandi esse velis penes ipsam, fœtum assimilabit cuicunque speciei libebit; & si Natura intendet, exempli gratia generare marem, quià principia generatiua calidiora, & fortiora sunt, imaginatio ex Idæa fæminæ sibi præsentata fœtum fœmineum procreabit; & si Natura intendit assimilare fœtum Patri, imaginatio intendens generare fœtum cuidam picturæ opus Naturæ impediet, & generabit picturæ similem, & sic imaginatio erit ipsa Natura potentior.

30 Ruet prætereà axioma illud omni veritate verius, quòd omne 31 generans generet sibi simile: nam imaginatio mille phantas-32 matibus de momento ad momentum occupatur, nec generãtis imago præ alijs sibi obuersatur, & qua nam obsecro ratione

axioma

axoima hoc verificatur, si Mulier ex imaginatione, vt volũt, plurimùm non sibi similem, sed alteri generat? Immò mas ipse quomodò simile sibi generare poterit, si assimilãdi virtus ab imaginatione dependet, & nullam eius imaginatio in assimilatione,

33 aut generatione partem habere potest? Sed cùm vt dixi, imaginatio vaga semper sit, & de momento ad momentum in diuersa rapiatur, nec semper circà vnam, eandemque Idæam versetur, nam ab externis sensibus, & à visu præsertim plurimùm distrahitur, oporteret, si similitudo eius effectus est, vt alterum ex his veritatem habere diceretur, vel illam momento fœtum assimilare, vel toto gestationis tempore in illum agere, neutrum autem dici posse notius est, quàm vt pluribus à me demonstrari possit.

34 Patitur etiam, & hæc sententia præter commemoratas difficultates, & alias, de quibus infrà, etiam eas, quas pati diximus prio-

35 res duas opiniones: nam cùm nihil offeratur imaginationi, quod ab externo sensu non habeat, fœtus non poterit generari similis, nisi speciebus ipsi imaginationi oblatis, at videmus natum aliquandò auo, aut proauo similem, cuius effigies mulieri potest aliquandò non fuisse nota; sed videmus etiam fœtus, vt dixi, nasci similes extraneæ cuidam personæ, quæ neque de visu, neque de nomine cuilibet ex parentibus nota fuit, & cuius species non potuit alterutrius imaginationi offerri.

Præterea qua nam ratione possit imaginatio habere locum in similitudine, quæ penes plura indiuidua pluribus comparata residet, vt gentis ad gentem, aut speciei ad speciem, ego profectò non video.

36 Quin etiam & id, quod diximus contrà Galeni sententiam, multò magis locum habet in hac opinione, quoad morum, & ani-

37 mi similitudinem; quià imaginationi solùm eæ rerum species offeruntur, quæ ab externis sensibus sibi præsentantur; non potest ergò agere in ea, quæ suo modo non cognoscit, at imaginatio

38 mores, & animum non cognoscit, neque illi species, aut imago aliqua tale quid repræsentans offerri potest.

Deniquè cùm similitudo natorum non solùm reperiatur in

39 perfectis animalibus, sed multò euidentior appareat in imperfe-

40 ctis, immò etiam, & in ipsis vegetabilibus mixtis, debet in omnibus vna eademque causa assignari, quæ tamen imagina-

tio esse non potest. Alia ergò magis propria, & adæquata, omnibusque rebus communis inuenienda similitudinis causa est: nam præter ea, quæ contrà prædictas sententias suprà adducta sunt, multa essent, quæ insuper adduci possent, quæ tamen breuitatis causa omittuntur.

S V M M A R I V M.

1 *Similitudo triplex.*
2 *Similitudo speciei quæ.*
3 *Similitudo sexus quæ.*
4 *Similitudo effigiei quæ.*
5 *Similitudo effigiei duplex. & num. 8.*
6 *Similitudo accidentalis quæ.*
7 *Similitudo indiuidualis duplex.*
9 *Similitudo interna quæ.*
10 *Similitudo interna duplex.*
11 *Similitudo consideratur respectu multarum rerum.*
12 *Naturaliter filij nascuntur similes parentibus.*
13 *Simitudo respectu morum, & animi consideranda.*
14 *Similitudo respectu sanitatis, & morbi consideranda.*
15 *Similitudo est quid relatiuum.*
16 *Ab accidenti esse non potest, quod vt plurimùm eadem ratione fit.*
17 *In similitudine aliqui gradus considerandi.*

De differentijs similitudinum, earumque causis.
Q V Æ S T I O II.

1 Triplex considerata est similitudo à Gal. loco iam sæpiùs citato de sem. lib. 2. à Fernel. Physiol lib. 7. cap. 12. ab
2 And. Laur. Anatom. lib. 8. quæst. 20. & ab alijs. Priorem dixerunt esse similitudinem speciei, qua animal nascitur simile parentibus in specie, & ob quam homo generat hominem, & equus
3 equum. Secundam posuerunt esse similitudinem sexus, qua animal

mal præter id, quòd ſimile naſcitur parentibus in ſpecie, ſimile etiam naſcitur in ſexu, & ex ea ſimilitudine habet vt mas, aut
4 fœmina naſcatur. Tertiam ſimilitudinem deniquè eam eſſe firmarunt, qua non ſolùm in ſpecie, & ſexu proprijs parentibus ſimile oritur, ſed etiam in externis delineationibus, & faciei præcipuè effigie, vt ſi ex patre ſtatura procera, capite magno, capillitio ruffo, oculis prominentibus, naſo adunco, pectore amplo, & huiuſmodi, filius naſcatur quamproximè ad hũc habitum, & effigiem accedens, & eodem modo ex Matre puſilla, capite paruo, capillitio nigro, oculis remiſsis, facie, & pectore anguſtis, & huiuſmodi filia naſcatur ſimili dotata effigie.

Sed Andr. Laur. accuratiùs ea, quæ ab alijs conſcripta erant conſiderans, vltimam ſimilitudinis ſpeciem ſubdiuiſit in natu-
5 ralem, & accidentalem, & cauſam naturalis voluit eſſe formatricem facultatem, quæ niſi impediatur ſemper fœtus formabit parentibus ſimiles ob vim ipſis ſeminibus inſitam, & pro alterius ſeminis virtutis exuperantia alteri ex partibus magis aſsimilabit.
6 Sed accidentalem ſimilitudinem ab imaginatione omnem habere voluit cauſam, quæ vim formatricem ſeminum, quæ naturalis cauſa eſt ex ipſius ſententia, vt dixi, ab opere deuiat, & imagini ſibi præſentatæ ſimilem formare fœtum illam cogit.

7 Ego indiuidualem hanc, & poſteriorem ſimilitudinis ſpeciem duplicem conſidero externam, & internam; externa per ſe ipſa
8 nota eſt, & notior quoquè ex ſequentibus fiet, & hanc ipſam
9 cum Laurentio in naturalem, & accidentalem ſubdiuido, de quibus proximè diximus. Internam verò ſimilitudinem eam eſſe dico, qua animal ſimile naſcitur, aut progenitoribus, aut cuicunque alteri perſonæ in interno temperamento, aut totius, aut partis; vt ſi ex patre temperatura calidiori Filius etiam calidiori temperatura præditus naſcatur; & ex matre frigidiori filia temperatura frigidiori edatur.

10 Et hęc quidem ſimilitudo dupliciter, vt annuebam, conſiderari debet, nam aliam dico eam eſſe, quæ ex temperamento totius prouenit, aliam eam, quæ ad temperamentum peculiare partium conſequitur, ad priorem ſimilitudinem externam totius, ad poſteriorem partium ſimiludinem conſequi exiſtimo, vt in ſequentibus patefaciam.

Præter

11 Præter hæc autem, similitudinem considerandam censeo respectu multarum rerum, & inter multas res, ac plure indiuidua, nõ autẽ solùm inter parentes, & liberos, vt iam suprà annuimus: nã consideratur primò similitudo respectu effigiei, vt Patre existente facie ampla, colore rubicundo, statura procera, & filio nascente facie item ampla, colore rubicundo, & statura procera; hæc similitudo erit effigiei, ad quam solummodò respiciens Hesiodus lib. 1. oper. & dier. dicebat.

Non enim similes promittunt filios adulterini lecti.

12 Naturaliter enim filij nasci debent similes parentibus etiam in effigie externa, ob rationes, de quibus infrà.

13 Secundò consideranda, vt dixi, similitudo respectu morum, & animi, vt si ex patre bono, miti, misericordi, iusto, temperato, filius nascatur bonus, mitis, misericors, iustus, temperatus, & è contrà ex patre malo, impio, immisericordi, iniusto, intemperato filius nascatur malus, impius, immisericors, iniustus, intemperatus, ad quam animi similitudinem respiciens Horat. lib. 4. Carm. od. 4. eam protulit sententiam.

Fortes creantur fortibus, & bonis;
Est in Iuuencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Generant Aquilæ Columbam.

Contrariam tamen huic sententiam ad hanc ipsam animi, morumque similitudinem respiciens protulit Homer. Odyss. lib. 2. dicens.

Pauci enim filij assimilantur Patri,
Plures peiores, pauci autem Patre meliores.

14 Tertio deniquè considerari potest similitudo, & conuenientia vnius cum altero, respectu sanitatis, & morbi: nam constat experientia, & testatur etiam Hipp. in lib. de morb. sacr. post princ. ex parentibus morbosis filios progigni morbosos, ex sanis sanos: si enim, inquit ipse; ex pituitoso pituitosus, ex bilioso biliosus oritur, ex tabido tabidus, ex lienosò lienosus, quid vetat, vt cuius parentes hoc (sacrò) morbo detinentur, eo quoq; & posteriorum aliqui capiantur?

15 Addendum his, quòd similitudo cùm sit quid relatiuum non magis dicit relationem filij ad patrem, aut è conuerso, quàm

fratris

fratris ad fratrem, consanguinei ad consanguineum; extraneæ personæ ad personam quoque extraneam, speciei ad speciem, vniusque cuiuslibet rei ad aliam; ac de omnibus hisce naturalis, & adæquata causa venit inuestiganda; neque etiam fieri potest, quòd si à Natura esse dicimus, filium nasci similem parentibus, quià vt plurimùm eo modo se res habet, negemus à Natura esse fratrem fratri, consanguineum consanguineo, personam personæ, speciem speciei esse similem, cùm & id ipsum semper vna eademque ratione fieri videamus: neque enim esse ab accidenti

16 potest, quod vt plurimum eodem modo fit, & non aliter, vt quòd homines vnius regionis sint magis inter se similes, quàm cum alijs comparati, quòd vna species alteri magis conueniat, & sic de singulis.

17 Tandem considerandi sunt, (hoc enim ipsa rei Natura dictat) similitudinis maioris, & minoris gradus aliqui; nam speciei similitudo ad speciem minor est, quàm indiuidui eiusdem speciei ad aliud indiuiduum, minor indiuidui ad indiuiduum diuersę, quàm indiuidui ad indiuiduum eiusdem regionis, maior indiuiduorum, quæ inter se cognata sunt, quam quæ non sunt cognata, omnium maxima parentum cum filijs, fratrum cum fratribus, & huiusmodi. distantia ergò, & conuenientia similitudinis etiam consideranda, nam & in causæ eius similitudinis inuestigatione non minimum operabitur, de qua iam, annuente Deo, dicere paramus.

SVMMARIVM

1 *Similitudo ex Platone quid.*
2 *Simile tunc aliquid fit cum idem fit.*
3 *Simile non est idem.*
4 *Similia sunt idem in qualitate.*
5 *Simile proprie quid dicatur.*
6 *Similitudo, & dissimilitudo possunt inter quamcunque rem considerari.*
7 *Similitudo externa quid.*

Dissi-

Quid ſit ſimile, quid diſſimile, ac de vera, & adæquata ſimilitudinis cauſa. QVÆSTIO III.

1 PLato in conuiuio orat. 2. definiens ſimilitudinem dicebat, eam nihil aliud eſſe, niſi Naturam quamdam eandem in pluribus, vndè in dialogo, qui Theetetus, vel de ſcientia inſcri-
2 bitur, ſimile tunc aliquid fieri dicebat, cum idem fit in his verbis, Si quid ergò ſimile alicui fieri contingit, aut diſſimile ſiuè ſibi ipſi, ſiuè alij, dum quidem ſimile fit, idem fieri dicimus, dum verò diſſimile aliud. ſed tamen tritum eſt apud quoſcunque,
3 ſimile non eſſe idem, tradunt ipſi DD. Gloſ. in l. in duob. §. Vbi duo. ff. de duob. reis. Bartol. in l. Quod Nerua. ff. de depoſit. nu. 2. & ex noſtris Gal. 3. de ſimpl. Med. facult. cap. 25. claſſ. 5.

Ariſt. ergò quinto Methaph. cap. 9. declarauit, quanam ratio-
4 ne ſimile idem ſit, dicens, ſimilia idem eſſe in qualitate, ex quo acceperunt etiam Iuriſperiti. Alberic. in diction. in verbo ſimilia, ſi ergò ad qualitatem reſpiciamus, in qua ſimilia conueniunt, ſunt profectò idem, ſin autem ad ſubſtantialem identitatem nequaquam ſunt idem, vt exempli gratia, Petrus eſt idē cum Paulo in hoc, quod vtrique in proportione membrorum, ſtatura, & habitu corporis, in colore, in effigie conueniunt, non ſunt autē idem, quia Petrus, & Paulus duo indiuidua ſunt, & vnumquodque per propriam, ac ſubſtantialem formam ità conſtituitur in eſſe, vt in-
5 ter ſe omninò differant, neq; vnū ſint. Quicquid ergò ex Ariſt. ſententia cum aliqua alia re in qualitate conuenit ſimile illi rei dici poteſt. Homo eſt ſimilis cuilibet alij homini ſecundùm effigiei qualitatem, & ſecundùm eandem eſt etiam ſimilis ſimiæ, vel ſimia eſt ſimilis illi, ſecundumque alias corporis delineationes, & qualitates etiam cum brutis aliquo modo conuenit, immò etiam & cum ipſis plantis, & cum quacunque re: nam inter quamcum-
6 que rem poteſt, & ſimilitudo, & diſsimilitudo conſiderari, ſimilitudo penes ea, in quibus vna cum altera conuenit, diſsimilitudo penes ea, in quibus diſconuenit.

Similitudo ergò externa, de qua præ cæteris hìc agimus, eſt con-
7 uenientia quædam inter duos, aut plures homines, aut inter hominem,

minem, & brutum, aut inter animal, & animal, & rem, & rem
8 quoad externas delineationes, & corporum diſpoſitionem, diſsimilitudo verò diſconuenientia eiuſdem rei eſt inter eadem. Huius ſimilitudinis cauſam inueſtigaturus, antè de cauſis cæterarum ſimilitudinum, de quibus ſuprà egi, perquirere, ac determinare ex propria ſententia neceſsè eſt. Priorem ergò ſimilitudinis ſpe-
9 ciem, quam internam eſſe dixi, poſuique eſſe conuenientiam temperamentorum, ſubſequentem habere cauſam puto. ſimilitudo eſt quædam qualitas relatiua conſequens ad ipſam rerum eſſentiam; poſitis enim duobus mixtis, quæ in calore conueniant, hæc erunt quidem ſimilia inter ſe quoad hoc, quòd ambo calida ſunt. hæc igitur conuenientia poteſt vel ex accidēti eſſe inter duo corpora, vel ex ſua natura, per accidens eſt, quòd extranea quædam perſona ſimilis alteri ſit; ex natura eſt, quòd homines vnius regiones inter ſe ſimiles, quòd filij parentibus, quod fratres fratribus ſimiles naſcantur.

Similitudo ergò interna non niſi à conuenientia natiui caloris in prima ſeminum materia ſubiectati originem habet, quippè cùm ob eam conuenientiam, & non ob aliud ſimilia dici poſsint duo indiuidua, quæ in quodam caloris, aut frigoris, aut humiditatis, aut ſiccitatis gradu in eorum temperatura conueniunt. Natiuus ergò calor, qui dat huic indiuiduo, vt calido, aut frigido ſit tēperamento pro eius innata temperie, dat etiam quatenùs magis in gradu caloris accedit ad gradum caloris alterius indiuidui, vt magis huic indiuiduo ſimile ſortiatur temperamentum, quàm cuiuis alteri.

10 Speciei porrò ſimilitudo non aliundè eſſe poteſt, quàm à temperamenti primæ materiæ, ex qua animalia generantur ſimilitudine: neq; enim dubitari poteſt, quòd ſubſtantia illa prima, ex qua
11 animal oritur à ſuo tēperamento, quod idem eſt, ac Natura ipſius rei, ad ſuſcipiendam magis hanc, quàm illam formam determinetur; ex eo enim, & ob illud ipſum temperamentum introducuntur proximæ diſpoſitiones in tali ſubſtantia ad ſuſcipiendam magis
12 hanc, quàm illam formam: nam non ex omnibus omnia fieri poſſunt, ſed ad id, quod ſuæ naturæ magis vicinum eſt, facilior eſt rebus naturalibus tranſmutatio Gal. 1. de ſem. cap. 11. Naturæ autē
13 vicem gerere, immò eſſe ipſam Naturam ſubſtantiæ temperiem

iam diximus;& testantur Gal.3.de Temper.cap.4.class.1. & alibi sæpè. simili ergò existente Natura, hoc est temperamento seminum, ex quibus constant, similia, ex necessitate nascuntur indiuidua in specie ipsis progenitoribus, qui ex eadem materia quoque constant. Quatenùs igitur ea Natura, ac temperamentum in indiuiduis consideratum, conuenit cuidam Naturæ, ac temperamento in vniuersali considerato, prout toti speciei cõuenit efficit indiuidua similia inter se in specie. Vt exempli gratia, Natura, seù temperies hominis est contemperatio calidi, & humidi, frigidi, & sicci, ità vt vix vnum ab alio superetur, Natura verò Equi est contemperatio calidi in tribus gradibus, humidi, & frigidi in vno, sicci in duobus; tunc ergò nascitur homo similis homini, & equus equo in sua specie, quia seminum, ex quibus constant Natura talis est, vt cum hac vniuersali Natura conuenientiam habeat, & ei similis existat; quæ tamen natura, quià vniuersalis est, & pluribus indiuiduis communicabilis, ità illis cõmunicatur, vt ob eius latitudinem vna in vniuersali considerata existens, multiplex efficiatur in particularibus subiectata.

14 Non dispar ratio, sed eadem prorsùs est similitudinis sexus: nã vniuersalis illa Natura, cui omnia indiuidua conueniũt, bifariam considerata prout mari, aut fœminæ in vniuersali sumptis communicari potest, & in calore, aut humiditate excedere, vel deficere, in causa est, quòd si in calore deficiat, excedat in humiditate fœmina, si contrà excedat in calore, deficiat in humiditate mas nascatur, ità vt similitudo temperamenti ipsorum seminum, & non aliud similitudinem sexus causare possit. Elicitur eius rei veritas ex Hipp. in lib. 1. Diæt. vbi voluit, quòd excedente masculeo semine, aut fœmineo, mas, vel fœmina procreetur; pro masculeo enim semine calidius, & siccius, pro fœmineo frigidius, & humidius intelligi voluit, vt ipse se ipsum declarat in lib. de Genit. & docet Auic. 21. 2. tract. 1. cap. 2. qui etiam hoc ipsum euiden-

15 tiùs probat experientia lib. 18. de Animal exemplo puerorum, & senum, qui cùm semen frigidius, & humidius habeant fœmellas, vt plurimùm generant, contrà eueniente de cæteris ætatibus, (quantùm ex parte ætatis est) in quibus semẽ calidius demittitur. Quemadmodũ igitur tã similitudo speciei, quàm similitudo sexus ab vno, eodemq; opifice emanat, ità etiam & externam similitu-

dinem

16 dinem non alium habere auctorem censeo: nam sicuti similia euadunt indiuidua inter se in specie, prout conueniunt vniuersali temperiei, ex qua species constat, & dehinc similia euadunt in sexu, prout eidem Naturæ in excessu, aut defectu caloris, & humiditatis conueniunt, sic & non aliter similia inter se indiuidua euadunt, prout vna temperies alteri magis conuenit, & ex hoc indiuidua similia inter se euadunt similitudine interna; externa verò similitudine conueniunt, si etiam partium huius, & illius temperies inter se conueniat, vt iam iam demonstrabimus.

Etenim cuinam dubium est, quod eæ qualitates corporis omnes, ex quibus similitudo resultat, à temperamento non sint? Membrorum magnitudo, & paruitas, bona, aut mala eorum conformatio, crassities, tenuitas, rectitudo, tortuositas, asprities, lenitas, depressio, eleuatio, color cutis, capillitium, & cætera omnia non nisi à temperamento primarum qualitatum sunt, quin & hæc ipsa in temperamenti interni cognitionem nos adducere,

17 omnes Medici fatemur. Calidum ergò, exempli gratia, temperamentum tam in hoc, quàm in illo indiuiduo caput efficiet magnũ, oculos prominentes, faciem rubicundã, nasum aduncum, capillos ruffos, & quo magis in gradu caloris temperamẽtum vtriusque capitis conueniet, eò magis similia inter se capita effinget; quin etiam, & vtrumque indiuiduum efficiet loquela promptum, in actionibus præpes, iracundum, audax, & huiusmodi, contrà verò dominante frigido (quià materiam hoc constringit, sicuti calidum dilatat) caput efficiet paruum, oculos remissos, faciem angustam, nasum simum, capillos promissos, ac nigros, hominem loquela tardum, in actionibus segnem, non facilè irascibilem, timidum, & huiusmodi, quod tam in hoc, quàm in illo indiuiduo efficiet, quo magis vnius temperamentum in gradu caloris, aut frigiditatis cum altero conueniet; & cum hoc temperamentum & in toto, & in parte, vt diximus, consideretur, quodcunque alteri assimilabitur aut totum, aut partem similem efficiet.

18 Facillimè ergo filij similes nascuntur parentibus, quià cùm ex eorum semine constent, similes ipsos sortiri temperaturas necessè est; quin fratres multò frequentiùs, ac magis inter se similes, quàm parentibus esse solent, quià cum alterutro ex parentibus

 non

non adeò in temperamento conueniunt, vt conueniunt inter se, quippè cùm ex vtriusque parentis semine tertia quædam natura, ac temperies exiliat, cum qua ipsi parentes interdùm parùm, aut nihil conueniunt, multùm tamen fratres inter se; quod quidem, tunc euenit, cum pariter calidum vnius patitur, & agit in alterum, & ità miscentur, vt vnum aliud contemperans, tertiam, vt dixi naturam quamdam efficiant, & tunc filij dissimiles possunt esse vtrique parenti; quod tamen raro accidit, & idcircò rarò in totum dissimiles à parentibus filij nascuntur. quo magis enim cau-
20 sæ rerum opifices inter se similes existunt, eo magis inter se similes effectus producere poterunt; at filius cum patre cōuenit quidem ex vna tantùm parte, cum fratre autem ex pluribus, quia fratres ex ijsdem prorsùs seminibus sorti, ex eodem sanguine nutriri, ijsdem locis concepti, ac foti sunt, quod non ità euenit de parentibus, & filijs inter se; quod quidem maximè conspicuũ fit ex gemellorum similitudine cæteris multò admirabiliori, quam aliquandò etiam proprios decipere parentes compertum est, vt apud Virgilium Aeneid. lib. 9.

Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis,
Daucia Laride, Timberque simillima proles
Indiscreta suis, gratusque parentibus error.

Et apud Torquatum Tassum Cant. 9. st.

Rimanean viui ancor Pico, e Laurente,
Onde arricchì vn sol parto il genitore,
Simillissima coppia, & che souente
Esser solea cagion di dolce errore.

21 Etenim non aliam tam peculiaris similitudinis causam in gemellis asignat ipse Hipp. quàm nos asignauerimus lib. 1. de Diæt. inquiens, illud ex eo euenire, quòd ex eodem semine concepti, eodem sanguine nutriti, ac ijsdem locis foti, idem omninò, hoc est simillimum nacti fuerint temperamentum.

Neq; aliam ob causam fit, quàm ob temperamentorũ conueniẽiam, ac similitudinem vt fœminæ Matribus, Mares vt plurimum patribus similes nascantur, vt tradit Arist. 7. de hist. animal cap. 5.

His ergò sic se habentibus mirum non est, natos aliquandò
22 auos, ac maiores suos referre, quippè cùm mirum non sit, eos tantisper recedere à genitoris temperamento, & magis accede-

re, ac

re, ac conuenire ad temperamentum aui, aut proaui, cum quo etiam patris temperamentum conuenientiam aliquam habebat; cùm enim pater, & cum filio, & cum auo conuenientiam habeat, mirùm non est, filium etiam cum auo conuenire; nam quæ sunt

23 eadem vni tertio, sunt eadem inter se, vt commune est axioma in Philosophia.

Possunt insuper hæc ipsa alijs argumentis roborari; nam homines vnius regionis inter se similitudine conueniunt, licet alij alijs magis inter se similes, vt de Aegyptijs, & Scythis testatur Hipp. in lib. de Aer.aq. & loc. at huius similitudinis causa non alia assignatur ab ipso Hipp. quàm quià nulla corruptio in prima seminis conformatione accidit, quæ naturalem temperiem deuastet, contrà verò euenire de Europæis dicebat, qui maximè inter se dissimiles nascuntur ob id; quòd ex temporum inconstantia plures corruptiones circà seminum substantiam contingunt, quæ naturalem ipsorum temperiem labefactant; vbi ergò temperies illa similis vniuersali temperiei conseruatur, similes inter se nascuntur homines, contrà verò vbi talis conseruari non potest.

Prætereà idem Hipp. in fin. eiusd. libri, seminum formas magna ex parte regionum naturam imitari affirmabat, at in nulla

25 alia re potest seminis forma cum regione conuenire, nisi in temperie, & idcircò, vt ipse sequitur, vbi terra pinguis est, & mollis, & aquosa, aquæ verò valdè sublimes, ita vt æstate sint calidæ, hyeme frigidæ, quæque ad anni tempora probè habet, ibi homines carnosi sunt, articulis non discreti, humidi, labores non ferentes, & vt plurimùm praui animi; quin etiam segnes sunt, & somnolenti, & ad artes crassi, neque subtiles, nequè acuti. Ast vbi regio nuda est, non munita, aspera, quæquè hyeme præmatur, & sole exuratur, ibi duros, graciles, articulis discretos, carnosos, & hirsutos homines cernas, & quæ sequuntur. Vides ergò quàm exquisita corporum, & animorum similitudinem à Naturali temperie causari doceat.

26 Sicuti ergò homines vnius regionis ex temperiei Naturalis similitudine magis inter se similes existunt, ità etiam & filios parētibus, & fratres fratribus, & cognatos cognatis ex eadem prorsùs causa nasci inter se similes asserendum.

Accedit præter effigiei similitudinem, etiam similitudo animi,

27 & morum, quin etiam, corporearum actionum: videbis enim filios etiam in gestibus, in loquela, in voce, in intuitu referre progenitores, aut fratrem referre fratrem; vndè Nestor apud Homer. Odyss. lib. 3. Telemachum alloquens inquit

— Si verè
Illius filius es; admiratio me habet intuentem,
Etenim verba similia sunt, neque diceres,
Virum iuniorem adeò concinna fari.

Et quarto eiusdem Menelaus Pisistrato.

Talis, inquit, & patris es, qui & prudentia loqueris.

Constat autem, & probat abundè Gal. in lib. Quod Anim. mor. 28 corp. tēp. seq. class. 1. mores non aliundè hominem habere, quàm ab eademmet corporis temperatura, vbi ergò similes mores con- 29 spiciuntur, similem argui posse temperaturam corporum non negandum, quod & in hominibus eiusdem regionis manifestum fit, quosdam enim temperamento calidiores, & ad adustionem vergente vt Hispanos animo videbis elato, superbo, quosdam vt Italos cæteris magis temperatos prudentes, & sic de reliquis. Cùm ergò filij assimilentur parentibus, vt dixi, etiam in moribus, dicendum etiam in temperatura conuenire, & similes esse, & idcircò etiam in externa effigie illis assimilari.

Deniquè ex similitudine sanitatis, & morbi potest etiam argui temperamēti similitudo, & ab hac similitudo effigiei: nam parentes nonnullis morbis obnoxij filios eisdem morbis obnoxios procreant, contrà sani sanos generant; idcircò vt plurimùm Epilepticus Epilepticum, Melancholicus Melanchonicum, lienosus lienosum, Hepaticus Hepaticum, calculosus calculosum, podagricus podagricum, & robustus robustum generat, quæ morborum, & sanitatis similitudo non aliundè prouenire potest, vt mihi videtur, quàm à Naturali partium temperie, aut intemperie.

30 Obijcies tamen, multos ijsdem animi moribus dotari, ac ijsdē morbis, quibus parentes tentabantur, obnoxios esse, tamen faciei similitudinem nullam habere; & è contrà multos in facie alterutri ex parentibus assimilari, tamen toto cælo à temperamento parentum distare. Respondeo, quòd, sicuti suprà etiam annuimus, 31 temperamentum considerandum est respectu totius, & respectu partium, atque hac ratione quomodò in moribus aliquandò na-

tus sit parentibus similis, in effigie dissimilis, in vna parte cum vno, in altera cum altero conueniat, facillimè reperies; siquidem si temperamentum totius habebit ex patris semine, assimilabitur patri in moribus, & animo; in capite tamen poterit præualere aliud temperamentum, quod magis conueniat cum temperamento capitis genitricis; & sic in facie referet genitricem, & tunc filius ijsdem morbis tentabitur, quibus tentabatur pater, qui à totius intemperantia oriuntur, & poterit etiam alijs tentari, qui à capite peculiariter oriuntur, quibus mater erat obnoxia; sic etiam & in reliquis considerandum, Hepatis temperamentum simile temperamento Hepatis genitoris filium efficiet ijsdem passionibus obnoxium, quæ ad concupiscibilem spectant, ijsdemque morbis, quibus pater subijciebatur; cordis temperamentum simile temperamento cordis genitricis filium efficiet ijsdem morbis, ac pathematis subiectum, quibus mater erat; sic & ea quæ ad irascibilem pertinent, & ad vitales facultates similia effinget in nato simile temperamentum, qualia in matre conspiciebantur.

32 Tandem quid de accidentali illa similitudinis causa sentiamus iam aperiendum, dico ergò, quod naturaliter similitudo à temperiei similitudine fit; contingit tamen (sed raro ità vt monstrificum quid potiùs, quàm secùs sit iudicandum) vt imaginatio

33 per accidens possit esse similitudinis externæ causa, & tunc imaginare mihi industrem quemdam pictorem, qui ex proprio mar-

34 te figuras colorat, & depingit, interdùm verò non ex proprio marte, sed exemplari aliquo sibi proposito. Naturam pictori ex suo marte pingenti assimilandam puta, quæ non nisi prout à temperamento manu ducitur fœtum effingit, ac format; eandem verò cùm fœtum alicui phantasmati sibi ab imaginatione præsentato similem efformat, pictori similem puta, qui exemplari sibi proposito figuras delineat: non aliter enim afficitur ipsa Natura, cum aliquod sibi Phantasma ab imaginatione præsentatur, quàm si in pictura idem conspiceret Arist. teste lib. 3. de Anim. cap. 3.

35 Qua de re iubet Plato. 6. de Leg. in fin. quòd liberorum generationi operam dantes, vt etiam imaginatione ad opus se conuertant, vt pulcherrimam, & optimam indè prolem reportare possint. sed si omnes homines, vt ibidem ipsemet dicebat, qui communem aliquam actionem tractant, quandò & sibi ipsis, & actioni

ni animum aduertunt omnia pulchra, & bona efficiunt, vbi ve-
36 rò mentem non habuerint, aut non adhibuerint contrà, non video quanam ratione iubeat ille, vt imaginationem in coitu phantasmatibus occupemus, hoc enim nō est Venereæ actioni aduertere, ex retractione enim spirituum ad sensum communem, vt aliquid imaginemur, semen spiritibus depauperatum relinquemus, & minùs etiam energiæ actio illa habebit; vndè est, quòd
37 parentes optimi, & sapientes filios prauos, & insipientes generent, vt Alex. quærit Probl. lib. 1. probl. 28. nam quià mentem diuersis occupant cogitationibus, & imaginatione etiam ad ea currunt, quæ aliàs illis obuersantur, spiritus à semine auertunt; neque referre puto quibusnam phantamatibus imaginatio sit implicita; nam cùm actio illa venerea ad concupiscibilem animæ partem spectet, imaginatio ad partem principem, vna ab altera impeditur, spiritusque ex vnius celebratione ab alijs distrahun-
38 tur; omnis enim actio quæcunque illa sit spiritibus eget, si ergò similis, ac optimæ prolis desiderio tenemur, non secùs ac bruta totos nos Venereæ actioni tradere, ac ipsius Veneris illecebris nos credere, ac attentos esse necesse est; alioquin siuè imaginationem vna, aut alia re occupes, nihil interest, nam actionem illam concipiendi vel impedies, vel non eo, quo velles modo proposito fine potieris.

SVMMARIVM.

1 *Filiationis probatio est difficilis.*
2 *Similitudo non facit quem præsumi esse filium eius, cui est similis.*
3 *Similitudo prouenit ex cogitatione Mulieris tempore coitus.*
4 *Similitudo alijs adminiculis iuncta probat filiationem. contrarium num. seq.*
6 *Similitudo deberet semper facere probationem filiationis.*
7 *Simile generatur à simili.*
8 *Imaginatio immutare potest conceptus effigiem.*
9 *Exempla ad probandum, similitudinem ex imaginatione prouenire reiecta.*

Simi-

Similitudo an debeat facere coniecturam filiationis.

QVÆSTIO IV.

De similitudine ob argumenti tùm difficultatem, tùm iucunditatem longioribus fortassè egimus, quàm ad huiusce operis institutum, & ad ipsas Legales materias pertineret; omnia tamen ad hunc finem vnum dirigentes, vt tandem pro ipsis Iureconsultis disquiramus, quam nam coniecturam capessere liceat filiationis ex filiorum similitudine; & quomodò ex hoc filiatio probari possit.

Habent

1 Habent ipsi Iureconsulti filiationis probationem pro re admodùm difficili, ac penè impossibili. facit l. Quià semper. ff. de in ius vocand. Glos. in l. Lutius. ff. de condit. & demonstr. & in l. filium. ff. qui sunt sui vel alien. Iur. quam difficultatem cognouisse etiam antiquiores testari potest Telemachi dictum apud Homer. Odyss. 1.

Mater quidem me dicit huius esse, sed ego.
Nescio, non dum enim aliquis suum genitorem ipse nouit.

Hæc tamen difficultas magna ex parte cessaret, si modò apud ipsos Iureconsultos similitudo faceret præsumptionem filiationis, 2 sed contrà illi eam conclusionem ratam iam habent, sobolis similitudinem non facere eam præsumi ex eo fuisse susceptam, cuius similis existit. Gabr. Concl. comm. lib. 1. concl. 14. nu. 7. tit. de præsumpt. Ruin. cõs. 53. nu. 9. Vol. 5. Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 1. cas. 89. nu. 97. Mascard. de probat. concl. 792. nu. 10. Vol. 3 2. dicunt etenim talem similitudinem prouenire ex cogitatione Mulieris tempore conceptionis, ità Bart. in l. Gall. ff. de lib. & Posth. nu. 14. Mohed. decis. 1. aliàs 19. nu. 2. tit. Qui filij sint legitimi Ruin. vbi suprà nu. 9. Mascard. ibid. nu. 7. Gratian. Discept. Forens. cap. 567. nu. 32. Vol. 3. & facit Theocriti auctoritas Idyll. 17. dicentis.

Impiæ enim mulieris animus semper apud virum alienum,
Et faciles quidem partus sunt, sed liberi nequaquam similes sunt patri.

Verumtamen, licet voluerint DD. similitudinem per se solam 4 non probare filiationem, cum alijs adminiculis tamen iunctam probare firmarunt, ità Mohed. vbi sup. nu. 97. (licet ipse contra- 5 rium verius esse existimet). Gratian. loco citato nu. 29.

Vt ergò, quatenùs ad nostrum pertinet institutum, huiusce rei veritas detegatur; in mentem ijs reuocatis, quæ in superiori quæstion. de vera similitudinis causa attulimus; dicendum videtur, 6 quod similitudo deberet semper, & vbiquè facere maximam, ac vrgentissimam præsumptionem filiationis, quia naturaliter ob insiti temperamenti conuenientiam, quod in seminibus reperitur, 7 simile non nisi à simili generatur.

Iure ergò optimo Arist. lib. Politic. 2. cap. 2. communitatem illam filiorum in Republica, quam tantoperè desiderat Plat. suæ Rep. lib. 5.

lib. 5. non solùm respuit, sed improbat, & tamquam rem impossibilem, vt executioni demandetur non ob aliud existimat, nisi quià semper ij, qui ex natis aliquem visu se referre, ac sibi similem esse obseruarent, illum pro filio proprio haberet, & acceptaret, non vero cæteros omnes promiscuè, atque hac ratione propensio in hunc augesceret, deficeret verò in alios, & communitas rerum destrueretur absquè dubio.

8 Cæterùm tametsi negare non auserim, imaginationem aliquandò immutare posse conceptus effigiem, eamque ab ea, quam fortasse faciliùs sortiretur, similitudine deuiare, tamen illud, vt superiùs annuebam, ità de raro contingere crediderim, vt pro monstrifica potiùs re, nè pro miraculo dicam, habendum putem, quàm secùs: non enim tam facilè contingere, vt Legumperiti, & cum ijs alij doctissimi viri sibi persuaserunt, vt sola imaginatio in tempore conceptionis ad illud præstandum sufficiat, non nisi ex allatis ab illis exemplis, alijsque ex rationibus moueor, vt cre-

9 dam: nam exempla adducta à Gratiano, & ab alijs, & cætera de muliere illa, quam defendit Hippocrates, & de altera, quam defendit Quintilian. cuius historia similis omninò est ei, quam recitat Heliodor. hist. Aethiop. lib. vlt. & quam etiam tam eleganter cecinit Torq. Tass. sui Poem. cant. 12. & de altera, de qua Damascen. apud Pareum lib. 24. qui est de monstris, quæ filiam pilis obsitam peperit, quòd in cubiculo imaginem diui Ion. Bapt. pelle camelina indutam haberet, omnia, inquam, prædicta, & si quæ alia sunt exempla mihi persuadent, imaginationem in conceptiunis illo momentaneo spatio non agere, sed temporis diuturnitate operari: prædictæ enim omnes mulieres non ex contemplatione sola in actu coitus, sed ex frequenti, ac iterata, & quotidiana imaginum sibi ob oculos obseruantium contemplatione effigiem imagini similem natis indiderunt. argumento sit simili-

10 tudo, quæ in posthumis multò magis elucet, quàm in cæteris filijs, vt ego pluries obseruaui: cur enim id in Posthumis faciliùs euenit, nisi quòd iterata, ac frequentata Viduæ matris imaginatio in demortui coniugis contemplatione plurimùm, ac enixè fixatur, ac hæret? quòd si satis esset imaginatio in hora conceptus, nulla maior ratio esset, cur Posthumus cæteris magis progenitori similis nasceretur.

Quo-

11 Quomodò autem momento, & in hora conceptionis aſsimilaret imaginatio? nam quid aſsimilat, ſi nihil tum temporis gene-
12 ratur? nihil enim agere poteſt in id, quod ſibi præſens non eſt;
13 at ſubiectum ſimilitudinis (externæ dico) eæ partes ſunt, quæ noſtris oculis ſubijciũtur, quæ tum temporis, quomodò præſentes ſunt imaginationi, ſi non niſi per multos poſt dies delineantur, efformanturque? Impreſsio ergò imaginationis in conceptũ, oporteret, vt in informi ſemine conſeruaretur, ſi in hora conceptio nis imaginatio ſimilitudinem fœtui imprimit.

Verum enim verò non ſolùm imaginatio in hora conceptionis nihil operatur, ſed vix quicquam, niſi rariſsimè, toto geſtatio-
14 nis tempore, nam, vt diximus, naturaliter ſimilitudo ab imaginatione non prouenit, quod maximè teſtantur hiſtoriæ à Menochio adductæ ad probandum contrarium, vt eſt hiſtoria Herculis, & Iphicli, & altera ab Ariſt. in lib. de hiſt. Animal. & à Plinio etiam enarrata; nam in his caſibus ambo conceptus debuiſſent aſsimilari alteri ex progenitoribus, non autem quiſq; progenitori pro-
15 prio, quià cum imaginatio non agat ex electione, non magis in vnum, quàm in alium agere debuit, & etiam ſi ex electione ageret, quomodò notum habebat, binos in vtero eſſe, ità vt vtrumque aſsimilare, cui magis libitum eſſet, illa potuerit? huiuſmodi ergò hiſtoriæ, ſi quæ aliæ, vt dicebam, probare poſſunt, naturaliter ſimitudinem ab imaginatione non prouenire, ſed ab indiuiduali ipſius ſeminis natura, quæ nihil aliud eſt, quàm peculiare temperamentum, vt ſuprà probauimus; quod ergò ſemen ab adultero profectum eſt, quià conuenientiam habebat cum temperamento, & natura adulteri, ſimilem adultero ſobolem procreauit, quod verò à Marito ſimilem ob eandem cauſam natum fecit Patri.

16 Multùm ergò vrgere ſimilitudinis præſumptionem, ex his iam palàm factum eſſe credo; at quoniam obſtant multa exempla
17 ſimilitudinis inter ignotas perſonas, & id, quod obijcitur, nimirùm, quòd ſi ſimilitudo faceret prę̨ſumptionem aliquam filiationis, aut agnationis, ſequeretur omnes ſimiles habere inter ſe relationem aliquam conſanguinitatis, idcircò moderandum dictum noſtrum videtur, ac vt ſequitur interpratandum.

Dicamus ergò, quòd non ſit ſtandum ſoli ſimilitudini in filia-

tionis

18 tionis probatione, sed eam cum alijs præsumptionibus etiam leuioribus iunctam euidétissimam facere presumptionem filiationis, vel fraternitatis, ob id, quod iam pluries repetitum est, quòd naturaliter similitudo à rei Natura causam habet, non verò ab imaginatione, vt supponunt.

Sed inter præsumptiones, quæ adiunctæ externæ similitudini plurimùm operari possunt; est similitudo interna, ex qua, vt sup. 19 dixi, etiam animi mores, & cætera multa habentur, hæc enim 20 interna similitudo non potest ab imaginatione vllo modo alterari, siquidem imaginatio non potest agere in ea, quæ suo modo 21 non cognoscit, at non cognoscit intrinsecam hanc seminis, aut fœtus naturam; & nullum ex tali, aut simili re elicere potest phãtasma, cùm non præsentetur exterioribus sensibus, à quibus omnes rerum sensibilium species, ac phantasmata ipsi præsentãtur. si ergò imaginatio per hoc alterat externam fœtus effigiem, quòd 22 Naturæ ipsi operanti aliud phantasma præsentet, & huius exemplari eam vti cogat, & ad eius phantasmatis similitudinem propositam sibi seminum materiam effingere, ac delineare, cum non potuerit simile phantasma internæ Naturæ illi præsentare, vt iuxtà illius similitudinem operari illam impingeret, patet, quòd nullo modo potest internæ similitudinis causa esse neque ex Natura, nequè ex accidenti; quamobrem hęc interna similitudo à Natura cum semper sit, & non ab accidenti, si probari posſit adesse, plenè cum alijs adminiculis filiationem probare poterit.

Sed præcipua difficultas est, quo pacto cognosci debeat hæc 24 interna similitudo, quippè cùm externis sensibus eam assequi non liceat, & licet, vt verum liberè fatear, ea res difficultate non careat, tamen nos posse in eius cognitionem venire duabus 25 vrgentiſsimis coniecturis mihi videtur, ex morum dumtaxat similitudine, & ex similitudine morborum, & sanitatis, de quibus iam suprà mentionem habuimus.

Vtramque etenim hanc morum, inquam, & morborum simi- 26 litudinem ab interna similitudine prouenire iam suprà probauimus, vt plurimùm ergò iracundus iracundum, inuidus inuidum, superbus superbum, timidus timidum, audax audacem generat; sic etiam & misericors misericordem, castus, temperatus, castum, ac temperatum procreat. Et licet vt superiùs dixi ex Homero, ali-

quandò

quandò filij mali ex patribus bonis nascantur, & è contrà, & videatur nobis contrariari Theognid. sententia in Carm. Eleg. nu. 435. dicentis.

Si vero procreari posset, & inseri in homine mens,
Nunquam ex bono Patre esset malus filius.

Tamen dicamus, quòd si constet Patrem, vel qui pater præsumitur fuisse ebrium, iracundum, aleatorem, furem, audacem, vel è contrà, & filius, vel qui filius præsumitur similibus moribus præditus sit, iam suspicari possumus, hos inter se similes esse quo ad internam similitudinem, & sic ea ex hac parte probata remanebit. 27

28 Quamquam verò mores plurimùm ex consuetudine habentur, & institutione à puero, ex quibus naturalis propensio immutari videtur, vndè est, quòd consuetudo dicta est altera Natura Glo. in l. si quis Posthum. ff. de lib. & Posth. in verbo consuetudo, & ex nostris Gal. 2. de mot. musc. cap. 7. class. 1. & alibi sæpè, tamen semper ipsa Natura præualet. 29

Quam licet expellas furca tamen ipsa recurrit.

Et vt Pindar. in Olymp. od. 13. dicebat.

Impossibile occultare ingenitos mores.

30 Cæterùm ex morborum, & sanitatis similitudine euidenter quoquè probari potest similitudo interna: nam filij ex sanis parẽtibus orti, sani vt plurimùm degunt, ex morbosis morbosi; quin etiam & qui ex parentibus, qui secundùm ætates sani, aut morbosi vixerunt, etiam filij nascuntur in ijsdem ætatibus ijsdem, vel similibus morbis obnoxij; sunt insuper aliqui morbi, qui hæreditarij eo nomine vocantur, quòd à parentibus in filios migrẽt, de quibus Fernel Pathol. lib. 1. cap. 11. vt Arthritis, seù articularis morbus, Nephritis, Epilepsia, & huiusmodi. Si ergò qui pater præsumitur Epilepticus erat, calculosus, Hepaticus, Podagricus, Pthisicus, & huiusmodi, & qui filius præsumitur Epilepsiæ, calculo, Podagræ, Hepatis discrasiæ, Pthisi, alijsque morbis, vt ille obnoxius sit, plenissimam ex hoc habere poteris filiationis coniecturam, sequuntur enim tales morbi ad internam similitudinem, hoc est ad temperamentorum conuenientiam, quam filios à paterno semine sortitos esse non dubitandum ex ijs, quæ suprà adduxi. 31

Non

Non ergò ſic temerè de externa ſimilitudine pronunciandum, 32 vt non faciat filiationis probationem, ſi cum interna præſertim coniungatur; quamobrem maximè mihi probatur Gratian. opin. 33 in citato cap. 567. à num. 58. ad plures ſeqq. qui ſimilitudinem multùm vrgere, & non leuem præſumptionem filiationis facere voluit. Ac profectò apud me nunquam benè audiret mulier illa, quæ alteri ſimilem præſertim familiari alicui, ac domeſtico, vel ſuſpecto viro filium generaret; rectè Catul. lib. Carm. num. 54. in Nuptijs Iuliæ, & Manlij, ita illis auguratur futuram prolem.

Sit ſuo ſimilis patri
Manlio, & facilè inſcijs
Noſcitetur ab omnibus,
Et Pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

Deniquè licet ſatis ſuperque cognoſcam apud Legumperitos ea, quæ de probanda interna ſimilitudine attuli, difficilis omninò eſſe probationis, tamen ſi ea adducere deſtitiſſem, mancus mihi fuiſſe viderer, & ipſos abſque rationabili cauſa meis laboribus, qualeſquales ſint, defraudaſſe. adducenda ergò tùm ob hæc erant, tùm quià meliora meo iudicio in tam abſtruſo, ac difficili argumento adduci non poterant, tum etiam quoniam noui aliquid non irrationabiliter continere mihi videbantur.

SVMMARIVM.

1 *An natus ex muliere, quæ illicò à coniugis obitu alteri nupſit, & nono, aut decimo peperit prioris, vel poſterioris ſit Medici iudicium requiritur.*
2 *Prima coniectura.*
3 *A morbis longis extinguitur virilitas.*
4 *Morbi generationem impedientes.*
5 *Pariſij opinio de calculo laborantibus refellitur.*
6 *Secunda coniectura.*
7 *Senex in ſexageſimo anno ad generandum ineptus.*
8 *Tertia coniectura.*

Filius mulieris, quæ illicò ab obitu coniugis alteri nupſit, & nouem, decemuè menſium ſpatio peperit, cuiuſnam præſumi debeat. QVÆSTIO VLTIMA.

VIdetur aptus hic locus eſſe, vt eam quæſtionem diſcutiamus, definiamusque, quam nobis diſcutiendam, ac definiendam remittunt Iureconſulti talem caſum effingentes. Mulier quædam, mortuo marito, illicò nupſit alteri, & nouem, decemuè menſium termino tam à prioris obitu, quam à contracto matrimonio cum poſteriori, filium, filiamuè eſt enixa, dubitatur cuiuſnã cenſendus ſit is filius, cùm ex vtroque pro temporis ratione præſumi poſſit fuiſſe natus, in eamque rem iudicium noſtrum expoſ-
1 cunt ex ijs, quos adducit, & ſequitur Surd. deciſ. 83. num. 11.
2 Primo ergò loco dubium non eſt, quòd ſi prior maritus ex lõga infirmitate deceſſerit, vel per menſem, aut quadragenarium ſpatium ægrotauerit, filius ſecundi mariti omninò eſt præſumen-
3 dus, facit l. filium. ff. qui ſunt ſui vel alien. Iur. à morbis enim præ-
ſertim

ſertim longis virilitas extinguitur ſaltem ad tempus. Fernel. Patholog. lib.6.cap.17. & conſequenter etiam potentia generandi. Eiuſdẽ etiam põderis eſſet præſumptio deducta ex eo, quòd prior maritus ex aliquo accidenti inhabilis fuiſſet ad generationem; vt
4 ſi iam multo tempore prægreſſo morbo aliquo detẽtus fuiſſet adimente, aut impediente generationem, quales eſſent morbi genitales partes occupantes, aut ijs inſeruientes, aut etiam principem partem obſidentes, & huiuſmodi, qui benè noti ſunt in Medicina expertis: non video tamen qua experientia, aut cuius auctoritate
5 doctus Pariſ.conſ.29. num.80. lib. 2. firmauerit, Calculo laborantes generare non poſſe, & eſſe infœcundos; nam ego propria experientia ſcio, viros maximè calculoſos fęcundiſsimos extitiſſe, & inter alios virum noui, qui ſexaginta annis maior adhùc generabat, & tamen calculo laborabat, ità vt ſingulis penè menſibus intenſiſsimis ex eo doloribus affligebatur, ęquabat enim calculus, qui ex eius cadauere exciſus eſt, oui magnitudinem.

6 Secundò ſi prior maritus erat ſenex, ac præſertim ſi ſexaginta annis maior extitiſſet, ſecundus verò iunior, aut è contrà, filius potiùs iunioris, quàm ſenioris eſt præſumendus Surd. citat. deciſ.84. num.18. Senex enim in ſexageſimo anno ad generandum
7 impotens vt plurimùm iudicandum. Menoch. de Arbitrar. Iud. lib.2.Cent.1.Caſ.89.nu.58.& faciunt ea, quæ adduxi in tit. 1. de Aetatibus quæſt.9.à nu.32. ad plures ſeqq. aptitudo ergò generandi ſemper præſumi debet magis reſpectu Iunioris, quàm Senioris, limitata tamen vtriuſque ætate, nam vir quadraginta annorum aptior ad generandum, quàm in prima pubertate conſtitutus; quamobrem de ætatibus generationi habilibus illud venit intelligendum.

8 Tertiò ſi non obſtante, quòd prior maritus eſſet in ætate habili ad generandum, tamẽ per longum tempus generare deſtitiſſet, vt per octo, aut plures annos (nam ſi conſtaret fuiſſe ſua natura ſterilem, aut nunquam generaſſe, iam ſalua res eſſet) notumque eſſet non eueniſſe hoc ex defectu ipſius mulieris, quià illa ſemper ſana manſerit, nec aliquo difficili morbo detenta fuerit, ex quo per paucos dies, aut menſes antè mariti obitum conualuiſſe dici poſſet, tunc filius ex ſecundo natus eſſe iudicandus eſt.

9 Quartò ſi conſtaret, mulierem priorem virum odio ſemper ha-

buisse,& omnem coniugalem amorem in vtriusq; pectoribus fuisse extinctum,vel etiam contrà,priorem amasse,posteriori verò inuitam nupsisse,filius eius potiùs presumendus,quem mulier amabat,quam alterius,quià si quid aliud odiũ, ac maleuolentia coniugum generationem impedire potest teste Aetio. lib. vlt. cap. 26. Roder. à Castr. lib. 3. de mor. mul. cap. 2.

10

Ex quo supposito sequitur, quòd si pateret,mulierem amore ductam,ac Veneris stimulis agitatam secundo marito antè tẽpus sibi ab honestate permissum nupsisse, vt facilè in hoc casu præsumi potest,tunc filium secundi viri esse certò coniectari licet, quià quemadmodùm,vt suprà dixi,odium impedit conceptionem, sic amor conciliat genituram,& conceptum,Aetius vbi suprà,& firmant Medici omnes in cap. de sterilitate,concupiscente.n.muliere,& amore ergà virum suũ flagrante,os vteri in actu coitus,& in seminis præcipuè emissione irruẽti virili semini occurrit,ipsumq; atque vnà ipsum virile membrum amplectitur, ac veluti exugit, vndè facilè fit conceptio,vt tradunt omnes Med. Cesalpin. Art. Med. lib. 8. cap. 5.

11

12 Quintò vlrà prædicta ad eam rem comprobandam plurimùm faciet dierum cõputus,etenim si filius nascatur in fine noni, præsumendum est illum ex secundo natum,si verò in principio alia adminicula sunt inspiciẽda. multùm etiam in hac coniectura operabitur differentia sexus,numero dierum adiuncta:si enim fœminei sexus sit partus,& edatur noni initio,quantùm est ex hoc prioris est iudicandus,fœminæ enim maribus tardiùs nascuntur, vt pote in fine noni,vel etiam in decimo,faciunt quæ adduxi Tit. 2. de par. legit. & vit. quæst. 2. & quæst. 5. sin autem nascatur in fine, casus erit dubius, quantùm erit ex hoc, & ad alia recurrendum, quòd si masculei sexus fuerit,& nascatur in fine noni ob eãdẽ ipsã rationẽ secundi censendus est,si in principio ob id ipsũ prioris est iudicandus,in singulis verò casibus aliæ coniecturę perquirendę.

13

14

15 Septimo,licet si communi opinioni attendamus similitudo in hoc casu minùs,quàm in cæteris probare possit filiationẽ, tamen meo iudicio,& hìc,& vbiq; maximam facere debet præsumptionem:neq;enim ego imaginationi tantùm tribuo,quantùm pleriq; factitant, qui eam liberos pro parentum arbitrio pulcherrimos effingere posse sibi persuadent, (miror etiam non affirmauerint, ab

16

17

ab imaginatione dependere, vt mares, aut fœminæ nascantur) quod si fieri tam facilè illud posset, multò plura in dies monstra conspicerentur, quàm nunc conspiciantur, cùm penè innumera in horas imaginemur & in coitu nos, & mulieres dum vtero gerunt, & tamen paucissimi sint, qui parentibus omni ex parte dissimiles nascantur. Immò plura in imaginationem,

18 vt ego sentio, reijcimus, quorum nulla omninò culpa apud illam residet. Iam enim experimenta de gignendis nonnullis animalibus matrum imaginationem ad subiectæ alicuius rei contemplationem allicientes, non ità vera esse, quin vt plurimùm fallacia sint fortassè ijs, qui experti sunt, vel experiri ea volent notum satis superquè erit; sat autem scio, experimentum Iacob. Genes. cap. 30. nonomninò naturale existere, neque cuilibet experienti, vt Iacob responsurum facilè adducor, vt credam.

19 Huiuscemodi ergò natorum similitudines ab imaginationis vi dependentes, esse ex raro contingentibus iterumque iterumque affirmo, & vix multis reuoluentibus, non dicam sæculis, sed annis, simile quidpiam euenire existimo. In hoc tamen casu ma-

20 gis, quàm in aliquo alio, maximè habere potest locum imaginatio, nam vel demortui coniugis memoria, vel nouus posterioris amor multùm naturalem figuram alterare poterunt, ità vt natus similis existat etiam ei, cuius fortassè non fuerit filius.

21 Septimo potest etiam coniectura aliqua, licet admodùm fallax desumi ex hoc, nimirùm si alter coniugum mares semper generauit, vel semper fœminas, vt euenire interdùm tradit Arist. 7. de histor. Anim. cap. 6. tunc enim si prior exempli gratia fœmellas generabat, & partus masculeus sit, secundi viri est præsumendus, sic & de secundo dicendum. Sed hæc, vt dixi, difficulter probabunt, cùm videamus multos in iuuentute non nisi fœminas generasse, senescentes dehinc masculos procrare, & vice versa eodem Arist. teste vbi proximè.

23 Deniquè non nihil etiam notitiæ præstare potest diuersitas ferendi vteri; si enim mulier cùm vtero gereret ex priori marito multò molestari, ac diuersis symptomatibus consueuerat, nunc autem vel nullo modo molestatur, vel diuersis accidentibus, si tunc optimè habebat, nunc autem multò mi-

nùs tollerabilem patitur grauiditatem, filium secundi viri esse asserendum, licet & hæc coniectura non minùs ac superior satis dubia existat; eas tamen cum alijs nonnihil operari dubium non est; & hæc de superioribus coniecturis, quarum duæ posteriores ponutur à Codronchio in method. testific. cap. 15.

PRIMI LIBRI QVÆST. MEDICO-LEGALIVM

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM, ET VERBORVM.

Prior numerus Paginam. Secundus notata in quæstionibus demonstrat.

B

Causa

Cor-

in

E

non

H

I

L

Meno-

silibus

N

rariùs

P

desinere

Qua-

respe-

1. Quid

T

Ter-

INDICIS RERVM, ET VERBORVM FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag.		
12	ff. administr.	ff.de admin.
53.	tormentum.	tormentorum.
59	Gicero.	Cicerone.
102	certius.	Curtius.
106	Præterá.	Prætereà.
109	munumenta.	monumenta
117	Ipsemet.	Ipsa met.
118	existat tamen.	Excitat,& tamé.
125	ægestas.	egestas.
145	Boethus.	Bæothus.
147	priorem.	peiorem.
153	Epitalamium.	Epitaphium.
ibid.	quidem.	quidam.
158	fuerit.	fuerint.
163	Vel mortuus nullo.	vel mortuus,vel nullo.
169	ecen sere.	recensere.
182	meriti.	mariti.
184	vt teste Herod.	teste Herod.
185	laguida.	languida.
210	Gard.in lib.	Gord.in lib,
213	cantrariari.	contrariari.
304	in priori conclusione.	propositione.
341	procrare.	procreare.
342	ponutur.	ponuntur.

Si quæ alia errata irrepsisse animaduertat lector, per semetipsum corrigere poterit.

PAVLI ZACCHIAE
MEDICI ROMANI
QVAESTIONES
MEDICO-LEGALES
Liber Secundus.

CONTINENS TITVLOS TRES.

Quorum Primus est de Dementia, Secundus de Venenis, Tertius in ll. aliquot. ff. de Ædil. edict.

ROMAE,
Apud Guilelmum Facciottum. Anno Iubil. M.DC.XXV.

SVPERIORVM PERMISSV.

SANTCISSIMO D. N.

VRBANO VIII.

PONT. MAX.

Paulus Zacchias. F.

ID vniuersis hominibus inditum à Natura credo sit, B. P. vt proprij quisque Regis, ac Principis mores,& studia sequatur, æmuletur ; quod etiam pręsenti experientia omnimodam habere veritatem comperio. Pontificem sortiti sumus virtutum, scientiarum, bonarumquè artium studiosum; immò earundem apicem, ac columen: indè factum puto, vt vnusquisque certatim pro suis viribus, virtutibus, scientijs, bonisquè

artibus ſe ſe imbuere contendat. Induſtres Apes mihi imitari omnes videntur, immò omnes ſe ſe in Apes transformaſſe, ac tàm illuſtri, tàm nobili Rege præſente opus iàm feruere in melle conficiendo, elaborando, hoc eſt in virtutis fructibus producendis, oſtentandis. Vel ego ipſe, qualisqualis ſim, ea cupiditate allectus in puſillam apiculam euaſi; atquè en paululùm mellis, quod confeci, ad te Regem optimum defero, tibi idem prægustandum offero. Vtinam autèm Heracleotici mellis naturam non ſapiat, nè à iuſtiſsimo Rege inter fucos, aut Crabrones reijciar; ſed Hyblæi potiùs naturam æmuletur, vt ſuaui ſapore Regem alliciens, indignum, qui in Apum præſepia admittar, me non exiſtimet. Quem interim Deus nobis multis ſæculis incolumem ſeruet.

Illuſtriſsimo, ac Reuerendiſsimo D. D.

IVLIO MANCINO

SANCTISSIMI D. N.

VRBANI VIII. P. M.

MEDICO A CVBICVLO
VIRO EMINENTISSIMO.

PAVLVS ZACCHIAS. S. D.

QVOD harum Quæſtionum prior Liber iamdudùm in lucem prodiens doctis, ac laudatis viris, & probatus, & laudatus extiterit, ego quidèm, vt par erat, lætitia commotus ſum: quòd verò à te viro nempè optimo, doctiſſimo, ac integerrimo,& probatus, & laudatus apud quoſcunquè etiam Magnates fuerit, non modò me mirum in modum affecit, ſed vrgentiſſimis ſtimulis ad vlteriora exaranda inuitauit, impulit, coegit. En igitur ſecundum iàm librum, typis committo, ac te hortante, & impellente, (nequè enim ex me ipſo tantùm auſerim) Sanctiſsimo Domino VRBANO VIII. illum

 dicaui

dicaui, tertiumquè eiuſdem Titulum tibi inſcripſi; te vnum enim pro ſuprema antidoto contrà venenatos dicacitatis quorundam morſus eligendum exiſtimaui. Tu ergò hæc, proprijs tuis meritis fiſus, Sanctiſsimo Pontifici acceptiora facito, & quæ tibi offero, lubenti animo excipito, interimquè vale.

CATALOGVS AVCTORVM,

Qui in hiſcè duobus prioribus Libris continentur.

IVRECONSVLTI.

MEDICI, ET PHILOSOPHI.

A

Actuarius.
Aelianus.
Aemilius Macer.
Aetius.
Aldourand.
Alemannus.
Alex. Aphrodis.
Alex. Bened.
Alex. Massaria.
Alex. Petronius.
Alex. Trallianus.
Ali habbas.
Alphonsus Ferrus.
Alsaharauius.
Amatus Lusitanus.
Ambrosius Paræus.
Andreas Baccius.
Andreas Cæsalpin.
Andreas Daurentius
Andreas Vessalius.
Antonius Beniueni.
Antonius Guainer.
Aretæus.
Aristoteles.
Arnaldus.
Auenzoar.
Auerroes.
Auicenna.

B

Baccanell.
Balduinus Ronsseius
Bernard. Gordon.
Bertrucius.
Bonacciol.
Bonauentura.
Brasauola.

C

Camillus Rauennas.
Carol. Clusius.
Carpens.
Carrarius.
Chrysost. Iauell.
Claudius Giardin.
Christoph. à Costa.
Christoph. à Veiga.
Cleopatra.
Cælius Aurelianus.
Conradus Gesnerus.
Constantinus.
Corbeus.
Cordeus.
Cornel. Celsus.
Costeus.

D

Dioscorides.
Donat. Ant. Altom.

E

Epiphan. Ferdinan.
Eustach. Rudius.

F

Ferdinand. Ponzet.
Fœlix Platerus.
Fortunatus Fidelis.
Fortunius Licetus.
Franciscus Arcæus.
Franciscus Ioel.
Frãciscus Pedemõt.
Frãciscus Valeriola.
Franciscus Vallesius

G

Gabriel Falloppius.
Galenus.
Galeottus Martius.
Gariopontus.
Garzias ab Horto.
Gaspar Bahuinus.
Gentilis.
Greuinus.

H

Hercules Saxonia.
Hippocrates.
Horatius Augenius.
Hieronymus Capiu.
Hieronym. Cardan.
Hieronym. Fabritius
Hieronym. Fracast.
Hieronym. Garimb.
Hieronymus Mercurial.

Hie-

Segarra.
Seneca.
Septalius.
Serapio.
Siluaticus.
Simon Sethì.
Soranus Ephesius.
Stephanus Roderic.

T.

Taddæus Florent.
Taurellus.
Theodorus Priscianus.
Themistius.
Theophrastus.
D. Thomas Aquin.
Thomas Fienus.
Thomas Iordanus.
Timplerus.
Trincauella.
Trotula.

V

Valescus Tarentinus
Valuerda.
Vgo Senen.
Vidus Vidius.
Vincentius Alsarius.
Vvinrichius.
Vvottonus.

Z.

Zoroaster Tinellus.

AVCTORES MIXTI.

A

AElius Donatus

Adagia.

Aloysi. Cadam.

Appianus Alex.

Ausonius.

B

Biblia Sacra.

Blondus.

C

Cęlius Rhodiginus.

Calepinus.

Catullus.

Cicero.

Claudianus.

Columella.

Cornelius Tacitus.

G

Gellius.

H

Heliodorus.

Hermol. Barbarus.

Herodotus.

Hesiodus.

Homerus.

Horatius.

I

Ioannes Bodinus.

Ioannes Leo.

Ioannes Monachus.

Iouius.

Iuuenalis.

Iulius Pollux.

Iustinus Historicus.

L

Lucanus.

Lucianus.

M

Macrobius.

Mancinellus.

Martialis.

O

Ouidius.

Ouiedus.

P

Persius.

Petrarca.

Petrus Martyr.

Phocylides.

Pierius Valerian.

Pindarus.

Platina.

Plautus.

Propertius.

Ptolomæus.

Q

Quintus Curtius.

R

Rauisius.

S

Sallustius.

Sarrocchia.

Seneca Trag.

Sillius Italicus.

Solinus.

Sophocles.

Strabo.

Suetonius.

T

Tassus.

Terentius.

Theocritus.

Theognis.

Titus Liuius.

Trigautius.

V

Valerius Maximus.

Varro.

Vergilius.

TITVLORVM, ET QVAESTIONVM INDEX.

TITVLVS PRIMVS.

De Dementia, & rationis læsione, & morbis omnibus, qui rationem lædunt.

De

TITVLVS SECVNDVS.

De Venenis, & Veneficijs.

TITVLVS TERTIVS.

Ad ll. aliquot. ff. de Aedil. edicto.

De

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

A. Episc. Hierac. Vicesg.

PRæsentem hunc Secundum Tomum Quæstionum Medico-Legalium per Excellentissimum D. Paulum Zacchiam elaboratum, cum de commissione Reuerendiss. P. Fr. Nicolai Rodulfij Sacri, & Apostolici Palatij Magistri perlegerim, nihilquè in eo Catholicæ veritati, ac bonis moribus aduersum, ac repugnans inuenerim, prælo subijci posse existimo.

Baldus Baldus Medicus Phys. manu propria.

Imprimatur, Fr. Vincentius Martinellus Mag. & Soc. Reuerendiss. P. Fr. Nicolai Rodulfij Ord. Prædic. Mag. Sacr. Palatij Apostolici.

QVAESTIONVM MEDICO-LEGALIVM LIBER II.

TITVLVS PRIMVS.

De Dementia, & rationis læsione, & de morbis omnibus, qui rationem lædunt.

SVMMARIVM.

1 *Dementia, ac similes morbi passiones cerebri sunt solis Medicis notæ.*
2 *In dementia Medici ad iudicandum adhibentur.*
3 *Morbus probatur per Medicos curæ inseruientes.*
4 *Vnus, idemquè affectus pluribus nominibus appellatus.*
5 *Affectus omnes, in quibus homo dementit, communi nomine dementiæ appellantur.*
6 *Insaniæ nomen non est omnibus huiusmodi affectibus commune.*
7 *Delirium est amentia, non tamen dicitur insania.*
8 *Insanire est maius quid, quam phrenitide affici.*
9 *Insania dementias omnes non comprehendit.*
10 *Nomen genericum horum affectuum est dementia.*
11 *Quando fiat dementia.*
12 *Dementiæ diuisio in duo subalterna genera.*
13 *Amentia nonnullis est stoliditas.*
14 *Dementiæ nomen est magis commune, quàm quoduis aliud.*
15 *Dementiæ genera, & species.*

De multiplici Dementiæ, & huiusmodi nominũ acceptione.

QVÆSTIO PRIMA.

QVAM multa sint, quæ circa hanc materiam de Dementia à Medicis requirere Iureconsulti consuescant, notius ipsis est, quàm vt à me longioribus demonstrari possit: cùm enim has

1 passiones soli Medici cognoscant, vt nobis notum est, & ipsi quoquè fatentur. Rota in nouiss. decis. 107. num. 7. par. 1. non aliam
2 ob rem Medicos in similibus casibus ad iudicandū adhibent, Bald. in l. Obseruare. ff. de cur. furios. Alex. consil. 86. nu. 5. inf. lib. 2. Farinac. in pract. crim. par. 2. Tom. 1. lib. 3. quæst. 94 nu. 42. Rota vbi suprà nu. 6. nec præter rem sancitum est in l. semèl. C. de re
3 milit. morbum probari per Medicos curæ inseruientes, vndè ipsis solis creditur, cum dubitatur, an Testator furiosus, vel demens fuerit, nec ne. Mascard. de probat. Concl. 1034. num. 10. Vol. 2. Rota in nouiss. decis. 620. num. 3. par. 1.

Sunt prætereà pleraque alia, quæ à Medicis sciscitari possunt, vt exempli gratia, an quis fatuus, an potiùs insanus, vel furiosus sit, cùm quædam in vno procedere possint, quæ in alio locum non habent: in quanam etiam Insanientium specie, quis reponendus sit, cùm in vna insanientes omnem rationis vsum amittant, in alia non ità, quod etiam & in fatuorum speciebus euenire consueuit: quidam enim eorum idcircò à testandi facultate prohibentur, quidam verò non; quæ omnia cum plerisquè alijs omni proculdubio ex Medica solùmmodò officina depromere Iureconsultis licet. Itaquè & de his, & de alijs multis ad huiusmodi argumentum facientibus iam in hoc titulo disserere paramus, vt Legumperitis ipsis vndiquè satisfiat.

Sed quià multiplici nominum acceptione, ac varietate decipi lectores facilè contingeret; præcipuè cum vnum, eundemquè af-
4 fectum pluribus interdùm nominibus appellare plures consueuerint etiam ex ipsis Medicis, vt testatur Galen. in 7. de morb. vulg. comm. 3. Aegr. 1. claff. 3. idcircò ad ipsarum vocum explanationem, ac germanam significationem declarandam primo loco deueniendum est, quod quidem eò libentiùs præstitero, quò magis ipsos Iurisperitos easdem voces plurifariam inter se confundere comperij.

Omnes ergò affectus ij, in quibus rationalis facultas in homine suis operationibus minùs rectè, & ex Naturæ instituto fungi con-
5 spicitur, communi, ac generico quodam vocabulo Medici Amentias, seù Dementias vocitare consueuerunt, eò quia huiusmodi passionibus detenti sine mente esse videantur, ea nimirùm parte læsi, aut in totum orbati, quæ nos homines ab ipsis bestijs amentibus

tibus discriminat, ac secernit, & in proprio, ac naturali esse homi-
num constituit.

Ex nostris tamen Celsus lib. 3. suæ Medicinæ cap. 18. pro gene-
rico quodam nomine plures sub se continente species vsus est no-
mine Insaniæ, quem videntur sequuti ex Legumperitis aliqui, vt
Menoch. Consil. 82. num. 193. Vol. 1.

His tamen contrarij sunt Gal. 2. de Sympt. caus. cap. vlt. class. 3.
& cõm. 2. in 1. de morb. vulg. tex. seq. class. ead. Trallian. lib. 1. c. 13.
6 ex Latinis Cęl. Aur. Chron. lib. 1. cap. 5. qui omnes voluerũt, Insa-
niæ nomen non esse omnibus amẽtijs commune, sed ijs solùm, quæ
7 àbsquè febre fiunt; quinetiam cùm delirium amentia quidẽ sit, non
tamen insania dici potest, quià insania magis quid est, quàm deli-
rium, quod testatur Gal. comm. 1. in Hipp. Progn. tex. 28. class 4. &
comm. 7. Aphor. 9. extrà ord. class. immò Phrenitidem non esse In-
saniam quamplurimæ Hipp. auctoritates firmare possunt, pręcipuè
verò 3. Epidem. sect. 3. tex. 6. in fin. vbi, Nequè Phreneticorum, in-
8 quit, insaniuit quisquam, ostendens ijs verbis maiùs quid esse insa-
nire, quàm phrenitide affici, non enim id dixerat; quòd phrenetici
ij, de quibus loquitur, mente constarent, idcircò, quià non insanie-
bant, sed quià non erant inquieti, nec loquaces, nequè actus absur-
dos facientes, vt Insani solent, ità exponit Valles. in comm. Est insu-
per alius locus in Coacis prænot. tex. 94. ex quo manifestum fit In-
saniam, & Phrenitidem distingui, cuius verba hæc sunt, Vehementi
Insania detenti, tremuli, cum crebra sputatione metus est, ne phre-
9 netici euadant. cum ergò Insaniæ nomen dementias omnes non
comprehendat, meliùs est affirmare huiusmodi passiones demẽtiæ
nomine tanquàm communiori insigniri posse; quod inter Iurecon-
sultos probare videtur. Royz decis. Lituan. 4. num. 418.

Constituamus ergò nos vnum quoddam genericum nomen
comprehẽdens sub se omnes affectus, in quibus mens vel errat, vel
10 debiliter operatur, quod non aliud esse debet, quàm hoc nomen
Dementiæ; quocunque enim modo, ac in quocunque tempore,
aut morbo Rationalis animæ functiones non benè, ac naturaliter
11 celebrantur, sed vel nullo modo, vel debiliter, vel deprauatè,
tunc dementia fit; quod tamen multis modis contingere potest,
non solùm pro earundem cerebri, animæquè rationalis faculta-
tum diuersitate, sed pro modo, & ratione diuersa, qua eædem

facultates malè, & non naturaliter operari possunt, quibus tamen omnibus affectionibus rectè aptari dementiæ nomen potest, magis quàm quoduis aliud.

Constituto ergò hoc Amentiæ, vel Dementiæ nomine pro genere generalissimo, ex Medicorum auctoritate, & Galeni præcipuè. 2. de Sympt. Caus. cap. vlt. class. 3. primo loco in tria subalterna
12 genera Dementiam diuidamus. Etenim prædictæ Cerebri, immò potiùs rationalis animæ functiones, veluti cæteræ quæcunque animalibus inseruientes, tripliciter lædi possunt; vel enim primò imminuuntur; ità vt energiam quamdam in actionum celebratione amittant, vel deprauantur ità, vt non debito modo celebrentur, vel deperduntur ità vt nullo modo celebrentur; si imminuantur fatuitatem, eiusquè species indè generare solent, si deprauentur, delirium, si deperdantur, Maniam suis quamque speciebus concomitatam.

Circà Amentiæ tamen nomenclaturam dubium aliquod est, cùm non desint ex doctioribus viris, qui propriè Amentiam dici
13 velint eum affectum, quem alia voce stoliditatem appellamus. Mercurial. Practicæ lib. 1. cap. 13. Ego verò, nè temerè quod suprà de hoc nomine affirmaui, protulisse videar, ex Medicorum præcipui nominis auctoritatibus demonstrabo hoc nomen esse
14 omnibus huiusmodi vitijs cõmune: nam & fatuitati, & Melancholiæ, & insaniæ, ac Maniæ, & Phrenitidi, cæterisquè omnibus aptatur. & de fatuitate patet ex Gal. 2. de Sympt. diff. cap. 3. class. 3. vbi Amentiam esse voluit, veluti paralysim ratiocinatricis functionis, quod multò clariùs explicauit Fernel. Pathol. lib. 5. cap. 2. Melancholiæ aptatur, quià à Platone hac passione detenti amentes vocantur, in Theæteto enim dicebat, Amentium aliquos Deos se putare, alios auium instàr volare se credere, qui omnes affectus Melancholiæ morbi sunt. Insaniæ conuenit, quià eodem Plat. teste in Timęo vers. fin. Demẽtiæ duo genera sunt, Insania, & Imperitia, vt superiùs retuli; quin etiam conuenit Maniæ, cæterisquè delirijs, quià huiusmodi omnes affectus sub Insaniæ nomine comprehenduntur, iàm verò Insaniam sub amentiæ appellatione venire demonstraui. tandemquè conuenit Phrenitidi, quià, & hæc Insania est, & Insania ipsa Amentiæ species est. Itaquè non absquè ratione ex his deducamus rectè primum, ac generalissi-

ralissimum genus harum passionum, quæ principes animæ nostræ 15 facultates oblædunt, Amentiæ nomine insigniendum; cuius dehinc tria genera subalterna constituenda, Insania scilicet, Phrenitis, vel delirium, & Fatuitas; Insaniæ porrò species Mania sunt, Melancholia, Furor, Lycanthropia, Amor, Melancholia Hypochondriaca, & aliæ Phrenitidis duæ species, vna, quæ propriè Phrenitis dicitur, altera, quæ Paraphrenitis. Fatuitatis species sunt Fatuitas, Stoliditas, Ignorantia, Obliuio, seù memoria deperdita, & aliæ, de quibus omnibus nobis sigillatim agendum, vt eorum Natura nobis dilucidè innotescat. De huiusmodi verò nominibus si quis plura scire velit, videre poterit Cel. Rhodig. lection. Antiq. lib. 17. cap. 4.

Illud tamen antè commonendum est, Medicos non fuisse ità nominum proprietati addictos, vt aliquandò ea inter se minimè distinxerint; immò vnum pro alio ad libitum interdùm accepisse; nos in rerum natura explananda, quò accuratiùs fieri poterit, omnia manifesta faciemus.

SVMMARIVM.

1 *Dementia, & similes morbi non semper primarii sunt, sed interdùm ad alios consequuntur.*
2 *Dementiæ prior diuisio.*
3 *Qui morbi primarii cerebri ex his, qui mentem lædunt.*
4 *Qui morbi mentem secundariò lædunt.*
5 *Alia horum morborum diuisio.*
6 *Morbi perpetuò affligentes, & primarii.*
7 *Phrenesis semper durat, ex quo incipit.*
8 *Morbi perpetuò affligentes secundi ordinis.*
9 *Morbi intermittentes prioris ordinis.*
10 *Morbi intermittentes secundi ordinis.*
11 *Tertia diuisio morborum huiusmodi.*
12 *Morbi, in quibus ratio errat, vel diminutè operatur.*

De pluribus Amentiæ differentijs. QVÆSTIO II.

COnſtituta in ſuperiori quæſtione pro generali nomine hac voce Dementiæ, tanquàm omnibus affectibus, qui rationem lædere poſſunt communi, nunc ad eius ſpecies particulariùs edocendas deueniendum, nequè enim hi affectus ſoli ſemper per-
1 ſiſtunt, ſed etiam ad alios morbos conſequuntur, ità vt non ſatis nobis ſit, vti primarios morbos eos cognouiſſe, ſed neceſse habeamus, vt etiam tanquàm ſecundarij morbi, & ad alios conſequentes à nobis cognoſcantur, nam & tales quoquè multum ad noſtrum argumentum facere manifeſtum fiet.

2 Diuidamus ergò primo loco hos affectus bifariam, in eos ſcilicet, qui primarij ſunt, ac dicuntur, quod à proprio cerebri morbo, & ratiocinatricis facultatis læſione dependeant, & in alios ſecundarios vocatos, ex eo quod ab alijs morbis originem ducentes tanquàm accidens inſeparabile id ſecum habent, vt rationalem
3 partem aliquo modo lædant, atquè perturbent. In priori ordine enumerandi ſunt illi, qui his, ac ſimilibus nominibus inſigniuntur, nimirùm Amentia, ſeù dementia, Mentis captio, Mentis alienatio, Inſania, Mania, Furor, Melancholia, Lycanthropia, ſeù Lupina inſania, Inſipientia, Deſipientia, Phreneſis, Obliuio, Fatuitas, Indiſcretio, Vecordia, Stultitia, Delirium, rationis permixtio, vel eiuſdem perturbatio, Veſania, Amor, Ebrietas, Ignorantia, Imperitia, Stoliditas, Rabies, Enthuſiaſmus, Ecſtaſis.
4 In poſteriori ſunt Paraphreneſis, Lithargia, Carus, Subeth, Coma, Catalepſis, ſeù Catoche, Cataphora, Apprehenſio, Congelatio, Apoplexia, Epilepſia, Furor vterinus, Vteri ſuffocatio, paſſio Hypochondriaca, & alij, ac præter hos ſunt quoquè alij affectus, quibus quaſi ex neceſſitate ſubſequitur rationis offenſa, vt ex inflammatione ſepti tranſuerſi, ex vulnere temporalium muſculorum, ſicuti habetur ex Galeno 11. de vſu par. cap. 3. claſſ. 1. Alex. Bened. lib. 1. cap. 28. Porrò hi ipſi affectus ſubdiuiduntur
5 in eos, qui perpetuò affligunt, & nullam intermiſſionem habent, & in eos, qui aliquandò intermittunt, & per circuitus, aut quomodocumquè reuertuntur; atquè in his patientes dicuntur habere dilucida quædam interualla, in quibus mente conſtant, & ra-

tione

tione valent,& ad omnia,vt cæteri ſanæ mentis homines ſufficiunt.

6 In priorum autem cenſu veniunt; Rabies, Obliuio,Fatuitas,Amor, Phreneſis, Ebrietas, & alij ex priori ordine; cùm verò perpetuò affligere dico, non hoc volo, vt nunquàm ex ijs Aegri ad ſanitatem reducantur, ſed quòd in hiſce morbis vnus tantummodò inſultus fiat, qui & aliquandò per totum vitæ curriculum durat, interdùm verò omninò tollitur, nec de facile reuertitur, nequè alias habet acceſſiones, & exacerbationes, vt exempli gratia de phre-

7 neſi euenit, quæ ſemper durat, ex quo incipit, vt notiſſimum Medicis eſt, & notat ex Iureconſultis Menoch. Conſil.82. num. 233.

8 Volum.1. ex poſteriore ordine affligunt ſine intermiſſione Lethar-

9 gus, & illi ſimiles morbi, Catalepſis, & alij. Intermiſſiones verò habent ex priori ordine Melancholia, & ſimiles morbi, Ecſtaſis,

10 & huiuſmodi; ex poſteriore verò Paraphreneſis, Apoplexia, Epilepſia, paſſio Hypocondriaca, Vteri furor, atquè eiuſdem ſtrangulatio.

11 Poſtremò diuidi poſſunt ex modo læſionis functionum principalium, vt in priori quæſtione dictum iam eſt; in aliquibus enim omni ex parte, ac ità occidunt, vt non ſecùs quàm inſenſati lapides homines euadant, huiuſmodi ſunt ex priori numero Memoria amiſſa, & Obliuio, ex poſteriori Apoplexia, Epilepſia, Lithargia, & ſimiles affectus, qui ſomniculoſi dicuntur, ex eo, quòd homines, vel perpetuò dormire cogant, vel ſimiles dormientibus

12 efficiant. In alijs verò principes functiones à ſuo naturali ordine, quo celebrari ſolent omnimodè aberrant, vt ex priori claſſe ſunt Amor, Phreneſis, Melancholia, furor, & his contigui affectus, ex poſteriori autem Coma vigil, Vteri ſuffocatio, Vteri furor, ac ſimiles. In alijs deniquè diminutè operantur, vt in Ignorantia, fatuitate, & huiuſmodi.

SVMMARIVM.

1 *Signa non ſanæ mentis varia in varijs hominibus.*
2 *Non ſana mens ex factis, & verbis deprehenditur.*
3 *Actuum quidam corporei, quidam ciuiles.*
4 *Signum non ſanæ mentis eſt lapides proijcere.*

De signis

De signis non sanæ mentis. QVÆSTIO III.

1 SIgna non sanæ mentis varia in varijs affectionibus, atquè diuersis ægrotis existunt, nequè eadem in ijsdem eodem morbo laborantibus reperiri contingit; non solùm enim varij morbi sunt inter se, sed etiam idem morbus à se ipso varius est, ob subiectorum varietatem, ægrotantium nimirùm temperaturam, humorum peccantium naturam, miscelam, ac qualitatem, vndè, & penè in infinitum variari signa nõ sanæ mentis contingit: vides enim in Aiace, & Bellerophonte eodem morbo laborantibus, quam varia extiterint signa eorum insaniæ, vt adnotat Fracast. lib. 2. d. Intell. nam

--- Thelamonius Aiax
Arma rapit, superosquè furens in prœlia poscit,
Iamquè hominum hos nunc insequitur, nunc percutit illos;
At tacitus, mœrensquè, hominum consortia vitans
Bellerophon solos errat malè sanos in agros;
Bellerophon, quem Martis honos, quem gloria currum
Per deserta fugit, nec amor comitatur equorum.

Sic etiam & in reliquis omnibus varij effectus, ac varia omninò signa non sanæ mentis apparent.

Sed prudentissimè ex mea sententia à Iureconsultis generaliter 2 loquentibus firmatum est, non sanam mentem deprehendi potissimùm ex factis, & verbis. Castren. in l. Idem Iulianus. §. constat. ff. de leg. 1. nu. 7. & ibi quoquè Iason. Castrens. item in l. Quidam in testam. ff. de cond. Inst. num. 5. & seq. Lanfr. de deposit. Test. num. 148. Aretin. in §. Furiosi. Institut. de curat. num. 4. Alex. Tert. Cons. 164. nu. 5. apud Zilett. in Cons. vltim. Vol. Grammat. decis. 2. num. 2. 5. 4. Menoch. Consil. 82. num. 213. vol. 1. Rot. in no-3 uissim. part. 1. decis. 107. num. 5. Cùm autem actus hìc in duplici differentia sumi possint, nam quidam corporei sunt, quidam verò, qui ciuiles dici non iniuria debent, ex vtrisquè malè, ac non debito modo patratis signa haberi possunt non sanæ mentis. quoad corporeos namquè actus patet, dementes facilè deprehendi, vt cùm ambulantes lutum non deuitant, nec malos passus, aut cum videntur ambulantes ire non quò finis aliquis determinatus, ac

certa voluntas, sed quo pedes illos ducunt, aut cum actus quosdam absurdos, & insulsos effingunt, vt os distorquentes, toruis oculis intuentes, membra, atquè vniuersum corpus irrationabiliter agitantes, & commouentes, ex solis enim huiusmodi gestibus, ac motibus inconcinnis (nam voce orbatus erat) deprehẽdit Hipp. 5. Epidem. text. 106. quemdam delirasse, & apud Iureconsultos 4 lapides proijcere pro signo habetur non sanæ mentis. Castren. in l. si cum dotem. §. si maritus. ff. solut. matrim. num. 4. vndè Plaut. in Capteiuis Act. 3. Scen. 4.

Iam illhìc nos insectabit lapidibus, nisi illhunc iubes
Comprehendi.

5 & in summa per hos actus extrinsecos probari dementiam, firmant etiam ipsi Iureconsulti. Petra de Fideicommiss. quæst. 12. nu. 343. Menoch. de Præsumpt. præsumpt. 45. num. 22. Simon de Pret. de coniect. solut. 4. num. 1. Sforz. Odd. Consil. 93. num. 12.

6 Apertiùs porrò significatur dementia ex ciuilibus actibus, nam si quis exempli gratia, quos debet non salutet, nequè reuereatur, infimas verò personas, & quas non debet honore afficiat; illarum quidem consuetudinem deuitet, harum verò affectet, cum ipse in priorum numero existat, hic proculdubiò fatuus, ac demens 7 præsumi potest; sic si bona sua donet quis, cui non debet, in hoc enim casu fatuitas potiùs præsumitur, quàm donatio Petr. Gerard. de Petr. singul. 56. num. 2. Maluasia Consil. 116. num. 23. vol. 1. Mantica de tacit. & ambig. lib. 13. Tit. 9. num. 5. Rota decis. 662. num. 8. apud Farinac. par. 3. nam hoc per se solùm est apud 8 Iureconsultos signum fatuitatis, donantem quippè omnia bona sua stultum, ac dementem præsumi volunt. Menoch. de Arbitr. Iudic. cap. 68. num. 4. lib. 1. Paris. de resignat. benef. lib. 9. quæst. 19. num. 7. Farinac. respons. crimin. 42. nu. 29. lib. 1. vndè prudenter Achilles apud Homer. Iliad. lib. 20. Aeneæ obijcit, ne speret se à Priamo reportaturum regni honorem ipsum Achillem occidens, inquiens

—— At si me interfeceris
Non tibi propterea Priamus honorem in manibus ponet,
Sunt enim ei filij, ipse autem sana mente est non stultus.

Quasi dicat, non debes hoc sperare à Priamo, quia ipse filios habet, & sanus mente est, idcircò non adimet filijs proprijs hono-

rem,

rem, vt illum tibi tradat. Prudenter enim non facit, qui extraneum coniuncto præfert. Rota decis. 639. num. 4. par. 1. in nouiss.

9 Porrò ex verbis deprehenditur etiam mentis inconstantia, & ex hoc nomen sibi sumpserunt fatui, quià fando, hoc est, loquendo fa-

10 tuitatem suam manifestant, Bartol. de Testib. num. 98. Ripa in l. Ex facto de vulg. & pupill. num. 82. sed hoc plurifariam contingit, nam & ex verborum qualitate, & ex eorum ordine, & ex modo lo-

11 quendi inditia non sanæ mentis habentur. ex qualitate enim ver-

13 borum notissimum est deprehendi insanos, nam fatuus est, qui fatua loquitur, vt suprà dixi, & alij Iureconsulti testantur. Facit l. Idem Iulianus. §. constat. ff. de leg. 1. Alex. consil. 86. nu. 5. vol. 3. Glo. in cap. legimus ex Isaia 1. par. decret. dist. 93. Ruin. consil. 169. num. 4.

14 Ex ordine verborum significatur dementia, & idcircò furiosus, ac demens præsumitur apud Iureconsultos, qui nescit exprimere quid velit, ac inordinatè loquitur. Alex. in l. Si cum dotem. §. si maritus. ff. solut. matrim. num. 7. & consil. 54. num. 4. vol. 1. Ias. in l. Furiosum. C. qui testam. fac. poss. num. 4. Afflict. decis. Neap. 365. num. 3. Rota in nouiss. decis. 107. num. 5. par. 2. ordinem etiam verborum respicit responsio ad propositum, item & locutio,

15 vndè non loquentes, aut non respondentes ad propositum, fatui, dementes, ac furiosi præsumi possunt. idem Ias. in l. Apud Iulianum. §. constat. ff. de leg. 1. Grammat. decis. 2. num. 5.

16 Ex modo loquendi cognoscitur insanus, quia si quis sua natura audax, & impudens in morbo, exempli gratia meticulosus appareat, ac modestè loquatur, & respondeat, vel è contrà modestus, ac prudens, mitisquè audacter, & impudenter, signum non sanæ mentis est. Gal. Comm. 2. in 6. Epid. text. 43. class. 3. & non ab re Hipp. 1. Prorhet. senten. 44. & ibì Gal. comm. 2. text. 9. & Vall. in 7. Epid. text. 3. ex audaci responso ab homine composito, & miti malum portendunt, quià in phrenesim lapsum demonstrat, nam vt idem Hipp. in Coacis Prænot. dicebat, Instituere, ac velle ea, quæ priùs non consueueras, aut contrarium ijs, quæ fuerint consueta, malum, & proximum dementiæ.

Aduertendum tamen est, quòd interdùm ex ægrotantibus nonnulli sunt, qui febricitantes præsertìm ex febris vehementia, & ex eleuatione calidorum vaporum ad caput, multa verba minùs ad

rem

17 rem facientia effutiunt, tamen nequè amentes. nequè phrenetici sunt. eius rei euidentissimum signum est, quòd admoniti, vel etiam ex se ipsis facilè cognoscunt, se in loquendo errare; in quibus non haberet locum procul omni dubio probatio non sanæ mentis ex hoc, quòd multa verba malè, & extrà rem protulisse à circumstantibus auditi essent, & idcircò non possent damnari actus ab huiusmodi ægrotantibus celebrati, tanquàm ab Amentibus procedentes, vt latiùs infrà dicturi sumus.

Aduertendum secundò, contrario prorsùs modo euenire in alijs 18 quibusdam, qui cùm verè amentes sint, & interdùm quoquè furiosi, aut phrenetici, tamen prudentissimè loquuntur, & interrogati ad rem respondent, quod ex Iureconsultis animaduertit Menoch. consil. 82. num. 234. vol. 1. Rota in nouiss. decis. 107. num. 23. & decis. 129. num. par. 2. & monent ex nostris practici non-19 nulli Valles. in 3. Epid. Sect. 2. Aegr. 11. hi tamen ex factis conuincuntur, vt eadem Rota dicit decis. ead. 107. num. 22.

20 Tertiò aduertendum, non omnes dementes circà omnia errar quosdam enim circà omnia, quosdam circà plura, alios verò circà pauca quædam solummodò errare constat. immò ex illis non nulli sunt, qui in nulla re, si vnam tantùm excipias, errant, sed omnia prudenter, vel vt ex natura illis mos est, operantur, sunt enim qui sine capite esse, ac viuere se credunt in hoc vno malè ratiocinantes, in reliquis non ità. sic & alij, qui se mortuos omninò putant, aut in aues, aut bestias transformatos. non secùs etiam ille, qui in apice digiti mundum se gerere persuasum habebat, quem si tantillùm moueret, mundum ruiturum credebat; & alter, qui meiere recusabat, eò quòd timeret, si meieret, mundum vniuersum vnà cum se ipso mictionis propriæ exundante torrente obrutum iri: hi omnes, inquam, in cunctis benè quoad rationem se habebant, in hoc vno delirantes; quam rem non iniucundo exemplo lepidissimè his carminibus demonstrat Horatius libr. 1. serm. sat. 3.

——— Fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire Tragædos,
In vacuo solus sessor, plausorquè Theatro,
Cætera, qui vitæ seruaret munia recto
More, bonus sanè vicinus, amabilis hospes,

Comes

Comes in vxorem, posset qui ignoscere seruis,
Et signo læsæ non insanire lagenę;
Posset qui rupem, & puteum vitare patentem.

In his tamen omnibus manifestam adfuisse insaniam quis non videt? videndum ergò Iureconsultis est, nè ex sermonibus dementis testes de sanitate deponentes decipi potuerint; immò etiam ex factis; nam vt vides in hoc proximo exemplo, omnia interdùm non modò cum prudentia, sed etiam cum prouidentia insani gerunt, tamẽ manifestum est illos in quibusdam particularibus apertissimè insanire, ad cuius rei confirmationem non minùs iucũdam, quàm risu dignam historiã enarrare animi gratia libet. Vir quidam experiendi varias huiusmodi insanorũ dementias cupidus, hospitale, vbi tales ægrotantes retinẽtur adit, cui fit obuiam vir aspectu satis composito, à quo interrogatus quidnam exposcat, illi desiderium suum exponit; itaquè comiter ab illo introducitur, & singulorum dementium opiniones, ac phantasmata quædam risu, alia miseratione digna concinnis verbis, ac sapienter exponit, hospitalis illius instituta, ac consuetudines reuelat, quin etiam incidenter multa non nisi magna cum prudentia, & integro discursu discutit. ventum iam erat ad quandam remotam eius hospitalis partem, vbi virum quemdam cogitabundum, ac tristem offendunt. quærit aduena, quidnam morbi ille patiatur, quæ sit eius dementia, tùm ille, Hic homo, inquit, præ cæteris insanit, putat enim se esse Spiritum sanctum; sed vide quàm à vero absit, cum me ipsum hìc præsentem habeat, qui verè Spiritus sanctus sum. tunc aduena subridens, & hominis prudentiam in cæteris, dementiam circà eam opinionem admiratus, abijt. Cœterùm præter signa dementiæ, quæ vniuersaliter ex factis, & verbis desumuntur, & quæ passim Iureconsulti adducunt, alia sunt quæ multò magis ad viuum rei naturam patefaciunt, à Medicis proposita, quæ partim ex animi passionibus, partim autem ex faciei, & corporis aspectu, ac partim deniquè ex quibusdam ab extrà accidentibus habentur.

21

22 Primò verò, ac potissimè hæc signa ex animi passionibus habentur; vndè prudentissimè vt in cæteris omnibus Hipp. 6. Aphor. 26. & Gal. 3. de loc. aff. cap. 7. class. 4. firmabant, Timorem, ac mœstitiam absquè caussa longo tempore perdurantes Melancholicum ostendere. Nec minùs quoquè insaniam ostendunt risus, & lætitia

tia absquè caussa, vel in ijs, in quibus minùs licet, idem Hipp. Epist. 10. ad Damagetum. vndè Homer. cùm introduceret Penelope procos insanientes Odyss. lib. 20.

Procis autem (dicebat) Pallas Minerua

Inextinguibilem risum mouit, errare fecit autem mentem.

Eodē quoquè pacto fletus absquè caussa, & vbi minùs opus est insaniam ostendit, & interdùm ebrietatem, vndè idem Homer.....

Dicat autem lachrimas spargere grauatum me mētibus vino.

23 sed nihil profectò est, quod æquè declaret amentem hominem, ac ipsæ animi passiones, etenim ipsæ nunquàm fallunt, quemadmodùm & verba, & facta fallere posse suprà iam demonstrauimus. Itaquè negligere non negligenda, & plurimi facere ea, quæ minimi facienda sunt, tristari vbi gaudendum est, gaudere vbi tristitia opus est, timere quæ nullius timoris caussa existunt, non timere quæ maximè timenda sunt, minima, ac puerilia admirari, maxima, & admiratione dignissima oscitanter prætergredi, amare ea, ac eos, quæ, aut qui odio habendi sunt, odio autem habere ea, vel eos, quæ, aut qui amore sunt prosequendi; sperare ea, de quibus spes nulla superesse potest, ea verò desperare, quæ de facili succedere parata sunt, desiderare quæ minimè sunt desideranda, ac in his delectari, in quibus nulla delectatio cæteris esse solet, fugere quæ appetenda sunt; & appetere quæ sunt fugienda, verecundari in eorum conspectu, quorum minimè decet, in eorum verò, quorum decet maximè non modò non verecundari, sed aspectum eorum audacter, ac cum temeritate sustinere, irasci quibus minimè irascendum, aut excandescendum est, hæc omnia, inquam, non sanæ, ac omninò errantis mentis humanæ certissima, inditia ac infallibilia sunt, nequè putauerim aliud innuisse prudentissimos Iurecōsultos, cùm in terminis furoris loquentes, de-

24 terminarunt illum probari per ea, quæ in hominem sanæ mentis non cadunt. Royz. decis. Lituan. 1. num. 87.

25 Cœterùm ex corporis aspectu, & faciei nonnulla signa non sanæ mentis Medici elicimus: nam in omnibus ferè insanientibus, (fatuis fortassè solùm, eorumquè cognatis exceptis) illud præcipuè adnotatur, oculos nimirùm profundos, ac concauos existere, & naturali lumine offuscatos, ità vt terrorem quemdam intuentibus incutiant. quin & eos in certa quadam parte defixos inconniuentesquè

uenteſquè longo tempore habere inſani ſolent, quod eorum maximè merorem, ac mœſtitiam incuſat. Qui autem ex atræ bilis vitio inſaniunt omnes vultum, ac corporis vniuerſi colorem fuſcum, ac liuidum habent ex humoris melancholici ſuperabundantia, ac prædominio. Afferebat item Hipp. 2. Epidem. ſect. 5. tex. 26. pro furoris ſigno fortè Arteriæ in cubito pulſationem, Ex cuius quiete ſtupiditatem indicari dicebat; ſed hæc leuiora ſunt.

26 In his porrò, qui per circuitus inſaniunt, corpus vniuerſum extraneo colore repentè, cum acceſſio inſtat, imbuitur, vndè Plautus in Capteiuis ex hoc, quem in furorem agi demonſtrabat. Act. 3. Scen. 4. dicens.

—— Ardent oculi, fune opus eſt, Aegio,
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem.

ſimiliter & in Menehem. Act. 5. Scen. 2.

Viden' tu illi oculos vrier? vt viridis exoritur color
Ex temporibus, atque fronte, vt oculi ſcintillant? vide?

Accedit in his ipſis, immò præcedit capitis grauedo, oculorum concameratio, & offuſcatio ſolito maior, venarum capitis tumefactio, & non conſueta nigrities, poſt quæ in inſaniam manifeſtam irruunt, taciturni primùm euadentes, & in ea quidem taciturnitate permanentes, Si melancholia detineantur; quòd ſi in maniam, ac furorem incidere debeant, primùm ſecùm ipſis obloquuntur, puſillis quibuſquè ex cauſis irritantur, omnia ſuſpecta habent, mox irrationabiliter clamant, ac multa effutiunt. in quiete ſunt Melancholici, vtpotè meticuloſi, pauidi, triſtes, ac omnia pertimeſcentes. in perpetuo autem motu ſunt Maniaci, & id genus alij, vtpotè audaces, iracundi, temerarij, nihilquè expaueſcentes.

27 Sunt & in febribus, ac ſimilibus quibuſdam morbis ſua ſigna, particularia, & Hipp. Aphor. ſect. 2. Aphor. 6. & Gal. ibi in comm.

28 ſignum ægrotantis mentis dicebat eſſe, dolorem non ſentire; quicunquè enim, inquit, aliqua parte corporis dolentes omninò dolorem non ſentiunt, ijs mens ægrotat. Experimur id Medici ſæpè ſæpiùs; cùm languentes ex pleuritide, hepatis, aut lienis inflammatione, aut alia ſimili diſpoſitione dolorem cauſante in peius declinant, dolore enim leuari, ac ſibi ipſis, ac ceteris ſanati tum videntur, cum deteriùs habeant; atquè ij quidem, vt ex hoc ſigno

conſtat,

conſtat, mente læſi commoriuntur, quod admonitos Iureconſultos volo, cum hæc præſumptio, atquè id ſigni non minimùm faciat ad probationem non ſanæ mentis, vt patet.

29 Deniquè habetur notitia non ſanæ mentis, ex quibuſdam ab extrà aduenientibus; inter quæ connumerandæ ſunt cauſæ quædam prægreſſæ, quæ interdùm eam vim habent, vt homines ad inſaniam facilè agant, quas enarrant omnes practici, inter quos videri poſſunt Alex. Bened. Maſſaria, Capiuacceus, Altimarus, Mercurialis, & alij mille locis aliàs citatis. Et quia non parùm faceret ad dementiæ probationem pro Iureconſultis, ſi tales cauſſas præceſſiſſe in eo, qui demens præſumitur, probaretur, idcircò eas hìc ſubnectere, non ab re eſt.

30 Solent autem maximè, & frequentiſſimè homines ex intenſa aliqua animi paſſione antecedente in inſaniam labi, vt ex ingenti mœrore, ex improuiſo metu, quin etiam ex ingenti, & improuiſa

31 lætitia: nam ex Plat. 3. de Republ. Voluptas non minùs, quàm dolor dementem facit. Sunt qui inſanire occipiant ex affectata quadam dignitate, non ſecuto dehinc, vt ſperabant, effectu. Nonnulli ex amoris impatientia mente ſunt emoti, nam amor ſubuertit iu-

32 dicium, & in inſaniam vertitur. tradunt ex Iuriſperitis Bald. in l. 2. §. & cum placuiſſet. ff. de origine Iuris. Maſcard. de Probationib. concl. 86. num. 20. vol. 1. & ex Medicis Auicenna 1. 3. tr. 4. cap. 33. Gordon. in lil. lib. 2. cap. 20. Valeſc. lib. 1. Philon. cap. 20. Iaſon Praten. de morb. cerebri, cap. 19. recitat plures caſus Amat. Luſit. cent. 3. Curat. 56. vndè adoleſcens ille apud Plaut. in Trucul. Act. 1. Scen. 1. non abſquè phroneſi, ſed prudenter quidem dicebat.

——Nam mihi hæc meretrix
Quæ hìc habitat, Phroneſium ſuum nomen, omnem
Ex pectore emouit meo phroneſim; nam phroneſis
Eſt ſapientia.

Sed de amore plura, annuente Deo, in ſequentibus quæſtionibus dicemus.

33 Solent inſuper quidam ex morbo quoquè longo inſanire, ac infatuari; itaquè ſi talia præceſſiſſe probaretur, inſaniæ præſumptio aliqua adeſſe poſſet, quæ alijs adminiculis adiuncta non nihil ad plenam probationem augendam faciet. Sunt præter hæc nonnulla,

quæ

34 quæ in homine mentis occaſum afferre ſolent, vt venena quædam, exempli gratia, cerebra nonnullorum animalium, vt Cati, Felis, Veſpertilionis, Leonis, Vrſi, & aliorum comeſta, vt Concil. lib. de ven. cap. 2. Alex. Bened. lib. 1. pract. cap. 28. ſic etiam liquores, vel cibi à fulmine tacti bibiti, vel comeſti, vt tradunt Philoſophi in Metheorolog. Iauell. 6. Metheor. cap. 4. Porta. de Aer. tranſmut. lib. 3. cap. 14. Alphonſ. Ferr. de Sclopett. Vulner. lib. 1. cap. 4. eodem pacto eundem affectum parere Magnetem tradunt Conciliator, Albertus, & alij, de quo tamen, & de his omnibus in libro de 35 venenis. Quinetiam incantationibus, & præſtigijs quidam mentis occaſum experiuntur, vndè eſt illud Iuuenal. Sat. 6.

Hic magicos affert cantus, hic Theſſala vendit
Philtra, quibus valeant mentem tentare Mariti,
Et ſolea pulſare nates; quòd deſipis inde eſt,
Indè animi caligo, & magna obliuio rerum,
Quas modò geſſiſti, tamen hoc tolerabile, ſi non
Et furere incipias.

Quod etiam teſtantur Medici, inter quos vide Alex. Bened. vbi ſuprà. Vbi igitur quem maleficiatum eſſe conſtet, aut aliquo prænominatorum, vel ſimili veneno potionatum, iam de mentis læſione præſumptiua ſigna habebit Iudex, quę alijs adiuncta vrgentiſſima futura ſunt. Iàm verò ex his colligant Iuriſperiti, quænam conſideranda ſint, vbi de aliquo iudicium ferendum, an inſaniat, nec ne, & quid oporteat teſtes deponere, per quos dementia ſit 36 probanda. primò enim facta, ac verba, vt illis placet, inſpicienda. Secundò, Animi paſſiones. Tertiò, ſigna à Medicis tradita. Quartò, cauſſæ prægreſſæ, quas euidentes, procatharricas, extrinſecas, & antecedentes nominamus. hæc enim omnia ſignorum vicem gerunt in adminiculanda dementia. Cæteras verò præſumptiones, quibus vtuntur Iudices, tanquàm ad rem Medicam non pertinentes, libens omittam.

S V M M A R I V M.

1 *Non omnes ſimul facultates in dementia afficiuntur.*
2 *Multa locum habent in ratione læſa, quæ minimè habent lo-*

Quænam Animi facultates, ac qua ratione, in quibusquè Dementijs lædantur. QVÆSTIO IV.

SI quid in hoc titulo est, quod ad Iureconsultos penitiùs cognoscere pertineat, illud profectò est, quod in hac quæstione iàm discutere paramus, nimirùm, quas facultates ex principibus rationi inseruientibus in vnoquoque dementiæ genere lædi contingat;
1 nequè enim omnes simul affici non medicorum modo, ac Philosophorũ sententia est, sed Doctorum omnium. patet autẽ, quòd multa procedere possunt in ijs, in quibus ratio læsa est, quæ minimè lo-
2 cũ habere deberent, vbi læsa sola memoria esset: quin immò in mo-
3 dica læsione locũ non habere ea, quæ in magna habent, nullus sit, qui dubitare audeat. Enixè ergò rogatos Iurecõsultos volo, vt his, quæ dicturi sumus animũ promptè adhibeant; siquidẽ, si communi Medicorũ opinioni in nonnullis, quæ ad hanc quæstionẽ pertinent acquiescent, proculdubiò malè in iudicando sententiam ferent; ea enim est omnium Medicorum opinio, esse nõnullas dementiæ spe-
4 cies, in quibus sola Imaginatio deprauata sit, ac oblæsa, saluis interim cæteris facultatibus, ratione nimirùm, ac memoria. ità fatentur omnes cum Gal. de loc. aff. & de sympt. diff. & Cornel. Cels. lib. 3. cap. 17. eiusdem sententiæ fautor extitit. & hanc ipsam opinionem video etiam secutos Iurisperitos, qui ex Imaginatione læsa ostendi insaniam tradiderunt. Menoch. consil. 82. num. 221. volum. 1.

Sciant tamen tàm Iureconsulti, quàm Medici, me eius opinionis esse, quòd ex sola Imaginationis læsione, nulla omninò insania oriatur; vndè si quisquam sit, in quo, salua ratione, & memoria, aut ratione tantùm, sola imaginatio læsa appareat, hic

non nisi maxima iniuria inter insanos connumerabitur, neque absque summa Iustitiæ offensa à ciuilibus actibus celebrandis ob eam causam prohibebitur, vt ab administratione bonorum suorum, à testimonio dicendo, à matrimonio contrahendo, immò & à tutelis administrandis, imò etiam à promotione ad sacra, & ab alijs quibuscunque; quæ nè temerè, & audacter prolata quisquam existimet, euidentissimis iam, ac demonstrationum vim habentibus argumentis ità esse, paratus sum ostendere.

6 Ac primò cùm Imaginatio ex omnium Medicorum cõsensu non lædatur solummodò in nonnullis dementiæ speciebus, sed in alijs etiam quibusdam morbis, qui neque inter dementias connumerantur, neque connumerandi sunt, iàm patet, quòd nulla alia ratio assignari potest, cur duo ægrotantes ambo malè imaginantes, non ambo tamen insanire dicantur, sed alter insanire quidem, alter verò simpliciter malè imaginari: nam vertiginosis omnia in girum verti videntur, cum tamen immota maneant; suffusis multa sibi ob oculos versari, cùm tamen nihil illis obijciatur. Ictericis omnia luteo colore infecta apparent, cum tamen omnia suo naturali colore donentur. in his ergò læsam esse imaginationem, & ex se constat, & omnes fatentur, ac si libet, vide Mercur. lib. 1. pract. cap. 11. & Massar. lib. 1. cap. 10. tamen neque vertiginosi, neque suffusi, neque icterici inter insanos à quoquam connumerantur, aut vnquàm pro insanis connumerari sunt, quod minùs esse deberet, si læsa tantùm imaginatione homo insanus euaderet.

7 Secundò, dormientes, licet cõpotes rationis non sint, inter insanos tamen non recensendi, quià ratio in his ex naturali impedimẽto sui Iuris non est. Fracast. de Intell. lib. 2. vel si insanos dormiẽtes dicas, nõ ob id dicendũ, quià Imaginatio malè operetur; quis enim tàm fatuus esset, qui hoc affirmaret? Imaginatio enim in sõno maximè libera est, & tum naturæ suæ indulget, tum fortior in operando, tum rectiùs operatur; etiam si species sensibilium rerum in ea asseruatas irrationabili modo contempletur, etiam si nõ entia cum entibus adiungat, etiam si entia ipsa diuersa, ac contraria ratione inspiciat, etiam si ictu oculi in diuersa, ac inter se toto cęlo dissidẽ-

8 tia rapiatur, etiam si impossibilia, ac miracula sibi fingat; nullus enim in his error est, ac nulla consequenter insania, quia ex sui natura eo pacto nata est operari. Et vt cùm Actuario loquar

lib.

lib. 1. de act. & eff. spiritus. anim. Tantùm erroris, ac vesaniæ imaginationi (naturaliter) inest, vt quæcunquè Naturæ concessa non sunt, vt efficiantur, ipsa sibi liberè prorsùs fingat, & quidem in turpissima nos hæc errata conijceret, nisi Ratio quasi speculatrix quædam insanos huiuscè impetus acriter obiurgans velut ex specula quadam nimietatem cohiberet. hæc Actuarius.

9 Tertiò, si in Insania, aut dementia quacunquè ponamus lædi imaginationem, iam procul omni dubio vno ex his modis lædetur; nimirùm quià vel diminutè operabitur, vel deprauatè, vel nullo modo. at nullo ex his modis læsa imaginatione potest dici hominem insanire. patet primò de diminuta imaginatione, quæ si in aliquibus diminuta reperiri contingat, maximè erit in his, qui cæci sunt à natura præsertim; & ratio est, quoniam species Phanta-
10 siæ oblatæ per alios sensus, quàm per visum, non adeò ad viuum exprimere possunt rerum imagines; inter omnes enim sensus visus longè magis distincta præsentat phantasmata sensibiliũ rerum, vt Fracast. lib. 1. de Intellect. docet, & multò antè ipsum Hipp. 1. de vict. rat. in his verbis; Acutæ enim sunt Animi sensationes, quæ visione, & auditione percipiuntur, quæ verò tactu tardiores, & faciliùs sentiuntur. maximè ad rem Horat. in arte Poet.

Segniùs irritant animos demissa per aures,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

11 At cęcos quisnam insanos dicat? immò externa cæcitas maiorem interni oculi claritatem facit, nam tunc quidem mentis oculus acutè incipit cernere, cùm primùm corporis oculus vigorem suum amittere incipit. verba sunt Platonis in Conuiuio. in orat. Alcibid. Secundò, imaginatio lædi potest deprauatè, at quomodò? respondet Mercurial. vbi suprà, & cum eo cæteri omnes, cum absurda, & non existentia imaginatur, vel cum imaginatur quidem existentia, sed diuerso, ac turpiori modo. at si hoc illud est, quod
12 sufficit ad insanos homines effingendos, de nobis acta iam res est, siquidem omnes simul sæpè sæpiùs insanire necesse est, vt qui sæpè sæpiùs non existentia imaginemur, & existentia interdum non eo modo, quo sunt. Quis est, qui non imaginetur interdùm videre se volantem hominem, Centauros, Sphinges, Gorgones, ac quamplurima monstrifica, & horribilia, quæ nec vnquàm in rerum natura fuerunt; nec futura vllo tempore sunt? Imaginatio quippè

13 libera quædam facultas eſt, quæ ſpecies ſibi ab externis ſenſibus tranſmiſſas conſeruat, ac retinet; cùm autem libuerit, ac qua ratione libuerit eas contemplatur; componit eas ad inuicem; etiam ſi ſint incompoſſibiles, diuidit etiam ſi ſint indiuiſibiles, entia cum non entibus miſcet, nequè tamen aberrat, aut ob id deprauata di-
14 ci poteſt, quia nullus in eo aſſenſus, nequè ſuum munus eſt iudicare, res hoc, aut illo modo eſſe, aut non eſſe, ſed ſimpliciter phantaſmata intueri. Non eſt igitur, quod quæramus modum rationabilem imaginandi, quia idem eſſet, ac ſi expiſcari piſces in aere, aut aucupari volucres in mari tentaremus. Non inſanit ergò imaginatio, ſed ratio, quonam enim pacto, ſalua ratione, quis inſanire poſſit? impoſſibile enim illud eſt, & ad rem factu impoſſibilem ſignificandam Terent. in Eunuch. Act. 1. Scen. 1. ijs verbis vſus eſt.

---- Incerta hæc ſitu poſtulas
Ratione certa facere, nihilò plùs agas,
Quàm ſi des operam, vt cum ratione inſanias.

Denique imaginatio lædi poſſet per abolitionem, ſed in quibus
15 morbis aboleatur imaginatio ego non video. nam aliàs ex Auerr.
16 in lib. de ſomn. & vig. & ex cæteris Philoſophis habemus, nunquàm, Animali viuente, imaginationem aboleri. quòd etiam ſi contingere poſſe concedamus, maximè aboleri deberet in ſomno, & in ſoporiferis quibuſquè affectibus; & ratio eſt, quià in his paſſionibus ſenſus exteriores obligari, ac veluti vinculis detineri contingit. at cum ex his miniſtrētur ſpecies imaginabiles ipſi Imaginationi, patet, quòd his deficientibus etiam imaginatio deficiat neceſſe eſt; quin etiam ſi velis, ſpecies per longum tempus in Imaginatione aſſeruari, tamen ſi hæ obliterentur, ſpes eſt in cæteris affectibus, quòd ex ſenſibus exterioribus reparari poſſint, quæ ſpes deficit in ſomno innaturali; at in his affectibus rationem, & memoriam lædi tradit Gal. 3. de loc. aff. cap. 5. claſſ. 4. Non me latet autem, eundem Gal. de ſympt. diff. cap. vlt. claſſ. 3. docuiſſe in Caro, & Catalepſi, qui affectus ſaporiferi ſunt, aboleri imaginationē; ſed hoc gratis dictum ex hoc colligere poſſumus: nam quis hoc vidit, aut ex quibus id ſcire poſſumus? num ab ipſiſmet ægrotantibus, cum ſanati ſunt? at hi nullam rerum memoriam omninò ſeruant, vt ex ipſomet Gal. patet, & euidentiùs declarat experientia. Adde quòd ex ipſorum Medicorum vniuerſali conſenſu in ſimili-

bus

bus affectibus capitis posteriora læduntur, quanam ergò ratione oblædi potest Imaginatio, quæ in anterioribus sita est? nam ad id Mercurialis responsio Pract. lib. 1. cap. 8. vana omninò videtur, nequè quicquam rei difficultatem attingere; respondet namquè ille, quòd etiam si præcipuè lædantur posteriora, tamen lædãtur etiam cum his anteriora, sed vndè hoc ille habeat, quod erat enucleandum, sicco pede transegit.

Ergò, obijciet Medicus, ex hac sententia nullo modo poterit lædi Imaginatio; at quomodò non lædetur interdùm si organo adiuncta est? si ergò lædatur, doceas quemnam morbum efficiat Imaginatio læsa, cum ex te Insaniam non generet. Respondeo ad 17 efficientiam actus Imaginandi requiri sensus externos tanquàm caussas subministrantes phantasmata, non simul cum actu imaginandi, sed antè; phantasmata rerum sensibilium, spiritus ea phan-18 tasmata recipientes, & locum, in quo fiat Imaginatio. Iam verò quoad sensus fallitur quidem imaginatio, sed cum falluntur sensus. Auicenna 3. 3. tract. 4. cap. 9. sed error hic non est respectu Imaginationis, sed respectu sensuum. Quoad Phantasmata Ima-19 ginatio lædi non potest; quià Phantasmata, si sensus benè dispositi sint, ad ipsam Imaginationem viuida, ac valida perueniunt, & res sensatas ad viuum illi repræsentant. Nequè respectu spirituum, 20 aut loci, dixerim oblædi posse Imaginationem, quià & spiritus multitudo ingens in ventriculis anterioribus cerebri, in quibus viget Imaginatio, cum in ijs fons sit, & origo omnium spirituum animalium, & locus amplissimus, & capacissimus, vt testantur Anatomici omnes, & vide, si libet, Vessalium, Columbum, Laurentium, & alios, ità vt nec facilè obstrui, nec obrui possit, & ob 21 id sapienter ab Auerroe firmatum est, Imaginationem nunquàm quiescere animali viuente, vt suprà dixi. An verò aliquem alium oblæsionis modum excogitare liceat, pro nunc non determino, cùm satis mihi illud sit, ex imaginationis defectu, ac errore nullam causari dementiam, cum ipsa per se sola errat, si modò vnquàm errat. Nequè obstant exempla adducta, vt à Galeno locis citatis inter Medicos, & inter Iurisperitos à Menoch. Consil. 82. à num. 121. ad plures seqq. ex quibus probare se credunt oblædi interdùm Imaginationem in Insania, aut dementia quacumque, non oblæsa ratione: nam ea exempla perpendenti cla-

rum fiet magis facere pro noſtra ſententia, quàm pro contraria. Sume enim mihi Theophilum illum, de quo Galenus, qui cum ægrotaret Tibicines in angulo domus extare imaginabatur indeſinenter, ſemper, & indefeſsè canentes, quos vt domo abijcerent aſſiſtentes enixè rogabat; in quo caſu, patet, inquiunt, quòd Imaginatio erat læſa, quià imaginabatur ſe videre ea, quæ non videbat, rationem tamen illæſam fuiſſe conſtat, quià rectè inculcabat illos eſſe domo detrudendos. at ego, ſi ratio, inquam, in illo integra fuiſſet, & errorem imaginationis, tanquàm ſuperior potentia cognouiſſet, & tunc inſanus non fuiſſet, vt verè erat. an non ratio in ſuo vigore perſiſtẽs iudicare poterat, imaginationem errare? nam nonnè præter rationem erat, vt moleſti illi Tibicines, indeſinenter, iniuſſi, ac ipſo ægroto inuito, & eorum cantum faſtidiente canerent? an non ratio dictare debuiſſet, eſſe ſibi amicos, ac ſeruos, qui, re ità ſe habente, in tantula re ſibi morem gererent, impudentes illos tibicines domo exire compellentes? at quià ratio ſana non erat, hæc minimè dijudicare potuit, ſed errorem Imaginationis ſecuta, vel potiùs quæ repræſentabat imaginatio pro veris acceptans, & quià læſa vera à falſis diſtinguere impotẽs euidentiſſimum ſuæ valetudinis ſignum præbuit. Nam etiam ſi Medi-

22 cis lædi Imaginationem concedam, tamen homo indè inſanus non fit, niſi quouſquè præſentato falſo quodam phantaſmate ipſi rationi, illa falſitatem illius non agnoſcat, ſed pro vero accepter; itaquè facta præſentatione huius phantaſmatis, Tibicinum nimirùm canentium, & acceptata à Ratione pro vero, & veram rem præſentante, iam ratio formata hac propoſitione, Tibicines ſunt in angulo domus aſſiduè canentes, & me ſummo tædio afficientes, elicit concluſionem, illos eſſe domo abijciendos. in quacumquè enim dementia, in qua falſæ imaginationes ægrotis præſentantur, Intel-

23 lectus ſemper diſcurrit, non ſemper tamen vno modo, ſed aliquandò exemplo, interdùm Enthimemate, aliàs inductione, quin immò etiam & ſyllogiſmo vtitur, ſemper tamen vel ex falſitate præmiſſarum falſum concludit, falſitatem autem non cognoſcit, quià non ſana eſt, vel ex non neceſſario neceſſarium. & plurimùm quidem, idiotæ præſertim, & viles perſonæ, vt earum natura eſt,

24 exemplo, aut Enthimemate decipiuntur. ab exemplo, vt facta hac Phantaſia Amici mei aſſumentis medicamentum, & pereuntis,

tis, & formata propoſitione, Amicus meus aſſumpſit medicamentum ægrotans, & mortuus eſt, deducit hanc concluſionem; ergò ſi ego aſſumam medicamentum moriar; & tunc melancholi-
25 cus obſtinatè in ea opinione perſiſtit, & renuit aſſumere medicamentum. ab Enthimemate, vt formata hac propoſitione, & pro vera ab intellectu acceptata, Plerique in hac domo commorantes mortui ſunt; ergò & ego, qui in eadem domo habitaui, mortuus ſum; formato ergò hoc Enthimemate, in ea opinione figitur, ſe mortuum eſſe.

26 Inductione quoquè vtens decipitur intellectus, vt ſi quotquot viderit demẽs ſub ſpecie inimicitiæ Phantaſia acceperit; quæ præſentata ipſi Intellectui minimè ſano, argumentatur ſic. hic, & iſte, & ille alter, & alter ſunt mihi inimici, hi autem ſunt omnes homines, ergò omnes homines ſunt mihi inimici; ex hac inductione deceptus Melancholicus, hominum aſpectum fugit, mortem ſibi ab omnibus parari timet, neminem ad ſe appropinquare permit-
27 tit. Deniquè etiam ſyllogizans decipitur intellectus, nam & ſyllogiſmo, vt in cœteris quibuſquè falſa à veris non diſcernit; præſentato ergò hoc phantaſmate, ſui ipſius mortui, & verum exiſtimans, ſic ſyllogizat. Mortui non comedunt, non loquuntur, Ego mortuus ſum, ergò mihi non comedendum, non loquendum. vel præſentato hoc alio, ſcilicet ſui ipſius naſum habentis prælongum, ac turpem, argumentatur hoc modo. Quæ impedimento ſunt, ac turpia membra recidenda, Naſus eſt mihi prælongus, turpis, & qui mihi impedimento eſt, ergò naſus mihi præcidendus, & ſic de cæteris. Ex quibus vides quidem Intellectum optimè diſcurrere, vt
28 contrariæ ſententiæ fautores fatentur, at nõ in hoc conſiſtit morbus, ſed in eo, quòd non cognoſcat verum à falſo; quamquàm enim hoc phantaſma falſum ſit, quod ego ſim mortuus, & quòd habeam naſum turpem, aut prælongum, reſpectu Imaginationis, vt dixi, hoc error non eſt, ſed reſpectu ipſius intellectus, & rationis, quæ cùm potentia ſit ſuperior debens diſtinguere falſa à veris, in hoc caſu non poteſt, quòd malè affecta ſit. Et verum quidem eſt errorem eſſe in Imaginatione, quæ falſa imaginatur, ſed ipſa non errat, quià nequè negat, nequè affirmat, ſed fixatur tantùm in ſimplici contemplatione phantaſmatis, quod, cum Intellectus ſanus eſt, falſum agnoſcens, errorem Imaginationis diſtinguit di-

cens,

cens, ego Imaginor, me mortuum esse, cum non sim; quandiù ergò in ea cognitione persistit ratio, homo non insanit, sed quamprimùm phantasma illud pro vero acceptat, veramquè credit eam propositionem, ego mortuus sum, tunc manifestè insanit, quià ex falsa Imaginatione argumentatur deducens necessarium à non necessario, & ex præmissis falsis, aut ex alterutra malè omninò concludens. Quippè cùm consentiat falsæ imaginationi, vbi dissentiendum esset, vel dissentiat, vbi consentiendum esset veritati.

29 In quacunque ergò dementia ratio oblæditur: diminutione 30 quidem cum spiritus pauci sunt, vndè fatuitas oboritur, quià ex paucitate spirituum, non potest mens assequi ea omnia, quæ assequenda essent, vel cum crassi sunt, ac turbidi, & tunc difficulter mouentur, vndè stupiditas, aut stultitia enascitur; vix enim ad ope- 31 rationem spiritus apti sunt. deperditione ratio oblæditur in Mania, in furore, & huiusmodi dementiæ speciebus; quia nimirùm motus turbulentus, & agitatio indesinens in spiritibus, non sinit mentem vllum formare discursum, qui requirit præsentationem specierum ordine quodam certo, & rationabili; quibus accedit eorundem spirituum impuritas, & offuscatio, ex quibus species 32 turbidæ, ac minùs claræ menti offeruntur. Deprauatione porrò læditur ratio, cum spiritus non secundùm totum, sed secundùm partem praui sunt, crassi, turbidi, melancholici; hi enim recipientes falsas rerum quasdam species à phantasia oblatas, pertinaciter retinent, quià crassi, quià turbidi, quià melancholici. ex his formantur falsæ propositiones, ex quibus ratio falsum concludit.

33 Imprimuntur autèm falsæ rerum species in his spiritibus, non illicò quidem, sed pluries iterata præsentatione falsi phantasmatis ab Imaginatione; ex quo Intellectus speciem non sensatam elicit, & hac specie illi assiduè præsente ob rursùs iteratam falsam Imaginationem, iam Intellectus dubitare incipit, an verũ sit phantasma, nec nè, vt putà, an verè defunctus sim, an nasum habeam prægrandem; quæ rudimenta quædam dementiæ sunt, cum dubitet Intellectus de his, de quibus certitudinem habet in contrarium. cum verò diù dubitauit Intellectus, & adhùc continuatur præsentatio phantasmatis, tunc iam incipit assentiri falsis, vel dissentiri à veris, & propositionem firmat, verè ego mortuus sum, vel verè ego nasum prælongum habeo, & tunc manifestè apparet insania.

Vlteriùs

Vlteriùs quoquè Intellectus discurrit super ea propositione vtens argumentando aliquo ex illis modis, quos suprà meminimus, & tunc fit eius rei opinio. asseruatur porrò dehinc eius falsitatis species in memoria, ex cuius recursu ad Intellectum nouus formatur discursus, & hoc pacto ex iteratis actibus fit certitudo, ac falsa
34 scientia eius rei, quam è mente tollere difficillimum, quià quasi habitum acquisiuit Intellectus, quo difficulter expoliari potest.
35 Et vt hæc omnia exẽplo illustrentur, sciendũ non aliter euenire insanientibus, quàm dormientibus. nam dormientes cum primum somno præhenduntur, nihil penè somniant ob multitudinem quippè vaporum, & eorum turbulentiam, ac crassitiem, atquè tunc dormienti furiosus, ac maniacus similis est, quià quemadmodùm dormiens nullum videt phantasma ex ijs, quæ Imaginatio asseruauit, sic & furiosus nihil omninò discurrit, sed ratione penitùs orbatus existit; & quemadmodùm dormiens illa motus turbulentia cessante, somniare incipit, sed miracula, ac impossibilia videt, sic etiam insanientes multa sibi persuadẽt, quæ in rei veritate non sunt. Tandem quietem agente etiam vaporum omni eleuatione ad cerebrum, tunc dormiens clariora omnia videt, ac vero magis similiora, atquè tunc Melancholicis similis fit, qui penè omnia, vt verè se habent cognoscũt, in paucis quibusdam solùm aberrantes, de quibus vide Laurent. in lib. de Melanchol. cap. 6.

Sed quonam pacto Bruta insaniunt, in quibus nulla reperitur ratio? insanire autem Bruta patet. memorant de Hippomane, quam comestam equas in furiam agere dicunt; de qua re Theocr. Idyll. 2.

Hyppomanes planta est apud Arcades, qua concitati omnes
Et Equulei insaniunt in mentibus & celeres equæ.

36 quamquàm Hippomanes apud Arist. 6. de hist. anim. cap. 22. Plinium lib. 8. cap. 42. & lib. 28. cap. 11. Virgil. 4. Geor. & 4. Aeneid. & Columellam lib. 6. de re Rust. cap. 27. non est planta, sed aliud quid. videat de hac Iureconsultus Guibert. Quæst. Sabat. cap. 16.
37 num. 12. satis illud nobis esto, insaniam etiam in brutis cadere, licet rationis expertia sint, & tritum, ac frequentissimum est, quod canibus rabientibus euenit, qui in rabie dementiunt, quod minimè eueniret, si omnis Insania esset defectus, & oblæsio rationis. di-
38 camus ad id, quòd in Brutis est potentia quædam supplens rationis

nis defectum, quæ vera à falsis distinguere potest, & ex huius læsione, quæ proportione respondet ipsi rationi in homine fieri insaniam; signum est, insaniam non cadere in omnibus Animalibus, sed in ijs tantummodò, quæ existimatiua sunt prædita, quod experientia docet.

Demonstratum ergò iam ex his est, in quacunque dementia rationem vel per se, vel simul cum alijs læsam esse, nequè absquè eius læsione posse hominem insanum effici. breuiter nunc, ac vniuersaliter dicamus, quemnam læsionis gradum in vnaquaque dementia attingat, nam in particularibus quæstionibus id particulariùs disputabitur. primò ergò diminuitur, ac exiguam patitur oblæsionem Intellectus in Imperitia, seù ignorantia (non loquor autem de Imperitia,& Ignorantia prout opponitur habitui contrario, sed de ea quæ defectus quidẽ est, ac quædã Intellectus ignauia, vt dehinc patebit) magis diminuitur in fatuitate, sed & in hac, vt in ceteris omnibus maior,& minor apparere læsio solet. tertium locũ obtinet obliuio, seù memoriæ simul cum ratione diminutio. quartum locum obtinet Stoliditas, seù Stultitia. Deprauatur ratio modicè in animi vehementibus, ac subitaneis passionibus, in simplici delirio, in leui ebrietate, mediocriter in comate vigili, in minus leui delirio,& ebrietate,in syncope,in suffocatione ex vtero non multùm pertinaci, & in alijs. multùm deprauatur in Amore, in Melancholia, eiusquè quibuscunquè speciebus; in phreniticis, in rabiosis, hoc est à cane rabido commorsis, in furentibus ex vtero, & huiusmodi. Deniquè deperditur ratio in furentibus,Maniacis, soporosis omnibus,& alijs,de quibus sigillatim dicturi sumus.

39 40 41 42

S V M M A R I V M.

1 *Ratio diminuitur ex ætatis defectu.*
2 *Puerorum intellectus imperfectus, & rudis.*
3 *Pueri, cur transacto decimoquarto anno ad multa admittantur.*
4 *Minorem vigintiquinque annis ad inferiores quoquè dignitates non assumi cur voluerint ll.*
5 *Dignitas quantò maior, tantò maior ætas in eligendo requiritur.*
6 *Dignitas maior maiorem prudentiam requirit.*

Pruden-

De rationis diminutione ex defectu Ætatis, & Sexus.

QVÆSTIO V.

1 RAtio non modò ex morborum culpa non integra reperitur, vt in perfecto viro requiritur, sed etiam ex ætatis defectu, quià nimis tenera, vel nimis iàm præcipitata, & ex defectu sexus, quià fœmininus. quamobrèm cum hæc rationis diminutio pueris, Decrepitis, ac mulieribus familiaris sit, de his primùm agere hìc decreui. Nequè miretur quisquam, quòd tales inter dementes cōnumerem, cum verè dementes non sint, quia id ex eo effectum est, quòd finis intentus in hoc titulo is fuerit, vt de omnibus his tractatio institueretur, qui ex rationis, & Intellectus vel naturali, vel accidentali defectu à Legibus ad nonnulla peragenda non admittuntur, & ob id ipsum fauorem ab illis reportant, &c. ex hoc ergò cap. iure in hoc titulo tales comprehendi nullus inficietur. de illis

illis tamen breuibus agendum est, quòd aliàs de ijs ipsis disseruerim. primo autem loco occurrunt pueri, quorum Intellectum esse
2 imperfectum, ac rudem, ea ætate durante, & cunctis notum est, & probaui lib. 1. harum Quæst. Tit. 1. Quæst. 4. à num. 14. ad plures seqq. vbi etiam, & ad quem vsquè ætatis terminum ea intellectus imperfectio in ipsis duret, vt ab omnibus penè actibus ciuilibus celebrandis eliminentur, & in pœnalibus, vbi deliquerint, veniam ea de caussa impetrent, pertractaui. Cur verò, transacto de-
3 cimoquarto anno, ad multa quidem admittantur, vt ad Testamenti confectionem, ad relligionis ingressum, ad matrimonium, & in ijs, quæ ad bonorum administrationem peculiariter pertinent, immisceri non permittantur. §. Masculi Inst. de Curat. rationem habes ibidem quæst. 6. num. 87. & seq. Putauerim porrò Canoni-
4 stas non modò considerasse hanc Intellectus imperfectionem, cum non assumi ad inferiores quoquè dignitates eum, qui annum 25. non attingit, vt ad curam animarum, & Parrochialium Ecclesiarum, sed considerasse etiam aliqualem perfectionem, à qua cum illi deficiant, vel deficere præsumantur, vt plurimùm, non mirùm est, si ad ea, quæ diximus, ab ipsis non admittantur. cap. cum in cunctis de Elect. & Elect. potest. & ibi Bald. num. 12. & quòd hoc veritatem habeat, videmus, quòd quantò dignitas maior existit,
5 eò maior ætas in eligendo ab ipsis requiritur, de qua re vide Garz. de Benef. par. 7. cap. 4. & hoc non iniuria. quia maior dignitas,
6 maiorem requirit prudentiam, maior autem prudentia ex maiori
7 ætate habetur, quia ex experientia, quæ indiget tempore.
8 Cęterùm, mulieres nō solùm ex eo, quod propter honestatē dicitur, à quibusdam eliminantur, vt patet ex l. 1. §. secundo loco. ff. de Postul. veluti est publici offitij administratio, vt per l. 2. ff. de Reg. Iur. sed etiam ex eo, quod ad multa non sufficiunt ob earū In-
9 tellectus imperfectionem, quià Mulier consilium habet inualidum Hyppol. de Marsil. sing. 450. num. 4. Maluas. consil. 65. num. 15. volum. 1. Tiraq. ex Arist. de leg. connub. l. 1. nu. 70. quod ex imbecillitate caloris illis euenit; vndè nota, quòd imperfectio Intel-
10 lectus fœminarum magis similis est fatuitati, quia ex depauperatione spirituum; imperfectio verò intellectus in pueris magis similis est amentiæ, quia ex multitudine humiditatis obruentis ipsos spiritus, vndè & ad cætera omnia, in quibus spiritubus anima-
libus,

libus, vt instrumento opus est, infirmiores existunt, vt aliàs ex Ga-
11 leno dixi. Mulieres ergò ob eam Intellectus imperfectionem à qui-
busdam prohibentur, vt esset exempli gratia, à testimonio dicen-
do in quibusdam casibus, vt per l. Qui testamento. §. cum qui. ff.
de Testam. à tutela administran. vt per l. fin. ff. de tutelis. tandem-
què, licet aliæ causæ memorentur, hæc ipsa intellectus inualiditas,
12 in causa simul esse potest, vt conditio fœminarum, in quampluri-
mis rebus deterior sit, quàm virorum, vt l. In multis. ff. de statu ho-
minis, quarum multas recenset Glos. ibi. Immò & propter eam
ipsam caussam fauorem quoquè à ll. reportant; nàm propter im-
13 peritiam mulieri succurritur, vt dicit l. De die, §. si seruus. ff. qui
satisd. cogantur.

Dubitari tamen poterat, an hæc ex ratione patrata censeri de-
beant, & Iustitiæ consona; cùm aliàs mulieres perfectissimum ha-
14 beant Intellectum, & ad omnia studia, tàm practica, quàm specu-
latiua, etiam ea, quæ corporea dexteritate, ac virtute indigent
aptissimum; ac profectò, Platone Iudice in sua Republica, Mulieri-
bus maximam inferri iniuriam confitendum esset, cùm & ad pu-
blica munera exercenda, & ad omnia, ad quæ viri apti sunt, suffi-
cere & ipsæ possint, præcipuè si bonis artibus, ac disciplinis im-
buantur. Verumtamen nequè in Platonis Republica versamur,
15 nequè, si in ea versaremur, pares fortasse in rebus agendis mulie-
res vnquàm viris vllo sæculo esse possent, cum, vel ipso Platone te-
16 ste. 5. de Republica, ad omnia viris imbecilliores ex sua natura
sint. Cæterùm ab Imperatoribus nostris rectè leges hascè contrà
fœminas latas fuisse omninò asserendum, quippè quæ nendo, ac
17 texendo vix sufficiant, nec vllo liberalium artium studio vllæ, nisi
de rarò capiantur, si quæ autem, similibus se tradat studijs, vix
effugiat, quin honestatem suam, (qua orbata nè flocci quidem fœ-
mina facienda est) periculo euidenti subijciat, ac de facto detur-
pet, vndè nõ sinè ratione apud cæteras honestas fœminas, & apud
18 ipsos viros malè audit. Prætercam plerasquè alias fœminarum
imperfectiones, ob quas à multis excluduntur, quas vide apud
Carauit. in comm. super Rit. Magn. Cur. Rit. 1. num. & seqq. &
ibi adden. eas autem imperfectiones, aut earum plurimas ex In-
tellectus imperfectione ipsas sortiri non ambigendũ. ob eam enim
19 caussã à passionibus veluti bruta facillimè, ac nullo negotio euin-
cuntur,

cuntur, iracundæ enim sunt, loquacissimæ, auarissimæ, & nè omnia earum vitia recenseam, vno verbo me expediam si dicam, omninò ipsas ab humani intellectus perfectione deficere.

20 Cœterùm in senio confectis omnes ratiocinatricis animæ partes diminui patet, quam ob rem cum eam ætatem viri attin-
21 gunt, indociles censentur, vndè est illud Theognidis, Nè doceas me, ætas iam facit indocilem. & illud Plauti in Mercat. Act. 2. Scen. 2.

Senex, quom extemplo est, iam nec sentit, nec sapit,
Aiunt solere eum rursùs repuerascere.

22 Et rectè quidem partis ratiocinatricis, & memoriæ diminutio senectutis aduentum adminiculari dicitur Arnold. Villanou. de retard. seneċt. cap. 2. Faciunt autem ad hæc ipsa ea, quæ adduxi lib. 1. harum Quæst. Medic. quæst. vlt.

Quia tamen non omnes senes vno modo lædi videntur secũdùm rationem, idcircò dicendum videtur, quòd in his, in quibus quædam tantummodò ignauia, ac tarditas memoriæ, & Intellectus est
23 ex caloris, ac spirituum depauperatione, paucula quædam interdici deberent, ea nimirùm, quæ omninò sanum, ac benè valentem, & viuidum Intellectum requirunt, vt publici officij administratio, & alia huiusmodi. In cæteris autem nullum intercedere potest dubium. At si eò fatuitatis deueniant, vt memoria, ac ratione ob ætatem destitui videantur, nullus dubitare debet, quin in illis lo-
24 cum ea omnia habeant, quæ in veris fatuis procedunt (de quibus in sequentibus plenissimam habebimus tractationem) ità enim iubet Plato. 11. de Republica, paulò antè finem in his casibus agendum.

25 Quonam verò tempore diminui consuescat ratio, ac memoria in senibus, decidi firmiter non potest: nam pro temperamentorum varietate, alijsquè accidentibus varia eius rei tempora existunt, quidam transacto sexagesimo, alij nonnisi septuagesimo, sunt & qui nullo modo, vel leuiusculè tantùm lædi comperiantur. In pluribus, quod præcipuè attendendum est, terminus septuaginta annorum in ea re esse solet, quamobrèm & ob hanc ipsam caussam, & ob corporis simul valetudinem, tunc temporis à muneribus publicis excusantur, à tormentis immunes seruantur, & in delictis leuiùs puniuntur, vt latiùs dixi lib. 1. quæst. vlt.

SVM-

SVMMARIVM.

32 *Ratio dictat proprium honorem seruandum.*
33 *Infamia æquiparatur morti.*
34 *Nullum genus hominum à ratione magis distat, quàm Iracundi.*
35 *Iratus, an testificari possit de his, quæ vidit in Ira constitutus. dic vt num. seq.*
37 *In timore Ratio vocillat.*
38 *Timor est expectatio mali imminentis.*
39 *Quod metus caussa fit ratum non habetur.*
40 *Metus qualis esse debeat, vt iustus dicatur.*
41 *Timentes non habent Intellectus plenitudinem.*
42 *Velle non dicitur, qui metus caussa vult.*
43 *Timoris duæ species.*
44 *Pudor est timor ne mali putemur.*
45 *An quemadmodùm ex Timore, sic ex Pudore irrita nonnulla habeantur.*
46 *Timor infamiæ non comprehenditur in Edicto loquente de Timore imminentis mali.*
47 *Iratus cur à culpa excusetur.*
48 *Quisque tenetur suum honorem vsque ad mortem tueri.*
49 *Metus infamiæ est metus cadens in constantem virum.*
50 *Timor amissionis honoris æquiparatur timoris mortis.*
51 *Interesse honoris maiùs, quàm quodlibet aliud.*
52 *Tàm Ira, quàm Timor rationem turbant.*
53 *Timor Infamiæ non ità vehemens, nequè subitus, caussam vide num. seq.*
55 *Nobilis multò magis commouetur ex timore Infamiæ, quàm Ignobilis.*
56 *Mali mores Intellectum deprauant.*
57 *Homines in malis moribus habituati non habent circa ea, quæ tales mores respiciunt, integrum rationis vsum.*
58 *Consuetudo vim habet Naturæ.*
59 *Mulieri luxuriosæ bonorum administratio interdicitur.*
60 *Mulier ex impetu luxuriæ rationis minimè compos est.*
61 *Prodigus à multis actibus prohibetur.*
62 *Prodigus testari non permittitur.*
63 *Prodigus discretione caret.*
64 *Prodigus sua bona administrare non potest.*

Prodigus

65 *Prodigus non potest vendere etiam cum iuramento.*
66 *Prodigus probibetur eligi.*
67 *In vitijs habituati cæcutiunt circà ea, quæ ad talia vitia pertinent.*
68 *Rationis deprauatio ex prauitate morum non excusat à pœna, neque à culpa.*
69 *Nullus, nisi sponte malus.*
70 *Voluntas secundùm Naturam boni est.*
71 *Virtus, & vitium voluntaria sunt.*
72 *Nulla necessitas ad mala perpetranda nos cogit.*
73 *Natura hominis prona ad malum.*
74 *Homo non fit sponte malus. Contrarium ibi.*

De Rationis læsione ex animi Passionibus, & ex prauitate Morum. QVÆSTIO VI.

IN superioribus quæstionibus visum in vniuersali est, quot dementiæ genera sint, ac quonam modò, ac quantùm in illis Intellectum lædi contingat; nunc eadē in particularibus repetenda, ac particularibus casibus applicanda; pro diuersitate namquè in particularibus cōsiderata à legibus multa permittuntur, multa denegantur, in alijs quoq. fauorabiles existunt; permittunt enim, aut denegant contrahere, exempli gratia, sua bona administrare, donare, testimonium dicere, testamentum condere, publica officia administrare, feudis succedere, ad sacra promoueri, in sacris administrare, beneficia obtinere, vel resignare, Relligionem ingredi, Matrimonio iungi, Thorum cōiungere, vel disiungere. Fauorabiles demùm existunt in pœnis infligendis, in priuilegijs concedendis, & similibus. Cùm ergò in singulis horum, cęterorumq. actibus exercendis modò sanus omninò Intellectus requiratur, modò nullus, modò mediocriter sanus, ac in dementijs Ratio aliquandò omninò ægrotet, interdùm affatim deperdatur, aliquandò verò tantisper à naturali statu distet, videndum qui actus, in quibus demētijs celebrari per ll. permitti debeant, qui denegari; in qua dementia fauorem reportare possit demens, in qua non.

Ac vt originem à leuioribus sumamus, primò sese nobis offert ea intellectus, & rationis perturbatio, quę ab animi passionibus vo-

catis contingere solet: præter morbos enim, qui in nobis rationalē animæ partem deprauare, ac aliquo modo lædere apti sunt, etiam
1 eas passiones, præcipuè si subitaneæ, si vehementes sint, idem operari, notissimū est, & manifestissimè ostendere potest experientia; omnes enim, qui similibus passionibus detinentur, interdùm nullo
2 modo recordantur eorum, quæ tunc egerint, vt testatur etiā Gal. 2. de mot. musc. cap. 6 class. 1. quin etiam & sensibus ipsis exterioribus decipiuntur; vt de Iratis dicebat Auer. in Paraphr. lib. de sens. & sens. in princ. qui aliquandò quod antè oculos habent non vidēt, & id, quod est vnum, duo illis apparet; quæ omnia non aliundè eueniunt, nisi ex vehementia motus in sanguine, ac spiritibus, vndè & ipsos animales spiritus perturbari contingit, qui Rationi, Memoriæ, Imaginationi, ac reliquis facultatibus assistunt.

Licet autem animi passiones pro varietate obiectorū diuersificentur, ac plures existant ad diuersas Animæ partes pertinentes, de omnibus tamen sermonē habere præsentis loci non est, sed de illis tantummodò, quæ cùm inter cęteras vehementissimæ sint, præ cęteris etiā vsum rationis aut adimere, aut saltem interturbare cō-
3 sueuerunt, eæ sunt Amor, Ira, ac Timor; de Amore autem cùm plura seorsim dicere paratus sim, pro nunc plura non addā, sed de alijs duabus loquar, ac primùm de Ira, cuius propago excādescētia est,
4 vel affectus Iræ saltem valdè similis, Nam Iracundiæ Arist. in libello de virtut. tres species faciebat, Excandescentiam, Sæuitiam, & Vecordiam, tàm Ira autem, quàm Excandescentia furoris nomine insignitur, & de Ira patet apud omnes, & tritum est illud Horatij Epist. lib. .... *Ira Furor breuis est*.
De Excandescentia autē patet apud Gal. lib. de cogn. ac cur. anim.
5 morb. cap. 5. class. 2. Est autē Ira feruor caloris in corde, vt idē Gal. testatur lib. 2. de sanit. tuen. cap. 9. & antè illum Arist. 1. de Anim. tex. 16. & probatur etiam Fracast. lib. de Sympath. & Antip. c. 21. Alijs autem, vt Plut. in lib. de virt. mor. Ira est libido quædam vindictæ. Illud verò adnotandū præcipuè videtur, Iureconsultos nullā
6 facere differentiam inter Iram, & Iracundiā, & Iracundum, & Iratum, cum tamen Gal. comm. 2. in primum de morb. vulg. text. 78. class. 3. & Vallesius in 6. sect. 4. text. 22. non solùm differre, sed affectus etiam cōtrarios esse voluerint: si quidem Ira non est nisi circà res magnas, ac magni momenti, vel quæ tales se offerant

Irasci-

Irascibili, Iracundia verò circà pusillas res est, ac minimi momenti, & hinc est, quòd Irati magnanimi sunt, Iracundi verò pusillanimes, vt idem Gal. ibid. tradit, &, quod maiùs quid est, etiam temperamento differunt; nam Iracundi frigidi sunt, quod mulieres indicant, & notat Vallès. in prim. Epidem. Sect. 3. Text. 32. Irati autem calidissimi. præter hæc Ira quidem solius hominis
8 ratione vtentis propria est, vel Seneca ipso teste libro primo, cap. 3. de Ira, Iracundia verò communis illi cum pueris, & bestijs,
9 ac personis abiectis, & vilibus, vt mulierculæ sunt, Gal. 5. de Plac. Hipp. & Plat. cap. 17. in fin. & ex Iureconsultis Tiraq. de leg. connub. Glos. 1. par. q. nu. 184. & in seqq. plura videre licet volenti de mulierum ira. vndè ira fortaßè virtus quædam est, cuius contrarium quoad excessum iracundia est; irasci enim quandò, & quibus oportet, non minùs quàm desiderare quandò, & quæ oportet, aut timere quandò, & quæ oportet virtus est; inditio sit, Iram cum
10 mansuetudine coniunctam esse posse ex Aristot. Moral. Nicom. lib. 4. cap. 5. Neque absquè summo iudicio diuinus Poeta, ac cęterorum pater Homerus tanquàm sui Poematis subiectum, Iram Pelidæ proponit canendam; non enim putandum, ipsum de Ira intellexisse, proùt vitium quoddam est, sed de Ira, proùt in Magnanimo viro originem ducit ex iusta caussa, quæ absquè dubio virtus quædam est. quamobrèm non alia de caussa dictum est ab Aristot. 8. Moral. Nicom. lib. cap. 6. Iram quodammodò rationem sequi;
11 Immò Plato 4. de Rep. trans. med. vim Irascibilis rationi auxiliari dicebat. ad quod annuebat facundissimus Poeta noster Torqu. Tass. in suo magno Poem. cant. 16. st. 34. in illo carmine.

Mà poi che diè vergogna à sdegno loco.
Sdegno guerrier della ragion feroce.

Licet Plutarch. vbi proximè non rationi solùm, sed interdum etiam concupiscibili opem ferre irascibilem affirmauerit. quomodò autem id fiat, docet ille ibidem.

Videtur etiam ipse Arist. duo hæc Iræ genera distinxisse, cum
12 vnam humanam vocet rationi coniunctam, aliam ferinam, & à ratione alienam. quinimmò Plato 5. de Leg. circà medium, duo hæc Iræ genera agnouisse videtur, cum diceret nos debere misereri eorum, qui cum pràui sint, tamen sanari possunt, quibus tamen vetat nos irasci, Nè, inquit, aduersùs eos muliebris iracundiæ fer-

uore animus efferatur, duriùsquè insistat, qui autem, subdit, ità sunt flagitiosi, vt incurabiles sint, eis ira vehementiùs immittenda; Præterea diximus, addit, animosum, idest generosæ iracundiæ non expertem, ac simul mitem bonum virum semper esse debere. Vides ergò duplicem Iram ex Platonis sententia, alteram, quam muliebrem vocat, alteram, quam generosam, & quòd Ira

13 cum mansuetudine coniungi possit. At longè aliter Seneca in lib. 1. de Ira cap. 4. Iracundiam ab Ira, & Iracundum ab irato distinguit. vult enim Iracundiam esse potentiã Irascendi, Iram actionem irascendi. immò respuit supràcitatas distinctiones, & libr. 1. cap. 3. Aristotelem, quòd hæc attulerit, Iræ defensorem vocat. at si alia etiam suprà dicta expendas, non vana esse proculdubiò dices. His præfatis, quæ non parui momenti sunt ad eum finem, ad quem hæc scribimus, iam manifestum fit, in Ira rationem lædi,

14 quod ex vehementia, ac impetu eius affectus accidit; quod non solùm de Iracundia intelligi volo, sed etiam de Ira, quæ iusta sit,

15 non enim tales Ira affecti in plenitudine intellectus sunt, Bald. in cap. 1. §. 1. in fin. de sent. Iur. firm. & alia testimonia habebis

16 infrà. vndè est, quòd quià Intellectus in Ira sui iuris non est, arduũ admodùm est eius impetum continere, vt testatur Plut. in lib. de Aud. Poet. Et Bos. in practic. crimin. tit. de homic. num. 60.

17 est enim impetus ille talis, ac tantus, vt omninò nihil ab insania, aut furore differre apertissimè firmauerit Gal. de cognosc. & cur. anim. morb. cap. 5. class. 2. & ex Iureconsultis præter quamplurimos alios Nouell. in tract. ad def. reor. in rubr. Homicidæ, quibus ex causis à pœna mortis excusentur, num. 64. & Thes. decis. 168. num. 3.

17 Atquè hinc fit, quòd Iracundia faciliùs cadat in eos, qui minùs ratione vtuntur, idcircò magis cadit in mulieres, quàm in viros, magis in ægrotos, quàm in sanos, magis in idiotas, quàm in cæteros Plut. in lib. de cohib. Irac.

18 Igitur cum in hac passione rationem lædi manifestum sit, iurè videndum est, an actus ab Irato celebrati ex hoc capite irriti censendi sint, nec nè, quod ipsi Iurec. prudentissimè sanciuerunt in l. diuortium non est, ff. de diuort. & repud. & in l. Quicquid. ff. de

19 regul. Iur. dicentes, nullum factum, aut dictum calore Iracundiæ antè ratum habendum, quàm ex perseuerantia apparuerit, illud

dictum,

dictum, aut factum ex rationabili proposito emanasse; quasi in ipso iracundiæ calore omnia irrationabiliter fiant, ac dicantur.
20 quãobrèm delicta calore iracundiæ perpetrata, mitiùs puniri volunt, vt de homicidio testatur Thesaur. vbi suprà num.4. sed quæ
21 conditiones requirantur ad hoc, vt ira delinquentem excuset, habes apud eundem Thesaurum ibidem. Sunt autem præcipuè duæ.
22 vna, quod Ira sit ex iusta causa, ad hoc vt ab Iracundia distinguatur, vndè vide, quàm necesse sit has passiones distinguere. alia vt
23 delictum in ipso iræ calore sit patratum; tunc enim homo extrà mentem est, & rationi non obediens; & idcircò si maritus adulterum suæ vxoris in continenti occidat, excusatur, secùs verò, si ex interuallo. Farinac. quæst. crimin. 121. num.115. par.2. tit. de homicid. Canonistæ quoquè ad hoc ipsum insinuandum, sanciue-
24 runt, votum calore Iracundiæ factum non tenere. Lud. Rom. sing. 514. num.2. Clement. de patr. potest. eff. 5. num. 36.

25 Occurrit tamen dubium, an nimirùm delinquens in Ira debeat à culpa excusari; iam enim dictum est ex Aristot. & alijs, Iram se-
26 qui rationem; videtur ergò ex hoc, quòd Iratus id, quod agit, cum ratione agat, quamobrèm neque à culpa, neque à pœna videretur excusandus.

27 Alia autem ex parte certum est, Iram fieri ex dolore acceptæ contumeliæ, quam Naturá eo motu insurgit, vt à se depellat quocunque modo potest, etiam malum pro malo rependens Fracast.
28 vbi suprà. Anima enim fruitur, animoquè indulget ira. Arist. ex Heracliti sententia, vbi infrà; at præterquamquòd iustum dolo-
29 rem difficile est temperare. l. si adulterium. §. Imperatores. ff. de Adulter. Glos. in l. Graccus. ff. ad l. Iuliam de Adulter. verb. Dolor. & ex nostris Aristot. ex eiusdem Heracliti sententia 2. Moral. Eudemior. cap. 8. quod enim iræ resistit triste est, & violenta
30 eius cohibitio, vt idē Arist. ibid. dolor enim, teste Plat. de Rep. hominem dementem facit, vndè etiam ex hoc capite, Iram à culpa excusare docent Doctores, Glos. in l. Diuortium. ff. de diuort. Petr. Gerard. sing. 16. num.2.

Quod verò dictum est, Iram sequi rationem, sic intelligendum est, vt veritatem habeat, quatenùs potentia Irascibilis mouetur quidem primò à ratione ad depellendam iniuriam; nam ratio di-
32 ctat proprium honorem tutari, & ex ratione est, vt homo suum

honorem etiam propriæ vitæ anteponat. Parif. à Put. de re milit.

33 §. An quis ſponſionem, &c. nu.3. quia Infamia æquiparatur morti, argumento l. Iuſta in principio. ff. de manum. vind. quatenùs autem Iraſcibilis cum impetu mouetur, non expectans quid ſibi à Ratione præcipiatur, non ſolùm ipſam Rationem non ſequitur, ſed ab ipſa longè ſe ſe auertit, ità vt homo ex eius impetu impos mentis reddatur, ac in ſumma, vt clarè appareat Iram eſſe à Ratione

34 alienam, contemplare homines omnes, ac nullum eorum genus magis à ratione diſtare comperies, quàm iracundos; ſapienter ergò Prouerb. cap.12. verſic.16. dicitur, fatuus ſtatim indicat iram ſuam. Cui ſimile eſt illud Plauti in Pſeud. Act. 1. Scen. 5:

---- Iam iſthæc inſipientia eſt, Iram in promptu gerere.

35 Sed nùm Iratus teſtificari poterit de his, quæ vidit, aut audiuit, dùm adhùc in Ira perſiſtebat, & abſolutè dicendum, quòd non,

36 ſatiſquè ad hoc ſit Gal. & Auerrois auctoritas iàm ſuprà allegata; cuiquàm aſſentiatur quotidiana experientia nemo eſt, qui non nouerit.

Sequitur, vt de Timore loquamur, ex quo clarum eſt, præſertim ſi ſubitus, ac vehemens exiſtat, maximam fieri ſpirituum per-

37 turbationem, vndè & facillimè ipſa ratio vacillat, ſuiquè Iuris non eſt. Immò adeò vehementem conſtat eſſe paſſionem timorem, vt nonnulli ex ſubito timore interierint. Gal. 2. de ſympt. cauſ. cap.5.

38 Timorem verò eſſe expectationem imminentis mali, & notum eſt, & docuit Plat. in lib. de Fortitud. in fin. qui affectus eſt Animi & vehemens, & ſubitus, vt Gal. teſtatur 12. Meth. cap.... & id-

39 circò prudenter à Iureconſultis determinatum eſt, quod quodcunque metus cauſſa fit, ratum non habeatur, vt l. 1. ff. de eo, quod

40 met cauſ. vbi qualis debeat eſſe metus, vt iuſtus dicatur, & de hoc ipſo quamplurima videat Iuriſperitus apud Farinac. Fragm. crimin. part. 2. litt. M. Ratio autem eius rei non alia eſt, quàm ea, de qua ſuprà, nimirùm quià timentes non habent intellectus

41 plenitudinem. Caball. de omni genere homic. num. 100. immò

42 & voluntate, & conſenſu carent, neque enim velle dicitur, qui metus cauſſa vult. Marant. quæſt. leg. diſp.6. num.36. quia metus eſt contrarius voluntati, & libertati. Roland. Conſil.95. num.31. lib. 1. vndè illicò, atquè probatus ſit metus, actum non fuiſſe ſpontè celebratum ſequitur. Bald. adductus per Aemil. conſ.73. nu.15.

Cœte-

43 Cœterùm pro diuersitate obiecti imminentium malorum, timor etiam diuersificatur; & idcircò Plato 1. de Leg. in fin. duas Timoris species constituebat, Timoris, inquit, duæ species, timemus equidem mala ea futura expectantes, timemus etiam sæpè opinionem, nè mali putemur, si quid minùs honestum faciamus, 44 aut dicamus, quem timorem nos sanè, & omnes, vt arbitror, pudorem vocamus. hæc Plato: ex quibus dubium insurgere poterat, 45 an quemadmodùm ex timore imminentis mali multa irrita habētur, & culpa, ac vnà pœna in delictis minuitur, eadem procedere debeant in timore imminentis infamiæ. & licet ll. in l. nec timo- 46 rem, in princ. ff. de eo, quod met. caus. determinauerint, timorem infamiæ non comprehendi in eo edicto, in quo comprehendebatur timor imminentis mali, tamen adhùc remanet dubitationi 47 locus; quià si Iratus excusatur à culpa, vt diximus, si quandò iusta ira accensus delinquat, quià vnusquisq. tenetur etiam ad mor- 48 tem vsquè suum honorem tueri, par videtur ratio militare in eo, qui timet honori suo; si quid eius timoris caussa deliquerit. acce- 49 dit prætereà, quòd Doctores metum infamiæ, dicunt esse metum 50 cadentem in constantem virum, quià timor amissionis honoris æquiparatur timori mortis. Farinac. qui ad id plures adducit DD. Fragm. crimin. par. 2. litt. M. num. 1. & quæst. 124. num. 41. tit. de 51 homic. Caball. de omni gener. homic. num. 90. immò interesse honoris dicunt illi maius esse, quàm quodlibet aliud. Carauit. super Rit. Magn. Cur. Rit. 5. num. 6. Et potiùs mortem esse subeundam, quàm infamiam. Tiraq. in tract. de Iud. in reb. exig. not. 77. vbì & diui Pauli sententiam huic rei facientem habes. & plura alia vide ad hoc allata per Cassan. in Catal. Glor. mund. par. 1. consider. 2. in princ.

Dicendum ex mea sententia est, veritatem quidem habere, 52 quòd tàm Ira, quàm Timor imminentis mali, quià passiones sunt & subitæ, & vehementes, vt diximus, rationem turbent, atquè confundant, ità vt in Ira, aut tali timore positi extrà rationem agere quicquid agunt, dicendi sint: at hoc minimè locum habe- 53 re in eo timore, qui ex imminente infamia fit; nequè enim tàm subitus, ac vehemens est, vt hominem à ratione abstrahat, vt ille; non enim ità apta est commouere spiritus & sanguinem species in- 54 famiæ, seù honoris meti oblata, quemadmodùm apta est species immi-

imminentis mali, vt mortis, & huiuſmodi, cùm magis illa, quàm hæc extrà ſenium poſita videatur; & tamen eſſet in hoc caſu atten-
55 denda perſonarum conditio, cùm abſquè dubio ſpecie infamiæ multò magis nobilis ignobili cõmouebitur, & conſequenter magis
56 præter rationem illam operari contigerit ex eo timore.

Malos deniq. mores Intellectũ perturbare, ac manifeſtiſſimè lædere, ità vt hominẽ in brutũ penè animal euadere cogant, auctoritate Platonis in Philebo. in prin. & alibi cõſtat, & doctiſſimus quidã Medicus, Valeſcus, inquam, Tarentinus ſui Philonij lib. 1. cap. 11. qui eſt de Amore, apertiſſimis verbis dicebat, homines in malis
57 moribus habituatos non habere integrum rationis vſum; nec mirùm id videatur, cùm à conſuetudine, quæ vim naturæ habet, ratio
58 corrumpatur, ità vt tales non ampliùs ſui compotes exiſtant, vt ratione perſuadente à malis moribus retrahantur, quià impellente, ac quaſi cogente conſuetudine in mala opera præcipitant, quod & annuitur in Sacris. Sap. cap. 12. verſ. 10. Nõ ignorans quoniã nequam eſt natio eorum, & naturalis malitia ipſorum, & quoniã non poterat mutari cogitatio eorum in perpetuum. & prudenter quidẽ Langius lib. 1. Epiſt. 70. vitia veneficijs comparabat, non aliter enim in vitijs aſſueti vitioſè ſemper viuunt, quàm ſi à veneficijs ſic, & non aliter operari cogerentur.

Circà hæc igitur, vt in cęteris omnibus, prudentiſſimè à ll. prouiſum eſt; nam, (quod pro exemplo adduci volo) Luxurioſæ mulie-
59 ri adminiſtrationem etiam propriorum bonorũ interdicunt, & curatorem recipere illã cogunt. l. Et mulieri. ff. de curat. furioſ. Vant. de nullit. ex inhabil. nu. 24. Rul. conſ. 86. nu. 50. lib. 2. & ratio ea
60 eſt, quia ex impetu luxuriæ mulier rationis minimè compos euadit, & infatuatur, Matt. Matteſ. ſing. 102. nu. 8. in annot. Non ſecùs
61 etiam, ſed ob eandem rationem, corruptionem ſcilicet Intellectus ex prauitate morum, Prodigus à multis actibus prohibetur, quià & hic ex malo habitu impos mentis redditus eſt. Bartol. de Nuc. de ſubſtit. cap. 3, ſub nu. 6. Maſc. concl. 1234. nu. 2. vol. 3. Vndè prodigus, & furioſus pari paſſu videtur in Iure ambulare; ſicuti enim furor non præſumitur, quià defectus eſt præter naturam, ſic neq. prodigalitas, & ſicuti ſemel furioſus ſemper præſumitur furioſus, ſic & prodigus; & ſicuti furioſo nullus eſt ſenſus, & impos mentis ſuæ eſt, ſic & prodigus, quæ omnia vide apud Maſcar. vbi proximè.

62 idcircò ergò testari non permittitur. l.Is, cui. ff.de Testam. §.Item
63 Prodigus, Instit. quibus non est permiss. fac. testam. Et iure, quià discretione caret Petr. à Biax. in direct. Elect.cap.32.par.2.nu.4.
64 Quinimò nequè ipse sua bona administrare potest, sed curatorem
65 recipit. l.1.ff.de curat. furios. nequè vendere potest etiam cum iuramento. Fabian.de Mont.de empt.& vend. quæst.3.nu.37. omit-
66 to, quòd prohibeatur eligi. Petr. à Biax. vbi suprà nu.1.& alia, quia huiusmodi multò faciliùs locum habere notum est. Ex quibus eliciendum iam est, quòd si quis sit in aliquo peculiari vitio, ac prauo
67 more habituatus, certi esse possumus in hoc rationem cæcutire, circà ea particularia, quæ tale vitium, aut eiusmodi prauum moré concernunt, vndè iure optimo in ijs ipsis, quæ ad talem morem, aut vitium pertinent, poterit hic à ll. prohiberi, ne aliquos actus celebrare possit, vt de prodigo dictum est, nè vendat, nè testetur, nè sua bona administret, nè eligatur, &c.

Circà ea tamen, quæ ad delicta pertinent, licet dixerimus in ijs,
68 rationem ex prauitate morum læsam esse, hoc nè tantillùm quidé debet illos excusare, quin minùs delinquentes summo cum rigore
69 pœnas dent, ac seuerissimè puniantur; nam nullus, nisi spontè ma-
70 lus est, cum voluntas secundùm naturam boni sit, præter naturam verò mali, & vult Natura quidem bonum, præter naturam verò, & ex mentis quadam auersione malum. Arist. Moral. Eudem. lib.3.
71 cap.11. Vndè prudenter Iureconsulti quemlibet præsumi bonum volunt. Duen.Reg.75.litt. B. Rul. Cons.11. num.8. lib.3. Maluas. Consil. 75. num. 22. Volum. 1. quia bonitas est propagata ex habitudine, & origine Naturæ, sed malitia non. Bald. Consil. 398.nu.4. at & virtus, & vitium voluntaria sunt, vt idem Arist. ibi-
72 dem cap. seq. docet, cum nulla necessitas ad mala perpetranda nos cogat; si enim inuoluntaria vitia essent, non vituperarentur, verba sunt eiusdem Arist. ibid.

73 Scio in Sacris .... haberi, hominis naturam esse pronam ad malum, quod & Platoni acceptũ videtur, cùm homines non esse sua natura bonos in Memnon. dixerit, & ex Iureconsultis probare nõnulli vidẽtur hoc dictũ. Redo.de Spol.Eccles.q.2.nu.65. Immò idẽ Plato in Tim. & 5. de Legib. hominem non fieri spontè malum
74 voluit, sed ex prauo corporis habitu, rudiquè educatione malum omnem euadere malũ, quæ tamen sententia veritati dissona est, cũ

vitium

vitium, & virtus voluntaria sint, vt dixi, sed his pro nunc finem imponam, licet pleraque, quæ circà prauos mores afferri poterant, silentio, ne tędio Lectori sim, transigere malim ad alia properando.

SVMMARIVM.

1 *Fatuorum plures species. & num. 4.*
2 *Fatuorum duæ species ex Cardano.*
3 *Rudes, & insulsi, qui.*
5 *Ignorantes, ac imperiti, qui.*
6 *Hebetudo, quid.*
7 *Ignorantia est quædam Animæ dementia.*
8 *Mentecapti nomen fatuo non conuenit.*
9 *Fatui non sunt Insani.*
10 *Fatuorum diuisio ex Iureconsultis.*
11 *Signa primi generis fatuitatis.*
12 *Fatui, qui exquisita rerum memoria polleant.*
13 *Ingenio tardi, memoria tenacissimi.*
14 *Fatui, qui in certis rebus habent non mediocre iudicium.*
15 *Prima fatuitatis species vt plurimùm à natiuitate est.*
16 *Fatuitas cerebri quædam frigiditas.*
17 *Multa non habent locum in primo fatuitatis genere, quæ locum habent in alijs.*
18 *Fatui primi generis à testimonio dicendo non repelluntur.*
19 *Sensus visus euidentior, quàm auditus.*
20 *Ad testamenti confectionem fatui primi generis admittuntur.*
21 *Fatui primi generis non prohibentur ab ingressu Religionis.*
22 *Dementia impediēs professionem talis sit oportet, vt auferat vsum rationis.*
23 *Fatui primi generis à matrimonio contrahendo non excluduntur.*
24 *Fatui primi generis, à quibus prohibendi.*
25 *Fatui primi generis, an in delictis excusandi. dic vt num. 27.*
26 *Pueri in plerisque excusantur.*
28 *Pubertati proximi sunt doli capaces.*
29 *Vbi dolus, & malitia præsens est, ibi culpa locum habet.*

Fatui

De Ignorantibus, Fatuis, Stolidis, Obliuiosis, & Memoria, orbatis. QVÆSTIO VII.

RAtionis oblæsiones, de quibus egimus propriè inter dementias non connumerantur; primum autem locum inter dementias propriè sic dictas, seù inter eos, qui integram habent rationem

tionem, proùt humana requirit conditio non obtinent, vendicant sibi ij, quos communiter, & generali quodam nomine fatuos vo-
1 camus, quorum tamen plures species existunt, pro maiori, aut minori mentis, & Intellectus ignauia, ac tarditate; licet Card.comm. 6. Aphor. 51. duas tantùm species fatuitatis constituat, vnam,
2 in qua quis non cognoscit, quæ cognoscenda sunt, & tales rudes
3 appellari tradit, & hi fortassè sunt, quos insulsos Iureconsulti vocant; Ripa in l. ex facto, de vulg. & pupill. num.82. eò quòd omnia, quæcumque agunt, aut loquuntur, absquè Venere, & sale dicta, ac facta ab illis videantur, qua de caussa Veteres cum huiusmodi homines significare volebant, per blitum denotabant, quòd herba stupidi, insipidiquè saporis sit, nullamquè acrimoniam habeat, tradente Pier. Valer. Hyerogl. lib. 58. vndè iure fatua hæc herba à Martiali appellatur in eo carmine.

Vt sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ.

Altera fatuitatis species ex Cardano est ea, in qua cognitis parùm rectè ratiocinantur, cuius proprium nomen fatuitatis facit, sed multò magis diuersificari fatuitatis, ac fatuorum species no-
4 tum est; in quibusdam enim sola quædam Ingenij pigrities, & ignauia conspicitur, ex qua inhabiles redduntur ad ea Intellectu assequenda, quæ cæteri homines, vel ex se, vel ipsa dictante Natura, vel pauxilla adhibita opera facillimè consequuntur, vt primordia quædam disciplinarum, artes quasdam Mechanicas, mores, & instituta quædam ciuilia, corporis proprij ciuilem cultum, ac quamdam naturalem, omnibusquè communem in domesti-
5 cis negotijs versutiam; & alacritatem. Tales ignorantes, ac imperitos vocamus, non quatenùs scientibus ex disciplinis arte comparatis contrarij sunt, sed quatenùs, vt dixi, ad naturalem quamdam, & infrà mediocritatem rerum peritiam, ac notitiam peruenire inepti sunt, quales dicebantur olim Bœoti, ex quo ortum adagium, Bœoticum ingenium, pro crassi, ac stupidi ingenij viro, vndè Horatius Epist. lib. ....

Bœotum in crasso iurares aere natum,

Hos consultiùs fortassè hebetes vocaremus, & hanc fatuitatis
6 speciem hebetudinem, vt vocat Cardan. ibidem. Inter Iureconsultos autem Rota in Melitens. Testamenti, Vener. 17. Februar. 1612. coràm Manzanedo hos indiscretos, ac insulsos vocat.

Hæc

Hæc ignorantia, siuè hebetudo rudimentum, ac principium quoddam fatuitatis est, cùm verè tamen fatuitas non sit, nequè ex ea fatui dicendi homines sunt, vt voluit Gal. comm. 3. in 1. Prorhet. text 60. class. 4. Plato in Sophista, Ignorantiam esse quamdam animæ dementiam dixit, quòd si de hac ignorantia illum loqui dicamus, non nisi id, quod suprà annuimus Platonem sibi voluisse dicerem.

7

Huiusmodi hebetudine laborantes de eorum censu sunt, quos vulgò simplices, & crassæ farinæ, seù crassæ Mineruæ homines appellamus; vocamus insuper tardos, Buccones, Moriones, Sanniones, (ac de his vide Budæum in Annot. in Tit. ff. de Aedil. Edict. l. 4.) & per comparationem stipites, &c. Plautus in Bacchid. Act. 5. Scen. 1. lepidissimè eiusmodi nomina recensét.

Quicumque vbi vbi sunt, qui fuere, quiquè futuri sunt post hac
Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, buccones, blenni, ego
Longè anteeo stultitia, & moribus indoctis.

Ad cuius imitationem Terent. in Heautunt. Act. 5. Scen. 1.

----- In me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, Asinus, plumbeus,
In illum nil potest, nam exuperat eius stultitia hæc omnia.

Sed quando de nominibus agimus, illud admonendum, minimè conuenire fatuo nomen mentecapti, quod tamen vsurpant nonnulli Iureconsultorum, Dec. in l. Humanitatis. C. de Impub. & alijs subst num. 1. Glos. in §. Præterea verbo furiosi. Thesaur. Decis. 92. numer. 2. nisi hoc largo modo intelligatur, aut de fatuis, in tertia specie, quemadmodùm nequè insani vocari debent, vt Bartol. facit de Test. num. 98. De his intelligendum id, quod proditum à nonnullis Iureconsultis est diuidentibus fatuos, in eos, qui habent iudicium, quantùm habet puer quatuordecim annorum, & in eos, qui vix iudicio æquant puerum decennem. Thesaur. Decis. 92. num. 4. & ex Medicis Aet. sermon. 6. capit. 22. per priores enim hoc primum Fatuitatis genus, nobis ignorantia, & hebetudo appellata significatur. Idem quoque sibi voluit Ripa in l. Ex facto. num. 82. de Vulg. & pupill. cum dicebat, fatuorum quosdam esse, qui sensus sunt rudis tantùm & hebetis, cùm alij eorum sint, qui omninò amentes sunt, & absquè sensu. Sed diligentiùs ex Iureconsultis, Fatuos inter se distin-

8

9

10

distinxit Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. caſ. 528. à num. 2. ad plures ſeqq. non tamen hac noſtra methodo procedit, ſed vt magis ad rem ſuam facere illi viſum eſt.

11 Habet hoc primum fatuitatis genus ſua ſigna, cognoſcuntur enim huiuſmodi ignorantes, ſeù vt Iureconſultorũ voce vtar, Maccarones, non ſolùm ex eo, quòd in omnibus tardi ſint Intellectus, vndè ad diſcendum etiam puerilia quædam diſciplinarum elemẽta ineptiſſimi ſunt, ſed etiam quòd naturali quadam audacia deſtituantur, qua de re maiorum ſuorum vultum, ac minas etiam virilem ætatem attingentes reuerentur, & ea, quæ ipſis per ætatem grandiorem non modò facere licet; ſed decet ſummoperè, ob eãdem tamen inanem maiorum reuerentiam, patrare pertimeſcunt, vt Melitides ille, qui, ducta vxore, illam non attigit, veritus nè illa ſe apud matrem accuſaret, referente auctore in Adag. his quoquè vel facillimè quiduis imponitur, & de rebus inanibus, ac factu impoſſibilibus decipientium interdùm amicorum dictis perſuadentur. Hac ignorantia detenti inſulſa quoquè reſponſa, vt dixi, interrogationibus reddunt, & vt vno verbo dicam, vbi Intellectus opera opus eſt, tardè omnia, ac ſine modo, nec debita occaſione, ac tempore peragunt, cùm tamen è contrà exquiſita rerum me-
12 moria polleant, tradente Fracaſt. de Intellect. lib. 1. quod natu-
13 raliter, vt plurimùm euenit, vt qui ingenio tardi ſunt, memoria ſint tenaciſſimi, quemadmodùm notum Philoſophis eſt, & notat ex Iureconſultis Tiraquell. de Leg. Connub. Gloſ. 5. num. 24. & licet in vniuerſum iudicij modici ſint, in certis tamen rebus habẽt
14 iudicium aliquandò non mediocre, vt notat ex Iureconſultis Corſett. ſingul. num. 2. in verbo teſtamentum.

15 Notandum verò illud eſt, quòd hoc vitium, vt plurimùm à Natura eſt, cum cæteræ fatuitatis ſpecies & ex ſenio, & ex morbo pullulare conſueuerint, nam licet & hæc ipſa fatuitas Ignorantia, vel hebetudo vocata in ſenio, & morbis contingere poſſit, tamen ſemper ad vlteriora tendit, ad perfectam nimirùm fatuitatem, aut ad mortem, vt in morbis frigidis, cum ægri iam morti proximi ſunt.

16 Cœterùm cùm fatuitas nihil aliud ſit, quam cerebri quædam frigiditas ex paucitate, & inopia caloris, ac ſpirituum originem ducens, ità dictante Gal. 4. de præſag. ex pulſ. cap. 8. claſſ. 4. & 2.

de

de Symptomatum cauſſ. cap.7. claſſ.3. & Aet. ſermon. 6. cap.22. patet, quòd cerebri refrigeratio, ſeù potiùs caloris inopia, multos habere poteſt gradus, vndè maior, aut minor fatuitas orietur. In primo igitur hoc gradu modicam refrigerationem cerebro ineſſe credendum, reſpectu tamen cæterorum, in quibus ſemper frigiditas augeſcit, calore ipſo deficiente. in ijs igitur, qui primùm tan-
17 tummodò hunc gradum attigerunt, multa non debent habere locum ex legum ſanctionibus, & Iureconſultorum decretis: etenim hi licet perfectum rationis vſum non aſſequantur, non adeò tamen ab illa alieni ſunt, vt longo vſu quædam hominibus fami-
18 liaria minimè apprehendant. Itaquè in certis quibuſdam caſibus non video, quarè repelli debeant à teſtimonio dicendo, præſertim de his, quæ viderint, cùm, vt aliàs dixi, exquiſitam rerum memoriam ſortiantur; de ijs enim quæ audiuerint poſſet aliqua dubitatio intereſſe, cum maior rationis integritas requiratur in
19 his, quàm in illis ſignificandis, euidentior enim ſenſus viſus eſt, ac mouet etiam magis imaginationem, quàm Auditus, vt ſuperiùs dictum eſt.

20 Ad teſtamenti confectionem iure admitti eos cenſeo, nam de his intelligere Doctores puto in hoc caſu Dec. in l. Furioſum. C. de his, qui teſtamen. fac. poſſ. num. 8. & 11. & ibi de his ſe loqui manifeſtum facit ex ſubſequentibus. Rota in nouiſſimis deciſ. 384. num. 5. par. 1. Tomo 1. & in Meliten. Teſtamenti, aliàs
21 citata. nec minùs ſecundùm Ius mihi videtur, quòd tales minimè prohibeantur ab ingreſſu Relligionis, & à profeſſione facienda, quia ad hæc ſufficere poteſt in illis rationis vſus quiſquis ſit, talis enim dementia impediens profeſſionem ſit oportet, vt auferat
22 omnem rationis vſum, eadem Rota. ibidem. deciſ.134. numer. 1. par. 2.

23 Nequè matrimonio eſſe interdicendum his crediderim, quia etiam ſtante ea Intellectus hebetudine, vim ſacramenti, ac finem matrimonij aſſequi poſſunt, eſt & hoc de mente eiuſdem Rotæ. ibidem deciſ. 107. num. 29. par. 2. immò faciliùs, vt mea fert opinio, ad matrimonium, quàm ad ingreſſum Relligionis admitti poſſunt, in matrimonio enim Natura ipſa aliquid cooperatur, &
24 rudes quoquè edocet. A cæteris autem, quæ Intellectus integritatem, ac perfectionem requirunt, vt à promotione ad ſacra, à

ſucceſſione ad feuda, à Tutelæ, aut officij publici adminiſtratione videntur de iure eliminandi.

25 In delictis porrò an excuſandi ſint, difficultas eſſe poteſt, quià conſtat, facilè poſſe hos ex conſuetudine ſaltem, etiam ſi ex cognitione Intellectiua non poſſent, delictorum naturam apprehendere, cùm & pueri ipſi, præſertim pubertati proximi, quorum ingenio horum ingenium æquiparandum diximus, id ipſum facilè aſſequantur, cognoſcentes delicta ex ſui natura mala eſſe, & idcircò fugienda; & tamen dicendum videretur, quòd quemad-
26 modùm pueri huiuſmodi in pleriſquè excuſantur, ità excuſari deberent huiuſmodi fatui, quos non maius habere iudicium diximus, quàm prædicti pueri habeant.

27 Ego in aliquibus delictis non ità excuſandos eſſe fatuos, vt pueros ſentio (de hiſcè tantùm fatuis loquor, non de cæteris) & ratio eſt, quod licet velimus hos fatuos pueris quatuordecim annorum quoad rationis vſum comparare, tamen fatui ex conſuetudine poſſunt in quibuſdam proficere, cùm maxima ſit vis conſuetudinis, nequè ſolùm hos fatuos apta ſit erudire, ſed ipſas etiam beſtias rationali anima deſtitutas. Iam verò ſi pueri pubertati
28 proximi doli capaces ſunt. l. pupillum. ff. de Regul. Iur. Zabarell. de homicid. caſual. & volunt. cap. ſi furioſus. num. 3. mul-
29 tò magis doli capaces hi cenſendi ſunt, vbi autem dolus præſens eſt, & malitia, ibi culpa locum habet, culpa verò pœnam ſociam habere debet, argumento à contrario ſenſu, quod vbi non eſt culpa, ibi non eſt pœna. Angel. à Gambell. apud Zilettum Conſilio 95. numero 1. item & vbi non eſt dolus, nequè delictum pœna dignum cenſetur Menochius Conſilio 28. numer. 13. tom. 1.

Sequuntur in ſecundo gradu illi, qui iàm propriè omnibus &
30 Iurcconſultis, & Medicis fatui dicuntur (nam pauci admodùm, vel nullus, quem ſciam, de prioribus expreſſam mentionem habuit) hi non ſolùm Intellectus ignauiam, ac tarditatem habent, ſed veluti infrà Naturæ humanæ conditionem exiſtere, quoad rationis vſum videntur: vix enim loqui edocentur, ac nequè ad ea apti comperiuntur, quæ ipſa humana Natura ex ſe dictare ſolet; nam nequè in ratiocinando ætate proficiunt, ſed à ſeptennibus infantibus non niſi loquela dignoſcuntur, in qua pauliſper

prom-

promptiores videntur, sed & ea ipsa fatuos se esse manifestant, 31 vndè idcircò fatui dicti, quià fando suam ostendunt imperfectionem. Bartol. de Test. numero 98. Hi prorsùs puerili ingenio sunt, ac puerilibus delectantur, vt est.

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Ad nulla prætereà apti censentur, ac in nulla re erudiri possunt, pusillis quibusdam exceptis; habent enìm hi Intellectum minimum, & memoria quoquè destituuntur, & hoc non alia de re, nisi quia & maior, & vniuersalior est cerebri in istis frigiditas, & spirituum inopia; nihil enìm aliud fatuitas est, quàm me-32 moriæ simùl cũ ratione vel diminutio, vel amissio, vt placet Paulo libro tertio suæ Med. capit. 11. quamobrèm de his intelligendum dictum illud Iureconsultorum, quòd fatuus præsumendus sit ha-33 bens memoriam inordinatam. Alexan. in l. Cum seruus. §. constat. ff. de leg. 1. & in l. Si cum dotem. §. si Maritus. ff. soluto matrimonio. Grammatic. Decisione 2. num. 1. Cæualus Quæstion. Comm. contrà Comm. in præfat. numero 98. Est enìm in his naturalis cerebri calor adeò modicus, vt nulli prorsùs ipsius cerebri functioni inseruire possit, vndè rectè in communi modo lo-34 quendi, fatuum non habere cerebrum dicimus, testante Galen. 2. de loc. affect. capit. 4. class. 4. & 3. de Plac. Hipp. & Plat. capit. quarto, Class. prima. Facetè Plaut. in Mostell. Act. 5. Scena prima.

Immò etiam cerebrum quoquè omne è capite emunxisti meo.

In peiori tamèn conditione sunt, qui hos subsequuntur, in quibus & nulla ratio, & nulla omninò memoria reperitur, vndè & verbis, & factis suam fatuitatem detegunt, nihil omninò addiscunt, nec ciuili consuetudine quicquàm proficiunt, & in summa bonum à malo, conueniens ab inconuenienti, vitium à virtute non distinguunt, quod non ità habet locum in cœteris, 35 de quibus suprà, & idcircò stolidi, & amentes propriè dicuntur, & per metaphoram lapides, quòd omni sensu veluti lapides destitui videantur, quo nomine cum stoliditatem alicui obijcimus, vtimur, vt facetè vsus est Plautus in Pęnul. Act. primo, Scena 2.

—— Nam tu es lapide silice stultior

Qui hanc ames.

Et in Mil. Glor. Act. 2. Scen. 2.

Pa. *Meus herus Elephanti corio circumtectus non suo'st,*
Nequè plus habet sapientiæ, quàm lapis.
Pe. *Ego istuc scio.*

Hæc affectio Græcis Anija dicta est, quemadmodùm superior Morosis, licet vtrumquè nomen pro eadem affectione accipi apud auctores contingat. Tàm verò hi, quàm superiores (licet vtriquè maiori, aut minori fatuitate aliquandò afficiantur, cum vtriusquè passionis dentur quidam gradus secundùm magis, & minùs) iure 36 meritò ab omnibus ciuilibus actibus eliminantur, & in delictis omninò excusantur.

37 De illis tamen videndum, an matrimonio iungi possint, cùm Intellectus humani quandam veluti vmbram, seù quoddam rudimentum seruent, & non omninò memoria destituantur, aut humano sensu, ac passionibus careant, velut hi, quos vltimo loco recensuimus; & quià, vt dixi sæpiùs, magna est huiusmodi fatuitatis 38 latitudo, rectè consultum puto, si Iudicis arbitrio hæc decidenda relinquantur, velut alia permulta, quæ ad hanc materiam pertinere possunt.

39 Dubitari autem potest, an testamentum condere permitti debeant; & ratio dubitandi ea est, quia in eo, qui disponit de rebus 40 suis, non requiritur mens omninò sana, sed vt non sit à mente alienatus. Ios. Lud. decis. Perusina prima, num. 14. part. 1. facit decis. Rotæ in Romana Donatio. de Gualterucijs. 1622. Lunæ 12. 41 Dec. coram Caualerio; hoc ipsum tamen, vt superiora, Iudicis arbitrio remitterem, is enim facilè dijudicabit, an fatuus ità sensu, ac humanis passionibus destituatur, vt sibi coniunctos, & suos benefactores minimè agnoscat, an verò contrà. & sic facilè sententiam ex Iustitiæ tenore feret.

42 Post fatuos sequuntur, qui Obliuiosi dicuntur, & memoria defecti, inter quos tamen non modicæ considerationis differen-43 tiam ponere decet; dicamus ergò, obliuiosos nos eos intelligere, qui difficulter rerum memoriam conseruant, memoria verò defectos eos, qui nullam omninò, nec multò, nec paulò antè præteritorum conseruant memoriam, quousquè ea dispositione detinentur; causa verò, cur ità distingui velim, cùm

non

44 non nisi secundùm magis, & minùs inter se differre videantur ea est, quòd in posterioribus multa locum habent, quæ minimè habent locum in prioribus. si quidem posteriores non minùs, 45 quàm fatui in omnibus existimandi, & inter eos præcipuè, qui secundum obtinent fatuitatis gradum, & ratio est, quià dùm affectio, à qua memoria oblæditur, valdè intenditur, simul cum memoria ratio deperditur. Gal. 3. de loc. aff. cap. 5. Forest. Obseru. lib. 10. Obseru. 1. ex memoriæ verò simul cum ratione defectu, fatuitatem oboriri, suprà dixi.

Hæc autem affectio, vt plurimùm à morbis longis, ac sæuis oboritur, vt de Messala Coruino narrat euenisse Plin. Natur. hist. lib. 7. cap. 24. Pestilentes etiam morbi hunc ipsum affectum excitant, vt contigisse in sæuissima illa peste, de qua Lucret. lib. 6. de Rer. nat. ipsemet narrat, dicens.

Atquè etiam quosdam cœpere obliuia rerum
Cunctarum, nequè se possent cognoscere vt ipsi.

quod etiam inter Iureconsultos adnotauit Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cas. 26. num. 5.

Cœterùm in prioribus cùm memoria, non ità oblæsa existat, 46 vt simul ratio ex eius læsione compatiatur, idcircò multa procedere posse dicendum, quæ procedere in posterioribus non possunt: priores enim impediri nullo iure debent, quin minùs testamentum condant, posteriores contrà; priores Religionem ingredi, ac professionem facere non prohibendi, posteriores maximè; priores matrimonio iungi, contrahere, se se obligare, sua bona administrare permittendi, & id genus alia; posteriores minimè; In alijs tamen quibusdam priores admittendi fortè non sunt (nàm de posterioribus non ambigendum) quæ Iureconsultis propo- 47 nam, qui videant, an hi ad sacra licitè promoueri possint, cùm ad multa eius vitij caussa non sufficiant, ad quæ sufficere debet promouendus; videant etiam, an ad officia publica exercenda admitti debeant, cùm in officijs publicis & prudentia, & rerum exquisita memoria opus sit; tandemquè determinent, an hi ad testimonium dicendum apti sint; quomodò enim apti essent, qui vel nullo modo, vel difficultèr admodùm eorum, quæ viderint, aut audierint, recordentur? qua de re cum senes 48 huic maximè vitio obnoxij sint, animaduertant illi, quàm

cautè senes ad testimonium dicendum admittantur, eorum præsertim, quæ à multo tempore citrà præterierunt. Porrò, cùm de obliuione verba fecerimus, discutiamus Iureconsultorum quæstionem illam, qua inquirunt, quanto tempore inducatur obliuio.

49 in quo puncto, licet nonnulli apud Menoch. vbi suprà conati sint definire terminum obliuionis, incassum tamen illos elaborasse manifestum est; & ratio est, quia permulta sunt, quæ homines ma-

50 gis, & minùs obliuiosos efficiunt, nempè temperatura corporis, & præcipuè capitis secundùm posteriora, sexus, ætas, partium cõstitutio, vitæ qualitas, & institutio, ipsius memoriæ exercitatio, & alia huiusmodi: patet enim quoad sexum, exempli gratia, mulieres

51 magis esse obliuiosas, quàm viros, vt notat id Menoch. ibid. nu. 3. quod ob humidiorem illarum temperaturam, quæ fluida est, & minùs retinere apta, euenire existimandum. ergò faciliùs inducetur

52 obliuio in fœmina, quàm in viro. quoad ætatem iam notum est, senibus minimam esse rerum memoriam; in hanc enim primùm senectus incurrit, teste experientia, & Seneca adnotante in præfat. lib. I Declamat. & antè illum Arist. lib. de Memor. & Remin. cap. 2. Sed ad hæc, qui plura desiderat, legat Mascard. de Probat. Con-

53 clus. 1122. Vol. 3. quoad temperaturam magis memoratiui sunt siccam habentes, minùs humidam. Arist. vbi proximè, & Auerr. ibid. cap. vlt. vndè est, quòd vix, ac nè vix quidem fieri potest, vt

54 homines simul iudicio, & memoria valeant. Plato in Theæteto. Forest. lib. 10. Obs. 10. in Schol. & ex Iureconsultis Cæual. in præfat. ad pract. quæst. com. nu. 94. quoad partium conformationem

55 ij, qui superiora maiora habent minùs memoria valent, teste Arist. vbi suprà. deniquè quoad vitæ qualitatem, qui negotijs vacant, fa-

56 cilè obliuiosi sunt, eodem Menochio teste, vbi suprà, casu eodem nu. 4. Obliuio ergò faciliùs, & difficiliùs induci potest, pro harum, ac similium rerum diuersitate, quibus accedit facti, & rei conditio,

57 cum egregia facta, ac res magnæ in obliuionem de facili ire non præsumantur, id. Menoch. ibid. num. 6. & obliuio faciliùs inducitur in facto alieno. Verall. decis. 279. nu. 7. par. 3. quamobrèm pru-

58 denter determinat idem Menochius, id quæstionis Iudicis arbitrio remitti, qui tamen & hæc, & alia multa in considerationem reuocet necesse est.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Muti, & Surdi inter fatuos rectè non comprehenduntur.*
2 *Muti, & Surdi à natiuitate à cæteris sanæ mentis hominibus non differunt.*
3 *Surdi à natiuitate etiam muti. caussam vide num. 5. 6. & 7.*
4 *Mutus à natiuitate nullus audit.*
8 *Muti, & Surdi simul à natiuitate in prudentia, & mentis vigore deficiunt.*
9 *Muti, & Surdi à natiuitate alij alijs mente magis, & iudicio pollent.*
10 *Mutus simul, & Surdus à natiuitate infanti, & furioso æquiparatur.*
11 *Muti, & Surdi, qui nutibus intelligunt, non carent prudentia. declara, vt ibi.*
12 *Muti, & Surdi furioso cur æquiparentur.*
13 *Pueri etiam si audiant non loquuntur.*
14 *Puer si nullum loquentem vnquàm audiret, apto tamen tempore suo modo loqueretur.*
15 *Non est necesse benè audientem loqui.*
16 *Intellectus humanus in dies perficitur.*
17 *Intellectus imperfectio in muto, & surdo est irreparabilis.*
18 *Mutus, & Surdus idem respectu diuersæ ætatis maiorem, & minorem Intellectum habet.*
20 *Muti, & Surdi ab omnibus actibus prohibentur, à quibus prohibentur furiosi.*
21 *Muti, & Surdi testari non permittuntur. Amplia, vt numero sequen.*
23 *Muti, & Surdi matrimonium contrahere non possunt.*
24 *Muti, & Surdi Relligionem ingredi non permittuntur. Contrarium num. seq.*
26 *Muti, & Surdi non possunt matrim. vires assequi.*
27 *Muti, & Surdi æquiparantur brutis.*
28 *Contrahens debet cognoscere finem contractus.*
29 *Non contrahit, nisi volens.*

De Mutis, & Surdis. QVÆSTIO VIII.

DE Mutis, & Surdis peculiaris consideratio instituenda est; nequè enim sub amentium, aut fatuorum numero videtur, 1 nos illos rectè comprehendere posse, nequè tamen sano iudicio illos esse verè affirmari potest; loquimur autem pro nunc de Mutis, & Surdis, qui à Natiuitate tales existunt, de cæteris namquè in-2 iuria dubitatur; nihil enim differentiæ ponendum existimauerim (si modò pauxillum quid excipias, vt in huius quæstionis calce habes) inter illos, & eos, qui & sanæ mentis sunt, & benè audiunt, & loquuntur.

3 Cœterùm illud notum cuiquè est, Surdos à natiuitate mutos simul existere; ego verò mutum à natiuitate audire nunquàm com-4 perij, ità vt vice versa, qui mutus à natiuitate est, is simul & surdus existat; & facit pro mea sententia.l. Discretis. §. sin autem. C. de Testam. & Glos. ibi in ver. Raro. Vtriusquè autem caussam ex defectu neruorum vtriquè sensui communium originem habere 5 credendum, vt existimat Andr. Laur. Anat. lib. 11. quæst. 11. repro-6 bata caussa ab alijs adducta, nimirùm, quòd surdi etiam muti sint, quià idioma, & loquelam addiscere non possunt. Licet si concedatur alia surditatis à natiuitate caussa, de qua Hieron. Fabri. de org. Audit. par. 1. cap. 4. videretur posse habere locum solummodò cōmunis hæc caussa ab alijs adducta; est autem caussa, de qua ille, 7 tunica quædam crassior antè membranam, quàm timpanum vocant, in aure adnata; sed fortassè hæc surditas non impedit loquelam. Quamobrèm non valdè miratus sum id, quod narrat Valles. lib. de sacr. Phil. cap. 3. de Monacho illo amico suo, qui Surdos à natiuitate loqui docebat; non enim credo, id in omnibus surdis potuisse succedere, sed in his, de quibus Fabritius.

8 In dubium autem minimè reuocandum est, quòd, licet Muti, & sur-

& surdi à natiuitate omnes in prudentia, & mentis vigore deficiāt,
9 tamen sint inter illos, qui maiori, aut minori iudicio, prudentia, & mentis vigore affluant, vt tenet ex Iureconsultis Bartol. de testib. nu: 93. sed vniuersaliter loquendo ijdem Iureconsulti, vt Bart. ibid. nu: 97. Cuiac. in notat. ad Iustin. Instit. tit. de Testam. ordin. Tom. 1. Vantius de nullitatib. tit. de nullit. ex defect. inhabilit. num. 25. Farinac. pract. crimin. par. 2. Tom. 1. quæst. 98. lib. 3. nu. 193. absolutè volunt, mutum simul, & surdum à natiuitate infanti, & fu-
10 orioso æquiparari, & absentium loco haberi. Distinctio verò aliquorum, quòd non careant prudentia, qui nutibus intelligunt, Bart. de
11 test. nu. 97. non intelligenda de prudentia sufficienti, ac tali, vt illos habiles reddat ad omnia, sed ad aliqua minoris momenti. non
12 sinè euidēti verò ratione, furioso ęquiparatur, quę duplex est, vna sensata, altera Physica. sensata est defectus neruorum, ex quo impediuntur, & in audiendo, & in loquendo; hic autem defectus supponit defectum cerebri, quod est Intellectus instrumentum, vndè absquè dubio intellectio deprauatur, vt in furiosis, & amentibus euenit.

Quòd enim hic neruorum defectus vera caussa sit vtriusquè vi-
13 tij, non autem quòd ex impedimento auditus auferatur locutio, demonstrant ipsi tenelli pueri, qui cùm exquisitissimè audiant, tamen non loquuntur; quòd illis impedimento sit neruorum mollities loquelæ inseruientium, qui ad vocem dearticulandam moueri ob eam mollitiem non sunt apti, & è contrà si benè audientem
14 puerum nullum loquentem audire permittas, quousquè ex se vocem dearticulare, ac loqui possit, tamen loquetur grandior factus
15 suo modo; non ergò necessè est, vt qui benè audit, etiam loquatur, nequè è contra, qui loqui neminem audit, non loquatur, quià loqui discere non possit.

16 Alteram caussam, quæ physica est, eam puto, quòd Intellectus humanus in dies perficitur, & cum ex se rudis existat, & non nisi consuetudine, & disciplina, quæ ex Auditu habetur, perfici possit, hinc est, quòd auditus priuatio Intellectum rudiorem efficit, si naturalis sit, prohibens ne erudiri possit.

Notandum verò, quòd imperfectio hæc Intellectus in Mutis &
17 Surdis à natiuitate omninò irreparabilis est, nequè vllo in tempore sperari potest, illos saniorem mentem assecuturos, & licet

respectu

respectu diuersarum ætatum dici possint habere maiorem, & minorem Intellectum, ità vt nonnulla locum habere debeant in illis, cum in ætate minori sunt, quæ fortasse non habebunt locum, cum in ætate procedunt; tamen in omnibus, vt infantes, & furiosi exi-
19 stimandi, vt suprà dixi; nequè enim tanta est perfectio Intellectus, quam ex ætate acquirunt, vt ad aliquid sufficere possint.

Cùm ergò adeò irreparabilis sit imperfectio eorum Intellectus; quemadmodùm infantes, & pueri quousquè in ea ætate sunt, & furiosi, quousquè in furore persistunt, ab omnibus actibus prohi-
20 bentur, non aliter de mutis, & surdis sentiendum. l. Discretis. C. de Testament. &c. & specialiter testari non permittuntur, vt habe-
21 tur in eadem l. & l. Qui in potestate. §. surdus. ff. de Testam. & qui Testam. fac. poss. Dec. in citata l. Discretis, num. 1. Nepos à
22 Montalb. except. artic. 20. num. 10. quod ampliant Doctores, vt procedat etiam in testamento ad pias caussas. Bald. in l. 1. in 2. col. C. de Sacros. Eccles. in repetit. nequè matrimonium contrahere
23 possunt. Abb. in cap. Cum apud. num. 6. de spons. Iaso in l. Mutum.
24 ff. de acquir. hæred. num. 4. & multò minùs Religionem ingredi.
25 Brunell. de matrim. & spons. conclus. 14. num. 6. & alij apud ipsum; ipse tamen contrarium tenet ibidem num. 8. operosum videtur tamen eius sententiam tueri, cùm tales (etiam ex ijs, qui viuaciori natura sunt, & quadam prudentia præditi) excepta rudi, ac
26 crassa rerum intelligentia, quam à Natura habent, non pos-
27 sint matrimonij vires assequi, ac illius sacramenti finem, & institutum filiorum scilicet procreationem ad Dei gloriam: Natura autem per se hoc non dictat, nisi implicitè, sed tantummodò delectationem ex coitu, & seminis expulsione; & idcircò bruta, quibus
28 quoad intelligentiam hi affines sunt, non alio fine coeunt, nisi vt semen excernant, veluti quoquè mingunt, & egerunt ab vrinæ, & fęcum quantitate exstimulata, vt docet Gal. 6. de loc. aff. cap. 5. class. 4. cùm verò ex mea sententia contrahens matrimonium, seù quicquid aliud, cognoscere debeat verum, ac realem finem eius actus, vel contractus; hi autem hunc finem non cognoscant, sed alium fictum, qui à Natura illis insinuatur; non video quomodò permitti debeant matrimonium contrahere: nequè enim nisi vo-
29 lens quis contrahit; ac deficiente voluntate, cessat assensus, non
30 cognito autem fine, non potest dici, quem ex electione, & volunta-

riè

riè agere; casu ergò hic contrahet, cum eius actus fine careat. Præter quàm quod non solùm, quià matrimonij finem non intelli-
31 gunt, ab eo abstinere debent muti, & surdi à natiuitate, sed etiam Reipublicæ bono, quià periculum est, illos filios sibi similes progignere, Reipublicæ autem expedit sanos, & vndequaquè perfectos homines nasci, non tàm insigniter oblæsos. Præter hæc autem repelluntur à testificando, vt per Mascard. de probat. conclus. 1358. num. 24. vol. 3.

32 Iam verò de cæteris mutis, & surdis hęsitare quis posset, an ad omnia habiles existimandi; ac primùm de mutis tantummodò, qui
33 ex accidēti loquelam amiserunt, ego in nulla re iure dubitari existimo, idemquè sentit eadem l. Discretis. §. Vbi autem; quià mutitas non impedit illos, quin minùs ad ea omnia sufficiant, ad quæ cæteri homines sufficere possunt. Ità in terminis donationis voluit text. in l. qui id, quod. §. Mutus. ff. de donationibus. & ibi Glos. quam adducit Maranta in suis sing. in ver. Mutus. Vnum tamen
34 casum excipias, nimirùm quandò mutitas ex cerebri vitio euenit, hæc enim semper adiunctam habet quamdam fatuitatem, & Intellectus diminutionem, aut saltem Ignorantiam, cautiùs ergò cum his agendum.

De surdis autem dubitandi occasionem præbet Philosophi dictum, ex quo repetit Valescus. lib. 2. Philon. cap. 50. Auditū sci-
35 licet esse portam mentis; itaquè vix consummata surditas absquè mentis, & Intellectus diminutione contingere videtur. Ego in hominibus rudis ingenij, ac vilis conditionis ex surditate consummata, multùm pati Intellectum existimo; in cæteris autem, quòd mente antè surditatem maximè constiterint, licet ex surditate dehinc lædatur, non adeò lædi dicerem, vt ex ea caussa quicquam illis interdicere oporteat. fauet eadem l. Discretis. ibidem.

SVMMARIVM.

1 *Melancholicorum maior, quàm cæterorum insanientium copia.*
2 *Melancholici qui.*
3 *Melancholici à furentibus, & Maniacis distinguuntur.*
4 *Furor, & Melancholia idem non sunt.*

Furor

5 *Furor, & Melancholia habent inter se congruentiam.*
6 *Melancholia à Latinis Furor appellatur ex Cicerone.*
7 *Quid intersit inter Melancholicos, & Furentes.*
8 *Melancholia quid.*
9 *Vera differentia inter Melancholicos, & Furentes.*
10 *Melancholia à naturali humore melancholico fit, Furor à non naturali.*
11 *In Melancholia quies, in Furore inquies. & num. 16.*
12 *Nulla est differentia inter Melancholiam, & Furorem ab actione læsa.*
13 *Melancholici nomen apud Iureconsultos vix in vsu.*
14 *Budæus in l. 2. ff. de Aedil. edict. notatur.*
15 *Eadem differentia est inter furiosum, & mentecaptum, quæ inter furiosum, & melancholicum.*
17 *Melancholici plures circà vnam rem tantùm insaniunt.*
18 *An omnia in omnibus Melancholicis eodem modo procedant.*
19 *Cur ratione non constantes à negotijs gerendis eliminentur.*
20 *Quilibet homo suas habet hæreses.*
21 *Omnes dementes vno modo tractandi.*
22 *In Melancholicis semper timor, & suspicio.*
23 *Melancholici in vna re insanientes, an ad testandum, & testificandum admittendi.*
24 *In melancholicis quoad matrimonium, quid dicendum.*
25 *In testificando quid.*
26 *A testamento conficiendo non excludendi.*
27 *Respectu diuersi temporis morbi Melancholici ad nonnulla admitti, vel non admitti debent.*
28 *Melancholici sunt nonnulli, absquè eo, quòd insaniant.*

De Melancholicis. QVÆSTIO IX.

SEd iam de verè amentibus sermo instituendus est, ac primo loco sese offerunt Melancholici, quorum maior, quàm cæte- 1 rorum omnium copia est, & numerus penè infinitus, infinitaquè diuersitas insaniendi iuxtà diuersitatem eorum, ad quæ temperatura, institutio, consuetudo, ab extrà aduenientia, & alia mille hominem inclinare cogũt, vt Prosper Alpinus de Medic. Method. lib.

2 lib. 10. cap. 11. teſtatur. Vocamus autem Melancholicos hic eos, qui ex naturalis Melancholiæ, quam & atram bilem vocant, vitio inſaniunt, Fracaſtor. lib. 2. de Intellect. & dico ex vitio naturalis Melancholiæ, quia ij, qui ex non naturalis Melancholiæ turgentia dementiunt, nimirùm ex atrabile, quæ per aſſationem aliorum humorum fit, alijs nominibus veniunt inſigniendi, vt poſt hac videbimus.

3 Diſtinguuntur verò Melancholici, Iureconſultis Mentecapti dicti, à Furentibus, & Maniacis, quià in quiete ſunt, timidi, ac mœrentes, Furioſi verò in perpetuo motu, audaces, ac præcipites, §. Prætereà Inſt. quibus non eſt promiſſ. fac. teſtam. & Doctores in l. Furioſum. C. de his, qui teſtam. fac. poſſ. & ex Medicis Practici omnes lib. 1. in capp. proprijs. at licet ità verè ſit, quod rea-

4 liter Furioſi, & Melancholici, & conſequenter Furor, & Melan-

5 cholia idem non ſint, tamen habent tantam inter ſe cognationem hæc nomina, vt Hippocrates pluries ijs indifferenter vtatur, & vnū pro alio accipiat, vt teſtantur Holler. Comm. 6. Aphor. 53. Altomar. de med. hum. corp. morb. cap. 8. & Foreſt. lib. 10. Obſeruat. 20. in Schol. immò ex hoc factum eſt, vt teſtatur Proſper Alpinus vbi ſuprà cap. 10. quòd multi celebres Medici vnam ſpeciem ſub alia comprehenderint, & vno, eodemquè capite de ambabus verba fecerint, inter quos citat ille Aretæum, Aurelianum, Paulum; quamobrèm immeritò accuſatur Cicero à Mercurial. lib. 1. ſuæ pract. cap. 16. quòd 3. Tuſcul. Quæſt. dixerit, Melancholiam à La-

6 tinis appellari furorem, quem locum ex Iurecōſultis refert Budæus in annotationibus in Pand. l. 2. ff. de Aedil. edict.

Cœterùm idem Mercurialis ibidem inter Melancholicos, & Maniacos, ſeù Furentes eam differentiam intercedere volebat,

7 quòd in Melancholicis lædatur tantummodò Imaginatio; in Furentibus etiam ratio; quin immò Fernelium reprehendit, vt qui

8 Patholog. lib. 5. cap. 6. voluerit, Melancholiam eſſe mentis alienationem; vult enim Mercurialis, mentem in Melancholia non lædi. Mihi tamen maiori in culpa eſſe ipſe Mercurialis videtur, qui cùm quæreret differentiam inter hos duos affectus, vel nullam attulit, vel nullius momenti etiam ipſomet Iudice: nam cùm in vno ponat lædi imaginationem, in alio rationem, mox ipſemet in vtraquè lædi rationem determinat, quod de mania nō controuertitur,

de

de Melancholia verò dicebat ipse, quòd sempèr in ea putat lædi mentem, licet læsio ab imaginatione incipiat, ergò nulla est profectò hæc differentia ab ipso allata, quià inueteratam saltem Melancholiam à furore per eam secernere non licet.

9 Vera differentia à caussa hos morbos excitante sumenda est, & ab accidentibus illos subsequentibus. à caussa, quià, vt dixi, Melan-10 cholia à naturali humore, qui Melancholia vocatur, excitari solet, Mania, seu Furor à non naturali, ab ea quippè, quæ ex su-11 perassatione cuiuslibet humoris etiam ipsius atræ bilis generatur: ab accidentibus, quià in Melancholia, vt suprà repetitum est, semper quies est, & mœstitia, in furore inquies, motus inordinatus, clamor, ira, audacia, tumultus; ab actione verò læsa nulla 12 sumi posse videtur differentia, quià in vtraque eandem actionem lædi contingit, licet diuersitas penès modum læsionis existat.

13 Porrò Melancholici nomen apud Iureconsultos in vsu minimè est; nisi de raro. Budæus tantùm in l. 2. ff. de Aedil. edict. tra-14 dit, ibi Melancholicos accipi pro ijs, qui Melancholiæ morbo laborantes insaniunt, sed malè, vt ibi dicam. pro Melancholico vtuntur illi nomine mentecapti (licet mentecaptum pluribus modis dici tradant. Dec. in l. Humanitatis. C. de Impuber. & alijs 15 subst. num. 1.) & idcircò inter furiosum, & mentecaptum eandem illi ponunt differentiam, quam nos inter Melancholicum, 16 & Furiosum, seù maniacum, cùm furiosum rabie quadam animi agitari dicant, mentecaptum in quiete esse, nullaquè extrinsecus signatum sanæ mentis ostendere. Glos. in §. Престереà Inst. quibus non est permiss. fac. testamen. Bald. in l. Furiosi. C. de Nupt. & in l. Sed & milites. §. iam autem. ff. de excusat. tut. Alexand. consil. 54. num. 2. volum. 1. Ias. in l. soluto matrimon. §. voluntatem autem. ff. solut. matrim. num. 11. Dec. in l. Furios. ff. de his, qui testam. fac. poss. num. 1. & 3. Fabian. de Mon. S. Sau. de empt. & vend. quæst. 4. quæsit. 22. num. 23. Menoch consil. 82. num. 195. volum. 1. Mascard. de probation. conclus. 145. num. 1. volum 2. Rota in Vlixbonen. professionis in nouiss. decis. 107. numer. 1. & 2. par. 2.

Sed circà Melancholicos maximum, ac multæ speculationis dubium pro Iuristis occurrit; nam, vt aliàs hìc dictum est, sunt ex 17 Melãcholicis plures, qui circà vnam tantùmmodò rem insaniunt, circà

17 circà quam firmam habent, & falsam opinionẽ, existimantes illam esse, si non sit, vel è contrà, vel alio modo, quàm verè sit. qua falsa opinione excepta, in cœteris optimè, & appositè & discurrunt, & operantur, ac negotia sua cum omni circumspectione, & prudentia gerunt, vitia fugere, bona sequi satis cognoscunt, & in summa, si eam peculiaris illius opinionis falsitatem excipias, nihil omninò ab homine sanæ mentis differunt. & præter exemplum, quod ex Horatio retuli de nobili illo Argiuo, & mille alia ab auctoribus relata, adducam etiàm ex propria experientia aliquid. Vidi, præter cęteros, Præsbyterum, & moribus laudabilem, & non aspernandæ doctrinæ, qui ex Hypochondriorum vitio delirabat, putans se animam agere, & modico interiecto tempore expiraturum. ob hunc mẽtis errorem hìc interdùm in terra stragulo substrato, tanquàm mortuus iacebat, facibus circùm se accensis; comedebat tamen, discurrebat, negotia sua gerebat, ad cętera omnia benè se habebat.

18 In similibus ergò casibus mirum in modum dubitari potest, an ea omnia procedere debeant, quæ in cęteris insanientibus procedunt, qui in omnibus errare solent, & nulla in re ratione vti: nam controuerti vna ex parte non potest, hos inter mentecaptos esse recensendos, & omnia pariter in illis, vt in mentecaptis cæteris locum habere debere. Alia autem ex parte contrarium videretur asseuerãdum, & idcircò non omnia debere habere locũ in his, quę in cęteris insanientibus locum habẽt: potissima enim caussa, immò

19 sola caussa, ob quam, qui ratione non constant à negotijs gerendis eliminantur, ea est, quia carent ea prudentia, quæ in negociorum actione requiritur, vndè facilè errare possent, immò de facto errãt, vt exempli gratia prohibentur à testandi actione, quià non præsumitur, illos ità de suis bonis disponere posse, proùt deceret, vndè bona sua absquè caussa conuenienti relinquent, quibus non debent, ea adimentes ijs, ad quos iuridicè pertinebant.

In huiusmodi autem Melancholicis, de quibus ad pręsens dubitamus, ea prudentia minimè desideratur, quià si permittantur testari, contrahere, & alia id genus agere, omnia rectè, & vt deceret, disponent, quià supponimus in his rationem, non nisi circà particulare quoddam errare. Quibus etiàm illud addam (quod mirum videri legentibus poterit, cùm tamen fortasse res non aliter se

habeat)

habeat) quòd si ob errorem peculiaris alicuius opinionis, hi pro Mentecaptis iudicandi, & idcircò, vt tales à multis ciuilibus actibus prohibendi, timeo, ne penè omnes homines ob eandem
20 caussam inter dementes comprehendi debeant: nam quis hominum est, qui non habeat suas hæreses, à quibus eum auellere ne cæterorum quidem vniuersorum hominū conatus sufficeret? quāobrèm iure cum Horatio lib. 2. Sat. 3. affirmare licet, quòd.

Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.

& lege obsecro ad hanc rem lepidissimam illam Horatij Satyram.

Sed his non obstantibus cùm in cœteris hominibus ea insania naturalis existat, in his autem à morbo, dicendum videtur, iure
21 huiusmodi dementes, vt cęteri omnes, abstrahi debere ab omnibus rebus gerendis, in quibus sana mens requiritur; & ratio est, quià licet de facto Melācholicus circà vnum quid peculiariter deliret, tamen de momento in momentū circà ea ipsa, de quibus ad præsens prudenter se gerit, paratus est insanire, qui mentem sanam non habet, ità vt horum prudentiæ minimè fidendum sit, cum eorum Spiritus Intellectioni inseruientes à naturali statu iam desciuerint, & in perpetuo motu, & perturbatione sint, ex quo facillimè euenit, vt id ipsum, quod modò menti offertur, proùt verè est, paulò post sub falsa imagine repręsentetur, & proùt non est; caussa autem cur nonnisi circà vnum quid delirare videantur ea est, quià intenta imaginatio, & assidua præsentatio falsi illius phantasmatis ipsi intellectui indesinenter fit.

12 Adijciendum his, quòd in Melancholicis reperitur semper timor, & suspicio, ex quibus maior fit perturbatio spirituum, vt testatur Forest. lib. 10 Obseru. 19. ex ea autem perturbatione mentem in illis facilè errare posse, manifestum est.

23 His non obstantibus dubitari adhùc posset, an ad testamentum conficiendum, ad testimonium dicendum, & ad matrimonium contrahendum admitti possint, & quoad matrimonium fortasse
24 incassum dubitatur, quià manifestum est sufficere in ijs prudentiā ad hoc, & fauere potest etiam, quòd tales ex matrimonij consuetudine interdùm melioris mentis fiunt, & aliquandò etiam in totum sanantur.

25 A testimonio verò dicendo videant obsecrò Legumperiti, an eliminari debeant, non ex eo solùm quòd, vt aliàs dixi, raro contingit

tingit lædi rationem absquè læsione memoriæ, sed etiàm ex eo, quòd tàm fixa est in ijs imaginatio, & circà obiecta phantasmata tàm frequens, & indesinens ratiocinatio, seù potiùs deliratio, vt etiam quoad exteriores sensus decipiantur, nequè sano modo, &, vt decet, illis vtantur, quià vnum quid pro alio & vident, & audiunt, aut quouis sensu percipiunt, quemadmodùm ijs quoquè euenire solet, qui cum sani sint, circà aliquid intentiùs meditandum occupati, quoad externos sensus decipiuntur, vt clariùs suprà dixi.

26 Videant etiam ijdem Iureconsulti, an eæ ipsæ caussæ sufficientes sint ad excludendos huiusmodi insanos à testamento conficiendo; quibus addi potest, quòd cùm testamentum, vt plurimùm in infirmitatibus conficiatur, & in ijs abundet in cerebro humor Melancholicus, facilè ex noui morbi occasione hic humor agitatus, potest multò magis, quàm antè fecerit, mentem turbare, & rationem. faciliùs ergò ex hoc permitti id posset his extrà alium morbum constitutis, si modò consumata, & deplorata insania non laborent; quò magis enim inueteratur morbus, eò magis intenditur, & consequenter eò magis in dies lædi mentem necesse est.

Aduertendum tamen hìc, quòd Melancholici respectu diuersi-27 tatis temporis ipsius morbi, ad nonnulla admitti possent, aut ab alijs repelli; nàm constat quosdam esse quidem Melancholicos, 28 hoc est Melancholiæ morbo tentari, & tamen non insanire, vt tradit Forest. Obser. lib. 10. Obser. .... sed tantummodò quædam phantasmata pati, ex quibus terrentur, affliguntur, gaudio afficiuntur, aut alio quodam animi affectu tentantur; quod profectò omnibus Melancholicis commune esse solet, antequàm in morbo confirmentur; at in his ratio adhùc omninò non concidit, & idcircò hi, (si pauca quædam demas, vt publici officij administrationem, promotionem ad sacra, & huiusmodi) ad omnia viderentur admitti posse, ad quæ admittitur quiuis sanæ mentis homo. Vbi autem morbus iàm confirmatus est, & Ratio Imaginationis iàm errorem non cognoscit, tunc pro insanis habendi, & procedendum in illis, vt suprà dictum est, nulla consideratione, vel saltem modica habita, an circà plura, vel circà particularia quædam insaniant.

SVMMARIVM.

1 Amantes inter insanos connumerantur:
2 Amor est sollicitudo melancholica.
3 Amor peruertit iudicium.
4 Amor quid ex Huchero.
5 Amor est desiderium pulchritudinis. & num. 27.
6 Amor est cupiditas formæ.
7 Cuiusnam partis passio sit Amor.
8 Amor connumeratur inter cerebri affectus à Medicis.
9 Amor est passio cordis.
10 Spes amorem, & desiderium rei cognitæ excitat.
11 Amor est motus concupiscibilis.
12 Amor originatur ab Hepate.
13 Desiderare pertinet ad concupiscibilem.
14 Amor sedem figit in cerebro.
15 In Amore compatitur Cor.
16 Amor an rectè inter insanias connumeretur.
17 Amor hominem ex rudi perspicacem, ex indocto doctum facit.
18 Omnis amor honestus, & omnis amans iustus.
19 Amor lætitiam affert.
20 Amor omnes sensus acuit.
21 Amor externos sensus perficit.
22 Amor duplex est.
23 Amor non est Deus, sed affectus omnium perniciosissimus.
24 In amore perit prudentia.
25 Amor cupiditas absquè ratione.
26 Amoris obiectum triplex.
28 Amans finem sui desiderij non cognoscit.
29 Amor voluntatem sibi subiectam facit.
30 Amor est affectus voluntarius.
31 Nemo amat inuitus.
32 Prudentiæ exturbatio etiam in honesto amore reperitur.
33 Amor externos sensus corrumpit.
34 Amor cœcus.

Quisquis

35 *Quisquis amat hallucinatur, & cæcutit in eo, quod amat.*
36 *Sensus ille in Amore primùm læditur, per quem ipse Amor excitatur.*
37 *Amans auditus sensum amittit.*
38 *Amor gustum deprauat.*
39 *Amans dormienti similis.*
40 *Amans in alio corpore viuit.*
41 *Amans viuendo moritur.*
42 *Amans in bruti naturam degenerat.*
43 *Amor præ cœteris insanijs à ratione elongatur.*
44 *Ex mulieris pulchritudine præsumitur Amor.*
45 *Amoris signa ex Medicis.*
46 *Amor inducit maciem in vniuerso corpore, præterquàm in oculis.*
47 *Amor ex actibus externis colligitur.*
48 *In amantibus omnia locum habent, quæ in amentibus.*
49 *Amans Furioso æquiparatur à Iureconsultis.*
50 *Amor passio vehementissima.*
51 *Amoris caussa delinquens mitiùs punitur.*
52 *Mulier si propter amorem sui copiam amanti fecerit infamis non redditur.*
53 *Amans à rebus gerendis eliminatur.*
54 *Amans est prodigo similis.*

De Amantibus. QVÆSTIO X.

1 INter Insanos, & Melancholicos connumerantur quoquè Amã-
2 tes: Amor enim sollicitudo est melancholica similis Melancholiæ. Auicen. I. 3. tract. 4. cap. 23. Gordon. in lil. lib. 2. cap. 20. Valesc. lib. 1. Philon. cap. 11. quià non aliter quàm aliæ passiones
3 quæuis Melancholicæ, Amor peruertit iudicium rationis, vt prædicti Medici cum alijs fatentur, & ex Iurisperitis Bald. in l. 2. §. & cum placuisset. ff. de orig. Iur. aptissimè autem definit hanc pas-
4 sionem Hucher. lib. 4. de steril. cap. de Philtris, Amor, inqnit, dicitur atrabiliaria, hoc est, Melancholica quædam animi desipientis ægritudo, pulchritudinis alicuius imagine, & iniqua æstima-
5 tione perciti, ac perturbati. Simpliciter verò apud Philosophos, Amor dicitur esse desiderium pulchritudinis. Plat. in Conuiuio.

in orat. Socrat. adductus à Tiraquell. de leg. Conn. leg. 1. Glos. 2. par. 2. num. 1. & idem Plato in Phędro, & Leo Hebræus dial. 3. de 6 Amor. in princ. Amorem esse cupiditatem formæ tradiderunt.

Ex quibus definitionibus satis quidem constat, quidnam sit 7 Amor, sed cuius nam partis passio existat difficillimum fortasse est 8 determinare. Medici namquè illum inter cerebri affectus adnumerant. Paul. lib. 3. cap. 17. Auic. vbi suprà, & omnes practici in proprijs capitibus; & ità esse commostrat facultas læsa in ipso affectu, Ratiocinatio nimirùm ex fixa imaginatione in re amata, vel, vt cæteris doctis placet, ipsa Imaginatio; tam Rationem autem, quàm Imaginationem ad cerebrum pertinere, non est, qui dubitet.

9 Quòd verò Amor cordis passio sit, vel vulgus ipsum existimat, hìnc hominum corda ab Amore vulnerari, & sagittis confodi, & flammis exuri traditum. Testantur quoquè multa, Amorem cordis passionem esse, nempè suspiria quamplurima, & alij affectus cordis passionem subsequentes; quibus addo, ipsius affectus originem, 10 quæ non alia est, quàm spes; nam spes amorem, & desiderium rei cognitæ excitare videtur, Leo Hebræus vbì suprà propè med. spē autem ad Irascibilem, & Irascibilem ad cor pertinere manifestum est; à primo ergò ad vltimum Amor ad Cor ipsum pertinere videtur, quod & Marsil. Ficinus in Plat. Conuiu. orat. 7. cap. 2. testatur his verbis, Cordis autem morbo eam propriè insaniam fieri arbitramur, qua affliguntur ij, qui perditè amant; idemquè sentit Taurell. in comm. ad cap. 1. de Amore Arnald. Villan.

Galenus tamen 4. de Plac. Hipp. & Plat. cap. 1. & 6. class. 1. vo- 11 luit, Amorem esse motum concupiscibilis facultatis, & sic ad hepar pertinere; quod videntur etiàm annuisse antiquiores, amantem effingentes sub persona Titij, qui apud Inferos ab Apolline relegatus, ea pœna mulctatur, vt vultures ipsius hepar assiduè dilanient, & discerpant, dilaniatum autem illud denuò renascatur, ac sinè intermissione ab ijsdem vulturibus dilaceretur. hanc Amoris imaginem nobis illi dederunt, teste Lucret. lib. 3. de rer. nat. propè finem.

Sed Titius nobis hic est in amore iacentem,
Quem volucres lacerant, atquè exest anxius ardor.

Quam fabulam ex Homero Odiss. lib. 10. ad hanc ipsam opinionem adstruendam recitat Gal. vbì suprà cap. vlt. in fin.

In tan-

In tanto auctorum dissensu dicendum videtur, Amorem origi-
12 nari ab hepate secundùm id, quod Gal. docet, patet, quià desi-
derium quoddam est, vt iàm diximus, desiderare verò concupi-
13 scibilis facultatis passio est, cuius sedem hepar esse constat, quod
quidem veritatem habet, vbi simplex desiderium est, sed postquàm
ex eo desiderio Mens, & ratio læsionem sentiunt in cerebro sedem
14 figere non controuertendum, & idcircò quatenùs Amor natura-
lis passio est, ad hepar pertinet, quatenùs morbosa affectio ad ce-
rebrum, quià tunc tandem hæc passio præter naturam euadit, cum
amans adeò imaginatione hæret circà amatum obiectum, vt ex
ea tandèm in rationis errorem labatur. Et tunc quidèm compati
15 in ea passione cor, quis non videt? non solùm quià, cùm pars
primariò patiens princeps sit, cor illi consentit, sed quià ea est
melancholici humoris natura, qui præcipuè vitæ ipsi, ac cõsequen-
ter cordi contrarius, & inimicus est, vndè mœror, & męstitia, & su-
spiria multa, & anxietates, & alia symptomata ad vtramq. faculta-
tem concupiscibilẽ, scilicèt, & irascibilem pertinentia exoriuntur.

Non deerit tamen dubitationi locus, si Amoris naturam
16 intùs, & incutè quis inuestigabit, an rectè Amor inter insa-
nias adnumeretur, quià & experientia, & mille doctorum homi-
num testimonijs constat, Amorem non solùm Intellectui non obes-
17 se, sed illum mirum in modum acuere, ipsumquè hominem ele-
gantiorem, prudentiorem, & ex rudi, & hebeti subtilem, ac per-
spicacem, & ex indocto doctum reddere. ad quod probandum
satis sint pro multis, quæ adduci possent, quæ Plato docet in
Conuiuio, atquè illa præcipuè, quæ habentur in orat. Agath. in
his verbis. Hic Deus (Amor) Poeta est adeò sapiens, vt alios
quoquè Poetas possit efficere, quilibet enìm, licet anteà rudis,
Poeta euadit, cùm primùm Amor afflauerit; quin & honestiorem,
18 & iustum hominem reddere aptus est, quià omnis Amor hone-
stus, & omnis Amans iustus, vt idem Plato ibidem in orat. So-
crat. dicebat, & tantùm abest, vt Amor melancholiam pariat,
19 vt potiùs lætitiam afferat, tristitias, ac mœrores alijs ex caussis
enascentes solari, ac lænire possit, curis quietem indicere, om-
nia læta facere, vt lepidissimè Plautus in Cas. Act. 2. Scen. 3.

Omnibus rebus ego Amorem credo, & nitoribus nitidis
Anteuenire: nec pote quicquam cõmemorari, quod plùs salis.

Plusquè leporis habeat hodiè; coquos equidèm nimis
Demiror, qui tot vtuntur condimentis, eos eo
Condimento vno non vtier, quod præstat omnibus:
Nam vbì Amor condimentum inerit, quoiuis placiturum credo,
Nequè salsum prorsùs, nequè suaue esse potest quicquam, vbi Amor
Non admiscetur, Fel, quod est amarum, id mel faciet,
Hominem ex tristi lepidum, & lenem. Ego hanc de me coniecturam
Domi facio, magis quàm ex auditis, qui postquàm amo
Casinam magis inijcio mundicijs munditianti Deo, &c.

20 Prætereà Amor, & sensus omnes, & internos, & externos acuit; & de internis præter ea, quæ ex Platone iam adduximus, maximè idem edocere possunt quæ Franc. Petrarca in suis Liricis non semel cecinit, atquè illa præcipuè, quæ sub Amoris ipsius persona sibimet obijcit in illa Cant. quæ incipit,

Quell' antico mio dolce empio Signore.

st. 9. par. 2. cant. 7. in his carminibus.

Et per dir all' estremo il gran seruigio
Da mill' atti inonesti l' hò ritratto,
Che mai per alcun patto
A lui piacer non poteo cosa vile,
Giouane schiuo, & vergognoso in atto,
Et in pensier, poiche fatt' era huom ligio
Di lei, ch' alto vestigio
L' impresse al cuore, e fece il suo simile;
Quant' hà del pellegrino, & del gentile
Da lei tiene, & da me, di cui si biasma.

Et quæ ibi sequuntur, ac præter ea apud ipsum multa similia, qui otium habet legere poterit, præsertim in tribus illis cantionibus oculorum laudibus dicatis, & sunt huiusmodi rerum Poetarum carmina refertissima. 21 Sensus etiam externos amor perficit, & acuit, in cuius rei testimonium præter quamplurima, quæ adduci possent, & quæ tùm breuitatis caussa, tùm etiam ne in nugis tempus cōterere videar, relinquam, satis sint duo carmina doctissimæ Mulieris D. Margaritæ Sarrochiæ in sua Scanderbeid. cant. 18. st. 96.

Per

Per virtù natural sol l'occhio vede,
Et Amor fà, che parla, ode, risponde

Hæc licet vera sint, non tamen locum habent in quocunque
22 Amore, cùm is duplex sit, alter quippè rationalis, alius irrationalis; ea verò, quæ ad bonum tendunt de rationali intelligenda, cùm in posteriori tantùm absit, vt ea verificentur, vt potiùs his contrarijssima cuncta elucescant; hic enim is affectus est, de quo Phocylid. carm. 183.

Non enim Amor Deus est, sed affectus perniciosissimus omniũ.

23 is, de quo tot mala, tot facinora enarrantur, is, qui hominem omnibus bonis expoliat, omnibus è contrà malis imbuit; amore enim hoc irretitus homo omnibus, & internis, & externis sensibus orbatur, Leo Hebræus dialog. 3. de Amor. in fin. perit in illo omninò prudentia, deprauatur ratio, confunditur memoria, ac deniquè Intellectus ipse ad occasum vsquè ægrotat. quin nequè audit, neque videt, neque gustat, neque tangit, neque olfacit amans ea, quæ ad suum bonum tendunt, quæ verò ad proprium malum multò plus quàm par sit, & audit, & videt, & gustat, & tangit, & olfacit.

24 Perire verò prudentiam in Amante cuinàm dubium est? quandò id quotidiana experientia commonstrat, & Sapientes omnes attestantur, inter quorum testimonia notum est illud Hesiodi in Theogonia.

Domat in pectoribus animum, & prudens consilium;

Sed & cum prudentia ipsa deperit ratio, nihil enim aliud hic affectus est, vt diximus ex Plat. in Phędr. in princ. quàm cupiditas absquè ratione; quin etiam & cunctas animi potentias, atquè ipsius passiones Amor deuastat, deprauat, cõfundit, vt cõcinè satis Plaut. in Pœn. Act. 4. Scen. 2. sub persona cuiusdã adolescẽtis annuebat.

Credo ego Amorẽ primũ apud homines carnuficinã cõmentum;
Hanc de me coniecturam domi facio, nè foris quæram,
Qui omnes homines supero, atq. antideo cruciabilitatibus.
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in Amoris rota miser;
Examinor, feror, differor, distrahor, diripior ità
Nullam mentem animi habeo; vbi sum ibi non sum, vbi non sum, ibi est animus.
Ità mihi ingenia sunt, quod habet non habet iàm id continuò;
Ità me Amor captum animi ludificat, fugat, agit, appetit,

Raptat, retinet, iactat, largitur, quod dat, non dat, & ludit,
Modò quod suasit dissuadet, quod dissuasit iam ostentat.

Sed vndè obsecro clariùs patere potest, amantem omnem Intellectum, & prudentiam amittere, quàm ex ipso Amoris affectu? cùm 26 enim ipsius Amoris obiectum triplex tantummodò esse possit, (vt docebat Plat. in Conuiu. in orat. Socr.) Anima nimirùm, corpus, & vox, patet, quòd tribus tantummodò instrumentis hæc consequi 27 possumus; Amor enìm cum sit pulchritudinis desiderium, & pulchritudo in prædictis tantummodò rebus reperiatur, patet, quòd sola mente, solis oculis, solo auditu delectare potest, vt idem Plat. 28 ibid. & Leo Hebr. dial. 3. de Amore firmant. Amans verò, quià mente non constat finem suæ affectionis non cognoscit, & idcircò, si quandò re amata potiatur, summo studio, ac ardenti enixu quærit in amata id, quòd inuenisse se nescit, vndè Lucret. lib. 4. de Rer. nat. propè finem.

--- Etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum;
Nec constat quid primùm oculis, manibusquè fruantur;
Quod petiere premunt arctè, faciuntquè dolorem
Corporis, & dentes illidunt sæpè labellis,
Osculaquè affigunt, quià non est pura voluptas;
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere id ipsum
Quodcunquè est, rabies vndè illæ germina surgunt.

& cætera vide apud ipsum. Præ cunctis tamen deplorandũ in amo-29 re est, quòd voluntatem ipsam homini propriam, ac congenitam sibi seruire, subiectamquè esse cogat: licet enim Amor affectus voluntarius sit, et omninò ex arbitrio amantium fluens, vt testantur DD. Leo Hebr. dialog. 1. in princ. Hucher. de sterilit. cap. de 31 Philtris; cùm nemo amet inuitus, quod testatur ex Iureconsultis Paul. Grilland. de Sortileg. quæst. 3. nu. 18. tamen postquàm volẽs Amori subiectũ se fecerit Amans, vix deinceps in sua potestate est, (imò ne vix quidem, quià mentem amisit) vt se se ab eius vinculis extricare possit, vt idem Leo ibidem firmat, et lepidissimè cecinit Petrarca in Liricis par. 2. cant. 7.

Che vò cangiando il pelo
Nè cangiar posso l'ostinata voglia,
Così in tutto mi spoglia

Dili-

Di libertà questo crudel, ch'io accuso.

Et alibi,

Sì possent'è il voler, che mi trasporta
E la ragione è morta,
Che tenea'l freno, e contrastar no'l pote.

Quod autem summæ admirationi esse potest, illud profectò est, quod hæc prudentiæ, ac voluntatis exturbatio non modo in turpi, 32 ac belluino amore reperitur, sed etiam, vt testatur Leo Hebr. dial. 1. circà finem, in quocunque Amore, etiam honesto, ac perfecto locum habet.

Præter internos sensus, & operationes Intellectus, Amor, quod 33 non minori admirationi est, etiam externos corrumpit. nam visus sensu omninò expoliat, ad quod etiam si incassum quærātur aucto- 34 ritates, cùm res per se notissima sit, & id circò Amor non nisi oculis orbatus in picturis repræsentetur, tamen nō omninò præter rem non nulla sapientium testimonia adducemus, & 1. illud Plat. 4. de Leg. in princ. Occęcatur enim, inquit, is qui amat circà id, quod ab ipso amatur, vt iuxtà & bona, & mala malè iudicet, id quod suum est veritati semper pręferre oportere putans; quod etiam repetit in 35 lib. de Amicitia dicens, Quisquis amat hallucinatur, & cæcutit in eo quod amat, & Gal. apertissimè amantes hoc cæcitatis vitio detineri firmat in lib. de cognosc. curand. Anim. morb. cap. 7. classʃ. 2. & Comen. 4. in 6. de morb. vulg. tex. 10. classʃ. 3. Et ex Iurisperitis nonnulla ad hoc adducit Tiraq. de leg. Connub. l. 15. num. 36. atquè indè fit, quòd, vt Theocrit. Idill. 6. dicebat.

—— *Amori.*

Sæpè ò Polypheme quæ non pulchra sunt pulchra videntur.

Quod pluribus etiam cecinit Lucret. lib. 4. de Rer. nat. vbi quomodò amantes vitia, & deformitates amasiarum contrario omninò modo iudicent, quàm sint docet, dicens.

Multimodis igitur prauas turpesquè videmus.
Esse in delicijs, summoquè in honore vigere,

& quæ sequuntur, & notatu dignum est sensum illum in Amore 36 præ omnibus, & antè cœteros lædi, per quem ipse Amor excitatur, vt Arist. Moral. Nicomach. lib. 9. cap. 5. docet, & ibid. cap. 12. Inspicere, inquit, amore captis amabilissimum est, magisquè hunc sensum, quam cæteros eligunt, vtpotè cùm ex eo Amor, & ma-

37 ximè existat, & oriatur. Amans prætereà auditus sensum amittit,
38 nequè enim vllas admonitiones audit; gustum etiam deprauatum habet, nam, vt suprà ex Plauto dicebam, Amor.

Fel quod est amarum id mel faciet.

Et sine sensu viuit, ad quod facit illud Propertij lib. 2.

Hic primùm vidit sinè sensu viuere amantes.

sic etiam & cœteros omnes sensus amittit, vndè dormienti similis
39 efficitur Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cent.4.cas.327.& seq.num.1.
40 & 6. immò verò & vitam ipsam perdit, nam amans in alio corpore viuit. Plat. in Conuiuio Orat.1. & Leo Heb. ex Euripidis sent. dial.1.antè finem,& ex Iure consultis Tiraquell.de leg. conub.leg. 13.num.49.& seq. Oinotom.§.erat de successionibus num. 7. Mascard.de probat. concl.89. num.3. vol. 1. Nam vt Plaut. Bacchid. Act. 2. Scen. 2.

Anima est amica amanti, si ea abest nullus est.

42 viuendo igitur moritur, eodem Leone teste; ac præter hæc si quid deteriùs morte, atquè horribiliùs excogitari potest, id etiàm in amante reperitur, quippè qui ex homine in alterius animalis ex brutorum genere naturam degeneret, immò & in plantas; atquè omni sensu orbatam saxeam induit naturam; hoc enim illud est, quod veneficas quasdam apud Poetas,vt Circem,& Medusam, & alias apud Antiquos, & Alcinam, ac Armidam apud nostros homines in aues, in belluas, in pisces, in arbores, in saxa commutasse traditum est.

Ex quibus omnibus concludendũ iure est, quòd Amor præ cæ-
43 teris insanijs à ratione elongatur,& furori æquiparandus est,vndè Amantes non minùs, ac furentes ex Medicorum consilio, vt ab eo furore curentur,catenis, & vinculis coercendi, ac flagellis edomãdi. Gordon. in lil. par. 2. cap.20. Philon. lib.1. cap.11. Sauonar. tract. 6. cap. 1. rubr. 14.

Desiderabit autèm Iureconsultus, vt signa quædam afferantur hìc, ex quibus Amor probari possit, & ego vt iustissimo huic desiderio satisfaciam,libentissimè ea adducã,quæ à Medicis adducuntur,omissis interim nonnullis præsumptionibus, quæ huic negotio
44 inseruire pro Iurecõsultis possent,vt Mulieris pulchritudo, ex qua præsumitur Amor, Rota in nouiss. decis.338.nu.4.par.1.frequentatio viarum non consuetarũ, in quibus pulchra fœmina commore-

tur;

tur; consuetudo cum muliere; nàm vt Lucret. dicebat lib.4. in fin.

------ Consuetudo concinnat Amorem.

Indumenta elegantiora, vnguentorum, & odorum vsus antè minimè consuetus, maximè in ætate minùs conuenienti, vt in senectute, quandò hæc omninò sunt omittenda, vndè amico seni alter ille senex Plautinus id obijcit, vt amoris argum. in Cas. Act. 2. Scen. 3.

Senecta ætate vnguentis perlitus ignaue incedis?

hæc enim omnia simul iuncta facere possunt pro Iureconsultis aliquam Amoris præsumptionem.

45 Signa verò à Medicis adducta, quorum nonnulla enarrantur ab Heliod. lib. 4. hist. Aethiop. transacto principio, ex quibus ingeniosissimum Medicum Acastinum Chariclíæ amorem deprehendisse narrat, quemadmodùm etiam ex similibus signis lib. 3. Theogenis amor detegitur, sunt oculi caui, ac sicci sinè lachrimis, & conniuentes, licet Alihabb. Theor. lib. 9. cap. 7. in fin. tradat (quod no-

46 tabile est) Amorem inducere maciem in vniuerso corpore, præter quàm in oculis; at vndè hoc? an quià plurimi spiritus ad oculos cōfluunt, nimirùm quià inspicere amore captis amabilissimum, vt ex Arist. dixi? pratèr hęc suspiria adsunt luctuosa, facies cogitanti similis, ac mœstitia plena, corporis extenuatio, vigiliæ, inappetētia, in fletū, aut risum procliuitas pro aduersa, vel propitia amatæ mulieris voluntate; pulsus facilè alterabilis, præsertìm ad quamcunq. amatę apparitionē, vel auditionē, vel eius nominis pronūtiationē; sermones vel nulli, vel circà rē amatam, ac tandē facillimè, vel pro-

47 uerbij testimonio, Amor ex actibus præsertìm conijcitur, quod & insinuabat Franc. Petr. in Liricis par. 1. son. 22. his carminibus.

Altro schermo non trouo, che mi scampi
Dal manifesto accorger delle genti,
Perche negli atti d allegrezza spenti
Di fuor si legge, com' io dentro auampi.

& Torq. Tass. Cant. 1. sui magni Poem. st. 49. de Tancredo loquēs.

E ben nel volto suo la gente accorta
Legger potria, questi arde, e fuor di spene,
Così vien sospiroso, e così porta
Basse le ciglia, e di mestitia piene.

Hoc ipsum etiā Platina docuit in dial. cōtrà Amorē, Amor, inquit, est, mi stella, qui te cruciat, quod incessus tuus nunc tardior, nunc

conci-

concitatior, habitudo corporis prętèr consuetudinē ad maciem tē-dentis, pallidula facies, mobiles oculi, mens varia, crebra suspiria, cogitationes tuæ somniculosæ, etiàm te tacēte, perfacilè ostendūt. Sed qui plura Amoris signa scire desiderat practicos Med. adeat, ac peculiaritèr Auic. 1.3. tract. 4. c. 23. Gord. Valesc. Sauonar. locis citatis. Iason. Praten. de morb. cerebr. cap. 19. Lang. Epist. Med. lib. 1. Epist. 24. Forest. lib. 10. Obseru. 29. in Schol.

48 Ex his itaquè iàm manifestū fit, quòd, cum Amor amentia absolutè sit, omnia in Amantibus locū habere debent, quæ in Amentibus locū habent; absolutè enìm Iurecōsulti, ac iurè amantē furioso 49 æquiparant Glo. in §. 1. Inst. de success. subl. Menoch. de Arbitr. c. 326. n. 1. Farin. in prax. crim. lib. 3. par. 2. tit. 2. q. 98. caus. 13. n. 78. tom. 1. Caball. Resol. crim. Cent. 3. casu 223. nu. 28. Ricc. in pract. rer. quotid. for. Eccles. par. 1. resol. 424. n. 6. & idcircò quià Amo-50 rem iudicant esse passionē vehementissimā, ac cęteris perturbationibus vehementiorē, vt in Auth. quibus mod. nat. eff. leg. §. illud. collat. 6. Boer. decis. 23. n. 75. Mant. de coniec. tit. 19. lib. 11. n. 14. Roffred. Quæst. Sabbat. 17. n. 6. Alberic. in diction. verb. Amantes. Farin. vbì sup. n. 79. & dixi etiā sup. ex Phocyl. Amantē in delictis 51 excusant, & Amoris caussa delinquentem non modò mitiùs puniri volunt. Clar. lib. 5. q. 60. nu. 7. Farin vbì suprà nu. 80. sed etiàm 52 totalitèr excusant, quià amantem mulierem si suo amanti sui copiam facit, infamem ex ea causa minùs reddi contendunt. Ricc. in pract. for. Eccles. par. 1. resol. 424. num. 8.

53 Alia autem ex parte Amans à rebus gerendis eliminatur, tradit in terminis contrahendi societates, Felic. de societ. c. 7. n. 11. & eius 54 rei rationē in promptu habeo, amantē enìm prodigo similem esse quis non videt? ad quod faciūt ea Plauti carm. in Trin. Act. 1. Sc. 1.

—— Dedisti ne hoc pacto ei,
Gladium, qui se occideret, quod secus est, aut quid interest dare.
Te in manu argentū amāti homini adolescenti animi impoti,
Qui exædificaret suam inchoatam ignauiam?

sed iàm hæc de Amore dicta sufficiant, si modò illud admoneamus, hæc omnia locum habere in Amore, proùt species quædam Melācholiæ est, non in amore quocunque vt mediocri, & qui rationem non perturbat.

SVM-

S V M M A R I V M.

1 *Ebrietas frequentissima inter omnes dementias.*
2 *Ebrietas est malum spontè accersitum. & num.* 35.
3 *Ebrietatis insania multiplex.*
4 *Vinum varios in varijs temperaturis gignit effectus.*
5 *Ex ebrietate læditur princeps animæ pars.*
6 *Ebrius puero similis.*
7 *Intellectus deprauatio locum habet in consumata ebrietate.*
8 *Non procedunt in leuiter ebrio, quæ locum habent in vehementer ebrio.*
9 *Ebrietas fit, cùm sinè mensura bibitur.*
10 *Sinè mensura bibere, quandò dicatur. & num. seq.*
12 *In multa potatione, si non sit sinè mensura, modicùm læditur ratio.*
13 *Cur leuiter ebrij, potiùs quàm vehementer ebrij delirent.*
14 *Vera ebrietas à non vera quomodò distinguatur.*
15 *Ebrietatem difficulter cognosci, quomodò intelligatur.*
16 *Ebrietatis signa. & num. seq.*
18 *Ebrietas potiùs in viro præsumitur, quàm in muliere.*
19 *Fœminæ minùs ebrietate tentantur, caussam vide num. sequ. & num.* 21. *reprobatur num.* 22.
23 *Quæ debeant habere locum in ebrio, respectu læsionis mentis. distingue vt num. seq.*
25 *In ebrio, cùm in actu ebrietatis est, quæ locum habeant.*
26 *Ebrius non potest contrahere.*
27 *Ebrius nihil agere potest, quod homini sanæ mentis agere licet.*
28 *Ebrius non potest contrahere matrimonium.*
29 *Ebrius non potest condere testamentum.*
30 *Ebrius si actum prudentem faciat, ex proposito fecisse non est dicendus.*
31 *In præiudicialibus quæ procedant in ebrio.*
32 *Ebrius occidens non fit irregularis. contrarium ibi.*
33 *Ebrius mitiùs in delictis punitur.*
34 *Ebrius in delictis non excusatur à culpa.*
36 *Ebrietas lenit pœnam non tollit. limita vt num. seq.*

Ebrius

De Ebrijs. QVÆSTIO XI.

1 INter dementias & frequentior est, & præ cæteris detestabilis ea videtur, quæ ex Ebrietate contingit; hæc enim malum 2 spontè accersitũ est, & idcircò à Catone, quem refert Cel. Rhod. lib. 18. & à Seneca Epist. 84. Furor, seù insania voluntaria dicitur, & à Plat. in Timæo, animam cum corpore calefacere, ex quo ipsam aberrare, & à nobilissimo suo munere desciscere necesse est.

Quam multiplicis autem generis ea insania sit longum esset ex-3 plicare, quippè cum, vt firmabat Aristot. Probl. lib. 3. Probl. 1. & ex illo Duret. in Annotat. ad cap. 3. Holl. lib. 1. de morb. int. Vi-4 nũ varios in varijs temperaturis effectus gignat, vndè ex ebrietate interdùm similis frenesi delirium insurgit, aliquandò Melancholiæ, est etiam quandò fatuitatem excitet, obliuionem, ac veternum, quin etiam maniam, & furorem, de quibus omnibus vide Valesc. in Philon. lib. 1. cap. 8. hoc autem non modò pro varietate temperaturarum euenit, sed etiam pro humorum qualitate, qui

qui in corpore vigent: vino namquè vniuersam sanguinis massam calefaciente, ac perturbante, ex ea perturbatione plurimi vapores ad caput irrepunt, qui magis ad naturam humoris superfluentis, quàm ad alterius accedunt, ex quibus dehinc similes effectus produci necesse est, quales produci contingeret, vbi ex ipsismet humoribus insania per cerebri idiopathiam excitaretur.

Verùm enimuerò cuiuscunque rationis ea perturbatio, & agitatio humorum existat, notissimum est, ex ea lædi principem animi partem, Intellectum nimirum, ac Intellectui inseruientes facultates; & licet hæc Insania in Ebrietate contingens breuior sit, quià ex simplici vapore prouenit, longè tamen maior existit, quàm ea, quæ ex simplici, ac naturali humore melancholico excitatur: in hac enim leuiter aliquandò, & circà pauca quædam Ratio errare conspicitur, at in Ebrietate adeò perturbatur, & confunditur, vt rectè Plato testatus sit, 1. de Leg. in fin. Ebrium puero similem effici, in his verbis, Si quis Ebrietate exaturatus fuerit, nonnè ad eundem animæ habitum deuenit, quem habuit tunc, cum puer esset? quamobrèm & paulò post subdit, Ebrius bis puer, non ergò solùm senex. magis ad viuum eam mentis perturbationem in Ebrio expressit Theogn. carm. 480. sic inquiens.

5

6

Quisquis autem præterierit potus modum, non ampliùs ille
Suæ ipsius linguæ compos est, nequè mentis,
Loquitur autem infinita, quæ sobrijs videntur turpia,
Veretur verò faciens nihil, qundò Ebrius fuerit,
Antè qui erat sapiens, tunc stultus est.

Sed ad hoc quid plura testimonia congerimus, docente hoc ipsum quotidiana experientia? At hæc locum habere in consumata Ebrietate sciendum est, in qua quidem omnem rationis vsum adimi, vel ipsi Iureconsulti testantur Damohud. in Enchirid. rer. crimin. cap. 87. num. 19. in leui enim Ebrietate, vel leuiter, vel parùm admodùm mentem lædi constat, & idcircò non procedunt in leuiter Ebrio, quæ in maximè Ebrio locum habent de mente Iureconsultorum. Menoch. de Arbitr. lib. 2. cap. 326. num. 7. Caball. Resol. crim. cent. 3. cas. 297. num. 16.

7

8

9 Cum autem tunc consumata Ebrietas fiat, cum sinè mensura bi-
10 bitur, notandum, quòd non accipiendum est tàm stricto modo, quem sinè mensura bibere, quàm acceptum est in cap. Quandò.

dist.

dist. 44. vbi sinè mensura dicitur bibere, qui vltrà trinam vicem bibit in prandio, aut cœna, vel qui vinum non temperat, vt in capit. à crapula. de vit. & honest. Cleric. Ripa in l. Generaliter. C.
11 de reuoc. don. sed tunc sinè mensura bibere aliquē dicendum est, cùm ex vini copia in ebrietatem labitur. immò in casu nostro, nequè tunc dici posset, quem sine mensura bibisse, cùm iam ex copiosiore potu alacrior se ipso, & magis cōsueto lætabundus appareret, aut in animi naturales passiones procliuior, vt in Iram, lætitiam, tristitiam, petulantiam, audaciam, & huiusmodi. In his ergò, inquam, immoderatis potiùs compotationibus, quàm ebrie-
12 tatibus, vel nullum detrimentum, vel satis modicum patitur ratio; quæ tamen in consumata ebrietate exilium patitur, Bald. in cit. cap. A crapula num. 1. licet Aristot. probl. sect. 3. probl. 2.
13 quærat, cur non qui vehementer, sed qui leuiter se inebriarunt delirent. nos tamen nequè de leui, nequè de vehementi ebrietate diximus, non errare in illis mentem, sed solùm de excalfactione quadam ex vino, quæ similis est leuiusculæ ebrietati.

14 Sed ex quibusnam signis cognosci, ac distingui poterit vera ebrietas, à non vera, vel à prædicta excalfactione ebrietati simili, & vehemens à leui? Ripa vbi suprà num. 80. & Io. Bernard. Diaz.
15 in pract. Canon. cap. 77. litt. B. difficulter dicebant cognosci posse ebrietatem; sed fortasè de leuiori intelligebant, nam consumata ebrietas satis se ipsam etiam non aduertentibus prodit.

Hipp. 2. præd. text. 8. quem refert ex Iureconsultis Barbos. de
16 offic. & potest. Episc. Tit. 2. Gloss. 11. num. 6. par. 1. Ebrietatis signa hæc afferebat; sudorem nimirùm consueto copiosiorem, respirationem difficiliorem, corporis grauedinem, & humectationē
17 alacritatem, aut eius loco modicum capitis dolorem. affert prætereà idē Barbosa ex Gal. & Arist. alia signa, quæ omnibus ebrijs communia, non propria cuiquè sunt, vt tremorem, vertiginem; vndè Iuuen. Sat. 6.

—— Cum iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exurgit mensa lucernis.

visus geminationem, vt ex superiori Iuuen. carmine, & Nicandr. in Alexiph. in princ.

—— Apparet geminum quodcunquè videtur,
Sicut nocte solent, qui vina bibere meraca.

d

de quibus Arist. citata sect. 3.problem.quæst.10. & Fracast. lib.2. de Intell. præter hæc inter alia signa connumerat lachrimas,quod videtur signum præ cæteris frequens, vndè Vlisses apud Homerum in Odiss.

Dicat autèm lachrimas spargere victum me mentibus vino. cuius rei quoquè rationem idem Arist. ibid. probl.23. quærebat. addit linguæ incontinentiam, balbutiem, in risum procliuitatem, importunam locutionem, vt suprà ex Theognide.

Loquitur autèm infinita, quæ sobrijs videntur turpia.

Nos his adijcere possumus inflationem venarum capitis, ipsiusquè rubedinem, ac grauedinem, propensionem in somnum, desidiam, stupiditatem, frequentem oscitationem, & similia; nam difficillimum est omnia recensere: non omnia tamen in omnibus, nequè omni tempore, nequè in omni ebrietate conspiciuntur, sed alia in alijs, ac alijs temporibus, vt iàm annuimus; cùm varia in varijs appareant, non modò ex caussis suprà commemoratis, nimirùm ex temperamento,humorum qualitate, & copia, ætate, & huiusmodi, sed etiàm ex temulentiæ gradu, ex vini quantitate, & qualitate, ex ebrij natura, & consuetudine, ex capitis, & stomachi debilitate, ac virtute.

Sed hìc pro Iureconsultis notandum, quòd ebrietas potiùs præ-
18 sumitur in viro, quàm in muliere, & ratio est, quia fęminæ multò minùs ebrietate tentantur, quàm viri, quod ex Aristot. tradit Fo-
19 rest. lib. q. Obser.28. in Schol. proponit hanc quæstionem ex eodem Arist. Macrob. Sat. lib. 7. cap. 6. pro Philosophis ratio est
20 quærenda,quam illi talem reddunt,nimirùm quòd ab humiditate temperaturæ fœmineæ dilui vinum contingit,quod ridiculum mihi videtur, cùm vinum non accersat ebrietatem sua siccitate, sed potiùs caliditate, ac tenuitate, & multa euaporatione ad caput. Ego
21 puto ob naturalem mulierum consuetudinem, quæ vt plurimùm parùm, ac minùs bibunt, quàm viri id contingere, nam mulierculas bibaciores facillimè inebriari, & notaui ipse, & quicumquè volet experiri facillimè poterit: at si ratio ab illis tradita valeret, multò magis locum haberet in senibus, in quibus multa humiditas excrementitia abundat: tametsi Tiraq. inter Iureconsultos de leg.
22 Connub.Glos.1.par.q.nu.210.reprobet hanc nostram assertionẽ, nequè enim ob id, quòd magis continentes sint, minùs inebriari

mulieres contendit,sed ob rationes,de quibus ibì per eum ex Plutarcho, & alijs desumptas, quæ tamèn nihil magis, quàm superior mihi probantur.

Sed videndum iàm quænam habere locum debeāt in ebrio re-
23 spectu oblæsionis mentis, quæ in eo contingit, quæ non; ac primò ex mea sententia, quam dehìnc Senecæ auctoritate in Epist.num. 83. & Baldi confirmaui in citato cap.à crapula. nu.1.de vit.& ho-
24 nest. Cler. distinguendum est: nam vel agimus de ebrio, cùm in actu ebrietatis est, vel de eo, qui facilè, ac frequenter inebriatur, qui ebriosus, & vinolentus dicitur. In ebrio cum ob ebrietatem
25 extrà mentem est, omnia procedere debent, quæ in verè demente procedere solent, & idcircò non potest vllo modo contrahere, &
26 si contrahat, contractus est ipso iure nullus.Ripa in l.Is,cui bonis.
27 nu.21. ff.de verb.oblig.nequè quicquā agere potest, quod homini sanæ mentis tantùm permissum sit. id.Ripa in l. Generaliter.nu. 76. C.de reuoc. don.specialiter autèm non permittitur contrahe-
28 re matrimonium, quià consensu caret. Couarr. Relect. in Decr.
29 par. 2. cap.2. nu. 9. nequè testamentum condere, Bald. vbì suprà num. eodem. quoniàm verò ebrietas vnicam habet accessionem,
30 nequè enim intermittit, quousquè terminetur; idcircò non potest præsumi in ebrietate positum, etiam si actum faceret, quem quilibet fecisset sanæ mentis, illum ex proposito fecisse, & sic non teneret.

31 Porrò in præiudicialibus idem procedere in ebrio actu, quod in
32 demente notum est, quià ebrius occidens non fit irregularis, Couarr.vbì sup. Farin. Fragm.crimin. par.2. lit.I. nu.422. quam opi-
33 nionem veriorem putat,quàm contrariam. In delictis quoquè mitiùs punitur. l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re milit. Bart.in l.Respicien. §.delinquunt. ff. de pœnis. Couarr. in cap. si furiosus de homic.Relect.par.3.§. vnico.nu.111. Farinac. pract.crim.lib.3.
34 q.93. nu.1.& 3. par.2. Differt in hoc vno à demente ebrius, quià in delictis non excusatur à culpa. Rip. vbì sępè n.79. Lud.Montal. de reprobat. sent.Pil.dub.1.sub nu.4. Caball. de omni gen. homicid. nu.188. Arist. tamèn 2. Polit. cap. vlt. quem citat Barbos. de off. & pot. Episc. tit.2.Glos.11.nu.6.par.1. non modò non excusat ebrium vllo modo, cum delinquit, sed maiore pœna afficiendum esse vult, si quem læserit, quàm, si idem fecisset extrà ebrietatem,

cui

cui ſententiæ & fauent multi Doctores, quos recenſet Caball. Re ſolut. Crimn. Cent.3. caſ.297. num. 8. & 9. & ego libentèr aſſen-
35 tirer, cùm, vt in principio huius quæſtionis dixi, Ebrietas malum ſit ſpontè accerſitum, & voluntaria quædam Inſania. & ideò pro diluenda hac Auctorum diſcordia, rectè dixerunt alij Iureconſulti,
36 ebrietatem lenire, ac diminuere quidèm pœnam, non excuſare tamèn omninò delictum. Damohud. in Enchirid. rerum crimin.
37 cap.60. num. 23. ſed & hæc opinio limitatione indiget, non enim habere locum debet, niſi in eo, qui ſua culpa inebriatus eſt, non in eo, qui per errorem, vel alterius fraudem, vt tradunt Doctores, Ripa in citata l.generaliter, num.79. Menoch. de Arbitr.cap.326. nu.8.lib.2.Caball. vbì ſuprà nu. eodem. & in Reſolut. crim.Cent. 3. ibidem num. 10.

38 Nō iniuria quoquè repellitur ebrius, dùm in actu ebrietatis eſt, à teſtimonio dicendo. Ripa vbì ſuprà num.76. & in Reſp.nou.201.
39 nu.9.adde tu non poſſe illum teſtari, de ijs etiàm cum extrà ebrietatem eſt, quæ ebrius vidit, quià ebrio nullus eſt ſenſus, & princeps pars in illo omninò læſa reperitur.

40 Cœterùm Ebrioſus non videretur ab homine ſanæ mentis diſtinguendus, & idcircò omnia ſuo arbitrio gerere poſſe permittendus, quæ cœteri ſanæ mentis homines gerere permittuntur.
41 Ripa, tamèn, vt dixi, Ebrioſum repellit à teſtimonio dicendo, & exiſtimo illum non de Ebrio in actu intellexiſſe, ſed de eo, qui facilè inebriatur, & hoc non omninò prætèr rationem, quippè cum qui ebrietati ſtudent, etiàm memoriam amittant; ex vini enìm
42 multa potatione frigidi morbi plurimi pullulare ſolent, quàmuis vinum natura calidum ſit, docente Gal.lib. de ſymptom.cauſſ. quē adducit Foreſt. Obſeru. lib. 9. Obſeru. 27. in Schol. Leuin.Lemn. de occult. natur. mirac. lib. 2. cap. 17. intèr hos autèm morbos præcipuum locum tenet, ac frequentior apparet fatuitas, & memoriæ lapſus, vt experientia docet, & teſtatur Plin. lib. 14. hiſt. nat. cap.22. in his verbis. Poſtera die (ab ebrietate) ex ore halitus fętidi, ac ferè rerum omnium obliuio, morſquè memoriæ. & apud Macrob. in ſomn. Scip. lib. 1. cap. 12. Ebrietatis comes dicitur obliuio. Cum ergò rectam rerum memoriam Ebrioſus conſeruare non poſſit, iure repellendus à teſtimonio dicendo. Fortaſsè etiam
43 & Ebrioſo curator dari debet, quià ex eadem cauſſa mens friget,

 & ad

& ad propria negotia agenda minùs sufficere potest. Ripa in l. Is, 44 cui bonis, num. 24. ff. de verb. oblig. Vtrum verò Ebrietas præbeat diuortio caussam, si quis interroget, dicendum, hoc non 45 habere locum in omni casu, sed in eo solùm, in quo is, qui frequenter inebriatur, furiosus in ebrietate euaderet, & vxorem percuteret, ità vt periculum esset, nè illa de vita periclitaretur, ità fuisse decisum in Curia Archiepisc. Neapol. testatur M. Ant. Genuens. cap. 21. num. 12.

46 Dubitari etiàm potest an Ebriosus resignare possit beneficia; nam Sarn. quæst. 10. col. 1. regul. de Infirm. resign. adductus per Paris. de Resignat. benefic. libro 3. quæst. 8. num. 22. negauit 47 Ebrium resignare posse, quod tamen non admittit Paris. qui de Ebrio intelligit, cùm Sarnus fortasè de Ebrioso intellexerit: ratio enìm à Parisio adducta de Ebrio, cessat proculdubiò in Ebrioso. videant ergò, quibus id curæ esse debet, an licitè Ebriosus resignare permittatur.

48 An autem Ebriosus ab officij publici administratione remoueri debeat, dubitatur immeritò, cùm & Clericum, & Doctorem Iureconsultum, & Medicum, & Militem ab eorum munijs exercendis prohiberi, si Ebriosi sint, tradat Ripa in d. l. Generaliter. 49 num. 73. & sequ. Quod verò Ebriosus etiàm irregularis euadat, tradit Nic. Plouius de Irregul. num. 2. licet contrà hanc opinionem faciant ea, quæ suprà adduxi num. 32.

50 De termino deniquè Ebrietatis potest non leuis esse dubitatio, scilicèt, quanto tempore dicatur quis in Ebrietate ità esse, vt in eo procedere debeant ea, quæ suprà retulimus. & licet no- 51 tissimum sit, & à Gal. adnotatum. 5. Aphorism. 5. Ebrietatem non solui æqualiter in omni homine, tamen etiàm si citiùs, quàm tertio die soluatur in multis, ab ebrietate semper mens languet, ac 52 stupet, nequè tàm citò ad suum pristinum vigorem reuocatur. 53 Ego nõ minori spatio, quàm trium dierum generaliter solui ebrietatem dixerim, præsertìm ad effectum, vt ad integram mentis sanitatem redijsse Ebrius dici posset; loquor autèm non de leui, sed de consumata Ebrietate; sed fortasè rectè Iudicis arbitrio dijudican- 54 dum relinqui posset, quãdò in hoc, aut illo homine pręsumi potuerit, solutam fuisse Ebrietatem, addito Medicorum iudicio; nàm vt diximus multi sũt Ebrietatis gradus, cuius magnitudinem ex gra-

uitate

55 ... ex ... symptomatum commensurare par est, vt ex magnitudine delirij, ex obmutescentia, ex sopore, ac stertore, ex spirandi difficultate, ex rectricis facultatis oblęsione, & similibus.

Restat tandem, vt vnum quid, dignum, quod in medium afferatur, annuamus: præter vinum enim notum est, multa esse, quæ 56 ebrietatem inducunt, quæ recenset Schench. Obseru. suar. lib. 1. tit. de ebriet. vbi pleraquè etiam habes, quæ ebrietati resistunt, & 57 vini vel perpetuum, vel longum odium inducunt. Sed inter alia populis quibusdam in vsu cereuisia est, de qua Leuin. Lemn. lib. 2. de occult. natur. mir. cap. 19. tradit, quòd non vno, eodemquè modo inebriat, vt vinum, quià hoc anteriores cerebri partes, Cereuisia magis posteriores lædit. hoc tamen nihil differentiæ ponere debet inter vnam, & aliam ebrietatem respectu oblæsionis intelle-58 ctus, cum in vtraque pariter lædatur, quemadmodùm etiam dicẽdum est de alijs ebrietatibus à quocunquè alio potu, vel comestione contractis.

S V M M A R I V M.

1 *In somno mens deprauatur.*
2 *Dormiens furioso similis, & absenti æquiparatur.*
3 *Vix viuere dici potest dormiens.*
4 *Dormiens mortuo similis.*
5 *Mortuus peccare non dicitur, sic nequè dormiens.*
6 *An dormiens in somno loquens possit contrahere, &c.*
7 *Dormientes vt insani habendi.*
8 *Dormiens nequè contrahere, nequè se se obligare potest.*
9 *Dormiens voluntate caret.*
10 *Noctambuli qui.*
11 *Noctambulus occidens, vel quocũq. modo delinquens, an excusan.*
12 *Dormiens occidens à pœna excusatur, distingue vt num. seq.*
14 *Quæ concurrere debeant, vt delinquens in somno à pœna excusetur.*
15 *Præcedente insigni animi passione dormiens faciliùs delinquit circà præmeditata.*
16 *Dormiens etiã ex antecedenti passione delinquẽs mitiùs punitur.*

17 *Quòd absquè voluntate fit, vel nullo modo, vel mitiùs punibile est.*
18 *Hominum malitia multa.*
19 *Consuetudo surgendi ex lecto probanda in delictis à dormiente commissis.*
20 *Impedimentum non affuisse delinquenti in somno probandum.*
21 *Dormiens, si delinquat, actionẽ de facile factibilem fuisse probet.*
22 *In somno delinquens, si ratum habeat in vigilia id, quod dormiẽs patrauit, ordinariæ pœnæ subiicitur.*

De Dormientibus, & Noctambulis.

QVÆSTIO XII.

1 IN somno quoquè mentis occasum, seu potiùs errorem, ac deprauationem euenire certò certiùs est, quia tamen naturalem causam habet, somnum nimirũ, in quo Anima penè omninò quiescit, & ab omnibus suis munijs exercendis, vel penitùs vacat, vel maxima ex parte, naturalis quædam dementia ea esse dici potest, 2 vndè Iure Legumperiti etiàm dormientes inter dementes connumerant, eos enim furioso, & absenti æquiperant. Couarr. in cap. si furiosus, de Homicid. Relect. par. 3. §. vnico. num. 6. Menoch. de arbitr. lib. 2. cas. 327. num. 5. Caball. in tract. de omni genere homic. num. 182. ex nostris quoquè Arist. 5. de Gener. Anim. cap. 1. somnum ex sua natura talem esse dicebat, vt animal inter esse, & non esse constituat, & viuendi, ac non viuendi esse interliminium 3 docuit, vndè vix viuere dici potest, qui dormit, quod manifestè docuit Plat. 7. de leg. cum inquit, Nullus enim dormiens alicuius est pretij, nihilò magis, quàm is, qui viuus non est, quamobrèm 4 absolutè mortuo similem faciunt Iureconsulti, Menoch. vbì suprà, 5 & idcircò quemadmodùm mortuus peccare non dicitur, sic neque dormiens. Glo. in cap. Testamentum 6. di. & D. Thom. apud Menoch. vbì suprà. Similitèr etiam dormiens iniuriam facere non dicitur, quemadmodùm nec irrationalia bruta. Dec. in l. & vim. nu. 28. ff. de Iust. & Iur. Quia tamen nonnulli sunt, qui dormientes etiàm loquuntur, & de negotijs diurnis sedulò agunt, quinimmò & interrogati interdùm ad rem respondent, quod experientia firmat, & notat doctissimus Petr. Sal. de aff. partic. cap. 18. dari casus

ſus poſſet, quòd tales in ſomnis contractui conſentirent, ſe ſe obligarent, aut delicta propria confiterentur, vt eueniſſe interdùm teſtatur Lucret. lib. 5. de rer. nat. in ſequent.

Quippè vbi ſe multi per ſomnia ſæpè loquentes,
Aut morbo delirantes procraxe ferantur,
Et cælata diù in medium peccata dediſſe.

6 Et tùnc dubitari iure poſſet, an contractus valeret, & actus quilibet ab ijs factus teneret, & confeſſio etiam ipſis præiudicaret: & ratio dubitandi eſt, quià conſtat in illis adhùc mentem vigilare, & ratiocinatricem partem ſua munia obire, quod ab effectu probatur. tamen, licet hoc vtcunquè veritatem habeat, dormientes 7 vt verè inſani habendi ſunt. Damohud. in Enchirid. rer. crimin. 8 cap. 84. num. 10. vndè nequè contrahere, nequè ſeſe obligare, nequè conſentire, nequè quoduis negotium gerere poſſunt, quinimò ex his etiam deduci poteſt, confeſſionem in ſomnis factam illis nullo modo nocere poſſe, nequè etiam ad inditium capeſſendum. ratio eſt, quòd licet in ſomnis ob ſpirituum tenuitatem, ac puritatem, & excedentem calorem homo ea facere, ac dicere videatur, quæ extrà ſomnum faceret, & diceret, & ratio videatur 9 ſui iuris eſſe, tamen verè ſopita eſt, & dormiens voluntate caret, ità vt nequè loquatur, nequè faciat quod Mens, & Voluntas facecere, ac dicere dictaret, ſed proùt Phantaſia varias rerum imagines rationi offerens ex ijs etiam ea, quæ nequè ſunt, nequè vllo modo fuere dormientem interdùm effutire cogit.

Non modò verò ſunt ex dormientibus, qui loquantur, & ad rem reſpondeant, ſed qui è lecto interdùm exurgant, domeſtica negotia gerant, fores aperiant, indumentis conſuetis ſeſe muniant, arma quoquè capeſſant, & obuios quoſquè, quos vel inimicos imaginantur, vel cùm quibus rixari ſe putant, offendant, & alia etiam patrare ſoleant, quæ longum eſſet enarrare; quorum hiſtorias, qui perlegere cupiunt, adeant Schench. in Obſeru. lib. 1. tit. de Noctambulis; & Iureconſunti habent hiſtoriam cuiuſdam Piſani apud Bart. in l. vt vim. ff. de Iuſt. & Iur. nu. 5. & alios caſus apud Damohud. vbì ſuprà num. 12. quæ quanam ratione fieri poſſint, ſi ſcire quis deſiderat, videat Andr. Laur. lib. 4. Anatom. quæſt. 12. cuius verba recitat Martinus Delrius libro 1. Diſquiſit. Magic. quæſt. 3. vbì & ipſe plura habet; alia permulta videre licet apud Leuin.

Lemn. de Occult. Natur. mirac. libro 2. capit. 5.

10 Hos Medici, ex eo quòd nocte ambulent, Noctambulos vocamus, de quibus peculiaris quæstio esse potest: nam proponitur cõmuniter à Doctoribus dubium, an scilicèt aliquis ex his hominem
11 occidens, vel quoduis aliud delictum cõmittens puniendus sit, vel potiùs excusandus; an item irregularis euadat, si quid patrauerit irregularitatem inducens.

Nonnulli Doctores, inter quos specialitèr vidi Couarr. loco nupèr allegato, & Barbos. de off. & potest. Episc. alleg. 28. nu. 13. par. 2. absolutè dicunt, dormientem, si quem occiderit, à pœna homi-
12 cidij excusari, & ex eo delicto irregularitatem non incurrere, quibus assentitur Farinac. Fragm. crimin. par. 2. littera I. num. 419. Prudentèr tamèn tàm supradicti Doctores, quàm Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cas. 327. & Carrer. in pract. crim. § circà nu. 25. & adducti ibì per eum. & Caball. de omni gen. hom. num. 182. &
13 seqq. distinxisse mihi videntur, cum etiàm casum dari posse volunt, in quo quis dormiens aliquem occidens, vel aliud simile delictum committens, & puniendus sit, & irregularis ex ea causa euadat, quod proculdubiò tunc habebit locum, cum hæc omnia
14 simul concurrent: primò quòd talis occidens assuetus fuerit, ac sciuerit, se in somnis surgere, & arma capessere, & obuios petere, & vulnerare. Menoch. vbì suprà num. 4. Secundò, quòd præcesserit vehemens animi passio, ex qua potuerit faciliùs hoc euenire, vt surgeret, & cætera, vt si rixatus fuisset, & ira vehementi commotus, præcipuè contrà occisum; vel si amore detentus alicuius fęminæ, vel puellæ fuerit, ac illo quidèm vehementissimo, ex quo non modo eius potiundi desiderio mirum in modum flagrauerit; sed etiam summo studio, ac cogitatione frequentissima modum quæsierit, quo illa potiatur. si ergò tunc in eadem domo casu quodam commoraretur tàm inimicus, quàm fœmina, aut puella his iàm firmis imaginationibus, & phantasmatibus irritatus, faciliùs potuit & inimicum occidere, & puellam constuprare, etiam dum adhùc somno detineretur, cum hæc faciliùs eueniant præcedente insigni animi passione, vt testatur Petrus Salius vbì suprà.

Tertiò, quòd non obstante præcedente rixa, vel odio, seù desi-
15 derio, & amore puellæ, tamen hic sibi non cauerit, sed prudens, ac sciens in eadem domo, aut in eodem cubiculo dormierit, vbì vel

inimi-

inimicus, vel puella commorabatur, nequè ob hanc commoditatem arma abſconderit, ſeù alio quocunque modo ſe cuſtodierit, cum tamen poſſet, nè in tale delictum laberetur. ità Doctores omnes ſuprà citati in locis præallegatis.

His ergò ſimul concurrentibus ob præcedentem voluntatem, & animi deliberationem, ſi dormiẽs quem occidat, aut quid aliud faciat de Iure punibile, aut irregularitatem inducens, & puniri
16 poterit, & irregularis fiet; licet mitiùs in tali caſu agi debeat ob rationis defectum, quæ vt ſuprà dixi, in ſomnis non eſt ſui iuris, vt patet; nam præſupponi debet, quòd etiam ſtante ſummo deſiderio occidendi inimicum, vel puella potiundi, tamen potuerit ille, ratione ſui iuris exiſtente, deſiderium illud coercere, & ſe ſe à tanto delicto patrando abſtinere; ſed quià voluntas non erat libera, idcircò citrà illam operatur dormiens, Damoud. in Enchirid. rerum crimin. cap. 59. nu. 5. Caball. in tract. de omni genere homicid. num. 183. & non intelligit quid agat, vt ex noſtris tradit Nancel. in Analog. Microc. ad Macr. lib. 3. cap. 8. quod ve-
17 rò abſquè voluntate fit, vel nullo modo punibile, vel mitiùs puni-
18 bile eſt. Sed quià malitia hominum multa eſt, & ex hoc poſſet quis dormientem ſe fingere, & inimicum occidere, vel aliud quid ſimile patrare, videndum eſt, quænam teneretur probare is, qui diceret, ſe dormientem deliquiſſe, vt à culpa ſimul, & pœna ex-
19 cuſaretur. Primò ergò probare debet concludenter conſuetudinem ſurgendi è lecto, & ambulandi per cubiculum, & ſimilia his gerendi, quæ delinquentem geſſiſſe conſtat; nequè enim veriſimile eſt, hoc in non aſſueto tam de facili potuiſſe accidere; nã & ij ipſi, qui aſſueti ſunt, non ſubitò, ſed paulatim aſſueſcũt, neq. potuiſſet inaſſuetus tã ſedulò arma capere, inimicũ petere, & huiuſmodi.

20 Secundò probare debet, nullum ſe potuiſſe habere impedimentum in accedendo ad lectum, vel cubiculum occiſi, vel puellæ conſtupratæ: ſi enim conſtaret aliquid impedimentum intereſſe potuiſſe, vt ſi portas aperire debuiſſet, quæ tamẽ cum difficultate paterent, aut ſi facile euentu fuiſſet, illũ pedem in obuia obſtacula offendere, tùnc non ſufficienter ex mea ſententia probaret, ſe dormientem deliquiſſe: nam Galen. 2. de mot. muſcul. cap. 4. claſſ. 1. cũ narraret, ſe ſe dormientẽ per ſtadiũ ambulaſſe, ſaxũ ſe offendiſſe dicebat, ex quo excitatus eſt, vndè, inquit, ille, id in cauſa eſt,

quòd

quòd tales, qui dormientes ambulant, vel ſurgentes aliquid agunt, non poſſunt longo tempore progredi, quià minimè poſſibile eſt, viam illos nanciſci ità planam, vt ſinè vllis offendiculis exiſtat; sic etiam nequè quicquam gerere dormientes poſſibile eſt, quod multum temporis ſpatium requirat, aut multos actus, quià impoſſibile eſt eos inter agendum aliquid non offendere, quod illos à ſomno poſſit excitare.

Et ob eandem etiam cauſſam probare teneretur hic, ſi arma cęperit, ſe habuiſſe arma prompta, aut in muro vicino appenſa, nequè multo ſtudio indiguiſſe ad illa capeſſenda, quià ſi multo labore, ac induſtria vti oportuiſſet, facilè erat inter laborandum, vt à ſomno excuteretur. nequè omnia fortaſsè arma ob id ipſum in vſum trahere potuiſſe credendum eſt, ſed tantummodò ſimplicia, & quæ facili negotio tractantur, aliter enim ſi non tàm de facili tractari potuiſſent, vt ſi eſſet armorum genus, quod ſclopettum, ſeù arcobuſium vocãt, quæ nonniſi ſummo ſtudio tractari poſſunt, ſuſpicionem peccati augebit, ac in ſumma quamcumquè actionem 21 dormiens fecerit, de facile factibilem fuiſſe probare delinquens 22 debet. Quòd verò in ſomno delinquens ordinariæ pœnæ ſubijciatur, quandocunquè ratum habuit in vigilia id, quod in ſomno fecerit, docet Menoch. & DD. ab eo citati, vbì ſuprà num. 8.

S V M M A R I V M.

1. *Soporiferi affectus rationem turbant.*
2. *Inſania fit in ſoporiferis affectibus.*
3. *Imaginationem non errare in affectibus ſoporiferis.*
4. *In ſoporiferis affectibus, vt in cæteris dementijs proceden.*
5. *Soporifero affectu detentus ſi actum facit prudentem, non tenet ille actus.*
6. *Actus in affectibus ſoporiferis celebrati non tenent. diſtingue, vt num. ſeq.*
8. *Principium morbi quid.*
9. *Morbi augumentum quid.*
10. *Comatoſi in duplici differentia.*
11. *Comatoſi ſi actum prudentem faciant irritus eſſe non debet.*

Qui

De Lethargicis, Comatosis, Caroticis, omnisquè generis Somniculosis. QVÆSTIO XIII.

PRoximæ ab insania, quam naturalem esse diximus, quòd à somno caussa nimirùm naturali dependeret, aliæ sunt, quæ inter minimè naturales adnumerandæ, quòd ab innaturali somno originem ducant. Hæ, licet vnius, eiusdemquè speciei penè sint, quòd in symptomatibus, & modo vniuersali affligendi cōueniant, nō nihil tamen inter se in particulari euariāt, variantibus etiā affectibus, ex quibus illę dependentiam habent: in hoc tamen coincidunt, quòd omnes non rationem tantùm deuastant, sed quamcumquè etiam humani Intellectus facultatem, ac virtutem, vt existimatiuam, & memoriam. Fiunt huiusmodi insaniæ in his affectibus, scilicet Lethargo, Caro, & Comate, in quibus omnibus ægri profundissimo somno detinentur, ità vt vix vllo modo excitari possint, & excitati illicò, ac sinè mora in eundem somnum relabuntur, pereunte omninò in ipsis ratione, ac Memoria, & salua tantùm fortasse Imaginatione; quam tamen nescio vndè habeant Medici in his aberrare; quis enim eorum est, qui sciat, quæ nàm imaginetur is, qui profundo somno detinetur, si neque ab illo excitatus vllam memoriam præteritorum conseruat? At, inquies, Medici per coniecturas id assequi possunt, & ex discursu rationabili. ego verò & ex coniecturis, & ex rationibus contrarium venari possum. sed quoniam ea res nullius momenti pro nunc mihi videtur, dictis eorum libens acquiescam.

In his igitur omnibus insanijs hiscè morbis superuenientibus, cuncta veluti in cæteris dementijs, ac insanijs procedere debent, habendiquè sic affecti tanquàm mortui; si modò addamus, regulam illam, quòd actus, quem quilibet sanæ mentis faceret, etiàm in demente teneat, in his casibus locum non habeat; vndè quotiescunquè Medici, qui de specie infirmitatis deponere debent,

ex qua

ex qua quis laborauerit, vel ex qua tandèm obierit, affirment eam fuisse ex harum genere, quas commemorauimus, Lethargum, scilicet, vel Carum, vel Coma, actus omnes, qui in tali ægritu-
6 dine gesti præsumerentur irriti, ac nulli absquè dubio iudicandi. quod non solùm procedere debet in ipso ægritudinis vigore, in quo iàm ægri profundissimo somno obligati, ac in eo veluti sepulti iacentes, omni proculdubio quocunque sensu orbati sunt, sed etiam in ægritudinis principio, & augumento; ex tunc enim Ratio, & Memoria in huiusmodi ægrotantibus vacillat, ità vt ad nihil prudenter peragendum sufficere possint.

De principio tamen posset haberi aliqua suspicio, cum licet ratio tùnc deprauari incipiat, modica ea deprauatio est. quamobrèm Medici, qui curæ præsunt specialitèr de Rationis sanitate deponant necessè est, & de tempore ægritudinis, in quo actus celebratus est: fortassè enim talem actum in principio gerere posset in-
7 firmus, qui cum prudentia gestus videretur, & præsumi tunc posset, Rationem, vel parùm quid, vel nihil omninò detrimenti persensisse. Principium autèm, & augmentum morbi notum Medicis est;
8 nam principium dicitur primus morbi insultus, totumquè illud tempus, in quo accidentia morbi debilia sunt augumentum præcedens; vt in his morbis leuis in somnum procliuitas, rationis diminutio, sensuumquè hebetudo: augumentum verò quandò hæc
9 symptomata augeri incipiunt, & iàm ægri profundiùs dormiunt, magisquè difficultèr excitantur; à ratione manifestè aberrant, & sensibus omninò deficiunt, licet interdùm excitentur, & loquantur. Medicis verò aliter quoquè principium, & augumentum morbi dicitur iuxtà concoctionem humorum, sed ad rem nostram hæc minùs faciunt.

10 Cœterùm de Comatosis peculiaris consideratio est, cum in duplici differentia constituantur, vndè quidam vigiles appellantur, & morbus ipse Coma vigil; & alij somnolenti, morbus autem coma somnolentum, vel coma simpliciter nominatur. Priores in priori morbo constituti habent solùmmodò propensionem quamdam ad somnum, ac facilè dormiunt, sed facilè etiam excitantur, ac parumper euigilant, & in summa inter somnum, & vigiliam constituti videntur, quod ob humorum œtherogeneam naturam morbum inducentium euenit; in his verò procùl omni dubio ra-
tio

tio minùs læsa apparet; tamèn quamdiù in eo symptomate persistunt, non minùs ac dormientes iudicandi; sed in his illud locum habere potest, quòd si quem actum gererent, quem quilibet sanæ mentis faceret, irritus esse non deberet; & ratio est, quià interdùm

11 Natura valida vi, ac impetu quodam excitato, turbidis vaporibus à Rationis sede deturbatis, sanitati mentem restituit, vel saltèm interualla dilucida concedit.

12 Immò videmus plerosquè ex ijs, qui in febribus insaniunt, cum morti proximi sunt, ad mentem parumpèr redire, Valles. in 3. de morb. vulg. sect. 3. Aegr. 14. nam facultate retentrice iam emortua, morbosa materia à capite ad cor præcipitatur, ex qua cor ipsum sensim suffocatur, & tùnc æger moritur, vel ob extremum naturæ conatum id euenit, vt eidem Vallesio placet.

Vt autèm vberiùs Iureconsultis satisfiat, qui Medicorum depositiones, si quandò casus contingat, faciliùs assequi possint, quid quisquè ex ijs morbis sit, quos commemorauimus breuitèr exponamus, quod etiàm rudioribus Medicinæ studiosis, si qui in hunc librum inciderint, non parùm proderit, cum morbi huiusmodi adeò similes inter se existant, vt vnum ab alio distinguere etiàm ijs, qui in arte nonnihil consumati sunt, difficile iudicetur.

13 Lethargus igitur, qui etiàm Veternus aliquandò nominatur, est inexpugnabilis dormiendi necessitas cùm febre continua, &

14 lenta. Caros verò, aliàs torpor, siuè marcor dictus, est somnus profundus, & ægrè amouibilis, vel absquè febre, vel subsequens ad ipsam febrem, quæ est differentia inter hunc, & illum morbum; præterquàm quòd Lethargici interdùm excitantur, Carotici nunquàm, sed veluti mortui iacent; saluam tamen habent respirationem, ex qua ab Apoplecticis distinguuntur; vltrà id, quod Apople-

15 xia illicò prehendit, Caros autèm sensim. Coma deniquè, Cataphora quoquè dicta, & sopor, & Cathoche, & Arabibus Subet, est procliuitas in somnum, ob quam ægri semper dormire desiderant; se se tamen ipsi interdũ excitant, ac sæpè expergiscuntur, somnusq. non continuus est, sed breuis, & interruptus, nam sæpè de loco ad locum mouentur, tanquàm ij, qui dormire conantur, non tamen quietem in somno inueniunt, nam habent hi procliuitatẽ ad somnum, tamen dormire non possunt, hoc Coma vigil, & Acrypnocoma vocatur; si verò profundè dormiant, & ægrè excitentur, som-

nolen-

nolentum Coma appellatur, & differt à Caro in causa, quià Carus à frigido, Coma magis ab humido dependet: qui tamen horum nominum, ac morborum differentias exquisitè explicatas habere desiderat, practicos adeat omnes lib. 1. & præcipuè Forest. lib. 10. Obser. 24. in Scholijs.

SVMMARIVM.

1 *In Apoplexia fit sensuum omnium ruina, & occasus.*
2 *Apoplexia gutta dicta.*
3 *In Apoplectico omnia locum habent, quæ in furente, absente, aut mortuo.*
4 *Recenter ab Apoplexia excitatus, an agere possit, vt homo sanæ mentis. dic vt num. 6.*
5 *Apoplectici infatuantur, & memoria deficiunt.*
6 *Apoplexia duplex.*
7 *Differentia inter vnam, & aliam Apoplexiam.*
8 *Apoplexia leui detenti non tàm subitò ad mentis vigorem redeunt.*
9 *In forti Apoplexia homines, vt plurimùm moriuntur.*
10 *Actus facti non multò post Apoplexiæ insultum suspecti esse debent.*
11 *Apoplexia facit coniecturam fatuitatis.*
12 *Actus ab Apoplecticis extrà accessionem facti Iudicis arbitrium requirunt, an validi esse debeant.*
13 *Apoplecticus nequè promoueri, nequè promotus ministrare potest.*
14 *Epilepticus à Lunatico, quomodò differat.*
15 *Epilepsia pluribus nominibus appellata.*
16 *Epilepsia quid.*
17 *Epileptici in accessione positi mortuis, & absentibus æquiparandi.*
18 *Epileptici extrà accessionem, quos actus gerere possint.*
19 *Magni viri, ac summi ingenij Epilepsia tentati.*
20 *Leuiuscula Epilepsia vertigini finitima.*
21 *In leui Epilepsia mens nihil patitur.*
22 *Epilepticus eligi non potest.*
23 *Epilepticus non potest obtinere beneficia ordinem requirentia.*
24 *Epilepticus ordinari non potest.*

In for-

De Apoplecticis, Epilepticis, Lunaticis, & huiusmodi.

QVÆSTIO XIV.

1 IN Apoplexia fieri repentinam sensuum omnium ruinam, & occasum Medicis notum est, qui & Apoplecticos interdùm tanquàm mortuos iacere sciunt, ità vt à verè extinctis vix, ac nè vix quidem secerni possint; nam nequè ex pulsu, nequè ex respiratione, nequè ex alio quouis signo viuere ipsos apparet: cùm enim omnis motus, qui in viuenti animali celebratur, mediantibus spiritibus fiat, qui per neruos à Cerebro animalium spirituum fonte ad partes transmittuntur, & in hoc morbo ipsi nerui, eorumquè ductuum principia obstruantur, ità vt spiritibus transitum interdicant, necesse est illicò animal corruere, ac veluti mortuum iacere, resolutis omnibus neruis, qui ipsum animal sustinebant: cum motus autem deperditione omnes Intellectus facultates occidere par est, nam & hæ non nisi ijsdem spiritibus mediantibus celebrãtur. Hunc 2 morbum barbari quidam Medici guttam vocant, & nostra etiam vernacula lingua vocamus *la goccia*. De quo vnum tantummodò est, quod dubitationis ansam præbere possit, quantùm ad rem nostram pertinet, in cœteris enim clarissimum est, omnia in Aple- 3 ctico locum habere dùm in accessione est, quæ procederent in homine furente, aut potiùs absente, immò etiam & mortuo. dubium autem de eo est, qui recenter ab Apoplexia resurgit, an scilicèt pos- 4 sit ea omnia agere, quæ cœteri sanę mentis homines agere permittuntur: manifestum namquè experientia est, plurimùm Apoplecti-

cos

5 cos infatuari, extrà mentem ire, memoria deficere etiam cum ab Apoplexiæ accesſione in vitam reſtituuntur; nequè controuertendum eſt, ipſos non tam citò ad priorē mētis vigorē redire, ſed extrà ſe poſitos ſaltē per aliquod rationabile tēporis ſpatium permanere.

6 In hoc dubio dicendum, Apoplexiam duplicem eſſe; alia enim leuis eſt, alia fortis; vna verò ab alia ſecernitur ex ſymptomatum 7 concomitantium fortitudine, & leuitate, vt ex ſtertore, ex læſione reſpirationis, ex abſciſsione pulſus, ex acceſsionis duratione, & ſimilibus, vt percurrit Foreſt. lib. 10. Obſer.74. In leui ergò Apoplexia homines facilè ſi ſanentur, ad ſanam mentem redeunt, licet 8 non tam ſubitò, vt priſtinum omninò vigorem mentis ſtatim ac reſurgunt acquirant, ex quo videant Iureconſulti, an actus aliqui ſaltem, ſi non omnes, tunc temporis, hoc eſt, antè tertiam diem celebrati, ſuſpecti aliquo modo eſſe poſsint; quia & idē Foreſt. vbi ſuprà Obſer. 77. in Scholijs teſtatur in pleriſq. talem apparere ſtupiditatem, vt attoniti videantur. At in forti Apoplexia homines quidem 9 vt plurimùm ſuccumbere conſtat experientia, Hippocratis Auctoritate canonizata. lib. 2. Aphor. 42. ſi aliquandò tamen fortè fortuna ſanentur, conſtat illos etiam ad aliquod longiuſculum tempus, & aliquandò per totam vitam fatuos euadere. Igitur ſi ex Medicorum teſtimonio probetur, quē Apoplexia forti, aut etiam mediocri detentum fuiſſe, illumquè non multò poſt acceſsionem teſta-10 mentum condidiſſe, vel quiduis alius egiſſe, actus tunc facti ſuſpecti ex mea ſententia eſſe deberent ob rationem prædictam.

Quin etiam ad fatuitatem, ac ſtoliditatem alicuius probandam, 11 maximam, et vrgentiſsimam præſumptionem faceret, ſi conſtaret illum aliquandò Apoplexia detentum fuiſſe, præſertim ſi illa ex Medicorum iudicio non omninò leuis extiterit.

An verò actus ab huiuſmodi ægrotantibus facti, legitimè geſti fuerint nèc nè, reſpectu ipſius ægrotantis, & mentis ipſius ſanitatis, 12 fortaſsè Iudicis arbitrium requireret; nam multa eſt horum morborũ varietas, & prædictæ leuitatis & fortitudinis huius morbi infiniti penè gradus eſſe poſſunt, iuxtà quos hominem citiùs, aut tardiùs mentis vigorem recuperare contingit; ac ſubindè Iudicem in decidendo modò in vnam, modò in aliam partem pro particularium caſuum differentia inclinare neceſſe eſt; ſed in his Medicorum Iudicium adhibendum nullus ambigere debet.

Quo-

Quoniam verò Iureconſulti Canoniſtæ volunt, quòd Apoplecti-
13 cus nequè promoueri poſsit, nequè promotus miniſtrare, Maiolus
de Irregul. lib. 2. cap. 24. num. 2. proculdubiò iuxtà pręmiſſa diſtinguendum eſt, quòd hoc procedat in Apoplexia forti, non in leuiori; quod duplici ex cauſa veritatem habere exiſtimo; primò ob cauſam iam cõmemoratã, ſuccedentis nimirùm fatuitatis, & dementiæ ab Apoplexia forti; alia ob id, quòd fortis in Paralyſim, ſeù membrorum reſolutionem ſempèr omninò deſinit, vtraque verò harum cauſarum per ſe ſufficiẽs eſt, & promotionem, & adminiſtrationem impedire, vt hoc titulo non ſemel patet, quantò magìs ergò ſimul iunctæ operari debent?

Iam verò de Epilepticis loquamur, ac videamus primò, quid in-
14 terſit inter Epilepticũ, & Lunaticum, antè tamen ſciẽdum, quid ſit Epilepſia, quæ quàmplurimis nominibus inſigniri ſolet; ſunt enim qui vocent ſacrum morbum, alij qui vocent Herculeum, vt inter Iureconſultos Rota in Bonon. prof. Vener. 9. Decembris 1611. coràm Vbaldo; alij infantilem, ſeù puerilem, & Barbari Matrem puerornm, (licet Cardan. Comm. 2. Aph. 45. hæc poſteriora nomina non Epilepſiæ, ſed conuulſioni conuenire contendat) voca-
15 tur etiàm Lunaticus. Celſus vocat morbum maiorem lib. 1. cap. 23. appellatur quoquè communiter Caducus, aliàs etiàm Comitialis, & ab aliquibus quaſi per Antonomaſiam morbus Sonticus, vt à Plin. lib. 36. hiſtor. nat. cap. 19. Immò & ex eadem cauſſa morbus magnus dicitur, ità enim intelligunt illum Hipp. locum in 6. Epid. ſect. 6. text. 7. Galen. & Valleſ. Quartana laborantes magno morbo nõ capiũtur. Alia etiã nomina ſortitur ab Arabibus, ac Latino-barbaris Medicis, quorum meminiſſe ſuperuacaneum
16 omninò eſt. volunt autèm omnes, Epilepſiam eſſe totius corporis conuulſionem cum mentis, & ſenſuum ablatione, de qua re vide Galen. 3. de loco aff. cap. 7. claſſ. 4. hoc enim morbo apprehenſi illicò concidunt, & ſi magnus morbus ſit, ſimiles Apopleticis fiũt, ac nullus penè motus in illis apparet, vt docebat Cel. Aur. Chron. lib. 1. cap. 4. diſtinguitur tamen ab Apoplexia, quià hæc in paralyſim deſinit, Epilepſia verò nequaquàm. Si autèm non tam fortis morbus ſit, tunc ægri diſtorquentur, vel in vniuerſo corpore ſimul, vel modò in vna, modò in alia parte, interimquè & voce, & auditu, & omnibus ſenſibus priuantur, ratione quoquè, & me-

moria destituuntur, ità vt ad nihil omninò sufficiant, non secùs, ac
17 prædicti, mortuis, & absentibus æquiparandi, cum adhùc in accessi one sunt, etiam si moueri, etiam si aliquid comprehendere videantur.

18 At cùm Epileptici extrà accessionem sunt, de illis non minùs, quàm de Apoplecticis distinguendum est; nam vel leui Epilepsia tentantur, ac raró paroxismo corripiuntur, vt semel, aut bis plurium annorum spatio, sicuti constat summi ingenij viros eum mor-
19 bum perpessos, sed leuem, vt Herculem, Cæsarem Augustum, & alios, de quibus vide Rauis. in officina. par. 1. vel Epilepsia est fortis, & frequenter prehendit, vt singulis mensibus in interlunijs, vel in temporum, ac tempestatum mutationibus, vt apud Solstitia,
20 & Aequinoctia. Ex quibus aduerte, quòd non sunt semper vera ea, quæ Rota dicit in Bononien. profess. infrà citata, quòd nimirùm Epileptici non præsentiant paroxismum, & quòd non recordentur, & quòd semper frequentissimè cadant, & quod incurabiles existant; hæc enim de graui morbo caduco veritatem habent, non de leuiori; vndè non poterat dici in eo casu, fratrem illum non pati caducum morbum, sed eum non fuisse talem, qui impediret pro-
21 fessionem. dicamus ergò, quòd cùm in leuiuscula Epilepsia, quam vertigini finitimam facit Fernel. Pathol. lib. 5. cap. 3. vix ratio, & Intellectus quicquam detrimenti patiantur, nihil omninò eorum, quæ in forti procedunt locũ habere debent. vt quod tradidit Hostiens. in Summ. lib. 1. de postul. prælat. num. 3. Bertachin. de Episc. lib. 2. cap. 45. nimirùm, non posse Epilepticum eligi, nequè
22 postulari in Episcopum, nequè quod tradiderunt alij, hoc est, non
23 posse Epilepticum obtinere beneficia ordinem requirentia. Garz.
24 de Benefic. par. 7 cap. 12. num. 20. quià nequè ordinari possit, & ad sacra promoueri. Glos. in c. 1. caus. 7. q. 1. immò quòd nequè promotus possit administrare, Paris. de Resignat. benefic. lib. 5. quæst. 65. nu. 105. Nequè quòd Relligionem profiteri possit. vndè Rota in Bonon. professionis Vener. 9. Decembr. 1611. coràm Vbaldo. annullandam voluit fratris illius professionem, quià morbus caducus, quo laborabat, leuis erat, vel non erat morbus ca-
25 ducus, hæc ergò, inquam, in fortiori Epilepsia locum habere intelligendum, in qua & rationis diminutio, & morbi turpitudo, & alia possunt his, quæ suprà commemorauimus locum dare; & propriè

proce-

procedere credendum in his, qui Lunatici dicuntur: hi namquè licet eodem morbo laborent, quo detinentur Epileptici, & ijdem specie existant, tamen ab illis differunt in accessionum frequentia, & grauitate; quià quotiescunquè Luna cùm Sole coit, vel in eius oppositione existit, paroxismo præhenduntur, & ex hoc Lunatici

26 dicti sunt. alij tamen volunt dici Lunaticos, ex eo, quod qui Interlunio nascuntur huic morbo sint obnoxij, vt ex Aræteo, & Sereno refert Mercurialis, & recitat vtramquè opinionem Holler. lib. I. de morb. Inter. cap. 15. prior tamen opinio magis sensui correspondet, de qua etiam idem Mercurial. lib. I. suæ pract. cap. 26. & Forest. lib. 10. Obseru. 53. sed ex Iureconsultis Ioannes Caluinus in Lex. Iurid. in verb. Lunaticus, non solùm aptari vult hoc

27 nomen comitiali morbo laborantibus, sed cęteris omnibus, qui secundùm Lunæ motum ægrotant, & quorundam morborum insultibus corripiuntur, aut eo tempore insaniunt; & fortaßè hoc non ab re est, sed in communi modo loquendi, ac proprijssimè Lunaticos non alios, quàm connumeratos suprà appellamus; & hoc pacto accepisse illud nominis existimauerim Iureconsultum

28 in l. Bouem. ff de Aedil. edict. §. aliquandò ab ipso etiam Caluino adducta, cum dicit, non expedire Domino seruum habere Lunaticum ex hoc, quià singulis mensibus in morbum relabitur, ità vt nullius penè vsus sit, immò potiùs maximi incommodi. Ma-

29 lè verò Lunaticos appellari Energumenos dixerim, quod tamen

30 voluit Alciat. Parerg. lib. 8. cap. 23. Energumeni enim sunt, qui à malo spiritu vexantur; at licet interdùm Dæmoniaci fiant Lunatici, cuius rei exemplum habemus in sacris, Matth. cap. 17. vers. 16. tamen non semper Lunatici sunt Dæmoniaci; verùm pro Alciato faceret Constantini Africani auctoritas Pract. lib. 9. qui Lunaticum, & Dæmoniacum similes facit; re vera tamen inter se maximè differunt, vt videbimus.

31 Cœterùm Lunatici tanquàm Stolidi, & Amentes habendi, cùm tales in rei veritate existant; quamobrèm non solùm in fauorabilibus, sed etiam in præiudicialibus, vt fatui, & amentes tractandi.

32 Curatorem etiam ipsos recipere necesse est, nequè quid præstare sinendi; quod ipsis præiudicare possit absquè curatore, vt de minoribus, & similibus decidunt Iureconsulti. ad illud vnum fortaßè admitti posse eos dixerim, (nisi summa detinerentur stoliditate,

33 tate, quam etiam in his quosdam gradus recipere non inficior) hoc est, ad testamenti confectionem; & hoc ipsum cum cautela, nam & oporteret eos longè à paroxismo abesse, cum testantur, & non habere paroxismos fortissimos, & ad mentem qualemcumquè citò à paroxismo subleuati redire.

An autem actus prudenter facti ab his validi censendi sint ex 34 hoc, quod præsumi possit eos habuisse tunc dilucida interualla, affirmatiuè responderem, quià maximè in his ea interualla apparere possunt, licèt de rarò ob paroxismorum frequentiã appareant.

SVMMARIVM.

1 *Animalia omnia à fulmine icta semper intereunt, præter hominem.*
2 *A fulmine icti sensu, & motu, vt Apoplectici, priuantur.*
3 *Apoplectici, vndè sic nominati.*
4 *A fulmine icti, vel per aliquod tempus, vel per totam vitam infatuantur.*
5 *A fulmine icti, vt Apoplectici habendi dùm in accessione persistunt. extrà accessionem. dic vt num. seq.*
7 *Actus prudens ab ictis à fulmine factus tenet.*
8 *Fatuitas caussata in ictis à fulmine non habet accessiones, vel exacerbationes.*
9 *Congelati motu, & sensu priuantur.*
10 *Cathoches idem quod Catalepsis.*
11 *In consummata Catalepsi ægri omni sensu, & intelligentia priuantur.*
12 *In quo dementium genere collocandi sint Cataleptici. vide numero seq.*

De Ictis à fulmine, Attonitis, Congelatis, & Catalepticis.

QVÆSTIO XV.

1 QVamquàm, vt Plinius lib. 2. hist. nat. cap. 54. testatum reliquit, cętera animalia fulmine tacta illicò moriuntur, vnus tamen homo non semper eius vi extinguitur; sed licet non moriatur,

tur,

2 tur, cum à fulmine tamen percutitur illicò, veluti Apoplecticus cadit, sensu, ac motu destitutus, vt patet in historijs relatis per Ant. Beniuen. de Abdit. cap. 23. & declarat quotidiana experientia.
3 Immò ipsi Apoplectici sic nominati, quòd veluti fulmine percussi videantur, Montano teste apud Forest. lib. 10. Obseruat. 69. in Schol. vndè satis aptè Roderic. Castren. de Metheor. Microc. lib. 4. cap. 8. comparabat hominem apoplexia correptum cum homine à fulmine icto, seù potiùs Fulmen Macrocosmi in Microcosmo nō aliud esse, quàm huius morbi insultum insinuauit.

Homo ergò à fulmine percussus, si non intereat, tamen vel ad
4 aliquod tempus, vel per totam vitam infatuatur, atque amens redditur, Alex. lib. 2. problem. 88. & hinc omnem intelligentiam, ac veram rerum cognitionem amittit; in cuius rei testimonium venire possunt plures casus à Schenchio relati libro primo Obseruat. tit. de Apoplexia, inter quos etiā connumerare possem mei Auunculi infortunium, qui à fulmine percussus, vt mihi narrabat, in itinere, tribus diebus absque sensu, & motu fuit, totusquè riguit; mox ad calorem reuersus veluti stolidus nonnullis hebdomadis permansit, donec remedijs adiutus, & Natura cooperante ad integram rerum intelligentiam, ac sibi connaturalem prudentiam, qua mirum in modum pollebat, reuersus est. Epidermis autem tota à corpore separata illi est, non minùs quàm in serpentibus vere nouo eueniat.

5 Tales ergò quousquè sensu, motuquè priuantur, vt Apoplectici
6 habendi, de quibus suo loco vide, resipiscentes autem, si integram consequantur mentis sanitatem, tanquam sani habendi; sin minùs, inter fatuos connumerandi, propriè enim fatuis similes apparent, absumptis cerebri spiritibus ex ignis cœlestis vi; & ipso cerebro exinde refrigerato. In quo verò fatuitatis gradu reponendi sint, hoc ego Iudicis arbitrio relinquerem, cum multi esse possint huiusmodi fatuitatis gradus. Actus autem prudens ab his facti signū
7 præbere possent recuperatæ sanitatis, idcircò notandum, quòd
8 hæc fatuitas non habet quidem accessiones, sed si quando deficere incipiat, omninò denique absumitur. Durat enim ad aliquod tempus interdùm, quià vt dixi, vapor igneus ille fulminis absumit maximam spirituum copiam in cerebro permanentium, qui tamen possunt temporis spatio reparari, atque hoc pacto mens ad

 suum

ſuum priſtinum vigorem ſenſim redire.

9 Congelati porrò, qui & Cataleptici, & Syderati dicuntur: ſenſu etiam ipſi, motuquè deſtituuntur, & rationalem animæ partem non modo læſam, ſed penè obliteratam habent; inſimulquè etiam memoriam: quamquàm Gal. comm. 2. in primum Prorhet. text. 56. claſſ. 4. in quodam fuiſſe ſeruatam memoriam docet; immò ſenſus quoque, licet obtuſiores naturali ſtatu; exiſtimãdum tamen in Cathoche, ſeù Catalepſi laborantibus, (nam vtro-

10 què nomine morbus hic inſignitur, præterquamquòd etiam Congelatio, Detentio, & apprehenſio, morbuſquè attonitus appellatur) omninò ſenſum, motumquè, & omnem penè animalem virtutem perire; vt ego in praxi, non multis abhinc diebus in librario amico meo obſeruaui, & aliàs antè. Ad hiſtoriam verò Gal. cum Mercurial. ſuæ pract. lib. 2. cap. 8. reſpondendum, non fuiſſe morbum illum veram Catalepſim, ſed vel non veram, vel non con-

11 ſumatam, in qua omni ſenſu, & intelligentia ſpoliari ægrotantes firmant cæteri omnes Auctores. Fernel. Pathol. lib. 5. cap. 2. & Mercurialis vbi proximè, & alij practici lib. 1. Ex quibus facilè

12 apparet, in quo dementium cenſu hi collocandi ſint, patetquè illos tanquàm abſentes, & mortuos habendos eſſe. poſſet tamen ſcrupulus aliquis inſurgere circà ſuprà commemoratam hiſtoriam ex Galeno, qua tamen non obſtante, licet concedatur ità rem

13 præterijſſe, vt ægrotus ille memoriam conſeruaſſet, & aliquem obtuſum ſenſum, tamen nihil differentiæ inter vnum, & alium caſum, in hoc morbo ponendum cenſeo; & ratio eſt, quià etiam ſi optimè hi ſentirent, & non memoria ſolùm, ſed etiam ratione pollerent, tamen neque nutibus, neque loquela quicquam explicare poſſunt, nam & omninò obmuteſcunt, & omni prorsùs motu priuantur.

S V M M A R I V M.

1 *Phrenetici, Maniaci, Ecſtatici, & Lycanthropici ſub eundem cenſum veniunt.*

2 *Phrenetici vndè dicti.*

3 *Phreneſis malè definita à Budæo, & Menochio.*

Phre-

4 *Phrenesis ex sua natura non est morbus superueniens febri.*
5 *Phrenitidis nomen abusiuè aptatur delirijs in febribus superuen.*
6 *Phrenitis semper durat, ex quo incipit.*
7 *Phrenitici, vt cæteri insani, ac furiosi habendi.*
8 *In Phreniticis non habet locum ea conclusio, quòd actus prudens, quem quilibet sanæ mentis faceret, teneat.*
9 *Phreniticus omnia casu agit.*
10 *Superueniens Phrenitis non nocet ijs, quæ gesta sunt antè.*
11 *Phrenitis superueniens non impedit testamentum iàm factum.*
12 *Phrenitis superueniens non impedit matrimonium iam contractũ.*
13 *Vtrum Phrenitis impediat sponsalia, dic vt num.* 15.
14 *Phrenitis an præbeat diuortio caussam. dic vt num.* 16.
17 *Furor cur præbeat diuortio caussam.*
18 *Phrenitis cessans nulli rei impedimento est.*
19 *Furiosi, & Maniaci idem sunt.*
20 *Quinque furoris species ex Cardano.*
21 *Furiosi mortuis æquiparantur.*
22 *Furiosi æquiparantur lapidi.*
23 *Tempore intermissi furoris, quæ habeant locum in furente.*
24 *Furentes extrà accessionem testari permittuntur. amplia nu. seq.*
26 *Furentes, à quibus prohibeantur.*
27 *Furentes non possunt obtinere beneficia.*
28 *Furentes non possunt profiteri relligionem.*
29 *Furentes non puniuntur de ijs, quæ tempore furoris egerint.*
31 *Furentes excusantur à pœna. declara vt num. seq.*
32 *Ecstasis apud Theologos, quomodò accipiatur.*
33 *Ecstasis euenit in vehementibus animi passionibus.*
34 *Ecstasis ex Medicis quid. & num. seq.*
36 *Ecstasis nomen anceps est.*
37 *Ecstatici pro insanis habendi. amplia vt num. seq.*
39 *Vaticinantes in furorem agebantur.*
40 *In Ecstasi constituti insufficientes ad omnia sunt.*
41 *Ab Ecstasi, quæ pro vehementi furore sumitur, homo in sanam mentem redit.*
42 *Ecstatici, qui absquè sensu, & motu permanent, etiam extrà Ecstasim mente non constant.*
43 *Lycanthropia furoris species.*

De Phreniticis, Maniacis, Furiosis, Ecstaticis, Lycanthropicis, seù Cynanthropicis, & his similibus.

QVÆSTIO XVI.

1 TAm Phrenetici, quàm Maniaci, qui etiam Furiosi dicuntur, & Ecstatici, & Lycanthropici, qui & Cynanthropici appellantur, sub eundem censum venire possunt, vix enim quicquam est, quod in eorum nonnullis procedere debeat, quod insimul in cœteris locum non habeat; de eorum tamen natura, ac qui propriè sint, quidquè peculiare habeant illi ab istis differendum est, saltem ne mancus hic titulus de dementia videatur, præcipuè cùm Iureconsultis hæc non vndequaque nota esse censeam.

2 Phrenitici ergò à morbo, quo detinentur sic appellati, qui Phrenitis, vel Phrenesis dicitur. est autem morbus hic perpetuum delirium cum febre ex cerebri, eiusquè membranarum inflammatione originem ducens, vt elicitur ex Gal. comm. 2. in primũ Epid. text. 3. & alibì, & docent Auctores omnes. ex qua definitione 3 patet, quàm malè ex Iureconsultis Budæus in Annot. ad l. 2. ff. de ædil. edict. & eum fortasse secutus Menoch. consil. 82. num. 198. volum. 1. dixerint, Phrenitim esse morbum acutum in febre superuenientem, ex quo ægri insaniunt, & aliena loquuntur; nam præterquamquòd hæc definitio alijs morbis aptari potest, vndè minùs huius naturam manifestam facit, falsa etiam proponit, cum dicit 4 phrenitim esse morbum superuenientem febri; nam de phrenitide in suo proprio significato accepta, vt hìc accipi volumus, minùs verificari potest: verum quidem est largo modo, & abusiuè 5 phrenitidis nomen aptari delirijs omnibus, quæ febribus superueniunt; vt Mercurialis Pract. lib. 1. cap. 15. docet. sed neque sic ea Iureconsultorum definitio probari potest, quia tunc phrenitis accidens morbi est, non morbus acutus, vt illi voluerunt. Illud facere potest Budæo, & Menoch. quod docuit Vallesi. in primum Epidem. sect. 3. text. 31. nimirum perrarum esse à primo die phrenitim accidere. hoc tamen Vallesij dictum intelligendum quoad deli-

rium

rium, non quoad cerebri inflammationem, quæ propriè phreniticum facit, hæc enim, quià leuis in principio est, non facit hominem tàm subitò delirare, sed progressu temporis; nihil tamen obstat à primo morbi insultu hominem fieri phreniticum. Itaquè rectiùs dicitur, phrenitidem esse morbum acutum cum febre continua, ex quo homines delirant, vel esse inflammationem membranarum cerebri cum febre, ad quam subsequitur delirium, si de vera phrenitide loquamur.

Illud rectè à Menochio traditum est, phrenitim semper durare, ex 6 quo incipit, vndè constat ipsum veram phrenitidem, & sic propriè dictam definiuisse, non autem non veram; de priori enim solummodò verificari potest hoc dictum, cum nullas habeat interpolationes, sed perpetua sit; præsente enim cerebri inflammatione semper homo & febrit, & delirat; atque hinc est, quòd, prætertamquòd phrenitici in omnibus veluti cęteri insaniẽtes habendi sunt, non possit in eis habere locum illa conclusio, quam in singulis penè his quæstionibus repetere, ac examinare cogor, nimi-8 rùm quòd actus prudens, quem quilibet sanæ mentis faceret, teneat, quià in hoc morbo, vt dixi, nulla interpolatio, nullumquè dilucidum interuallum præsumi potest interuenire. Nequè ob id quod Vallesf. in tertium Epidem. sect. 1. ægr. 3. dixerit, vix vllam esse phrenitidem, in qua nulla interruptio delirij fiat; idcircò in hoc morbo veras intermissiones, & dilucida interualla dari: nam Vallesij dictum, non de omnimoda intermissione, sed de remissione intelligendum, nempè vult ille in quacunque phrenitide dari quasdam remissiones, in quibus ægri quasi ad mẽtem redijsse dici possunt, ita vt ad quicquam agendum habiles existimari possint. De vera tamen phrenitide me sermonem habere, animaduertat Lector, in qua etiam si prudenter loqui, ac operari phreniticus vi-9 deatur, tamen casu omnia agit, quià consensu, & voluntate caret. quod locum habet non solùm in morbi vigore, sed etiam in ipso primo morbi insultu; secùs autem in non vera phrenitide euenire debet, in qua dilucida adfuisse interualla præsumi possunt, etiam si dehinc perpetua facta sit: de vera autem phrenitide intellexerunt Doctores, cum dixerunt, superuenientem phre-10 nitidem, seù delirium non nocere ijs, quæ gesta sunt ante eius aduentum, vt in terminis testamenti, decidit Rota in nouissimis

deci-

decis. 173. numero 8. parte 2. & in matrimonio iam contracto, quòd non impediatur per superuenientem phrenitidem. Cuiacius in Iul. Paul. recept. sent. libro 2. tit. 19. tom. 1.

13 Sed inquirendum vtrum phrenitis impediat sponsalia, quemadmodum impedit furor. l. furor. ff. de sponsalibus. & an præ-
14 beat diuortio caussam, vt furor facit. Couarruuias Relect. in 4. decretal. de Matrimon. parte 2. capit. 7. §. 5. numero 3. Marc. Antonius Genuensis in Praxi Curiæ Archiepiscop. Neapol. capit. 21. numero 13. Farinacius de delict. carn. Quæstione 147. numero 137. & dicamus in neutro casu, phrenitim esse culpan-
15 dam; in priori, quia non maiorem caussam habet phrenitis, vt sponsalia impediat, quã quiuis alius morbus, qui neque contagiosus sit, neque insignem turpitudinem inducat, neque oblæsionem notatu dignam; etiam si enim aliquid in se turpitudinis, & peccati phrenitis habeat, id momentaneum est, & breui duraturum.

Vide errata

16 In posteriori casu, quià licet Phreniticus non secùs, ac Maniacus, & furiosus plurimum nocere vxori possit, tamen hoc pauculis diebus perdurat, neque de facili in morbum reincidit, ità vt si per paucos illos dies mulier sibi caueat, nullum exinde nocumentum ex mariti phrenitide reportatura sit. at furiosus cum
17 hoc, quod maximè nocere potest, etiam ad mentem reuersus, facillimè in morbum relabitur, ità vt non liceat mulieri, ac familiaribus sibi ab eius furore cauere; nam tales interdùm ex improuiso furiunt, & multa facinora non aduertentibus domesticis patrare solent, & obuios quosque etiam sibi carissimos lacessere; quamobrèm iustam caussam diuortio præbent.

Sed quemadmodùm phrenitis nullum actum ante ipsius ad-
18 uentum celebratum impedit, sic neque cum cessauit vllo impedimento cuiquam esse debet non modo in contrahendo, in testando, & similibus, sed etiam in quacunque dignitate etiam suprema consequenda, quod secùs in furore, alijsquè dementijs procedere posthac patebit.

19 Ceterùm Furiosi, & Maniaci ijdẽ omninò sunt, & iam aliàs dixi, quomodò à Melancholicis, quos Mentecaptos, ac demẽtes simpliciter Iureconsulti vocant, distinguantur. Horũ verò Cardan. quin-
20 que species facit magis famosas, nam & alias præter eas esse

constat;

constat, Melancholicos scilicet, Furiosos, Amantes, Rabidos, & Hydorolcos; quàm rectè verò Maniæ speciem faciat ille Melancholiam, & Amorem ipse videat, & lectores ex ijs, quæ suprà quæst. 9. diximus, dijudicent. Verumtamen his relictis, de furio-
21 sis nulla dubitatio est, quòd cũ in furore sunt, tanquàm mortui, & absentes habeantur. Barbat. de præstant. Cardin. quæst. 11. par. 1. num. 2. Cuiac. in not. ad Instit. Iustin. tit. de Test. ordin. & alij
22 aliàs à me adducti; nã lapidi æquiparantur. Bartol. in l. 1. §. item acquirimus. ff. de acquir. possess. Nunnez resp. 35. num. 4. col. 2. dubitatur autem de tempore intermissi furoris, quæ nimirùm
23 tunc concedi, quæ interdici debeant. ac primò in fauorabilibus
24 testari quidem permittuntur. l. furiosum. §. si verò. C. qui testam. fac. poss. Ang. à Gambell. de Testam. Gloss. 3. num. 1. Petr. de Vnzol. in pract. art. Notar. tit. de furor. & dem. num. 1. Cuiac.
25 in lib. 3. recept. sent. Iulij Paul. tit. 4. quod procedit etiam si antè, & post fuerit furiosus, & in furore quoquè decesserit. idem Ang. à Gambell. ibidem. Rota in Meliten. testam. Vener. 17. Februar. 1612. coràm Manzanedo. à multis tamen prohibentur, vt ab administratione officij, ab electione in Episcopum, à promotio-
26 ne ad sacra; hæc enim clara sunt, sed neque obtinere possunt be-
27 neficia. Farin. decis. 190. num. 3. & 5. Volum. 1. part. 2. neque
28 profiteri religionem. Petr. à Biax. in direct. Elect. par. 1. cap. 15. num. 2. Quòd autem furiosus si sanæ mentis posteà factus sit, testis esse possit de ijs, quæ in furore vidit, mihi quidem nullatenùs probatur; quod tamen volunt nonnnlli Doctores, quos adducit, & sequitur Mascard. de Probation. conclus. 728. num. 6. volum. 2. quo pacto enim id fieri potest, si furioso nullus est sensus, quandiù in furore est? In præiudicialibus autem non puniuntur de ijs, quæ
29 tempore furoris patrarunt, quià tales voluntate carent. Nunnez resp. 35. num. 3. Ios. Lud. decis. Perus. par. 2. d. 77. num. 3.
30 & 6. & idcircò excusantur à pœna, Farinac. lib. 3. pract. crimin. par. 2. tom. 1. quæst. 94. nu. 1. quod declara, nisi ratum habeant
31 tempore intermissi furoris quicquid in furore fecerunt, vt suprà de Ebrijs diximus. In quanam verò furoris specie locum habeat propositio illa, quòd semel furiosus semper præsumatur furiosus, de qua DD. habes infrà quæst. vlt. per totam.

De Ecstaticis porrò dubitatur primò, quinam verè sint, & con-

sequen-

32 ſequenter, quid ſit Ecſtaſis, nam in communi modo intelligendi, & apud Theologos Ecſtaſis ſumitur pro raptu quodam mentis, ex quo ſic affecti magis quàm ex ſomno ſenſu, & motu priuantur, & Angelos, ac cœleſtia videre ſe imaginantur. Martinus Delr. Magic. diſquiſit. quæſt. 25. qui affectus etiam in vehementibus 33 animi paſſionibus euenit, vt de amore teſtatur Leo Hebræus dial. 3. in principio, cuius paſſionis effectum maximè, & elegantiſſimè explicant decantata à Franciſco Petrarca in Lyricis in Cant. cuius principium.

Tacer non poſſo.

Et præcipuè illa.

I'era in terra, & l'cor in paradiſo
Dolcemente obliando ogni altra cura,
E mia viua figura
Far ſentia vn marmo, e'mpier di merauiglia.

34 At Medici nonnulli contrariam habuerunt opinionem volentes, Ecſtaſim eſſe abolitionem Imaginationis, eundemquè affectum cum Catalepſi, de qua ſuprà. Arnald. Villan. in lib. de par. oper. & alij. ſed in priori ſenſu inter Medicos accepit Fracaſt. 35 lib. 2. de Intellect. cùm tamen cæteri penè omnes velint, Ecſtaſim eſſe furorem vehementem. Galen. comment. 1. in primum Porrhet. text. 14. & comm. 2. eiuſdem libri text. 19. & comment. 3. eiuſdem text. 6. vbi idcircò hunc affectum dicebat eſſe comati contrarium; in comate enim ſumma quies, in Ecſtaſi motus inordinatus, procax loquutio, & huiuſmodi. Eiuſdem quoquè opinionis fuit Holler. comment. 7. Aphor. 5. Marcell. Donat. tamen lib. 2. hiſt. mirabil. cap. 1. Ecſtaſim dixit eſſe ſimpliciter mentis amotionem, & alienationem.

36 Rectè quidem præ omnibus Hollerius vbi ſuprà, hoc nomen anceps eſſe docuit, vndè aliquandò etiam pro Sanctorum, & Prophetarum raptu accipi tradit; & tunc dicitur euocatio ab eo, quod eſt ſecundùm Naturam in id, quod eſt ſuprà Naturam vi ſuperioris Naturæ, ex D. Tho. citat Codr. lib. 3. de morb. venef. cap. 8. fit autem opera Dei, Angeli, & Dæmonis. modus autem quo fiat, tradit Fracaſt. lib. 2. de Intellect. at de naturali loquitur, non de ſupernaturali; quicquid tamen ſit de vera, ac germana nominis acceptio-

37 acceptione; dicamus nos, Ecstaticos omnes pro insanis reputan-
38 dos, ac tanquàm insanos nullum actum, qui legitimus sit futurus, edere illos posse.

41 Sed in ijs Ecstaticis, qui tales dicuntur ex vehementi, ac consueto validiore furore, illud præmonendum, quòd ex eo existimantur, ad mentem citò redituros, iuxtà Hipp. sententiam. 7. Aphor. 5. cui adstipulantur verba illa Auic. 1.3. tract.4.cap.16. Et quandoquè est vehementia Maniæ significans crisim ipsius Maniæ. idcircò igitur sedato in his motu illo violento, & irrationabili, si quid prudenter agant, aut quid loquantur credendum est, illos resipuisse, & ob id actus illi validi deberent esse; quod tamen locum non
42 habet in illis Ecstaticis, qui absquè sensu, & motu permanent, ità vt ab Apoplecticis minimè distinguantur, & quos Catalepticos vocamus. nam etiam ab ea Ecstasi se se recolligentes insaniunt, & per plures dies veluti stolidi permanere solent.

43 Furoris deniquè alia species est, quæ Lycanthropia, vel Cynanthropia, vel lupina insania appellatur, & Aegri Lycanthropici, seù Cynanthropici ex eo, quod horrida, & inculta loca Luporum, aut Canum more lustrare soleant, & cadauera ferarum, & hominum è sentinis, ac sepulchris eruere, ac rapere, atquè circà hæc miserabiliter insaniunt, vndè eos, qui tali morbo laborarunt, antiquiores Poetæ in Canes, in Lupos, in Vrsos à Dijs transformatos fuisse fabulati sunt, vt de Hecuba in Canem, de Lycaone in Lupum, de Calypso in Vrsam, & de alijs in alias brutorum, ac ferarum naturas, ac formas effingunt.

Quin etiam putant quidam Doctores, inter quos sunt Valles. de sacr. Philos. cap. 80. & Mercurial. lib. 1. suæ Pract. cap. 11. Na-
44 buchodonosor Babyloniæ Regem hoc morbo ex diuina voluntate laborasse, quod admittunt etiam ex Patribus nonnulli, referente Martin. Delr. Magic. disquis. quæst. 18.

45 Hos in eadem existimatione habendos, vt cęteri furentes, nullus est dubitationi locus: habent solummodò hi illud proprium, quòd certis quibusdam temporibus, hoc est, vt plurimum initiante Vere in hunc morbum relabuntur; durat autem eorum insania ad mensem, vel ad quadraginta dies plùs minùs, incipiuntquè insanire Februario mense, vt Practici testantur, inter quos vide Massar. lib. 1. cap. 27. & Donat. Ant. Altimar. cap. 9. quamob-

rèm

rèm actus ab ijs eo tempore celebrati, & quicquid tunc temporis gesserint magis suspectum esse decet, quàm si alio quouis tempore illud ipsum præstiterint; aliàs enim resipicere solent, & ad sanam penè mentem redire.

SVMMARIVM.

1 *Rabiosi, qui dicantur*
2 *Hydrophoboi vndè dicantur.*
3 *Baldus Iureconsultus Hydrophobia mortuus.*
4 *Solus canis rabie afficitur ex Galeno. contrà num. seq.*
6 *Gal. erroris notatus.*
7 *Rabies ex serpentium nonnullorum morsu concitata.*
8 *Rabiem, & Hydrophobiam simplex aeris infectio excitare potest.*
9 *Rabies solo canis rabidi morsu excitatur. contrarium ibi.*
10 *Animalia à rabido cane commorsa omnia rabida fiunt præter hominem ex Arist. falsum ibidem.*
11 *Homo rabiem non incurrit ex Pierio Valeriano. contrarium ibi.*
12 *Rabies similis est Maniæ, & species quædam Melancholiæ. & num. 19.*
13 *Rabies quid.*
14 *Hydrophobiæ signum inseparabile.*
15 *Cum Rabie, an necessariò sit coniunctum delirium.*
16 *Hydrophoboi mente constant. contrarium ibi.*
17 *Quid Cani, & balneo, prouerbium.*
18 *Non omnes rabientes furiunt.*
20 *Salutis signum in Rabie.*
21 *Hydrophoboi inter insanos adnumerantur.*
22 *Hydrophoboi an rationabiliter aquam timeant.*
23 *Aquæ timoris caussa in Rabientibus.*
24 *Cerebri facultate labefactata in rabietibus, insanabiles existunt.*
25 *Rabientes, vt Melancholici habendi.*
26 *Rabientes etiam antè aquæ timorem integra mente non sunt.*
27 *Rabies etiam ex assumptione venenorum excitatur.*
28 *Rabies solo morsu excitatur. contrarium ibi.*
29 *Ex venenis insania excitatur.*

30 *Ab exhibitione venenorum potentium, fatuitas, & dementia oritur.*
31 *Venena varias dementiæ species excitant.*
32 *Veneno potionati, in quorum dementium specie adnumerandi.*

De Hydrophobois, seù Rabiosis, ex assumpto veneno delirantibus, & infatuatis. QVÆSTIO XVII.

1 Rabiosi vocantur, qui à cane rabido commorsi in rabiem & ipsi dehinc aguntur, & sic accepisse existimo hoc nomen Plautum in Capteiuis. Act. 3. Scen. 4.

Aegio, hic homo rabiosus habitus est in Aulide,
Nè tu quod fabuletur in aures immittas tuas,
Nam isthic hastis insectatus est domi matrem, & patrem;
Et illhic isti, qui insputatur, morbus interdùm venit.

hoc enim quod vltimo loco dicit Plautus nō nisi de hydrophobia, 2 seù rabie veritatem habere potest. vocātur autem rabie affecti Hydrophoboi ex eo, quod si vel non curati, vel malè curati fuerint à rabido cane commorsi, in aquæ timorem, & odium incidunt, ità vt eius aspectum vllo pacto sustinere non valeant. hoc affectu, vt 3 obiter hoc dicamus, perijsse Baldum celebrem Iureconsultum, non quidem illum Perusinum, sed alium recentiorem, tradunt ex nostris Matthiol. in Dioscor. lib. 6. cap. 36. & Cardan. 6. Aphor. 23. & post illos Forest. lib. 10. Obseru. 27. Nescio autem an ille sit, quem Nouellum vocant, nam & hunc doctorem celeberrimum fuisse constat, cum eius auctoritatem maximam esse tradat Tiraq. ex Corn. de leg. Connub. leg. 2. num. 9. Gariopontus Medicus antiquus, lib. 5. cap. 7. & 8. vocauit hunc affectum Hydrophonam, & sic affectos Hydrophonicos, quod idem fortasse est.

Quamquàm verò dixi, homines rabiem incurrere ex canis rabidi morsu, hoc non idcircò dictum volo, quià solus canis rabie af- 4 ficiatur, vt Gal. volebat 6. de loc. aff. cap. 5. class. 4. & cum eo Ardoin. de Ven. lib. 7. cap. 2. & Fracast. lib. 2. de morb. contag. cap. 10. sed quià ex morsu canis frequentiùs id contingit; aliàs enim constat præter canem, pleraquè alia animalia rabiem incur- 5 rere, vt multi tradunt. Auic. 6. 4. tract. 4. cap. 5. & seqq. Salius de morb. particul. cap. 19. immò & peiorem esse rabiem Aldib,

hoc

hoc est, Lupi, vt credo, quàm canis, idem Auic. ibid. tradit. Iure ergò Galenus à cęteris erroris notatur, præcipuè verò à Matthiolo, vbì ſuprà. quin etiam idem Gariopontus lib. 3. cap.7. & Theod. Priſcian. ad Thimoth. lib.2. cap.8. narrant rabiem,& Hydrophobiam etiam ex nonnullorum ſerpentium morſu interdùm contrahi. relinquam id,quod de venenis quibuſdam recitant, vt de corde, & lingua veſpertilionis, quæ rabiem & ipſa concitant, & quod firmat Ouiedus in ſummario, & in hiſtoria ſua generali de occidentalibus Indijs, Cannibalum ſcilicet venenum rabiem concitare;ſed quod mirùm duxeris illud eſt, quod vtramquè paſſionem poteſt ſimplex aeris infectio excitare,vt idem Gariopontus ibidem ex veterũ ſentẽtia ſcriptũ reliquit,& Auic.vbi ſuprà,& ex ſe abſquè vllo aeris vitio etiã in homine concipi poſſe, elicitur ex Gal. comm. 2. in primum Prorhet. tex. 17. & teſtantur id ipſum Cardinalis Ponzettus lib. 3. de Venen. cap. 16. & Pareus lib. 20. Chirurgiæ cap.13. & luculentiùs Petrus Salius vbi ſuprà, qui in homine,non minùs ac in cane, vel in quouis alio animali eueniat, ex humorum corruptela tale venenum gigni poſſe probat, quod indè homo in rabiem agatur, ac deindè Hydrophobus euadat, tanquàm ſi à cane,vel rabido quouis animali commorſus fuerit;eandem ſententiam habuit Cælius Aurel. lib. 3. cap. 9. quem antè nominare decebat; licet in hoc veritati obnoxius Fracaſtorius loco citato voluerit, rabiem ſolo rabidi canis morſu excitari; quod cum falſum ex ſuperiorum auctorum dictis appareat,multò plures rabiei cauſæ aſſignari debent in homine, quàm in alijs quibuſquè animalibus.

6

7

8

9

10 Ex quibus apparet Ariſtotelis error (quem tamen defendere conantur multi, verborum,vt fieri ſolet, circũuolutione, ac diſtorſione) qui 8.de hiſt. Anim. cap. 22.tradidit, Animalia à rabido cane commorſa omnia rabida fieri, homine excepto, cuius erroris notandus quoquè venit Pierius Valerianus Hyerogliph. lib. 5. qui vt fortaſsè Ariſtotelem tueretur, negauit hominem rabiem incur-

11 rere, contendens eos, quos rabidos vocamus, eſſe propriè maniacos, ſeù furioſos; ſed ille aut neſciuit,aut neſcire voluit, quid intereſſet inter rabiem propriè dictam, & Maniam, quamquàm enim

12 rabies ſimilis eſt Maniæ, & eius ſpecies, tamen idem affectus non eſt,ſed accidentibus, & modo affligẽdi maximoperè ab ea diſtans.

Quid autem ſit Rabies adhùc integrè neminem explicaſſe, te-

ſtatur

ſtatur Salius vbi ſuprà; ſed nequè ex ipſo Rabiei definitionem,quæ vndequaquè ſatisfaciat, colligere licet. Ego communiori ſententiæ partim adhærens, partim etiam ad rei naturam reſpiciens, Ra-
13 biem dixerim eſſe affectionem melancholicam, ex qua ægrotantes irrationabilem aquæ timorem incurrunt, circà quem peculiariler cum furore delirant, & inſaniunt. & hoc illud eſt, quod inter rabidos, & maniacos intereſt; illi enim circà omnia, vel circà plura inſaniunt, ſed & aquam, & liquida omnia & appetunt, & facilè deglutiunt, nec eorum quicquam horrent, quod Hydrophobiæ ſpeciale, & inſeparabile ſignum exiſtit, cum tales, licet
14 circà cœtera interdùm omnia benè ratiocinentur, inſaniunt tamen circà hoc, vt irrationabiliter aquam, & liquida omnia pertimeſcant, ex quo falſum apparet id, quod Pierius Valerianus dicebat, morbum hunc in homine rabiem non eſſe, ſed maniam, aut furorem.

Maximè tamen controuerſum eſt,(quod præcipuè pro Iureconſultis adnotandum venit) num ſcilicet neceſſariò cum rabie adiun-
15 ctum ſit delirium: nam Medici omnes ex vna parte eſſe videntur, qui in affirmatiuam ſententiam inclinant. Gariopontus vbi ſuprà, cap. 8. Nihil eſt, inquit, illis, niſi alienatio mentis. Paul. lib. 5.
16 cap. 3. Halyabb. Theor. lib. 8. cap. 20. Ian. Damaſc. lib. 7. cap. 18. ex Rufi ſententia Melancholiæ ſpeciem hunc morbum faciunt, quod etiam ex Recentioribus notat Tagaut. Inſtitut. Chirurg. lib. 2. cap. 11. Auenz. autem libro 1. Theiſir. tract. 9. cap. 16. inter maniacos rabidos connumerat. Præ cœteris verò Baccius in Prolegomen. Venenor. cap. de canis rabidi morſu. art. 5. hos ægrotos ad inſtar cęterorum melancholicorum imaginatiuam primùm, & ratiocinatricem læſam habere virtutem manifeſtè docet; immò tandem, excitata ex hoc affectu febre, hominem furore, ac mania præhendi narrat, quin & ſub mortem obliuione & ſui, & domeſticorum, & conſequenter rerum omnium detineri concludit, & furibundos denique obire. & cap. 33. art. 7. dicebat, hunc eſſe inſaniæ affectum, quià & imaginationem & bonum ſenſum deprauat, ex quo fit, vt ægrotantes indiſcriminatim omnes, notos ſcilicet, & ignotos, atque obuios quoſquè impetant.

17 Inter Neotericos autem Euſtachius Rudius lib. 4. de morb. occult. & venen. capit. 13. Hydrophobos mente conſtare voluit,

cum tamen ipse sibi non constet, nam & eosdem melancholiæ morbo detineri dicit, & nunc mente constare, modò contrarium asseuerat. Sed antè illum Petr. Sal. vbi suprà, non necessariò cum rabie iungi delirium existimauit, eo quòd expertum se dicat, nonnullos rabientes mente constantes, quià ad omnia apposité respondebant, & cum etiam absquè ratione se aquæ timore deterreri intelligerent, astantes orabant, vt oculis sibi clausis aquam per vim offerrent ingurgitandam, quæ manifesta signa sunt non læsæ rationis. Alios prætereà se vidisse testatur, qui cum morti se proximos esse agnoscerent, humiles ad Deum preces fundebant, delictorum veniam exorabant, æterniquè supplicij pœnas ab ipso Deo optimo maximo deprecabantur; ex quibus contendit ille, non necessariò in Hydrophobia mentem lædi. ad quod etiam adminiculandum adducere debuit exemplum illud ab Aet. sermone sexto, capite 24. & ab alijs adductum de Philosopho illo à rabido cane commorso; hic enim generoso, inquit, animo affectioni resistens, et in consequens ratus canem in balneo apparere (apparebat enim ipsi, quemadmodum etiam alijs hoc mo-
17 do affectis) ratiocinatus igitur, & sic secum loquutus, Quid cani, & balneo commune est? superauit affectionem, & sanatus est ab affectione, vbi citrà timorem bibisset.

Ex hoc ergò huius Philosophi exemplo deduci facilè potest, rationem in Hydrophobois, licet vacillare possit, tamen non necessariò succumbere.

18 Verum enim verò mihi hæc Salij opinio viri alioquin doctissimi minùs probatur; licet enim non omnes rabientes furiant, & ex eis nonnulli sint, qui præter aquæ timorem, in quo irrationabiliter peccant, in alijs quibusuis optimè discurrant, vt in exemplis ab ipso allatis satis liquet, tamen hos ipsos quoquè insanisse manifestum est; nam vt suprà ex Paulo, & alijs dicebam, & illi ex Rufi sententia, hic morbus species quædam melancholiæ est, ex
19 qua ægrotantes aquam timent, quemadmodùm ex reliquis melancholicis alij aliam rem timent, & circà particulare quoddam tantummodò delirant, circa cœtera verò sana mente se esse ex factis, & verbis ostentantes, & dixi latiùs suprà quæstione tertia, & octaua præsentis Tituli. manifestissimum verò delirij signum est in omnibus, nullo excepto, quòd etiam si inextin-

gui-

guibilem sitim patiantur, aquam, aut potum non exigunt. Ponzett. libro tertio de venen. capite 18.

Nequè ob aliam caussam ab Auicenna, & alijs dicitur salutis 20 signum esse, si quis in speculo imaginem suam agnoscat, nisi quià ex hoc habetur, ratiocinatricem virtutem adhùc esse sanam, ex quo morbum non esse confirmatum patet. Ponzett. vbì suprà capite 17. Baccius ibidem capite 36. articulo quinto. Quinimò plures rabientes non modò ea melancholia afficiuntur, qua aquam pertimescunt, sed ità læsam rationem habent, vt se in canes esse conuersos sibi persuadeant, ideò enim quoscumquè obuios mordent; ideò vt canes latrant, & vlulant; & ideò per terram se volutant; vt narrat Ardoinus de Venen. libro septimo, capite secundo.

Sit tamen quomodocunquè, illud satis est ad hoc, vt Hydro-21 phoboi inter insanos connumerentur, vt absquè ratione aquam, & liquida omnia timeant, cum ea timere non debeant, immò potiùs auidissimè expetere, ob sitis vrgentiam. quòd si Salius velit eos rationabiliter liquida timere, quià ab eis nocumentum 22 percipiant, ex quo capite videtur eorum timor absquè ratione non esse, respondeo, vel hoc falsum esse, quià à copioso aquæ potu, & à balneis sanitatem acquirunt, vt ex citato Philosophi illius exemplo, & ex quamplurimis alijs palàm fit, vel etiam si cum ratione timeant; insanire tamen eos dixerim, quòd nequè timoris caussa ipsis nota sit, nequè eam vnquàm caussam reddant, nã etiam talia non experti timent. Quòd si caussam timoris in illud 23 reijcias, quià canem, à quo commorsi sunt in aqua videant, vel, vt alijs placet, catulorum intestina, ac viscera, & idcircò ab ea abhorreant, dico quod vel ipsi mente non costant, si veritatem habet, vel quod simpliciter id verum non est; vt multi voluerunt.

Ad Philosophi verò illius allatum exemplum dico, fortasè in illo tunc primùm aduenisse aquæ metum, vndè non mirùm; si adhùc ratio non omninò corruerat, ità vt facilè cognoscere potuerit, canis visionem in balneo, esse imaginationis delusionem, quamobrèm intrepidè bibit, & sanatus est, vt dicitur, in quam sententiam inclinat Baccius in prolegom. Venen. cap. 3. art. 4. de hac eadem Philosophi huius historia verba faciens. si enim veneni vis adeò vniuersum corpus occupasset, & cerebri facultates, vt om-

24 ninò ratiocinatrix facultas in eo fuisset ablata, insanabilis extitisset, vt tradit Matthiol. lib. 6. in Dioscor. cap. 36.

Cum ex his ergò apertissimè constet, rabientes omnes insanire, iàm de his ea conclusio firmari potest, quòd omnes vt Melancho-
25 lici illi habendi, de quibus diximus, quòd circà vnum quid delirant, non circà omnia, si modò solo aquæ timore afficiantur; nam possibile, & euentu non rarum est, vt omninò furentes euadant, & tunc vt cęteri furentes habendi.

Ad maiorem autem confirmationem insaniæ in huiusmodi ægro-
26 tantibus, illud notatu dignum est, quòd à cane rabido commorsi, etiam antèquam in rabiem impingant, non integra mentis sanitate fruuntur, vt testatur Cardan. lib. 1. de venen. cap. 16. & affert exemplum de proprio patre.

Sed quemadmodùm ex canis, & cuiusuis rabidi animalis veneno homines in rabiem, ac furorem incidunt, si morsum eorum
27 experiantur, sic etiam idem euenire solet ex assumptione nonnullorum venenorum, vt de corde, & lingua vespertilionis narrant Auctores, qui de venenis agunt, & suprà iam repetij, & ex cõtagio per vulnus, vt de veneno, quo Cãnibales suas sagittas inficiebant, narrant Auctores de rebus indicis agentes, præcipuè Ouied. in histor. gen. de rebus Ind. lib. cap..... Licet Fracast.
28 solo morsu excitari rabiem voluerit, tamen experientia contrarium demonstrat; immò & ex se excitari rabiem in homine manifestum est, vt dixi suprà, & dicam etiam infrà tit. seq. qui est de
29 venenis; ex quibus præter rabiem multoties aliæ insaniæ, ac delirij, & fatuitatis species excitantur; immò id commune esse omnibus penè venenis tradit Cardan. Contrad. Medic. lib. 2. tract. 5. contr. 10. quin etiã sunt ex potentissimis venenis quædam, à quo-
30 rum exhibitione si fortè quis euadat, stolidus dehinc toto vitæ curriculo remaneat, vt de Napello tradit Cesalp. suæ pract. lib. 3. cap. 20. quod etiam de toxico tradiderunt Paul. & Aet. locis suprà citatis. Alia verò venena sunt, quæ in se non habent vim occidendi, sed dementandi, quæ tacere satiùs est, recensentur tamen ab Eustachio Rud. libro quarto de morbis occult. capite sexto, & sequentibus. Præter hæc autem alia venena sunt, quæ inuncta tantùm hominem à mente abstrahunt, & quasi furentem, aut Lycanthropicum effingunt; talia putauerim

ego ea esse, quibus Lamiæ vtuntur, & talia etiam erant ea, quibus vtebantur Indici Sacerdotes, quorum compositionem recitat Ioseph à Costa lib.5 hist. Ind. Natur. cap.25. ex quo repetit perspicacissimus Medicus Petrus Castellus in lib. qui sub nomine D. Tobiæ Aldini, de rarior. Plant. hort. Farnesiorum nuper prodijt. capit. 5.

31 Hæc venena varios producunt effectus, & in varias dementias hominem impingunt. alia in furorem agunt, vt solanum ab hoc effectu maniacum dictum. alia melancholicum efficiunt, & vanis phantasmatibus occupatum, alia somnum profundum concitant. & læthargicis similem faciunt, alia ebrio similem, & alia deniquè suos effectus ad determinatum quoddam tempus producunt, alia verò vsque ad finem vitæ.

32 Itaquè dicendum in huiusmodi casibus videtur, quòd similes potionati pro dementiæ specie, aut gradu inter hos, aut illos dementes connumerandi sint, de quibus omnibus singillatìm in hoc titulo agimus, ac omnia in illis procedere debeant, quæ locum habent in his, qui ex intrinseca quadam caussa, aut ex natura mente priuantur.

S V M M A R I V M.

1 *Dæmoniaci nomen apud vulgus commune est multis dementibus.*
2 *Energumeni qui propriè dicantur.*
3 *Dæmoniaci qui.*
4 *Multi Dæmoniaci existimantur, qui non sunt.*
5 *Dæmoniaci signa remissiuè.*
6 *Inter Dæmoniacum, & fanaticum nulla differentia secundùm aliquos.*
7 *Fanatici Dæmonio afflati vaticinantur.*
8 *Fanatici, & Dæmoniaci non sunt idem. & num.*11.
9 *Fanatici qui;*
10 *Dæmoniaci quatenùs tales non vaticinantur.*
12 *Dæmoniaci furentibus, & insanis æquiparandi.*
13 *Caussa insaniæ in Dæmoniacis licet sit supernaturalis, præcedit*

tamen corporis morbosa dispositio.
14 *Dæmon gaudet humore melancholico.*
15 *Dæmoniaci naturalibus remedijs curantur.*
16 *Dantur in rerum natura remedia contrà dæmones.*
17 *Naturali causa apparente, ad supernaturalem recurrere superuacuum.*
18 *Fanatici Melancholicis similes.*
19 *Fanatici ex illiteratis litterati euadunt, non tamen sunt Dæmoniaci.*
20 *Dæmoniaci, & fanatici inter insanos adnumerandi.*
21 *Dæmoniaci magis similes melancholicis, fanatici Ebrijs.*
22 *Fanaticus seruus quando pro sano habeatur.*
23 *Dæmoniaci ab Ordinum susceptione, & administratione excluduntur.*
24 *Lymphatici fanaticis non absimiles.*
25 *Lymphaticus morbus qui. & num. 27.*
26 *Lymphati, & Lymphatio.*
28 *Lymphaticus à cæteris insanis nil peculiare habet.*
29 *Semel insanus, semper insanus.*
30 *Præstigiati qui.*
31 *Entheastici, & fanatici non differunt.*
32 *Enthusiasmus quid. & num. 34.*
33 *Enthusiasmi effectus.*
35 *Enthusiasmus ex morsu canis rabidi excitatur.*
36 *Chorea Sancti Viti Enthusiasmo conuenit.*
37 *Engastrimati qui.*
38 *Engastrimati inter dæmoniacos recensentur.*
39 *A tarantula commorsi inter insanos an connumerandi sint.*
40 *In ijs, qui à Tarantula sunt commorsi mens læditur.*
41 *In ijs, qui à Tarantula sunt commorsi, quomodò procedendum.*

De Dæmoniacis, Fanaticis, Lymphaticis, Præstigiatis, Enthusiasticis, Engastrimathis, & similibus.

QVÆSTIO XVIII.

LIcet horum singuli penè sub eundem censum venire possint, tamen quià non nominetenùs solùm differunt, sed etiam circa

circà insaniendi modum, de vnoquoque venit peculiariter disserendum, ac primò sese nobis offerunt Dæmoniaci, quorum
1 nomen omnibus his apud vulgum tam exquisitarum differentiarum ignarum commune est; dicuntur autem & Energumeni,
2 his enim propriè conuenit hoc nomen, non verò Lunaticis, vt
3 dixi. Qui sint autem Dæmoniaci non est, quòd nunc explicemus, cum notissima ea res cuicumquè legenti sit; tamen illi propriè Dæmoniaci dicendi, qui ex Melancholiæ vitio, quo tanquàm instrumento vtitur Dæmonium eos obsidens, in insaniam aguntur. Illud præmonuisse præstat, multos, sed præcipuè idiotas, ac mulierculas,
4 inter has autem maximè Virgines, quæ iam ætate maturæ non purgantur, Dæmoniacas existimari, cum tamen non sint, quod testantur ex Medicis Concil. diff. . . . Leuin. Lemn. de occult. natur. miracul. libro 2. capit. 2. Vallesf. in 3. Epidem. sect. 3. Aegr. 11. & Forest. lib. dec. Obseruat. 19. quamobrèm diligenter signa perquirenda sunt, quibus Dæmoniaci à cæteris insanis distin-
5 guantur, quæ ex plerisque recollecta habes apud Martin. Delr. lib. 6. disquisit. Magic. quæst. 3. sect. 2. & ex Medicis à Cesalpino de Nat. Dæmon. cap. penult. & à Fortun. fid. in lib. de Relat. Med. lib. 2. cap. 2.

6 Sunt autem, qui inter Dæmoniacum, & Fanaticum non distinguant, inter quos est Budæus in l. 1. ff. de ædil. edict. §. Exempli, vbi ille fanaticos antiquitùs Dæmoniacos fuisse voluit, neque abs-
7 que ratione, quià Dæmonio afflati vaticinabantur, vndè qui diuino spiritu excitati olim prophetabant, aut nunc etiam vaticinantur, non fanatici, sed potiùs Entheastici, & Theophorumeni, ip-
8 so Iudice, appellantur. Tamen Fanatici, & Dæmoniaci in rei veritate, idem neque sunt, neque fuerunt: fanatici enim hi solùm
9 dicebantur, & nunc etiam dici debent, qui vel ex supernaturali, vel ex naturali caussa per vices quasdam futura vaticinantur, vel vaticinari videntur, & extra mentem rapi, quod quià in fanis, hoc est tẽplis aliquibus eueniebat, idcircò fanatici sunt appellati. Dæ-
10 moniaci autem quatenùs tales non vaticinantur, neque id proprium habent, licet & ex illis sint, qui vaticinẽtur, cum hoc, quod obsidentur à malis spiritibus, id quod in fanaticis non habet locum, cùm, vt dixi, etiàm à Deo impulsus, vel à naturali quoque caussa vaticinari quis possit, quemadmodum dicam, Deo dante

H 4 in ti-

11 in titulo de Miraculis. Cùm ergò ijdem non sint Dæmoniaci cum fanaticis, diuersa prorsùs erit ratio procedendi in illis, quàm in his; itaquè Dæmoniaci Furentibus, & insanis æquiparandi, quià
12 mens in istis, vt in illis ex Dæmonis opera alienata est, notat ex Iureconsult. Paris. de Resignat. benef. lib. 5. quæst. 6. num. 96. & ex Medicis Fortun. Fidel. lib. 2. de Relat. Medic. cap. 2. licet enim caussa insaniæ in his supernaturalis semper existat, hoc est, Dæ-
13 monium corpus obsidens, tamen præcedit semper corporis dispositio quædam ex melancholia, seù atra bile prædominante, ac turgente, quæ hominem ad insaniam concinnat, eodem Fortuna-
14 to teste ibid. gaudet enim melancholico humore Dæmon, quod ex Medicis tradunt Valles. de sacr. Philosoph. cap. 15. & 18. Matthiol. in Dioscor. lib. 6. cap. 37. Forest. lib. 10. Obseru. 19. in Schol. & Codronch. de morb. venef. lib. 2. cap. 8. & ex Theol. Martinus Delrius disquisition. Magic. libro 2. quæst. 29. sect. 3. qui & Valles. suprà citatum adducit; sed antè hos omnes idipsum testatus est Auicenna 1. 3. tractatu 4. capite 18. ad quod
15 etiam probandum facit, quòd etiam Dæmoniaci, & à malo spiritu obsessi post exorcismos, & Ecclesiæ cæremonias, naturalibus auxilijs, & remedijs iuuantur, vt Cyriacus Lucius apud Schench. Obseru. lib. 1. tit. de Dæmoniacis, & Codronch. lib. 2. de morb. venef. cap. 8. tradunt, à quibus non dissentiunt Theologi. Martin. Delr. vbi suprà. & plura naturalia remedia contrà Dæmonia recenset Cæsalpin. de Nat. Dæmon. cap. vlt. vbi & necessarium esse probat, talia remedia in Natura inueniri, vndè concludit à Dæ-
16 monio obsessos etiam naturaliter liberari posse. Immò absolutam Dæmoniaci curā ex naturalibus remedijs docet idem Codronch. vbi suprà lib. 4. per totum, licet supernaturalia quoque exposcat. Facit insuper ad hoc ipsum euidentiùs probandum, quod de Saul in sacris recitatur Reg. lib. 1. c. 18. qui ex pulsatione citharæ per manus Dauid quietē capessebat ex mali spiritus agitatione; quod
17 remedium, etiā si supernaturale piè existimandū sit, tamen natu-
18 ralem habet caussam, vt existimat Valles. lib. de sacr. philos. c. 28.

Porrò Fanatici Melancholicis non sunt absimiles, qui per accessiones insaniunt, testimonio sit, quod prophętantes, & futura prædicentes nihil eorum intelligunt, quæ loquuntur, cum extrà mentem sint, vt Plat. in Apolog. Socrat. & Aristot. Moral. Eudem.

lib.

lib. 2. cap. 9. testantur; quamobrèm œstro, ac furore perciti dicebantur. Iuuenal. Sat. 4.

---Sed vt phanaticus œstro
Percussus Bellona tuo diuinat.

Et propterea Sibilla à Virgilio insana vocatur 3. Aeneid.

Insanam vatem aspicies.

Fiunt autem interdùm ipsi Melancholici, hoc est melancholiæ vitio laborantes fanatici, & futura prædicentes, & aliquandò etiam 19 ex illitteratis litterati, & quod mirum dixeris, etiam alienam linguam personant, absque eo, quod illam didicerint; quos effectus licet à Dæmonio semper procedere, vel ab alia supernaturali caussa vulgus credat, & contendat ità se habere Codronch. vbi suprà lib. 2. cap. 8. quod verificatur quoque in Saul in sacris, vbi suprà de quo dicitur, Post diem autem alteram inuasit spiritus Dei malus Saul, & prophętabat in medio domus suæ; tamen etiam à naturali caussa, nimirùm à simplici humore melancholico procedere posse docent Conciliator, & alij apud Schenchium tit. de Maniac. & Lemnius, & Forestus locis suprà citatis abundè tradunt.

Itaquè cùm tã Dęmoniaci, quàm fanatici vltrà id, quod à supernaturali causa patiuntur, etiam ex naturali vitio, ac dispositione 20 insaniant, rectè vtrique inter insanos, ac melancholicos connumerandi veniunt, non obstante quod Codronch. vbi suprà eos non delirare contendat, quià ipsi Codr. contraria experientia est. vndè in illis locum habere omnia debent, quæ in cæteris Melan-21 cholicis locum habent: si modò hanc vnã differentiam inter vtrosque agnoscamus, quòd Dæmoniaci similes magis Melancholicis, & maniacis existunt, & licet aliquandò intermissiones habeant, tamen semper in se habent insaniæ caussam; Fanatici verò magis similes sunt ebrijs, & vbi habeant intermissiones, veluti sani existimandi, aut non aliter quàm ij, qui semel, aut bis, aut pluries in ebrietatem inciderunt toto vitæ curriculo; nam interdum ij vnicam patiuntur accessionem non multo tempore durante, vt per l. 1. §. apud Iulianum. ff. de ædil. edict. vbi & idcircò seruus, qui solummodò per circuitus quosdam, ac de rarò fanaticus videretur, pro 22 sano pronunciatur, quæ lex etiam casui nostro adaptari me iudi-23 ce posset. At Dæmoniaci contrà, & idcircò & ab ordinum susceptione, & administratione perpetuò excluduntur. Paris. de resign.

ben ef.

benef. lib. 5. quæst. 6. num. 94. Fanaticis non absimiles voluerunt
24 nonnulli esse Lymphaticos, eos tamen inter se differre, manifestè ex dicendis apparebit. Serenus Medicus vocauit nomine morbi
24 Lymphatici Aquam inter cutem in eo carmine.

Helleboro benè purgatur Lymphaticus error.

Quod carmen citat ex Iureconsultis Io. Caluin. in Lex. Iurid. in verb. Lymphati. nominis verò æthimologia nota est, à Lympha enim, hoc est aqua, vndè plenum ventrem habent Hydropici, rectè morbus Lymphaticus dicitur à Sereno Hydropo.

25 Propriè tamen morbus Lymphaticus accipitur pro furoris quadam specie, in qua plura phantasmata pauorem inducentia ob insanientium oculos obuersantur, interdùm etiam pro simplici furore, & insania accipitur, vt apud Macr. Aemil. lib. 2. cap. 32.

Sæpequè curatur sumpto Lymphaticus isto.

vbi quòd de Hydrope non intellexerit ille, testatur Atrocianus in comment. & fidem facit carmen, quod sequitur, nimirum.

Hydropicis in principio mirè auxiliatur.

26 Sic & Lymphari verbum, & Lymphatio in vsu sunt pro insanire, & insania. Plin. lib. 24. cap. 17. Hac pota Lymphari hominem tradunt obuersantibus miraculis, & lib. 30. cap. 10. Rursùs Magi tradunt, Lymphatos sanguine Talpæ resipiscere. Tacitus lib. 1. Annalium. Repentè Lymphati districtis gladijs in centuriones inuadunt. Plautus in Pœnulo. Act. 1. Scen. 2. Lymphaticos nummos dixit, hoc est nummos insanientes, & loco stare nescientes, non aliter quàm Lymphatici faciant ex pauore falsarum imaginũ, quæ ipsis menti offeruntur; vndè adolescenti illi dicenti.

Sunt mihi intùs nescio quot nummi aurei Lymphatici.

respondet callidum mancipium.

Deferto ad me, faxo, ac tutum constiterit Lymphaticum.

quasi diceret eos illicò Lymphatico morbo curabo, illos erogans. Sed Plin. in proprio sensu accepit hoc nomen, maximè secundo loco suprà citato. & meliùs lib. 37. cap. 4. Venena irrita facit Adamas, & Lymphationes abigit, metusquè vanos expellit à mente.

27 Est ergò, vt patet, Lymphaticus morbus Insaniæ species cum motu, & agitatione propter timorem variorum phantasmatum, qualem excitare solet Solanum maniacum certo pondere sumptum, de quo Diosc. lib. 4. cap. 69. Theophrast. de Histor. Plant. lib. 9. cap.

cap.12. Gal. lib. 8. de ſimpl. med. fac. & alia medicamenta, quæ recenſere non intereſt. Putabant Antiqui, vt nonnulli referunt, inter quos vide Calepinum in verbo Lymphaticus, & Bud. in l. 2. ff. de ædil. edict. in annot. quod qui Nympharum imagines in fontibus conſpexiſſent, in furorem agerentur, atquè inde tales Lymphaticos appellauere. Nos Lymphaticos nominare poſſumus eos, qui ex pauoribus, & vanis quibuſdam apparitionibus in melancholiam incidunt, vt pueris, & idiotis euenire ſolet; quem-
28 admodum iam dixi. quamobrèm nihil peculiare habent Lymphatici à cæteris verè inſanis, & melancholicis, quin hi, vt illi etiam curati facilè in morbum reincidunt, & idcircò in his, vt in illis locum habet ea propoſitio, ſiuè concluſio Iureconſultorum, quòd
29 ſemel inſanus ſemper præſumatur inſanus, de qua in fine huius tituli luculentiùs verba faciam. Sunt & in Dæmoniacorum numero
30 quidam, quos præſtigiatos appellamus: hi veluti fatui apparent, & extrà mentem poſiti; interdùm quoquè acceſſiones, & exacerbationes habent, quæ omnia à præſtigijs Dæmonis opera originē ducunt, qui impiorum hominum inſtrumento, malaſquè artes edoctorum ad hæc patranda vtitur; ſed hi à veris Dæmoniacis nihil omninò differunt, niſi penès cauſſas procatharticas, vt dixi.

31 Crediderunt porrò nonnulli Enthuſiaſticos, ſeù Entheaſticos, & Phanaticos inter ſe non differre, immò aùctor defin. Med. quæ Gal. aſcribuntur, dicebat, Enthuſiaſmum, alij Anteneaſmum vo-
32 cant, eſſe fanaticam perculſionem, ſeù Numinis afflationem, veluti cum quidam in ſacris faciendis mente caperentur, ſi qua vidiſſent, aut tympana, aut tybias, vel ſigna audiuiſſent. Sed Aretæus lib. 3. cap. 6. de cauſſ. & ſign. acut. morb. (quæ cum ſuprà citata auctoritate adducit Schench. lib. 1. Obſer. tit. de mania) hac
33 paſſione detentos referebat, membra ſibi ipſis amputare, & excitari tybia, & ſimilibus. Cum Aretæo quoque conſentire videtur
34 Gariopontus lib. 1. cap. 11. Anteneaſmum, inquit, eſt ſpecies maniæ periculoſa nimium; irritantur tanquam maniaci, & in ſe manus inijciunt. Hi ſubitò arripiuntur cum ſaltatione manuum, & pedum. Actuarius autem libro primo Meth. cap. 16. Entheaſticos quaſi numine afflatos hos vocauit. Hi namquè, inquit, à maiori aliqua vi afflari videntur, & modò non futura prædicere, ceù nituntur vates quidam; ægritudo verò aut in riſum, aut

in

in feritatem desinit. Hæc autem passio, prout à Garioponto suprà est descripta; etiamsi vt plurimum ex se in corpore generetur; ta-
35 men ex morsu quoquè rabidi canis excitari tradit Gesner. lib. 1. de animal. cap. de cane. littera G. par. 2. tomo 1. cui similem puto esse, quæ ex lacerti cuiusdam morsu in Apulia præcipuè, quem Tarantulam vocant, progignitur; quamquam in hoc differat ab Enthusiasmo, quòd non habeat maniam, seù furorem adiunctum, sed solummodò irrationabilem saltationem, ad quam ex sono cuiusdam instrumenti, non tamen cuiuscumque, sed certi & certo etiam sono irritantur, ac eodem quoque curantur, cuius rei caussam si scire cupis, lege Hyer. Garimbert. libro 4. probl. 89. Magis conuenire Enthusiasmo crediderim eam passionem,
36 quam recentiores Choream Sancti Viti appellarunt, de qua vide apud Schench. vbi proximè, quià hæc profectò non sine furore est: nam post infaticabilem saltationem ægrotantes in maria, in flumina, in præcipitia se conijciunt, aut in saxa, & parietes violenter impingunt, ac se ipsos, nisi vinclis coerceantur, occidunt.

37 Remanent vltimo loco Engastrimathi, qui & ventriloqui dicuntur; ij ex ventre loqui videntur, & ob id ventriloqui, & Engastrimathi appellati, quòd Pythonem, aut Dæmonem in ventre habere credantur, quamobrem clauso ore verba proferunt, quæ tanquam ex profundo quodam ventris recessu progredi apparent. Martinus Delrius libro 1. disquisition. magic. cap. 2. Alciat. ex D. August. Parerg. lib. 8. cap. 28. & ex Medic. Vallesi. 5. Epidem. text. 59. qui tamen Vallesius, Engastrimathi nomen ijs etiam aptari posse credit, qui ad sonum peluis vaticinantur, sed ego talem nominis significationem vndè deducat, vt ingenuè fatear, ignoro. Strabo lib. 15. Persas Magos Lecanomanticos vocat, hoc est ex peluibus vaticinantes. & Prolom. de Iudic. Natiu. lib. 4. cap. .... Sunt verò ex mea sententia ij inter Dæmoniacos, & Fanaticos reponendi, quòd & dæmonium habeant, & vaticinẽtur; sed Cardan. lib. 1. de venen. cap. 17. Engastrimathos ad diuinationem non pertinere putat, sed potiùs ad Naturæ miracula; non explicat tamen quos eo nomine intellexerit. Putauerim hos esse, vel saltem his non absimiles, de quibus in sacris Leuit. cap. 20. vers. 27. Vir, siue mulier, in quibus Pythonicus, vel diuinationis fuerit spiritus morte moriatur.

Iàm verò omnes hi, vt Dæmoniaci, & Furentes habendi, quod dubium habere non credo in Lymphaticis, & Ventriloquis, & Enthusiasticis, sed benè dubitari potest de his, qui à Tarantula commorsi in Enthusiasmum, vel quomodocumquè eam passionem appellare libet, inciderunt; nam vt dixi, ij præter irrationabilem saltationem, in nulla re insanire conspiciuntur, immò & circà ipsam saltationem optimè, & appositè discurrunt, vt cuicunquè qui

39 tales aliquandò conspexerit, notum esse potest; vndè immeritò videntur inter dementes connumerari, cum præsertim, si à principio curati fuerint, dehìnc solam trium dierum accessionem, atquè illam quidem annuam habeant, & extrà mentem non esse, etiam in ipsa accessione manifestum fit. Quibus tamen non obstantibus,

40 dicendum in omnibus mentem lędi, immò plerique, vt testatur Matthiol. in Dioscor. lib. 2. cap. 56. Phreniticis, Lymphaticis, ac Maniacis similes fiunt, & absolutè eos omnes Melancholicos euadere tradunt Ardoin. de venen. lib. 8. cap. 5. & Cardin. Ponzett. lib. 3. de ven. cap. 13. quamobrèm non remouētur ab ea imaginatione, in qua detinebantur, dum commorsi sunt, donec sanitatem recipiant, vt idem Ardoin. ibidem docet. Tales ergò in accessione, & antequàm à prima morbi inuasione curentur, vt insanien-

41 tes habendi. in tempore intermedio, non aliter ex mea sententia cum his procedendum, quàm cum cęteris melancholicis dilucida interualla habentibus.

S V M M A R I V M.

1 *In Syncope fit præceps virium lapsus.*
2 *In Syncope constituti extrà mentem sunt. & num. 5.*
3 *In Syncope constitutus tanquàm mortuus, & absens habendus.*
4 *Syncopis, Lypothimia, & animi deliquium differunt.*
6 *Agonizantet qui dicantur.*
7 *Actus ab agonizantibus facti quales.*
8 *In articulo mortis positus, etiam deficientibus sensibus, dummodò eius verba intelligantur, testari potest.*
9 *Non requiritur mens omninò sana in eo, qui disponit de rebus suis.*

In

10 *In articulo mortis constitui latissimè, quomodò accipiatur.*
11 *In articulo mortis esse strictiùs, quomodò sumatur.*
12 *Peste infectus, dicitur positus in articulo mortis.*
13 *Non potest dici propriè quis in articulo mortis esse, nisi infirmitas sit lætbalis.*
14 *In articulo mortis dicitur positus, qui imminentem mortem timet.*
15 *In articulo mortis positus, dicitur qui ad mortem tendit.*
16 *In articulo mortis propriissimè dicitur positus, qui morti proximus est.*
17 *Agonizantes, & in articulo mortis positi, differunt secundùm magis, & minus.*
18 *Antè dicitur quis in articulo mortis esse, quàm in agonia.*
19 *Nequè agonizantes, nequè positi in articulo mortis quicquam legitimè gerere possunt.*
20 *In testamento condendo mentis sinceritas desideratur.*
21 *Sensuum defectio euidens signum est defectionis Intellectus.*
22 *Morti vicinis licet testamentum condere, matrimonium contrahere. declara vt ibi.*
23 *Regulariter in infirmitate constituti non præsumuntur sanæ mentis.*
24 *Morti proximi sanæ mentis non præsumendi.*

De Syncopizantibus, sensu defectis, agonizantibus, & in articulo mortis positis. QVÆSTIO XIX.

1 IN Syncope fieri præcipitem virium lapsum manifestum est, & notat Gal. 12. Meth. cap. 5. class. 7. licet autem ea proprium symptoma cordis existat, dubium tamen nō est, in eo virtutes omnes collabi, ac quasi penitùs deperdi, cum quibus etiam lædi rationem manifestum indè fit, quòd tales in paroxismo cōstituti nec quemquam agnoscunt, nec loquuntur, quin & reuiuiscentes non 2 illicò ad mentem redire comperiuntur, nec ad rem respondent. quod mirùm quidem esse non debet, tantoperè corde infirmato viscere nempè vitæ fonte, & origine, cui compati cœtera omnia etiam nobiliora viscera, & virtutes omnes consentaneum est, cùm ab illo vitam habeant; nequè enim absquè vitali spiritu à corde

pro-

procedente cœteræ partes suis quæquè muneribus fungi possunt.

3 Itaquè patet ex his, hominem in syncope, tanquàm mortuum, & absentem esse existimandum; quamobrèm cum in febribus malignis interdùm frequentes syncopes adueniant, videndum est, nè quicquam ægrotantes faciant, quod in ipsorum, aut aliorum præiudicium esse possit, cum etiam de recenti in vitam restituti, integra mente non fruantur.

Aduertendum tamen, quòd maxima differentia est inter Syncopem, & Lypothimiam, & animi deliquium, differunt enim affectus hi secundùm magis, & minus; vndè ea, quæ dixi, locum quidem habebunt in Syncopi, non verò in Lypothimia, & animi deliquio, ac defectu; de horum autem affectuum differentia practicos adeat, qui plura scire cupit, præcipuè Mercurial. lib. 2. pract. cap. 10. Massar. lib. 2. cap. 9. differentia autem, quæ maximè ad rem nostram facit, illa est, de qua Mercur. testatur, quòd in Syncope ægri mentem omnem, & rationem amittant; in cæteris verò passionibus non ità? tamen non ob id censendum, quod Lypothimia affectus consensum præstare possit, sed benè cum ab ea sese recolligit, posset consensum præstare etiam nutibus, si voce nequaquàm posset, quià in hoc affectu mens non prorsùs alienatur. non esset tamen, nisi à Medico iudicandum, an æger syncopi, vel Lypothimia afficeretur, quià horum affectuum differentia solis Medicis nota esse potest.

4

5

6 Agonizantes porrò illi propriè dicuntur, qui exuperante iam morbo, & natura prostrata, animam efflaturi de proximo sunt; hi apud Iureconsultos varijs nominibus appellantur, dicuntur enim quandoquè constituti in extremo vitæ momento, aliàs positi in extremis, aliquandò laborantes in extremis, & similiter, vt videre est apud Fœnutium de mom. temp. cap. 5. num. 2. in quo statu positus homo non modò ratiocinandi, sed etiam quamcumquè vel imaginandi facultatem obliteratam habet, emortuo iam naturali calore, & euanescentibus spiritibus, quorum auxilio, vt aliàs dixi, omnes in corpore facultates anima exercet. Ex quibus clarè patet, quàm validi sint actus ab agonizantibus, & extremum spiritũ ducentibus aliquandò facti, vidi enim tales contractui consentire, codicillos condere, & alia gerere, quæ me in admirationem traxerunt; & suspicabar ex Notariorum, & familiarium ma-

7

8

litia

litia hæc procedere, credens eos in ſuis inſtrumentis fingere, quòd tales actus non ab agonizante; ſed ab homine licet infirmo, integris tamen ſenſibus geſti fuerint; cum non ſinè ſumma admi-
8 ratione offendi apud Iureconſultos, quòd in articulo mortis poſitus (hic autem idem penè eſt cum agonizante, vt infrà videbimus) etiam deficientibus ſenſibus, dummodò eius verba intelligantur à teſtibus, poſſit teſtamentum condere; Alex. Tert. apud Zilett. in conſil. vlt. vol.Conſ.1-4. n. 7. ego verò non video, quo pacto deficientibus ſenſibus quis loqui poſſit, aut etiam ſi poſſit loqui, in mentis vigore perſiſtere; immò & ipſimet Iureconſulti fatentur, quod quilibet laborans in extremis præſumitur animi conſilium non habere, quià deficiente corpore deficit Intelligentia, Fab. de Monte apud eund. Zilett. ibidem conſ.149. nu.55.& corporis ægritudo aggrauat animam, & intellectum. Ant. Franc. de Doctor. apud eundem conſil. 158. num. 38. niſi dictum Iureconſultorum ità accipias, vt liceat etiam mente non integra exiſtenti teſtamentum condere, cum, vt aliàs dixi, non requiratur mens
9 omninò ſana in eo, qui de rebus ſuis diſponit; quod tamen locum non habere credo in hoc caſu, quià concluſio illa procedit, vt credo, in dementia, quæ non tollit cognitionem omnem ſuorum, ità vt agnoſcat etiam ſtante dementia, magis huic, quàm alteri conuenire, vt hæres relinquatur ſuorum bonorum; at in hoc caſu hæc cognitio etiam deſtruitur, niſi accipias poſitum in articulo mortis lato modo, pro eo nimirùm, qui ex eo morbo moriturus certò eſt, vt infrà dicam. nam aliquandò in articulo mortis conſtitui accipi-
10 tur latiſſimè, vndè quilibet viuens in articulo mortis eſſe dicitur, Burſat. conſil. 4. nu.65. vol. 1. Fœn. de mom. tēp, 1. cap.5. num. 23. quià omnes viuentes abſquè dubio aliquandò morituri ſunt. immò viuentes morimur. Sed ſtrictiùs accipitur, quandò tunc in
11 articulo mortis, quem poſitum eſſe dicimus, cum tali morbo laborat, vt non ſolùm in periculo ſit, ſed in manifeſto periculo, ex eo quod vt plurimùm ex tali morbo homines decedere contingat, Auguſt. Barb. de offic. & poteſt. Epiſc. alleg. 25. num.52.par.2.
12 quemadmodùm dicitur de eo, qui peſte infectus eſt, quià pauci ex peſte liberantur, talis ergò in articulo mortis poſitus dicitur, Pariſ. de reſignat. benef. lib.12. quæſt.6. num.13. atquè hinc eſt.
13 quòd non poteſt dici quem in articulo mortis fuiſſe conſtitutum, niſi

13 nisi anteà probetur infirmitatem, ex qua laborauerit, Medicorum iudicio fuisse læthalem. Bursat. vbi suprà num. 64. dicitur quoquè,
14 & ob eandem rationem, quē in articulo mortis positum cum iminentem mortem vbicumquè timet, Baldus in cap. Pastoralibus num. 4. de offic. Iud. Ordin. strictissimè autem (prout in hac quæ-
15 stione nos accipimus) non solùm quandò ad mortem tendit, vt voluit Dec. in l. Hac consultissima num. 3. C. de his, qui testamen.
16 fac. poss. sed quandò verisimiliter quis morti proximus est. Ripa in Tractatu de pest. de priuileg. Iud. causs. pest. num. 47. ita vt de vita ipsius, ità actum sit, vt nullo remedio sit reparabilis, vt tradunt relati per Fœnut. vbi suprà num. 14. cap. eod. vbi benè ille distinguit inter positum in articulo mortis, & positum in periculo mortis; positum enim in mortis articulo, necesse est breui debere mori, neque si sanaretur, vnquàm posset dici fuisse in mortis articulo, vt ille dicit num. 21. sed positum in periculo mortis, possibile est à morte exemptum iri; & rectè, neque nauigantes, neque obsessos, neque mulieres parientes esse in mortis articulo voluit, sed potiùs in mortis periculo. Eodem hoc ergò sensu agonizan-
17 tes non differunt à positis in mortis articulo, nisi secundùm maius, aut minus temporis spatium, quo à morte distant, nam antè
18 dicimus ægrum in mortis articulo esse constitutum; mox animam ipso agente, & morti magis vicinante, agonizantem vocamus; horum igitur neutrum legitimè quicquam gerere posse ego existi-
19 mo, si modo coniunctum habeant sensuum defectionem, sicuti
20 in pluribus, ne dicam omnibus vsuuenit; mentis enim sinceritatem in testamento condendo desiderari voluit, l. in l. senium. C. qui testam, fac. poss. & l. 2. ff. eodem; quæ minimè præsens esse potest, vbi sensus deficiunt, vt in constitutis in articulo mortis, & in agonizantibus plurimùm euenit; nam neque audiunt, neque quemquam agnoscunt, etiam si vsque ad illum terminum mente constiterint, idcircò illud maximè attendendum Iureconsultis duco, vt ex depositione testium, ac præcipuè Medicorum sciant, an
21 æger cum sensuum defectione perierit, nec ne; vbi enim sensus deficiunt maxima coniectura, immò certa notitia habetur deficientis intellectus, & facultatis cuiusquè in cerebro residentis.
22 in his igitur non puto habere locum, quod tradiderunt Iureconsulti, nimirùm morte vicinis licere testamentum condere, matri-

monium contrahere, & huiusmodi. Paris. de resignation. benefic.
23 libro 12. quæstione prima, numero 28. & quæstione 2. num. 2. nam si regulariter in infirmitate constituti non præsumuntur sanæ mentis, idem Paris. vbi suprà quæstione 1. numero 28. & alij per ipsum allati, multò minus præsumi possunt mente constare, qui
24 morti iam vicini sunt; itaquè probanda in hoc casu ex mea sententia sana mens esset, quæ cum sensuum defectione simul esse vix vnquam potest. Vndè in sensu defectis eadem quæ de cæteris suprà diximus locum habebunt. In omnibus autem procedere illud volunt Doctores, vt testes esse non possint. Baldus in l. hac consultissima adductus per Ant. Franc. de Doct. vbi suprà num 39. Aduerte tamen, quod licet actus moriendi, quandò nimirum Anima separatur à corpore sit quoddam momentum imperceptibile, vt per Fœnut. vbi suprà, & cap. seq. num. 1. tamen hoc, quod est esse in mortis articulo, habet certam latitudinem, saltem in plerisque, quam idem habere principium existimo, quandò iam victor morbus contrà Naturam præualet, & de vita hominis acta iam res est, totum verò subsequens tempus potest dici mortis articulus, qui etiam in duo tempora diuidi potest, in mortis præludium, in tempus nimirum illud, quo iam anima se accingit, vt à corpore separetur, & in id, quod hoc tempus præcedit ab eo, quo iam homo de vita desperatus est. Sed Iureconsulti hoc tempus non distinguunt, cum tamen in aliquibus sit maximè distinguibile, quià interdùm in mortis articulo, si non integra mente constant ægrotantes, saltem non omninò ab illa sunt alieni, in Agonia autem omnes omninò in omnibus deficiunt. Sed plura de mortis articulo, & notatu digna credo habere Polydorum Ripam in suo tractatu de Act. in mort. articulo, quem tamen ego neque præ manibus habeo, neque vnquam vidi.

SVMMARIVM.

1 *Pestis morbus est omnium vehementissimus.*
2 *Dementia ex peste contracta, vt plurimum fatuitatis species.*
3 *In infatuatis ex peste quæ locum habere possint.*

Fatui-

4 *Fatuitas ex morbo contracta est reparabilis.*
5 *Actus prudentes à similibus fatuis celebrati validi esse debent.*

De mente alienatis ex morbis longis, seù vehementibus, vt peste, & similibus.

QVÆSTIO XX.

TAM longi, quàm vehementes morbi solent interdùm hominem dementire, veluti pestis, quæ non modò vehemens 1 morbus est, sed omnium vehementissimus; quia omnes alios morbos superat. Mascard. concl. 20. num. 5. lib. 1. dementia verò ex si- 2 milibus morbis contracta plurimùm inter fatuitatis magis, quàm inter alterius dementiæ species connumeranda; euenit autem potiùs sic, quàm secùs, quià vel à vehementia, vel à longitudine eorum morborum dissipatis mirum in modum cerebri, capitisque spiritibus, & noxia ob id frigiditate introducta, emoriuntur penè, aut saltem summoperè debiles fiunt virtutes, & facultates rationi, & intellectioni inseruientes, quas quidem plus detrimenti, quàm cæteras pati consentaneum est, quià à tenuioribus, ac purioribus spiritibus, faciliusquè dissipabilibus celebrantur, quam reliquæ; Memoria verò summoperè quoque læditur, quià posterior cerebri pars, in qua memorandi actus celebratur cæteris partibus frigidior, aut saltem minus spiritibus referta est, ex his enim calor singulis partibus communicatur.

Si quandò ergò aliquem ex longo, seù vehementi morbo mente alienari, vel infatuari contingat, dubium esse non debet, quòd 3 in eo omnia locum habere debeant, quæ in cæteris fatuis locum habent; habita tamen consideratione gradus, & qualitatis dementiæ, seù fatuitatis. Illud vnum tamen est, quod differentiam aliquam facere potest inter hos fatuos, & eos, qui à natura fatui sunt, nimirùm quod in prioribus, ijs scilicet, qui ex morbo in fatui- 4 tatem incidunt, fatuitas est reparabilis, in cæteris irreparabilis; nam neque tempore, neque ætate, neque ex alia quauis caussa à Natura fatui quicquam proficiunt circà ea, quæ ad prudentiam, & intelligentiam pertinent; illi verò ad integram aliquandò sanitatem redeunt, vndè actus prudentes à talibus celebrati rati, &

5 validi esse debent, dummodò post hæc in prudentia perseuerent; ratio autem cur fatuitas à morbo reparari possit, non ea, quæ à Natura fit, in promptu est, & cuilibet, vt credo, notissima.

S V M M A R I V M.

1 *Paraphrenitici qui.*
2 *Paraphreneses inter se differunt,*
3 *Pro delirij specie magis, aut minus quis ad nonnulla aptus esse potest.*
4 *Deliria melancholica magis durant, & magis mentem turbant.*
5 *Actus à paraphreniticis celebrati pro temporis conditione validi, aut inualidi sunt.*
6 *Hypochondriaci, & Paraphrenitici in quo conueniant.*
7 *Hypochondriaci, & Paraphrenitici in quo differant.*
8 *Passio hypochondriaca est desipientiæ species. declara vt ibi.*
9 *Melancholia est desipientia sine febre.*
10 *In leui passione hyponchondriaca mens parùm læditur.*
11 *Hypochondriaci quandò vt cæteri melancholici habendi.*
12 *Hypochondriaci circà agibilia rarò insaniunt.*
13 *Hypochondriaci an à quibusdam sint prohibendi.*
14 *Dilucida interualla in quibusdam dementijs manifesta, in alijs non ità.*
15 *Pueri non habent dilucida interualla.*
16 *Ex senio delirantes non habent dilucida interualla.*
17 *Imperfectio Intellectus in Muliere non habet intermissiones.*
18 *In fatuitate non apparent dilucida interualla.*
19 *Muti, & surdi simul à natiuitate non habent dilucida interualla.*
20 *Lethargici, Comatosi, Carotici non habent dilucida interualla.*
21 *Icti à fulmine, attoniti, congelati non habent dilucida interualla.*
22 *Phrenitici non habent dilucida interualla.*
23 *Hydrophoboi non habent dilucida interualla.*
24 *Ex assumpto veneno delirantes non habent dilucida interualla.*

Ex lon-

De Paraphreniticis, Hypochondriacis, & omnibus dilucida interualla habentibus.

QVÆSTIO XXI.

SEquitur, vt de quibusdam amentibus verba faciamus, qui per interualla insaniunt, licet & in hoc numero ex superioribus nonnullos comprehendere liceat; & ante omnes sese nobis offerunt Paraphrenitici; vocamus autem Paraphreniticos, qui in febri non ex primario cerebri affectu, sed per consensum aliarum partium phrenitide laborant: nam spiritus ab inferioribus partibus ex materia morbifica, ac putredinosa originem habentes ad cerebrum eleuati rationis faciunt permixtionem; habentque huiusmodi ægrotantes sui delirij exacerbationes quasdam, & remissiones, prout febris exacerbatur, aut remittitur. Sunt etiam in huiusmodi delirijs, vt in cæteris omnibus gradus quidam, iuxtà quos ægri magis, aut minus à mente recedunt; idquè tum pro vaporum acrimonia, & caliditate, tum pro eorum multitudine, tum etiam pro capitis imbecillitate.

1

Neque verò tantummodò secundum magis, & minùs inter se differunt hæ paraphreneses, sed etiam secundùm effectus, vt cæteræ dementiæ, & secundùm accidentia inter se distant; quod ex diuersitate materiæ morbum excitantis, & ex qua vapores eleuantur ad caput, euenire solet; sapiunt enim vapores ij materiæ ipsius naturam; vndè interdùm ægrotantes Melancholicis similes efficiuntur, interdùm furibundis, & maniacis; est quandò iracundi euadant, aliàs quoque lætabundi, & in risum proni. studiosiùs,

2

 ac se-

ac seriò magis insaniunt, qui ex Melancholicis, & adustis vaporibus delirant; ex melancholicis, quià magis densi, ex adustis, quià magis acres.

Verumenimuerò ne existimet Lector hæc me gratis scripsisse; 3 nam pro delirij specie potest quis magis, ac minùs aptus esse ad multa facienda, item & pro eiusdem delirij duratione, & interpo- 4 latione; siquidem deliria melancholica ex atra bile prouenientia, & longiùs durant, & magis mentẽ turbant, vndè difficiliùs ægroti etiam morbo remittente, qui delirium excitat, resipiscunt; contrarium euenit de delirijs ex vitio sanguinis prouenientibus.

Illud autem dumtaxat ad Iureconsultos scire maximè pertinet, an actus ab ægro celebrati, quem constet decessisse ex febre cum paraphrenitide coniuncta, celebrati fuerint in ipsius febre vigore, & exacerbatione, an in eius declinatione, & remissione; nam 5 omni proculdubio, si testes deponant tales actus gestos fuisse vno magis, quàm alio morbi tempore, actus certè, vel validi, vel inualidi futuri sunt pro eius temporis ratione; neque attendendum solummodo est particulare tempus cuiuslibet accessionis, sed etiã vniuersale, totius scilicet morbi, quæ tempora Medicis maximè nota sunt, & ex eorummet relatione facillimè cognoscuntur.

Post paraphreniticos in hac classe succedunt Hypochondriaci, 6 qui cum illis in hoc conueniunt, quòd eorum delirium non ex proprio cerebri vitio, sed ex Hypochondriorum morbo, & intem- 7 perie excitatur. Differunt tamen, quià Paraphrenitici habent accessiones, & vt dixi, quiescente morbo, ex cuius culpa delirant, etiam delirium in ipsis quiescit; Hypochondriaci autem habent quidem accessiones, & exacerbationes, non tamen quotidianas, tertianas, aut quartanas, sed potiùs menstruas, aut annuas, & longiores multò sunt; recrudescit enim morbus in his certis quibusdam temporibus, vt Vere, siuè Autumno, cum in alijs mente satis constent.

Maximè verò aduertendum est circà Hypochondriacos, quod Amatus Lusitan. Cent. 4. Curat. Medic. cur. 54. & ex eo Forest. lib. 10. Obseru. 11. in Scholijs tradidit, nimirùm, quòd tametsi hæc passio, (quæ Hypochondriaca, & flatuosa dicitur, & ab Arabibus Mirachialis) Melancholiæ, ac desipientiæ species existat, tamen satis est ad huius passionis essentiam, vt ad eam sequatur

mœror,

mœror, & mœstitia, & timor à facili causa; & interdùm mentis inconstantia. videtur ergò, quòd non necessariò, ac semper cum hac passione coniungatur delirium; immò narrant illi casus nonnullos Hypochondriacorum, qui nunquam patiebantur mentis alienationem; manifestiùs verò Marcell. Donat. lib. 4. Histor. mirab. cap. 6. contendit, non esse de essentia huius passionis mentis alienationem, & Manardum erroris notat, qui libro 17. Epist. 1. noluerit ægrotantẽ quemdam melancholia Hypochondriaca laborare, eo quod nunquã desipuisset, contrà existimantibus cęteris Medicis ad curã conuocatis; sed profectò, vt apud eundẽ Manardũ videre est, Scriptores omnes melancholiã definientes, desipientiã esse aiunt sinè febre, & illam in tres species partiũtur; nimirùm
9 in melancholiã per essentiã, in Melancholiã per consensum à toto, & melancholiam per consensum ab Hypochondrijs, vndè si ea definitio etiã huic vltimæ speciei aptari debeat, necesse est ægros in ea desipere, aliter enim definitio cum definito non conueniret. Quæ licet realiter ità se habeant, tamen dicendum putauerim id, quod de Catalepsi suprà dicebamus; nimirùm passionem hanc, vel esse incipientem, & leuem, vel esse inueteratam, & fortem;
10 Vbi passio incipiens est, vel vbi leuis existit, symptomata quoque leuiuscula sunt, & ægri vel nihil omninò, vel parùm quid mẽte mouentur; at vbi inueterata est, vel fortis tunc manifestissimè ægri insaniunt, non aliter quàm Melancholici ij, qui ex vitio cerebri per essentiam insaniunt. ad cuius rei confirmationem faciunt plures historiæ Hypochondriacorum. Et si libet vide historiam N. Abrami Frambes. lib. 1. Consult. 17. in qua comperies ægrum illum apertissimè insanisse. quamobrèm vbi ità se res habeat, ij tam
11 in præiudicialibus, quàm in fauorabilibus durante delirio, vt cęteri Melancholici tractandi.

At alij, qui in principio huius morbi constituuntur, & præter irrationabilem mętitiam, qua detinentur, à ratione minimè alieni videntur, quomodò habendi mox aperiam: sed primò quid pe-
12 culiare à me notatum sit in similibus ægris patefaciã: habeo enim nunc, & aliàs habui alios nonnullos hypochondriacos, quos circà agibilia manifestè insanire nunquam comperij; sed tantùmmodò leuiorum rerum non iusto timore illos detineri cognosco, & imaginationes quasdam circà morbi accidentia pati, ex quibus

Intellectus eorum, vel leuiusculum, & nullius momenti dolorem, aut aliud quoduis leue symptoma, pro ingenti, graui, intollerabili, atque immedicabili iudicat. Habent præterea quamdam mentis inconstantiam, ex qua diuersimodè animi passionibus agitantur, ità vt quem modo amant, & expetunt, non multò post odio habeant, ac respuant; modò quid intensè cupiunt, paulò post isthùc ipsum si possederint, negligunt; plurimum mœrent, sed interdum quoquè lætiores apparent, ac deniquè modò liberales sunt, modò illiberales, & auari, modò amicorum colloquia expetunt, modò ab ijs abhorrent, & sic in cæteris; quæ tamen omnia, vt dixi, nihil illis circa agenda obesse vnquàm notaui.

Itaquè adhibito Medicorum iudicio, ac Iudicis etiam arbitrio, vbi de particularibus sententia ferenda est, ad plura tales suffice-
13 re non negantes, decernendum, an à quibusdam eliminandi veniant, vt, exempli gratia, à promotione ad sacra, à publici officij administratione, & huiusmodi; quæ non solùm denegari possent fortasse, habito respectu ad præsentem eorum statum, sed maximè respicientes aptitudinem, quam habent, vt facilè insaniant.

Cœterùm loquendum iam est de ijs, qui suæ dementiæ dilucida habent interualla, circà quos illud vnum, vt sciamus, decet, in quibusnam dementijs sperari possit, Aegrum habuisse, vel habere potuisse hæc dilucida interualla; & antequàm hoc determine-
14 tur, notandum, in quibusdam dementijs hæc interualla manifestissima esse, ac vera, in alijs nonnisi obscura, & apparentia; tales enim dementias remittere potiùs dici possunt, quàm intermittere; ergò harum quæstionum ordinem sequuti dicamus primò, quòd
15 in rationis diminutione considerata in pueris non habent locum dilucida interualla; etiam si prudenter agant, sapienterquè loquantur, vt dixi aliàs in harum quæstionum libro primo, titul. 1. quæst. 3. num. 26.

16 Secundò, ex senio delirantes non habent sui delirij dilucida interualla, nec vnquàm resipiscunt; ratio est, quià caussa delirium excitans non solùm non minuitur tempore, sed intenditur, & augetur, vndè & effectum capere incrementum necesse est.

17 Tertiò, mulieres circà intellectus imbecillitatem, quæ ex sexus culpa illis euenit, nunquàm proficiunt, neque vnquàm naturali

ratio-

rationis diminutione, qua detinentur, expoliantur; ratio eadem, quæ in pueris; quià ruditas illa naturalis est, non adſcititia; neque habent ſufficientem calorem, qui poſſit intellectum perficere, vt pueri, qui procedente ætate ruditatem intellectus exuunt, & prudentiores, ac ſapientiores euadunt.

18 Quartò, non habent dilucida interualla eorum amentiæ, quos ignorantes, & craſſæ farinæ homines nominauimus, neque ſtolidi, neque obliuioſi, nec deniquè fatuorum genus vllum, quod vel à Natura, vel à morbo, vel ab ætate procedat. differunt tamen qui à Natura fatui ſunt, aut ab ætate ab illis, qui à morbo infatuantur, quià poſteriores ij à fatuitate liberari poſſunt, illi verò nequaquam.

19 Quintò, non habent interualla ſuæ imperfectionis Intellectus muti ſimul & ſurdi à natiuitate, cum eadem ratio in ijs dominetur, quæ in alijs, qui à Natura fatui ſunt.

Sextò, Ebrij vnam acceſſionem habent, neque intermedio tempore per interualla reſipiſcunt, durat enim in ijs delirium, quouſquè vini potentia euincatur, & edometur.

20 Septimò, Læthargici, Comatoſi, & Carotici non habent vllas ſuæ inſaniæ interpolationes; ratio eſt, quià cauſſa cerebri inſtrumenta occupans, ſemper præſens exiſtit; durante verò cauſſa, durat effectus.

21 Octauo, Icti à fulmine, Attoniti, Congelati, ſeù Cataleptici non habent dilucida interualla. ratio eadem, quæ in ſuperioribus.

22 Nonò, Phrenitici vnam tantummodò habent acceſſionem, & nunquam, niſi omninò ſanentur, ad ſanam mentem per interualla redeunt. ratio non abſimilis eſt cum ſuperioribus, cauſſa enim præſente neceſſe eſt effectum durare.

23 Decimò, idem euenit in Hydrophobois, ſeù rabioſis; quià tota ſanguinis maſſa infecta eſt, cuius vitio delirant.

24 Vndecimò, idem ob eandem cauſſam euenit in his, qui ex aſſumpto veneno, vel infatuantur, vel quouis modo inſaniunt.

25 Duodecimò, dementia eorum, qui ex morbis longis in eam incidunt, non habet interpolationes. ratio eſt, quià à longitudine, & vehementia morbi abſumptis ſpiritibus, intemperies quædam in ipſo cerebro eſt introducta, à qua morbus continuus fit,

non

non interpolatus. In cæteris autem dementijs omnibus, siuè illæ essentiales sint, siuè secundarij morbi, sperare licet dilucida interualla; possunt enim remitti, & intendi; sed manifestissimè remittunt Melancholiæ species omnes, præcipuè verò Hypochondriaca, Ecstasis, Epilepsia, Apoplexia, (quandò non fuerit fortis) Lycanthropia, perculsio Fanatica, Furor vterinus, & vteri suffocatio, & his similes. Obscurè verò furor, seù mania, præsertìm cum est inueterata, Dæmoniacorum species omnes, & huiusmodi.

26 Itaquè ij, qui manifesta habent dilucida interualla in plerisquè, vt sani habendi, si modò nonnulla excipias, de quibus in singulis quæstionibus egimus, quod tàm in præiudicialibus, quàm in fauorabilibus locum habebit: in fauorabilibus enim exempli gratia 27 patet, quòd tales testari possint. l. furiosum. §. si verò. C. qui testam. fac. poss. in præiudicialibus autem, quià non excusantur à 28 pęna, si delinquant. Caball. Resolut. crimin. Cent. 2. cas. 297. num. 38. at ij, qui tantùm remissiones, non intermissiones demē-29 tiæ habent ex mea sententia, vt insani iudicandi, si modò paucula quædam excipiamus, quæ non omninò mentem sanam requirunt.

30 Quomodò tandem cognosci possit, an actus à demente factus, qui dilucida habet interualla, sit tempore intermissæ dementiæ celebratus, docet Alexand. consil. 141. num. 8. volum. 1. & Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cas. 5. 28. & vide ad hoc Mascard. de probat. concl. 39. vol. 1. per tot.

S V M M A R I V M.

1 *Mulieres omni dementiæ specie tentantur.*
2 *Mulieres rarò Melancholicæ euadunt. contr. num. seq.*
4 *Pro singulis viris Dæmoniacis sexcentæ mulieres reperiuntur.*
5 *Mulieres ex Melancholiæ morbo peius viris se habent,*
6 *Vteri suffocatio mulieribus familiarissima.*
7 *In vteri suffocatione, quæ accidentia eueniant.*
8 *In vteri suffocatione mulieres mente deficiunt. contrarium num. seq. declara, vt ibi.*

Suffo-

10 *Suffocatæ nihil validum agere possunt, etiamsi nutibus respondeant.*
11 *Furor vterinus quid.*
12 *Furor vterinus mania est circà venerea ex vteri vitio excitata.*

De suffocatis ex vtero, & ex vtero furentibus:

QVÆSTIO XXII.

1 MVlieres non secùs, ac viri omni dementiæ specie tentantur, quamquàm, vt ex Aretæo, & Auicenna tradit Mercurial. 2 suæ practicæ libro primo, capite 10. Melancholicæ de rarò euadunt, aut saltem minùs quam viri Melancholiæ morbo tentantur; contrà quam tamen assertionem facit Hippocratis auctoritas in libello de his, quæ ad virgines spectant, vbi mulieres ob animi 3 demissi, & pusilli naturam frequentiùs quàm viros desipientia, & vanis terroribus apprehendi tradit: patet etiã pro singulis viris 4 dæmoniacis,(qui in Melancholicorũ quoq; classe connumerantur) sexcentas mulieres Dæmonio obsideri, vt testatur Codronch. de morb. venef. lib. 2. cap. 8. Sit tamen quomodocunquè illud cer-5 tum est, mulieres ex melancholiæ morbo insanientes, multò peius habere, quàm viros, intensiùs enim, & magis irremediabiliter insaniunt. Sed præter dementias, quæ ipsis cum viris communes existunt, duobus morbis obnoxiæ sunt, ex quibus per consensum cerebri cum vtero delirio tentãtur; horum alter illis adeò familiaris est, vt nihil suprà; alter verò earum quidem proprius, non tamen ità familiaris, ac frequens.

6 Prior vteri suffocatio est, seù eiusdem ascensus, & strangulatus, vt nonnulli dicunt; qui illis familiarissimus existit, vt experientia docet; & notat Mercurial. lib. 4. de morb. mul. cap. 22. & alii Auctores Gyneciorum, alter est vterinus furor. In priori, de quo an-7 teà verba facimus, mulieres vel tanquàm mortuæ, si magnus morbus sit, vel semimortuæ, si magnus morbus non sit, iacere solent. Loqui non possunt, sed tamen audiunt, ac facilè quæ astantes loquuntur percipiunt, & interdùm, vt in nonnullis adnotaui, nutibus interrogatæ respondent; immò etiam transacto paroxismo, audita

dita referunt, teste Mercurial. vbi suprà: vndè concludit ille, seruari in ipsis memoriam; ratione verò deficere eas dubium non est;
8 tametsi Alsaharauius Medicus Arabs Pract. tractatu 25. sectione secunda, capite duodecimo; tradens differentiam inter Epilepticas, & suffocatas ex vtero dixerit, suffocatas in ratione non
9 deficere, Epilepticas autem maximè; cuius dictum ex mea sententia ità interpretandum est, vt suffocatæ non deficiant in ratione extrà paroxismum, vt Epilepticæ; quæ vt suo loco diximus, à paroxismo excitatæ quasi dementes, ac stolidæ apparent. ex quibus concludamus, quòd suffocatæ ex vtero quamdiù paroxismo detinentur tanquàm mortuæ, & àbsentes existimandæ sint, & etiam si nutibus ad interrogata respondere possent, tamen nihil
10 validum debeat ab ipsis procedere, si quid rectè nutibus celebrari possit, quià à ratione in paroxismo alienæ sunt, extrà quod nihil impedit, quin minùs, vt sanæ mentis homines habeantur.

11 Porrò Furor vterinus, qui posterior morbus erat mulierum proprius, est vteri ipsius superexcalfactio cum delirio circà Venerem, & ad eam pertinentia; in eam enim adeò acutis stimulis exagitantur, vt in furorem agantur; garrulæ enim euadunt, & circà Venerem quamplurima effutiunt; de quo affectu, vt de superiore quoque, si quis plura scire desiderat, practicos adeat in proprijs capitibus, præcipuè verò Auctores Gyneciorum, siuè de morb. mul. & inter recentiores, & nouissimos Hucher. de sterilit. lib. 2. cap. proprio, & Varand. lib. 1. de morb. mul. cap. 5.

Cœterùm ratio in his non minùs quàm in maniacis, & furentibus oblæsa est: immò & hic morbus nihil aliud est, vt ipsum no-
12 men innuit, nisi furor, seù mania, ex vteri vitio excitata. Itaquè in his quoquè omnia locum habebunt, quæ in illis procedere diximus, nequè plura circà id afferenda.

S V M M A R I V M.

1 *Semel furiosus semper præsumitur furiosus, & contrarium tenenti incumbit onus probandi.*

2 *Demens de præterito præsumitur demens de præsenti.*

3 *Qui olim aliqua ægritudine laborauit, etiam hodiè æger præsu-*

mitur

In quibus nam dementibus locum habeant eæ conclusiones nimirùm, semel furiosus semper præsumitur furiosus, & illa, demens de præterito præsumitur etiam demens de præsenti.

QVÆSTIO VLTIMA.

DVas apud Iureconsultos conclusiones offendi, quæ idem penè important, maxima ex parte acceptas; quarum pri-
1 ma illa est, quòd semel furiosus semper præsumatur furiosus, & contrarium tenenti incumbit onus probandi sanam mentem. Archid. in cap. filij. num. 1. de hæret. Alexan. consil. 92. numer. 6. vol. 5. Dec. in l. si furiosum, num. 24. C. qui testam. fac. poss. Petr. de Biax. in direct. elect. par. 1. cap. 15. num. 3. vide adducta per
2 Mascar. concl. 39. num. 1. Altera est, quod demens de præterito, præsumatur etiam demens de præsenti. Farinac. consil. crim. consil. 151. num. 14. Videbatur has conclusiones firmare alia non absimilis, nec minùs quàm superiores accepta, quæ vult, quòd
3 qui olim aliqua ægritudine laborauerit, etiam hodiè æger præsu-
4 matur; præsertìm quià declarant Doctores, vt procedat in ægritudine naturaliter durabili. Alciat. de pręsumpt. regul. 2. pręsumpt. 19. num. 1. & 3. Mascard. de probat. concl. 896. num. 1. vol. 2. at tales ægritudines absque dubio sunt furor, & dementia, ergò iure posterior hęc conclusio de his quoque verificatur.

Priorem tamen conclusionem, quæ, vt dixi, cum posterioribus coincidit, licet plures Doctores acceptauerint; alij tamen non approbarunt; & habes vtriusque sententię fautores apud Mascar. ibidem

ibidem concluſ. 825. à num. 1. ad plures ſeqq. qui etiam ex nonnullorum Doctorum opinione decidit, quandò, & in quibus caſibus ea concluſio acceptanda.

Nos qui rei naturam ob Medicę ſcientię cognitionem faciliùs aſſequi poſſumus, eius concluſionis veritatem patefaciemus, & nonnullas breues regulas trademus, quarum prima ea ſit. Ea concluſio non habet locum in dementijs, quæ cum febre eueniunt, aut cum alio morbo, quem febris concomitetur, vt in phrenitide, læthargo, & huiuſmodi. Non habeo pro hac regula Iureconſultos, quos in teſtimonium adducam, non deeſt tamen ratio; nam aliter ſe ſe re habente omnes homines, aut potior ſaltē pars furioſi, & dementes pręſumerentur; quis enim eſt, qui aliquandò delirio in febre non laborauerit, aut qui morbo aliquo, ex quo rationem lęſam habuerit, nunquam fuerit detentus? Adde etiam rationem ex rei natura deſumptam, quę talis eſt; deliria, aut dementię in febribus, ſunt earundem febrium ſymptomata; recedente ergò febre, ipſas etiam recedere neceſſe eſt; at febres, vt plurimum in longum non protrahuntur, pręſertìm eę, in quibus tam magna apparent ſymptomata, neque etiam de facili reuertuntur. Sed ſubuenit nunc ex Iureconſultis, quem adducam ad hanc regulam firmandam. nempè Io. Aloyſium Ricc. in pract. var. reſolut. 386. nu. 7. in fin. qui benè hanc regulam declarat.

6 Secunda regula, non poteſt ea concluſio locum habere in dementijs momentaneis, aut quę non longo tempore durare ſolent; & vide circà hanc regulam allata à Maſcardo vbi ſuprà, numero octauo, & ſeq. nam ad hoc, vt ea concluſio verificetur neceſſarium eſt probare aliquem fuiſſe furioſum per aliquod tempus ſucceſſiuum, vt per menſem, aut annum.

7 Tertia regula, non procedit ea concluſio in dementijs, quę per conſenſum aliarum partium fiunt, non ex morbo per eſſentiam in cerebro exiſtente: quamquàm enim furor, & ſimiles paſſiones
8 durare pręſumuntur teſtimonio DD. quos adducit Maſcardus ibidem num. 3. Pariſ. de Reſignat. benef. libro 3. quæſt. 8. num. 12. ità vt verùm omninò ſit id, quod Caſtrenſ. dicebat in l. Qui
9 teſtamento. §. Nec furioſus, numero 3. ff. de Teſtamen. nimirùm quòd qui aliquandò inſanire coepit, vix vnquàm ad ſanam mentem redeat, tamen hoc de dementijs intelligendum, quæ per eſ-

ſentiam, & ex proprio cerebri morbo abſquè febre eueniunt.

10 Quarta regula. Ea pręcipuè concluſio locum habere poteſt in omnibus melancholię ſpeciebus; in Mania, in Apoplexia, in Epilepſia, in Dęmoniacis, & ſimilibus, de quibus hoc titulo ſatis abundè, vt mihi videtur, diſputatum eſt.

Tituli I. Lib. II. Quęſtionum Medico-Legalium.

F I N I S.

PAVLI ZACCHIAE
MEDICI ROMANI
QVAESTIONVM
MEDICO-LEGALIVM
LIBER II.

TITVLVS SECVNDVS.

De Venenis, & Veneficijs.

Admodùm Illuſtri, ac Reuerendiſſimo D.

FR. HIERONYMO DE GHETTHIS

ORDINIS HEREMITARVM S. AVGVSTINI

GENERALI DIGNISSIMO.

ADMODVM ILLVSTRI, AC REVERENDISSIMO D.

FR. HIERONYMO DE GHETTHIS

ORD. HEREMITARVM S. AVGVSTINI GENERALI DIGNISSIMO.

PAVLVS ZACCHIAS. F.

QVÆSTIONES hasce meas ab argumento, quod continent, Medicis, ac Legumperitis communi Medico-Legales dictas, in plures Titulos distribui, singulos earum Titulos singulis personis inscribens; alijs ob dignitatis celsitudinem, quibusdam ob multa in me collata beneficia, nonnullis verò ob amorem, quo me ab illis prosequi sentiebam. prioribus reuerentiæ, hos subsequentibus grati animi, postremis vicissitudinis amoris testimonium reddere cupiens. Hunc Titulum tibi dicaui, qui & in dignitate constitutus es meritis

condigna, qui & in me, meoſquè infinita propemodùm beneficia contuliſti, & qui tandèm præ cœteris fortaſsè (ità enìm mihi perſuadeo,) me, meoſquè beneuolo affectu, ac paterno amore proſequeris. Ergò quod ego tibi munuſculum reuerentiæ, grati animi, & amoris ſignum, promptè, ac libens offero, tu, quæ tua eſt humanitas, promptè, ac libens, hilariquè fronte excipe, interìmquè vale.

QVAESTIONVM MEDICO-LEGALIVM LIBER II.

TITVLVS SECVNDVS:

De Venenis, & Veneficijs, & alijs ad ea pertinentibus.

SVMMARIVM.

1 *Medicorum iudicio statur, an quis ex veneno perierit.*
2 *Non sufficit rei confessio ad probandum, aliquem ex veneno perijsse.*
3 *Rei confessio irrita euadit, Medicis deponentibus, veneni quantitatem non fuisse aptam ad occidendum. & num. seq.*
5 *Venenandi crimen grauissimum, & grauius simplici homicidio.*
6 *Venenarij non gaudent immunitate Ecclesiæ.*
7 *Ob veneni suspicionem conceditur thori separatio.*
8 *Reus mortis non potest condemnari ad venenum assumendum.*
9 *Bannitus veneno interfici non potest.*
10 *In puniendo delicto venenationis, non distinguitur nobilis ab ignobili.*
11 *Veneni appellatio communis, & generalis.*
12 *Venena non solùm appellantur medicamenta, quæ occidunt, sed etiam quæ sanant.*
13 *Venenorum quædam bona, quædam mala.*
14 *Venena mala ad necandum, bona ad sanandum.*
15 *Venena secundum Medicos distinguuntur in propriè sic dicta, & impropriè.*
16 *Venenum propriè pro malo accipimus.*
17 *Venena propriè dicuntur, quæ semper talia sunt.*
18 *Venenum pro veneficio, & pro vtili Medicamento acceptum.*
19 *Venenarij qui.*

De Veneni Nomine, & Appellatione.

QVÆSTIO PRIMA.

IN materia de Venenis multa Iureconsultis occurrunt, quæ consilium, & sententiam Medicorum exposcunt; nam vel ipsis Iureconsultis iudicibus, Medici primùm, ac præcipuè con-
1 uocandi ad determinandum, an quis ex veneno interierit, necnè, eorumquè Medicorum iudicio standum est. Alexand. consil. 115. num. 3. lib. 3. Bos. in pract. crimin. tit. de delicto num. 7. Foller. in pract. crimin. 2. 2. rubr. Item quod sororem venenauerit. Mascard. de probat. Conclus. 1034. num. 7. Volum. 2. & alios vide relatos per Guazzin.
2 in tract. ad Reor. defens. 4. cap. 5. num. 13. & 18. lib. 1. Neque enim satis est ad hoc probandum etiam ipsius rei confessio, quod nimirùm dederit venenum, ità vt ob eam condemnari possit, sed requiritur Medici votum, quo diffiniat, an illud venenum potens fuerit ad occidendum, nec nè. Caball. in tract. de omn. gen. homic, num. 615. & seqq. & Carrer. in pract. crim. §. homicidium num. 102. Farinac. Consil. 184. num. 16. & 46. nam si Medici deponant, quòd propinatum venenum malum non fuerit, nec apptum ad occidendum, reddunt etiam rei ipsius confessionem irri-
3 tam. Guazzin. vbi supra num. 12. in fin. sic etiam de quantitate veneni sentiunt; nam siquidem Medici insufficientiam interimen-
4 di alicuius veneni in tanta quantitate sumpti attestentur, reum

etiam

etiam confessum condemnare retardant. Bosius vbi suprà, numero 8.

Non inutiliter ergò pro ipsis Iureconsultis ad hoc de venenis argumentum pertractandum accedemus; præcipuè quià apud illos venenandi crimen grauissimum delictum existimatur, vt verè
5 est, & grauius homicidio. l. 1. C. de malef. & Mathem. immò venenantes, vt proditores habent. Bald. in l. Nemo Clericus. C. de summ. Trinit. & Fid. Cathol. Farinac. quæst. 122. par. 1. num. 4.
6 ita vt tales immunitate Ecclesiæ non gaudeant. Caball. in tract. de omn. gen. homic. num. 583. Farinac. de Immunit. Eccles. in append. num. 142. cap. 10. Adde his, quòd propter veneni suspi-
7 cionem conceditur thori separatio inter coniug. Caball. vbi aliàs, num. 575. Plura quoque de huius delicti atrocitate afferunt Farinac. quæst. 122. à num. 2. tit. de homic. & Caball. ibidem: abhorrent enim adeò ll. ab hoc delicto, vt in Iustitiæ executione veneno
8 vti nolint, reus enim ad venenum assumendum non potest con-
9 demnari, neque vt Farinac. placet, Bannitus potest veneno interimi, licet contrarium teneat Caball. & vt magis ostendant huius delicti atrocitatem, in illo puniendo, non distinguunt nobilem
10 ab ignobili, sed vtrumque pœna furcarum mulctari iubent, quæ ignobilibus solis irrogari solet. ita Caball. vbi suprà, nu. 611. & seqq. Multum ergò eorum interest de venenis perfectam habere notitiam. circà quæ plures esse possunt quæstiones tàm ipsis, quàm Medicis scitu iucũdissimæ, quas procedente sermone discutiemus.

Primo tamen loco, vt ea, quæ dicuntur clariora euadant pro nostro more de veneni nomine, & appellatione disserendum, vt sciat Lector, de quanam re peculiariter agamus: nam veneni ap-
11 pellationem communem esse, ac generalem, docemur per l. Qui venenum. ff. de verb. signif. & per l. 3. §. adiectio autem ista. ff. ad l. Cornel. de Sicar. Aul. Gell. Noct. Att. lib. 12. cap. 9. Ghirland. de sortileg. quæst. 12. num. 4. Guibert. quæst. Iurid. cap. 16. numer. 1. & ex nostris per Guainer. de venen. cap. 1. in princip. Valer. locor. comm. lib. 3. cap. 18. Gorr. in præfat. ad Nicandrum Alexiph. Greuin. lib. 1. de venen. cap. 1. Mercurial. de venen. lib. 1. cap. 4. & Sal. de febr. pest. cap. 4. Neque enim ea solùm, quæ
12 hominem interficere apta nata sunt venena appellantur, sed & ipsa quoque medicamenta, quæ eundem hominem sanant eodem

nomine interdum insigniuntur; vt per eandem l. Qui venenum, quam ad hanc ipsam rem adducit ex nostris Cardan. lib. 1. de venen. cap. 1. idemquè repetit Sal. vbi proximè; vndè idcircò dicitur, quòd, attenta hac generali veneni appellatione, venenorum 13 quædam bona, seù non mala sint, quædam verò simpliciter mala, vt habetur in eadem l. 3. ff. eodem. Alexan. consil. 23. num. 6. volum. 2. Alciat. in l. Qui venenum. num. 4. ff. de verb. signific. Grilland. de sortileg. quæst. 12. num. 4. Caball. vbi sæpè nu. 606. & ob eam rem Græci, qui tam medicamenta, quàm venena nomine pharmaci appellabant, cùm malum venenum, aut venenum propriè sic dictum, & deleteriæ facultatis denotare volebant, non simpliciter pharmacum, sed cum adiectione aliqua nominabant, vt epiteto nocentis, mortiferi, vel perniciosi, vt testatur Vid. de Curat. gener. lib. 1. cap. 12. part. 2. sect. 2. Gal. Mart. de doctr. promisc. cap. 2. quamobrem citata iam sæpiùs l. Qui venenum, idem admonet præstandum esse ab eo, qui venenum dicit, vt adiectione mali, vel boni, de quo nam loquatur patefaciat, nam 14 mala venena ad necandum, bona ad sanandum accommodata sunt. Grilland. vbi proximè num. eodem.

15 Medici verò venenum distinguunt in propriè sìc dictum, & impropriè; nam licet quamplurima medicamenta purgantia, & ipsa quoque Alexipharmaca, immò vel ipsa Theriaca non iusto modo assumpta non secùs, ac vera venena enecent, vt Gal. 5. de simpl. med. fac. cap. 18. Auerr. 5. Collig. & Nicol. tract. 4. serm. 4. cap. 9. docent, tamen venena propriè dicenda non sunt, cùm eorum aliqua vtilitas existat. Gal. vbi suprà. Vid. Vid. ibid. Cesalpin. pract. lib. 3. cap. 2.

16 Propriè ergò, & in communi loquendi modo, cum venenum nominamus pro malo accipi volumus. Alciat. in præcitata l. Qui venenum. num. 6. Farinac. in practic. crimin. part. 5. quæst. 122. num. 127. Caball. de omn. gen. homic. num. 608. & sic simpliciter prolatum pro malo accipimus in l. 1. §. 2. ff. ad l. Cornel. de 17 sicar. propriè namquè venena dicuntur. quæ semper talia sunt, vt ex nostris testatur Bacc. in Proleg. de venen. cap. 3. art. 6.

Quamquam verò Alciatus, & Farinacius voluerunt, venenum simpliciter prolatum pro malo accipi, vt dixi, apud nonnullos tamen Auctores id nominis, & pro veneficio, & pro vtili medicamento

18 mento accipitur. de prima verò acceptione constat apud Virgil. 7. Aeneid. in illis carminibus.

Picus equum domitor, quem capta cupidine coniunx,
Aurea percussum virga, versumquè venenis
Fecit auem Circe, sparsitquè coloribus alas.

de posteriori verò constat apud Plautum in Pseudulo. Act. 3. Scena 2.

Quià sorbitione faciam ego te hodie mea
Item, vt Medea Peliam concoxit senem,
Quem medicamentis, & suis venenis dicitur
Fecisse rursùs ex sene adolescentulum,
Item te ego faciam.

Et Lucan. lib. 8. de Bell. ciuil.

------ *Et infuso facies solidata veneno est,*

A veneno porrò cum pro malo accipitur, deducitur nomen ve-
19 nenarij; sunt verò venenarij propriè, qui venenis, malisquè pharmacis in hominum perniciem vtuntur, & eius criminis rei existunt. Alciat. lib. 4. de verb. signif. in fin. Martin. Delr. disquisit. Magic. lib. 1. cap. 2. qui & interdum venefici vocantur; sed venefici
20 propriè sunt, qui incantationibus occidunt, aut venena venalia habent Carrer. in pract. crimin. in repetit. l. Obseruare. nu. 101. vndè Plaut. vbì suprà.

---- *B. Ehò, an tu veneficus?*
C. Immò Aedepol hominum seruator magis.

Sed circà nomina hæc satis esse puto, videamus iam quid propriè venenum sit, & quodnam sub hoc argumento comprehendi velimus. Venenum ergò multi Auctores diuersimodè definierunt;
21 plerique tamen conueniunt in hoc, quòd sit mixtum quoddam non naturale, naturæ ità contrarium, vt ab ea edomari non possit, sed è contrà ipsam edomare, ac corrumpere aptum sit. talem definitionem, vel similem ex Galeni, Auicennæ, & aliorum sententia attulit Cardan. lib. 1. de ven. cap. 1. & lib. 2. contrad. Med. tract. 5. contr. 10. non dissimilem quoquè afferunt & qui sequuntur Auctores. Nic. Flor. tract. 4. serm. 4. de venen. cap. 1. Concil. diff. 178. & lib. de ven. cap. 1. Valer. locorum commun. libr. 3. cap. 18. Ioubert. Paradox. 10. decad. 2. Gorr. in præfat. ad Niçandr. Alexiph. Bacc. in Prolegom. de venen. cap. 9. art. 2. Mercurial.

lib.

lib. 1. de venen. cap. 5. Rudius de morb. occult. & venen. libro 2. cap. 1. & penè omnes alij.

Quoniam verò ad rem nostram magìs facere videtur definitio à Cardano ex propria mente allata, idcircò eam afferamus, quæ talis est, vt habetur lib. 1. de ven. cap. 1. & 4. Venenum est, quod
22 aptum est nobis vehementer nocere occulta agendi ratione, etiã si caussa esset nota. Licet mihi nihil minùs videatur docuisse Aui-
23 cenna in sua definitione, quæ est, Venenum est, quod corrumpit complexionem humanã, non contrarietate solùm; sed proprietate, quæ est in ipso. Cardanus tamen nescio quid habet, quod ad rem nostram magìs facere videtur, cum vult, satis esse ad veneni naturam constituendam, vt sit aptum nobis vehementer nocere occulta agendi ratione. nam non videtur necesse ad veneni essen-
24 tiam, vt interimat; siquidem multa non interimunt, quæ tamen venena sunt, sed quià naturam humanam aliquo pacto lædunt, vt docet Salius in lib. de febr. pestil. cap. 4. & ea de re nonnulla, quæ insaniam tantummodò excitant, vt cerebella quorundam animalium, & alia quædam, licet non interficiant, venena appellantur Cardan. de ven. lib. 1. cap. 1. Immò quædam etiam, quæ neque quicquam lædunt venena appellantur ex eo solùm, quod maximã vim habeant in alterandis humanis corporibus, ad miros quosdã effectus producendos, vt herbæ, atquè alia quædam, quibus Lamiæ, aut Striges vti solent, vt sese in figuras brutorum transforment, vel potiùs vt sibi videantur transformari, de quibus Vergil. Eclog. 8.

Has herbas, atquè hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto.

Notandum tamen, quod dicebat ibidem Cardan. esse scilicet venena nonnulla, quæ occidunt quidem, venena tamen non sunt,
25 eo quod occulta proprietate id non efficiant, vt exempli gratia, vitrum est; hoc enim nobis non simpliciter admittendum; cum
26 hìc intelligamus pro veneno quodcumquè vel per os sumptum, vel de foris administratum, vel quantitate, vel qualitate occulta, aut manifesta interimere, aut vehementer nocere potest, vt introducendo insaniam, amorem heroicum, stoliditatem, partium impotentiam, mutitatem, ignauiam genitalium, & alia huiusmodi; hæc enim omnia, licet strictissimè loquendo venena non sint,

nisi

nisi ab occulta proprietate suos effectus producant, tamen sub hoc titulo comprehendi volumus, cùm etiam ipsi Iureconsulti, quibus præcipuè scribimus, de his considerent, & talia venena propinantes, vel quacunque ratione administrantes debitis pœnis mulctãdos velint, vt in l. si quis aliquid. §. Qui abortionis. ff. de Pœnis clarissimè habetur. quamobrem ll. definitio, quæ volunt, venenum
27 esse quodcumque naturam eius, cui adhibitum est mutare potest, nostro proposito satisfacit, si ità intelligatur, vt quamcumque mutationem amplectatur, quæ vel mortem, vel insigne aliquod nocumentum homini afferre possit: nam rectè quidem l. dicebat venenum esse, quod naturam mutare potest, quià venenum, &
28 alimentum opposita sunt, vt omnes Auctores Medicinæ tradunt. Concil. de venen. cap. 1. Matthiol. in 6. Diosc. in præfat. in princip. Bacc. in prolegom. de venen. capit. 1. quemadmodùm ergò alimentum mutatur à Natura, & ipsam non mutat, sic venenum mutat Naturam, & ab ipsa non mutatur, vt præcitati Doctores docent. Multa ergò licet venena non sint, tamen Naturam mutant, & non mutantur, vel ob eorum repugnantiam, vt immutentur, vel ob eorum quantitatem, vt de succo lactucæ dicebat Gal. 3. de simpl. med. fac. cap. 18. & de Croco alij Auctores, & præcipuè Valesc. Phylon. lib. 7. cap. 29.

SVMMARIVM.

1 *Prima venenorum diuisio.*
2 *Venena à tota substantia agentia.*
3 *Venena agentia ex manifestis qualitatibus.*
4 *Venena vtroque modo noxia.*
5 *Secunda venenorum diuisio iuxtà primas qualitates.*
6 *Tertia venenorum diuisio à modo operandi.*
7 *Quarta diuisio iuxtà naturam, & accidens.*
8 *Quinta diuisio iuxtà totum, & partem.*
9 *Sexta diuisio iuxtà originem.*
10 *Septima diuisio iuxtà modum administrationis.*
11 *Venenum quod tactu inficiat dari certum est.*
12 *Venenum solo olfactu interimens.*

Venena

13 *Venena omnia odorata vertiginem, capitis dolorem, suffocationem, & alia mala afferunt.*
14 *Venena, quæ visu occidant an dentur. dic, vt ibi, & numero sequent.*
16 *Animalia, quæ solo auditu inficiant, an dentur.*
17 *Homo potest per omnes sensus venenari.*
18 *Octaua diuisio ex partium læsione.*
19 *Venena omnia primò cor petant, siuè ab extrà applicantur, siuè intrò sumantur. vide num. seq. & 21. & 22.*
23 *Vltima venenorum diuisio iuxtà substantiam.*

De Venenorum diuisione, & de varijs Venenorum effectibus. QVÆSTIO II.

1 MEdici multiplici Venenorum diuisione vtuntur: primò enim diuidunt in ea, quæ à tota substantia, siuè ab occulta proprietate interimunt, & in ea, quæ solis manifestis agunt qualitatibus, & in ea, quæ ex vtroque capite noxia sunt. Ea quæ à to-
2 ta substantia nocent, vt Napellus, nullam sui nocumenti caussam manifestant; & ideò ab occulta, & nobis ignota proprietate agere ea Philosophi dixerunt. Ea, quæ solis qualitatibus agunt ma-
3 nifestis, vt succus lactucæ, qui ob exuperantem frigiditatem occidit, multi noluerunt propriè venena dici; in nostro autem proposito possunt, & debent venena vocari, cum venenorum effectus producere possint; caussa uerò, propter quam nolunt appellari hæc venena, ea est, quòd putent pleriquè de essentia ueneni esse, ut adiunctam habeat occultam proprietatem, qua generi humano, ac uitæ contraria existant. Guainer. de Venen. part. 2. cap. 6. Carrar. in quæst. de Venen. ad Temp. notab. 1. & 2. Bacc. in Prolegom. de Venen. cap. 3. art. 7. Forest. Obs. lib. 30. Obs. 1. & 2. in Schol. quæ proprietas in similibus quidem deficit, undè excedentia in qualitate nomine tenùs posse appellari uenena uoluit Cardin. Ponzett. lib. 1. de Venen. cap. 25. immò mixta quædam putrefacta, ut lauri semina răcida effecta, aut nuces corruptas magis uenenosa existimat prædictis Venenis, quæ à qualitatis exuperantia agunt.

4 Iam uerò ea, quæ utroque modo noxia sunt, ut Euphorbium, & Opium

& Opium, non modò illud ob excedentem calorem, hoc autem ob exuperantem frigiditatem obest, sed etiàm quià occulta ea proprietate dotatur, qua non solùm illud, vt Crocus, hoc verò, vt lactuca, si modum excesserint, nobis inimica sunt, sed etiam, vt talia, veluti cætera omnia, quæ à tota substantia operantur.

5 Secundò diuiditur venenum à Medicis iuxtà quatuor primas qualitates, vt quoddam celefaciendo, quoddam infrigidando, aliud verò exiccando, & si libet etiam aliud humectando interficiat; nàm hoc plerique non dari credunt; & hæc quidem, vt annuimus, etsi, cum talia solummodò sunt, vt solis qualitatibus manifestis operentur, propriè venena non dicantur, nobis tamen, quandocunque hæc occidere, vel insigniter lædere administrata possint, venena dicenda sunt, non curantes vndè effectus sequatur, dummodò ad ea sequatur; & licet priuata qualitate occulta agendi venena minimè esse velint doctissimi Medici, vt Carrar. in citata quæst. de venen. ad Temp. Guainer. summ. 4. serm. 4. cap. 1. Fernel. de Abd. rer. caus. lib. 2. cap. 15. Bacc. in prolegom. cap. 3. art. 7. Mercurial. vbi suprà cap. 8. alij superiùs adducti, id nos nihil omninò mouere debet, neque illud discutere ad rem est.

6 Tertiò, venena diuiduntur à modo operandi, cum quædam occidant putrefaciendo, quædam congelando, alia exulcerando, multa inflammando, alia strangulando, & alia alijs modis nocendo. putrefaciendo occidit Lepus Marinus, stupefaciendo opium, idemquè congelando; vlcerando, atque inflammando Arsenicum Sublimatum, Euphorbiũ; strangulando, vt fungi, & succus Hyuccæ, cuius meminit diligentissimus Medicus Petrus Castellus, de quo aliàs, in libell. de rarioribus Plant. Hort. Farnes. cap. 2. sect. 4. & huiusmodi, de quibus singulis in seqq.

7 Quartò diuiduntur, quià quædam venena à Natura talia sunt, vt Aconitum, cicuta, & omnia ex se eam naturam habentia, quædam per accidens, vt nuces, & lauri baccæ cum rancidæ fiunt, carnes, aut pisces assati, & suffocati, aut putrefacti, quædam etiam ab arte, vt sublimatum, Aqua fortis.

8 Quintò, distinguuntur venena in ea, quæ secundum totum venena sunt, vt Cicuta, Lepus Marinus, & ea, quæ secundùm partẽ, vt felis secundum cerebrum, Ceruus secundum caudæ extremitatem, Vespertilio iuxtà cor, & linguam. rursùs diuiduntur in ea,

quæ

quæ ſemper talia ſunt, vt Bufo, & ea, quæ non ſemper talia ſunt, vt ranæ, limaces, fungi; cum hæc aliquandò innoxia ſint, interdùm verò maximè noxia.

9 Sextò, diuiduntur quoquè iuxtà eorum originem, quædam enim ex mineralibus habentur, vt Argentum viuum, Arſenicum, qnædam ex plantis, vt Mandragora, Opium, quædam ex animalibus, vt Vipera, Torpedo. addunt etiam nonnulli quædam ex elementis, nam & aer, & aqua videntur interdùm talia euadere, vt hominem non ſecùs, ac læthale venenum inficiant, vt in peſte.

10 Septimò, diuiduntur ex modo adminiſtrationis; nam quædam per os aſſumuntur, quædã ab extrà applicantur; & horum quædam morſu communicantur, vt venenũ viperinum, ſerpẽtum omnium, & canis rabidi, & huiuſmodi, quædam punctione, vt venenum Araneorum, & Phalangiorum, & alia, quædam illitu, vel tactu, quædam olfactu, quædam ſimplici viſu, aut auditu. Ac de prioribus quidem nullum dubium eſt, de poſterioribus autem multi

11 videntur hæſitare. Minùs autèm dubitatur de veneno, quod tactu inficiat; nam multi tale venenum dari fatentur, vt ex recentioribus plerique, qui antiquioribus minùs fortaſsè creduli ſunt.Ioubert. Parad. 10. decad. 2. Matthiol. in 6. Dioſcorid. in præfation. Greuin. lib. 1. de Ven. cap. 1. Salius de febr. peſtilen. cap. 11. immò mirabile eſt, quod narrat Cæſalpin. lib. 3. qui eſt de venenis in ſua pract. cap. 46. quod etiam admittit Greuinus, vbì proximè, nimirùm Venetijs aliquandò peſtem fuiſſe cõcitatam ex eo, quòd venefici quidam illitis oſtiorum annulis, ac peſſulis læthaliſſimo veneno, omnes penè ex contactu dictorum annulorum veneno ſint infecti. Mirabilius fortaſsè eſt, ſi vllam veritatem habet id, quod refert Cardan. lib. 1. de venen. cap. 8. & alij apud Schench. lib. 5. Obſeru tit. de venenis; Turcas ſcilicet veneficia adeò præſentanea habere, vt eodem die ſolo contactu interimant. Vero

12 magis ſimile eſt id, quod de veneno ferunt ſolo olfactu interimente, & miror Pigræum Regium Chirurgum doctiſſimum lib. 7. ſuæ Chirurgiæ cap. 9. negaſſe dari poſſe tale venenum, cum cæteri Auctores omnes illud admittant; & narrat Paræus, & ipſe pariter Chirurgus Regius, ac vir illuſtris lib. 20. qui eſt de venen. cap. 7. Clementem Septimum PontificemMaximum præeuntis venena-

tæ facis toxico per fumum in corpus admissum infectum,& exindè extinctum; Pigreus tamen dicet ad hoc, fuisse aerem ex fumo illo infectum, nec simplicem fuisse qualitatem venenatam per nares attractam, tamen quid ad illud, quod firmat Cardan. lib. 2. de
13 Venen. cap. 1. de omnibus venenis, quòd odorata vertiginem, dolorem capitis, suffocationes afferunt, & idcircò à similium odoratu homines arcet? immò & lib. 2. ibidem de venenis agit odore interficientibus cap. 3. sed experientiam auctoritatibus cur postponimus? mille habemus exempla in animalibus quibusdam, quæ solo olfactu inficiunt, vt de Buffone testantur multi, quod vaporibus ab ipso expirātibus obuios homines stupefaciat. Ardoin. de venen. lib. 4. cap. 7. Cardin. Ponzett. lib. 3. de Venen. cap. 12. & Ouid. Metamorf. lib. 3. de serpente, quem Cadmus occidit loquens.

Occupat hos morsu, longis amplexibus illos,
Hos necat afflatu, funesta hos tabe veneni.

Videmus etiam quotidiè ex odoribus vel malis, vel bonis quoquè multos malè, immò pessimè affici, sunt enìm qui certæ rei odore animo linquantur, cordis tremorem, capitis dolorem, vertiginem, & alia eiusmodi incurrant symptomata; & constat apud Mercurialem lib. 2. de morb. Mul. cap. 1. solo lucernæ extinctæ odore mulieres abortire posse. Testatum item reliquit Bruyer. de re cibaria lib. 9. cap. 12. Iacobum Foroliuiensem Medicum insignem ab allij odore tanquàm à re pestilenti lædi consueuisse, quin etiam vel ipsius Rosæ odorem nonnullis Lypothimiam, ac syncopim excitare patet, qualem casum narrat Amat. Lusit. Curation. Medic. cent. 2. cur. 36. & qualem naturam passum fuisse Oliuerium Caraffam Cardinalem narrat Pier. Valer. Hieroglyph. lib. 8. in Scarabeo; & apud Schench. vbi hæc ipsa commemorata habes, Episcopum quemdam solo rosarum odore extinctum, Cromerus recitat de Reb. Polon. lib. 8. & mihi quidem albarum rosarum odor adeò inimicus est (non quòd mihi sit ingratus) vt capitis non modicum dolorem illicò excitet; quòd si suauis ex sua natura, ac aliòquín salutaris nobilissimi floris odor sic afficere ob quandam naturalem cōtrarietatem potest, cur & hoc ipsum in venenis concedendum nō sit ego non video. Sed conuincit omninò Pigræum, ratio, quæ sequitur; si enim concedamus odorem nutrire posse,

vt existimant penè omnes Medici, & vide ad hoc Concil. diff. 155. & alios, immò ipsum Gal. in Aphor. sect. 2. Aphor. 11. iam concedere cogitur, odorē etiam posse corrumpere, & occidere, cum nutritio, & corruptio sint contraria, & odor bonus, & odor malus item contraria, contrariorum autem eadem est ratio, vt notum est Philosophis, & notatur à Iureconsultis. Gloss. in l. sciendum. §. finali, in verbo, nec prodest, ff. qui satisd. cogant.

Hęc igitur cōcedi quidem possunt factu possibilia esse, sed quod visu, & auditu quædam possint interficere, paucis admodùm persuaderi potest; & tamen de visu eadem ratio proculdubiò militat, 14 quæ in veneno solo olfactu occidente militabat. Nam si quædam sunt homini adeò inimica interdùm, vt etiam visa terrorem incutiant, syncopim excitent, & alia horribilia accidentia cieant; ità vt homines ex hoc periclitentur, nescio cur similiter dari non possit venenosum aliquod animal, quod solo visu inficere, ac venenare hominem possit. Ego primùm quid mihi contigerit enarrabo. Cum adolescens essem, & animi gratia extrà vrbem cum coetaneis meis obambularem, & ludo aliquo nos exercere cuperemus; iam iam ludum institueramus, quo diem liceret transigere; ludus talis erat (qui hic familiarissimus est) vnusquisque suum signum iaciens ad antè iactum adminiculum quam proximè signo accedere studet; ludunt autem bini, aut terni, aut etiam singuli. Ego meum signum expolire studens (sunt enim ea signa lateritia) supèr tofum illud percutiens, ex ea percussione tofus medius disruptus est; in medio eius animalcula erāt lacertis, quas Tarantulas hìc vocant non absimilia, sed veluti pellem detraxisses, carnem nudam ostendebant, & erant visu adeò horribilia, vt totus pallidus indè me auertens, vomitu multa reiecerim, atquè hinc totus nauseabundus diem illā transegerim. non deerit tamen qui omnia hæc in timorem referet; erit etiam, qui ex tetro vapore indè expirante hæc prouenisse existimabit; ego tamen ex simplici visu totus illicò horrui. Sed sunt insuper, qui aspectu felium expauescunt, & deterrentur, atquè etiam animi deliquio prehenduntur; Germanicus, teste Plutarcho in libell. de diff. inter od. & inuid. Gallum aspicere non poterat. Alij quoquè ex aliorum animalium intuitu hæc eadem patiuntur, vt nobilis ille Mantuanus, de quo Marc. Donat. lib. 6. de Hist. Mirab. qui Erinacei terrestris

visum

visum non sustinebat, sed syncope, ac frigidis sudoribus corripiebatur; & alia multa huiusmodi exempla scitu non indigna videre
15 apud Schench. lib. 7. Obseruat. tit. de Idiosyntr. ex quibus deducere possumus à simili dari venenum quoddam, quod solo visu lædere, & interficere etiàm possit; nam si ex ijs, quæ venenosa non sunt tàm sæua apparent symptomata, ex ijs, quæ venenosa sunt, non nisi mors expectari debet. Sed audiamus obsecro, quæ cecinit Lucretius lib. 4. de rerum natura, qui in omnibus sensibus nos experiri dolorem, & voluptatem voluit, & consequenter esse quædam nostris sensibus omnibus magis, aut minùs delectabilia, aut inimica. postquàm ergò de sensibus reliquis locutus est, de visu hæc protulit.

Nec tamen hoc solis in odoribus, atquè saporum
In genere est, sed item species rerum, atquè colores
Non ità conueniunt ad sensus omnibus omnes,
Vt non sint alijs quædam magis acria visu.
Quin etiàm gallum nocte explodentibus alis,
Auroram clara consuetum voce vocare
Nenu queunt rapidi contrà constare leones.
Inquè tueri, ità continuò meminere fugai;
Nimirùm, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum sint oculis immissa leonum,
Pupillas interficiunt, acremquè dolorem
Præbent, vt nequeant contrà durare feroces.

Verùmenimuerò licet de venenis, quæ solo visu interimere possint, hæc probabili ratiocinatione veritatem habere liceat cócludere; tamen multò longiùs à probabilitate videtur plerisquè,
16 quod quædam animalia reperiantur, quæ sola voce, & expiratu inficere possint. tamen & ad hoc aliquid est, quod in medium adducamus: non enìm dubium est, quòd in vocis emissione halitus quidam ex ore animalis vociferantis prodeant, qui pro illius animalis natura venenosi & ipsi esse possint; quod si audiens illius animalis vocem in proportionabili distantia sit, ità vt à vaporibus ex illius ore prodeuntibus contingi possit, non difficile erit, vt ab eorum venenositate inficiatur; immò hoc multò probabiliùs est, quam quòd quis ex spiritibus ex oculis emicantibus infectionem contrahat, cùm visiui spiritus non adeò materiales sint, & faci-

L liùs

liùs ab aere intermedio dissipari possint; halitus autem ab ore animalis cuiusdam in vocis emissione prodeuntes magis materiales existant, & consequentèr non ità de facili ab intermedio aere dissipentur; itaquè, si, vt dixi, adeò proportionabili distantia audiens à vociferante absit, vt halitus illi venenosi ad auditum peruenire possint, iàm non difficile erit audientem venenari; nequè enìm verum existimo in omni distantia id contingere posse, quià si magna sit, vix nudus sonus in aere receptus ad audientis aures perueniet; at tunc quanam ratione inficere possit, ego non video. ex his ergò manifestum fit, quod ex Antiquorum senten-
17 tia afferebant Medici nonnulli, hominem scilicet posse per omnes sensus venenari. Guainer. in lib. de venen. cap. 1. Ardoin de venen. lib. 1. cap. 2. Quod & Lucretius demonstrabat libro 6. carmine sequenti.

Multa meant inimica per aures, multa per ipsas
Insinuant nares infesta, atquè aspera odore.
Nec sunt multa parùm tactu vitanda, nec autèm
Aspectu fugienda, saporequè tristia quæ sint.

18 Octauò. Medici venena diuidunt in ea, quæ primò cor petunt, & in ea, quæ quamdam aliam partem primò, & ex sua natura inficiunt; nàm tametsi aliqui voluerint, omnia venena siuè intùs,
19 siuè ab extrà applicentur, semper primò cor ipsum petere, de hinc aut hanc, aut illam partem, cui magis familiaria sunt, vt Nicol. Flor. summ. 4. serm. 4. qui est de venenis, cap. 1. Ardoin. de venen. lib. 1. cap. 7. Alph. Ferr. de sclop. vuln. lib. 1. cap. 4. Stephan. Roderic. Castr. in Metheor. Microc. lib. 2. cap. 12. quià vt intèr medicamenta sunt, quæ certi cuidam parti appropriata existant, ità vt corpori adhibita promptiùs illam partem, quam cæteras petant, ità communem credunt eam esse venenorum naturam, vt cor primò petant, maximè quià ipsos vitales spiritus, quorum origo cor est, absquè dubio promptissimè corrumpunt, & per arteriarum continuum motum facillimè ad ipsum cor attrahuntur;
20 alij tamen fassi quidèm sunt venena cor petere, non tamen semper primò, & immediatè; hæc autèm magis communis opinio est, & ab omnibus penè alijs recepta. Côcil. diff. 178. & lib. de ven. c. 1. Guain. de ven. resp. ad dub. 4. licet nescio cur hìc contrà Conciliatorem loquatur; Cardin. Ponzett. de venen. lib. 1. cap. 9. Fernel.
lib.

libro 2. de Abd. cap. 15. Matthiol. in præfat. ad 6. Dioſcor. Langius Epiſt. lib. 1. Epiſt. 68. Greuin. lib. 1. de ven. cap. 1. Vid. Vid. de Curat. gener. cap. 12. part. 2. ſect. 2. Parȩus lib. 20. capit. 1. Gorræus in præfatione ad Nic. Alexiph. Bacc. in Prolegom. Venen. cap. 6. art. 3. & cap. 18. art. 1. & alij, quos breuitatis cauſſa omitto. & ad id, quod obijciebat Ardoinus nimirùm venena ſpiritus vitales corrumpere, reſpondent nonnulli negando; nàm eſſe
21 quædam, quæ ſpiritus corrumpant concedunt, omnia negant, quippè cùm alia ſint, quæ corrumpant humores; alia item, quæ membra, vt Bacc. vbì ſuprà cap. 6. art. 2. Immò, vt experientia patet; & notat Cardan. libro 1. de venen. capit. 26. ex venenis ſunt, quæ non cor, ſed cerebrum inimicum habent, alia, quæ nec cerebrum, nequè cor, ſed hepar; ſunt enim venena quædam, quæ vel ſomnolentiam, vel læthargum, vel maniam, vel fatuitatem pariunt, abſquè eo, quod minimum quid læſionis in corde appareat, ſunt etiàm quæ diſſentericos, & hepaticos fluxus conciunt; itaquè non ſolùm neceſſarium non eſt, venena primò cor petere, ſed poſſibile eſt, cor à venenis nullo modo infici; infectis tamen alijs partibus. Illud verum eſt, & locum habet in venenis, quȩ tādèm interimunt; ſempèr illa ſaltèm in fine operationis cor-
22 di inſidiari, hoc autèm indè fit, quià cȩteris partibus compatitur, vt in morbis euenit, qui licèt cordis proprij non ſint, tamen ſi occidant, etiàm ipſum cor adoriuntur, cùm mori non poſſit animal corde in ſuo vigore exiſtente. Quòd verò ab omni penè veneno ea ſymptomata proficiſcantur, quæ cor affectum eſſe commoſtrant, hìnc eſt, quià os ventriculi in ijs, quæ per os aſſumuntur, primò recipiens venenum, primò etiàm læditur, ex cuius læſione ſymptomata penè eadem apparent, quæ apparere ſolent affecto corde, vt Medicis eſt notiſſimum; in ijs autèm, quæ ab extrà adminiſtrantur, ineſt quidèm, vt plurimum ea proprietas cordi inimica, vt omnes Doctores fatentur.

23 Diuiduntur etiàm venena in ea, quæ ſunt tenuis ſubſtantiæ, & in ea, quæ ſunt ſubſtantiæ craſſæ, licèt Cardanus libro primo, de venen. cap. 4. omnia venena velit eſſe ſubſtantiæ tenuis, præter erodentia, quod an veritatem habeat ad præſens diſcutere operepretium non eſt; illud ſcimus multa eſſe, quæ craſſæ ſubſtantiæ ſunt, & inter erodentia non connumerantur.

L 2 Præter

Præter commemoratas autèm venenorùm diuisiones alias plures afferunt Medici, quas nos omittimus data opera, nè tædio lectorem conficiamus; sed qui de his plura scire desiderat, ipsos Auctores adeat, præcipuè verò Nicol. vbi suprà capite primo. Ardoinum ibidem libro 1. & 2. & alios in hac materia de venenis; non enìm pro Iureconsultis quicquam tot diuisiones facere videntur.

S V M M A R I V M.

1 *Tria genera venenorum.*
2 *Arsenicum non solùm venenum est, sed validissimum.*
3 *Venena quædam bona, quædam mala.*
4 *Venena mala ad necandum, bona ad sanandum.*
5 *Venenorum quædam mortifera, quædam non.*
6 *Mortifera venena quæ.*
7 *Venena non mortifera quæ.*
8 *Venena aliqua mortifera vnica vice interimunt, alia nisi repetantur non occidunt.*
9 *Venena mortifera alia citò operantur, alia tardè.*
10 *Venenorum non læthalium quatuor genera.*
11 *Venenorum non læthalium diuisio.*
12 *Venena semper, & cùm celeritate interimentia, quæ.*
13 *Putrefacientia venena tardè operantur.*
14 *Venena quæ non de facili occidunt.*
15 *Venena temporanea.*
16 *Venena non interimentia.*
17 *Quædam quamquàm venena non sint, si ad effectum nocendi detur, pœnæ reum faciunt delinquentem.*
18 *Medicamenta nocentia exhibentes, etiam si non occidant, irregulares fiunt.*

De Ve-

De Venenorum diuisione iuxtà eorum effectus.
QVÆSTIO III.

Magis ad rem pro ipsis Iureconsultis diuidenda à nobis sunt venena iuxtà eorum effectus, sed primò adducamus diui-
1 siones, quas ipsimet adducunt; faciunt enìm tria genera venenorum, vnum eorum, quæ natura quidèm mala sunt, sed arte, & præparatione bona efficiuntur; hæc nos medicamenta venenosa appellamus, quale est Elleborum. Alterum eorum, quæ & natura mala sunt, & talia semper permanent, quæ nos propriè venena naturalia appellamus, quòd à Natura venenosam contrarietatem humano generi inimicam sortiantur, quale est Arsenicum; quamquàm Maluasia Consil. 113. num. 23. absquè ratione dixerit, Arsenicum non venire appellatione mali veneni testimonio, quòd Aromatarij illud impunè vendant, & quòd Mesue in pract. cap. de Asthmate ex Arsenico pillulas conficiat, & alia medicamenta per
2 os assumenda. Arsenicum tamen non solùm venenum est, sed inter venena validissimum Cæsalp. de Metall. lib. 1. cap. 29. Erodit enim, ac putrefacit, qui duo effectus maximo cum Aegrotantium cruciatu apparent. quod autèm Arabes nonnulli Arsenicum præbeant in tussi antiqua, vt Auicenna, & Mesues mirandum est, & quod ipsis præscribētibus assumendū relinquatur, nec iniuria eius rei miratur Forest. lib. 30. Obseru. 8. in schol. cum omnibus venenis illud præsentissimum esse affirmet. Fortasè aliud quid Arabes sibi voluerunt, interpretes autèm Arsenicum transtulerunt: licet Petr. Castell. in suo libello de Arsenico, & Sandarach. hanc Auicennæ, cæterorumquè opinionem defendat, ac doctissimè tueatur. tamen venenum & ipse esse concedit. sect. 4. Quomodocumquè verò sit, ad rem nostram redeuntes, de superioribus veneni generibus mentionem habent ll. in l. Quod sæpè. §. Veneni ff. de contrahend. empt. sed tertium genus eorum constituunt, quæ arte venenosa fiunt, & nos venena artificialia nominamus, vt sublimatum. ità inter Iureconsultos diuidit Damohud. in Enchirid. rer. Crimin. cap. 4. num. 3. sed Paul. Grill. de sortil. quæst. 3. nu. 25. & quæst. 5. num. 7. & quæst. 12. sub num. 4. magis succinctè vene-
3 na diuisit in bona, & mala, vt superiore quæstione dixi: & mala

omnia ea vocat, quæ aut mortem, aut insignem noxam inducunt, vt febrem, tussim, phthisim, dementiam, sterilitatem; bona verò, seù non mala, quæ amorem excitant. sed non vidit hic vnum, idemquè venenum facere se bonum simul, & malum: nam si quod dementiam parit malum est, & quod Amorem bonum, iàm patet, quod illud, quod Amorem concit, & bonum simul, & malum erit: nequè enìm venenum vllum dari potest, quod amorem vi cõciliet, quod simul etiam dementiã non pariat. meliùs ipsemet ibidem quæst. 12. dicebat, venena mala ad necandum, bona ad sanandum.

4

Nos pro Iureconsultis in hac quæstione venena diuidamus secundùm eorum effectus; nàm iuxtà eosdem effectus ab ijsdem venenis emanantes illi de Reorum pœna, ac de alijs ad rem facientibus iudicium ferent. Itaquè venenorum quædam mortifera sunt, quædam non mortifera. Mortifera sunt, quæ vel actu interimunt, vel habent interimendi potentiam, & hominem in manifesto vitæ discrimine ponunt: quod enim Mercurial. lib. 1. de venen. cap. 5. dicebat, omnia scilicet venena, vel interimere, vel habere interimendi aptitudinem, veritatem non habet, cum plura venena sint, quæ nequè interimant, nequè quicquam vitæ obsint, vt nonnulla, quæ mentem lædunt, nequè aliud afferunt incommodum, nequè ex tali læsione vitam breuiorem efficiunt. Cardan. citato libro 1. cap. 26. sed Mercurialis fortè hæc inter venena non connumeraret. Venena non mortifera dicenda sunt, quæ insignem læsionem corpori afferunt, non tamen vitæ obsunt saltem sensibiliter, licet insensibiliter, & in rei veritate aliàs id efficerẽt. Eorũ quoquè quæ mortifera dicuntur nonnulla sunt, quæ vnica vice administrata interficiunt, alia verò, quæ nisi repetantur suum effectum non produnt. immò hoc peculiare esse erodentium, & putrefacientium venenorum tradit Gal. 3. de simpl. Medic. cap. 25. & Cardan. lib. 2. Contrad. Medic. tract. 2. Contrad. 10. scriptum reliquit, quòd ex decem, qui venenum bibunt vix vnus, nisi repetatur, moritur; ex cuius assertione videretur deduci posse, id commune esse omnibus venenis, aut saltèm pluribus, & secundùm plurimum; sed profectò experientia docet multa eorum esse, quæ vix primoribus labris semèl degustata absquè eo, quod repetantur interficiunt, & breui, vt Aconitum, de quo Plin. lib. 27. cap. 2. & Ruell. de nat.

5
6
7
8

stirp.

ſtirp. lib.3. cap.113. dicebant, quòd in occidendo eſt inter omnia venena ociſſimum, & inter Iureconſultos idem quoque teſtatur Guibert. quæſt. Iuridic. cap. 16. num. 28. qui & ex Medicorum ſententia folia,& fructus Aconiti nō nocere dixit;& tamen cōſtat ex Appiano Alex. in bello Mithrid. Orodem Aconito ebibito, & aluo per illum ſoluta, non interijſſe, laborabat autem aqua intercute,& venenum à Phrahate filio datum. Narrat præterea Aloyſ. Cadam.in ſua priori nauigatione,venenum reperiri adeò præſentaneum, vt ſpatio quadrantis horæ occidat, & Io. Leo ſuæ Aphricæ part. 7. in fin. ex quo repetit Card. de alio mentionem habet, cuius granum inter decem homines partitum ſpatio quadrantis horæ omnes interimat.

9 Inſuper venenorum, quæ interficiunt, alia modico temporis ſpatio, vt paucis horis, vel diebus id præſtant, alia nonniſi pòſt longum tempus, vtraque autèm tàm à Natura, quàm ab arte id habere poſſunt, vt aut celeriùs, aut tardiùs ſuos effectus prodant, vt abundè poſt hæc videbimus.

Eorum porrò, quæ non interficiunt, ſed ſolummodò noxam aliquam corpori humano inferunt plura genera ſunt. Cardan. ta-10 men citato ſæpiùs lib. 1. de ven. cap. 26. ad quatuor genera reduxit, in amatorium nimirùm, maniacum, contagioſum, & debi-11 litans. Nos magis diſtinctè diuidamus in ea, quæ infatuant, quæ inſanire faciunt, in quibus etiam amatorium comprehenditur (nā & amor ſpecies Melancholiæ eſt, vt ſuperiori titulo in propria quæſtione de Amantibus oſtendi.) in ea, quæ abortum faciunt, quæ ſterilitatem inducunt, quæ coeundi impotentiam, quæ contagioſum morbum, quæ membrorum paralyſim, ac debilitatem, & quæ particularem aliquem morbum conciunt; ſi quæ verò alia ſunt ad hæc reduci poſſunt, vt ſi quæ odium vxoris, aut mariti, aut aliarum quarumcumque perſonarum inducunt ad Maniacum, ſeù quod inſanire facit, & ſic de alijs.

Exemplificemus autem hæc omnia pro ipſis Iureconſultis, vt Medicorum dicta de his differentium faciliùs aſſequi poſſint. Ve-12 nena ergò, quæ interimunt, & ſemper, & cum celeritate ea ſunt, quæ à tota ſubſtantia, vt Medici loquuntur, agunt; hæc enim inter omnia præſentanea habentur, ac præ cæteris noxia, vt omnes fatentur. Valeſc. Tarent.lib.7.Phylon. cap.29.Bertruc.lib.2.

pract. tract. 3. cap. 1. Ardoin. de Ven. lib. 1. cap. 3. Gorræus in præfat. ad Nicandr. Alexiph. Guainer. de Venen. cap. 1. Nicol. summ. 4. serm. 4. cap. 3. & in hoc omnes conueniunt. sed inter hæc ipsa sunt, quæ celeriùs, & quæ tardiùs opus conficiant; nàm vt iam superiùs dixi, Aconitum inter ea, quæ per os assumuntur, celerrimè interficit; & Christoph. à Costa lib. Aromatum, de quodam veneno ex planta Malauarica desumpto mentionem habet, quod adeò citum in occidendo dicit, vt ob eius celeritatem nullam antidotum adhùc inuenerint Indi contrà eius perniciem. Inter ea verò, quæ ab extrà adueniunt, celerrimum est venenum aspidum, vt Bacc. cap. 5. in Prolegom. Ven. & cap. 15. art. 1. tradit, vndè propter multam eius malitiam in sacris vocatur insanabile Deuteron. cap. 32. versic. 33. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile; quod concordat cum Arist. lib. 8. de Histor. Animal. cap. 29. Tardiora sunt in operando, quæ putrefaciunt, & crassæ, terrenæquè substantiæ sunt; nam hæc longo etiam post tempore, respectiuè ad prædicta, à quo sumpta sunt, aliquandò interficiunt. Gal. de simpl. med. lib. 3. cap. 3. omnia hæc tamen cum certitudine interimunt, nec opus ad longum tempus retar-

14 dant. Minori cum certitudine occidunt ea, quæ magis ab excedenti qualitate, quàm ab occulta vi contraria existunt, vt succus lactucæ, solatrum, cicuta, crocus; irrita enìm magna ax parte fiunt, de hisquè dicebat Gal. vbi suprà cap. 18. quòd nisi celeriter interimant nullius effectus redduntur; ratio autem ea est, quià si Natura illam excedentem qualitatem illicò ab eorum assumptione ferat, facilè est, vt eam omninò exuperet; deindè vt plurimum in ea quantitate non assumuntur, quæ satis sit ad occidendum, at deficiente quantitate, qua solùm noxia sunt, occidere non possunt, Gal. vbi suprà cap. 13.

15 Cœterùm Venena, quæ interimunt quidem non tamen celeriter, sed ad rationabile quoddam tempus ea sunt, quæ venena ad tempus Medici vocant, de quibus longa disceptatio inter Doctores est, quam seorsim ob eius difficultatem pertractabimus. Interimunt autem venena quædam, vt diximus putrefaciendo, quædam erodendo, alia strangulando, nonnulla stupefaciendo, ac sanguinem congelando; plura animalem facultatē, & vitales spiritus deuastando, & absumendo.

Scd

16 Sed ea, quæ non occidunt, sed tantummodò noxam aliquam corpori inferunt, plura sunt, vt suprà dictum est; ac primò ea, quæ hominem infatuant, vt nonnullorum animalium cerebella, quæ ob eorum frigiditatem animales spiritus partìm extinguunt, partìm incrassant; ità vt intellectioni minùs apti dehìnc efficiantur. alia insaniam pariunt, vt Solanum Maniacum, & inter hæc, vt dixi, pocula amatoria, & philtra recensentur, nam etiam hæc cum aptis venenis conficiuntur, vt ex Iureconsultis tradit Farin. in pract. crimin. tit. de homicid. quæst. 122. nu. 91. part. 2. tom. 2. alia abortum procurant, aut sterilitatem inducunt; & hæc quidem non necessariò venena existunt; nam multa similia nullam omninò læsionem corporibus aliàs inferunt; ita vt non habeat veritatem id, quod Farinac. vbì proximè, & alij tradunt, nimirùm, Pocula abortionis, & sterilitatis cum venenis confici, si de venenis propriè dictis id intelligant; nam plura, quæ in cibis innoxiè sumuntur, abortum procurant, & sterilitatem efficere possunt; tamen si ad eos effectus propinentur, venena lato modo appellare
17 possumus, non secùs enìm, ac ij, qui venenum propriè sic dictum propinant, hi quoquè puniendi veniunt. l. Cicero. §. sed si qua. ff. de pœnis. l. Item si obstetrix. §. si quis per vim. ff. ad l. Aquiliam, & hi quoquè vt illi irregulares fiunt. Nicol. Plouius de Ir-
18 regularit. num. 21. Non absimilia etiam ea sunt, quæ coeundi impotentiam inducunt, non ex parte viri tantùm generales partes ignauas reddendo, sed etiam ex parte fœminæ; suspicionem hæc tamem maiorem habent, & veneficijs proximiora sunt, vt quæ vix absquè Dæmonis opera contingere posse videantur. Non sinè venenositate tamen sunt, quæ contagium, vel morbum contagiosum inducunt, vt lepram, phtisim, & huiusmodi, quemadmodùm & ea, quæ alicuius membri debilitatem afferunt; qui effectus etiam ex venenis propriè dictis aliquandò habetur, cum homo ab illius pernicie euadit, ac deniquè ea, quæ peculiarem aliquem morbum inducunt non absquè suspicione venenositatis & ipsa sunt, vt quæ Epilepsiam, Lunaticum morbum, icteritiam, & alias noxas afferunt, vt iàm suprà diximus.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Ad rei condemnationem non sufficit propria confessio, sed constare debet de qualitate, & quantitate veneni.*
2 *Adamantem vulgus pro veneno existimat.*
3 *Non tenet rei confessio circà veneni qualitatem, nisi de ea per peritos constet.*
4 *Non tenet rei confessio circà quantitatem veneni, nisi Periti de ea deponant.*
5 *Venena quædam occidunt à qualitate occulta, quædam à qualitate manifesta.*
6 *Venena ab occulta qualitate certiùs occidunt.*
7 *Venena omnia horribilia sunt, & à natura alienissima.*
8 *Coniectura desumpta ex natura veneni est maxima.*
9 *Venena quædam nullam habent occultam proprietatem.*
10 *Quantitas in venenis, quæ occultam habent proprietatem, non adeò considerabilis, vt in cæteris.*
11 *Venena, quæ occulta proprietate operantur in minima quantitate assumpta occidunt.*
12 *Minima veneni quantitas, nequè corpus alterat, nequè occidere potest. Contr num. 15.*
13 *Venena exitialia qualitate potiùs, quàm quantitate offendunt.*
14 *Venena deleteriam facultatem habentia, quantitate non expenduntur.*
16 *Conciliatoris sententia de quantitate refellitur.*
17 *In frigidis venenis notabilis, & certa quantitas requiritur, vt occidant.*
18 *Quantitas veneni Iudicis arbitrio definienda, adhibito Medicorum iudicio.*
19 *Iudicis arbitrium intrat in rebus à Iure non definitis, vel quæ definiri non possunt.*
20 *In definienda veneni quantitate sufficiente ad occidendum, quæ consideranda.*
21 *Calida venena citiùs calidæ temperaturæ nocent, quàm frigida, & similiter de alijs.*

Ada-

22 *Adamas secundùm nonnullos Medicos est venenum. Contr. num. seq. & num. 24.*
25 *Magnes venenum est secundùm aliquos. Contrarium numero sequen.*
27 *Nux rancica, an venenum sit.*
28 *Vitrum, an sit venenum.*
29 *Ex vitro assumpto mori quis potest.*
30 *Venena nonnulla, quæ pro venenis non reputantur.*
31 *Argentum viuum venenum est. Contrarium numero seq. dic vt num. 33.*
34 *Plantæ ex sua natura non venenosæ, an arte fieri possint venenosæ.*
35 *Animalia venenosis cibis nutrita, an & ipsa in cibis assumpta, sint venenosa.*
36 *Animalia venenosis sagittis confossa, an comesta venenosa sint.*
37 *Animalia armis venenatis occisa innoxiè in cibis comeduntur. Contr. num. seq.*
39 *Animalia cibis venenosis nutrita, comesta non nocent. Contr. nu. seq. dic vt num. 41. & 42.*

De Qualitate, & Quantitate Veneni.
QVÆSTIO IV.

PRudenter quidem Iureconsulti hoc punctum in consideratione habuerunt: nam in veneficij delicto non satis illis est;
1 vt reus confiteatur dedisse se alicui venenum, sed volunt ad hoc, vt ille condemnari possit, & vt dicatur quis ex veneno perijsse, constare ex peritorum attestatione, tale venenum in tanta quantitate sumptum, aptum fuisse ad inferendam mortem, aliàs reum etiam confessum condemnari posse nolunt. Bosius in pract. crim. tit. de del. num. 8. & hoc optima quidem cum ratione, nam casus dari potest, in quo quis naturæ venenorum ignarus, præbuerit alicui aliquid in potibus, vel cibis, quod venenum esse putabat; cũ tamen aut omninò venenum non esset, aut esset quidem venenosum, non tamen quod mortem inferre posset, vt exempli gratia,
2 Adamantis scobes, quam vulgus hominum venenum esse credit,

cum

cum verè venenum non sit Garzias ab Hort. in Histor. Aromat. lib.1.cap.41. in fin. si ergò hæc ab aliquo assumantur, & interim intereat, proculdubiò, quod ex ea adamantis scobe, quam ve-
3 nenosam putabat non interijt: non tenet ergò ex hac causa rei confessio circà veneni qualitatem. Neque aliter dicèndum est de
4 quantitate; nàm si exēpli gratia quis propinasset inimico suo decem opij grana credens hanc opij quantitatem sufficientem esse ad illum interimendum, interimquè casu ille intereat, hic proculdubio crederet ex eo veneno hostem suum perijsse, & à curia deprehensus delictum non suum confiteretur, & in pœnam mortis damnaretur, maximo cum iustitiæ detrimento, cum verè octo, aut decem opij grana interficere non possint. Itaquè hæc discutiamus necesse est, pro quibus reuocanda in mentem sunt, quæ in hoc eodem titulo in principio dicebamus, esse nimirum veneno-
5 rum quædam, quæ à qualitate interficiunt occulta, alia, quæ à
6 qualitate manifesta operantur. porrò certissimè, aut, vt meliùs loquar, maiori cum certitudine interimere diximus ea, quæ ab occulta proprietate, & qualitate noxia sunt, quam quæ manifestis agunt qualitatibus; & rationem addidimus huic, quæ sequitur non absimilem: priora enim sola occulta qualitate officiunt. (licet aliquandò insimul manifestam coniunctam habeant) quæ quidèm in quantumuis minima quantitate reperitur, neque habet in corpore quicquam sibi contrarium, quod illam obtundat, aut euincere possit; posteriora nonnisi quantitate nobis contraria habent quod illis aduersetur, ac ea edomare possit, qualitates, scilicèt contrarias: præterquàm quòd, cum nonnisi in magna quantitate assumpta hæc noceant, illa verò etiàm in minima, faciliùs est hominem decipere, aut illum ex se decipi in quodam modicæ, quam in magnæ quantitatis veneno; præsertim cùm om-
7 nia horribilia sint, & à Natura alienissima.

His sic se habentibus, quid ex hoc discursu Iureconsulti elicere possint, manifestum est, quippè cum vbi venenum ex Medicorum sententia tale fuerit, vt ab occulta qualitate operari potuerit,
8 maximam habebunt coniecturam, immò euidentissimam præsumptionem; quòd ex eo mors potuerit dependere; & quamquàm, vt quæst. 2. dixi, plerique Medicorum in venenis hoc requirant, vt omnia præter manifestas qualitates, habeant etiàm qualitatem occul-

occultam, & non ex priori tantùm capite, sed ex vtroque nocere possint, tamen concedamus illis nos quicquid volunt, dummodò illi nobis non denegent, quædam esse, quæ ab ipsis fortasse venena non appellantur, quæ tamen interficiunt, & hoc ea nonnisi manifestis qualitatibus efficere posse. Nam quis dixerit, lactucæ succum esse venenum, & habere qualitatem occultam nobis contrariam ex eo, quod si in quantitate multa assumptus sit non aliter quàm Cicuta, aut opium interficiat, testante hoc Gal. 3. de simpl. med. cap. 18. si alia ex parte lactuca comesta sanguinem non omninò vituperabilem generat, & succum habet omnibus herbis laudabiliorem, vt idem Galen. 2. de Alim. facult. cap. 40. Class. 2. docet, & repetit Oribas. Collect. lib. 2. cap. 1. Simeon Sethì de Alim litt. M. cap. 2. & alij? sic etiam porrum, quis dixerit venenum esse, & contrarietatem habere occultam, cum in cibis in quotidiano vsu sit, & in medicamentis admittatur; tamen porri succo trium denariorum pondo hausto, Mela ordinis equestris vir sinè dolore expirauit, referente Plin. Natur. Histor. lib. 19. cap. 6.

10 Quantitas ergò in venenis non adeò considerabilis est in ijs, quæ ab occulta proprietate agunt, & verè, ac maximè deleteria sunt, ac Naturæ humanæ inimicissima, vt in ijs, quæ manifestis qualitatibus interdùm occidunt; non tamen ob id quis existimet velim, quod illa prorsùs quantitate denudata existant, si effectum suum sortiri debeant, sed loquor respectiuè ad alia: nam si eorum quæ à manifestis agunt qualitatibus, exempli gratia, tãta requiratur quantitas, vt vnciam æquet, illorum satis erit ad occidendum centesima vnciæ pars, ità vt respectu cæterorum, vix vllius considerationis hæc quantitas sit; vndè de his dicitur à Medicis, quòd

11 etiam in minima quantitate assumpta occidunt. Gorræus in præfat. ad Nicandr. Alexiph.

Quandò igitur Medici asserunt in quocunque veneno necessariam esse quantitatem, ad hoc, vt præsumptum interficiat. Gal. 3. de simpl. Med. facul. cap. 23. class. 7. & 2. Aphor. 17. Mercurial. lib. 1. de venen. cap. 5. sic, & non aliter eorum dicta interpretanda veniunt, quemadmodùm etiam quandò dicunt, quòd mini-

12 ma veneni quantitas, nequè corpus alterat, nequè perimere potest. Nicol. summ. 4. tract. 4. cap. 1. Ponzett. de Ven. lib. 1. cap. 14.

14. hoc simpliciter intelligendum de tàm modica quantitate, vt ex se notabilis non sit; & sic vera remanet sententia, quòd medi-
13 camenta exitialia qualitate offendant, non quantitate, vt inter cęteros testatur Actuar. lib. 5. Meth. cap. 12. & quod deleteriam
14 habentia facultatem non sint quantitate expendenda, sed Naturæ contrarietate, vt optimè concludit Codronch. in meth. test. capit. 6. His tamen non parùm contrariari videtur Concil. in lib. de venen. cap. 1. in fin. cui assentiturex Recentioribus Forest. Obseruat. lib. 30. Obseru. 1. in schol. voluerunt enim hi simpliciter
15 in deleterijs non considerandam quantitatem, sed eorum vel minimam portionem etiã talem, vt nostrum sensum effugiat posse interficere; rationem reddunt, quia tale venenum quamcumque corporis nostri humiditatem contingat in sui naturam conuertit, ex quo fit, vt ipsum se ipsum multiplicet, ità vt etiam si centesimam vnius grani partem Napelli quis assumeret, tamen moreretur, ex quo hæc particula Napelli humores adorta primò se reduplicat, dehìnc etiam triplicat, ac quadruplicat, ac se denique adeò multiplicat, vt animal vniuersum in sui naturam trãsformet. Tamen hæc Conciliatoris sententia non est vndequaque vera; nequè quis imaginari vnquàm poterit; quomodò insensibilis quantitas agere in obuios humores, ac spiritus possit, & idcircò meritò confutatur hæc opinio à Cardinal. Ponzett. lib. 1. de venen. cap. 9.

Maior dubitatio esse potest in his, quæ occidunt quidem, non habent autèm Naturæ contrarietatem, sed sola quantitate vitæ insidiantur, vt de frigidis venenis in genere dicebat Gal. 3. de
17 simpl. med. cap. 17. in his enim non modò notabilis requiritur quantitas, sed certa, à qua si deficiant non sunt apta mortem accersere; & idcircò ponamus aliquem propinasse alicui scrupulum dimidium Croci, vel dragmam Hyosciami, vel vnam, aut alteram Solatri, aut vnciam Cicutæ, vel duas succi Lactucæ, proculdubiò etiam si assumens interiret, non posset dici ex eorum venenorum culpa interijsse, quià hæc in hac quantitate sumpta interimere non possunt, quod exempli gratia dico: quænam igitur quantitas in his requiratur, cum certo limite designari non possit, vt omnes Medici fatentur Nicol. vbì suprà, & alij, remanet,
18 vt Iudicis arbitrio sit definiendum, adhibito prudentium Medicorum

19 corum iudicio; nàm arbitrium Iudicis intrat in rebus minimè à Iure definitis, vel quæ definiri non possunt, vt ex Iureconsultis habeo. Menoch. de Arbitr. lib. 1. quæst. 11. num. 2.

30 In definienda autem hac quantitate Medicus plura antè oculos habere debet, nimirùm temperamentum assumentis, ætatem, virium robur, corporis dispositionem, medicamenti ipsius qualitatem, & alia: non enim dubium est calida venena citiùs interi-
21 mere hominem dotatum temperamento frigido, quàm dotatum temperamento calido; contrà frigida certiùs, ac citiùs occidere hominem temperamenti calidi, quàm frigidi: quamquàm circà hæc Medici multùm inter se dissideant; ad nos tamen hæc non pertinent; sed qui huius quæstionis rationes, & argumenta pro vtraque sententia videre cupit auctores de venenis adeat in principio: eodem quoque pacto vna ætas, vt pueritia, & iuuentus citiùs, & euidentiùs, & à minori quantitate, quàm consistens, aut senectus læditur: vndè vides apud Tacitum Annal. lib. 14. Senecam assumpta cicuta nihil læsum fuisse; quod ob ætatis conditionem euenisse crediderim, & apud Appian. Alex Orodem ab Aconito nihil læsum. licet Socrates eodem medicamento Senecæ assumpto interierit; tamen puto aliter fuisse præparatum Socratis venenum, quàm Senecæ, quòd illud reis à Iustitia administraretur.

Verumenimuerò cùm non modò vulgus hominum, sed etiàm Medici nonnulli classici existimauerint, quædam naturam habere venenosam, quæ tamen dehìnc experientia innoxia esse docuit, idcircò admonendi hoc in loco mihi videntur Iureconsulti, nè in iudicando errent, aliorum iudicium sequuti. Inter cætera autem, quæ pro venenis habentur, cum non sint, Adamas est, cuius no-
22 cumenta, & curam afferunt etiàm nonnulli, vt Ardoin. lib. 2. de venen. cap. 23. immò illum esse venenum testantur plerique alij, vt Auerr. Collig. lib. 5. cap. 43. qui balsamum valere dicebat cōtrà adamantem bibitum. Et Ianus Cornar. ad Macr. de mat. med. lib. 4. cap. 1. de adamante in illis verbis.

Atra venena fugat,

dicebat, adamantem, quamquam venenum est, vt nonnullis placuit, resistere tamen veneno, vndè elicit ille venenum interdùm alio veneno vinci. Sed horum auctoritatibus minùs credendum,

vbi

vbi experientia nos doctos facit, ex qua quidèm constat nullum nocumentum excitari ab adamante quocunque modo assumpto. plura adducunt historias, & exempla. Card. Contr. Med. lib. 2. contrad. nona. tract. 5. & Garzias ab Horto lib. 1. de Aromat. hist. cap. 47. Immò Plin. Nat. Histor. lib. 37. cap. 4. Macer. vbì supr. & Albert. Magn. lib. 2. de Miner. tract. 2. cap. proprio de lap. nom. & virt. & nouissimè Schench. Obseru. lib. 7. tit. de Idiosyncras. affirmant, adamantem venena irrita facere; non tamen verum est, quod obitèr dictum sit, vt idem Garz. ibidem cap. 56. testatur, quòd impediat magnetem, ne ferrum attrahat; id enim volebant Plin. & Alb. locis suprà citatis, & ex horum auctoritate Galeot. Mart. de doctr. promisc. cap. 12. Adamas ergò venenũ
24 non est, qui autèm illum venenum esse credunt, decepti fortassè sunt, ex nominum vicinitate: non enim Adamas, sed Argyrodamas effectus adamanti attributos producit, seù Amyantus lapis, quem alumen plumæ, aut florem petræ vocant, quod testatur Cęsalpin. art. Med. lib. 3. cap. 32.

25 Fuerunt etiàm, qui Magnetem venenum esse voluerunt, vt testis est Ardoin. vbi suprà cap. 12. qui & huius opinionis esse videtur, & antè illum Concil. in libell. de venen. cap. 4. Guainer. de venen. cap. 9. rubr. de Magnete, & alij. sed idem Garzias ibidem cap. 57. non esse deleteriæ facultatis, vel venenosæ tradit,
26 immò pauca quantitate assumptum adolescentiam conseruare. Priores tamen non admittunt simpliciter, quòd venenum sit, aut deleteriæ facultatis, sed quod hominem melancholicum, ac Lunaticum efficiat, quod tamen nequè admittit Garzias; si modò vera est eorum persuasio, qui iuuentutem conseruare credunt, nequè ego postremùm hoc de magnete verum esse crediderim.

Præpereà plerique Medicorum, vt Rasis. 8. ad Alman. cap. 12. Concil. lib. de Venen. cap. 44. Ardoin. lib. 3. de ven. cap. 5. & præ cæteris Matthiol. in lib. 4. Dioscor. capit. 73. quem refert Schench. vnà cum Cratonis auctoritate, putarunt vomicam nu-
27 cem venenum esse, cum tamen Georgius Melichius apud eundẽ Schench. lib. 7. tit. de venen. ex plantis voluerit, eas nuces quamquàm Canibus venenum existant, homini esse innoxias, quod experientia confirmat. Ego profectò casu secuto, quòd quis assumpta vomica nuce periret, aliam mortis causam non inquirerem, stanti-

ſtantibus præſertìm cæteris coniecturis, & præſumptionibus. Fortaſsè, vel non eædem ſunt vomicæ nuces Melichìj cum nucibus vomicis ſeplaſiàriorum, vel alterius naturæ, licet ille ſuas quoquè canes interficere, vt noſtræ faciunt, aſſeueret.

28 Vitrum porrò Card. libro 1. de Venen. capit. 4. noluit eſſe venenum, etiam ſi aſſumptum occidere concedat, & refert ille hiſtoriam libro 2. Contrad. Medic. tractat. 5. contr. nona quarumdam Monialium, quæ ex vitro aſſumpto malè habuerunt, immò earum vna, aut altera perierunt. & Cæſalpin. libro tertio, capit. 32. Vitrum maximè nocere docet, eo quod inteſtina exulceret, vndè etiam mortem cit. Optimè tamen comminutum, ac præparatum Medici ad calculum frangendum innoxiè propinant.

29 quomodòcumque ſit, ex vitro mori quis poteſt; vndè ad rem noſtram pro veneno habendum, etiamſi non ſit.

30 His addi poſſent pili felis, & aliorum quorundam animalium, qui quidèm aſſumpti pro veneno ſunt; cum tamen nullus fortaſsè eos pro veneno exiſtimet; de ijs tamen tanquàm de veneno agunt nonnulli, vt Ardoinus, & alij ſuprà citati. Minùs autem tutiora ſunt hæc ad effectus venenorum producendos, & dubium afferre poſſent. Verùm quià non omnia hìc recenſeri poſſunt, de quibus dubitare contingit, an verè venena ſint, nec nè, ego, cæteris poſthabitis, ad vnum Hydrargirum, ſeù Mercurium, vel Argentum viuum, quod vocant, me conferam, vt de quo multùm inter Auctores dubitatum eſt. Claſſici enim penè omnes, vt Dioſcorides, Galenus, Plinius, Oribaſius, Serapio, Albertus Magnus, & alij, quos luculenter cumulat Ardoinus libro ſecundo de Venen. capit. 4. & inter recentiores Vid. Vid. libro 20. de

31 cur. gener. capit. 3. part. 2. quæſt. 2. volunt, Argentum viuum aſſumptum venenum eſſe, licet non omnes conueniant de eius natura, cùm alij frigidum illud ſtatuant, alij calidum. contrà verò Auicen. 6. 4. tract. 1. ſumm. 1. capit. 2. & Raſ. 8. ad Almanſor. capite 42. & alij apud Schench. tit. de Idioſyncraſia, & Alihabb. 4. practi. capite penultimo; volunt Hydrargyrum inno-

32 xium eſſe, & minimè deleteriæ facultatis; exempla adducunt quamplurima eorum, qui illud abſquè noxa biberunt, non ad notabilem ſolùm quantitatem, ſed etiam ad integras libras; immò ſunt ex Medicis non poſterioris notæ aliqui, vt Paræus lib. 20.

capite 38. qui ad libras tres assumptum memorant in desperato Ileo, seù voluulo morbo, quem ob sui atrocitatem, Miserere mei vocant; & in colico dolore ad vncias tres potum mirabiliter conducere dicit ex Mariani Sambarolitani testimonio. Laudat & eius vsum Baccius libro sexto de Therm. capite decimo. & per os dati, & extrà admoti, sed multò minorem quantitatem præscribit.

Eius rei veritas ea est (& ità esse testantur inter recentiores nō-33 nulli, vt Cæsalpin. Art. Medic. libro tertio, capite vigesimo-sexto) Argentum viuum noxium esse, & venenosum, & sua venenositate occidere posse, quod etiam ex eorum auctoritate constat, qui negant illud deleterium esse; siquidèm fatentur, quòd eius fumus maximè noxius sit, & paralysim, & alios morbos excitet; quìn & auri impositum dolorem vehementem, Spasmum, Epilepsiam, & Apoplexiam concitat, vt idem Auicenna testatur, & Bertr. libro secundo suæ Med. tractatu tertio, capite secundo. Sæuissima porrò accidentia, quæ etiam de foris inunctum ad morbum Gallicum affert, ipsi enarrent, qui sunt experti, vndè iure minùs acceptus eius vsus est Fernelio de Abd. rer. caus. libro secundo, cap. 14.

Verum quidèm est interdùm per os assumptum fuisse, ac eufortunio quodam suo pondere sibi viam per intestina parasse, vndè ex corpore egressum nihil damni interìm attulisse. at vt plurimùm retinetur. & omni proculdubiò ea omnia accidentia parit, quæ Auctores ex eius assumptione fieri dicunt, quod nobis satis ad hoc sit, vt illud pro veneno acceptemus. nàm si cum Auicenna perstas in ea opinione, quòd deleterium non sit, ego nil moror. Scio ex eo à Chimicis pillulas parari ad morbum Gallicum, quibus maximo cum progressu vtuntur, quarum pillularum, quod sciam, primus inuentor fuit diligentissimus Tobias Aldinus, Illustrissimi Principis Odoardi Cardinalis Farnesij Chimicus. Scio etiàm, Medicos aliquos eo vti in pueris ad enecandos vermes, & præ cæteris Mercurialem. Sed hæc non ob id eius venenositatem tollunt; nàm & alia venena arte præparata, & rectificata innoxia redduntur, vt notissimum cuiquè est.

Cœterùm illud notare debent Iudices, cum delinquentes examinant, quod diximus de Hydrargiro auri imposito, quippè cum

& in

& in eo casu possit homo vitam amittere ex prauis symptomatibus ab eo excitatis.

34 Porrò Nicol. vbi aliàs capite quarto Problem. nono quærit, An plantæ ex sua natura non venenosæ, arte, vel casu venenosæ fieri possint, & affirmatiuæ adhæret opinioni, cui experientia suffragatur. admittunt etiam Guainerius in tractatu de Venen. capite quarto; ex Simone Ianuensi, & Arnald. Villanouano, & Cardinal. Ponzett. libro primo de Venen. capite quinto, qui vinum ex vite produci posse venenosum, tradit; immò & modum annuit, quem silentio tegere satiùs est; sic etiam de reliquis euenire posse credit. quibus sic se habentibus, si eò impietatis hominis ingenium perueniat, vt tollere hominem è medio veneficio studeat, & hac arte vtatur, si ad Iustitiæ manus perueniat, & ratione supradicta hominem venenasse confiteatur, sciant ex his, quæ diximus, Iudices posse dari tale venenum, præ cæteris tamen detestabile. Ad rem autem Guainer. non solùm venenosos reddi posse in ipsa planta fructus aliquos tradit, sed se vidisse narrat quoddam medicinæ compendium docens vuas, & alios fructus reddere solutiuos, quod quidèm pro delicatis, ac nobilibus viris mirum in modum esset expetendum; facilis autèm est modus, quem apud alios require.

35 Postremò quærunt Medici, an quæ venenosis quibusdam cibis animalia nutriuntur, vt Sturni, & Coturnices, quæ Cicutam 36 comedunt, comesta homini sint venena; & vlteriùs an animalia venenatis sagittis confossa innoxiè comedi, ac tutò possint. Faciunt autèm hæc maximè pro Iureconsultis; nam & casus dari potest, in quo quis data opera cibos ex huiusmodi animalium carnibus paratos alicui apponeret, vt illum venenaret; quo casu quis dubitaret, morte secuta, si modò ex his sequi posset, tam esse puniendum hunc, qui tali ratione hominem venenaret, quam qui quauis alia illum è medio tolleret? Itaque sententias Medicorum in his duobus articulis inspiciamus.

Galenus in libro de Theriaca ad Pison. capite decimo, class. 5. quamquàm non ex propria sententia loquitur, de hac posteriori parte dicebat, quòd tales animalium carnes innoxiè comeduntur. & Guainerius capite primo in tractatu de Venen. respon. ad tertium dubium; non solùm innoxiè comedi huiusmodi carnes ani-

malium, quæ sagittis toxico illitis interempta fuerunt, narrat, sed carnem etiam circà vulnus sapidiorem esse tradit, quàm cæterarum partium carnes: Plinius tamen Histor. natural. libro vigesimoquinto, capite quinto, circumcidi vulnus ait, & carnes animalis hoc pacto occisi teneriores reddi, quod verisimiliùs est, & hoc ipsum antè Plinium tradidit Aristot. libell. de Admir. audit. part. 84.

38 Contrarium placet alijs, de qua re plura vide apud Lang. Epist. libro 1. Epist. 69. Ego vix adducor, vt credam, nihil nocumenti afferre posse Animalium eo modo enecatorum carnes; pro impossibili ergò non duco, quòd carnes huiusmodi recenter mactatæ, ac simul in copia comestæ, pro veneno esse possint: quarè si quis data opera homini eas offerret, & ille interiret, alijs præsumptionibus concurrentibus, mortis reus proculdubiò esset, & tanquàm homicida puniendus; etiam si quis ex alia caussa illum interijsse diceret, nisi ea, & multò vehementior, & magìs manifesta esset, quod probare meo iudicio teneretur.

39 Circà primam autem partem huiusmodi dubitationis idẽ Langius vbi suprà, & alij voluerunt, animalia venenosis cibis nutrita comesta non nocere, & habent hi pro sua opinione experientiam; quotidiè enim gallinarum carnes in cibis sumimus, quæ tamen serpentes, & buffones comedunt; sturnos etiam, & coturnices cicutam, & napellum comedentes à nobis absque vlla sanitatis nota in cibis frequentantur. Contrarius tamen huic sententiæ præter cæteros videtur Hipp. in ea sententia 6. Epid. sect. 5. text. 34. Mulier, Capra, Elaterium, aut Cucumerem agrestum comedens pueris purgatio. Contrariatur & histor. à Galen. enarrata, ex quo repetit Valles. in prædict. Hipp. sententiam. In Doride enim Beotia, & Thessalia, atque Athenis multos conuulsione correptos esse tradit, esu coturnicum, quæ veneno vescebantur. Cõtrariatur etiam huic sententiæ id, quod idem Valles. vbi suprà firmat, nimirùm capram lac generare venenosum, si venenosa comedat; tandẽq. contrariatur Matthiol. in præf. ad 6. lib. Diosc. de mat. Med. Pareus lib. 26. cap. 4. Steph. Roder. Castr. in Metheor. Microc. libro 2. capite 12. Bruyerinus de re cib. libro 1. capit. 21. qui etiam de Apris in Pamphilia natis, & educatis mentionem habet, qui venenosi sunt in cibis, quòd venenosis herbis nutriantur.

nequè desunt illis suæ rationes, & experimenta, de quibus vide luculentèr vtrosquè priores, si placet. Neutri autèm fortasè veritati repugnant, si sano modo eorum opiniones accipias, quem manifestauit Nicol. loco sæpiùs citato cap.4. probl. 4. nàm primò

41 huiusmodì animalia venenosa comedentia non debent ex cibis illis venenosis læsionem vllam percipere: nàm siquidèm tales cibi ipsis quoquè animalibus sint venenosi, eorũ quoquè carnes erunt venenosæ. & idcircò miror opinionem Guainerij, qui gallinam venenosam reddi tradit, si venenoso frumento nutriatur, cùm tamen ipsa ex eo venenoso frumento non moriatur, quod an successu possibile sit, ipse videat; illud patet habere veritatem, quod suprà repetij, Gallinas venenosa animalia, & cibos alios venenosos comedentes innoxiè à nobis in cibis sumi.

42 Secundò, etiàm si venenosis victitent huiusmodi animalia, quæ illis venenosa non sint, non debent tamen antequàm cibos illos concoxerint comedi; si ergò hæ duæ cõditiones concurrant, quòd hæc animalia à venenosis cibis non lædantur, & quòd offerantur ab eorum concoctione, poterunt absquè noxa comedi, aliàs verò non ità. Ex quibus Iureconsulti colligant quidnam possibile euentu sit in delinquentibus: nàm ego modum non doceo, quomodò nimirùm possit alicui offerri animal non venenosum, quod illi pro veneno sit, ità vt ex eo intereat.

S V M M A R I V M.

1 *Venenum propriè dictum non generatur in nostro corpore, sed res veneno similis. Contrarium num. seq.*
3 *Venena externa a Natura intenta videntur.*
4 *In nostro corpore generantur venena propriè dicta.*
5 *Ex humoribus corruptis in nostro corpore etiam Hydrophobia gigni potest.*
6 *Venenum in nobis genitum, non solùm acquirit veneni naturam, sed fit contagiosum.*
7 *Possibile est in nobis generari etiam animalia venenosa.*
8 *Homo potest totus venenosus reddi, ità vt alijs pro veneno sit.*

9 *Venenum in nobis generari potest etiam absquè insigni putredine.*
10 *Venenositas simpliciter non dependet à corruptione.*
11 *Venenositas non introducitur absquè præuia putredine.*

An Venenum sic propriè dictum possit in humano corpore generari.

QVÆSTIO V.

QVæstio hæc maximè Iurcconsultis in consideratione habenda, ex hoc enim capite, quòd nimirùm venenum in corpore humano generari possit, sæpiùs ij, qui ex veneno propinato pereunt, ex ingenito perijsse dicuntur, ità vt sontes à tàm sæuo delicto patrato non sinè Iustitiæ detrimento absoluantur. Discutiendum ergò à nobis est, an possibile sit venenum ex se generari in nostro corpore, quod exteriorum venenorum effectus gignat, quodquè in caussa esse possit, vt ex propinato veneno obeuntes ab ijs, qui ex ingenito intereunt, distingui non possint, quo discursu absoluto, aptiori dehinc loco signa distinctiua afferam inter vnum, & aliud venenum.

1 In hoc autèm puncto dissentiunt Medici inter se, credentibus alijs venenum propriè dictum non generari, sed rem veneno similem, & idcircò impropriè talia dici venena volunt; alijs verò af-
2 firmantibus non modò veneno similes humores aliquandò effici, sed etiam ipsos totos venenum esse. Prioris sententiæ plures esse videntur, cùm de ea re loquentes non absolutè venenum generari dicant in nostro corpore, sed ità corrumpi humores, vt veneno similes efficiantur, ac venenosam naturam æmulentur; sic loquitur Gal. 5. de loc. aff. cap. 7. Quià verò, inquit, Medici inuestigare solent, an assumpti veneni propria extent signa, eò quòd sæpènumerò videant citrà læthalis veneni potionem humores similiter, vt epoto veneno corrumpi, non mirùm est, si sic aliquandò mutentur humores. Non alitèr quoquè loqui videtur Auerr. 3. Collig. cap. 29. cuius verba ea sunt. Et ego dico, quòd non est impossibile, vt generetur in malis corporibus, & eorum substan-

tia

tia vnus humor similis veneno. cui sententiæ consentiunt alij. Nicol. Flor. summ. 4. serm.4. cap.4. problem. 3. absolutè autèm id, quod in nostro corpore generatur non esse venenum, neque posse generari venenum propriè sìc dictum, tuētur præcipuè Mercurial. lib. 1. de venen. cap. 14. Greuin. ibidem lib. 1. cap. 1. Rudius de morb. occult. & venenos. lib. 2. capit. 1. Cæsalp. libro 3. Art. Med. Cap.47. Hi, inquam, licet concedant humores ità corrumpi, vt veneno similes efficiantur, impropriè tamen vocari venena tradunt: sed cur hoc, vt magìs illa, quàm hæc propriè vocanda venena sint, non docent; nunquid fortasè, quià hæc non ex Naturæ præscripto fiant? nàm cætera venena ab extrà videntur à Natura esse intenta, & caussam adducit Plin. lib.2. cap.63. licet fortasè non veram; hæc autèm ex accidenti proculdubiò talia fiunt; at cur venenum vocant Canis rabidi, aliorumquè rabidorum animalium venenum? nàm & hoc ex accidenti fit, & cur in cæteris animalibus venenum exitiosissimum generari potest, in homine nequaquam?

3

4 Verior sententia, ac plerisque accepta est, in corpore nostro generari posse tales humores, qui venena propriè sint, & venenosam prorsùs naturam adepti; quod primò probatur experientia; nàm vel ipsis Iudicibus contrariæ sententiæ fautoribus, Homo etiam absque contagio per morsum communicato, ex se, nullaquè extrinseca præcedente caussa, rabiem, & hydrophobiam incurrit. Cœl. Aurel. lib. 3. Acutor. cap. 9. Gariopon. lib. 3. cap. 7. Paræus lib. 10. cap. 13. Sal. de aff. partic. cap. 19. immò & ipse Galen. comm. 2. in primum Porrhet. text. 17. Venenum, inquit, generari potest in nostro corpore, qualis est humor canum rabientium; at hunc quis negabit esse venenum, ac venenum quidèm exitialissimum, & propriè sic dictum?

5

Secundò, id ipsum ab effectibus comprobari potest; nàm si quod cordi inimicum est, & humanæ naturæ corruptiuum, si quod vinci, assimilariquè non potest, vincere autèm, ac corrumpere corpus aptum est, si quod nocere vehementer solet, si quod alimento oppositum est, si quod occulta agendi ratione vehementer nocet venenum propriè dici debet, iàm talem humorem in corpore generari interdùm manifestum est, cui hæc omnia attributa veneni conueniant. cum enìm humor ad summam pu-

 tredi-

tredinem peruenieus extraneam omninò naturam induet,& cordi quidèm inimicus fiet, & humanæ naturæ corruptiuus, & occultam acquiret proprietatem, qua vitæ insidiabitur. Vides enìm in venenosis morbis illicò, & à primo morbi insultu syncopim, cordis tremorem, virulentorum vomitum, nauseam perpetuam, irrationabilem maciem, & alia huiusmodi accidentia pullulare, quæ contrarietatem insignem peccantis humoris denuntiant. Vides dicto citiùs prostratam Naturam, ac deuictam, ex eo, quod venenosus humor occulta sua agendi ratione spiritus depopulatur, ac dissipat. Vides corpus non nutriri, & à primis diebus in horas, nè in momenta dicam emaciari, faciemquè qualem in his morbis Hipp. describit, euadere, non nisi quià sanguis iàm nutritioni aptus non est, ob id, quod à venenosa qualitate peccantis humoris inficiatur, ità vt neque immutari, neque vinci possit ad hoc, vt in corporis alimentum facessat; vides denique breui hominem à vita tolli, & vestigia quamplurima venenositatis in extincto cadauere apparere; cur ergò talis humor veneni nomen non meretur, cum effectus omnes, quos venenum producit aptus & ipse sit producere,& fortè etiam euidentiores,& maiores? nàm non modò humores, qui in nostro corpore corrupti veneni natu-
6 ram acquirunt, hoc habent, vt hominem interimant, sed etiam, vt contagiosi sint. Sal. de febr. pestil. cap. 4. quod de extrinsecis venenis non accidit, vt docet Fern. lib.2. de abdit. Rer.caus. cap. 11. consentiunt autèm, & acceptant hanc opinionem. Ardoin.lib. 1. de Ven. cap.4. Cardan. de Ven. lib.1. cap.6. Vallef. in 3. Epidem. sect.3. Aegr.4. text.16. Valeriol. loc. comm. lib.3. cap. 18. Saxonia de Phænigmis. lib.2.cap.20. Codronch.in meth.testific. cap.6. & alij multi. Quinimò non modò possibile est verum venenum in nostro corpore generari, quod naturalium venenorum vires, & effectus omninò imitetur, sed fieri etiam potest, vt genere-
7 tur animal venenosum obtinens veneni naturam. verba sunt Ardoini, vbì suprà ex auctoritate Mesuæ, & quod omnem admirationem exuperat, si modò veritatem habet, illud est, quod tradi-
8 dit Nicol. Flor. ubì suprà cap. 4. problem.1. nimirùm hominem posse totum venenosum reddi, ità ut alijs hominibus uenenum sit. Neque solùm ubì humores ad summam, & consummatam putredinem deueniunt, possunt interdùm uenenosam induere na-
turam,

9 turam, sed id etiam absque insigni putredine euenire interdùm posse, docet Herc. Saxonia ubì proximè, quod quidèm à ueritate 10 alienū non est; neque enìm simpliciter uenenositas à corruptione dependet, uel à putredine; & licet negari non possit uenenosi- 11 tatem non introduci absque præuia putredine, tamen manifestū est in pestilenti febre, interdùm etiam putredinem minimam esse, nec de se magnam significationem ob id præbere; nam si insignis esset procùl omni dubio manifestiùs se proderet; in his tamen febribus humores uenenosos præsentes esse neminem inficiari credo. Sed omittamus iàm de his disceptare, quæ potiori Medicorum parti sunt acceptissima; quamobrem & eam ipsam opinionem habuerunt Legumperiti. Boss. in pract. crimin. tit. de del. num. 5. Caball. de omni genere homicid. num. 621.

S V M M A R I V M.

1 *Verum venenum in nostro corpore generatur.*

2 *Maximè operosum est distinguere inter mortuum ex veneno interno, & mortuum ex externo.*

3 *Nullo modo potest cognosci secundùm aliquos mortuus ab interno, & mortuus ab externo veneno. Contrarium num. seq.*

5 *Vreneni assumpti certum signum ex Cardano.*

6 *Quædam causari non possunt à veneno ingenito.*

7 *Multæ conditiones distinguere possunt vnum venenum ab alio.*

8 *Facilè est perito Medico distinguere venenum ingenitum ab administrato.*

9 *Venena omnia habent peculiaria signa. Contrarium numero seq. declara, vt ibì.*

11 *Omnia accidentia veneni ab vtroque generari possunt. declara, vt num.* 14.

12 *Morbi, qui ab interno veneno, vt plurimùm originantur.*

13 *Ab ingenito veneno, cur tàm varia symptomata.*

15 *Accidentia veneni aliqua magìs familiaria vni, quàm alteri veneno.*

16 *Conditiones aliquæ habent locum magìs in vno, quàm in alio veneno.*

Ex so-

17 *Ex solis signis nulla certitudo habetur assumpti veneni.*
18 *Ex signis cum nonnullis conditionibus iunctis, certitudo habetur veneni assumpti.*
19 *Venena in nostro corpore generata, calida, & sicca sunt.*
20 *Pestis febri, vt plurimum est coniuncta.*
21 *Cognosci potest aliquem fuisse veneno extinctum absque eo, quod cognoscatur veneni species.*
22 *Veneni interni certa cognitio haberi potest.*

An dentur certa signa assumpti veneni.

QVÆSTIO VI.

1 EX superioribus manifestissimè apparuit posse in humano corpore non modò rem veneno similem generari, sed quæ tota venenum sit, vndè sequitur quòd tàm ex veneno intùs genito, quàm ex veneno de foris administrato eadem omninò symptomata apparere possint, ex quo inexplicabilis, ac maximæ difficultatis plena dubitatio insurgit, an scilicet discerni possit per aliqua signa certa, & infallibilia inter eum, qui à veneno ingenito, & eum, qui ab administrato sublatus est. communiter autèm Doctores, tàm Legumperiti, quàm Medici conueniunt in hoc, quòd 2 sit maximè operosum, ac difficultate plenum, ità Bosius à Codronchio allatus in pract. crim. tit. de del. num. 5. Caball. de omni gen. homicid. num. 621. Guazzin. in tract. ad def. reor. def. 4. cap. 5. num. 5. lib. 1. & ex recentioribus Medicis. Cæsalp. practic. lib. 3. cap. 7. & lib. eodem, cap. 47 Codronch. in meth. testific. cap. 6. Vinc. Alsarius à Cruce de Quęs. per Epist. Cent. 3. cap. 17. quem vide: habet enìm multa ad hæc pertinentia, scitu necessarijssima, & ab ipso doctissimè pertractata.

Firmant hæc nonnullæ experientiæ, inter quas sufficiat ea, quam apud Tacitum habemus, cuius primùm me admonuit eruditissimus vir, ac Medicus insignis Fortunius Nattius. Tacitus enim lib. 3. Annal. in princ. de venefica illa Martina verba faciēs hæc habet. Nam vulgatum erat missam, vt dixi, à Gn. Sentio famosam veneficijs Martinam, subita morte Brunditij extinctam, venenumquè nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore

signa

ſigna ſumpti exitij reperta. quod & de alijs eueniſſe aliæ hiſtoriæ memorant, quas modò recenſere minimè oportunum.

Obſtant tamen Galeni verba in lib. de ſucc.bon.& vitio cap.1. oper. claſſ.2. quibus reprehendere videtur cuiuſdam ſectæ Medicos, qui putabant, non poſſe facilè cognoſci, immò nullo modo eos, qui ex læthalis medicamenti aſſumptione ab ijs, qui ex morboſo corporis affectu periclitantur, ex cuius verbis elicere poſſumus, ſi Galeno credimus, quòd, ſi peritus Medicus exiſtat, qualis ipſe erat Gal. hoc non modo cognitu difficile non ſit, ſed omninò facile.

3

4

Cardanus prætereà lib. 2. de venen. cap. 2. non tantùm ſigna quædam probabilia aſſumpti veneni, ſed euidentia etiam, ac certa affert, vt ex ſubſequentibus verbis ipſius patet. Et ſudor frigidus cum ardore ſemper eſt certum ſignum aſſumpti veneni, præſertìm ſi adſit dolor maximus in inteſtinis, vel nullus. addit his. Tertium ſignum omnibus potentiùs cum coniunguntur accidentia non coniungibilia, vt eſt diſſenteria cum ſpirandi difficultate, vomitus cum liuore vnguium, tumor linguæ cum vrinæ vrigine. horum ipſorum ſignorum tanquàm euidentiſſimorum mentionem etiam fecerat in cap. ſuperiori; & præter hæc quamplurima quoque adducit, ex quibus certitudinem cognitionis aſſumpti veneni promittit, vt in ſeq. cap. Deo dante, videbimus.

5

6 Accedit his, quòd multa ſunt, quæ à veneno intùs genito minimè poſſe originem habere videntur, vt ſymptomata, exempli gratia, quæ ab aſſumpto opio proueniunt; ſtupor nimirùm mentis, ac ſenſuum omnium vniuerſali corporis pruritui, & colori citrino iunctus cum perceptione odoris ipſius opij ex potionati corpore expirantis: hæc inquam ſimul iuncta non videntur à veneno intùs genito cauſari poſſe; ſic & ea, quæ proueniũt ex aſſumptione Leporis Marini, vt ſuffocatio, aſthma, tuſſis, ſanguinis ſputum, abominatio in cibis cuiuslibet generis piſcis, & terror in ſola eius viſione, teter corporis odor, veluti putrefacti piſcis, & alia quæ ad huius veneni potionem ſubſequuntur, non videntur abſq. dubio ad venenum intùs in corpore genitum ſimul conſequi poſſe. Hæc ergò ſi aliquandò eueniant, & alijs conditionibus iungantur, vt quòd ſubitò pullulent, & non ſenſim, nonne certiſſima, & infallibilia ſigna aſſumpti veneni eſſe poſſent, quomodò

enim

enim non possent, si ad venenum intus genitum non consequi concedatur?

Deniquè, si quæ alia ad certam huius rei cognitionem desiderentur, non desunt multæ conditiones, per quas vnum casum ab
7 alio liceat distinguere, vt conditio, de qua suprà, celeritatis nimirùm aduentus accidentium, & mortis; anteactæ vitæ modus; & natura, & complicatio accidentium, & aliæ quamplurimæ, de quibus suo loco dicemus. quamobrèm ex his deduci facilè posse cuilibet videtur, quòd diligenti, ac perito Medico liceat absquè
8 difficultate aliqua cognoscere venenum propinatum à veneno ex se genito in nostro corpore.

Ad huius rei veritatem peruestigandam nobis nonnulla primò adnotanda sunt, dehinc per quasdam conclusiones, quid circà
9 punctum principale sentiendum sit definiemus. ac primò, vt notissimum Medicis est, sciendum omnia penè venena habere quædam particularia signa, quæ præterquamquòd eorum inimicitiam cum humano genere demonstrant, indicant etiam indiuidualem, ac particularem eorum naturam, quæ vnum venenum ab alio discriminant; hæc per se nota sunt, & habemus Auctores, qui ex professo de venenis agunt, ponentes hæc particularia venenorũ signa, præter communia, ac generalia in omnibus venenis, vt venena sunt. Inter omnes autem longioribus id agit ex vetustioribus Dioscorid. lib 6. de med. mat. per totum, & ibi Matthiol. in commento; ex recentioribus Ardoin. octo libris huic materiæ dicatis. Cardanus, & alij. Hanc conclusionem proponit, & acceptat Pare. in libro 20. cap. 8. & licet Dioscorid. dicat, difficile
10 esse vni veneno proprium inuenire signum, non intelligit de veneno in specie, sed in particulari, vel intelligit, quòd ex vno tantùm signo non possit haberi certa cognitio qualitatis veneni, sed benè ex pluribus simùl iunctis.

11 Sciendum secundò, quòd tàm ab ingenito, quàm ab extrà administrato veneno, omnia accidentia quæcunque, aut scriptores commemorant, aut nobis imaginari licet, etiam inconsueta, & ab hominum memoria nunquàm talia visa possibile est originem habere: non enim existimet quis, quòd à veneno ingenito sola ea symptomata pullulent, quæ communia venenis sunt, vt vomitus, nausea, syncopis, cordis tremor, sensuum defectio, & huius-

huiusmodi, sed ea quoquè, quæ suprà peculiaria cuiuslibet veneni esse dixi, & alijs minimè familiaria, vt esset, (nè ab allatis exemplis Opij, & Leporis marini discedamus) grauis odor Opium ipsum, aut fœtor putridus ipsum marinum leporem referens, icteritia, asthma, sanguinis sputum, vniuersalis corporis pruritus, & his similia. Immò si quæ alia sunt, quæ admirabilem venenorum naturam ostendant, vt horror à solo visu cuiuscumque piscis, & ab aquæ visione timor, ille in lepore marino, hic in veneno canis rabidi, amentia cum indesinenti risu, vt in Apio risus, Ecpiesmos, seù oculorum egressio, & totius corporis denigratio, & apostematio quædam, vt in napello, & alijs etiàm venenis; stranguria, & mictus sanguinis, vt in Cantharidibus, & mille alia admirationem cientia, hæc inquã omnia à veneno quoquè intùs genito ad amussim, vt ab externo dependere possunt. iàm verò aliàs idipsum de Hydrophobia demonstraui, de aquæ nimirùm timore ex rabie aduenientе, cum hæc non modò ab externo veneno; à morsu scilicet rabidi canis, vel alterius animalis, sed etiam ab interno prouenire possit, quod Galeni, aliorumquè Doctorum hominum auctoritate confirmaui. Nõ ergò hi solummodò morbi, qui à Fernelio 2. de Abd. rer. caus. cap. 11. enumerantur ex veneno intùs genito progigni possunt, nimirùm vteri strangulatus, Epilepsia, syncopis, cordis palpitatio, & sphacelus, sed etiam quicumque humanum corpus obsidere consueuerunt, etiam qui ex sua natura benigni esse solent, ex venenosa materia originem habere possunt, & præter hos etiam non consuetos, & admirabiles ex eadem materia pullulare non est impossibile. Fernelius tamen de morbis, qui frequentiùs ex ingenito veneno enascuntur, verba facit, non negaturus fortaßè id, quod nos firmamus. Cur autèm ab intùs genito veneno tàm multa, ac inter se dissidentia symptomata euenire possint, nulla ratio assignari potest, nisi caloris præternaturalis vis, qui regulariter non agit, cum neque materiæ præternaturales, in quas agit, vllam regulam recessus à naturali statu seruent, ex quibus, & ex alijs concurrentibus conditionibus humores, qui in corpore ad veneni naturam accesserunt modò vnius, modò alterius veneni naturam æmulantur, symptomata quam simillima huic, aut illi veneno excitantia.

Tertiò adnotandum, quod quamuis præmissa vera sint, tamen

ibid

non

nonnisi sano modo intelligenda; nàm verum quidèm est omnia,
14 ac singula accidentia externi veneni posse ab interno excitari, si disiunctìm hoc accipias; ità vt si opium læthargum excitat, possit & venenum internum læthargũ excitare, & si illud prurituũ vniuersi corporis causat, possit etiam aliquod internũ venenũ pruritum vniuersi corporis causare; non tamen necesse est, quod simùl, & semèl hæc accidentia in interno veneno appareant, quemadmodùm in externo; & si etiam simul, & semèl; non tamen eo modo, & ordine; neque enìm necesse est omnes, ac singulas conditiones in veneno externo, concurrere quoque in interno.

15 Præmittendum etiàm quartò, quòd accidentium ex veneno euenientium, alia quidem vtrique veneno, ingenito nimirùm, & propinato communia, ac familiaria sunt; alia nequè adeò communia, nequè adeò familiaria, sed magis vni, quàm alteri consueta. alia deniquè, quæ semper ab ingenito, nunquàm autem vel raró ab externo eueniunt, & è contra semper, aut vt plurimũ ab externo, nunquàm, aut admodùm de raró ab interno. quænam autèm hæc accidentia sint vni, aut alteri, aut vtriquè familiaria in sequentibus videbimus.

Sunt præter hæc, vt suprà annuimus, nonnullæ conditiones, quæ vni, aut alteri solummodò veneno, non vtrique indifferenter
16 copulari posse videntur, vt coniunctio nonnullorum accidentium in externo, quæ minimè fieri potest in interno, ut suprà ex Cardano diximus. Consideratio eorum, quæ antè symptomatum aduentum præcesserunt, temporis mediatio inter cibum assumptũ, & accessionem symptomatum, & mortem; hæc, inquam, omnia, & alia, de quibus in sequentibus, non vno, eodemquè modo in vtroque casu eueniunt. His sic stantibus generaliter loquendo
17 prima conclusio est, Nullam certitudinem haberi posse ex solis signis, an quis ex propinato veneno, vel ex ingenito interierit. manifestissima est hæc conclusio ex his, quæ in secundo notabili allata sunt, & probatur per auctoritatem penè omnium Iureconsultorum, & Medicorùm, vt suprà diximus numero 3. quibus addi potest concludentissima ratio, quæ talis est. Si quæ certitudo haberi posset propinati veneni, maximè haberi posset ex nonnullis symptomatibus mirandis, ac raris, quæ peculiaria videntur esse alicuius externi veneni, vt ex aquæ timore in veneno canis ra-

bidi

bidi, in exulceratione pulmonis in lepore marino; at ex his haberi non poteſt, quià etiam ab interno veneno euenire poſsunt; ergò multò minùs ex alijs, quæ vtrique magis communia exiſtere videmus.

18 Secunda cõcluſio, Si ad particulares caſus deſcẽdamus, & prętter ſigna etiam nonnullis conditionibus, & coniecturis vtamur, certa cognitio propinati veneni haberi poteſt. Hæc concluſio euidenter probatur per tertium, & quartum notabile: nàm pone mihi, quòd quis intereat cum omnibus ſymptomatibus, quæ ab aſsumpto opio adueniunt, pone omnes conditiones in hoc præceſſiſse, quæ magis certos nos faciunt de veneno propinato, iàm procul omni dubio aſſerere poſſumus, hũc ex opio interijſſe, quià nequè ea ſymptomata ſimul, nequè eæ conditiones ab interno veneno pullulare poſſunt. Præcipuè verò patet hoc in frigidis venenis, nam quæ in corpore noſtro generantur, omnia calida ſunt, &

19 ſicca, vt probat Saxonia de Phęnigm. lib. 2. cap. 10. & licet in peſte humores ſint venenoſi, & aliquandò, vt vult Sal. de febr. peſt. cap. 5. peſtis ſinè febre exiſtat, tamen hoc de raró contingentibus

20 eſt, nã vt plurimum peſtis febri eſt coniuncta ob naturam humorum uenenoſorum, qui calidi ſunt, & ſicci, & ſanguinem, & cor ſuo calore inficientes. ſi ergò accidentia frigidi ueneni appareant, & aliæ conditiones ad id ipſum indicandum colliment, certiſſimè firmari poterit venenum fuiſſe propinatum, non ingenitum.

21 Confirmantur hæc per aliam concluſionem, quæ eſt Cardani lib. 2. de Ven. cap. 13. quæ talis eſt, cognoſci poteſt aliquem veneno externo fuiſſe extinctum abſquè eo, quod ſciri poſſit, quale fuerit venenum; ratio eſt, quià concurrere poſſunt tales cõditiones, & præſumptiones, vt de veneno quidem propinato certi ſimus, non autem de eius natura, quià poſſunt eadem accidentia, interdùm pluribus venenis eſſe communia.

Tertia concluſio infallibilis, & certa cognitio haberi poteſt,

22 hominem non fuiſse potionatum. Fundatur hæc concluſio ſuper affirmatiua, hominem ſcilicet ex ingenito veneno perijſse, & probatur per quartum notabile, & cætera, quæ ſuprà retulimus, quẽadmodùm enim nõnulla ſunt quæ de raró, aut nunquàm cum veneno externo iunguntur, ſic & in interno euenit, ex quorum præſentia, aut abſentia certa cognitio, de qua ſuprà habetur.

S V M M A R I V M.

Sym-

De signis propinati veneni, & de fallacia, ac validitate eorum signorum.

QVÆSTIO VII.

TAm multa sunt signa notificantia veneni assumptionem, vt si simul omnia semper concurrerent, & nonnullis conditionibus, & coniecturis non destituerentur, possent facilem, ac cer-

tam notitiam, & euidentem eius rei nobis afferre; quia verò contrarium potiùs euenit, vt ſcilicet neque omnia ſimul iungantur, neque conditionibus, & coniecturis prædictis aſſociata exiſtant, indè fit, vt minùs facilis, & certa ea cognitio euadat, & omninò in pluribus, & ſecundùm plurimum coniecturalis: licèt, vt ſuperiùs diximus, certa poſſit haberi in particularibus. Operæpretium ergò eſt ea ſigna patefacere, quæ ob eorum multitudinem

1 multiplici diſtinctione diuidenda ſunt; ac primò diuiduntur bifariam; nam quædam conſiderantur antè mortem, aut ſanationem

2 infirmi, quædam poſt mortem, aut ſanationem. Rursùs priora trifariam diſtinguuntur; quædam enìm habentur antè veneni aſſumptionem, vel antè ægrotationem, quædam in ipſo actu aſſumptionis, vel in primo ægrotationis momento, ac principio, quædam poſt ipſam aſſumptionem, vel in ipſo ægrotationis proceſſu. Incipiendum verò ab ijs, quæ conſideranda ſunt antè ipſam aſſumptionem, vel ægrotationem, quæ habentur ex conditione ſtatus, & habitudinis ægrotantis, vel qui veneno potiona-

3 tus præſumitur: nam & hæc inditia faciunt veritatis, & conſiderata ſunt à Galeno 6. de loc. aff. capite quinto. Sunt verò abundantia humorum laudabilium in corpore ægrotantis, victus ſanorum modo inſtitutus, & magis ſpecialiter qualitas ciborum, quibus vſus eſt immediatè antèquam ægrotaret. primò namquè

4 copia humorum laudabilium id operatur, vt minùs veriſimile faciat, talem hominem tam ſubitò in ſæuum, malignum, ac præcipitem morbum incidere potuiſſe, qualem excitare ſolet veneni potio, nulla exiſtente morbifica cauſſa in corpore, conſiderata præcipuè morbi affligentis magnitudine, ac ſæuitie ſymptomatum ab eo emanantium. & hoc fortaſsè illud eſt, quod maximè in conſideratione habendum monuit Cardanus libro ſecundo

5 capite ſecundo, dicens, Si ſymptomata ſinè cauſa adueniant ex veneno ſunt, ſi cum cauſſa minimè; non modò enìm de externa, ac procathartica cauſſa intelligendum id venit, ſed etiam de interna. Vbi ergò humorum laudabilium copia in corpore reperitur, patet ſymptomata ſinè cauſſa interna euenire.

6 Secundò eandem præſumptionem habet id, quod diximus, de victu ſanorum modo inſtituto, qui euidentis cauſſæ vim haberet; vbi ergò & ſine euidenti, & ſine interna, & occulta cauſſa mor-

bus

bus tam magnus euenit, sciendum ex veneno esse, ac mihi quidèm eæ duæ conditiones simul iunctæ valdè operari videntur; cõsiderato præsertim victu immediatè præcedente morbum; qui si ex cibis laudabilibus fuit, & concoctu facilibus, & illi neque ex natura, neque ex accidenti contrarijs, non est cur in prauos humores, aut prauum victum culpam euenientium symptomatum conijciamus; aliàs autem si quis immediatè antè morbum, vt spatio trium dierum præcedentium cibis difficilis concoctionis, aut qui facilè putrescant, aut qui apti sint in venenosam naturam transire, aut qui sibi aliàs contrarij existerent, se se ingurgitasset, dehinc non multò interiecto tempore in sæua incidisset symptomata, immò & mortem obijsset, tota culpa in prauos illos cibos, non in venenum esset reijcienda. Cuius rei notissimum habemus exemplum apud Platinam Pauli Secundi Pontificis Maximi, qui ex copioso melopeponum esu in repentinam mortem incidit; neque aliter alijs ex comestione fructuum facilè corruptibilium, aut etiam ex alijs cibis prauæ qualitatis euenisse comperies apud Schenchium Obseruat. libro septimo, titulo de Venen.

Neque ea solummodò, quæ ex sua natura praua sunt, aliquandò symptomata non dissimilia ab ijs, quæ uenena excitant, excitare solent, sed sunt etiam cibi nonnulli, ut annuebam, qui aliquibus personis adeò inimici sunt, ut si uel per fraudem, uel data opera ingurgitentur in sęuissima, & horribilia accidentia, tanquam ab assumpto ueneno, & aliquandò in mortem hominem impingant.

7

Notum uel rudibus pueris est, multos à Caseo abhorrere, plerosque uino abstinere, ac deniquè alios ab alijs cibis, ac potibus plurimum lædi, quorum plures historias habes apud Schenchium libro eodem titulo de Idiosyncras. Narrat de seipso Guainer. de Venen. capite quarto, in resp. ad dubium principale (& recitatur quoque ab eodem Schenchio ibidem) adeò habuisse inimicam carnem porcinam, ut in eo produceret accidentia ueneni, etiam si in solis condimentis ea uteretur; quinimmò cum mater, quę cupiebat filium omnibus cibis assuescere, ipso inscio, ferculum ex porcina carne tenuissimè trita parasset, & illi comedendum obtulisset, infrà horam tremorem cordis, ac syncopim incurrit, & superueniente uomitu etiàm purum sangui-

nem reiecit, ità ut iàm morti uicinus uideretur. Pręter hęc addam ego ex ijs, quæ uidi aliquid. Nobilem uirum, cuius nunc curæ, si quandò oportet, inseruio, non multis adhìnc annis noui, qui à quamplurimis rebus maximè abhorret, præcipuè verò à fructibus, quibuscumque, inter quos melopepones tanto odio prosequitur, vt ne odorem quidem eorum absquè fastidio, & nausea sustineat. quin & si clam is fructus domum inferatur, illicò id ille persentit, & illum dicto citiùs domo detrudi iubet. Testatur Bruyerin. libro secundo de re cib. capite sexto, se puellam nouisse sero iam per sexdecim annos, (id enim ætatis agebat) educatam, quæ ab omnibus cibis ità abhorreret, vt etiàm à longè olfactum micæ panis in serum, quo nutriebatur, iniectæ, comprehenderet.

Hæc igitur silentio cooperiēda minimè sunt; euenit enìm interdū, vt ab amico quis ad cœnam vocatus insciens, vel etiam sciens, ne inuitantem perturbet, cibos etiam laudabiles, sibi tamen inimicos, aut minimè accommodos, comedat, & ex ijs in praua symptomata incurrat, ac morbum, qui si insciens fuerit eorum, quæ comederit, facilè suspicari posset se potionatum fuisse. Itaquè hæc animaduertenda maximè sunt; & consideranda semper ciborum qualitas, quibus vesci contigit eum immediatè antè, qui à veneno assumpto ægrotare præsumitur. Si enim constaret, talia præsumpsisse, omnis veneni suspicio euanescet, & culpa non nisi in tales cibos sibi ex natura, vel ex accidenti inimicos reijcienda erit.

8 In assumptione porrò signa habentur diuersa, cum quædam desumi possint ex odore in cibis, aut potibus præcepto, quædam similiter ex sapore, quædam etiàm à concomitantibus accidentibus: nàm venena tàm odore, quàm sapore in eorum assumptione se se produnt, quià omnia odore sunt tetro, & abominabili, &
9 sapore horribili, vt omnes Medici testantur; quod quidèm fortasse Naturæ prouidentia factum, vt faciliùs homines ab illis sese custodiant; vndè tanquam impia, & non nisi homine infideli digna Plinij sententia deridenda venit, qui reddens caussam, cur
10 Natura venena produxerit, illam attulit, vt si quis tædio vitæ afficeretur, facilè eorum haustu mortem obiret, & ærumnosæ vitæ incommoda leuiuscula morte aufugere posset.

Con-

contrà enim Natura, vt à venenorum vsu abstineremus, ea sapore, & odore horribili insigniri voluit, quod vt plurimum quidem verum est; testante id præ cæteris Rabi Moyse de venen. tract. 2. cap. 1. immò & hunc ipsum saporem, & odorem etiam in Medicamentis venenosis experieris, ad quem occultandum dulcia illis miscemus, vt docet Mes. in Canon. vniuers. cap. 3. de rect. Med. per opposit. virt. hab. Rara verò sunt (sed tamen nonnulla sunt) quæ neque ingrato sapore, neque insigni odore manifestantur; & præcipuè composita, vt erat puluis ille, quo mortuus est Alexander VI. de quo Iouius histor. part. 1. lib. 2. inter simplicia autem pauca omninò sunt, quæ odore vacent, aut sapore non sint abominabili. de Colchico tamen Ephemero refert Dioscorid. lib. 4. cap. 89. quòd saporis suauitate mirum in modum imperitos alliciat, ex quo repetit Cardan. lib. 2. de venen. cap. 1. item de Aconito Aet. lib. 7. cap. 59. & idem Cardan. ibidem cap. eodem in fin. dicebant, quòd gustu dulce, & adstringens est. de veneno quoquè, quod in vessicula dentium viperæ reperitur dicit Amatus Cent. 7. curat. 85. in schol. quòd dulce est. Ego ab aromatario diligenti amico meo, qui in confectione trociscorum de vipera ad Theriacam concinnandam, illud data opera degustauit, saporis esse accepi insipidi cum ponticitate quadam. Theophrast. quoque lib. 6. de caus. Plantarum, quem adducit ex Iureconsultis Guibert. quæst. Iurid. cap. 16. num. 42. dulces sapores non esse omnes hominibus idoneos dicebat, quòd ex ijs sint, qui homines in insaniam agant, ex cuius verbis inferri posset, dari venena saporis non ingrati; quæ tamen rara sunt, & nobis illud satis est, quòd venena, vt plurimum sapore, & odore ingrato, & horribili suam contrarietatem cum humana natura manifestent.

11 Sed à symptomatibus concomitantibus assumptionem veneni nonnulla signa non posterioris notæ haberi possunt, immò vt mea fert opinio, maioris multò momenti, quàm reliqua sæpiùs cõmemorata. Etenim, vt docet Cardan. citato lib. 2. de Venen. ca-
12 pit. 1. & alij, omne ferè venenum, cum deuoratur, lædit guttur, gulam iuxtà fauces adstringit, pruritum, æstum, inflammationem parit in partibus oris, interdùm dùm manditur, sub dentibus stridet, difficultatem quoque in deglutiendo parit, & inter mandendum nauseam, ac vomendi parit voluntatem, & in summa in ipso

deglutitionis actu, aut masticationis displicētia quædam, & abhominatio consequitur, Natura ipsa, vel animali inscio, à suo corruptiuo abhorrente. Quamobrèm maximè adnotanda hæc videntur; nam sicutì ea signa, quæ desumi diximus ex hominis statu antè ægrotationem, vel antè veneni assumptionem non vndiq. tuta censentur, sed parùm admodùm ex seipsis operantur, nisi
13 alijs certioribus adminiculis iuncta fuerint, ità hæc, quæ succedunt in ipsa veneni assumptione, minùs fallacia sunt, ac non parùm ex se ipsis operari possunt; qua de re, si ea adfuisse constet, vt puta, quià is, qui potionatus præsumitur, retulerit se in prandio, aut cœna, immediatè ægrotationem præcedente odorem tetrum, & horribilem in cibis percepisse, mox etiam faucium, & & gulæ ardorem, ac reliqua, hæc, inquam, euidentiora signa, proculdubiò iam commemoratis, erunt veneni in cibis propinati.
14 Cœterùm ab assumptione veneni, & copia multò plura, & pondere grauiora signa apparent; quæ vt iàm commemorata ob eorum multitudinem diuersimodè considerantur, vt iuxtà celeritatem aduentus eorum, iuxtà eorumdem multitudinem, iuxtà qualitatem, & grauitatem, & similitèr iuxtà alia plurima, vt procedente sermone videbimus. Præ cæteris tamen maximè in consideratione videntur habuisse quotquot Auctores de huiusmodi si-
15 gnis locuti sunt, celeritatem aduentus symptomatum, tàm Medici, inquam, quàm Iureconsulti, in hoc enim vniuersæ certitudinis vim fundare videntur, vt si statìm, ac repentè ab assumpto cibo
16 sanus homo in ea incidat symptomata, quæ enarrant, eum veneno potionatum fuisse certum sit. Ità ex Medicis Gal. 6. de loc. aff. capit. 5. class. 4. Aet. serm. 13. cap. 47. & Codronch. in Meth. testif. cap. 6. & ex Iureconsultis Bos. in suprà citato tit. de del. nu. 6. Caball. de omn. gen. homic. num. 621. & 623. Guazzin. in tract. ad def. reor. lib. 1. def. 4. cap. 5. num. 5. & alij: ratio autèm ea est, quam attulit Fortun. Fidel. lib. 4. de relat. Med. cap. 3. dice-
17 bat enìm, quòd etiamsi venenum intus genitum diù latere possit, & dehìnc repentè se prodere. tamen possibile non est, vt humores, qui praua, ac venenata qualitate donantur, & improba victus ratio præcedens, nihil omninò commostrent, vndè futuram ægritudinem præuidere liceat, quamobrèm licet repentè etiam ex ingenito veneno, quis perire possit, semper tamen necesse est
ali-

aliquam morbosam dispositionem præcedere, quæ minimè præcedit, vbì venenum ab extrà administratum sit.

Licet verò hoc maximum, ac euidentissimum inditium sit ad probandum venenum administratum esse, non ingenitum, non tamen indè sequitur contrarium, nimirùm, quòd symptomatibus

18 tardè, & longè ab assumpto cibo, vel potu euenientibus, excludant omninò præsumptionem veneni ab extrà administrati; nàm

19 vnius, eiusdemquè veneni effectus in varijs hominibus euariant, non modò quoad magnitudinem, & naturam symptomatum, sed etiam quoad tempus nocendi, vt pluribus in seqq. quæstionibus demonstrabitur. Itaquè negari non potest, quòd quantò citiùs ab ingesto cibo, vel potu accidentia veneno similia comparuerint, eò euidentiorem, ac tutiorem præsumptionem, & coniecturam administrati veneni faciant, possibile tamen est venenum fuisse ad-

20 ministratum, & quòd accidentia non nisi tardè, ac plures post horas, & dies retardentur, immò & menses, & annos, cùm venena sint, quæ ad tempus propinari possunt, vt suo loco dicemus; quæ quidèm sese non nisi tardissimè produnt.

21 Considerantur quoque hæc symptomata secundùm eorum multitudinem, si enìm non multa sint, & sensìm, paulatìmquè adueniant vnum nimirùm post aliud, conijcere indè licet venenũ esse magìs ingenitum; si verò multa simul compareant, & confestim, ac cum impetu nullo seruato ordine, non modicam præsumptionem faciunt, venenum esse administratum. Card. lib. 2. de venen. cap. 2. ratio est, quià Natura multò maiorem contrarietatem experitur ex improuiso à veneno externo aggressa, quàm ab interno, quod aliquo modo familiare iàm habet, vt declarat idem Cardan. vbì suprà. idcircò multò magìs turbulenti motus ex illo causantur, quàm ex hoc, ab illo enìm non aliter quàm ab hoste proditoriè, ex improuiso, & nihil tale pertimescens aggreditur: ex hac ergò turbulentia in externo veneno fit, vt nihil distinctum, aut ordinatum inueniamus, aut securum, nisi imminens periculũ etiam ex minimis, si negligantur, vt dicit Bacc. in prolegom. de venen. cap. 17. art. 1. omnia enìm susquè dequè confunduntur, ac inordinato motu cientur, natura totis neruis, ac viribus contendente, vt improuisum hostem à se depellat, impugnet, subigat, vincat, si modo vincere possit.

22 Præterea consideratur hæc symptomata iuxtà eorum naturam, ac qualitatem, & sic quidèm considerata multiplicia sunt; nos ne in longum protrahatur oratio ità, vt tædio lectori sit, potiora enarrabimus; reliqua apud Auctores de his luculentèr tractantes Lector studiosus habebit; præcipuè verò inter Medicos videat Dioscorid. in præfat. lib. 6. de mat. Med. & ibì Matthiol. in Comm. Aet. serm. 13. cap. 47. Nicol. summ. 4. serm. 4. cap. 8. Ardoin. de venen. lib. 1. cap. 3. & 4. Ponzett. de Venen. lib. 2. cap. 7. Vidium de cur. gener. lib. 1. cap. 12. part. 2. Mercurial. lib. 1. de venen. cap. 16. Rudium lib. 2. de morb. pestil. cap. 5. Paræum lib. 20. cap. 5. Bacc. in Prolegom. cap. 18. sect. 3. art. 1. Cęsalpin. lib. 3. cap. 4. Fortun. Fid. lib. 4. de Relat. Med. cap. 3. Codronch. in meth. testif. cap. 6. sed omnibus luculentiùs tractantem Cardan. lib. 2. de venen. Inter Iureconsultos autèm videndi sunt Guibert. Quæst. Iuirdic. cap. 16. num. 54. qui tamen habet solummodò signa post mortem, Caball. de omn. gen. homicid. nu. 626. Farin. quæst. 122. part. 4. à num. 53. tit. de homicid. Guazzin. in tract. ad def. reor. defens. 4. cap. 5. à num. 12. lib. 1. & alij ipsis Iureconsultis non ignoti. Aduertendum autem quòd signa, quæ sequuntur, omnibus venenis communia sunt, non cuiuslibet propria, quià nimìs operosum esset, & præter huius operis institutum cuiuslibet veneni particularia signa enumerare; sed cum de particularis alicuius veneni notis dubitare occurrit, ad Auctores suprà nominatos, vel alios recurrere necesse est, præcipuè verò ad Ardoinum, qui hæc longioribus prosecutus est, & vix vllius veneni signa præterit.

23 Ab assumptione ergò veneni, non longa vt plurimum mora interposita, perturbatio, & nausea oritur, quòd si simul etiam dolor ventriculi vehemens concomitetur, & cordis tremor, palpitatio, syncopis, & huiusmodi perniciosissimi, & læthalis veneni indicium erit, vt Cardan. loco sæpiùs citato docet. succedunt dehìnc ructus olidi, tetri odoris, & saporis ingratissimi, ac praui; fœtor interdùm oris, vomitus quoque, vel ipsius veneni, quod eufortunio fit, vel prauæ cuiusdam materiæ, & humorum corruptorum, atquè etiam aliquandò sanguinis. singultus his superuenit, & ventris fluxus, inquies, anxietas, præceps virium lapsus, pulsus defectiones, & cordis morsus; hìnc sudor frigidus, quibus subse-

subſequuntur frigus extremorum, vnguium liuiditas, pallor corporis, eiuſdemquè tumor, & coloris mutatio de pallore in ruborem, algor, flatus, dolores maligni, ac vagantes, labiorum,& linguæ nigricatio, & inflatio, ſitis inexhauſta, vocis cum murmure editio, facies liuida, interdùm quoquè ædematoſa, vertigo, oculorum contorſio, & ecpieſmos, ſeù prolapſus, & obſcuratio; in alijs procliuitas ad ſomnum, & aliquandò etiam læthargus, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas, ſtupor, vrinæ impedimentum, eiuſdemquè mordicatio, carnis laxitas, & totius corporis fœtor, eiuſdemquè ingens grauitas, & oneris ſenſus, maculæ ru-
24 bræ, ſeù liuidæ, mentis inconſtantia, & alienatio, hæc enìm omnibus ferè venenis communis eſt, teſte Card. lib. 2. contrad. Med. tract. 5. contr. 10. & mille alia ſymptomata, quæ minimè neceſſe eſt enarrare. Idem autem Cardan. Comm. 4. Aphor. 62. connumerabat his icteritiam dicens, Cum poſt cibum morſus in ventriculo ſentitur, & aluus, vel vomitus mouetur, & color intra ſex horas fit auriginoſus, & vt dixi maculoſus, ſcias quòd ebibit venenum læthiferum; ac profectò commaculatio carnis frequens in
25 venenis omnibus eſt; quæ tamen citò iugulauerint. Sal. de febr. peſt. cap. 19.

Diſtinguuntur porrò hæc ſymptomata non modò, vt dixi, prout particularibus venenis, magìs, vel minùs conueniunt, ſed etiam proùt magìs huic, quàm illi ſpeciei familiaria ſunt. vt exempli gratia, magìs ijs, quæ à tota ſubſtantia operantur, quàm ijs, quę manifeſtis qualitatibus interimunt, magìs calidis, quàm frigidis, magìs erodentibus, quàm ſtupefacientibus, magis putrefacientibus, quàm ſtrangulantibus; & ſic in cæteris, quæ tamen pro Iureconſultis minùs faciunt, cùm neceſsè ſemper ſit in particularibus Medicorum iudicium requirere.

26 Deniquè conſiderantur hæc ſymptomata iuxtà eorum magnitudinem, & atrocitatem; nàm nequè à cibis prauæ qualitatis, nequè ab ingenito veneno ſaltèm in principio morbi, adeò ſæua accidentia exoriuntur, vt à veneno externo. Cibi enìm licet prauæ qualitatis exiſtant, vt fungi, ranæ, limaces, anguillæ, & huiuſmodi, nunquàm tamen tantam habent cum natura contrarietatem, quod manifeſtum facit eorum innocentia, ſi modica quantitate, & debitè præparata aſſumantur. vacant enìm omni venenoſitate;

aut,

aut, si contendas ea prorsùs non vacare, illa modica fortasse, & 27 nullius momenti est; nàm venenositas non in eodem semper gradu in omnibus rebus est, vt patet; & in cibis quidèm similibus potiùs repugnãtia quædam reperitur ad cõcoctionem recipiendam, quàm vera venenositas; quamobrèm sequitur indè, quòd multò remissiora symptomata, & multo post tempore, & minùs sæua, & quantitate pauciora causare valeant; si quandò noceant, vt testatur Bacc. in prolegom. venen. cap. 18. art. 7. part. 3. ergò si vomitus, exempli gratia, ab ingestis fungis (qui tamen venenosi non sint) adueniat, is quidèm nec multò violentus erit, nec tanto cum angore, nec tanto tempore durabit, nec dolorem tàm vehementem, & acutum comitem habebit, vt quandò à veneno est; & idcircò non ab re Foller. in pract. crim. 2. 2. rubr. item, quod soro- 28 rem venenauit num. 4. dicebat, vomitum continuum arguere venenositatem, licet Guazzin. in tract. ad reor. def. def. 5. cap. 5. num. 13. moderari credat istam præsumptionem ex eo, quòd vomitus etiam à materia colerica in stomacho contenta originem habeat, immò dicas, & ab alijs quibuscumquè materijs. sed in veneno, vt Foller. dicebat vomitus est continuus, & indesinens, cui assentitur ex nostris Cardan. vbì suprà.

29 Ab ingenito autèm veneno ob caussam suprà aliàs commemotam etiam minùs vehementia in principio, ac minùs subitanea symptomata comparere solent, vt ex Cardano dicebam, quià nimirùm assuescit quodammodò Natura illius venenositati, cum eius generatio non sit repentina, sed fiat in congruo tempore, vt notum est.

Cœterùm signa, quæ post mortem, aut post sanationem ha- 30 beantur, plura quoquè sunt. Et primò post mortem Gal. loc. cit. 6. de loc. aff. hæc signa attulit. Corpus liuens, aut nigricans, aut varium, aut diffluens, aut putredinem molestam olens. quæ signa ex ipso ab alijs repetuntur; sed tàm de his, quàm de præcedentibus exactissimè Card. lib. 2. per tot. sed cap. 13. præcipuè inter cætera afferebat, vngues post interitum nigros, & qui facilè auelluntur, & capillos spontè defluentes, adeò vt aliquibus nullo labore, aut nixu, integri manipuli auellantur. Rud. lib. 2. de pest. cap. 5. maximè in consideratione habet colorem cadaueris, quem primum citrinum apparere dicit, aut subliuidum, post vnius verò,

aut

aut alterius horæ spatium liuidum, ac nigrum euadere. Sed liuores, & maculas in veneno extinctis communes esse mortuis ex pestilenti febre, tradit ex Iureconsultis Guazzin. loco sæpiùs citato num. 14. & ex nostris Sal. de febr. pest. cap. 20. & alij.

Præter liuores autem Iurecõsulti adducunt nonnulla alia signa ex Medicis procùl omni dubio desumpta, sed quibus ipsi fortasè maximè fidant, vel ob eorum qualitatem, quià in ceteris extinctis minùs conspiciuntur, vel quià experta ea credant à Medicis, vel etiam quia talia ab Historicis enarrari animaduertunt, vt à 31 Suetonio in Calligula cap. 1. sunt verò spuma in ore, & Cor igne non cremabile, Guibert. quest. Iurid. cap. 16. nu. 54. Caball. de omn. gen. hom. num. 626. Sed hoc postremum, quod ex Plinio habent lib. 11. cap. 37. puto & fallax esse, & experientiæ non respondens. Spumam verò in ore non adeò magnifacient Medici, vt qui sæpè sæpiùs & in viuis, & in mortuis ex interna causa originem habere sciant. & notum est, quod de apopleticis, & suffocatis testatum reliquit Hipp. 2. Aphor. 43. hoc est, non reuocari in vitam, quibus spuma in ore apparet. Gal. verò 3. de simpl. med. fac. cap. 18. venenorum putrefacientium duo propria signa esse 32 dicebat, fœtorem nempè, & carnis laxitatem; sed venenum etiã in corpore generari potest, quod putrefacientium naturam æmuletur; & consequenter vtrumquè in extinctis effectum parere possit. Addebat quoquè Plin. lib. 2. cap. 63. Cadauera veneno 33 infectorum, nequè à feris, nequè ab auibus degustari; ego id à nemine expertum scio; mirum est nos homines ceterorum animalium carnes veneno interemptorum comedere, & interdùm innoxiè, feras verò, & aues nequaquàm; sed esto credamus Plinio, ratio eius rei in promptu est, sed quæ non minùs interno, quàm externo aptari possit. ex insigni namquè putredine à veneno interno, & ex tetris vaporibus ab externo exhalantibus fit, & feris, & auibus ingens eius pastus abhominatio. Quod etiam Lucr. testatus est lib. 6. de rer. nat. in fin. his carminibus de cadaueribus loquens peste necatis, à veneno nempè interno.

Multaquè humi cum inhumata iacerent corpora suprà
Corporibus, tamen alituum genus, atquè ferarum
Aut procul absiliebat, vt acrem exiret odorem,
Aut vbì gustarat, languebat morte propinqua.

magis

magis peculiaris eius rei ratio esse posset in externo veneno, quià quodcumquè illud sit omnem succum, ex quo saporis gratitudo resultare solet, haurit, & absumit, spiritus omnes absumendo.

34 Itaquè signa hæc hactenus in cadaueribus obseruata, & minùs tuta sunt, & non habent fortasse aliqua eorum omnimodam veritatem. An tutiora dicemus, quæ ex ipsorummet cadauerum dis-

35 sectione habere licet? profectò non omnia, nec sempèr; nàm exulcerationes, exempli gratia, fundi ventriculi, gulæ, & intestinorum, earundemquè partium sphacelatio, & viscerum contaminatio, curruptio, nigredo, liuor, & similia, ex ingenito quoquè veneno proueniunt. vndè miror quomodò ex his tàm facilè Pareus Chirurgus doctissimus Henrici Tertij Galliarum Regis de propinato veneno fidem fecerit, etiàm contrà Medicorum opinionem, vt ipse enarrat lib. 20. & quomodò his solis signis fidem habeat Pigræus alterius Henrici, Quarti nimirùm Galliarum Regis Chirurgus doctus: nàm ego aliàs in his multa cautela opus esse crediderim, cum, vt dixi, & testatur quoquè Fortun. Fidel. lib. 4. de relat. Med. cap. 3. ab interno quoquè veneno hæc omnia proueniant. Considerandæ igitùr cum his cæteræ conditiones, vt tempus, & duratio symptomatum, & mortis, & cætera suprà iàm commemorata: nam si quidem cum celeritate aduentus sympto-

36 matum ab assumpto cibo, præpropera mors sequatur, dehinc cadauere dissecto prædicta appareant, verisimile vix, ac ne vix quidèm esse potest, hæc ab ingenito veneno originem potuisse habere; tùnc ergò maiori cum audacia de propinato veneno determinandum, & erunt hæc coniuncta cum mortis celeritate ex fortioribus signis ad id ipsum adminiculandum.

37 Mortuis insupèr ex veneno extrinseco, si frigidum fuerit, sanguis circà cor, & in ipsomet corde congelatus inuenitur. tradente Forest. Obseru. lib. 30. Obseru. 1. in schol. & hoc argumento nixus Conciliator de venen. cap. 2. dicebat, argentum viuum frigidum esse, & sua frigiditate actuali interdùm occidere; probabat id exemplo pharmacopolæ illius, de quo verba facit, in quo sanguis congelatus repertus est circà cor, & in ipso corde. tamen in cadauerum dissectione pluries id ipsum apparet, absquè eo, quod veneno fuerint extincta.

Sed quià non omnes ex veneno propinato intereunt, immò

sunt

sunt, vt videor mihi suprà ex Cardano retulisse Contrad. Medic. 38 lib. 2. contr. 10. tract. 5. plures, qui ex veneno, nisi repetatur, non pereant, aliquandò verò vsu euenire potest, vt necesse sit inuestigare, an quis ex veneno ægrotauerit, nec ne; signa quoque nonnulla adducẽda sunt, quibus eius rei cognitionem assequi liceat præter igitur iam commemorata antè obitum, quæ etiam huic negotio aptari possunt, antè assumptionem scilicèt, in assumtione, & post veneni assumptionem; narrant Nicol. Flor. vbi sæpè cap. 8. & Ponzett. lib. 2. de venen. cap. 8. & alij, depilationem 39 esse familiarem ijs, qui à veneno euadunt, & nunquàm, aut tardè admodùm pilos illis restitui; rationem eam esse volunt, quòd vapor venenosus corrodat humorem, ex quo capilli generantur, & intereà pori adstringantur; si tamen ità se res habeat, vix credo, hoc omnibus venenis commune esse posse, sed solis ijs, quæ manifestam siccitatem in corpore introducunt, aut quæ acri, ac mordaci substantia donantur, nisi alia in frigidis, cæterisquè venenis eiusdem effectus ratio adducatur. sed profectò capillorum defluuium commune est etiam his, qui ex magno morbo conualescunt, vt quotidiana experientia docet, quamobrèm non minùs ab interno, quàm ab externo veneno prouenire posse existimauerim, nisi quòd fortassè in externo, vt dixi, vel nunquàm, vel seriùs admodùm pili repullulent, in interno faciliùs, & celeriùs.

Cardan. lib. 3. cap. 26. tradit à veneno relinqui quendam mor- 40 bum cum dolore vago, & alijs symptomatibus, vt ipse enarrat; sed & hæc ipsa à Gallica luce relicta aliquandò scio, quamobrèm etiam ad magnos morbos consequi hæc posse, præsertìm si venenosi fuerint, mihi persuaserim.

Aliam coniecturam afferunt nonnulli, quòd ægritudo ex propinato veneno fuerit, atquè ea est, si præcedentibus symptoma- 41 tibus, de quibus suprà, & alijs assumpti veneni præsumptionibus æger in diuturnum, ac difficilem morbum, & qui vix de se significationem vllam præbeat, labatur; venena enìm, quæ administrata non occidunt, noxam insignem inferunt, transeuntquè in diu- 42 turnos morbos, vt tabem, stoliditatem, epilepsiam, & huiusmodi, vt testis est inter cęteros Cęsalpin. libro tertio, capite septimo suæ practicæ.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Certa notitia haberi potest venenum non esse administratum.*
2 *Morbosus apparatus indicat proximam dispositionem ad venenum concipiendum.*
3 *Effectus causæ tribuendus, quæ magis in promptu ad agendum.*
4 *Accidentia ad febrem subsequentia, vel cum febre prehendentia ex veneno externo non sunt.*
5 *Febris demonstrat præuiam putredinem. & num. 8.*
6 *Ad externum venenum non sequitur subitò necessariò febris.*
7 *Ad venenum internum sequitur febris pestilens, ac maligna.*
9 *Venenum internum facit de necessitate morbum acutum.*
10 *Acuti morbi raro sine febre.*
11 *Sitis carentia est maximum signum, ægrum non bibisse venenum. & numero seq.*
13 *Sitis nullam præsumptionem facit assumpti veneni.*
14 *Sitis est accidens omnibus febribus penè communis.*
15 *Contagio præsente certitudo habetur veneni ingeniti.*
16 *Venena externa nonnulla contagiosa.*
17 *Contagium quandò fiat, & quid sit. num. seq.*
19 *Facilis putrefactio cadaueris facit præsumptionem veneni ingeniti.*
20 *Venenata cadauera difficulter corrumpuntur.*
21 *Morbus si habeat periodos, aut intermissionē venenum est ingenitum.*
22 *Experientia ex materia vomitus. examinatur numero sequenti.*
24 *Accidentia quædam interno magis, quàm externo veneno familiaria.*
25 *Accidentia inconiungibilia in veneno interno.*
26 *In externo veneno vomitus est perseuerans, neque sedat morbum.*
27 *Præsumptio ex comestione ciborum à pluribus facta. Examinatur num. seq. & 29.*
30 *Antidoti præsumptio tantùm potest, vt hominem reddat Alexipharmacum.*

De

De Veneni ingeniti certitudine, & de ſignis diſtinctiuis inter vnum, & aliud nonnulla reiterantur.

QVÆSTIO VIII.

NEmo miretur ſi eandem penè materiam in hac quæſtione retractare videamur, quam ſuperiori diſcuſſimus, cùm argumenti difficultas id non modò pati, ſed apprime requirere

1 videatur. diximus ergò etiam aliàs poſſe haberi certam notitiam, quòd venenum non fuerit adminiſtratum, hoc eſt, quòd fuerit ex ſe in corpore generatum; licet nulla certitudo haberi poſſit, generaliter loquendo, quòd fuerit adminiſtratum; id quomodò ſuccedere poſſit, nunc peculiariter demonſtrandum.

Primò, morboſus apparatus, corpus prauis humoribus refertum, ac, vt Medici loquimur, Chachochimum antè morbi euentum, praua victus ratio, & ciborum ingeſtio ſua natura concoctioni rebellium, ac malum ſuccum gignentium, aut qui citæ, & inſigni corruptioni, ac illi quidèm quaſi venenoſæ ſunt obnoxij, indicant proculdubiò proximam diſpoſitionem ad concipiendum

2 venenum etiam de facili, ex improuiſo, ac de præſenti. nam vbì talis reperitur diſpoſitio, etiam minimæ cauſæ morbum vehementem producunt; exemplum non vnum quidèm habemus apud Hipp. ſed præcipuè 5. Epidem. text. 47. adoleſcentis illius, qui viam aſperam cucurrerat; de quo dicebat Valleſ. in comm. quòd hic curſus nihil mali, aut parùm admodùm illi attuliſſet, niſi ſuccorum prauitas in illius corpore affuiſſet, ex qua in malignum morbum, & mortem quoquè impegit.

His igitur ſic ſe habentibus, & venenoſo morbo ſuccedente, cauſſa in promptu erit, venenoſos ſcilicèt humores in corpore ſtabulaſſe, nequè erit in adminiſtratum, & externum venenum

3 culpa reijcienda, quià ſi duæ cauſſæ ad eundem effectum producendum concurrere poſſint, effectus illi tribuendus, quæ magìs in promptu eſt, & magìs certa, & vbì cauſſam habemus euidentem, fruſtrà minùs euidentem quærimus. Rota in nouiſſimis deciſ. 701. part. 1.

4 Secundò, vbì accidentia veneni præhendunt ſimul cum febre, aut

aut febrem ipsam subsequuntur, manifestum indicium faciunt veneni ingeniti.

5 Eius rei ratio non vna est; nàm primò, febris demonstrat præuiam putredinem, quæ ipsius febris proxima caussa est, præsente verò putredine humores acquirere venenosam naturam adeò facilè est, vt nihil suprà; caussa ergò accidentium, quæ simul cum febre, aut post febrem præhendunt, cùm manifesta sit; in dubio

6 ea videtur acceptanda. Secundò, ad venenum administratum nulla ex necessitate sequitur febris, nisi iusto tempore interiecto, quià febris fundatur in materia putrefacta; putrefactio verò alteratio est, quæ tempore fit, non in instanti, cum alteratio sit motus; itaquè impossibile penè est accidentia, quæ cum febre præhendunt, aut febrem subsequuntur à veneno extrinseco dependere, nisi constaret in ipsa febre venenum fuisse propinatum; sed aduerte, loqui me de putrida febre, nam quòd Ephimera illicò à pro-

7 pinato veneno præhendere possit, non negauerim. Tertiò, ad venenum ingenitum, necessariò sequi videtur febris, atquè illa quidèm pestilens Saxon. de Phænigm. lib. 2. cap. 8. nequè mirum id ducendum, quià humores venenosi, seù potiùs venena ingenita calida, & sicca sunt, vt probat idem Saxonia ibidem cap. 10. ex quo fit, vt commoti facilè sanguinem accendant; atquè etiamsi calida, & sicca non essent, tamen febrem excitarent, quià omnis humor alienus à Natura corporis, in quo continetur, aptus natura non est ad eius nutritionem, in posterum necessariò in putredinem conuertitur; cum verò etiam locus calidus erit, in quo fuerit collectus, tūc præcipuè, & celerrimè putridus fit. verba sunt Gale-

8 ni comm. 2. Aphor. 12. ex interna verò putredine sequi febrem notum est; necessarium itaquè dicendū est ad ingenitum venenū

9 consequi febrem. Adde quòd venenū ingenitum necessariò morbū

10 excitat acutū, acuti verò morbi rarò admodū sinè febre, idē Gal. ibidem Aphor. 19. quòd si qui acuti morbi sinè febre sunt, hi ex proprijs, ac inseparabilibus accidentibus manifesti fiunt. Cōcludamus itaquè quòd vbi accidentia cum febre putrida adueniunt, vel febrem subsequuntur, externi veneni omnis suspicio tollitur.

11 Tertiò principaliter ex Card. Contrad. Medic. tract. 5. lib. 2. contr. 10. sitis carentia maximum argumentum est, ægrum venenum non bibisse, & consequenter morbum ex interno veneno esse,

& licet

& licet addat ille, quòd mandragora, & lactucæ ſuccus, & alia fortaſsè huiuſmodi abſquè ſiti interimere poſſint, tamen cum hæc non niſi in magna, ac inſigni quantitate aſſumpta occidant, quæ tamen nec per errorem, nequè per fraudem facilè aſſumitur, vndè venefici abſquè dubio talibus venenis minimè vtuntur, rectè concludi poteſt, quòd morbus, in quo ſitis non adeſt ab interna cau-
12 ſa venenoſa originem duxerit, ſi veneni accidentia compareant.
13 At non exiſtimandum eſt ex his, ſitim etiam inextinguibilem,
14 & clamoſam facere vel minimam præſumptionem aſſumpti veneni, quià ſitis accidens eſt omnibus penè febribus, ac mille alijs morbis præ cæteris familiare, nàm & dolores, & euacuationum genus omne conſequitur, indicat autèm exiccatio.

15 Quintò, contagio præſente omnimoda certitudo habetur veneni ingeniti, atque in hoc quidem ſigno plurimùm fidunt doctiſſimi viri: nàm Fern. lib. 2. de Abd. rer. cauſ. cap. 11. Qui venenum, inquit, hauſit, aut comitiali morbo laborat, neque halitu, neque contactu alios inquinare poteſt, qua ratione hi ab Epidemijs, & contagioſis morbis diſtant; aſſentiuntur alij Doctores, & inter cęteros Fortun. Fidel. 4. de relat. med. cap. 3. in fin. aduerte tamen hoc de venenis per os adminiſtratis intelligi, quià ex venenis ex-
16 ternis nonnulla contagioſa ſunt, vt venenũ canis rabidi, & Dryini ſerpentis ex Card. lib. 2. de ven. cap. 2. Contagium ergò abſq. vlla hæſitatione probat venenum ingenitum; niſi & idem canis rabidi venenum excipias, quòd & ſi per os adminiſtraretur conta-
17 gioſum quoque eſſet. Contagium verò palàm ſe prodit cum plures in eadem domo, ſeù familia, ſeù vicinia, aut in eodem loco, immò & in eadem ciuitate ex conſuetudine cum alijs ægrotis eodem morbo, ac ijſdem ſymptomatibus prehenduntur, ſi quandò ergò quis ſuſpectus de veneno moriatur, dehinc autem alius eius propinquus, affinis, domeſticus, vel familiaris, qui in eo morbo cum ægro conſuetudinem habuit, in eũdem morbum ijſdem accidentibus concomitantibus labitur, omnem adminiſtrati veneni ſuſpicionem tollit, cum contagium hìc præſens ſit. Eſt autem con-
18 tagium quædam ab vno in alium tranſiens infectio Fracaſt. lib. 1. de contag. & morb. contag. cap. 1. vbi de his plura habes.

19 Sextò, facilis, ac cita cadaueris putrefactio commonſtrat venenum, ex quo mors eſt ſecuta, internum fuiſſe, non externum: nàm

quæ peste, aut pestilenti febre, aut alijs quibusq. morbis ab interno veneno euenientibus extinguuntur facilè, ac citissimè corruptionem experiuntur. Paræus lib. 21. cap. 10. contrà verò corpora extrinseco veneno sublata difficillimè corrumpuntur, ità vt talia, quemadmodùm ex Seneca Nat. quęst. cap. 31. tradit Fortun. Fidel. vbì suprà, verminationem non patiantur. ratio autē facilis corruptionis in illis, calor putredinalis est, & plurimæ extraneæ humiditates in corpore stabulantes; difficilis verò corruptionis caussa in his superiori omninò contraria, siccitas nimirùm à veneno introducta; quamquàm enim nō omnia venena sicca sunt ex sua natura, aut naturaliter siccitatem inducere apta; omnia tamen id habēt proprium, vt sua contrarietate spiritus omnes, quos inimicos præcipuè habent, dissipent, & absumant, vndè corpus absquè dubio siccum magis euadit, & ex consequenti minùs putredini obnoxium; quòd verò corpora humidiora faciliùs, sicciora difficiliùs corrumpantur, non sapientibus modò, sed vel ipsis insipientibus est notissimum. De hac difficili putrefactione cadauerum veneno sublatorum extat Alexandri Magni exemplum, cuius corpus, referente Q. Curtio lib. 10. de eius gest. nulla tabe nè minimo quidem liuore corruptum apparuit, septima iàm die ab obitu transacta; ex quo apparet, quàm pro illis faciat hæc coniectura, qui volunt, teste Ioanne Monaco in Alexandri vita; falsum esse ipsum veneno perijsse, argumento ducti, quòd eius corpus, nulla adhibita cura, dies complures in calido loco positum nullam putrefactionem persenserit; immò hoc contrà eorum opinionem esse ex supradictis patet. Vndè Plutarch. in eius vita hanc habuisse refert coniecturam eos, qui crediderunt Alexan. veneno fuisse extinctum.

21 Septimò, si accidentia morbi, & ipse morbus vllam seruent periodum, vel intermissionem habeant, venenum certè ingenitum est. ratio est, quià internum venenum semper in aliquo humore fundatur, vt putà bilioso, pituitoso, melancholico, & sic motum habet ad motum eorum humorum, vt singulis, uel alternis diebus, uel per quartanarios circuitus; & tunc exacerbationes facit; at uenenum externum æqualiter semper affligit, nec quietem concedit, nisi ex toto; etenim per se ipsum operatur, nequè unquàm desinit operari, nisi è corpore expellatur, vel à Natura exuperetur.

Addu-

22 Adducitur præter hæc ad excludendam veneni aſſumptionem experientia ex materia vomitus. inquit enim inter cæteros Cardan. vbì ſuprà; Si vomitus materia ieiunis Gallinis proiecta, ab eis ſinè noxa comedatur, res ſalua eſt, non fuiſſe venenum vllum propinatum; quòd ſi ex tali comeſtione contriſtentur, & ægrotent non modicam ſuſpicionem veneni faciunt; quòd ſi etiam moriantur in propatulo res eſt, & non modò fuiſſe venenum propinatũ, ſed illud fuiſſe exitialiſſimum concludunt. Hanc tamen experien-
23 tiam nequè tutam putauerim, nequè facilem, quæ in vſum trahatur. ſed eſto ſit facilis, & executioni demandetur, tuta tamen non eſt; primò, quià Gallinæ non minorem fortaſsè noxam à corruptis materijs internis, & venenoſis id aſſequentur, quam à materijs, quibus externum venenum dudùm propinatum admixtum ſit. Secundò, quià Gallinæ plurima venenoſa comedunt abſque noxa, immò Guainer. de ven. cap.4. Gallinam venenoſo frumento nutritam non venenari affirmat; itaque poterit Gallina innoxiè vomitus materiam comedere, & tamen in ea eſſe admixtum venenum. Tutior fortaſsè eſſet experientia in alijs animalibus, vt in canibus, ſi ea materia vel per ſe, vel carnibus, alijsq́. cibis admixta illis comedenda offeratur; canes enim facillimè à quouis veneno læduntur, vt ipſa docet experientia. Poſſunt & hìc nonnulla reiterari, quæ ſuprà quoquè enarrauimus, vt præſentia nonnullorum
24 accidentium, quæ magis, aut minùs alterutri ex venenis interno ſcilicet, & externo familiaria ſunt, aut ſiquidem vtrique familiaria ſint, vni tamen magis in principio, alteri nequaquàm, aut in alio quouis tempore; vt exempli gratia eſſet vertigo, quæ quidem externo veneno magis, interno minùs eſt familiaris; ſic etiam ſtrangulatio, præſertìm in morbi principio, & nulla apparente cauſſa, nequè dolore in faucibus, & gutture in eius generis veneno promptiſſimum ſymptoma eſt, in interno non ità, aut ſaltèm non in principio, aut ſi in principio non ſinè dolore, aliaque cauſſa manifeſta in ipſis faucibus, & gutture. Simili modo, linguæ craſſities, & labiorum, & tumor œdematoſus, & liuor, & coloris repentina mutatio in veneno profectò externo & familiariſſima ſunt, & in principio apparent, contrà in interno & minùs familiaria, & non niſi in proceſſu morbi ſeſe prodentia. non alitèr in ſumma omnia penè accidentia terribilia, & exitialia, ac multa

in veneno interno, neque tam ſubitò, neque in primo morbi inſultu apparent, in externo verò maximè.

25 Sunt quoq. vt annuimus aliàs, accidentia quædã inconiungibilia in veneno interno, quæ tamen in externo facillimè coniunguntur, vt eſſet in ipſo primo morbi inſultu ventris fluxus cum linguæ, & labiorum craſſitie, vomitus, aliæq. euacuationes in ipſo itẽ morbi principio cum tumore ædematoſo faciei, & corporis totius; diſſenteria cum ſpirandi difficultate; ardor maximus, & ſitis inextinguibilis illicò à prima morbi inuaſione cum ſudore frigido; præfocatio gutturis cum ventris dolore, & his ſimilia, de quibus vide Cardan. lib. 2. de Venen. cap. 2.

Cęterùm, quià interdùm ex prauis cibis ingurgitatis, aut potibus, aut ſimilibus rebus etiã praua accidentia pullulãt, & nonnulla ſymptomata, quæ veneni ſuſpicionẽ faciunt, illud clariſſimè diſtinguit inter ſimiles caſus, & aſſumptũ venenum, quòd in veneno 26 vomitus eſt perſeuerans, nec ſedat morbũ, ſed ſitim, dolorem, & alia mala relinquit; cõtrà verò in alijs caſibus vomitus omnẽ morbum ſedat, dolorẽ; & faſtidiũ abigit, neq. ſitim, neq. ardorẽ relinquit, & in ſumma à vomitu omni ex parte languor ceſſat, neq. vomitus eſt perſeuerans, aut nauſea, ſed cuncta non multò poſt tẽpore quieſcunt.

Diſcutienda reſtat denique quędam Iureconſultorum præſumptio, ex qua probari credunt rei innocentiam; ea eſt, quòd ſi plu-27 res comedant de eodẽ cibo, aut bibãt de eodem potu, aut ſi reus ipſe biberit, aut comederit de ijſdẽ cibis, & potibus, ſignũ eſt innocentiæ; & tunc ſi vnus ex pluribus ſolus infirmetur cũ accidẽtibus veneni, cęteri, aut reus ipſe nullam lęſionem patiatur, venenum ingenitũ fuiſſe creden. Farin. q. 122. tit. de hom. par. 4. n. 81. Caball. de omn. gen. hom. nu. 635. Guazzin. in tract. de def. reor. def. 5. lib. 1. nu. 15. in qua re admonitos Iureconſultos volo, quòd non tã de facili ex ea præſumptione reum tanquàm innocentem abſoluendum cenſeant; primò quià euenit interdùm, vt pluribus de eodem cibo comedentibus, aut de eodem potu bibentibus, tamẽ non omnes lædantur, aut ſi lædantur facillimè euomentes curentur, ità vt non venenũ aſſumpſiſſe, ſed ſuperfluo tantũ cibo obrutos eos, quis exiſtimet; patet inſuper frigidas tẽperaturas minùs, calidas magìs promptè à veneno hoc vel illo pati, vel è contrà, vt alij malunt.

Secun-

29 Secundò quis vetat, veneficum antè, & poſt cibi aſſumptionem ſe Alexipharmacis munire, ità vt nullam noxam ex veneno percipiat? nonnè videmus quotidiè circulatores, & impoſtores hæc, & maiora præſtare? præmuniunt quippè ſe antidotis, & dehìnc in hominum conſpectu horribilia venena ingurgitant, domum reuerſi euomunt, iterumquè antidotum aſſumunt, non propriam fortaſsè, nam ea vt plurimum nullius pretij eſt. Poteſt autem tantùm antidoti veræ præſumptio contra veneni noxam, vt continua-30 ta hominis temperaturam reddat Alexipharmacam, hoc eſt venenis contrariam, ac reſiſtentem, quod in Mithridate Ponti Rege patuit; de quo Appian. Alexan. in bell. Mithrid. de qua re plura apud Guainerium lege, ſi libet, citato libro de Venenis. Itaquè hæc Iureconſulti animaduertant neceſsè eſt, nè in iudicando decipiantur.

S V M M A R I V M.

1 *Venenum veneno reſiſtit. dic vt num. 3.*
2 *Venenorum inter ſe eſt quædam Anthipathia.*
4 *In curatione vnius veneni, aliud venenum propinans reus eſſet homicidij.*
5 *Venena nonnulla pro antidoto ſunt contrà alia venena.*
6 *Medicus tutò curare debet.*
7 *Quænam medicamenta miniſtrentur non ſinè periculo vitæ.*
8 *Argenti viui duplex vſus.*
9 *Argenti viui vſus internus eſt minùs tutus.*
10 *Cantharidarum vſus duplex.*
11 *Cantharidarum vſus externus vndiquè tutus.*
12 *Cantharidarum internus vſus tutus non eſt.*
13 *Sublimatum præparatum purgationi aptum, an tutò adminiſtretur.*
14 *Antimonij vſus an tutus ſit. vide num. ſeqq.*

An venenum veneno resistat.

QVÆSTIO IX.

AGitatur inter Medicos huiusmodi quæstio, an venenũ veneno resistat, & videntur penè omnes in affirmatiuam partem inclinare. Plin. Natur. histor. cap. 2. lib. 27. Conciliat. de venen. cap. 3. Alex. Bened. de febr. pestil. cap. 7. Matthiol. in Dioscor. lib. 6. in præfat. Ponzett. de venen. lib. 1. cap. 12. Ferrus in coroll. de scoplet. vulner. in fin. Ioubert. in Aphor. de pest. cap. 5. & Parad. q. decad. 2. Paręus lib. 21. cap. 6. Greuin. lib. 1. de ven. cap. 1. Est etiàm inter Iureconsultos, quẽ adducam Tiraq. de Nobilit. cap. 31. num. 552. ratio eius rei est, quià eodem Parẹo teste, venenorum inter se quædam antypathia est, qua se mutuò expellunt, ac vincunt. Nequè Medicis solùm id persuasum est, sed & plerisque magni nominis viris, extatquè Ausonij elegantissimum epigramma, in quo casus adulteræ narratur, quæ cum marito toxicum propinasset, nequè crederet esse sufficiens ad illum interimendum, Hydrargirum exhibuit, ex quo factum est, vt vir saluus fieret, posteriori veneno primum expellente; quod epigramma recitant ex Medicis Gal. Mart. de doctr. prognost. cap. 11. Greuin. vbì suprà, & Iordan. de peste, relatus per Schench. Obseru. lib. vlt. tit. de Idiosyncras. Facit quoque ad hoc id, quod de Aconito dicitur, nimirum illud esse venenum aliorum venenorum; nàm si post aliud venenum assùmatur, priùs assumptum ex corpore expellit, hominem nequaquàm lædens. vide de hoc Gal. Mart. vbì suprà. Ex Poetis autèm nostris Torquatus Tassus cæteris meritò præferendus lepidissimè cecinit in suo poemate Cant. 5. stan. 65.

Che sicome dall'vn l'altro veneno
Guardar ne suol, tal l'vn dall'altro Amore.

Nè verò ea conclusio tanquàm pro vera semper, & in omni casu accipiatur, adnotandum ex Ponzetto, vbì aliàs, & Mercurial. lib. 1. de ven. cap. 15. & alijs, eam simpliciter nullam habere veritatem, cum non quodlibet venenum cuilibet veneno resistat, immò vnum possit aliud potentius reddere, quod patet præcipuè

in

in venenis compositis, quemadmodùm in medicamentorum soluentium, aliorumquè compositione vnum aliud roborare consueuit; itaque non innocens iudicandus esset ex mea sententia Medicus, vel quiuis alius, qui vt iam exhibitum venenum curaret, 4 nouum propinaret quodcumque, vt si in curatione cantharidarum exhiberet auri pigmentum, vel in curatione cicutæ exhiberet opium; nisi constaret id ex arte Medicum præstitisse, & tunc alterutrum concurrat necesse est, si rectè secundum venenum administratum fuerit pro curatione prioris, aut nimirum antypathiam quādam vnius cum altero longa experientia, & magnorum hominum testimonio comprobatam, vt exempli gratia Aconitum 5 contrà ictus scorpionis, de quo Theophrast. lib. 9. hist. plant. capit. 19. Plin. Nat. hist. lib. 27. cap. 2. aut Mandragora contrà helleborum, de qua idem Plin. lib. 25. cap. 13. Ruell. lib. 3. de Nat. stirp. cap. 111. aut Cantharides ad canis rabiosi morsum, & ad Salamandram, de quibus Plin. lib. 29. cap. 4. Ras. lib. 20. Contin. cap. 2. & Matthiol. in præfat. ad 6. Dioscorid. aut Euphorbium ad scorpionum ictus, de quo idem Matthiol. ibidem, aut contrà serpentes, Ruell. lib. 3. cap. 53. aut est necesse secundum venenum contrariari priori qualitatibus manifestis, vt si quidèm primum calidum sit, posteriùs frigidum existat, & è conuerso; sed etiàm re ità se habente nunquàm nisi in aliorum defectu, aut vbì alia non contulerint hæc in vsum trahenda censerem, Medicus 6 enim tutò curare debet, vt notum est; non confugiat ergò in curatione veneni ad venenum etiàm contrarium, cum mille alia sint medicamenta ad venena curanda.

7 Sed hìc aptissimè quæri potest, quænam medicamenta minùs tutò administrare Medici soleant, ex quorum vsu sæpè sæpiùs non contemnendum nocumentum, & mortem interdùm ægrotis suis adsciscunt; vtrum autem aliqua pœna huiusmodi Medicis sit infligenda Iureconsulti determinent.

Relinquam autem nōnulla inter purgantia, quæ cum venenosa quidèm per se sint, & violentæ operationis, tamèn optimè correcta Medicis in vsu quotidiano sunt, vt Scammonea, Colocynthis, Hermodactili, Helleborum, & pleraquè alia, de quorum vsu, & correctione, Mes. lib. 2. de simpl. purg. & ex recentioribus plures, inter quos satis sit Vvecher. in suo antidot. Spec. quemadmodùm

etiam alia conticebo alterius generis à purgantibus ob eandem ipsam caussam, quotidiani nimirùm vsus diligenti prægressa cor-
8 rectione. Primò igitùr sese offert argentum viuum, cuius duplex
9 vsus internus, & externus; de interno iam suprà quæstione sexta dixi, esse minùs tutum, & idcircò si quis illud temerè propinauerit, non ab omni pœna immunis esto. Vsum externum in vnctionibus pro morbi Gallici cura, recentiorum multi laudant, & ego quidem doctos nonnullos admisisse scio; ego expertus non sum, quià aliorum experientias animaduertens, adeò periculi, & molestiarum plenas consideraui, vt ab eo me omnimodè abstinere in animo fixerim meo; ab alijs non temerè, sed rationabiliter in vsum conuocatum, nec laudo, nec vitupero; non dubium autem est peccati magìs reum esse eum, qui per os exhibet, (nisi id sublimatum esset, ac dulcificatum, in pillulasquè digestum, vt infrà) quam qui in vnctionibus vtitur. in ceratis verò ad omnes tumores dissoluendos à morbo Gallico præcipuè excitatos, nullum afferre periculum notaui, sed cum maximo successu adhiberi.
10 Cantharidarũ quoq. vsus duplex est externus, & internus. externus ad vessicandũ in morbis, vbì ab alto ad cutẽ, & ambitũ corporis venenatas, seù quascũq. materias trahere oporteat; vbì somnus inexpugnabilis fatigat; vbì frigidi, ac longi vigent morbi. internus ad vrinæ difficultatẽ, & ad canis rabidi morsum, ad Hydropem, &
11 ad alia. Prior adeò tutus est, vt nihil suprà, & in contrarium obloquentes suæ pertinaciæ condonemus. Posterior minùs tutus est,
12 & idcircò non absquè culpa administrarentur, vel non debitè præparatæ, vel in superflua quantitate, & constat apud Plinium Natur. histor. lib. 24. capit. 4. in fin. Aegyptium Medicum cantharidarum administratione cum Cossinum Equitem Romanum Neronis familiarissimum Lichene correptum curare vellet, eum sustulisse, vndè iurè Plin. earum vsum suspectum habet. quin etiàm ex recentioribus Bacc. in prolegom. de venen. alios enarrat casus quorundam ex Cantharidibus pro medicamento adhibitis periclitantium, vndè non solùm per os ille exhibere timet, sed externum quoquè vsum non omninò tutum existimat. tamèn si quandò per os exhiberentur, maximè inspiciẽda esset quantitas earum, quæ non tanta debet esse, quantam desiderat Hipp. lib. de intern. aff. circà medium, quatuor nimirùm; immò nequè trium, vt lib.

de rat.

de rat. vict. in fin. sed multò minor, aut nulla, nisi summa vrgente necessitate, malè enim nonnullis successisse eiusmodi experientiam ipse ego scio.

Chimici prætereà pleraquè medicamenta, præcipuè verò metallica, & mineralia, & ex sua natura venenosa sua arte ità præparant, vt non sinè multa vtilitate aliquandò conuenienti morbo exhibeant; sed in omnibus illud aduertendum, nè ab imperitis Empiricis inconsultò, & nullo adhibito rationalis Medici consilio, exhibeantur; nam tales sua temeritate, atquè audacia plures sustulerunt, nec sinè summo Iustitiæ detrimento vidi eos ab omni pœna interdùm immunes euasisse. Inter hæc autem Chimici præ-
13 parant sublimatum, quod purgationi aptum reddunt, ac dulce illud vocant; id aliquandò tam benè correctum, ac præparatum vidi, vt ad grana decem, aut duodecim assumptum leuiter, & absquè vlla molestia purgauerit. videndum tamen quibus personis, quibusquè morbis, ac quo tempore exhibeatur, vt de cæteris medicamentis omnibus præcipuè verò Catharticis, ac purgantibus fieri debet. Ab ijs quoq. in Medicum vsum ad ventres ex-
14 purgandos Antimonium, quod stibium quoquè nominant, est cõuocatum, de quo consentaneum est aliquid peculiariter dicere. Hoc præparant illi multiplici ratione, sed de præparatione nihil ad nos; videamus quam securitatem promittat eius vsus; ac profectò, si nonnullis ex Chimicis fidem habeamus, immò & doctis alijs
15 viris, vt Matthiolo in Dioscor. lib. 5. cap. 59. vt cęteros prætereà chimicæ addictos, summam securitatem pollicetur, ac difficilium morborum integram, absolutã, ac citam curationẽ, vt ex historijs patet, quas & ipse Matthiol. ibì, & alij narrant. at si rem ex euẽtu expendas, eam periculi plenã experieris, & medicamentũ non in hominibus solùm, sed & in ipsis brutis, quæ inter cætera viribus magis pollent apprimè fugiendum; nam relinquo plures historias eorum, qui ex talis medicamenti vsu periere ex varijs auctoribus, quas in vnum congestas habes apud Schench. Obseru. libro vlt. tit. de venen. ex fossil. & metall. ac silentio quoquè inuoluam plures casus eorum, quos ego ipse scio ab eius vsu, vel malè habuisse, vel vitam cum morte commutasse; sed de notario vicino meo mentionem habere par est, qui non multis ab hinc diebus, cum veteres obstructiones hoc medicamento tollere studeret,

se

se ipsum spatio trium dierum sustulit; & de Aromatario amico memini, quòd cum ad leuandos ventris dolores, quo Equus propinqui mei vexabatur, antimonium propinasset, viginti quatuor horarum interuallo illum occidit. Itaque ego quidèm non video cur hæc, & similia ab ijs, qui rebus huiusmodi præsunt, non modo impunè prætergredi permittantur, sed etiàm exhibendi licentia concedatur; quæ tamèn nullo modo concedi deberet, nisi doctis, & in arte consumatis viris, qui & hæc ipsa, & multò peiora medicamenta, si peius vllum antimonio reperitur, debitè præparata, suo loco, & tempore, conuenienti morbo, ætati, ac temperam ento exhibentes, tutò sanitatem procurant, & omnia cautè admin istrant.

SVMMARIVM.

1 *An dentur venena certo die interimentia, vide numero tertio.*

2 *An dentur venena, quæ non illicò, sed multo post tempore ab eorum administratione occidant. vide num. seqq.*

5 *Rabidi canis venenum non illicò, sed multo post tempore occidit.*

6 *Interna venena post longum tempus ab eorum generatione occidunt, interim verò in corpore latitant.*

7 *Venenorum actio arte citari, aut retardari potest, & numero sequent.*

9 *Actio veneni ex assumentis dispositione, interdùm sollicitatur, aut retardatur.*

10 *Venena ad certum diem interimentia dantur, & numero sequen. dic vt ibi.*

12 *Venena administrari possunt, quæ coniecturaliter hoc, aut illo tempore occidant.*

An

An detur Venenum ad tempus.

QVÆSTIO X.

QVærunt Medici, an dari possit venenum ad tempus, ac maximè in ea quæstione explicanda hæsitant; est verò eius 1 quæstionis duplex sensus, vnus an dentur, vel dari possint venena, siuè illa naturalia, siuè artificialia existant, quæ certo die, ac tempore pro administrantis voluntate non antè, nequè post oc- 2 cidant. alter, an dentur venena, quorum actio, vel ex sua natura non illicò, sed aliquanto, aut etiam multo post tempore appareat, vel quæ arte, ac pręparatione retardari ità possint, vt si aliàs hominem spatio vnius diei, vel duorum, aut trium, aut plurium sustulissent, arte, ac præparatione ità tardè operentur, vt multò postquàm deberent interimentia, mortis culpa non in venena reijciatur, sed in morbum aliquem. Negant plurimi, ac po- 3 tiores conclusionem in priori sensu, concordant autèm omnes in secundo sensu pro affirmatiua sententia. Facit Auicen. 6. 4. tract. 1. cap. 2. Guainer. de Venen. cap. 1. dubit. 6. conclus. 1. & 2. Cardinalis Ponzettus libro 1. de Venen. cap. 13. Amat. Lusitan. curat. cent. 6. cur. 88. & centur. 2. cur. 65. Parçus lib. 20. cap. 3. Ioubert. Parad. 10. decad. 2. Valeriol. lib. 3. locorum commun. cap. 18. Matthiol. in 6. Dioscorid. in præfat. Vid. Vid. lib. 2. de curat. gener. capit. 12. part. 2. Gorræus in præfat. ad Nicand. Alexiph. Bacc. in prolegom. de venen. cap. 15. Sal. de febr. pestil. cap. 11. Forest. Obseruat. lib. 30. Obseru. 8. in schol. Mercurial. lib. 1. de venen. cap. 7. & libell. de decorat. cap. 7. Vinc. Alf. à Cruce, de Quæs. per Epist. cent. 4. cap. 17. & inter Iureconsultos dari talia venena concedere videntur Paul. Grilland. de sortileg. quæst. 2. num. 3. & quæst. 3. num. 25. & alibì. Damohuder. in Enchirid. rer. crimin. cap. 61. num. 90. confirmat hæc omnia quotidiana experientia. extat præter quàm plurima inter vetera exemplum Claudij, quem Agrippina lento veneno tollere determinabat, de qua re Tac. Annal. lib. 12. in fin. & Drusi de, quo tali veneno sublato idem Tacit. libro 4. Annal. in princip. & Arati à Taurione potionati, de quo Plutarch. in eius vita.

Et in-

& inter recentiora notum est, quod narratur à Iouio histor. part. prim. lib. 2. de veneno illo, quo Cæsar Borgia vniuersum Collegiũ Cardinalium inficere tentauit; tradit enim puluerem fuisse, qui non illicò, neque cum vehementia vitæ insidiabatur, sed exitiali 4 mora hominem è medio tollebat. Dantur ergò huiusmodi venena temporanea, quæ vel Natura talia sunt, vt non nisi tardè occidant, vel artis ministerio, vel assumentis dispositione talia euadunt. Natura enim patet rabidi canis venenum tardè admodùm 5 operari, ità vt interdùm post annos sese prodat; quin etiam venenum, quod aliquandò ex putredine, vel aliàs, si id fieri potest, 6 in nostro corpore generatur, per longum tempus interdùm latere potest, dehinc verò repentè sese manifestare, Galeno teste comm. 3. in 3. Epidem. tex. 75. & ibidem Vallef. Fernel. Pathol. lib. 1. cap. 3. Mercurial. lib. 1. de venen. cap. 1. & clariùs id ipsum firmat idem Vallef. in primum Epidem. sect. 3. Aegr. q. Non secùs quoque ex cibis, & medicamentis alios, vel alia tardè, alios verò, & alia citò concoqui patet, & vt ad sensum veniamus, sume mihi scamoneam, quæ quidem tàm citæ operationis est, vt Mesues de simpl. purg. cap. 1. assimilauerit eius operationem furioso, contrà verò sume mihi Turbith, reperiesquè illud debilis, ac tardissimæ operationis, vt idem ibidem cap. sequen. docet.

7 Quòd ergò arte venenorum quoquè actio, aut citari, aut retardari possit, ex ijsdem exemplis, alijsquè discere licet; nam ad retardandam furiosam, ac celerem scammoneæ actionem variarum rerum admixtione vtimur, vt docet Mesues ibì, ac præcipuè eius decoctione in malo cotoneo; contrà ad citandam pigritiem Turbith in deijciẽdo tertiam zingiberis partem admiscemus, sìc & ob eandem caussam Agaricum tertia similiter parte eiusdem salis excipimus, & Aloen ad eundem finem admixtione specierum ad purgandum sollicitamus. Neque admixtione solùm variarum rerum, ac debita præparatione retardatio, aut citatio operationis medicamentorum fieri solet, quod etiam demonstratur à Galeot. Mar. de doctr. promisc. cap. 12. sed ad eandem intentionem iuuat ipsius medicamenti exhibendi forma, solida nè sit, an liquida, an cõsistẽtiæ mediocris, cũ in forma solida tardiùs, in liquida citiùs, in mediocri mediocri tẽpore operẽtur. A simili ergò conclu-8 dẽtissimè probatur, posse venenorũ actionẽ artis ministerio, & sollicita-

licitari, & retardari pro assumentis, aut exhibentis voluntate. Assumentis quoque dispositio in causa interdùm esse potest, vt
9 actio veneni, seù medicamenti acceleretur, vel retardetur, quippè cum manifestum sit, multa ad hoc corpus disponere, vt temporis constitutionem, temperamentum, ætatem, regionem, vitæ institutionem, & alia his similia, vnum enim, idemquè medicamentum, vt exempli caussa scammonea, eadem quantitate ab eodem viro assumpto tempore calido citiùs, frigido seriùs, ætate iuuenili faciliùs, difficiliùs, & tardiùs in senili operatur, & sic de cæteris.

Verùmenimuerò tota dubitatio est de cõclusione in priori sensu sumpta, quam licet non modò negent omnes supracitati Auctores, sed etiam tanquàm fabulosam derideant, non desunt ta-
10 men classici viri, ac illi quidem doctissimi, qui in eam inclinent, illamquè tueantur. inter quos Nicol. est summa. 4. tract. 4. cap. 2. dist. 4. Carrar. in quæst. ad hanc rem dicata posita post tractatum Conciliatoris de venen. conclus. 2. & 3. Marcell. donat. libro 6. histor. mirab. cap. 1. Galeott. Mart. de doctr. promis. capit. 12. Cardan. Contrad. Medic. lib. 2. tract. 5. contrad. 9. & lib. 1. de venen. cap. 25. Amat. Cent. 2. Curat. 65. ex quibus Nicol. Carrar. & Cardan. non modo admittunt venenum, quod tali, aut
11 tali tempore, non multò post, aut anteà occidat, sed etiam ità determinato, vt non antè, nec post determinatam horam, aut momentum operetur; quod tamen ego tàm fabulosum existimo, quàm quod maximè, etiamsi supponant mihi, quod componens tale venenum (nàm similia non nisi composita sunt) perfectè, & vndequaquè tàm Medicinæ, quàm Astrologiæ scientiam calleat. Est & inter Iureconsultos Paul. Grilland. iàm superiùs adductus, qui loco citato quæst. 3. num. 30. huic sententiæ subscribere videtur; quinimò habuisse se præ manibus maleficos testatur, ex quorum confessionibus palàm illi factum est, venena ità temperari posse, vt secundum venefici voluntatem determinato die occidant, atquè insimul modum illos tradidisse narrat, quo venena ad eum finem temperari valeant, quem tamen ipse iure optimo reticuit.

Ego, quòd perfectus Medicus etiam si Astrologiæ non habeat
12 consummatam peritiam, tale componere possit venenum, vt con-

iectura

iectura assequatur, assumentem hoc, aut illo tempore periturum, non maiorem habere difficultatē credo, quàm habeant alia quāplura in arte Medica, quippè quæ plurima, nè dicam omnia sola coniectura assequatur. si ergò Medicus eruditissimus, & exercitatissimus cognitam habeat assumentis naturam, ætatem, temperamentum, constitutionem corporis, & alia id genus, componere poterit tale venenum, vt hunc intrà sex menses exempli gratia occidat, si modò interim nihil ab extrà adueniat, quod mortem retardare, aut accelerare posset, vt esset si hìc notum habens se venenum assumpsisse, antidotis contrarijs vteretur, aut si ex procatartica aliqua causa, aut alia quacunque in nouum morbum incideret, qui illum antè constitutum tempus viuis cedere cogeret. sed pro Iureconsultis id scire sufficiat, dari venena temporanea; nàm qui plura de similium venenorum natura, signis, & effectibus scire cupit, legat Cardan. libro 3. de venen. cap. 2. ego autem rationes plures tàm pro affirmatiua, quàm pro negatiua adducendas, silentio præteriens; ad præcitatos auctores, lectorem remitto.

SVMMARIVM.

1 *An vnum, idemquè venenum quocumque modo administratum, occidere possit.*
2 *Quædam venena non nocent gustatu, sed in vulnere.*
3 *Venenorum non eadem ratio cum extrà adhibentur, & cum intrò assumuntur.*
4 *Venena exteriùs admota nullum habent effectum. Contrarium numero 13.*
5 *Fontem, vel puteum veneno inficiens capite punitur.*
6 *Venenari per concubitum quis non potest.*
7 *Venenum solo olfactu occidens non datur. Contrarium numero 12.*
8 *Homo venenari potest per omnes sensus.*
9 *Nonnulli oculis fascinare alios consueuerunt.*
10 *Venenum, quod super carbones iniectum astantes occidit.*

Fumus

11 *Fumus quorumdam lignorum venenatorum homines occidere potest.*
13 *Venenandi modus per vestium infectionem non est vanus. & numero seq.*
14 *Corpus transpirabile existit, & mediantibus arterijs, obuia omnia ad se allicit.*
15 *Ephippia, Ocreæ, subsellia, stapedes, & huiusmodi res venenari possunt. & num. seq.*
18 *Fortuiti euentus nobis multa falsa pro veris imponunt.*
19 *In venenis exhibitis vna salus, vt quamprimùm extrà corpus detrudantur.*
20 *Venena per clysteres rarò administrantur.*
21 *Venena per clysteres administrari possunt.*
22 *Venenum per clystere administratum, non potest in eadem quantitate occidere, qua occidit, cùm per os assumitur. vide numero seq.*
24 *Fontem, flumen, aut puteum venenari non posse, credit Baccius. rationem. vide num. seq.*
26 *Solonis consilio Plistis fluuius Elleboro infectus, & alias historias vide ibi.*
27 *Aqua per plumbeos ductus decurrens, noxia est.*
28 *Ars imitari potest naturam in venenando aquas.*
29 *An eundem effectum promittat idē venenum per os assumptum, ac de foris adhibitum.*
30 *Non omne venenum, quod per os assumptum occidit, ab extrà admotum occidere potest, sed contrà quod de foris adhibitum occidit, multò faciliùs occidit per os exhibitum.*

Venenandi qui modi possibiles, qui non.

QVÆSTIO XI.

Illud vnum à Iureconsultis in venenorum consideratione prætermissum reperio, atquè id quidèm immeritò, cùm magni 1 momenti res existat, nimirùm an vnum, idemquè venenum, quocumquè modo administratum nocere possit, vt an idem venenum tàm intus, quàm extrà administratum pari modo noce at; dubitā-

di

di verò occasionem non modò quotidiana experientia exhibuit, sed etiam doctorum hominum testimonia: nàm Cels. suæ Med. libro 5. cap. 27. dicebat, esse quædam venena, quibus præcipuè venatores vtuntur, quæ non gustu, sed in vulnere nocent. eodem quoquè pacto Galen. libro 3. de Temperam. cap. 3. class. 1. venenorum non vnam, eandemquè esse rationem docebat cum exteriùs applicantur, & cùm interiùs assumuntur. siquidèm, dicebat ipse, quemadmodùm quæ intùs assumpta perimunt, de foris tamen administrata non nocent, sic nequè quæ de foris admota occidunt, intrò assumpta idem præstant: & quamquàm hanc posteriorem eius sententiæ partem, impugnat Cardan. libro primo, de venen. capit. 18. acceptat tamen priorem, cui etiam assentiuntur alij. vt Ponzett. libro primo, de venen. capite quinto. Greuin. libro primo de Venen. cap. 1. Bacc. in prolegom venen. cap. 14. quin etiam hìc Galeno in vtraque parte assentitur, cum cap. 10. art. 4. voluerit, scorpionis, vel viperæ venenum per os assumptum non nocere; cum ergò id adhùc in quæstione sit, omninò ab ea eximendum, nè dato casu, quod quis veneno per os exhibito quod de foris solùm admotum nocere præsumatur, & tamen assumente è vita sublato, veneficus tanquàm insons absoluatur, cum condemnari tanquàm reus debuisset, si tale venenum id potuit efficere, vel si minùs potuit, cum tanquàm insons absoluendus fuisset, per errorem tanquàm reus damnetur.

2

3

Prætereà multa iactantur de venenis ab extrà admotis, quæ plerisque impossibilia videntur; immò inter Medicos Bacc. loco suprà citato cap. 14. venena exteriùs admota nullum habere effectum autumabat; alijs tamen maximè persuasum est de multis effectibus venenorum, cum ab extrà adhibentur; quibus addo Iureconsultorum auctoritatem, in l. item obstetrix. §. si quis per vim. ff. ad l. Aquiliam, in qua pœnas indicunt his, qui inunctionibus aliquem venenauerint, qui venenandi modus, neque executione facilis, neque suasu apud nonnullos est. capite insuper plectunt, qui fontem, vel puteum veneno infecerit, vt per Carrer. in quæst. crimin. §. Homicidium, num. 98. Farinac. quæst. crimin. 122. part. 1. num. 12. Caball. de omni gen. homicid. num. 602. suspecta tamen est hæc venenandi ratio, & apud Baccium impossibilis, vt testatur ille in prolegom. de venen. citato cap. 14. qui

4

5

neque

nequè per concubitum, vt iactatur, fieri posse credit, vt aliquis venenetur; cùm tamen contrà extet de ea re Plin. testimonium lib. 27. nat. hist. cap. 2. cui assentiuntur ex recentioribus Mercurial. & Crato apud Schench. libro septimo Obseruat. titulo de contactu venenato. Venenum item, quod solo olfactu perimere possit non dare vult Pigræus suæ Chirurg. libro septimo capite 9. docti tamen plerique non solùm dari contendunt, sed experientias quoquè adducunt, & sìc idem dubium in plerisquè alijs. Quamobrèm iure videndum est, qui modi venenandi possibiles sint, qui verò non possibiles, vt Iureconsultos, qui Iustitiam administrant, in absoluendis insontibus, ac sontibus condemnandis errare non contingat. Itaque suprà quæstione secunda diximus, hominem per omnes sensus venenari posse, quam Conclusionem etiàm ijs, quæ tùnc in promptu erant experientijs, rationibus, & auctoritatibus cõprobauimus. poterat & circà eos sensus, de quibus maior quæstio est, circà visum scilicet & auditum adduci experientia ex fascino desumpta, cum ex magnorum hominum testimonio constet, nonnullos oculis alios fascinare; de ea tamen re, ac de huiusmodi argumento in fine huius tituli nonnulla habes, & plura, fauente Deo, in titulo de Impotentia Venerea, aliaquè nonnulla incidenter tit. de Miraculis harum quæstion. libro 3. seq. tollit autèm omnem difficultatem circà sensum visus infectio, quam lippientium oculi communicare solent intuẽtibus, de qua re plures docti testimonium perhibent, & lepidissimè id ipsum lusit aliquandò Franc. Petrar. Carm. parte prima in Carmine illo:

7

8

9

Qual ventura mi fù quando da l'vno, &c.

vbì inter alia hæc habentur:

Che dal destr' occhio, anzi dal destro sole
De la mia donna al mio destr' occhio venne
Il mal, che mi diletta, e non mi dole.

His ergò relictis de cæteris venenandi modis differendum nobis est. narrat Nicol. & ex eo repetit Mercurial. apud Schen. Obseru. lib. 7. tit. de ven. Franciscum Ordelaffum venenum habuisse, quod super carbones iniectum circunstantes occideret. hunc modum faciliorem esse, quàm per simplicem odoratũ, nemo esse debet, qui ambigat; sed quid ad hæc confugimus? Fumum carbonũ multos sustulisse quis ignorat? & idem Nicol. summa 4. tract. 4.

10

cap. 5. dicebat fumum quorumdam lignorum venenoſorum, vt Oleandri venenare hominem poſſe; ac Petrus Martyr in ſuo ſummario de Occidentalibus Indijs, de arboribus quibuſdam meminis, quarum fumus exitialis ſit. Cur ergò & venenationem per odoratum non admittamus, ego quidem non video, nam nullam differentiam inter hæc, & ſimplicem odoratum inuenio, niſi maiorem, & minorem craſſitiem, ſeù tenuitatem vaporum ad cerebrum ſe ſe eleuantium; at tàm in tenuibus, quàm in craſſis vapo-
12 ribus venenoſitas recipi poteſt.

13 Venenandi porrò modum per veſtium infectionem, vanum non eſſe teſtatur Herculis caſus, de quo tanquàm hiſtorico, ac vero claſſici quidam Medici meminerunt, qui mihi nunc in memoriam non redeunt, & vix Cęſalpini recordor, qui de eo lib. 3. c. 5. mentionem habet: Hercules enìm, vt narrat Ouid lib. 9. Metamorph. & repræſentat Seneca in Tragedia, quæ inſcribitur Hercules Oetheus, cum ſacrificium Ioui celebrare vellet, & pallam à Deianira ſibi miſſam ſanguine Neſſi Cētauri imbutam indueret, veneno infectus eſt, ob cuius ſęuitiem ſe in monte Oeta combuſſit. Medici igitur nonnulli inter præcautiones adhibendas in ſuſpicione veneni hanc addunt, vt veſtes quoquè expientur, & ſuſpecti etiàm in his ſibi caueant; quòd & veſtes infici interdū conſueſcant. Ardoin lib. 1. cap. 8. de ven. Guainer. cap. 2. Ponzett. lib. 2. cap. 2. Cardan. lib. 2 cap. 1. & alij. Sed & hæc veritatem habere experientia ipſa euidentiſſimè docet; an nō notum eſt veſtes peſte necatorū alios inficere? cuius rei multa teſtimonia vide apud Schenchium lib. 7. Obſeru. tit. de peſt. & dum hæc ſcribo, vulgatum eſt Panormi peſtē concitatā ex Lana eò delatam, quam Turcis Chriſtiani ademerant. vndè & hic Romæ communicari timēt, quià eandèm Lanam hùc mercatores nonnulli inuehendam neſcij, credo eius rei curarunt. Hic autèm venenandi modus, cùm idem ſit cum eo, qui per contactum fit, admittēdus facilè videtur.
14 cùm corpus vniuerſum tranſpirabile exiſtat, & mediantibus arterijs, quæ aſſiduè pulſant, quicquid obuiam illi fit ad ſe alliciat, præſertim ſi ſubſtantiæ tenuiſſimæ, ac maximè penetrabilis illud ſit, vt huiuſmodi veneni eſſe neceſsè eſt. Quamobrèm venenata pharmaca concedit apertiſſimè Salius de febr. peſtil. cap. 9. non modò per os exhibita, ſed etiàm de foris adminiſtrata febrem peſtilen-

ſtilentem, & mortem cauſare poſſe: maiorem difficultatem habet id, quod tradunt, de venenatione per infectionem Ephippiorum, ſubſelliorum, ocrearum, & calcarium equitantium, ſtapedum, & huiuſmodi; quomodò enim veriſimile eſt venenum ex ſe, ac nullo calore agente (nam in veſtibus calor aliquo modo agit ipſas ueſtes calefaciens) ex parte venenandi vſquè ad viuam cutem multis indumentorum generibus obſtantibus penetrare poſſe? 15 & tamen eam rem tanquàm veram plures Doctores enarrant, vt Guainer. de venen. cap. 1. & 2. Nicol. vbi ſæpè c. 2. diſt. 8. Matthiol. in ſæpè cit. præfat. ad 6. Dioſcor. Ioub. citat. Parad. 10. decad. 2. Greuin. lib. 1. de venen. cap. 1. & inter Iureconſultos Grilland. de ſortil. quæſt. 3. num. 30. maleficos quandoque venenis adeò atrocibus, ac furibundis vti tradit, vt etiàm calcata ſtatìm interimant. putant autem huiuſmodi venena ſua tenuitate veſtimenta, & etiam ocrearum ſoleas penetrare, & ad cutem vſquè ſibi per ea foramina viam parare, ac dehìnc hominem facilè inficere, ac conficere. Hæc profectò maiorem multò credulitatem ſibi vendicabunt, ſi Scaligero fidem habeamus, hic enim exercitat. 100. ad Cardan. de araneo quodam mentionem habet, qui calcatus ſuum venenum per ſoleas tranſmittit; & alterius, cuius leuiſſimo tranſcurſu ſpeculum medium crepuerit. ſi namque natura id per ſe poteſt, quid non poterit Natura arte adiuta? & vt non vnico argumento à ſimili id ipſum confirmemus, in conſiderationem quoq. veniant mirandi effectus ſerpētis cuiuſdam, cui Dryini nomen eſt. hic enìm, teſtibus Gal. de Theriac. ad Piſon. cap. 8. Paul. lib. 5. cap. 5. Aet. ſerm. 13. cap. 29. Matthiol. in præfat. ad 6. Dioſcor. Cæſalp. lib. 3. cap. 5. & alijs, calcatus pedes calcantis etiàm calceamentis munitos excoriat, tumorem quoq. in inferioribus partibus, in ſuris nimirùm, & coxis excitat, & quod præ omnibus mirabile eſt; etiàm Medici curantis manus ſimiliter excoriantur. Sunt & præter hæc exempla alia, vt illud apud Ardoin. lib. 4. cap. 7. de venen. de Iuuene illo, qui baculo bufonem occidens veneno infectus eſt. relinquam notum iàm lippis, & tonſoribus exemplum Torpedinis marinæ, de qua naturales omnes meminere. ex quibus exemplis certitudo elicitur, quòd venenum etiam per media quædam communicari poteſt, & quòd prædicti 16 venenandi modi per veſtes, per ſtapedes, per ocreas, & huiuſmodi

P 2 execu-

executioni à pessimis hominibus aliquãdò demandantur. Scimus insuper venenum, quo Magnus Alexãder sublatus est adeò penetrantẽ vim habuisse, vt nulla reperiri potuerit materia ad illud excipiendum, quã non illicò penetraret, ac corroderet; testibus Plin. Nat. hist. lib. 30. cap. vlt. in fin. Curt. lib. 10. de gest. Alex. in fin. & Iustin. lib. 12. hist. propè fin. Vndè eod. Plin. referente, & Plut. & Io. Mon. in eiusd. Alex. vita, Arist. consilio non nisi maxima cũ sui nominis nota, vngula muli exceptum; hac enim tutò contineri potuit. Fuit autẽ venenum illud Stygis Fontis aqua circà Nonacrim in Arcadia, de qua Seneca 3. Nat. quæst. cap. 25. & Bacc. lib. 6. de Therm. c. 10. vbi & de alijs non dissimilis naturæ aquis mentionem habet. Non mirũ ergò cuiquã esse debet, his pro veris acceptatis,
17 venenũ dari posse, quod illitu vestium, cæterorumq́ indumentorum inficere possit, eas vestes, & tegumenta quæcunq́ illa sint penetrando, & ad cutem sibi viam aperiẽdo; si quandò tamen is daretur casus, quòd reus confiteretur huiusmodi veneno hominem sustulisse, nulli dubium esse debet, quòd tunc Iudex multò certiorem notitiam nancisci teneretur de eius veneni natura, & qualitate, nec fortasse nisi noua facta experientia in animali quodã bruto, aut in homine iàm morti damnato, ad condemnationem deuenire illi liceret, quià rara admodùm hæc sunt, & maximè insueta, nec tàm multis experientis comprobata, vt certò de ea re pronunciare liceat. possibile autem esset, vt quis sibi persuaderet, hoc, aut illud venenum posse illitu hominem occidere, & vt experientia facta, homo ille non ex vi illius veneni, sed ex alio accidenti
18 periret. adeò enim potentes sunt fortuiti euentus, vt infinita propemodũ pro veris nobis imponant, in Medicina præsertim; quę tamen omni casu remoto, nullam habẽt veritatem, aut existentiam.

Cęterum in cit. l. Itẽ si obstetrix; vt suprà dixi, mentio fit de veneno per clysterẽ adhibito, quod quidẽ dictum difficultate nõ ca-
19 ret, quià in venenis exhibitis vna salus existit, vt illa per breuiorem, ac tutiorem viam ex corpore detrudantur; in hoc autem casu promptissima est euacuatio, cũ ea, quæ per clysterem infunduntur facillimè per aluum reddantur; vndè cùm venenum, si per clysterẽ immittatur, nõ possit in corpore morã trahere, ex cõsequenti nullã afferre poterit homini noxã; cùm antequã corpus alterare possit extrà facillimè per se se exiliat; vndè est, quod per ænemata venena

20 venena nunquàm administrantur, aut rarissimè, vt testatur Cardanus libro 1. de venen. cap. 5. ego verò hanc venenandi rationem non adeò difficilem duxerim, quìn eam superiori faciliorem 21 credam; eueniente tamẽ casu, hic quoque maxima cautela adhibenda Iudicibus esset, neque enim omne venenum, nec in quali-22 bet quãtitate per clysterem administratum occidere posset; licet illud ipsum eadem quantitate per os assumptum occideret. quoad qualitatem namquè venenorum ea, quæ facilè naturam exstimulare possent ad excretionem, vt fortasè metallica, & acrem vim habentia, facilè etiam extrà corpus exibunt, neque nocere poterunt ob modicam moram in corpore contractam; ea quoquè quæ mitiora sunt, & vim sortiuntur obtusiorem, quanquàm per aliquod tempus retinerentur, non inficerent, quià intestina venis, & arterijs, quod maioris momenti est, maximè depauperata sunt, vndè non magnam habent attrahendi virtutem. Quod verò non possit eadem veneni quantitas per os exhibita, & per cly-23 stere immissa occidere, declaratur exemplo medicamentorum vsualium, quorum semper duplicem requirunt quantitatem Medici in clysteribus, vndè si decem opij grana per os exhibita occidere possent, per œnema administrata vix vsquè ad viginti occiderent, & sic de singulis.

Verùmenimuerò maxima dubitatio est, vt suprà quoquè an-24 nuimus, de putei, fontis, vel fluminis venenatione, cùm Baccius eam rem pro impossibili ducat, vt dixi; sed nullam ille suæ assertionis rationem attulit in prolegomenis venenorum, fortasè illam redditurus, vbì copiosiùs de ea materia verba faceret; ratio tamẽ in promptu est; omnis enim aqua, qua nos homines in potu vti-25 mur motum habet, proptèr quem minùs habilis redditur ad excipiendam malam veneni qualitatem, diffluente assiduè priori aqua, quæ fuit infecta; qui motus, quo maior est, eò magìs tutam aquam à venenatione facit. sed quicquid sit de huius rationis validitate, contrà Baccium, & alios eius sententiæ fautores sunt hi-26 storiæ nonnullæ: constat enim Solonis consilio Plistim amnem helleboro infectum, ex quo Cyrrei bibentes in ingentem alui fluxum lapsi, mœnia deserere coacti sunt, & Atheniensibus se dedere. refert historiam ex Pausania Schench. Obseru. libro 7. tit. de aquis vel Natura, vel arte venenatis. Mithridates item Ponti

Rex, fontes, ex quibus Romani bibere debebant, veneno infecit, narrat ex historicis Appianus Alexan. in bell. Mithrid. vndè Lucanus lib. 4. de bello Pharſ.

O fortunati, fugiens quos barbarus hostis
Fontibus immiſſo strauit per rura veneno.

Idem narratur patraſſe Iuba, qui Afris iunctus erat contrà Romanos, eodem Appiano teſte libro 2. de bell. ciuil. idem & Aquilius, & Aladinus Hieroſolymæ tyrannus Chriſtianis eam ciuitatem obſidentibus, vndè Torq. Taſſ. Cant. 13. ſtan. 53.

Però che di Giudea l'iniquo donno
Con veneni, e con ſucchi aſpri, e mortali
Più de l'inferna Stige, ò d'Acheronte,
Torbido fece, e liuido ogni fonte.

Sed quid dicet Baccius ad id, quod aqua tranſiens per plumbeos 27 ductus noxia euadit, & diſſenteriam bibentibus excitat, vt Galen. ſcribit 7. de compoſ. med. ſecundùm loc. cap. 2. claſſ. 5? quid, an non canales ex aliqua quadam, ac magis quoquè venenata materia effingi poſſunt, & exindè aqua venenoſa reddi? an non ipſe idem Baccius lib. 6. de Therm. cap. 10. ex tranſitu aquæ per minerales terras ex argento viuo, ſublimato, auripigmento, & ſimilibus mortiferas, & venenoſas reddi fatetur? hoc quid obſtat, quo 28 minùs ars imitari poſſit; ego quidem non video, cum in pleriſquè alijs rebus multò difficilioribus interdùm poſſit. Dato ergò, quòd ars id poſſit executioni demandare, conſtare debet de modo, & pleræque aliæ cõditiones requirerentur huiuſmodi caſu dato, qui licet euentu rarus ſit, non eſt tamen impoſſibilis; præſertim ſi aqua inficienda motum haberet tardiuſculum, aut nullum, ſi eius alueus nequè magnus admodùm, nequè profundus eſſet, ſi venenum potentiſſimum, & exitialiſſimum exiſteret, & ipſi aquæ de facili miſcibile, ſi deniquè nonniſi parua interpoſita mora ab admixtione veneni pro potu vſurparetur.

Pro hac deniquè quæſtione abſoluenda determinandum reſtat dubium illud, de quo in principio meminimus, nimirum an eundem effectum promittere poſſit idem venenum per os aſſumptum, 29 & deforis adminiſtratum, & è contrà an idem effectus ſperandus ſit ex veneno deforis adhibito, quandò idem per os aſſumitur; nam vides ibì ex Gal. & Baccio non eſſe eandem rationem

vtriuſ-

vtriusquè vtroquè modo vsurpati. dicendum tamen non omne venenum, quod per os assumptum interimit, posse ab extrà adhibitum interimere; sed contrà omne venenum, quod de foris administratum occidit, multò faciliùs occidere per os intrò assumptum. habeo meæ sententiæ fautorem Cardanum lib. 2. Contrad. Medic. tract 5. contrad. 10. & lib. 1. de Venen. cap. 18. neq. obstat, quòd nonnulla venena sint, quæ nisi in venas penetrauerint, sanguinemque attigerint, non occidant, quià id non alia de caussa euenire posse credendum, nisi quòd sanguinem contingentia à calore natiuo actuantur, siuè hoc per accidens fiat, siuè quouis alio modo, infectis ab ipso veneno spiritibus: at non eadem ratio est eiusdem veneni, cum intrò assumitur, promptissimè enìm potest, absquè hoc, quod sanguinem contingat, spiritus inficere; cùm etiàm promptissimè ab interno calore in actum reduci possit, fortasse quià Natura tentans noxium illud venenum expellere, nolens dat illi motum, & vim nocendi.

SVMMARIVM.

1 *Qui venena temerè vendunt pœnæ l. Corneliæ de sicarijs subijciuntur.*
2 *Omne mali veneni genus à commercio abdicatur.*
3 *Venena non occidentia vendentes non subijciuntur pœnæ dict. l. Corneliæ.*
4 *Venenorum, quæ vendi non possunt prima distinctio.*
5 *Venena ex plantis.*
6 *Semina venenosa.*
7 *Folia venenosa.*
8 *Toxicum fuit Napellus ex aliquorum opinione.*
9 *Toxici æthimologia à Taxo.*
10 *Vera Toxici deductio.*
11 *Quodlibet venenum exitiale nomine toxici insignitum.*
12 *Radices venenosæ.*
13 *Succi venenosi.*

14 *Animalia integra venenosa.*
15 *Partes animalium venenosæ.*
16 *Excrementa animalium venenosa.*
17 *Partes vtiles animalium venenosæ.*
18 *Metallica venenosa.*

Quorum præcipuè venenorum commercium interdicendum.

QVÆSTIO XII.

MArcellus Iureconsultus in l. 3. §. alio Senatusconf. ff. ad l. Cornel. de sicar. mentionem habuit nonnullorum venenorum, quæ pigmentarijs, seplasiarijs, alijsquè similibus personis temerè vendere prohibuit, subijciens contràfacientes pœnæ d. l. Cornel. de sicar. ea tamen pauca admodùm numero sunt, Cicuta scilicet, Salamandra, Aconitus, Pithyocampe, Buprestis, Mandragora, & Cantharides, de quorum omnium natura si quis Iureconsultus scire cupiat, videat inter Doctores Guibertum aliàs citato capite decimosexto Quæstion. Iuridic. & Budæum in annotationibus in Pand. ad præd. l. Medicus autem Dioscoridem, eiusque Commentatores, ac cæteros Scriptores de eiusmodi materia adire poterit. Non existimandum tamen Iureconsultum ob id, quòd his tantummodò interdicat, aliorum commercium concedere voluisse, cum iàm in ipsius l. principio omne mali veneni genus à commercio abdicasset, sed hæc exempli gratia tantùm nominasse; nàm ab ipso recensita vix minima pars existunt eorum, quæ summo iure prohiberi possunt, ac debent. (1)

Ex nostris similium venenorum Cathalogum aggregauit Codronch. in meth. testif. cap. 7. multa tamen eorum, quæ ille nominauit omitti poterant, eo quòd vel nullum existat, vel nullum existere possit eorum commercium, vt esset viperæ saliua, sudor nonnullorum quadrupedum, & huiusmodi alia; quin & nonnulla alia omitti poterant, quæ uix mali ueneni nomen merebantur; nàm aut omninò uenena non sunt, ut Adamas, & Magnes, aut saltèm non interficiunt, ut felis cerebrum, urina muris, & similia: nàm si quæcunque noxam aliquam inferunt, prohiberi oporteat, iàm infini-

infinitus penè eorum numerus resultabit: quamobrèm non subijciuntur, qui huiusmodi uenena uendunt, immò nequè qui administrant prædictæ pœnæ, d. l. Cornel. de sicar. ut testatur Budęus, ubi suprà. Idem uerò Budæus ibidem ex Paulo plura nominat uenena, quàm Iureconsultus in d.l. 3. sed plura item, & maioris momenti silentio inuoluit. Nos distinguamus cum Codronchio uenena per suas classes, dehìnc singillatìm non omnia, sed magìs exitialia, & quæ uenalia exposita pęnam d.l. promptiùs uendenti irrogare debent, recenseamus.

3

Sunt ergò iuxtà diuisionem à Medicis traditam uenena uel desumpta ex plantis, uel ex animalibus, uel ex mineralibus, & metallicis. quæ desumuntur ex plantis, uel sunt semina, uel folia, uel fructus, uel radices, uel succi. Semina sunt Ricini, Hyosciami, Melanthij, Ellebori, Staphisagriæ, Papaueris nigri. Folia, uel si mauis herbæ sunt Napellus, Cicuta, Aconitum, Lanaria, Apium risus, siuè herba Sardonia, Titimallorum genera omnia, Pithiusa, Peplium, Dryopteris, Solanum maniacum, Papauer corniculatum, Brionia, Chamelæa, & Thymelæa. Codronchius recenset etiam Pharicum, & Toxicum, licet fateatur, non constare apud Auctores quid sint. putat tamen Cæsalpin. suæ Medic. lib. 3. cap. 20. Toxicum fuisse Napellum, quòd eius succo sagittæ inficerentur; notum tamen est plerisquè alijs succis sagittas infici solitas, undè Baccius in prolegom. Venen. cap. 5. & cap. 14. art. 6. dicebat, Toxici non esse unum genus; & rectè, quià sagittas non modo Napelli succo, sed etiam Ellebori, Aconiti, quìn etiam & felle Leopardi inungi consueuisse tradit Cardin. Ponzett. libro 2. de uenen. cap. 24. idem tamen Ponzett. Toxici æthimologiam à Taxo deduci uoluit; at constat ex Paulo libro 5. cap. 54. & Aet. serm. 13. cap. 70. & alijs Toxicum appellari indè, quià eo illinebantur sagittæ, quæ Toxeumata Græcis nominantur. ut ex eodem Paulo tradit Mercur. de Art. gymnast. lib. 2. cap. 13. qui & in hoc conuenit, non fuisse Toxicum peculiare quoddam ueneni genus, sed eo nomine omne uenenum insigniri solitum, quo sagittæ inficiebantur. at ego etiam magìs generale nomen dehìnc factum puto: nàm quià huiusmodi venena, quibus sagittæ illinebantur exitialissima erant, & præsentanea, exindè factum est, vt quodlibet venenum maximè exitiale, & perniciosum per anthonomasiam

4 5 6 7 8 9

ſiam Toxici nomine inſignitum ſit. Plautus in Mercat. Act. 2. Scen. 4.

Certum eſt, ibo ad modicum, atq. ibi me toxico morti dabo. nàm iuuenis hìc occidere ſe vult veneno exitialiſſimo, quod toxicum nominat; ſed hæc de toxico ſatìs.

12 Radices, quæ inter venena connumerantur plures ab ijſdem iàm commemoratis herbis deſumuntur, ac præter illas ſunt Scylla venenoſa, Chameleon nigrum, Ixia dictum, & nonnullæ aliæ.

13 Ex ſuccis ſunt Euphorbium lac Titimallorum, Mel venenoſum, Tapſia, Opium, Elaterium. Fructus ſunt Nux vomica, Nux Methel, Poma Mandragoræ, Anacardi, Colocynthis.

14 Ab animalibus deſumpta vel ſunt animalia integra, vel eorum partes. Integra animalia ſunt Cantharides, Bupeſtres, Pythiocampes, ſeù Pinorum Erucæ, Stellio, Lepus Marinus, Salamandra, Bufo. Partes animalium ſunt vel excrementa, vel partes

15 16 vtiles. Excrementa ſunt Fellis omnia genera, ſaliua canis rabidi, aut viperæ, ſudores quadrupedum nonnullorum, de quibus iàm dixi, quòd in commercio eſſe vix poſſunt.

17 Partes vtiles ſunt Caſtoreum malum, Cerui cauda, lingua, & cor Veſpertilionis, & ſi vis addere potes cerebella nonnulla quorundam animalium, vt Fellis, Vrſi, Lupi, Leopardi, quæ comeſta, aut infatuant, aut in furiam agunt; ſed hæc non eandem pœnam delinquentibus conciliant, vt dixi.

18 Deniquè ex Metallicis, ac Mineralibus numerantur Arſenicum, Auripigmentum, Argentum viuum, Riſagallum, Cinnabaris, Gypſum, Ceruſſa, Antimonium, rubrica Synopica, Minium, Borax, Squamma æris, Flos æris, Ferri ſcoria, Sandaraca, Sublimatum, Spuma argenti, Adarces, & alia permulta his non diſſimilia. inter quæ connumerantur nonnulla arte elaborata, vt ſublimatum, Ceruſſa, & huiuſmodi. & inter hæc ipſa quæ arte elaborantur, reponendum eſt lixiuium ſaponis, quod vulgo vocant, la maeſtra, & Aqua fortis argentariorum, & ſi quæ alia huius claſſis eſſe conſtet.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Veneficium quid.*
2 *Veneficij nomen extenditur ad noxam veneno procuratam.*
3 *Dantur morbi venefici, hoc est malis artibus, & Dæmonis ministerio acciti.*
4 *Incantationes plurimi Antiquorum derident.*
5 *Incantationes docti quidam viri admittunt.*
6 *Incantationes dantur etiam ad bonum finem factæ.*
7 *Incantationes dantur, sed non sinè Dæmonis opera.*
8 *Simplicia verba vim aliquam habere vanum.*
9 *Fascinum datur.*
10 *Fascinum aliud naturale, aliud accidentale, aliud voluntarium.*
11 *Fascinum aliud à metu, aliud à verbis, aliud à modo agendi.*
12 *Visu, & tactu hominem homini nocere posse admittendum.*

De Veneficijs, Incantamentis, & Fascino.

QVÆSTIO VLTIMA.

1 VEneficium tanquàm generale nomen nunc afferam, & voco hic veneficium noxam, vel intuitu, vel tactu, vel loquela ob odium, irã, aut inuidiam in alienum corpus, vel Dęmonis opera, vel venenis mediãtibus, aut simpliciter absq. horum adiumẽto
2 immissã. Extenditur quoq. & ad noxã veneno procuratã, de qua iã in præcedentibus abundè satis actum est. dubium autem est de his peculiariter, quæ nudis verbis, aut intuitu, aut tactu fiunt, an dentur, nec nè; & agitatur id ipsum quandoque etiam inter Iureconsultos; accusantur enim aliquandò insontes, vt in casu ab Amato Lusitano enarrato Curat. Med. cent. 6. cur. 87. de muliere quadam Illyrica, quæ accusata est, quòd iuuenem incantationibus surdum fecerit; ea res ad Iudices delata Medicorum sententiam audire voluerunt, vt ibi per eum.

Cœterùm dari veneficia, nimirùm morbos, & noxas malis artibus, ac Dęmonis ministerio procuratas non dubitandũ, & ad hoc proban-

probandum plura vide apud Paul.Grilland. de ſortileg. Ponzinib. de Lamijs à num. 63. Bodin. Dæmonoman. libro 1. copioſiſſimè apud Martinum Delr. diſquiſit. Magic. lib. 1. & alios quamplurimos apud eundem; ſed ex Medicis multa habentur apud Codronch. de morb. venef. libro 1. per totum; nonnulla apud Roſſeum. Epiſt. Medic. nu. 48. 50. & 51. plurima, ac notatu digniora apud Hucher. lib. 4. de ſterilit. per totum. præcipuè verò cap. de morb. Dæmon. ſeù diuinis. nullus autem ſanam, ac Catholicam doctrinam ſectatus ab ea ſententia diſſentit.

Tota difficultas eſt de Incantationibus, nimirùm de veneficijs nudis carminibus, ac verbis factis, & de *faſcino*, hoc eſt veneficio ex ſolo intuitu, aut tactu ſimplici naſcente; & quoad incantationes plurimi Antiquorum præſertim non modò non admittunt, 4 ſed derident. Senec. lib. 4. Nat. quæſtion. cap. 6. Plin. libro 30. cap. 1. & ſeq. quos Amatus adducit vbì ſuprà. Theophr. 9. de hiſtor. plant. cap. 9. & alibì. Gal. 6. de ſimpl. med. facult. in princ. ab Huchero relati, vbì ſuprà D. Thom. contrà Gent. apud eundẽ Amatum, & ex recentioribus Valleſ. in lib. de ſacra Philoſophia, capite 3. Martin. Delr. Codronch. & præ omnibus Hucher. locis ſuprà citatis; & inter Iureconſultos Tiraquell. de leg. Connubial. Gloſ. 1. leg. 14.

Non deſunt tamẽ alia ex parte ex doctioribus multi, qui & ad- 5 mittãt, & nonnullas experientias recitent. inter cæteros verò Ant. Beniuen. de Abd. ac mirand. morb. curat. cap. 26. Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 13. & 2. de Abd. rer. cauſſ. cap. 16. Cardan. libro 1. de Venen. cap. 17. relinquo vetuſtiores, Trallianum nempè, Aetium, & ipſos quoquè Galenum, & Plinium, cum cæteris ex antiquioribus, qui incantationes nonnullas ad certos morbos afferunt, quas ſi videre cupis, ad Galenum recurre ad libellum non ſuum, ſed ipſi adſcriptum, de Incantation. Abiurat. &c. claſſ. 7. ad Plin. lib. 28. cap. 2. & 30. ad Alexand. lib. 12. & alibì, ad Fernel. locis ſuprà citatis. nonnulla habes etiam apud Iureconſultos, vt apud Bertach. de Epiſcop. libro 5. part. 2. num. 4. Tiraquell. vbì ſuprà, & alios Auctores, qui ex profeſſo hanc materiam pertractarunt. ſed fidem quoquè incantationibus præbent Grilland. de ſortileg. quæſt. 2. num. 7. & 10. & alibì, Ponzinib. de Lamijs num. 63. Damohuder. pract. crimin. cap. 61. num. 91.

Troil.

Troil. Maluit. de sortib. part. 1. num. 16. & alij nonnulli ibì per eum allati. Auctor de potest. sæcul. & Eccles. cap. 348. & sequ.
6 Bertachin. vbì suprà lib. 4. num. 41. qui cum proximè citato Auctore etiam ad bonum finem patratas admittunt tanquàm non illicitas. Francisc. Squillacen. de Fid. Cathol. cap. 2. num. 1. & 2. qui etiam incantationes bonas, vel ad bonum finem dari credit, & in summa vniuersaliter tàm Pontificij, quàm Cæsarei Iurisconsulti incantationes admittunt, etiam ex ipsarum ll. & sanctionum auctoritate, quas apud ipsos vide.

Sed præter hæc non modicam fidem faciunt permultæ sacræ Scripturæ auctoritates, ità vt non ausim ego, qui aliàs huiusmodi rebus nullam fidem habeo, incantationes simpliciter negare; præter auctoritates enim sacræ paginæ ab alijs adductas, vt præcipuè Deuteron. cap. 18. vers. 10 qua peculiariter incãtationes prohibentur, extant & aliæ ab alijs, vel non animaduersæ, vel consultò prætermissæ, vt Exod. cap. 7. vers. 11. vbi postquàm Moses virgæ, ac serpentis mirandas illas quidèm Metamorphoses, ac dehìnc quoque alia plura miracula Pharaoni ostendisset, dicitur, Vocauit autèm Pharao Sapientes, & Maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Aegyptiacas, & Arcana quædam similiter, & sic deinceps. de quibus Montuus in Halos. febr. libro 5. cap. 10. Item Psal. 57. vers. 5. & 6. hæc habentur; Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. non dissimile est quod habetur Ieremiæ cap. 8. vers. 17. Quià ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, adducta à Vallesio. & licet hìc dici possit (vt sapienter me admonuit insignis vir, ac illustris concionator R. D. Iacobus Vulponius Congregationis Oratorij) sacram Scripturam loqui secundùm vulgi consuetudinem, vt aliàs consueuit, vel parabolicè, vt Vallesio placet; dixerim tamèn ego hìc potiùs loqui secundùm id, quod verè est, quià constat, hoc sæpissimè per incantationes fieri, & tritum est ex Plutarcho, Plinio, & alijs, quod de Marsis, & Psyllis populis iactatur; nequè desunt, qui proprijs oculis hæc vidisse firment.

His adijciam Platonis dictum in Carmide, siuè de temperantia, qui & admittere incantationes videtur, cum animam ægrotantem

tantem incantationibus ſanari tradit, hoc eſt bonis, ac vtilibus præceptis, quorum vim, ac efficaciam eandem eſſe putat, quam credebat eſſe incantationum, quarum maxima vis eſt; quamobrèm olim prouerbio iactabatur, cum quid maximæ efficaciæ denotare volebant, eſſe illud quauis incantatione efficaciùs. Nequè conticebo Poetæ noſtri auctoritatẽ in ſuo Godefrido. Cant. 19. ſt. 112. apud quem Erminia nudis verbis fluentem ſanguinem ex vulneribus Tancredi ſiſtit, vt ibi narratur his carminibus.

Dittamo e Croco non hauea, mà note
Per vſo tal ſapea potenti, e maghe.

nam hoc poeticè dictum non eſt, quià in medicina receptum, & ad illud plures incantationes à multis adducuntur.

7 Ex quibus controuertendum nullo modo eſt incãtationes omninò dari; ad contrarias autem auctoritates dicendum eſt, eas loqui de incantationibus ſimplicibus, ac nudis verbis factis, nulla interueniente Dęmonis opera, aut interuentu; verba enim quædam, aut voces, aut etiam ſcripta, aut alia quæuis his non diſſi-
8 milia vim aliquam habere ridiculum eſt, quod ſi quid interdùm virtutis talia habuiſſe comperiantur, id vel ex accidenti, ac caſu euenit, vel omninò ex Dæmonis tacito, vel expreſſo conſenſu, vel, ſiquidem minima ſint, ex ipſa imaginatione dependentiam habent.

Cœterùm de faſcino iàm diximus quid ſit, quamquàm aliàs latiùs multò pateat hoc nomen; ſed quicquid ſit de nomine, fa-
9 ſcinum dari conſenſu multorum doctorum hominum receptum, vt videri poteſt apud Hucherum, lib. 4. de ſteril. cap. 1. vbì etiam diuiſionem habes faſcini, vel faſcinationis in naturalem, vel ſub-
10 ſtantialem, quæ ex contrarietate quadam, ac Idyoſyncraſia naturali dependet, in accidentariam, quæ ex accidentali cauſſa, vt ex tetris, ac malignis vaporibus originatur, & voluntariã, quæ ex intuitu inimico cum odio, ira, inuidia, aut mala voluntate pullulat. Priores naturalem ſcilicet, & accidentariam indiſcriminatim cuilibet homini, poſtremam nonniſi certo homini obeſſe traditur. Aliam verò faſcinationis diuiſionem affert Cardan. lib. 1. de ven. cap. 17. quæ ipſa quoque triplex eſt; prima, quæ
11 à metu dependet, mala ſibi timendo, atquè imaginando ab aliqua perſona, vt pueris euenit ex vetularum intuitu, præcipuè tur-

pium,

pium, ac torui aſpectus. Secunda, quæ ex alienis verbis dependet, cum quis laudando alium cum mala voluntate, & inuidia, obeſſe laudato creditur, vel etiam cum quis mala ominatur. Tertia deniquè, quæ à modo agendi cauſatur tractando, percutiendo, reſpiciendo, & huiuſmodi. Hucherus loco ſuprà citato omnia hæc vana omninò demonſtrat, experientias autèm nonnullas ad cauſas manifeſtas reducit, auctoritatibus magnorum virorum ſatisfacit, & in ſumma nullam dari faſcinationem concludit, nequè nudis verbis, aut ſimplici intuitu, aut ſolo tactu noxam aliquam inferri poſſe credit. Ego & intuitu, & tactu nocere homi-
12 nem homini poſſe non inuitus admitterem; eſſe tamen omnia hæc maxima ex parte vana omninò ſemper exiſtimaui.

Tituli II. Libri II. Finis.

PAVLI ZACCHIAE
MEDICI ROMANI
QVAESTIONVM
MEDICO-LEGALIVM
LIBER II.
TITVLVS TERTIVS.
In ll. aliquot. ff. de Aedilitio edicto:

Illustrissimo, ac Reuerendissimo D. D.

IVLIO MANCINO

S. D. N.

VRBANI VIII. P. M.

MEDICO A CVBICVLO

VIRO EMINENTISSIMO.

QVAESTIONVM MEDICO-LEGALIVM LIBER II.

TITVLVS TERTIVS.

In ll. aliquot. ff. de Ædilitio edicto.

SVMMARIVM.

1 *Aedilium edictum ad quid emanauerit.*
2 *Redhibere quid sit.*
3 *Caussa edicti ædilitij, quænam fuerit. & num. 5.*
4 *Prima morbi condltio, qui redhibitioni debet locum facere.*
6 *Fraus volenti non fit.*
7 *Non est amplius regressus dandus ei, qui remiserit actionem suam.*
8 *Edictum cur de sontico morbo non loquatur.*
9 *Sonticus morbus qui dicatur.*
10 *Secunda morbi conditio redhibitioni locum dantis.*
11 *Morbus, ac vitium simpliciter consideratum.*
12 *Edictum locum habet in morbis, qui ad corpus solùm, vel ad corpus simul, & animum pertinent.*
13 *Quidam animi morbi, cur redhibitioni causam dent.*
14 *Edictum non de morbo perpetuo solùm, sed etiam de temporaneo loquitur.*
15 *Morbus iam præteritus in nulla consideratione habetur.*

De Edicti Ædilitij caussa, & de morbi conditionibus, qui locum redhibitioni facere debeat.

QVÆSTIO PRIMA.

Ad l. primam. §. Caussa. ad l. Præcipiunt. & ad l. Redhibere.

QVAMQVAM vana, ac superflua videri primo intuitu possunt ea, quæ scripturus sum circà materiam edicti Aedilitij, eo quod non adeò frequens sit mancipiorum commercium, vt olim erat, & etiàm si frequens esset, minimi momenti res videretur de his considerare, attamen quià hæc ipsa, quæ hìc dicentur alijs permultis inseruire possunt vltrà ea, quibus inseruiunt hìc, idcircò promptè occasionem arripui multa adnotandi in hoc titulo de Aedilitio edicto, vbi de redhibitionibus agitur; habet enim multa, quæ ad artẽ Medicam explanare spectat.

Sed vt ea, quæ dicere paramus, clariora non Iureconsultis tantùm, sed & Medicis, qui in hæc inciderint, euadant, primo loco præmittendum est, quid edictum hoc importet, & causa manifestanda, ex qua Aediles illud promulgarunt, & deniquè in quibus casibus locum habere debeat, in quibus verò nequaquam.

1 Præcipitur ergò in hoc edicto, vt vendentes mancipia, Iumenta, vel quæcunquè ea sint, notum facere teneantur ipsis emptoribus, quid morbi, aut vitij mancipia illa, vel Iumenta, vel alia quæcunquè venalia exposita patiantur; quòd si id non præstiterint, disponunt, vt liceat emptori ad libitum quæcunquè emerit, redhi-
2 bere: est autem redhibere, facere, vt rursus ea venditor habeat, quæ vendidit, & pretium ementi restituat, vt notatur hìc in l. Redhibere. Plaut. in Mercator. Act. 2. scen. 3.

Dixit se redhibere, si non placeret.

Et in Mostellar. Act. 3. Scena tertia.

——— *Si malè emptæ forent*

Nobis

Nobis istas redhibere haud placeret.

Hæc sunt, de quibus in hoc edicto disponitur, cuius verba recitantur ab Vlpiano hic in l. prima huius tituli §. Aiunt Aediles, & in l. Aediles Aiunt in princ. Eius quoquè edicti caussam idem Vlpianus patefecit in eadem l. 1. §. Caussa, & in l. Præcipiunt, dicens, eam non aliam fuisse, nisi, vt occurratur vendentium fallacijs, & emptoribus succurratur, si vnquam decepti à uenditoribus fuerint; nè morbosum mancipium, aut vitiosum Iumentum pro sano, & absquè vitio, aut malam mercem pro bona ementes, & pretium sani, & absquè vitio serui, seù Iumenti, vel bonæ mercis soluentes, postmodùm vsui, ad quem hæc emerint minimè apta esse comperiant, & ex vendentium fraude decepti damnum patiantur.

3

Plura tamen circà hoc edictum animaduerti, & ipsi Aediles voluerunt, & considerarunt deinceps Vlpianus, ac cœteri Iureconsulti, qui de eo verba fecerunt, primò autem voluerunt, quòd morbus, de quo loquitur edictum, vt illud suum effectum sortiatur; debeat esse talis, vt & à venditore facilè simulari, & ab emptore non facilè cognosci potuerit, si enim contrà venditor nullo modo morbum celare, & emptor facillimè, ac nullo negotio eius cognitionem habere potuit, locum edicto non debere esse statuerunt, vndè fortasse si scabiosus seruus sit, si auriginosus, hoc est Ictericus, si alopexia laboret, si oculis captus sit, vt hìc notatur, redhiberi ex huius edicti virtute minimè poterit, sic ad amussim habetur hic in l. 1. §. si intelligatur, & in l. Quæritur §. si nominatim, quod etiàm notat Farinac. Cons. crimin. lib. 1. respons. 54. num. 11. & ratio Iuris ea est, quià cum edictum ad hoc vnum emanauerit, vt suprà explanatum est, vt occasio fraudis tollatur, iàm hìc nulla fraus vēdentis subesse potest, cum fraus scienti, ac volenti non fiat, vt habetur in l. 1. §. Vsquè adeò, ff. de Iniurijs, & l. Qui autem. §. prætereà. ff. Quæ in Fraud. cred. & tradit ex nostris Arist. Moral. Nicomach. lib. 5. cap. 9. videtur enim emptor cognoscens morbum Mancipij, vel Iumenti, quod venit, remittere venditori actionē, quam contrà illum haberet illud redhibendi ex eius morbi caussa, stante huius edicti dispositione, & idcircò cum remiserit actionem suam, non est amplius illi regressus dandus, vt statuitur in l. Quæritur §. si venditor hìc. De morbis ergò, qui de se

4

5

6

7

manifestam intuentibus significationem praebent, vel qui etiam absquè magna difficultate cuivis innotescere possunt, non censendum loqui hoc edictum, vt diximus, qua ratione externi omnes morbi oculis inspicientium subiacentes redhibitioni locum non dabunt.

Et hac eadem ratione edictum de Sontico morbo non loqui 8 volebat Pomponius; vt in l. Ob quae vitia. §. Illud erit adnotandum: 9 siquidem cùm sonticus morbus is dicatur, qui vim habet grauiter nocendi, l. Quaesitum. ff. de Re Iudicat. Aul. Gell. Noct. Act. lib. 20. cap. 1. iàm quis est, qui grauiter aegrotantem seruum pro sano imponere alicui possit? in eo ergò casu praesumendum est, Emptorem seruum, aut Iumentum morbosum cognouisse, & pro morboso emisse viliori fortasse pretio ob infirmitatē; ergò cùm sciens emerit morbosum seruum, aut iumentum, redhibere emptum non potest.

Secundò loco animaduertendum volunt, vt morbus, aut vitium, de quo edictum intelligendum sit loqui, tale debeat esse, 10 vt vsum, ministeriumquè hominis, vel Iumēti impediat, quemadmodum notatur hìc in cit. l. 1. §. sed sciendum, leuissima enim quaedam vitia, aut leuiusculi morbi, ex quibus nullum, aut leue incommodum homo, aut Iumentum reportat, ob quod minùs ad vsum deterius euadit, in consideratione haberi nolunt, nequè in similibus locum habere edictum censent, vt hìc in l. Ob quae vitia. §. finali, & in l. idem Offilius, & notat Tiraq. de Iud. in reb. exig. not. 10. Ex quibus manifestum fit, quòd etiamsi aliqui apud nos morbosi dicerentur, vt is, cui sextus digitus superflueret, vel qui longa, sed leuiuscula quartana, aut febricula laboraret, & similes, tamen ad hunc effectum redhibendi, ad quem edictum hoc emanauit, minimè morbosi ex Iureconsultorum mente dicendi essent.

11 Tertiò considerarunt morbum, aut vitium tripliciter, nimirum proùt ad corpus solùm spectat, vt febris, vel proùt ad solum animum, vt Iracundia, timiditas, vel proùt ad vtrumquè simùl, vt Dementia, & furor: hi enim ad vtrumquè pertinent, vt notum nobis est, & notat ex Iureconsultis Paris. de resignat. lib. 3. quaest. 8. num. 13. Edictum ergò hoc in illis morbis, ac vitijs habere lo- 12 cum volunt, quae ad corpus solùm, vel ad corpus simùl, & ani-

mum

mum pertinent, vt in ead. l. 1. §. Interdum, & in l. Ob quæ vitia. §. In summa, & in l. Animi. Idcircò neque auarus, neque timidus, neque Iracundus, neque proteruus, neque inuidus, neque Melancholicus, neque ludos frequentans, neque mendax, neque

2 ebrius, neque si calcitro equus sit, aut pauidus redhiberi ex huius edicti dispositione possunt, eo quod hæc omnia animi passiones sint, ac vitia, non verò corporis morbi.

Quartò licet vidissent morbos quosdam esse proprios animi, vt omnes dementiæ, ac insaniæ sunt, quæ animum ipsum primò, ac præcipuè lædunt, tamen quià à corporis impuritate, ac vi humorum præter statum naturalem se habentium dependent, vndè vsum etiam ipsius animalis facere possunt deteriorem, idcircò de-

13 terminarunt tales morbos sub edicto comprehendi debere, & locum redhibitioni iure facere, vt in ead. l. 1. §. Interdùm, & l. Ob quæ vitia §. Idem Pomponius.

Quintò considerarunt morbum respectu suæ durationis, neque

14 enim in solo morbo perpetuo locum habere hoc edictum volunt, sed etiam in temporario, vt in l. Pomponius, ità vt non modò perpetua lippitudine obsessum mancipium redhibere liceat, sed etiam si nunc tantùm lippitudine detineatur; quinimò cum aliqui morbi sint, intermissionem habentes, vt qui per accessiones, & circuitus, ac typos quosdam reuertuntur, & exacerbantur, etiam in his locum habere edictum declararunt, non solùm afflictionis tempore, & exacerbationis ipsius morbi; sed etiã in intermedijs diebus, in quibus ipse morbus euanuisse, & æger sanatus esse videtur, vt in Tertiana, in Quartana, in Epilepsia, in Podagra, in Nephritide, in Colica, & huiusmodi euenire solet. neque enim eos, qui similibus morbis molestantur etiam in diebus, in quibus à morbo vacant, sanos dici posse sanciuerunt, vt in l. Qui Tertiana hic.

Deniquè considerarũt morbum, proùt iã preteritus est, ęgrumque dereliquit, statuentes Mancipium, vel Iumentum, quod ità sanatum sit, vt nullæ in eo reliquiæ prioris morbi remanserint, ità habendum esse, ac si nunquàm ægrotasset, vt in l. Quod ità sanatum hic, & idcircò non posse ex hoc capite stante huius edicti didispositione redhiberi; quod etiam tùnc habere locum voluerunt, cum iàm morbus tutò sperni potest, & vt nostro modo loquamur, in sui manifestissima, ac postrema declinatione, cùm etiam omnis

recidiuæ timor prorsùs cessauit; vt elici potest ex sæpiùs adducta l. 1. §. Interdum.

S V M M A R I V M.

1 *Morbus quid ex textu hìc.*
2 *Morbus quid ex Medicis.*
3 *Morbus à vitio, an quicquam differat.*
4 *Morbus, et vitium quomodò differant ex Modestino. reijcitur, num. seq.*
6 *Vitium est quid leuius morbo.*
7 *Imbeccillum quod est, morbosum insimul dici non potest.*
8 *Vitium quid ex Cicerone.*
9 *Morbi, et vitij altera differentia.*
10 *Vitiosi qui appellentur.*
11 *Vitij nomen pro habitu contrario virtuti.*
12 *Corporis morbis detenti vitiosi etiam appellantur.*
13 *Propria opinio de differentia inter morbum, et vitium.*
14 *Morbus respicit animal in ijs, quæ ad esse, vitium in ijs, quæ ad benè esse inseruiunt.*
15 *Morbus, aut vitium, quod vsum, ministeriumquè impediat, redhibitioni locum facit.*

De Morbi, ac Vitij appellatione, & de differentia inter Morbum, & Vitium.

QVÆSTIO II.

Ad l. primam. §. sed sciend. & l. ob quæ vit. §. idem Pompon.

1 MOrbus dicitur hìc in l. prima, in sæpè citato §. Interdùm, habitus contrà Naturam, qui vsum eius ad id fecit deteriorem, cuius caussa Natura eius corporis sanitatem nobis dedit; quæ

quæ definitio maximè consona videtur cum fine dispositionis huius edicti; hac tamen multò breuiorem afferunt Medici, vt Gal. lib. 1. de san. tuend. cap. 8. class. 2. & in Method. medend. pluries. class. 7. & attuli ego aliàs lib. 1. harum quæstionum tit. 1. quæst. 9.
2 num. 75. quæ talis est. Morbus affectio est præter Naturam actionem lædens. neque ob id, quod hæc definitio adeò breuis sit, quicquam omittit eorum, quæ habet allata à Iureconsultis, etiamsi hęc longiori verborum serie explanetur. Morbus dicitur affectus, sed præter naturam; at quià quidam etiàm affectus esse potest, qui præter Naturam sit, non tamen sit morbus, idcircò adduntur posteriora hæc verba, actionem lædens; quousquè enim talis affectus actionem non læserit aliquam, morbus dici non potest, vt Gal. loco citato Meth. lib. 1. docebat, & alibi, exempli gratia, calor non consuetus in corpore perceptus affectus est præter naturam, tamen morbus dici non potest, nisi cordi communicatus ipsius actiones, atquè insimul cæterarum partium lædat, atquè impediat; tunc enim febris fit, quæ morbus verè est; sed hæc vlteriori expositione non indigent.

Dubium autèm erat inter Iureconsultos (quod licet leuioris
3 momenti sit, discutere tamen operępretium est) an nimirùm quicquam differret morbus à vitio. Cùm enim in hoc edicto ea verba habeantur, Qui mancipia vendunt certiores faciant emptores, quid morbi, vitijuè cuiquè sit, volebat Sabinus, teste ipso Vlpiano hìc, multum differre vitium à morbo; quam tamen differentiã vel non admittit, vel paruipendet ipse Vulpianus volens, Aediles tollendæ dubitationis gratia addidisse illud verbum, Vitijuè. videntur autèm aliàs ipsi Legumperiti hanc differentiam inter morbum, & vitium agnouisse, cum dixerunt. Morbum esse temporalẽ
4 corporis imbecillitatem, vitium perpetuum corporis impedimentum, vt Modestinus in l. inter stuprum. §. verum est. ff. de Verb. & rer. significat.

5 Quæ tamen differentia apud me non sinè difficultate transit; siquidèm vitium si aliquid proprij habet, in quo à morbo differat,
6 illud præcipuè est; vt sit quid leuius morbo; quamobrèm mutus morbosus quidèm est, balbus verò vitiosus est, non morbosus, vt hic ex Sabino notatur; at si res eo modo intelligenda est, quo Modestinus intelligi volebat, iàm vitium potiùs quid grauius es-

set

ſet morbo, & hoc duplici ex cauſſa. prima quòd morbus imbecillum tantummodò corpus redderet, vitium etiàm impediret; ſecunda quòd morbus ad tempus, vitium verò perpetuò læderet. præterquàmquòd minus rei naturæ cõſonum videtur, quòd morbus dicatur corporis imbeccillitas; nàm ſi hoc eſſet ſequeretur dari morbum, abſquè eo, quod eſſet præter naturam; neque
7 enim quod imbeccillum eſt, morboſum inſimul dici poteſt, vt dixi libro 1. tit. 3. part. 3. quæſt. 5. num. 9. cùm imbeccillum præter naturam non ſit. Prætereà multi morbi perpetui ſunt, quibus minùs conueniret vitij nomen, & è contrà multa vitia temporalia ſunt, quibus morbi nomen adaptari nullo pacto poſſe quilibet affirmabit.

8 Cicero, referente Alciato in dicta l. inter ſtuprum. ff. eodem vitium dicebat eſſe, cum partes corporis inter ſe diſſident; ſed quæ diſſentio partium corporis in balbo, qui tamen, vt dixi, vitioſus appellatur? nos autèm hanc partium diſſenſionem, non minùs morbum appellamus; quàm alios veros morbos.

Proponebatur ab alijs alia differẽtia intèr morbum, & vitium,
9 nimirùm, quòd morbus corporis propriè ſit, vitium verò animi; pro qua opinione facere videtur, l. Ob quæ vitia hìc, & Gloſ. in l. Paciſci. ff. de pactis; & apparet hæc opinio maximè conſona com-
10 muni loquendi modo, vitioſos enìm appellamus, qui malis moribus præditi ſunt; qui profectò mali mores animi ægritudines dicuntur à Platone ſæpiùs. & in hoc ſenſu vitium à doctis viris ſemper accipitur, Plaut. in Perſ. Act. 3. Scen. 1.

—— Hìc cum mala fama facilè nubitur,
Dum dos ſit nullum vitium vitio vertitur.

Terent. in Hecyra Act. 2. Scen. 2.

Aliud fortaſsè alijs vitij eſt, ego ſum animo leni natus.

Et Horat. lib. 2. ſermon. ſat. 3.

Stultum me fateor, liceat concedere veris,
Atquè etiam inſanum, tamen hoc ediſſere, quo me
Aegrotare putes animi vitio.

11 Sumitur autèm hoc pacto vitij nomen pro habitu cõtrario virtuti; de eo tamen in hac ſignificatione accepto non locutos eſſe Aediles patet ex l. 1. & ex l. Ob quæ vitia, & aliundè; non videtur ergò poſſe accipi hìc vitij nomen pro habitu contradiſtincto à virtute;

tute; præterquàmquod obſtat huic opinioni, quod etiàm corpo-
12 ris morbis detenti vitioſi appellãtur, vt Luſcus in l. inter ſtuprum. ff. de verb. ſignif. & Balbus hìc in l. 1. §. ſed ſciendum. Gell. lib. 4. cap. 2.

13 Ego ad Sabini mẽtem morbum à vitio in hoc differre dixerim, ſi quid modo differt (patet enim in communi loquendi modo etiã Medicos ea nomina confundere) vt morbus quid grauius vitio ſit, vitium quid leuius morbo; & morbum dicerem reſpicere ani-
14 mal, & eius operationes in ijs, quæ ad eſſe ſimpliciter illi inſeruiunt; vitium in ijs, quæ ad benè eſſe; & idcircò cęcitas, mutitas, ſurditas, & huiuſmodi, quià videntur tollere omninò, ac deſtruere animalis functiones, vel inſigniter deprauare, morbi dicuntur, contrà verò luſcities, balbuties, grauis auditus, hiſquè ſimiles affectus, quià eas operationes leuiter tantùm impediunt, vitia propriè dicuntur non morbi, vt ſuprà dixi.

Sit tamen quomodocumquè, de nomine ſolùm quæſtio videtur eſſe, & rectè exiſtimo ſenſiſſe Vlpianum, cùm nihili fecerit hanc differentiam inter morbum, & vitium à Sabino propoſitam: ſatis enìm eſt, ſi id importare edicti vim intelligamus, vt
15 quiſquis affectus præter naturam ſit morbi, vel vitij nomine inſigniendus, dummodò vſum, miniſteriumquè hominis, vel lumenti impediat, redhibitioni locum faciat, vt in l. 1. & l. Ob quæ vitia, & l. idem Offilius. hìc.

S V M M A R I V M.

1 *Ex animi vitijs non datur redhibitio.*
2 *Animi vitia à corporis temperatura.*
3 *Humanus animus cur tot vitijs obnoxius, brutorum verò non ità.*
4 *Mores à corporis temperatura.*
5 *Homo inter cœtera animantia optima temperatura dotatur.*
6 *Animi vitia in quibus conſiſtant.*
6 *Vitia functionum animalium.*
8 *Dæmoniaci, & ſimiles nunquam ſine corporis vitio ægrotant.*
9 *Vitia quæ animi affectus reſpiciunt.*

Vitio-

De Animi Vitijs. QVÆSTIO III.

Ad l. primam. §. Interdùm. l. Ob quæ vitia. §. 1. l. Eandem. §. In summa. & l. Animi.

1 LIcet apertissimè decisum habeamus à Iureconsultis hìc ex animi vitijs mancipia, ac iumenta minimè redhibenda esse, & id circò vix aliquid esse possit, quod nos remorari debeat, quin minùs ad vlteriora ad libitum transeamus, non ab re tamen existimauerim determinare, in quibus nam huiusmodi animi vitia consistant, vt pateat, quæ nam propriè animi vitia dicenda sint, cum circà id ipsum manifestissimè errari compererim; quibus addendum, quòd aliquandò vitia licet animi propriè sint, à corpore tamen originem ducunt, vt dicemus, interdùm verò simpliciter ipsius animi sunt, & nullam ex corpore originem habent, saltèm 2 accidentalem, nàm vitia ipsa animi à corporis temperatura naturalitèr pendent.

3 Sed antequàm ad vlteriora procedamus, Philosophis illud discutiendum propono, vndè videlicet sit, quòd humanus Animus diuinus, immaterialis, immortalis tot, tantisquè vitijs obnoxius sit; animi verò brutorum corporei, materiales, mortales, neque tantis, neque tot vitijs irretiantur? reddit autèm eam quæstionē solutu difficilem, quòd mores, in quibus maxima, ac potissima 4 vitiorum pars consistit, à temperatura ipsa sunt, vt Gal. abundè docet

5 docet in libro ad eam rem dicato, homo cum inter cætera animantia optima temperatura dotatus sit, vt idem Gal. demonstrat lib. 1. & 2. de temperam. minus quàm illa vitijs implicari deberet, quod tamen, vt dixi, contrà euenit.

Sed hæc parumper à proposito scopo absunt, videndum nobis est, in quibus nam consistant animi vitia, & cuius rei respectu dicitur vitium; dicamus in tribus potissimum rebus ipsa consistere;
6 in animi nempè functionibus, in eiusdem passionibus, & in moribus.

7 Ea, quæ in functionibus animalibus consistunt sunt, quæ ipsius animi actiones deprauãt, vt sunt omnia demẽtiæ, & insaniæ genera, de quibus in titulo proprio de dementia iàm dixi, & de quibus etiam Plut. in lib. de morb. anim. & corp. in princ. adnotandum autem est, Vlpianum voluisse Fanaticum esse vitiosum, & animi vitio non corporis laborare; sciant tamen Iureconsulti, Fanaticos, Dæmoniacos, Fatidicos, & huius farinæ homines numquàm sinè corporis vitio talia pati, vt prædicto titulo de dementia satìs
8 probaui. & idcircò si ille phrænesim voluit esse vitium corporis, quod ad animum pertingat, non minùs etiam prædicta omnia vitia inter eundem numerum recensenda, quià à coinquinato corpore, prauisquè humoribus referto coinquinatur etiam animus, quem, cum corpore veluti instrumento vtatur, deprauari secundùm suas operationes necesse est, ipso instrumento deprauato.

9 Vitia porrò, quæ animi passiones, & affectus respiciunt notiora sunt, quã vt necesse habeãt, vt de illis peculiaris sermo instituatur; cùm tamen eæ animi passiones in duplici sint differentia, eo quòd à duplici fonte originem habeant, ab hepate nimirùm, in quo concupiscibilis facultas à Philosophis reponitur, & à corde, in quo irascibilis sedem habet, vtrasquè cum excedunt reddere
10 animal vitiosum notissimum est; tùnc enìm vitiosum animal fit, cum in dolorum, & voluptatum fuga, aut persecutione, nec vt oportet, nec quandò, nec quas oportet persequitur, aut fugit. Arist. 2. Moral. Eudem. cap. 6. Sed quænam ex ijs vitijs in peio-
11 ri conditione sint, non nisi dignum scitu est; ac profectò videre-
12 tur, magìs praua existimanda esse, quæ circà Irascibilem fiunt; & ratio esse potest, quià cum impetu, & violentia quadam fiunt, quæ violentia, vel nullo modo, vel nonnisi maxima cum difficul-

tate

tate rationis imperium audit, quod euidentèr patet in Ira, in Timore, in desperatione; quæ verò circà concupiscibilem consistunt, cum eo impetu, ac violentia careant, vt manifestum fit in desiderio, in Amore, in odio, in tristitia, & huiusmodi, ratione faciliùs cohiberi posse credendum est; quæ autē vitia magìs ine-
13 mendabilia sunt, in peiori quoquè conditione esse asserendum.
14 Tamen dicendum videtur, multò magis praua reputanda quæ ad concupiscibilem spectant, quam quæ ad Irascibilem, & ratio
15 euidens est, quià illa magìs à ratione longinqua videntur, quamobrèm brutorum magìs propria sunt, quàm hominum; videtur
16 autem, irascibilem animali traditam potiùs ad animum regendum, atquè esse à Natura ipsi animo tanquàm ministrum, ac satellitem datam; concupiscibilem verò magìs ad corpus custodiendum, vndè est, quòd irascibilis videtur aliqua ex parte rationis imperium audire, vt patet in ira, de qua dixi latiùs titulo de dementia quæst. 5.

Euidentiùs autèm probatur, Irascibilem esse magìs rationi con-
17 sonam, quià passiones ad eam pertinentes, habent pro obiecto bonum non nisi cùm difficultate acquisibile, aut malum cùm difficultate euitabile, at tàm ad hoc bonum acquirendum, quàm ad tale malum euitandum media requiruntur; cognoscere ergò videtur irascibilis talia media adesse, vel non adesse, & idcircò vario modo mouetur, proùt offertur, aut non offertur medium ad tale bonum acquirendum, vel tale malum euitandum. At concupiscilis obiectum bonum est de facili acquisibile, & absquè vllo medio, aut quod iàm iàm acquisitum sit, vel malum de facili eueniens, aut quod iàm euenerit, ad quod fugiendum nequè habet, neque requirit medium. Licet autèm impetus irascibilis re-
18 frenari vix possit, Concupiscibilis tamen adhæsio ad bona, vel mala oblata, omninò minùs remediabilis est, vt patet in prædictis passionibus.
19 His verò omissis, & ad Iureconsultos redeuntes, sciendum, esse hìc etiam aliquem dubitandi locum, an scilicet omnia animi vitia comprehendi debeant sub hac l. dispositione, & ratio dubitandi est, quià tàm ex vitijs, quæ animi passiones respiciunt, quàm ex ijs, quæ ad mores spectant, potest interdùm euenire eiusmodi morbus, vt tanquàm caussa morbi possit redhibitioni locum facere;

facere; sunt enim ex hominibus plurimi, qui ex animi passione vehementi, nullo intercedente tempore, ac facili negotio in morbum labantur, vt ij præsertim, quibus ex iræ vehementia febris accenditur, aut qui ex mœrore syncopem, cordis tremorem, longas febres, & similes morbos incurrunt. Summo ergò iure dubitari poterat, an tales in redhibitione sint. ac mihi quidèm maximè in redhibitione esse viderentur, si modò id connaturale, & consuetum illis sit, vt ex animi hac, vel illa passione in morbum incidant; & tunc non habebit locum, l. dispositio, quòd in hoc edicto comprehendi minimè debeant animi vitia, quià tanquàm caussa morbi, vt dixi, debent redhibitioni etiam caussam dare, non ad ipsa vitia, sed ad effectus inde subsequentes respicientes.

20

Atquè idem etiam ex mea sententia dicendum esset circà ea animi vitia, quæ mores respiciunt, vt exempli caussa de ebrio, & guloso; si seruus enim ebrietati studeret, aut crapulæ, & quotiescumquè inebriaretur, facilè in morbum aliquem incideret, vt fieri solet (nàm plurimi ex ebrietate febrem, vertiginem, tremorem, apoplexiam, arthritidem, & mille alios affectus concipiunt, quemadmodùm etiam ex crapula) hunc redhiberi posse dicerem; nisi fortassè illud obstare velis, quòd hæc vitia possint à Dominis prohiberi.

21

Ac postquàm de dispositione ad morbos concipiendos mentionem habemus, illud quoquè decidendum Iureconsultis propono, nùm scilicet redhiberi possit mancipium, aut Iumentum, quod constaret ex nimio labore exempli gratia in febrem incidere, aut si emeret quis seruum, vt illum ruri præficeret, ille autèm ruralis aeris iniurias sufferre non posset, sed ex ea caussa facilè ægrotaret, & cætera huiusmodi; in quibus omnibus casibus Iureconsulti videant, quid esset decidendum.

22

SVMMARIVM.

1 *Ex Medicorum denunciatione probatur, an quis ægrotet, vel sit valetudinarius.*

Mor-

De morbi grauitate, & leuitate, & de morbo Sontico.

QVÆSTIO IV.

Ad l. Ob quæ vitia. §. Illud erit. & §. Idem ait.

CVM hìc occasio nobis præsentetur, vt de morbi grauitate, & leuitate disseramus, eam nullo modo prætermittendam esse

esse duxi, cùm quià ad huius quoque edicti argumentum facere videtur, tum etiam quià ad alia permulta necessarium est de ea
1 re disceptare; & præter quàm quòd Medicorum denunciatione probatur, an quis ægrotet, vel an valetudinarius sit, Schench. de probat. num. 23. aliquandò etiàm à Iureconsultis dubitari contingit, an morbus aliquis grauis, ac periculosus dicendus sit, nec
2 nè, nostroquè iudicio, ac testimonio eam rem definiunt. Gratian. discept. for. cap. 19. num. 19. tom. 1. Rota in Rom. Societ. apud Zacchiam de societ. decis. num. 10. num. 6.

Hac igitur occasione sumpta, de ea re nunc verba faciamus, insimulquè de Sontico morbo nonnulla in medium afferamus. Cùm ergò Aediles in hoc edicto, vt suprà visum est, velint, iubeâtquè redhiberi debere mancipia, seù iumenta morbosa, nè qui talia emunt à venditoribus decipi valeant, hoc non semper, neque in omni morbo locum habere determinarunt; leuem enim
3 morbum, vt putà, leuem febriculam, mediocre vlcus, vulnusculum, & huiusmodi ob eorum leuitatem redhibitioni caussam non debere dare voluerunt. nequè etiam de sontico morbo loqui, Aediles in hoc edicto traditur in l. Ob quæ vitia. §. Illud erit adnotandum.

4 Licet Gloss. videatur velle, textum prædictæ legis ità esse intelligendum, tanquàm si dixisset, Illud erit adnotandum quod generalitèr scriptum est, non de sontico tantùm morbo intelligendũ esse; hoc est, id quod generaliter scribitur non esse solùm intelligendum de sontico morbo, qui ob sui grauitatẽ absquè dubio redhibitioni locum facit, sed etiam de alijs, qui non ità graues, vt sonticus, sunt. At si licet mihi per Legumperitos quicquam circà textum legale proferre, & vltrà septa, vt aiunt, transilire,
5 Glossa videtur non benè textum illum intellexisse; nam contrarium apparet voluisse sibi Pomponium, cum dicit, non intelligi de Sontico morbo id, quod generalitèr de alijs scriptum est, & quià hoc mirum videri cuiquam poterat, quòd alij morbi locum redhibitioni faciant, sonticus autèm, qui morbus maximè grauis est nequaquàm, idcircò Pomponius ad tollendam hanc admirationem subdit, Nec mirum hoc videri debet, subiungens caussam, cur Sonticus morbus à generali illa dispositione sit excipiendus, dicens, Nihil enim ibi agitur de ea

re, cui hic ipſe morbus obſtet, intelligo, venditioni, neque enim mancipium, aut iumentum grauiter ægrotans venale quiſquis ſit exponit, aut ſi exponat, nullus eſt, qui illud grauiter ægrotare non cognoſcat, tales enim morbi veluti eſſent acuti, non ſolùm Medicos, ſed neque idiotam quemquam latere poſſunt. Gal. 1. de dieb. decret. cap. 6. col. 4.

6

Cum ergò edictum de Sontico morbo ob commemoratam rationem non loquatur, & aliam, quam dehinc addam, videndum iàm qualis morbus ſonticus dicendus ſit; ac primò intelligamus neceſſe eſt, quid hæc vox Sonticus, importet; dicitur ergò ſonticus morbus, quaſi ſons, hoc eſt nocens, eo quòd plurimum noceat, & dicitur morbus grauis, & magni momenti, qui hominem manifeſto exponit diſcrimini; ſic etiam cauſſa grauis, dicitur ſontica, vt auctor teſtatur in adagijs. Itaquè ſonticum hìc ego accipio, proùt contraponitur leui, ac ſalutari morbo.

7

8

Quibus sìc ſtantibus notandum, vt videamus quis morbus ſontici nomen mereatur, quòd multi leues morbi dici poſſent reſpectiuè ad aliquid, qui tamen re ipſa grauiſſimi ſunt, ac pro talibus exiſtimandi; & nè longè extrà liram vagemus, pro exemplo vtamur iiſdem morbis tanquàm leuibus à textu nobis propoſitis; Febricula dici poſſet etiam Ectica in ſuo præcipuè exordio, & febricula admodùm leuis; nam neque vllа moleſtia ſe ſe prodit, nec ſolùm indoctos, & inexpertos, ſed etiam doctos, ac expertos Medicos, immò & ipſum ægrum decipit, qui neque ſe ipſum ægrotare cognoſcit; neque enim inſigni, ac non conſueto calore, neque ſiti, neque capitis dolore, neque vigilijs, neque inappetentia, neque alio vllo affectu præter naturam moleſtari ſibi videtur, quamobrèm & ob id, quod in principio non cognoſcantur, curatu difficiliores fiunt huiuſmodi febres. Leuis ergò tùnc quidèm hæc febris dici poſſet, cum vix hominem à conſuetis munijs obeundis impediat; grauiſſima tamen eſt ex ſua natura, ac ſontica dici poteſt, eo quod vim grauiter nocendi habeat, vt quæ certo tràmite hominem ad interitum perducat. eodem etiam pacto leuis lippitudo, de qua textus ipſe, quæ facilè ex leui grauiſſima euadit, & hominem ad cœcitatem impellit. Quin etiã omne vulnus, in quo modica omninò vnitatis ſolutio appareat, vulnuſculi nomine inſigniri poteſt, & leue dici; cum tamen vulnuſcu-

9

nusculum tenuissima acu inflictum grauissimum, ac sonticum esse aliquandò possit, vt si neruum pupugerit, si penetrans sit, si principem partem læserit.

Vlcus quoquè mediocre talem partem infestare potest, & eius naturæ esse, vt vel animal ad manifestam mortem trahat, vel nobilem aliquam actionem impediat, vel simile quicquam præstet, cuius respectu non solùm non leue, sed omninò graue, ac sonticũ
10 dici mereatur, & tamèn hæc Sontici morbi nomine non insigniẽda respectu dispositionis huius edicti; quià grauitas morbi talis intelligitur hìc, vt de præsenti grauis sit, & valdè noceat, ità vt facillimè cognoscatur.

Duobus autem potissimum modis, vt ad huius edicti proposi-
11 tum facere videtur, grauis, aut leuis morbus nominari potest; ac primò grauis dicitur morbus periculosus, qui animal ad interitum de facili trahere possit; atque hac ratione Iureconsulti grauem
12 morbum nominant, ex quo quis Medicorum iudicio periturus erat. Mascard. de probat. Conclus. 1170. num. 31. vol. 3. leuem autem contrà salubrem omnem morbum vocare licet, vt de quartana, quæ iam sperni potest, & de febricula non magnæ considerationis habetur hìc in cit. l. 1. §. sed sciendum.

Secundo modo grauis morbus dici potest, proùt ad rem no-
13 stram facit, ex eo, quoòd ità leuis non sit, vt redhibitionem non admittat, vt Tertiana, & huiusmodi; hæc enìm attenta huius edicti dispositione grauis morbus dici potest proùt contraponitur ei, qui ità leuis est, vt ob suam leuitatem in consideratione non habeatur, & locum redhibitioni nullatenùs faciat. Sed extrà materiam redhibitionis morbus grauis, vel leuis dici potest respectiuè
14 ad multa; & primò respectu actionis, quæ à morbo deprauatur, attenta eius præstantia, vt exempli gratia febris grauis morbus dicitur ob id, quod vitalem actionem deprauet; sic & syncopis, & huiusmodi.

15 Secundò respectu particulæ laborantis, vt eadem febris grauis morbus dici potest, quià cor obsidet vitæ ipsius fontẽ, & auctorẽ.

16 Tertiò, respectu etiam propriæ naturæ, ac essentię morbus appellatur grauis, vt ipsa febris, quià ex sua natura natiuum calorem deuastat, grauis morbus dicitur, sìc etiàm morbus acutus quicunquè sit, nàm hic cũ velocitate sui finis est morbus magnus Gal. 2.

17 Aphor.19. Magnæ autèm infirmitates non solùm graues sunt,sed æquiparantur morti. Parif.de resign. benef.lib.5. quæst.3. nu.27.

18 Quartò,ex accidentium concomitantia; morbus enìm qui plura, & maioris ponderis symptomata afferre solet, magis etiã grauis dici debet. Gal.3. de Crif. cap. 4. Class. 4.

19 Quintò, respectu naturalis status, quantùm enìm morbus à naturali statu recedit, ac elongatur, ad tantam magnitudinem peruenisse dicendus, qui multum ergò ab eo recedit grauis, qui parùm leuis appellatur. Gal. 1. de art. Curat. ad Glauc.c.1.Class.7.

20 Sextò morbus grauis dici potest, morbus contagiosus, etiamsi non interimeret, vt morbus Gallicus, lepra; nàm vbì reperitur malignitas,magna etiam fieri vitia asserendum Gal.4. Methò.c.6. class.7. at vbì est contagium, ibì humorum malignitatem præsentem esse necessè est.

21 Septimò, grauis dici posset morbus(& maximè ad huius edicti dispositionẽ)qui sit curatu difficilis,vt idem morbus Gallicus,Podagra, Nephritis, Calculus, & huiusmodi.

22 Octauò, respectu exitus quis morbus etiam ad præsens leuis, grauis nomen mœreri potest, vt exempli gratia destillatio ad pectus, vel lienis, vel hepatis obstructio, illa enim asthma, phtisim, inflammationes spiritualium, & huiusmodi mala parere potest, & hominem interimere, hæc longas febres, Chachexiam, Hydropisim, & similes.

23 Deniquè ad Aedilium mentem quilibet morbus grauis dicendus est,qui vsum aliquem corporis necessarium adimit, impeditq. tales enìm leuibus contraponuntur, qui redhibitioni locum non faciunt.

24 Aediles ergò duas species morborum à redhibitione facienda excipiunt,vnam proptèr eorum leuitatem, quià nullum vsum, aut operam necessariam mancipij, aut lumẽti impediunt; aliã propter grauitatem, ob quam adeò omnibus patent, vt fraus vendentis præsumi non possit,cum vendant; nàm si quis talia mancipia, seù iumenta emat, sciens emisse existimãdus est, vt dixi; & hanc vltimam morborum speciem sonticam appellarunt Iureconsulti; est

25 enìm sonticus morbus, qui vim grauiter nocendi habet, vt in l. Quæsitum. ff. de re iudic. l.Morbus. ff.de verb signif l.Animi. §. Quoties. & l. Ob quæ vitia. §. finali. hic. Aul. Gell. Noct. Actic. lib.

lib. 20. cap. 1. & exemplificatur quoquè de febre. in l. quæsitum iam suprà citata.

26 Apud nos autèm quis propriè debeat dici sonticus morbus definiri posse non credo; quià comprehendit plures, & varias morborum species. Suspicatus tamen aliquandò sum, sonticum morbum apud nos esse eundem cum acuto, nam acutus morbus absque dubio vim grauitèr nocendi habet, vt qui cùm celeritate sui motus adiunctum semper habeat periculum. Gal. 2. de diebus decret. c. 12. class. 4. Concil. diff. 133. & facit Hipp. auctoritas in lib. de vict. rat. in morb. acut. in princ. & Cels. lib. 3. cap. 1. sed considerabi esse nonnullos morbos, qui apud nos inter acutos non connumerantur, sontici tamen ad Iureconsultorum mentem dici debere, vt esset arthritis, febris lenta, sed grauis, hydrops, epilepsia, & huiusmodi.

(27, 28 in margin)

Sed in suprà citata l. animi. §. quoties dicitur, sonticum morbū esse perpetuum, neq. tempore finiri, cùm tamen in aliàs citata l. quæsitū febris pro sontico morbo acceptetur, & morbi acuti absq. dubio sontici dici mereantur; tàm febris autèm, quàm acuti morbi omnes tempore, & illo quidèm breui finiuntur; nàm 14. diebus iudicantur, vt ex Hipp. sent. Aphor. sect. 2. Aphor. 23. patet; licet Sarnus apud Paris. libro 12. de resign. benefic. quæstione 8. numero primo ad 20. diem eos protrahat. cui fauet mirum in modum Valles. in Epid. sed Hipp. auctoritas est manifesta, non ergò, vt liberè fatear, scio quid sibi velit lex in hoc, cum vult, sonticum morbum esse perpetuum, vtrum nempè perpetuum dixerit, id est, continuum, & absq. vlla interpolatione, nullam habentem quietem, nisi ex toto dimittat; an maluerit perpetuum dici, quod nullo tempore, vita durante, finiatur, & intermittat, vt in l. 1. ff. pro socio. ac profectò ego priorem sensum amplecterer, vel perpetuum acciperem pro non breui, sed longo, vt accipit Gloss. in l. vnica furt. adu. naut. quomodocunq. sit nō habemus nos, vt dixi, certum genus, sub quo omnis morbus sonticus comprehendi possit, quià & acutis, & Chronicis, & perpetuis, & interpolatis, & alijs quibuscunquè sontici nomen applicari potest. satis sit Il benè explicasse id, quod sibi volunt hac voce denotare, hoc est, morbum grauem, ac valdè nocentem.

(29, 30, 31 in margin)

32 Ex quibus patet malè accipi interdùm apud Medicos sonticum

morbum pro peculiari aliquo affectu, nisi per antonomasiā id faciant; vt apud Plin. lib. 36. c. 19. qui ex Gagate lapide deprehēdi ſonticum morbum tradidit; vbì procùl omni dubio ſonticum mor-
35 bum pro Epilepſia accepit; nam hoc lapide Epilepſiam deprehendi notum eſt; & teſtatur Aemil. Macer. libro 5. de mat. med. cap. 18. dicens.

Accenſus prodit fumi nidore caducos.

Quo loco Cornarius Plinij verba recenſet, & cùm Macri verbis comparans, teſtatur Plinium pro ſontico morbo intellexiſſe Epilepſiam, quod firmat etiam Foreſt. lib. 10. Obſeru. 53. in ſchol. ſed eſſe hoc nomen commune multis morbis, & ex ſuperioribus, & ex ipſomet textu apertiſſimè patet.

SVMMARIVM.

1 *Melancholici nomen triplicitèr acceptum.*
2 *Melancholicus, ideſt, vir temperatura melancholica.*
3 *Melancholicus pro triſti.*
4 *Melancholicus pro inſano.*
5 *Textus Melancholici nomen, quomodò acceperit. vide num. ſeq.*
7 *Budæus erroris notatur.*
8 *Fatui an redhiberi poſſint.*

De Melancholicis, & Fatuis. QVÆST. V.

Ad l. 2. & l. Ob quæ vitia. §. idem Pompon.

TAM de Melancholicis, quàm de fatuis verba aliàs feci in proprio titulo de dementia, & morbis omnibus, qui rationem lædunt; nunc autem de ijs ipſis, proùt ad rem huius edicti facere videtur, nonnulla in medium afferre par eſt, vt quædam, quæ hìc dubium excitare poſſent, diluantur. Cum ergò enarraſſet Vlpianus in l. 1. quòd Aediles in hoc edicto non loquebantur de Animi vitijs, & idcircò diſponerent ex ea cauſſa mancipia non eſſe redhibenda, exemplificabat in §. finali de his, quæ ſuprà modum timida, vel inuida, vel iracunda, vel auara ſunt; quibus Caius in l. ſequen. addidit etiam Melancholica. Vbì notandum,

1 tandum, quòd hoc nomen Melancholici apud nos tripliciter ac-
2 cipi consueuit, primò pro temperatura melancholica, & sìc accipitur, cùm Melancholicos dicimus esse libidinosos, cuius rei caussam quærebat Gal. comm.3. in 6.de morb. vulg. text.17. classſ.3. sìc etiam & de cibis nonnullis dicimus, quòd Melancholici sint, hoc est, temperatura frigida, & sicca, & melancholicum succum generantes, vt de carne leporina, dicebat idem Gal. 3. de loc. aff. cap.18.classſ.4.quòd esset admodùm melancholica.& 1. de Alim. fac. cap.18. classſ. 2. præcipiebat in Autumno esse abstinendum à cibis melancholicis.

3 Secundo modo Melancholici nomen sumitur, proùt contraponitur hilari,& significat idē, quod mœstus, & tristis, qua ratione quærit Arist. cur homines scientijs, virtutibus,& artibus insignes, & eminentes Melancholici, hoc est, tristes,& minùs hilares fuerint, ità vt etiam melancholicis morbis tentati sint; & rationem reddit sect.30. probl. 1.

4 Tertio modo Melancholici dicuntur, qui melancholici humoris vitio absq. febre insaniunt,de quibus Gal.3. de loc. aff. c. 7. classſ. 4. & alibì pluriès. Caius ergò in prædicta l. 2. Melancholici nomen non pro eo accipit, quod temperatura Melancholicum denotat, hoc enim vanum fuisset adnotasse; sed dubium est, an acce-
5 perit pro Melancholico in secundo sensu, hoc est, tristi, & in omnibus actibus, in loquela, in moribus, in aspectu mœstitiam præseferente, vel potiùs pro Melancholico in tertio sensu, hoc est, ex melancholiæ vitio insaniente. Sed patet, ipsum de Melancholico in hoc tertio sensu non fuisse locutum, quià Melancholicum sìc accipitur pro morboso, & melancholia sìc accepta morbus ex ijs est, quæ ex corporis impuritate originem trahentia ad animum vsquè pertingunt, eumque inficiunt, & labefactant; similia verò vitia dare redhibitioni caussam sancitum iàm reperiebatur in l. 1. §. Interdùm,& in l.Ob quæ vitia. §. Idē Pomponius, & alibì, quāobrem patet, legem hanc non posse loqui de mancipio melancho-
6 lico in hoc sensu accepto; vndè restat, quod loquatur de Melancholico in secundo sensu, tristi nempè, & mœrente, siuè hoc ex propriæ, ac innatæ temperaturæ propensione, siuè ex accidentali quadam caussa adueniat; de talibus enìm, vt de timidis, auaris, inuidis, & huiusmodi in præcedenti l. in fin. dubitabatur, cùm

tales omnes vitiosos appellari posse, non controuertendum: quià tamen vitia huiusmodi ad animum solummodò pertinent, idcircò similibus vitijs obnoxios seruos redhibendos non esse declarauit Vlpianus, eamdemque ob caussam, nequè Melancholicos, aut tristes in redhibitione debere esse in l. hac addendum putauit Caius, cum huiusmodi vitia nullum vsum, ministeriumque in homine, aut iumento impedire saltem notabiliter consuescant. Ex quibus patet error Budæi in annotationibus hìc, qui Melancholicos vult hìc dici eos, qui atræ bilis vitio tenentur, quos morbos animi esse non corporis volebat: quod tamen simpliciter falsum est; hoc enim, vt dixi ex ijs vitijs est, quæ ex corporis impuritate vsquè ad animum perueniunt, vt in centies citata l. 1. §. Interdùm, vbì de phrenitide mentio habetur, à qua quidem nihil differt melancholia, hoc est, insania melancholica, nisi febre, & caussa materiali, in phrenitide enim febris præsens est, in melancholia nequaquàm; & phrenitis ex bile fit, vel sanguine bilioso, melancholia verò ex atrabile; cœterùm tàm in phrenitide, quàm in melancholia homo delirat, & insanus fit; in vtroque ergò casu, vt insanus redhiben.

7

Circà fatuos prætereà dubium mouebat Vlpianus, in l. Ob quæ vitia. §. idem Pomponius, an nempè redhibere eos per edictum hoc liceat, nec nè; distinguebat autèm prudentissimè quidem dicens, quòd si fatuum accipiamus pro non valdè sapienti, vt sunt, quos crassæ Mineruæ homines appellamus, tunc redhibitioni nõ sit locus; nequè enim huiusmodi fatuitas videtur serui ministerio insigniter obesse; at si fatuum intelligamus pro omninò insipienti, ità vt eius vsus, vel nullus, vel modicus, & in modicis rebus esse possit, tunc redhibendum esse statuit. Nos de fatuis, eorumque differentijs, ac natura longioribus egimus titulo 6. q. 7. ad quam lectorem remittimus.

8

S V M M A R I V M.

1 *Coniugi leproso, an sanus teneatur reddere debitum matrimonij.*
2 *Leprosus an à commercio hominum abijciendus.*
3 *Lepræ plura genera.*

Impe-

De Impetigine, Prurigine, & Scabie.

QVÆSTIO VI.

Ad l. Pomponius. §. Trebatius. & ad l. vel proterui.

OCcasione Impetiginis de lepra etiam nonnulla dicentur, de qua occurrit ipsis quoq. Iureconsultis interdùm agere, cũ 1 quærunt, an coniugi leproso sanus teneatur reddere debitũ matrimonij, vt DD. in c. quoniàm de coniug. leproso. & cum dubitant 2 an à commercio fidelium leprosus sit abijciẽdus, nam hoc in om- 3 nibus lepræ generibus habere locum non dicendum, quià lepræ plura

plura genera sunt, vt Medicis notum est, & notant ex Iurecõsultis plures. Brun. de spons. & matrim. concl. 8. nu. 8. Circà impetiginem ergò dubitare contingit, quià non constat, quid pro impetigine accipiendum sit, & de qua impetigine loquatur textus, cum plura eius genera assignentur; sed & dubium facere potest, an rectè de-
4 terminauerit. l. Impetiginosum non esse redhibendũ, si affecto mẽbro cõmodè vti possit, multa etenim huic rei maximè obstare videntur, vt deinceps viden. Nec mirum videri cuiquã debet, quòd tantoperè circà impetiginẽ dubitare occurrat, cum inter Medicos confusio quędã, nec ea quidem modica orta sit circà eius nominis proprietatẽ, & eius morbi naturã, ac differentias, vt testatur Cæsalp. lib. 4. Art. Medi. c. 15. neq. adhùc apud ipsos satis cõstat quid propriè impetigo sit; quamobrèm nequè illud in admirationẽ nos
5 trahat, quòd Gloss. hìc impetiginosum pro lentiginibus respersso acceperit, quod tamen & falsum est, & ex ipso textu falsum esse satis declaratur. vbì impetiginosus, sanus esse dicitur, si affecto membro rectè vti valeat; vndè collige impetiginem secundũ Iure-
6 consulti intentionem esse talem morbum, qui membrum affectum impediat aliquandò, & sic duplicem esse aliam mitiorem, alteram verò ferociorem, ac immitem, quod & cum nonnullorum Medicorum auctoritate consonat, vt posthàc videbimus. At hæc de lentiginibus verificari non possunt, quæ sempèr vnius rationis sunt, nequè vllum impedimẽtum membris vllo in tempore præbere solent; vndè rectè cõcludendum est, Vlpianũ non accepisse impetiginosum pro lentiginoso, neq. enim apud rei Medicæ peritos impetigines cum lentiginibus cõfundi vnquàm compertum est, cum & caussa, & accidentibus, & loco affecto, ac plerisquè alijs rebus inter se differre manifestum sit.

Cùm igitùr Glosæ expositio vera non sit, aliam veriorem afferre nos par est, sed quià, vt dixi, nequè inter ipsos Medicos constat, qualis propriè morbus sit impetigo, idcircò antè varias ipsorum Medicorum opiniones, sed breuibus exponamus; deindè ad præcipuũ intentum assequendum accedemus. Medici om-
7 nes in hoc conueniunt circà Naturam impetiginis, esse siquidem cutis asperitatem cum ingẽti prurigine. Fernel. Pathol. lib. vlt. c. 4. dissentiunt tamen in hoc, quòd, cum plura sint cutis vitia, quibus ea definitio aptari potest, alij alteri vitio magis conuenire nomen impe-

impetiginis volunt; Nã Fracaſt.lib.2.de morb.contag.c.vlt.voluit,
8 Impetiginẽ ſic dictam nõ aliud eſſe, quàm lepram, quod etiã apud Celſum verificari contendit Mercurial. de morb. cutan: lib.2.c.5. ſed Amat.Luſitan. Curat. Med.cent.2. cur.27. Vid. de curat.gener.lib.6. cap.8.& Cæſalp. vbì ſuprà, Impetiginem vulgarẽ apud
9 Celſum ſub papularũ nomine pertractari voluerunt; quam tamen opinionem reſpuit, & confutat Fracaſt. vbì proximè, qui Celſi papulas non alium eſſe morbum aſſeueranter firmat, quam quẽ vul-
10 go volaticam appellamus, & Græci olìm Lichenas dixerunt. Sed papulas non eſſe impetiginem propriè dictam ex ipſo Celſo elici
11 poteſt, qui papulárum ſecundam ſpeciem, ſi non ſaneſcat, in impetiginem conuerti dicebat. ſic & Scribon. Larg.de compoſit. med. c.244. ad papulas. & c.249.ad impetigines medicamenta proponit. & Plin. qui lib.3. de re med. cap.39. de papulis agit, & c.44. de impetigine. & Priſcian lib.1.ad Timot. c.16. de Papulis verba faciens, ſi ex reliquijs, inquit, papularum impetigo faciem, vel cętera membra occupauerit. Ergò omni procùl dubio apud Latinos
12 papulæ, & impetigo idem non ſunt, licèt affines morbi exiſtant. His illi reſpondere poterunt, papulas Celſi eſſe vulgarem impetiginem, & ſic apud alios; impetiginem verò propriè ſic dictam à Celſo, & alijs aliam à vulgari eſſe.

13 Plurimi autem videntur in hoc concordare, quòd impetigines vna, eademque res ſint cum Lichenibus, quæ tamen opinio, vt dixi, Fracaſtorio minùs probatur, qui contendit, impetiginem eſſe lepram, ac profectò, ſi Fernelio credimus, verum quidem eſt, lepram eſſe impetiginis ſpeciem, & fortaſsè concedi poſſet quartam impetiginis ſpeciem apud Celſum lepram eſſe, non tamen indè ſequeretur omnem impetiginem lepram eſſe.

Si autem verum eſt apud Macrum de herb. lib.2.c.7.& lib.4. cap. 19. Impetigines vocari Zernas, vt tàm Cornarius, quàm Atrocianus volunt in illis verbis.

Zernas, & Lepras cura compeſcis eadem, &
Lepras, & Zernas curat.

quod etiam Manard.tenet epiſt.lib.7.epiſt.2. qui Zermas legit, iã videtur, impetiginem vel vnam eandemq. rem cum lepra eſſe, vel morbum valdè contiguum ex Macri intentione, cùm vtrumq. ijſdem remedijs curet; quod maximoperè faueret Fracaſtorio, &

Mer-

Mercur. quibus etiã mirum in modũ faueret ipſe etiã Hipp. quem nihil differẽtiæ ponere inter vtrũq. apparet, quod & Auic. admittere videtur ſept.4.tract.3.c.4. nã vel parùm intereſſe inter vnũ, & aliũ morbũ voluit, vel ſaltẽ ipſam leprã, quã Albaras nigrã vocat, eſſe impetiginis ſpeciẽ; nec longè abeſt à Celſi, & Fern. opinione,
14 qui impetiginis quatuor ſpecies aſſignarũt, quas Fern. nominibus impetiginis, vel lichenis, pruriginis, pſoræ, & lepræ inſigniuit.

15 Deniquè impetiginis, & lepræ morbos affines eſſe, & eorũ nomina confundi conſtat ex eo, quod plures Medicorum proponentes medic. nonnulla ad varios morbos, de his in titulo ſcribunt, ad impetigines, & lepras, & vtrumque ijſdem prorsùs medicamentis curant, vt videre eſt apud Marcell. cap. 19. de Medicam. apud Macr. vbi ſuprà, apud Dioſcoridem millies, & alios.

Nobis ad præſens cognoſcere ſatis ſit, de qua impetigine intellexerit Vlpianus, cum impetiginoſum, qui affecto membro benè vtatur, & non eſſe redhibendum ſtatuit; ac primò quidem de pſo-
16 ra, & lepra non eſſe locutum ſatis, ſuperquè patere poteſt, quià
17 tàm pſora, quàm lepra non ſolùm morbus eſt, ſed etiam morbus magnus; immò ab Aemilio Macro lib...... cap...... vocatur lepræ ſpecies quædam omnium morborum maximus, in his carminibus.

Eſt lepræ ſpecies, Elephantiaſiſquè vocatur,
Quæ cunctis morbis maior ſic eſſe videtur,
Vt maior cunctis Elephas animalibus exſtat.

Nec tantùm ſubiecti, in quo eſt ratione apprimè noxia lepra, eſt, ſed reſpectu etiam cuiuſcumquè cum talibus familiariter viuentis, quià contagioſa eſt, alijſquè facilè communicabilis, vt tradunt Auen. ſui Theiſ. lib. 2. tract. 7. c. 12. Fracaſt. & Mercur. lo-
18 cis ſuprà citatis. adde quòd pſora, & lepra totum corpus, vt plurimum inficiunt, impetigo verò, de qua textus hìc poteſt eſſe in membro particulari.

19 Nequè de Mentagra textus loqui poteſt, quià & ipſa morbus eſt periculoſus, & contagio communicabilis, Plin. lib. 2. cap. 56. Nequè loqui poteſt de volatica (quam Mentagram eſſe contendit Vidius lib. 6. de Curat. gener. cap.8.) quià hæc faciem defœdat, & oculis interdùm mirum in modum officit, & alia multa incommoda affert, de quibus practicantes. reliquum ergò eſt, vt
21 textus loquatur de impetigine ſecundùm communiorẽ loquendi modum,

modum, cuius duæ species assignantur, leuis nempè, vel mitis, & aspera, vel fera; textum non loqui de vtraquè specie certum est, sed tantùm de miti, quæ aliquandò etiam ieiuni saliuâ sanatur, 23 est autèm hæc impetigo leuis exasperatio cutis cum leui pruritu; nàm alia est magna exasperatio cutis cum ingenti pruritu, & hæc membra impedit facillimè ab eorum operatione; immò adeò lepre cognata est, vt in eam facillimè mutetur, vt omnes sentiunt suprà citati Auctores, ac cæteri, qui de his verba faciunt. quòd etiam si talis impetigo vsum membri non impediret, tamen respectu imminētis periculi seruus impetiginosus redhiberi posset. & idem fortassè esset dicendum de pruritu, & scabie, si nomine pruritus, & scabiei hic in l. Vel proterui omnis pruritus, & om- 24 nis scabies comprehenderetur; nàm quidam ex his morbis facilè in psoram, & lepram transeunt; præter quàm quòd contagiosi sunt, tradente experientia, & notante Aristot. 7. problem. 4. Alex. 2. probl. 43. Gal. 1. de diff. febr. cap. 2. class. 3. quæ multò magis procederent in iumentis, ac pecoribus, quibus & contagiosi, & perniciosi hi morbi sunt. Vndè Iuuen. Satyra 2.

—— Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures, sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit, & prorigine porci.

Iam ergò patet textum non de quocunque pruritu, & scabie loqui, sed de leuiori, & quæ facili negotio sanari potest.

S V M M A R I V M.

1 *Nomine Spadonis Eunuchi, & huiusmodi, quid hìc intelligatur.*
2 *Eunuchi, vel nascuntur tales, vel ex accidenti fiunt*
3 *Eunuchi à natura sunt, vel ex vitio testium, vel ex vitio penis.*
4 *Eunuchorum, qui testibus à natura carent diuisio.*
5 *Eunuchi ex penis vitio impropriè tales dicuntur.*
6 *Eunuchorum, qui ex accidenti fiunt, duplex differentia.*
6 *Eunuchi quot modis fiant ab arte.*
8 *Eunuchis aliquandò vnus, interdùm ambo testes exciduntur.*
9 *Secundus eunuchandi modus.*
10 *Tertius modus eunuchandi.*

Homi-

Castrati

45 *Castrati nequè viri sunt, nequè mulieres.*
46 *Castrati sunt tertium genus hominum.*
47 *Prauitas morum non ità locum habet in spadonibus, qui vno teste priuantur, vt in alijs.*
48 *Fœminæ quoquè interdùm castrantur.*
49 *Fœmina excisis testibus mari castrato similis fit.*
50 *Fœminas castrare magìs operosum, quàm mares.*
51 *Sterilis ex corporis vitio non sana dicitur.*
52 *Fœmina, quæ esset castrata non sana dici deberet etiam vnico teste exciso.*

De Spadonibus, & Eunuchis. QVÆST. VII.

Ad l. Pomponius. §. Spadonem. ad l. Aediles aiunt. §. sed enim. & ad l. sin autèm.

INter Iureconsultos contentio quædam obuersatur, circà horum nominum significatum, nempè Spadones, Eunuchi, Castrati, & huiusmodi; quæ contentio aliarum quoquè scientiarum professores aliquandò defatigauit, ità vt non minùs quàm in superiori quæstione de Impetigine dicebamus, confusio quædam exindè orta sit, ex qua adhùc minimè constare videtur, quinam propriè Spadones, qui castrati, quiuè Eunuchi dicendi sint. nos antequàm ad huiuscè rei definitionem accedamus, plures Spadonum, Eunuchorum, & Castratorum differentias afferemus, interìm verò indifferenter his nominibus vtemur; satisquè sit illud præmonuisse, quod per quodcunquè eorum nominum illud significari volumus; 1 hominem scilicèt ex virilium læsione (siuè ea læsio per priuationem, & exectionem contingat, siuè aliter) non generantem, etiam si vnius tantummodò testis, vel particulæ, & instrumenti vitio id contingeret.

2 Eunuchi ergò, & huiusmodi homines, vel nascuntur tales, vel 3 ex accidenti tales euadunt. Inter eos, qui tales nascuntur, alij ex 4 testium vitio tales sunt, alij ex vitio penis. ex prioribus nonnulli sunt, qui testibus vtrisquè omninò carent, vt de Dorotheo Anthiocheno Episcopo narrat Euseb. apud Schench. lib. 4. Obseru.

tit.

tit. de testiculis. alij, qui altero tantùm, vt de Sylla, & Cotta narratur in l. qui cum vno testiculo. ff. de re militari, & talem vidi aliquandò ego, qui suspendio necatus fuerat, cuius cadauer cum secaretur in publico gymnasio vnico teste ex natura donatũ repertum est, sed satis crasso; & quod maiorem in admirationem spectatores traxit, illud fuit, quòd vasa seminaria in dextera parte duplicata habebat; nàm testis, quem habebat, dexter erat, in sinistra verò eadem vasa simplicia, vt in cæteris viris conspiciebantur; secabat verò cadauer hoc Angelus Antoninus Lector publicus Chirurgię in hoc Romano gymnasio. Alij verò ità exiles testes habent, vt nulli vsui ad generationẽ esse possint quales habebat is, de quo apud Schench. lib. 4. Obseru. tit. eod. Alij deniquè, (licet neque hos, neque immediatè præcedentes omninò inter Eunuchos adnumeremus) ità nascuntur, vt sinè testibus quidèm appareant, sed lateant illis in inguinibus, & pubescentibus vel ex se, vel ex artis ministerio in scrotum labuntur, de quibus Paræus lib. 5. suæ Chirurgiæ cap. 16. & Hucher. lib. 1. de steril. Ij verò,
5 qui ex penis vitio Eunuchi vocari possunt, licet impropriè, & abusiuè, sunt illi, quibus penis, meatus nempè, per quem semen eiaculatur immediatè in obuium vterum, obtortus ità est, vt semen rectà eiaculare non possint. Fuchs. Aphor. sect. 6. Aphor. 28. Nancel. in Analog. Microc. ad Macrocom. lib. 7. par. 3. problem. 6. & Cel. Rhodig. lect. antiq. lib. 18. cap. 10.

6 Eunuchi porrò, qui ex accidenti tales euadunt in duplici item differentia sunt, nam quidam ex morbo, quidam ex arte eunu-
7 chantur. Arte Eunuchi pluribus modis fiunt, licet Arist. lib. 3. de hist. anim. cap. 1. & Paul. lib. 6. cap. 68. & ex Iurisperitis Alciat. in l. Spadon. ff. de verb. signif. duos tantùm modos agnoscant. Ac primò excisione, quæ etiàm non vno modo semper fit; nàm ali-
8 quandò vnus tantùm testis præciditur, aliquandò vterque, cuius operationis modum tradit Paulus vbì suprà, & alij Medici, & repetit ex ipso ex Iureconsultis idem Alciat. vbì suprà. quin etiam interdùm non modò testes, sed & Scrotum, & Coles ipse totus præciditur, vt est apud Horat. lib. 1. serm. sat. 2.

------ Quin etiam illud
Accidit, vt quidam testes, caudamquè salacem
Demeteret ferro.

& hic

& hic modus postremus eunuchandi apud Turcas familiaris admodùm est, vbi Eunuchis in regio ministerio ad seruandas regias concubinas vti volunt, ac mirandum est, quomodò ex tàm atroci vulnere non multi pereant; quod indè euenire tradunt Turcicarum rerum scriptores, quià multo opio castrandos in profundissimum somnum impingunt, vt doloris acerbitatem, ac noxam, ex qua certò certiùs penè omnes interirent, deuitare valeant; ad quam rem narrat historiam non ingratam auctor fide dignus apud Schenchium vbi suprà, quam si libet apud ipsum perlegito.

9 Secundus modus eunuchandi fit per contusionem, vel attritionem, de quo Aristot. quoquè, Paul. & Alciat. locis suprà adductis. Paul. autem modum tradit, & ex chirurgis vetustioribus Petr. dell'Argill. lib. 5. cap. 2. tract. 17. hac ratione ex se castrantur apri, auctore eodem Arist. lib. 6. eiusd. cap. 28. hi etenim cùm in teneriore ætate scroti prurigine tentantur ad arbores eam partem fricantes, testes atterunt, & sic vim omnem generandi testiculis adimunt.

10 Tertius modus medicamentis fit, quem ponit Marcell. in lib. 6. de Medicamen. cap. 33. nàm frigida quædam pharmaca, vt Cicutam contusam testibus infantium, impuberumque apponunt, medicamentoque repetito ipsos testes refrigerando virtutem generandi adimunt; quod nescio, an quis expertus sit; verisimile tamen est id contingere, nequè est quid præter rationem; idem etiam efficere docet radicem Nympheæ cõtusam, & ex aceto impuberi per decem continuos dies in cibis traditam, quod eandem habet rationem; etsi veritatem vllam habet, pleraque alia erunt, quæ similem effectum promittere poterũt. Sed antè Marcell. Plin. Nat. hist. lib. 25. cap. 13. de cicuta loquens, Quod certum est, inquit, lac puerperarum mammis imposita extinguit, Veneremquè testibus circà pubertatem illita; quod & ex recentioribus repetit Ruell. lib. 3. de nat. stirp. cap. 113. Tradit prætereà Lang. Epist. lib. 1. Epist. 69. ex D. Hieronymo in Epist. Aegyptiorum sacerdotes modica Cicutæ sorbitione se impunè castrare consueuisse; credendum autem ex intensa cicutæ frigiditate id in his cõtigisse, & indè eos sacerdotes minùs Venereorũ studiosos effectos, & ad ea ignauos, quod veluti castratio quędam proculdubiò est.

Serapio autem lib. de simplic. cap. 334. ex quodam Medico narrat, quemdam ex camphoræ assumptione ad aureos sex in tribus vicibus abscidisse sibi sperma, quod simile, ac idem penè est cum superiori castratione sacerdotum Aegyptiorum.

His omnibus addi potest, quod nonnullis persuasum est, inter quos videndus Cæsalp. de Inuestig. Dæmon. capite quinto, & Codronch. de morb. venen. lib..... cap. 1. nimirùm Lamiarum, Strigumuè præstigijs homines genitalia amittere, seù potiùs, vt credo, videri sibi amittere, ità ut Veneri exercendæ omninò in posterum inhabiles efficiantur, quod etiam Fernelio persuasum est, Pathol. lib. 6. cap. 13.

11

Cęterùm de duobus prioribus eunuchandi modis tantùm mẽtio habetur in sacris litteris tanquàm usu frequentioribus, cùm Deuteronom. cap. 23. uersic. 1. dicitur, Non intrabit eunuchus attritis, uel amputatis testiculis, & absciffo ueretro Ecclesiam Domini.

12 At uerò ex morbo eunuchi, & spadones fiunt, nempè ex refrigeratione genitalium, ut Scythis plurimùm euenisse tradit Hipp. in lib. de Aer. Aqu. & loc. cap. 2. ex qua refrigeratione non solùm ad generationem impotentes fiunt, sed etiam ad Venerem exercendam, extinctó prorsùs ipsarum partium uigore, ac calore. Per accidens quoquè atteruntur testiculi, ut ex forti compressione, ex impetuosa occursatione, & huiusmodi, quin etiam & ex alijs quamplurimis morbis, longis præsertim adeò ipsos testes, genitalesquè partes compati aliquandò contingit, ut dehinc animal infęcundum omninò euadat.

13 Præterea ex eunuchis, seù spadonibus alij sunt, qui non solùm generationi inhabiles existunt, sed ad Venerem etiam ignaui, & impotentes, ut quibus nequè tantùm flatuosi spiritus à Corde subministretur, ut penẽ arrigere possint, aut Veneris stimulos persentiscere; alij autèm & ad Venerem stimulantur, & eam ualidè exercent, licet enim semen non emittant, tamen uoluptatem aliquam coeuntes experiuntur, ut qui seminis uice uiscidum quendam humorem non sinè uoluptate in coitu excernant, Gal. de usu part. libro 14. capite...... class. 1. Paræus libro 23. capite 37. uel aquosam quandam materiam, ut Brasauolæ placet Aphor. sect. 6. Aphor. 28. Hos non esse plenè Eunuchos tradit Cel. Rhodig.

dig. Antiqu. lect. libro decimonono, capite duodecimo, & idcircò facilè eos amoribus irretiri; undè de his Terent. in Eun. Act. 4. Scena 3.

At pol ego amatores audieram esse mulierum eos maximos, Sed nihil potesse.

Quamobrèm meritò hi ab Alex. lib. 1. probl. 9. semispadones vocantur. Hollerius tamen Aphor. sect. 5. Aphor. 63. Eunuchos, licet non generent, semen emittere volunt; sed & spadones etiam generare posse tradit, si illis, vt interdùm euenit, superior testiculi pars relicta fuerit, penes quam fortassè maior vis conficiendi semen prolificum existit.

Atquè hæ omnes sunt Eunuchorum differentiȩ; iàm ergò ad nominum proprietates accedentes, dicamus, quòd tàm spadonis, quàm Eunuchi, ac Castrati nomen, vel in sua propria significa-14 tione sumitur, & stricto modo, vel latiùs. Spado propriè dici videtur debere is, cui arte ambo testiculi, vel alteruter excisi sunt; spado enim à verbo Græco, quod auellere, vel abscindere significat, deriuatur. Alciatus vbi suprà, Calepinus in verbo spado; & ex Medicis Nancel. vbi aliàs; impropriè autem, & abusiuè 15 spadonum appellatio latè patere videtur, vt per l. Spadonem. ff. de verborum significatione; omnes enim quicumquè testiculis vno, vel ambobus carent, aut ex eorumdem vitio ad Venerem impotentes facti sunt, spadones appellantur; atquè hoc modo sumptum spadonis nomen generis potiùs videtur, quàm speciei peculiaris; vndè idcircò in l. si serua. §. si spadoni. ff. de Iur. Dot. & hìc in l. de qua agimus, & l. sequen. Spadonum duæ species constituuntur. Vna eorum, qui ambobus testibus carent, & castrati sunt, alia eorum, qui vno tantùm, & vtriquè spadonis nomine insigniuntur. immò non ij solùm spadones vocandi erunt ad l. mentem, sed & Castrati, & Eunuchi, & Thlibiæ, & Thlasiæ, & si quos alios huiusmodi esse constet. Ioannes Caluinus in lexic. Iurid. verbo Spadonum. Fuchsio tamen ex Medicis non 16 probatur hæc l. Opinio. is enim Aphorismor. sect. sexta, Aphor. 28. Iureconsultos reprehendit, quòd spadonis nomen generale esse dixerint, & malè etiam acceperint, cùm apud ipsum spa-17 dones sint ij, quibus viæ seminis adeò inuersæ, atquè inflexæ

ſunt, vt illud emittere non valeant, quod propter vinculum, quod ad virgam habent, & penem contorquens, illis euenit. fauent huic Fuchſij opinioni Valleſ. in libro de ſacra philoſophia, cap. vigeſimoquarto, & Aphoriſm. ſectione ſexta, Aphoriſm. 28. & Aleman. in libro Hipp. de aer. aqu. & loc. parte quarta, textu 48. qui & eius ſignificationis rationem afferunt; verbum enim Græcum ſpao conuellere ſignificat, atque indè dici certum eſt ſpadones, quod illis virilia conuellantur.

Sed quid ſit de Græcæ vocis ſignificatione, illud controuerti non poteſt, Latinos Auctores etiam claſſicos ſpadonis nomine vſos eſſe ad ſignificandum hominem, cui teſticuli auulſi, & exciſi ſint. pro nunc autem ſatis ſit adduxiſſe carmina illa Iuuenalis Satyra ſexta ab alijs quoquè ſæpè in huiuſmodi propoſito adducta, quæ ſunt.

Conſpicuus longè, cunctiſquè notabilis intrat.
Balnea nec dubiè cuſtodem vitis, & horti
Prouocat à Domino factus Spado.

Ac fortè illud affirmare auſim Fuchſium, cæteroſquè Medicos illi fauentes ex ea vocis Græcæ ſignificatione hallucinatos, & idcircò non immeritò, vt mea fert opinio, reprehenditur ille à Nancell. in Analog. Microc. problem. 6. libro ſeptimo, parte tertia, cùm non animaduerterit differentiam inter ſpadonem, & Hypoſpadiæum, quam nequè animaduertit Io. Calu. in lex. Iurid. in verbo Spadonum ſecutus Scaligeri auctoritatem in exercit. ad Cardan. 277. ſectione quarta, quin ipſe, cum reprehenſione dignus ſit, Accurſium tamen, & Aretinum reprehendit, quòd dixerint, ſpadonem eſſe vnius teſticuli virum. Sed ij, quos Fuchſius, & Caluinus propriè vocandos eſſe ſpadones contendunt, Hypoſpadiæos proprijſſimè dici docet Nance-
19 lius; & eſſe inter vtrumquè maximam differentiam. Primò,
20 quià ſpado ſemen ex ipſo non generat, Hypoſpadiæus maximè, atquè illud fœcundum. Secundò, quià ſpado ſanari non poteſt,
21 Hypoſpadiæus facillimè, abſciſſo enim vinculo, ex quo Penis obtortus remanet, iã poteſt is rectà ſemen eiaculari, & conſequenter generare; addo tertiã differentiã, quòd nocumentũ ſpadonis eſt in

priua-

priuatione testium, Hypospadiæi verò in mala conformatione Penis, & vasorum.

23 Aduertendum tamen, Iureconsultos nō loqui de Hypospadiæis cùm dicunt, spadones impedimento ablato generare posse, sed de his spadonibus, qui ob testium frigiditatem neque ad generandum, neque ad Venerem exercendam sunt idonei; hi enim ex calefactis partibus genitalibus, vel ex se, vel ex artis Medicæ ministerio, & impedimento frigiditatis ablato, generale aliquandò possunt.

24 Porrò Eunuchi nomen ex aliquorum opinione ijs solummodò conuenit, qui vel absquè testiculis nati sunt, vel antè pubertatem castrati, cuius sententiæ est Holl. Aph. sect. 6. Aph. 28. Sed Brasauola ibidem posterioribus, non prioribus conuenire voluit. videtur quoque cum his concordare Lucianus, qui in dialogo, cui titulum fecit Eunuchi; introducit Dioclem dicentem, Eunuchorum conditionem viliorem esse, quam spadonum, quià spadones Venerem aliquandò experti sunt, vndè viri aliquandò fuisse videtur; Eunuchi verò nunquàm tale quid experti, quià vel sic nati, vel antè pubertatem execti, nunquàm in virorum censu adnumerari potuerunt. Mancinell. autem ad Sat. 1. Iuuen. in eo carm.

Cum tener vxorem ducat spado.

25 hanc differentiam inter spadonem, & eunuchum afferebat, vt eunuchus adolescens dicatur, spado verò grandior natu. non explicat autem, an id sibi velit, quod suprà nominati Medici, nimirùm, eunuchum dici exectum antè pubertatem, spadonem pòst. quomodò Alex. lib. 2. problem. 103. adultiores exectos Gallos appellari tradit.

26 Non desunt qui Eunuchos eos omnes dici velint, quibus vel execti, vel compressi, vel attriti testiculi sunt, vt Valles. loco supracitato. Aleman. tamen vbi suprà, Eunuchos proprijssimè appellari eos voluit, quibus virilia executa sunt, vel qui naturaliter sinè testibus sunt progeniti; & hos penitùs non arrigere firmat, & vocari propriè apud Latinos Castratos, cum quo consentiunt Fuchs. & Nancell. locis suprà citatis. Quid autem sibi velit Azo in summ. in lib. 4. C. rubr. de Eunuch. num. 1. cum dicit. Eunuchi autèm dicuntur spadones tantùm, non castrati, ego non intelligo, & videtur ignotum per ignotiùs explicasse

Cœterùm Ant. Aug. lib. 3. de emend. & opin. & inter Medicos Fuchsius loco aliàs citato Eunuchorum appellationem volũt 27 esse generalem, atquè eo nomine omnes eos comprehendi, qui virilium vitio generare non possunt; sed ille suam opinionem ex sacro Matth. text. cap. 19. confirmare nititur; at dùm de nominis proprietate, ac germana significatione contentio est, frustrà adduci videntur in testimonium veritatis externi sermonis voces in nostrum translatæ; versiones enìm ad interpretis interdùm voluntatem fiunt non attendentis ad quamdam exquisitam, ac naturalem vocum significationem; magìs faceret ex mea sententia pro Ant. August. tex. in l. Eunuch. C. de his, qui testam. fac. poss. vbì videtur Iureconsultus sub Eunuchi nomine comprehendisse omnes cuiuscumquè generis, qui vitio genitalium non generant; vt putat Dec. ibì num. 4. ad rem tamen nostram ibì dici posset, quod l. propriè de Eunuchis ad nostram mentem sic dictis mẽtionem habuerit, non de cœteris quibusquè, & ratio ea esse potuit, quià si ijs, qui inter omnes huiusmodi homines minùs ad conficiendum testamentum habiles videntur, vtputà quià nunquàm viri fuerunt, & ingenio muliebri sunt, deficiente illis ex testium priuatione, vel à Natura, vel antè puberbatem masculeo, ac viuido calore, ex quo nequè prudentiam viris conuenientem assequi potuere, datur tamen facultas condendi testamentum, iàm de cœteris, qui aliquandò viri fuerunt, & in quibus etiam calor, & maior prudentia remansit, nullo modo erat ambigendum, quin suo libitu testamentum condere possent. l. ergò ibì de Eunuchis, hoc est, sinè testibus natis, vel antè pubertatem exectis locutam fuisse credendum est, quià de his iure dubitari poterat, an condere possent testamentum, quòd, vt dixi, muliebri ingenio sint, & virili prudentia destituantur.

Iam verò pleriquè ex auctoribus præcitatis in confirmationem opinionis Ant. August. & Fuchsij nominis æthimologiam addu-28 cunt: nam Eunuchum dici volunt quasi dicas lecti custodem, vt illi tradunt, quibus adde Dec. in l. Eunuchis. C. qui testam. fac. poss. Ioan. Caluin. in lex. Iurid. in verb. Eunuchum. & Cuiac. ad l. vi. ff. de liber. & posthum. & ex Medicis Vallesʃ. in libro de sacr. philosoph. capite 24. Septal. in lib. Hipp. de aer. aqu. & loc. comm. 5. text. 43. Hucher. libro primo, de sterilitate,

capite

capite de compress. & contus. test. vndè Claudian. in Eutro p. libro primo.

Hinc honor Eutropio, cumquè omnibus vnica virtus
Esset in Eunuchis thalamos seruare pudicos
Solus adulterijs creuerit.

Ergo attēta nominis æthimologia Eunuchi nomē omnibus aptari poterit, qui vitio genitalium non generant, idcircò enim Dominarum cubiculis custodiendis præficiebantur.

Non desunt tamèn, qui aliam afferunt eius nominis deductionem, vt Alciatus, & alij ex supracitatis, nimirùm Eunuchos di-
29 ci ab eo, quod bonæ mentis sint; ità enim sonat nomen hoc in Græcò sermone; quod tamen toto cœlo ab vniuersali hominum opinione distat, quippè cùm Eunuchi dicantur esse malorum mo-
30 rum, & ob eam caussam ab officijs publicis, & à sacris administrandis eliminētur; quin etiā Auenz. medicus gloriosus sui Theisir. lib. 1. tract. 3. cap. 1. illud testatum reliquit. Nec vnquàm auditum fuit, quòd aliquis Eunuchus fuisset bonorum morum. quā tamen sententiam moderari conatur Mercurial. sæpiùs cit. Aphor. 28. sect. 6. sed Polemon auctor antiquus in lib. Nat. sign. interp. de Eunuchis, eos immitis ingenij, ac dolosi, facinorosos, ac scelestos esse firmat; in honoribus autem constitutos cum temeritate vim inferre dicit.

Sed ad rem nostram rediens ego inter tot sententias, meam
31 etiam proferam, quæ cum nōnullis ex supracitatis aliqua ex parte conuenit; Eunuchum propriè dici crediderim sinè testibus natum; quòd si etiam ad eos id nominis extendi velis, qui antè pubertatem sunt execti, ego nil moror; ratio est, quià tàm spadonis, quàm castrati, & cœterorum huiusmodi nomina habent certam, & indubitatam significationem; relinquitur ergò (nam cœtera nomina conuenire non possunt ijs, qui nati sunt absquè testibus) vt solius Eunuchi nomen ijs aptetur.

32 Iam verò de castratis nonnulli illud iactarunt, quòd eo nomine insigniantur, qui sinè testibus nati sunt, quandam insulsam nominis deductionem in medium afferentes, quod castrati dicantur, quasi castè nati, cuius opinionis fuit Gloss. in præcitata l. spadonum Ant. Butrig. in c. ex parte de corp. vitiat. (quem meritò erroris notat Io. Caluin. in suo lexic. Iurid. in verb. Eunuchorum)

 & Ni-

& Nicaſ. in §. Minor. nat. Inſt. de Adopt. Alciat. tamen prætermiſs. lib. 1. in ver. Caſtrati, talem nominis ſignificationem apud Humanitatis Auctores nequaquàm ſe legiſſe fatetur. habetur tamen verbum caſtrare ſæpiùs apud ll. vt in l. 3. & 4. ff. ad l. Cornel. de ſicar. à quo caſtratus dicitur, caſtrare autem amputare, 33 vel recidere importat; & verbum vſitatum eſt in hoc ipſo ſignificato pro amputatione ſcilicet teſtium, Plaut. in Aſinar. Act. 1. Scena 3.

Quin ſi tu voles domi ſerui qui ſint, caſtrabo viros.

Et in mercat. Act. 2. Scen. 2.

Quaſi hircum metuo, nè vxor me caſtret mea.

& per ſimpliciter amputare Pacuuius apud Calep. in verbo Caſtro. Vt eſſet aliquis, qui linguam eius caſtraret: quamobrèm meliùs fortaſsè dicemus, ſi caſtratos eos omnes appellabimus, qui-34 bus teſtes vnus, aut ambo arte exciſi ſunt, non tantùm eos, quibus cum teſtibus etiam coles eſt amputatus, vt voluit Io. Caluin. in lex. in ver. caſtratus; ac cum noſtra ſententia eſt Ant. Auguſt. loc. cit. & alij ex Iureconſ. apud Brunell. de ſpon. concl. 28. nu. 3. & ex Medicis Mercurial. lib. 3. de morb. mul. cap. 5. generalius 35 facit hoc nomen Cuiacius ad l. 6. ff. de lib. & poſthum. vult enim omnes caſtratos dici, qui arte aliqua virilitate priuantur, vel illud exciſione, vel contuſione, aut colliſione fiat, ſed, vt mihi videtur, vocis proprietate abutitur.

Præter communia autem, & generalia nomina, de quibus ſuprà, mentionem habemus de alijs, de quibus licet tanta dubitatio non interueniat; non conſtat tamen quid proprijſſimè ſignificent, quibuſquè iure adaptanda ſint. ea verò ſunt Thlibiæ, Thlaſiæ, ſeù 36 Thladiæ, & Ectomiæ. de hoc poſtremò apud nullos ambigitur, cum abſquè vllo dubio exectis conueniat. vide Cuiac. vbì ſuprà, & Io. Caluin. ibid. & Nancel. ex noſtris lib. 7. Analog. Problem. 6. in l. autèm ſpadonum iàm citata de Thlibijs, & Thladijs mentio fit, vbì Gloſſ. ingenuè fatetur, neſcire ſe, quidnam ſignificent hæc nomina; licet dehìnc ex proprio marte ineptas quaſdã ſignificationes afferat, fortaſsè quià Iureconſultus ille non ſecùs, ac ego Græcæ linguæ cognitionem non habebat; quod etiam de Io. Brunell. ſuſpicor, qui in ſuprà cit. tract. de ſponſ. & matrim. ibid. vix has voces rectè proferre viſus eſt, cum Thlibias, Thilibias,

bias, & Thlaſias Thalaſias vocet, eas tamen minimè rectè ità pronunciari docet Bud. & Io. Craſt. in annot. in pand. ad cap. ſpadonum de var. & extraord. crim.

37 Præterea in ijs nominibus explicandis Gloſæ opinioni adhæret, ſubdit tamen Thlaſias eſſe, quibus teſtes attriti ſunt. Qui verò Græcæ linguæ periti videntur, vt inter Iureconſultos Alciat. Cu-
38 iac. & Ant. Auguſt. & alij, & intèr Medicos Fuchſ. Valleſ. Alem. & Nancel. locis ſæpè citatis; Thlibias eos eſſe propriè tradunt, quibus teſtes attriti ſunt, quam vocem à verbo Græco Thlibin, quod attero ſignificat, deduci volunt. & videtur l. in l. Ij quoquè, ff. ad l. Cornel. de ſicar. idem ſentire, cùm eadem pœna iubeat mulctari eos, qui Thlibias faciunt, qua eos qui caſtrant; hoc eſt, tàm eos, qui teſtes atterunt, vt Veneri ineptũ hominem reddant,
39 quam qui eos, penitùs abſcindunt. vbì non minùs ineptè Gloſſ. quam in l. ſpadonum, & Azo. in ſumm. ibid. num. 6. Thlibias facere voluerũt eſſe, inſtrumẽta ædificare, quibus homines caſtrantur. quæ quam inſulſa opinio ſit, docent Addentes ad Azonem in verbo Thlibias.

40 Porrò Thladias à Thlibijs diſtinguunt nonnulli prædictorum, quòd Thlibiæ per contuſionem teſtium fiant, Thladiæ per fractionem; egò malim dici vnum, idemquè eſſe; non video enim quæ differentia ſit, aut eſſe poſſit inter contuſionem, & fractionem teſtium, aut colliſionem; niſi frangi intelligamus teſtes à Cremaſtere ſeparari, & auelli, ac contabeſcere ex ſe permittere; quam tamen operationem in hominibus fieri apud neminem legi; in iu-
41 mentis credo executioni demandari. hos tamen inter ſe non differre dicunt Fuchſ. & Nancell. vbì ſuprà. Ioan. Caluin. in lex. in verb. Thlaſiæ. vbì erroris non parui momenti notandus venit, cũ
42 vult, Thlibias etiam ſi propter cõtuſionem teſtium non generẽt, poſſe tamen vitio ſublato generare, quod factu adeò impoſſibile eſt, vt nihil ſuprà, quonàm enim pacto reparari poſſunt teſtes iam contuſi, & eorum ſubſtantia vel contabeſcente, vel euaneſcente? Poſſet fortaſsè quis generare, vt Nancel. tradit, ſi non prorsùs contuſi teſticuli fuerint, & pars relicta in teſticuli modum tempore concreuerit, hoc tamen non eſt vitium tolli. Sed iàm plura, quàm oportuit de his nominibus diſſeruimus; accedamus ergò ad id, quod ad l. hanc attinet, circà quam quærendum eſt, an rectè

ſpado

spado pro sano definiatur. accipio autem spadonem hoc loco pro eo, qui vnum tantùm habet testiculum, proùt accipere videtur Iurecõsultus hìc, semetipsum declarans ibi. Sicuti illum, qui vnum testiculum habet, qui etiam generare potest, vt ibi Gloss. Ratio dubitandi non solùm respicit animi prauitatem, quià vt diximus qui testibus priuantur moribus fiũt deterioribus, timidiores euadunt, inuidi, & tristes; nec solummodò respicit generandi potentiam, seù impotentiam, quià iam de ea re dubium omne dilutum est, quià constat tales generare posse, vt l. & Gloss. hìc, & iterùm l. in l. sed est quæsitum. ff. de lib. & posthum. Lud. Rom. singul. 640. nu. 30. & ex nostris Nancel. in Analog. Microc. ad Macrot. lib. 7. par. 3. probl. 6. sed respicit præcipuè ipsius corporis, & sanitatis deterioritatem, nam castratione plurimam vigoris virilis iacturam faciunt, & in muliebrem naturã degenerant. Arist. 5. de gen. anim. cap. 3. & 7. & probl. sect. 10. probl. 38. & 41. Gal. sæpiùs cit. Aphor. 28. sect. 6. & 1. de sem. c. 15. class. 1. immò prorsùs euirati videntur, ac vt Lucian. in cit. dial. dicebat, nequè viri videntur esse, nequè fœminæ veluti cornices, quæ neque coruis, nequè columbis adnumerantur. Vndè Alex. Cæsar, tradente Cęl. Rhodig. lib. 19. lect. Antiq. c. 12. esse eos tertium genus hominum affirmabat; & ex Iureconsultis M. Mant. sing. 302. num. 2. tales homines esse proculdubiò imperfectos asseruit. ex quibus videretur, quòd iure omnis generis spadones, eunuchi, castrati, & his similes redhiberi possint.

44

45

46

Dicendum tamen prudenter Iureconsultum distinxisse inter eũ spadonem, qui altero tantùm teste careat, & eum, qui vtroq. nàm quæ & de morum prauitate, & de corporis mutatione in muliebrẽ naturã, & de alijs quibusq. vitijs iactantur, non ità locũ habent in eo, qui vno teste caret, vt in eo, qui ambobus; non enìm tale detrimentum ex vnius testiculi priuatione enascitur, vt eius respectu homo redhiberi possit.

47

Verumenìmuerò quià cõtingere potest etiam interdùm fœminas castrari, vt ad præsens in Germania vsuuenire in quibusdam audiui, nã & olim etiàm castrabantur, cũ constet Andromitem Lydorum Regem primùm fœminas castrasse, vt ex Xantho tradit Cæl. Rhod. lib. 20. lect. Antiq. cap. 14. cuius rei etiam inter Iureconsultos meminit Alciatus, & fœminas Camelorum castrari, ex Arist.

48

ex Arist.& Plin.tradit Aemil.de rumin.nat.synt.7. quòd etiam de alijs fœminis euenire potest, idcircò videndum nobis est, vtrum eadem in fœmina castrata, quæ in castrato masculo procedere, 49 debeant; nam fœmina excisis testibus mari castrato similis efficitur, vt docet Gal. 1. de sem. cap.16.

50 Dicẽdum ergò quòd, cùm fœminas castrare longè magis operosum sit, quàm viros ob ipsorum testium positionem, vt Gal. dicebat ibid. cap. 15. ampliandum sit in fœmina, quam constaret vno tantùm teste priuatam, quòd sana dici non possit, vt spado vnico teste exciso, quià hic generare poterit, illa verò nequaquàm; quià necesse est fœminam castratam ob multorum vasorum, ac viarum incisionem sterilem euadere, etiam si vnus tantùm testis 51 auellatur; itaquè cum sterilis ex corporis vitio non sana dicatur, & idcircò redhiberi possit, vt per l.Quæritur. §. Puerpera hic, iu-52 re merito fœmina, quæ castrata esset, etiam vnico testiculo adempto, posset ex ea caussa non sana dici, & consequenter redhiberi.

S V M M A R I V M.

1 *Nobilissimus linguæ vsus est sermo.*
2 *Lingua Peni comparatur ex Leone Hebræo.*
3 *Cui lingua abscissa est; non est sanus.*
4 *Lingua ex parte abscissa sermo non deperditur, sed tantùm deprauatur.*
5 *Lingua radicitùs abscissa, sermo in totum perit.*
6 *Text. de qua linguæ abscissione loquatur.*
7 *Balbus non est morbosus.*
8 *Lingua ex parte abscissa, an morbosus homo sit.*
9 *Lingua abscissa, quæ damna afferat.*
10 *Conciliatio Pauli, & Vlpiani ex Gloss. reijcitur.*
11 *Mutus nonnisi ex ingenti morbo fit.*
12 *Mutitas est omnimoda loquelæ amissio.*
13 *Vera conciliatio Pauli cum Vlpiano.*
14 *Voce pereunte necesse est etiam loquelam perire. non autem è contrà.*

An si-

De Lingua abſciſſa, & Mutitate. QVÆST. VIII.

Ad l. ſi cui Lingua. & l. Mutum.

LInguæ vſum maximum, ac præcipuum eſſe, vel pueris ipſis elinguibus notum eſt; cuius tamen præcipuas vtilitates recenſent Ariſt. 2. de partibus anim. cap. 17. & Auerr. ibi, & Collig. lib. 2. cap. 14. Gal. 1. de mot. muſc. cap. 3. claſſ. 1. & alibì aliàs, & Anatomici omnes. Columb. Anatom libro 5. cap. 13. Andr. Laur. Anatom. lib. 2. cap. 18. ſed optimum, ac nobiliſſi-1 mum omnium linguæ vſum ſermonem eſſe rectè pronunciatum eſt ab Ariſtot. ac cœteris alijs, cum per tale linguæ miniſterium animi conceptus exprimamus; quamobrèm non inconcinnè Leo Hebr. in dial. 2. de Amor. linguam Peni comparabat; Quemadmodùm enim, inquit, agitatus Penis prolem corporalem gignit, ſic etiam lingua ſpiritalem ſobolem, & idcircò à Lucretio libro 6. de rer. nat. prudenter vocata eſt animi interpres in eo carmine.

Atquè animi interpres manabat lingua cruore.

Quod epitetum etiàm à Iureconſultis reportat. Bald. & Tiraquel. quos adducit Gratian. diſcept. forenſ. tom. 3. cap. 531. num. 93. & ad idem ſignificandum dicitur ab ijſdem cordis præco. Aemil. conſ. 131. num. 31.

Maxima igitur cum ratione Iureconſultus de linguæ vitijs conſiderauit; tametſi enim nihil omninò incommodare videantur, cum homo etiam lingua impeditus, aut etiam orbatus, omnia corporalia munia nihilò feciùs obire poſſit, quàm qui expeditè loquitur, & linguæ vſum omnimodum ſortitur, tamen ea plurimi facien-

facienda esse ob iàm commemoratas caussas existimaui.

3 Itaquè proponitur primo loco seruus, cui lingua abscissa sit, deciditurque non esse sanum, nota tamen legem non intelligere fortasè de quacunquè linguæ abscissione; quià lingua interdùm abscinditur, sed in parte, & tunc quidem sermo non deperditur, sed tantùm impeditur; immò notaui ego in viro quodam,
4 cui lingua à pessimo latrone, ac grassatore abscissa fuerat, quòd etiàm si diù in loquendo insigniter hæsitauerit, temporis tamen diuturnitate faciliùs, ac expeditiùs in dies loqui cępit, nunc autem parùm abest; quin integrè loquatur. Interdùm verò lingua radicitùs abscinditur, vt comminatur vetulæ illi famulæ senex Plautinus in Aulul. Act. 1. Scen. 4.

Si herclè ego te non elinguandam dedero, vsq. ab radicibus
Impero, auctorquè sum, vt me quoiuis castrandum loces.

5 tunc autem sermonem omninò perire necesse est, & hominem mutum euadere, licet vocem retineat Hyeron. Fabr. de Laryng. cap.4. Lex ergò de ea linguæ abscissione loqui mihi videtur, ex
6 qua vsus sermonis amittitur, non de ea, in qua solummodò ità deprauatur, vt indè balbus euadat; iàm enim balbus pro non morbo-
7 so pronuntiatur. hoc autem veritatem habebit, si ad solùm sermo-
8 nis vsum legem respexisse dicamus; si enim ad alios, ad quos lingua fabricata est respiciendum sit, non minimum fortasè dubij
9 intercedere poterit, cùm, lingua abscissa, & masticationem, & si quod aliud linguæ munus recensetur, deprauari necesse sit, quibus deprauatis hominem, & animal quodcunquè morbosum euadere non dubitandum.

De muto porrò contrarietas est in textu: nam Paul. in l. Vel proterui mutos non redhibendos esse voluit, contrà verò Vlpianus in l. Mutum, tales morbosos esse ex Sabini sententia firmat, & ea de caussa redhiberi posse satis constat. Glossa hìc cum di-
18 luere vellet hanc Iureconsultorum contrarietatem duplicem attulit responsionem; quarum prima est, Paulum verba facere de muto ex natura, Vlpianum de muto ex morbo; secunda est, Paulum loquutum de tardè loquente, Vlpianum de nullo modo loquente; neutram tamen responsionem, posse omni ex parte difficultati satisfacere, patet clarissimè ex sequentibus. nam quoad primam, cùm emptoris nihil intersit, an manci-

pium

pium ex morbo, vel ex natura mutum sit, sed illud solummodò, quòd sermonis vsu priuetur, frustrà hæc cautio apposita esset à lege: adde, quòd non affertur vlla ratio, cur magis redhibendus sit is, qui natura mutus est, quàm ille, qui ex morbo obmutuit; immò magis iste, quàm ille in redhibitione esset, cum
11 nonnisi ex maximo, ac vehementissimo morbo quis euadat mutus, vndè præter mutitatem suspicio esse potest alterius morbi, qui licet iàm prægressus sit, sua tamen vestigia, ac semina reliquerit. licet Gloss. huic obiectioni facilem habere possit respõsionem, si dicat, mutitatem ex morbo contractam curari posse, ex natura verò curationem non admittere; quæ responsio nihil demit difficultatis, cum præsentem statum respiciamus serui, non futurum. adde, quòd si hoc in mutitate habet locum, non minùs poterit locum habere in cęcitate, in surditate, & huiusmodi, & tunc cęcus, aut surdus à natiuitate redhibendus, à morbo non redhibendus diceretur, quod tamen, vt patet falsum est. Illud certum est in muto maximum, ac præstantissimum membri vsum, nempè linguæ amissum, quod præcipuè respiciunt Iureconsulti in danda redhibitione, vt l. idem Offilius hìc.

Minùs quoque satisfacit secunda responsio Glosæ, quià improprijssimè loqueretur textus, si pro tardè loquente mutum dixisset, non minùs, ac si in debiliter vidente, cęci nomine vsus esset;
12 cùm mutitas sit omnimoda loquelæ amissio, Gal. comm.3. in lib. 3. de morb. vulg. text.74. & facit text. in §. Item surdus. Institut. Quibus non est permiss. fac. testam. licet fauere possit Glossæ Aristotelis auctoritas problem. sect.11. problem.57. vbi linguæ hæsitantiàm dicebat esse quamdam mutitatem; sed tamen Aristot. non absolutè loquitur, vt patet. Adde, quòd superuacaneum fuisset dehinc in eadem l. Mutum de tardè loquente mentionem habuisse, si ibi hoc est, in l. vel proterui, mutus pro tardè loquente erat accipiendus.

Malim ego huic contrarietati sic satisfieri, vt Paulus exceperit
13 mutum à redhibitione, non quià verè morbosus non sit, sed quià præsumi debet non latuisse emptorem, cùm ea res cognitu facillima sit, & idcircò fortasse, & curuos, & giberosos, & surdos non vult redhibendos esse, quià in his locum habet dispositio. l. 1. §. si intelligatur, & l. quæritur. §. si nominatim. obijci

ergò ementi posset illud Horatij epistol. libro 2. epistol. 2.

Prudens emisti vitiosum, dicta tibi est lex.

Vlpianus autem cum pronuntiauit mutos esse redhibendos, ad rei naturam respexit, quià muti maximè morbosi sunt.

Vel dicamus Paulum dixisse, mutum non esse morbosum, si respiciamus ad cętera corporis ministeria, quibus mutitas nullo impedimento est; Vlpianum verò ad illum ipsum loquendi vsum attendisse, & idcircò voluit esse redhibendum.

Sed oritur prætereà ex eiusdem Vlpiani verbis noua dubitatio; nàm cum dixisset, Mutum morbosum esse, Sabinus ait, addidit, morbosum enìm esse, si sinè voce apparet. vndè fortaßè dici poterat, non quemlibet mutum ex legis dispositione morbosum esse, sed eum tantùm, qui voce omninò priuaretur, & sic meliùs fortaßè saluaretur cōtradictio prædictarum ll. si diceremus, Paulum de muto locutum, in quo apparet vox, Vlpianum de eo, qui sinè voce est: non enìm semper pereunte sermone, perit vox, sed
14 benè contrà, quià voce pereunte necesse est etiam loquelam perire. Gal. 4. de loc. aff. capit. 6. class. 4. & idcircò primum vitium simplicitèr obmutescere dicimus, hoc est, non vocem, sed loquelam amittere, secundum autèm voce deficere, quod fit vbì ità obmutuit animal, vt voce etiàm orbatum sit, & ob id nec clamare, nec eiulare, nec gemere, nequè lugere possit, vt notat Gal. in 3. de morb. vulg. loco suprà citato. Tamen mutum quoque, in quo adhùc seruatur vox morbosum esse satis, superque notum est, & ad Vlpiani auctoritatem, ut obiectioni satisfiat, dicendum uidetur, quod illud, si sinè uoce apparet, non de simplici uoce, sed de uoce articulata sit intelligendum, atque hoc pacto, ubì articulatam uocem non habet homo morbosus censendus est, & redhiberi potest, ut de eo, qui Asymos loquitur eadem lex disponit, de quo in quæst. seq. dicemus.

Sed occurrit iterùm perpulchra obiectio non modò pro Iureconsultis, sed etiàm pro Philosophis, eaque talis est, num scilicet quemadmodùm mutus homo pro morboso reputatur, ità etiam,
15 & de iumentis, ceterisquè animalibus censendum sit; ratio autem difficultatis est, quià Aristot. loco suprà allegato problem.
16 sect. 6. hominem solum mutum fieri dixit; cuius sententiam recitat, & sequitur Mercurial. lib. 2. de morb. puer. cap. 6. rationem

17 esse uoluit, quià solus homo sermonis capax est, qui litteras omnes ad omnia uocabula proferenda exprimit, cætera uerò animalia pauculas quasdam, plurimùm verò vnam, aut alteram, de consonantibus loquor, quià vocales omnia videntur rectè exprimere; nequè enim tantum artificium requirit vocalium, quantum consonantium prolatio. itaquè non absquè ratione cætera animalia muta vocantur Iuuen. Sat. 8.

——— Animalia muta
Quis generosa putat, nisi fortia?

Ex his ergò videbatur, mutitatem nõ cadere in ceteris animantibus, velut in homine, & idcircò cessare in illis huius edicti virtutem, quoad hoc. Ego tamen quicquid dixerit Arist. mutitatem in alijs animantibus cadere posse, non rationibus solis, sed experientijs quoquè persuasum habeo; & quod magis admireris, lector, illud est, quòd cùm duplex, vt dixi, mutitas in homine reperiatur, vna, in qua solus sermo perit, non autem vox, quam Anaudiam Græci vocant, altera Aphonia illis dicta, in qua etiam ipsa vox omni ex parte perit, vtramquè considerari posse in animantibus ceteris dico; de posteriori ergò dubium esse non potest; nam quidnam esse impedimento potest, quin minùs aphona, & absquè voce reddantur quæcunquè animalia vocem habent? iam verò & talia ego vidi, & visa ab alijs scio, de priori autèm patet
19 ex hoc, quià clarum est in omnibus animantibus vocem habentibus, præter vocem etiam communem, quamdam peculiarem cuilibet speciei, ac propriam reperiri suo modo articulatam; quam quidem absquè communis vocis deperditione in aliquibus, & ex natura, & ex accidenti amitti posse non dubito; quod veritatem habere duobus sequentibus exemplis palam fiet.

Psittacum habebat nobilis quædam matrona, qui concinnè satis, vt auis illius natura est, multa humano sermone proferebat, & cœterarum auium cãtum, ac sonos imitabatur, hic cùm domesticus admodum esset, & liber quocunque vellet oberraret, aliquandò in vicinas ædes per tecta se conferens, à quodam seruo prehensus, & in carcere detentus est, vndè adeò timore, ac mœrore perculsus ille est, vt nec loqui, nec cantum vllum imitari post hac potuerit, ac solo stridore vocem in eo minimè perijsse monstrabat.

Habet

Habet prætereà Franciſcus Balducius Poëta inſignis domeſticum catulum, cui nomen Baronis indidit, qui nunquàm, ipſo domino, ac familiaribus teſtibus, latrare auditus eſt, quià mutus eſt natus; tamen gemit, eiulat, ac quadam voce ſuo domino, ac domeſticis blanditur; ità vt mutum quidem eſſe illum rectè dicere poſſimus, quià non ità articulat vocem, vt latratum efformare poſſit, quod locutioni in homine reſpondet; at illud ipſum in alijs animantibus euenire poſſe quid vetat? itaquè mutus equus dici poſſet, vbì hinnire non valeret, aſinus vbì oncare, vel rudere, bos vbi mugire, ſus vbi grunnire, ouis vbì balare nequiret, vndè Plaut. in Bacchid. Act. 5. Scen. 2. ſenes illos oues mutas per metaphoram vocat, quòd non loquerentur.

---- Quìn ætate eas iàm
Credo eſſe mutas, nè balant quidem cùm à cœtero pecu
Abſint.

At etiam amiſſo in eorum quolibet hinnitu, oncatu, mugitu, grunnitu, balatu, vox incolumis remanere poteſt, vt in exemplis allatis iàm patet.

Nequè exiſtimandum eſt, fruſtrà voluiſſe Naturam, etiam Bruta aliquo modo voces articulare; quià ad illum finem id operata eſt, vt ſuas paſſiones ad inſtàr hominum inuicem detegere poſſent, & gaudij, & timoris, & doloris, & voluptatis ſenſus exprimere, cum neceſſitas vrgebat, quod etiam Lucret. docuit libro 5. de rer. nat. dicens.

Poſtremò quid in hac mirabile tantoperè eſt re
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret.
Cum pecudes mutæ, cum deniquè ſæcla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces, variaſquè ciere
Cum metus, aut dolor eſt, & cùm iam gaudia gliſcunt?

Et paulò poſt.

Ergò ſi varij ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cum ſint, varias emittere voces, &c.

Vt tamen Ariſtotelis dictum tueamur, nimirùm quòd ſolus homo mutus ſit, & Galeno non contradicamus dicenti, obmuteſcere eſſe loquelæ amiſſionem, quæ non cadit in brutis, ſtatuen-20 dum, quòd cùm mutitas propriè amiſſio ſit articulationis vocis,

quæ proprijssimè solius hominis est, cęterorum verò animantium impropriè, sequitur indè, quòd homo solus proprijssimè loquendo mutus fieri dici possit, cœtera verò animalia non nisi impropriè, & lato modo.

Cùm tamen visum iam sit, posse in cœteris animantibus deperdi illam vocis, quæcunquè ea sit, modulationem, & articulatio-21 nem, quam habent, iure quæri posset, an in his locum habere debeat edictum, vt in hominibus, ità vt voce illa articulata, proùt suæ speciei, ac cuilibet eorum conuenit, amissa, morbosa dici debeant, & ex hoc capite redhiberi possint. ac breuiter decidendum videtur, quòd in ijs animantibus, in quibus nullus vsus vocis existit, edictum locum non habeat, contrà verò in ijs, in quibus aliquis vocis vsus est, vt in canibus, in Psittacis, in Picis, & in aliquibus auiculis, quæ ad cantus dulcedinem asseruantur.

Deniquè pro corollario quodam hic illud addam, mutitatem 22 non solùm non debere accusari in fœmina, ità vt ex hoc capite morbosa dici debeat, & redhiberi, sed maximè laudabilem esse, ac de vltimis finibus terræ precium eius, cęterisquè anteferendam eam mulierem esse; si modò vnquàm fœmina muta reperiri potest; mirùm enim est, si veritatem habet Plauti dictum in Aulul. Act. 1. Scen. 3. in persona cuiusdam fœminæ.

23 *Nam multum loquaces meritò omnes habemur,*
Nec mutam profectò repertam vllam esse
Hodiè dicant mulierem vllo in sæculo.

Ego, vt veritatem fatear, fœminam mutam propinqui mei famulam cognoui, sed quæ (adeò potest insita in rebus natura) innata oris vincula disrumpēs, in dies videatur expeditiùs loqui. sed hæc de mutitate satis.

S V M M A R I V M.

1 *Sermonis grauitas penès multa dici potest.*
2 *Grauiter loquens quis dicatur hic in text. & num. seq.*
4 *Asaphia quid.*
5 *Asaphia duplici ex causa fit.*
6 *Cœlestomi qui sint.*

Asymia

De cœteris loquelæ Vitijs. QVÆSTIO IX.

Ad l. Idem Offilius. §. Quæsitum. l. Mutum, & l. vel proterui.

COeterùm, vt de reliquis loquelæ vitijs, de quibus in hoc titulo mentio habetur, quantùm ad nostram rem pertinet, disseramus, singula per se nomina expendenda veniunt tale quid significantia; ac primò eadem l. Mutum, de qua in superiori quæst. de grauiter loquente sermonem habet, de quo verò vitio

intelligendus sit textus non ità in confesso est; potest enim sermonis grauitas respectu diuersarum rerum considerari, vt respectu celeritatis, ac tarditatis, & respectu ipsius vocis, quæ & crassior, & submissior appareat. Nos grauiter loquentem eum intelligere possumus, qui linguæ grauitate laboret, ex qua sermo retardetur, quam quidem Forest. suar. Obser. lib. 14. Obser. 31. dixit esse viã, seù introitum quẽdam, ac velutì præparationem, & præludiũ mutitatis. Quòd si Iureconsultus de hac linguæ grauitate intelligat, maximè hæsitare poterimus, àn rectè ab ipsò pronuntiatum sit, talem non facere redhibitioni locum, quoniàm etiam si linguæ grauitas quantùm est de præsenti morbus sit nulla consideratione dignus, tamen, quantùm est de futuro maximæ considerationis est, cùm vt dixi, via sit in mutitatem, cuius respectu datur redhibitioni locus.

Ego puto Iureconsultum leuiùs quid innuere voluisse, & fortassè id, quod paulò antè indicaueram, nimirùm voce crassiore, 3 ac tardiore loquentem, quod vitium illud esse crediderim, quod Plateasmum vocari tradit Cęl. Rhodig. loco sæpiùs citato libro 3. cap. 1. à vocis, vt ipse inquit, pinguitudine, cui contrarium vitium eorum est, quos Ischnotetas appellare Quintilianum memorat, ab eiusdem vocis gracilitate, & prolationis tenuitate, quod persuadere videtur id, quòd grauiter loquentem lex connectit 4 cum asaphos loquente, hoc est, obscurè, asaphia enim est obscura locutio, nimirùm quæ voce obscura fit, ac sono vix intelligibili, quomodò somniantes solent, & ij, de quibus vulgò dicimus, *parlan frà denti*. Hoc vitium Gal. comm. 2. in 1. Prorhet. text. 3. 5 duplici ex caussa fieri tradit, ex læsione nempè organorum vocem dearticulantium, vel ex mentis ipsius læsione; textum verò nostrum loqui de priori non dubitandum, hoc est, quandò quis ex naturali quadam, aut etiam accidentali vocalium organorum mala dispositione asaphos, hoc est obscurè loquitur, quod fortè tunc euenit, cum quasi in oris recessu vox auditur; qui locutionis defectus aliàs Cœlostomia dicitur. Cæl. Rhodig. vbì suprà. Hier. Mont. in Anasc. morb. libro sexto, capit. 2. tomo 1. vbì Cœlo-6 stomos esse ait, quibus vox interrupta, & concisa est pectoris, aut pulmonis vitio, nisi velis Cœlostomiam esse potiùs asymiã, de qua lex hìc dicebat; Qui asymos loquitur hìc vtiq. morbosus est.

verum-

Verumenimuerò putauerim ego, aliud esse asymiam à cęlostomia ob rationem. de qua infrà: etenim tàm asaphia, quàm asymia obscuram locutionem denotant, nam Græci vtraquè voce indifferēter vtuntur, vt eius linguæ periti docent, non solùm ad denotandum obscuritatem sermonis, sed obscuritatē quoquegeneris; & de Asaphos patet ex epist. Augusti ad Liuiā, relata à Suet. in Claud. cap. 4. in his verbis. Nàm qui tam asaphos loquatur, quì poterit, cum declamat, tàm saphos dicere? licet hìc asaphos fortasse pro insipienter accipi possit, cum saphos sapienter denotet.

Sed cum, vt dixi, inter asaphos, & asymos nullam inuenerim differentiam, patet tamen Iureconsultum non accepisse vtrumquè pro eodem, immò insigniter inter se ex eius sententia differre, quià loquentem asaphos non esse morbosum, loquentem verò asymos morbosum esse pronuntiauit; miror autem Budæum, aliosquè sicco pede hæc transegisse, cùm in quibusdam interdùm minoris momenti commorentur. de Budæo dubitare possemus non habuisse eorum nominum cognitionem, vt de atypis ipsemet fatetur in annotationibus hic; quod tamen de tàm docto viro, ac Græcæ linguæ perito mirandum est.

8

Nè tamen hæc omninò irresoluta relinquamus, propriam opinionem de ea re manifestam faciam, quæ talis est, asaphiam scilicet eam sermonis obscuritatem esse, quæ vocem, ac sonum, non verò articulationem, & significatum vocis deprauat; contrà verò asymiam potiùs articulationem, immò etiam, & verborum significatum, quàm vocem, & sonum respicere; quæ opinio non multùm recedit à Glossæ marginalis opinione, quæ asymos loquentē exponit præposterè, & sinè vlla vocis significatione loquentem.

9

Rectè ergò, si ità se res habet, asaphos loquens pro non morboso pronunciatur, & idcircò in redhibitione non est, asymos verò loquens pro morboso accipitur, & in redhibitione iure est, quià quemadmodùm ille parùm admodùm sermonis vsum deprauatū habet, sic posterior adeò deteriorem facit, vt nulli maiori vsui esse possit, quam is, qui verè mutus est; vndè elicere potes, mutum absolutè morbosum esse, cùm asymos loquens, morbosus dicatur.

Sequitur, vt de balbis, cæterisquè loquamur, de quibus in l. Idem Offilius. §. Quæsitum, vbì primo loco occurrit Balbus, quē non minùs ac Blæsum, Atypum, ac tardè loquentem sanum esse

ſancitum eſt, attenta huius edicti intentione, quià non valdè ſermonis vſui incommodare videntur, qua de re minùs ob hæc locum
11 redhibitioni eſſe ſtatutum eſt. Sed inter balbos, ac blæſos plerique nullam differentiam faciunt, verùm indiſcriminatim vnum, idemquè vitium, & balbutiem, & blæſitatem eſſe volunt.

Qui tamen in loquendo nominum proprietati magìs attendunt non paruam differentiam intèr vtrumquè vitium agnoſcunt; quip-
12 pè qui balbutiem illud vitium eſſe dicant, quo homo nonnullas litteras, quæ fortiori prolatione indigent, proferre non poteſt; quod vitium ipſis pueris familiare eſt, illudque Græcis Traulosim dici volunt nonnulli, cuius opinionis Mercurial. eſt lib. 2. de morb. pueror. cap. 6. ſed Cardan. Aphor. ſect. 6. Aphor. 31. voluit id
13 vitium eſſe, ex quo quis T r proferre non poteſt, ſicuti Pſellotim illud, ex quo Pſ. pronunciare non valet. Contrà Cęl. Rhodig. vbì ſuprà, & Budæus in annot. Traulosim non balbutiem, ſed blæſitatem, & Traulos non balbos, ſed blæſos eſſe voluerunt. Blæſitas tamen, quæ eidem Mercur. Pſellotis dicitur, vitium eſt, in quo homo inter loquendum litteram aliquam prætermittit, quod Cęlio, & Budæo balbuties propriè dicitur, vndè & balbos Pſellos vocari tradunt. Verumenimuerò vtrumquè tàm balbum, inquam,
14 quàm blæſum in vocis articulatione errare manifeſtum eſt, vt notat Gal. comm. 6. Aphor. 32. & Petr. Foreſt. Obſeru. ſuar. lib. 14. Obſeru. 31. in ſchol. Differentia ergò, de qua iàm dixi, & cuius meminit Ariſt. problem. ſect. 11. problem. 30. ea eſt, quià bal-
15 bus cum proferre vult, exempli gratia, has voces, prandium, fręnum, principium, contrà, pronunciabit plandium, flenum, plincipium, contlà, Blæſus verò pandium, fęnum, pincipium, contà, ità vt balbus litteram quidem proferat, ſed tenuiori ſono, quam litteræ natura patiatur; & idcircò commutat R. quæ fortiori indiget prolatione, in L. quæ tenuiori: Blæſus autem litteram exterit, ac præterit, nulloque modo pronunciat. licet autem tàm exquiſita diſtinctio inter hæc vitia nullius vtilitatis videatur, tamen hæc ipſa ad aliam rem inſeruire poſſunt.

Prætereà occurrit pòſt blæſum, & balbum atypus, quem teſtatur Budæus in annotationibus non potuiſſe ſe inuenire, quis ſit, nequè Caluin. in ſuo lexico circà hanc vocem quicquam noui af-
16 fert præter allata à Budæo. Gloſſa hìc eum eſſe voluit, qui præpo-
ſterè

ſterè loquitur, & videtur quidem Gloſſ. vt mea fert opinio, huius vocis ſignificatum explanaſſe, cum atypus idem videatur, ac ſi diceres ſinè typo, ac regula, & ſinè ordine loquens; & tamen hoc non explicat huius vitij naturam; nàm nequè definitur, vtrum hæc præpoſtera locutio reſpiciat vocabulorum, an conceptuum connexionem, an potiùs aliud quid. Ego neſcio qua ratione ductus putauerim aliquandò, Iureconſultum hìc pro atypo illum accepiſſe, qui in principio loquendi hæret, ac cogitur repetere primam ſyllabam, vt volens proferre hanc vocem Socrates, cogitur pronuntiare Soſocrates, vel illum, qui difficulter ſyllabam ſyllabæ connectit, vt ſi pro hac voce Plato, dicere cogatur Plaato, quę affe-
17 ctio, teſtibus Cęlio, & Mercurial. vbì ſuprà Græcis propriè Iſchnophonia appellatur, Latinis linguæ hæſitantia. Tamen ego hæc pro certo affirmare non auſim, cum nequè vllius auctoritati, nequè rationi inniti me poſſe apertiſſimè videam.

Dequè Iureconſultus de tardè loquente meminit, quod vitium tardiloquentia non omninò inconcinnè nobis dici poſſet; ſed aduerte, Legem non de ea tarditate intelligere, quæ contraria
18 eſt ſermonis celeritati, (qua etiam ſapientes nonnullos laboraſſe conſtat, inter cæteros autem Virgilium teſte Aelio Donato in eius vita) quià in hac nullum reperitur vitium, & conſequenter nullam dubitandi occaſionem præbere debuit; ſed eam tarditatem eſſe difficultatem introitus in loquelam, qui affectus Molalia, ſeu Molilalgia, & Ancylogloſſon Græcis dicitur Mercur. vbì ſuprà. & Foreſt. ibidem Obſeru. 30. antè quos Aetius ſerm. 8. cap. 36. de eodem affectu mentionem habet, qui plurimum ex ligamenti, ſeù freni linguæ ſubſtrati breuitate enaſcitur, quod vulgò vocant, *il filello*, ex cuius obtruncatione facillimè aliquandò talia patientes curantur. Cardan. tamen loco ſæpiùs citato, diſtin-
19 guit inter Malilagiam, & Ancylogloſſon, primam eſſe vult hæſitantiam in verbis, poſteriorem cum lingua hæret radici, nec facilè moueri poteſt, ſed Holl. lib. 1. de morb. int. cap. 13. vnam, eandemquè paſſionem eſſe Angygloſſum, & Molilagiam voluit, ſic enim ille hæc nomina pronunciat. Si qui tamen Iureconſultus de his nominibus plura ſcire deſiderat, requirat Bud. in annot. in pand. d. l. Idem Offilius. §. Quæſitum eſt hìc.

Sunt alia inſuper vitia ad loquelam pertinentia, de quibus for-

talsè superuacaneum visum legumperito est agere, quæ & ipse data opera omittam, cum nullius, aut leuioris momenti censeantur, & inter iàm commemorata adnumerari possint, vt nonnulla sunt, quæ à cuiusdam peculiaris litteræ nomine denominationẽ assumunt ex eo, quod eo vitio detenti litteram illam peculiariter repetere coguntur, vt est Lambdacismus à repetitione litteræ L. &
20 Ioracismus à repetitione litteræ I. & alia huiusmodi, de quibus Cælius loco sæpiùs citato; & alia, quæ ex mala, & inconcinna alicuius particularis litteræ prolatione denominantur, quæ omnia, vt dixi, parùm locutioni incommodant adeò, vt nullius considerationis rectè censeantur.

De linguæ tantummodò impotentia, seù incontinentia à Galeno appellata Aphor. sect. 7. Aphor. 40. loquamur, quæ est ipsius
21 linguæ infirmitas talis, vt dearticulationem vocis impediat, licet Cardan. in eius Aphor. comm. & Forest. lib. 10. Obseru. 2. velint linguæ incontinentiam esse impotentiam quandam tacendi, ac quandam dicacitatem; sed eam opinionem reprobat Mercur. lib. 1. suæ pract. cap. 10. eam tamen, de qua suprà duplicem esse tra-
22 dit Salius in primum Hipp. de morb. text. 13. vnam quidem, in qua ipsa lingua ob propriam infirmitatem integrè dearticulare vocem non potest, alteram, in qua in totum lingua resoluitur, & omninò immobilis, & ad loquendum inepta euadit. Ego vnã esse morbi speciem existimo, differre tamen secundùm magis, & minùs; & idcircò neque Gal. vbi suprà, & comm. 3. in 3. de morb. vulg. text. 74. nec Cels. lib. 4. suæ med. cap. 2. nequè alius quisquam, quem sciam duplicem eam fecit. Sed quod ad Legumperitorum rem attinet illud est, quod lingua impotentes morbosi
23 absquè dubio dicendi sunt; neque id in homine solùm habebit locum, sed etiam in cæteris animantibus; neque enim ex solo capite deperditionis loquelæ morbosum animal est linguam habẽs resolutam, sed ex maioris multò morbi caussa; quamobrèm iure redhiberi tale animal, aut mancipium poterit; de hoc tamen vitio non meminit Lex, vel quià nihil circà id dubitandum occurrebat, vel quià hoc vitio laborantes sub muti nomine comprehendi voluit.

Deniquè cùm ad loquelæ, & vocum modulationem non modò lingua, quæ præcipuum tamen, ac maximum eius muneris instru-

24 ſtrumentum eſt, ſed & dentes, & labia, & narium foramina, & palatum, & gurgulio, & linguæ frænum ſymmetrum, & proportionatum concurrant, teſte Gal.4. de loc. aff. cap. 6. & cum plurifariam loquela deprauari poſſit ex horum inſtrumentorum læſione, idcircò de omnibus vniuerſalitèr vitijs dicendum eſt, quòd ſermonis læſio ex organi vitio facta, ex cuius vſu ſola ipſius ſermonis concinnatio habetur, non verò ſimplex vſus, pro tali exiſtimanda non ſit, vt faciat redhibitioni locum, contrà verò vbi inſtrumentum vitiatur ſimpliciter ad ſermonis vſum requiſitum.

Vitia porrò, quæ ad vocem, ac ſonum tantummodò ſpectant, vt eſt vocis aſperitas, obſcuritas, craſſities, exilitas, clangoſitas, vox tremula, abrupta, interrupta, luctuoſa, tenebroſa, & huiuſmo-
25 di, niſi maiorem cauſſam morbi habeant, non debent facere redhibitioni locum; admonet enim Halyabb. Theor. lib. 1. capit. 23. in quo agit de ſeruis emendis, quòd ſeruus raucè loquens, tanquàm elephantiæ obnoxius reſpuatur. Sed de his omnibus vocum generibus, ac vitijs diligentem tractatum habet Ioannes Baptiſta Codronchius in libro proprio ad hanc rem dicato, nempè de vitijs vocis.

Cœterùm argumenti affinitate ducti, hìc de Vua præciſa mentionem habeamus, de qua Iureconſult. hìc in l. quæritur. §. Idem ait. circà quam rem ſeriò animaduertendum eſt, Iureconſultum
26 ſanciuiſſe, vuam in gutture præciſam magìs tollere, quàm facere morbum, quod niſi ſano modo intelligatur, proculdubiò erroris anſam præbere poterit; quippè cum manifeſtum ſit apud Medicos, & tradunt omnes Practici Mont. in Anaſc. morb. lib.6. cap. 18. tom.1. Codr. de vitijs voc. lib.1.cap.5. vuam exectam vocem
16 obtundere, pectus, pulmones, & cor, & omnes ſpirituales partes infrigidare, ac infirmiores reddere, vndè mille morborum genera in dies, nè dicam in horas, aut momenta pullulare neceſſe eſt; immò quibus vua execta eſt, facili negotio tabidi euadunt, cuius rei cauſſam aſſignat Alex. problem. lib.2. probl. 3. ex quibus nõ ſolùm non tollere morbum vuam exectam, ſed morbos plurimos progignere, immò hominem in manifeſtum mortis diſcrimen conijcere manifeſtum eſt. Sed quemnam morbum tollere Iurecõ-
28 ſultus vuam exectam dixit? ipſam vuam, nàm & vua vocatur ipſius vuæ tumefactio, & inflammatio Medici omnes in cap. prop. & Bu-

& Budæus in annot. ex Celso. tamen ablato vno morbo, mille alij suscitantur, vt videmus ex vuæ præcisione; neque Iureconsultum idcircò perperam locutum de ea re fuisse dicendum; cum enim ex destillatione interdùm ad ipsam vuam (quæ & Gurgulio, & Gargareon, & Vvula, & Columella nuncupatur) vel alia ex caussa necesse sit ipsam præcidere, aliquandò præciditur vniuersa, vel per errorem, vel data opera ad maius quiddam, & imminens malum fugiendum, interdùm aliqua eius portio; idcircò ergò Iu-
29 reconsultus in posteriori casu suam assertionem locum habere vult, non in priori; neque enim in posteriori insignis noxa consequitur; portio enim vuæ sana, quæ remanet, etiam si non vndequaquè, ea tamen omnia quasi præstare potest, quæ cum integra erat præstabat. itaquè & vocem quoquè modulari, & irruentem aerem ad spiritales partes infringere; & alias penè omnes vtilitates præstare poterit, quas integram ipsam præstare volunt Anato-
30 mici. Quod autem dicebat Alex. tabidos euadere omnes, quibus Vua execta sit, de omnimoda eius exectione intelligebat, vndè additur aduerbium illud penitùs; hoc igitur, & non alio modo Iureconsulti mens interpretanda.

SVMMARIVM.

1 *Myops, idest, lusciosus*
2 *Myopia, luscities, vel luscitiosa affectio quid.*
3 *Myopes apud Latinos lusci vocantur secundùm Mercurialem, refellitur ibì.*
4 *Luscitiosus quis dicatur.*
5 *Eluscare à lusco.*
6 *Gloss. Marginalis notatur.*
7 *Myops, & lippus eod. affectu laborant. refellitur ibì.*
8 *Lippitudo quid.*
9 *Myopiasis passio est ab ortu contracta.*
10 *Myopes cur à Natura solummodò fiant.*
11 *Nyctalops ab humorum crassitie fit.*
12 *Nyctalops quid. & num. seq. & num. 17.*
14 *Cæsij oculi interdiù acutè cernere non possunt, sed noctu maximè.*

Nocti-

De Vitijs Sensus Visus. QVÆSTIO X.

Ad l. Idem Offilius. §. Item de Hydropico. l. Qui clauum. §. si quis natura, & §. si, cui os oleat.

LEgumperiti hìc proponunt aliqua visionis impedimēta, quæ dubium afferre poterant, an ex eorum culpa mācipium, seù iumentum morbosum fieri dicatur, ità vt redhiberi ex huius edicti dispositione possit; & præter ea, quæ à Iureconsultis hìc in medium afferuntur, alia permulta quidem sunt, quæ idem dubium excitare possent, de quibus breuiter nobis disserēdum, antè tamen de illis, quorū mentionem in textu habemus verba facienda. occurrit au-
1 tem primo loco Myops, quem Gloss. Marginalis rectè interpretata est luscīosum; ità enim ex Medicis testantur Paul. lib. 3. cap. 22. Aet. serm. 7. cap. 45. & alij, & antè hos omnes Gell. Noct. Acti-
2 car. lib. 4. c. 2. est verò Myopia, seù luscities, vel luscitiosa affectio ea, in qua quis parua quidem propè videt, magna verò procul

non

non vident, & in qua sic affecti scripta admota oculis legunt, vt ex Aristot. probl. sect. 31. probl. 8. & 15. & 26. Alex. ibid. libro 1. probl. 74. Paul. & Aet. vbi suprà liquet. Sed Mercurial. in prælectionibus de ocul. affect. capit. 1. Myopes, seù Lusciosos fieri tradit cum res propiùs, vt videantur, oculis admouentur, & cum ad eumdem finem ab oculis longiùs remouentur. hoc tamen posteriore affectu constat magis laborare senes, priorem autem ferè semper connaturalem esse, illumq. propriè luscitionem dici apud omnes reperij. ex quibus patet, ipsum Mercurialē malè fortè pro-
3 nuntiasse, Myopes apud Latinos vocari Luscos; videtur enim cōfundere luscum cum lusciosο, & tamen diuersum quid sunt; lu-
4 sciosus enim, vt ex ijs, quæ diximus manifestum fit, est qui debiliter videt, & patet ex Plauti loco in Mil. glor. Act. 2. Scen. 3. qui sic habet.

Sc. Mirum est lolio victitare te tàm vili tritico.
Pa. Quid iàm? Sc. Quià lusciosus. Pa. Verbero ædepol tu quidem
Cœcus non lusciosus.

ex eo enim quod ijs, qui lolium comedunt, visio debilis efficitur, idcircò hoc modo loquitur seruus ille: at luscus est is, qui altero captus est oculo, vt ex eodem Plauto in Trinum. Act. 2. Scen. 4. patet in illis carminibus.

— L. Oculum tibi effodiam, si verbum addideris.
S. Herclè quid dicam tamen, nàm si sic non potero, luscus dixero

& ex Iuuen. Sat. 10.

------ Ambos
Perdidit ille oculos, & Luscis inuidet.

eo vitio laborauit Philippus Macedo Alexandri Magni pater, de quo Q. Curtius lib. 2. & Annibal, de quo idem Iuuenal. ibidem.

Cum Getula ducem portaret bellua luscum.

& Petronius Auli Vitellij ex Petronia filius teste Suet. in Vitellio cap. 6. Et Antig. de quo Plutarch. in lib. de lib. educ. & Macr. Saturn. lib. 7. cap. 3. & alij, de quibus Alciat. in l. Inter stuprum. §. verum est. ff. de verborum signific. ex quibus constat multùm differre luscum à lusciosο, quod confirmatur etiàm, quià à luscitie, & lusciosο non formatur verbum, à lusco verò maximè; dicimus

5 mus enim eluscare; quo verbo vtuntur Legumperiti in l. sed & si quicunque. §. si Magister. ff. ad l. Aquiliam. quod oculum eruere, seù effodere, vel excutere, vel excludere, & luscum facere denotat. Terent. in Phorm. Act. 5. Scen. 8.

Vel oculum exclude, est vbì vlciscar locus.

Facetè Plaut. in Menechem. Act. 5. Sc. 7. ad id verbum significandū.

-- Face ei vt oculi locus in capite appareat.

Ex quibus videri potest, non minùs quàm errauerit Mercurialis, errasse etiā Gloss. Margin. hìc, cùm luscitionem, & eluscationē 6 vnum, idemquè vitium esse putauerit, cùm diuersum quid sint, & ex lusco eluscatio formetur, ex luscitie lusciosus, vel luscitiosus. Sen. lib. 3. de Benef. cap. 1. Luscitiosi, inquit, oculi sunt, qui lucem reformidant, quæ opinio, vide quam veritatē habeat ex superioribus. Adnotare insupèr libet hic Alciati errorē Parerg. lib. 6. 7 c. 12. qui lippum, & myopem eodem affectu laborare credidit, cùm 8 tamen admodùm diuerso laborent, etiam in communi modo loquendi; lippitudo namquè est inflammatio tunicæ oculorū adnatæ. Gal. 2. ad Glauc. vel est pruritus oculorum cū rubedine, Card. comm. 6. Apho. 18. licet & oculorum illacrymationi à nonnullis aptetur testante Mercur. lib. 1. cap. 38. ex lippitudine verò lippus dicitur; quid sit autèm myops iam patet. verùm quidē est abusiuè lippum accipi pro debiliter vidente, sed raró, & impropriè.

Idem quoq. Mercurial. ibid. quosdam redarguebat, qui eam differentiam ponebant inter Myopes, & Nyctalopes, vt Myopes essēt lusciosi natura, Nyctalopes lusciosi ex morbo, cuius rei falsitatē ipse ex hoc probare præcipuè studet, quod apud ll. deliberatū sit, seruos ex natura myopes redimi non deberi, sed eos tantū, qui myopes ex morbo facti sunt. Mihi nunquā tale quid apud ll. animaduertere licuit; illud tantūmodò notum habeo, & Paul. & Aet. & auctorem Finit. Med. Gal. adscript. in libb. Isagog. affirmasse 9 Myopiasim esse dispositionem à natiuitate, vel ab ortu contractā, & idcircò nullum huic passioni præscribunt remedium, quià pro insanabili eam ducunt, cùm connaturalis sit. ac profectò raró admodùm, & fortasse nunquàm myopem propriè sic dictū ex morbo factū, sed semper ex naturæ vitio talē existere comperies. quàobrem non omninò improbanda eorum sententia est, quos improbat Mercurialis; ratio verò cur myopes à natura solummòdo

sint

ſint, & non à morbo ea eſſe poteſt, quià Myopes, vt Alex. placet problem. ſuprà citato 74. & Alb. Magn. de Animal. libro primo, capite 7. fiunt ex ſpiritu viſiuo nimis tenui, puro, ac ſincero, qui longè ductus à lumine externo facilè diſſipatur; itaquè cùm viſibilia longiùs abſunt videre ea oculus non poteſt, ſed benè cum propiùs accedunt; & ea de re videbis Myopes etiàm caracteres minutiſſimos & legere, & conſcribere, vt Ariſtot. notat locis ſuprà alleg. & ipſa experientia confirmat; non videtur ergò, quòd ea ſpirituum tenuitas, ac ſinceritas à morbo prouenire queat, ſed ab ipſa tantùm naturali diſpoſitione. Contrà verò in Nyctalope
11 euenit, quæ à craſſitie humorum, & obſcuritate ſpirituum magis fit. & ad Ariſt. auctoritatem à Mercuriali adductam, quòd Myopia ex morbo fiat, dicendum videtur, quòd, vt ſuprà diximus, & declarant Practici Auen. ſui Theiſ. libr. 1. tract. 8. cap. 30. Alſahar. tr. 4. ſect. 4. cap. 11. hæc paſſio duplici modo fit, vno quandò oculus de longè non videt, ſed propè, altero quandò contrario modo, ea, quæ longè ſunt vident, quæ propè verò nequaquàm, vel ſatis diminutè. primam ergò paſſionem, quæ à claritate, & nimia tenuitate ſpirituum fit, vt dixi, quaſi ſemper naturalem eſſe paſſionem, poſteriorem, qua ſenes maximè afficiuntur, & à craſſitie, & obſcuritate ſpirituum prouenit morboſam, & accidentariam eſſe conſtat; atquè hæc ſi deſideras cognoſcere, qua ratione eueniant, vide Plutarch. in Sympoſ. lib. 1. q. 8. ex quo repetit pro Iureconſultis Polyd. Ripa in tract. de noct. temp. cap. 57. nu. 33. Ariſtotelem itaquè de poſteriori intellexiſſe dicamus, auctores autem, qui eam differentiam inter Myopiam, & Nyctalopiam poſuerunt de priori intellexiſſe, non de poſteriori.

Sed iàm de Nyctalope loquamur, quã ipſe Iureconſultus apertiſſimis verbis declarauit, quidnàm ſit, dicens, eſſe eam affectio-
12 nem, vbì quis nequè matutino, nequè veſpertino tempore videt. ſed notandum Medicorum nonnullos, vt refert Mercur. vbì ſuprà voluiſſe, Nyctalopem eſſe, vbi quis interdiù non videt, noctu ma-
13 ximè, ad hoc autèm nihil additum eſt, pro eius dubij ſolutione ab ipſo Mercuriali; cùm tamen conſtet eius opinionis non ſolùm fuiſſe auctorem definitionum Medic. Gal. adſcript. in Iſagog. dicentem, Nyctalops, vbì interdiù non cernant, noctu conſpiciant, & alios, quos adducit Hermol. Barb. in Gloſſ. ad Plin. in verb. lu-
ſcioſi

ſcioſi, & ex Iureconſultis Alciat. in præcit. l. Inter ſtuprum. §. verum eſt. ſed etiam ipſum Hipp. 2. præd. in fin. ſic aſſerentẽ, Quos Nyctalopas nuncupamus, qui noctu cernunt, &c. tamen nonnulli ſententiam hanc improbantes, ad hanc Hipp. auctoritatem reſpondentes, dicunt, deeſſe hìc particulam negatiuam, legiquè debere, qui noctu non cernunt; ſed fortaſsè nequè Hipp. textui deeſt negatio, neque ij, qui eam opinionem ſecuti ſunt, temerè id præſtiterunt; quippè cũ multi doctiſſimi viri, inter quos eſt Auic. 3. 3. tract. 4. cap. 7. Alb. Magn. 1. de Anim. cap. 7. Valeſc. lib. 2. Philon. capit. 31. Sauonarol. tract. 6. cap. 3. rubr. 32. in pract. mag. qui hunc affectum Aliar. vel Algiebar, vocat, vel Aegilopam, & ipſe Mercurial. vbì ſuprà de hac affectione meminerint, de qua tamen cæteri non loquuntur. eſſe verò hanc affectionem quarundam auium propriam, quas nocturnas vocamus, patet ex ſcriptoribus naturalibus. Ariſt. 9. de hiſt. anim. c. 34. Alb. Magn. vbì ſuprà, Geſner. tom. 3. cap. de Bubon. Aldrouand. Ornithol. lib. 8. c. 1. vbì & eius rei rationem habes, & de alijs apud Nancel. ex Plin. in præfat. analog. cap 7. & inter Iureconſultos idẽ Polid. Ripa vbì ſupra cap. 15. per tot. de quibus etiam Franciſc. Petr. in liricis ſuis, par. 1. carm. 17. ità cecinit.

Sono animali al mondo di sì altera
Viſta, ch'incontro al Sol pur ſi difende,
Altri però, ch il gran lume gli offende,
Non eſcon fuor, ſe non verſo la ſera

Quin etiam Ariſt. 5. de gener. Anim. cap. 1. dicebat, cæſios oculos interdiù acutè cernere non poſſe, ſed noctu maximè ob rationem, de qua ibì. Ad hæc addo dubium, quod mouet ſuprà citatus Ripa ibidem c. 9. nu. 3. ſcilicet Nyctalopes, hoc eſt Felinos oculos habentes, quòd noctu cernant, an ſatis vidiſſe dicendi id, de quo agitur, & Iudicis arbitrio remittit decidendum.

14 Talem ergò affectionem dari, & à morbo, & à Natura prouenire poſſe iam ſatis patet; & cùm hæc multò maioris conſiderationis ſit, vt quæ auferat viſum interdiù, quandò maximè neceſſarius eſt; miror, quòd Auctores omnes, hac relicta, de ea, quæ leuioris momenti eſt ſolummodò mentionem habuerint; in maiorem quoquè admirationem me traheret id, quod hæc paſſio nullum ſortita eſſet nomen, niſi mihi perſuaderem ex ſupracitatis auctoritatibus,

& ra-

& rationibus non aliud habere nomen, quam Nyctalopis, seù Noctilupæ, immò magis aptari huic passioni, quam contrariæ, licet Manard. epist. lib. 8. epist. 3. contrarium velit, sed quiuis videt
15 Noctilupæ nomen à natura deductum, cui hæc passio magis conuenit, quam quæ ei est opposita.

16 Duas ergò Nyctalopis species esse dicamus, vt ex Medicis Valles. lib. 4. Epidem. text. 118. & inter Iureconsultos Alciat. in cit. l. inter stuprum. §. eodem. de hac iàm diximus, de alia omnes volunt, & ex hoc legali textu colligitur, quod sit passio, in qua ho-
17 mo, nequè matutino, nequè vespertino tempore videt. Gal. 2. Meth. cap. 2. class. 7. & in lib. de ocul. part. 6. cap. 10. Alex. Trall. lib. 2. cap. 6. Aet. Paul. Auic. & Alb. M. vbì sup. Ras. 2. Contin. Alsahar. in pract. tract. 5. cap. 12. Manard. Epist. lib. 7. Epist. 3. Rondolet. in meth. lib. 1. cap. 59. Marcell. Donat. histor. mirab. lib...... cap..... Valles. in Epid. lib. 6. sect. 7. text. 1. Cęl. Rhodig. lect. Ant. lib. 12. cap. 5. & omnes alij, antè quos etiam ipse Hipp. idem testatus est 4. Epidem. in fin. vbì eos, qui nocturna cęcitudine laborabant, Nyctalopes dici tradit.

18 Cùm ergò detur passio, in qua homo interdiù non cernit, noctu maximè, de ea quæret hic aliquis, an faciat redhibitioni locum, ac respondendum multò magis ex hac, quàm ex Nyctalope communiter accepta, locũ redhibitioni dari debere, vt quæ maius impedimentum pariat, quàm illa, & fortalsè quià nullum circà id dubium intercedere poterat, idcircò de ea Iureconsultus mentionem non habuit. ac de ea passione hæc sufficiant, si modò illud admoneamus eam à Celso lib. 6. suæ Med. cap. 6. vocari, oculorum imbeccillitatem, nimìs communi vocabulo, & improprio, à Plinio verò libro 23. cap. 7. & lib. 28. cap. 11. nominari luscitiem, & ea affectos lusciosos, cuius opinionem videtur secutus Amat. Lusit. Curat. med. cent. 5. cur. 77. qui eam Nuscitiosam vocat affectionem. sed nomen hoc esse proprium myopiasis, non Nyctalopis iam demonstratum est.

19 Textus prætereà in l. qui clauum hìc de oculorum prominentia verba faciens, sanos esse dixit eos, quibus oculi prominent; cùm
20 tamen oculorũ prominentia duplex existat, videndum, de qua intelligat Iureconsultus. est enim quædam oculorum prominentia Græcis Ecpiesmos dicta, Latinis verò modò oculi expressio, modò ocu-

dò oculi exitus, modò procidentia (licet oculi procidentiam Paul. lib. 3. cap. 22. quam Proptosim dici Græcis tradit, diuersum quid faciat ab Ecpiesmo) quæ, & à morbosis caussis fit, & maximè morbosa est, de hac Paul. vbi proximè, Aet. serm. 7. cap. 35. Auic. 3. 3. tract. 6. cap. 30. Allahar. in tract. 4. sect. 4. cap. 3. & ex recentioribus Forest. Obser. lib. 11. Obs. 40. In hac passione, vel ex dolore, vel ex aliquo conatu, vt in partu laborioso, vel alijs ex caussis, quas prædicti Auctores enumerant, oculi ad extrà prosilire, & extrà frontem proruere, & in terram cadere videntur. In lippitudine quoquè oculi prominent, ac tument, vt notum est, vndè Plaut. in Mil. Glo. Act. 4. scen. 3.

Cubare in naui lippam, atquè oculis turgidis.
Nauclerus dixit, qui illas aduexit mihi.

Hæ igitur, & his similes oculorum prominentiæ accidentariæ sunt, & à morbo, vel morbosa caussa fiunt, sed est quædam prominentia non à morbo, sed à Natura caussata, vt lippis ipsis notum est, Iureconsultū ergò non de priori, sed de hac posteriori intellexisse certum est; quia licet tradiderint doctissimi viri (quod etiam quotidiana experientia edocet) oculos prominentes minùs videre, 21 quàm intùs conditos Arist. 1. de hist. Anim. cap. 10. & 5. de Gener. eor. cap. 1. Galen. in lib. Quod Anim. mor. cap. 7. qui & 1. Arist. locum affert. Alb. Magn. 19. de Animal. Vgo Senen. in Gal. Tegni libro secundo, part. 60. Gord. in l. part. 3. rubr. 3. cap. 6. Montalt. Optic. lib. 2. cap. 8. & Cœl. Rhodig. lect. Ant. lib. 3. cap. 28. tamen quià hoc impedimentum non magnum est, 22 idcircò ij, qui Natura prominentes oculos habent, redhiberi non debent, præterquamquòd, si aliquod hìc peccatum adesset, ementi iàm illud satis, superquè notum esse potest.

Porrò cùm Vlpianus hìc etiàm de strabone meminerit, eum pro sano pronuncians, eius nominis occasione dicendum occurrit, vtrū omnis strabismus, vel strabositas ità innocua sit, vt rectè quiuis strabo pro sano pronunciari possit: sciendū enim, quòd tametsi 23 strabones in communi loquendi modo ij solummodò dicantur, quibus ex humoris christallini peruersione oculus ad dextram, vel ad sinistram partem cum tortuositate, & inuenustate quadam declinat (aliàs enìm si leuiter id fiat, & cùm venustate, tùnc tales Peti dicuntur, qualem fuisse Venerem fabulantur, teste Cœl.

24 Rhod. lib. 14. cap. 19. tamen strabismus fit etiàm ex eiusdem humoris eleuatione, vel depressione à suo naturali loco, vt tradit Gal. 1. de sympt. caus. cap. 2. class. 3. &, quod multò magis attendendum duco illud est, quòd in strabismo, qui fit ex eius humoris declinatione ad dextram, vel ad sinistram parùm, vel nihil incommodi percipi solet, in alijs verò res, quæ oculis obijciuntur geminæ videntur, vt idem Gal. ibid. tradit, & Auic. 3. 3. tr. 2. cap. 28. cuius symptomatis caussam vide apud Arist. probl. sect. 31. problem. 11. relat. per Mercurial. vbi sæpè, & apud Alexand. lib. 1. problem. 125. Montalt. Opt. lib. 3. art. 4. Timpler. in Opt. sist. lib. 2. cap. 1. problem. 7. Fit præter caussas ab ijs enarratas etiam ex ebrietate, vndè Nicand. in Alexiph.

---Apparet geminum quodcunquè videtur,
Sicut nocte solent, qui vina bibere meraca.

Et Iuuenal. sat. 6.

---Cum iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exurgit mensa lucernis.

Immò etiàm data opera interdū, & oculis manu supposita, neruoquè visorio eleuato, vel depresso ea rerum geminatio apparet, quod, & Lucret. notauit lib. 4. dicens.

At si fortè oculo manus vni subdita subter
Pressit eum, quodam sensu fit vti videantur
Omnia, quæ tuimur fieri tum bina tuendo
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaquè per totas ædes geminare supellex
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Hæc igitur affectio videtur aliqua consideratione digna, ego enim cum hominē curarem, qui ex dextræ partis paralysi in hoc symptoma inciderat, notaui illum maximum ex eo impedimentum percipere quippè qui non illicò assequebatur manibus tangendo, id quòd oculis videre putabat, nam intereà falsam rei immaginem secutus, rem apprehendere statìm non poterat, ità vt cogeretur, cùm quid operosum præstare vellet, alterum ex oculis claudere. Tamen crediderim non esse tale hoc visionis impedimentum, vt illius caussa locus redhibitioni dari debeat.

Obiter autem hìc quid intersit inter strabositatem, & limitatem videndum, limis ergò oculis aspicere videtur id esse, quod

vulgo

vulgo dicimus *sguardar sott'occhio*, vel rectiùs, *sguardar con la coda dell'occhio*, Plaut. in Mil. Glo. Act.4. scen.6.

Aspice limis oculis, nè illi se videre nos sentiant,

Alij tamen potiùs transuersis oculis intueri dicũt, vndè est, quòd per limitatem transuerti, ac deprauari oculos hominibus accidat, cuius rei caussam quærebat Arist. probl. sect. 3. probl. 28. quod pueris præcipuè accidere consueuit, cum ex transuerso lumen, vel aliud quid sæpiùs aspicere conantur, vndè strabones facili negotio efficiuntur. in hoc sensu acceptum est à Plat. in Criton. seù de eò quòd agens est in ijs verbis, Et omnes quibus curæ est patria, aspicient limis te oculis corruptorem legum existimantes; limitas ergò est oculorum transuersitas spontanea, strabositas transuersio eorundem coacta, ac perpetua.

Reliquum est, vt breuiter de quibusdã alijs visionis, & oculorũ vitijs aliquid dicamus, de quibus Iureconsulti non meminerunt; ac præsertìm de ijs, quæ maiorem dubitationem inferre possent; cętera enim, in quibus nulla hæsitatio intercedere potest libens omittam, vt est visus obscuritas, seù totalis ablatio; Græcis Amaurosis dicta, quibusdam Latinobarbaris Gutta serena, suffusio, Græcis Hypochima, vulgo cataracta appellata, Albugo, seù nebula, vel nubecula, Græcis Nepheliæ, vel Leuchimata vocata, lippitudo Græcis Ophtalmia, & alia huiusmodi, quæ quoniam insigniter visionem lædunt iure hominem, iumentaquè morbosa reddunt, & quæ ex ea caussa redhiberi possunt ex huius edicti dispositione, sicuti, & alia, quæ ob eorum leuitatem nullius considerationis esse videntur, de quibus omnibus diligentissimè Arabes omnes pertractant, in ea enim re multò quam Græci, & Latini diligentiores extitere.

Tria ergò tantummodò vitia in medium adducam, quæ maximè dubium excitare possent, nimirum Pupillæ constrictionem, seù diminutionem, Græcis phtisim, & atrophiam pupillæ dictam, alijs Latinis pupillæ tabem. Visus debilitatem Amblyopiam vocant Græci, & glaucedinem, seù glaucosim, quæ glaucoma illis

27 appellatur. Et primò, Pupillæ imminutio non videretur facere hominem morbosum, quià vt Paulo, Aetio, alijsquè quos adducit Mercurial. in Prælud. de morb. ocul. cap 8. (licet illis contrarius existat) in pupillæ constrictione visibilia obiecta maiora vi-

dentur, quàm sint, nam pupilla angustior visum acutissimum efficit. Gal. loco citato primo de symptom. caus. cap. 2. & lib. de ocul. cap. 3. part.4. class.7. non modò ergò morbosa non est, Pupillæ imminutio, sed maximè confert ad oculorum operationem.

29 Verumtamèn si distinguamus inter pupillæ naturalem, & aduentitiam, ac morbosam constrictionem, eius rei veritatem facilè inueniemus; siquidem Gal. de naturali loquitur, nam aduentitiam, & morbosam visui incommodare ipse idem Galen. ibidem tradit, non ex se, vt loco citato, de oculis ille dicit, sed proptèr caussam, ex qua pupilla angustior fit. immò 1. de symptom.causs. vbì suprà,

30 molestiorem voluit esse pupillæ angustiam aduentitiam, quàm dilatationem; licet affectus is, quē Græci Mydriasim dicunt, maximè visum impediat, etiam si naturalis sit, vt ex ipso, & alijs patere potest.

31 Prætereà ex visus debilitate non videbatur seruus in redhibitione esse, quià lex hìc non attendit quodcunquè membri, actionisquè impedimentum, sed insignem læsionem; itaque dicendum esset, non quamcunquè visus debilitatem, sed insignem dare redhibitioni locum.

Res tamen aliter decernenda est, nàm si visus aliquo ex morbo debilitetur, iàm hæc debilitas via est in totalem visus ablationem, & cœcitatem, quamobrèm nisi modica valdè sit, & naturalis, non verò aduentitia, ex ea redhiberi seruus absquè dubio poterit.

Deniquè idem dubium de glaucedine intercedere posset, quæ

32 visus obscuritas est ex humoris christallini crassitie, vndè glaucomam ob oculos obijcere, quasi prouerbio dicitur, hoc est, hominem fallere, ac decipere. Plaut. in Milit. Glor. Act. 2. Scena prima.

Ei nos factitijs fabricis, ac doctis dolis
Glaucomam ob oculos obijciemus.

dicendum verò idem prorsùs in hoc casu, quod in superiori iàm dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Qui aliquo dente caret non eſt morboſus.*
2 *Cui plures dentes deſunt morboſus eſt.*
3 *Dentes homini maximè ex vſu ſunt.*
4 *Ruminantia ſolis inferioribus dentibus dotata.*
5 *Edentulus redhiberi debet.*
6 *Dentium in maſticatione non eſt idem vſus.*
8 *Pueri edentuli, quo tempore morboſi dici poſſent.*
9 *Septennis cùm ſit nondùm edidit dentes. prouerbium.*
10 *Dentes in quibus peccent.*
11 *Is, cui os olet an ſit morboſus. & vide num. 13.*
12 *Pro hircoſo quid intellexit textus.*
14 *Si os alicui oleat ex dentis corruptione, an redhibendus,*
15 *Antiadas habens, an ſit morboſus.*
16 *Antiades non ſunt tumores veluti ſcrophulæ.*
17 *Antiadas habens, ſi ex ijs reconualuerit non poteſt redhiberi, ſcrophulas habens poteſt.*
18 *Gutturoſi, oculiſquè prominentibus ſani.*
19 *Guttur quid.*
20 *Gutturoſi, qui dicantur.*
21 *Gutturoſi ex tumore frigido gutturis, an redhibendi.*

De oris fęditate, edentulis, gutturoſis, & antiadas habentibus.

QVÆSTIO XI.

Ad l. Qui Clauum. §. Is cui os oleat. & §. ſi qui. ad l. Quæritur. §. ſi quis Antiadas. & ad l. Cui dens.

TAmetſi rectè determinauerit Iuriſperitus hìc in l. Cui dens, eum, qui dente aliquo caret non eſſe morboſum, contro- 1 uerti tamen poteſt, an is, cui plures dentes deſunt, morboſus dici debeat, & ex quorum præcipuè amiſſione magìs læderetur.

 Dentes

3 Dentes enim homini maximè ex vſu ſunt, non ſolùm ad atterendos cibos, ſed etiam ad loquelam concinnandam, ad ſapores diſtinguendos, & ad alia, vt Gal. docet. 16 de vſu par. cap. 2. & Veſſal. lib. 1. Fabr. cap. 11. præcipuum verò eorum munus eſſe, vt ſolidos cibos atterant, quo faciliùs a ſtomacho concoqui valeant, omnibus in confeſſo eſt; abſquè tali enim ciborum attritione ſtomachus plurimùm in concoctione laboraret, & animal in pleroſquè morbos facili negotio laberetur; quamobrèm rectè prouida 4 natura, quæ nonnulla animantia ſolis inferioribus dentibus dotauerat, ſuperiores denegans, ea ruminare voluit, hoc eſt, iam ingeſtum cibum, qui ex ſuperiorum dentium defectu non potuerat, vt neceſsè erat conteri, denuò in os reuocare, ac noua maſticatione conficere, pluribus ventriculis ad eam rem dicatis, vt docēt Ariſt. in libb. de hiſt. Anim. & lib. 3. de Anim. cap. 14. Gal. in Hipp. de Articul. comm. 1. text. 28. & Aemilian. in hiſtor. de Rumin. ſynt. 2.

Ergò cum ex defectu dentium maximum incommodum homo conſecuturus ſit, iure meritò dici poſſet, edentulum redhiberi de-5 bere, hoc eſt, qui vel omnibus, vel pluribus dentibus caret; nàm idcircò tales ſerui reſpuuntur ab Halyabb. libro 1. Theor. cap. 23.

6 Dentium tamen non omnium in maſticatione, & alijs muneribus idem vſus, vt docet Gal. cit. lib. de vſu par. & Anatomici omnes Veſſal. vbì ſuprà. Columb. lib. 1. cap. 10. Laur. lib. 2. cap. 21. & antè eos Ariſt. 3. de part. Anim. cap. 1. & Cic. lib. 2. de Nat. Deor. tranſ. med. Inciſorij enim, hoc eſt, anteriores, ſuperiores quatuor, inferiores totidem, qui cibos diuidūt, ac incidunt, magìs quàm canini, hoc eſt, qui poſt hos vtrinquè acuti cernuntur, neceſſarij eſſe videntur; molares verò magìs, quàm inciſorij, quià vltima, ac exquiſita attritione cibos molant, quod vel leui negotio, abſquè inciſoriorum opera præſtare poſſent; quamob-7 rèm in maſticationis vſu magìs morboſus dicēdus eſſet is, qui molaribus, quam qui cæteris careret. contrà in vſu loquelæ, anteriores enim ad hunc vſum magìs conferre palàm eſt, vt prædicti omnes fatentur. Sed quæritur, Pueri ſi edentuli permaneant, ad quod-8 nam vſquè tempus pro non morboſis habendi? iàm enim eadem lex cui dens, pueros, antequàm dentes emittant, morboſos non

esse firmat. dicendum terminum dentitionis in pueris esse septimum annum, vt Hipp. testatur in lib. de Carnib. & Arist. & patet
9 ex Parhæmia illa; septennis cùm sit, nondùm edidit dentes, quæ in fatuos, & tardi ingenij viros dicebatur. ergò eo termino transacto pueri edentuli morbosi ad hunc effectum dicendi.

Dentes porrò præterquàm quod aliquandò decidunt, solent etiam in alijs quibusdam peccare, vt quandò extrà os prominent,
10 quandò superfluunt, quandò dolent, quandò corrumpuntur. sed neque cùm superfluunt, nequè cùm prominent, vna dempta oris decentia, vllum in se vitium habent. at si corrumpantur, tunc & oris fœtorem, de quo infrà, & maximos aliquandò dolores excitare possunt; quin etiam si absque eo, quòd corrumpantur, sæpè doleant, & ex leui caussa, & frequenter, fortasè non iniuria redhibitioni caussam darent. nàm dentiũ dolor est inter omnes acutissimus, & maximis tormentis adæquandus, vt Celsus testatur libro 2. cap. 9. ex quo ex Iureconsultis repetit Tiraqu. de leg. connub. l. 15. numer. 43. adeò enìm acerbus est, vt ex eo homo interdùm insanire videatur, vt testatur Alex.Bened.lib.6. suę pract. cap. 4. qui etiàm solùm hominem dentium cruciatu vexari tradit.
11 De eo,cui os olet, distinguit Text. hìc in l. Qui clauum. §. Is cui os, quòd si ex illuuie, hoc est, ex oris immunditie, seù potiùs ex ciborum multorum ingestione, eorumdemq. indigestione id eueniat, morbosus dici nõ debeat; si verò ex hepatis,vel pulmonis vi-
12 tio maximè. Ibidem verò hircosum non esse morbosum voluit, pro hircoso, non tantùm illum, cui os, sed cui alæ, inguina, pedes, vel alia quæuis corporis pars malè olet, velut hircus, vt Gloss. ibì. atquè idem est hircosus, ac malè olens. Plaut. in Mercat. Act. 3. Scen. 3.

Quom sis ætatis plenus, anima fœtida,
Senex hircosus, tu osculere mulierem?
Vtinè ei adueniens vomitum excutias mulieri?

vndè Centuriones eo quòd ob sudorem ex labore in exercitu malè olebant, hircosi à Persio appellati. Sat. 3.

Hic aliquis de gente hircosa Centurionum.

Horat. in Epod. Od. 2

Polypus, an grauis hirsutis cubet hircus in alis

Et lib. 1. serm. sat. 2. & lib. 2. sat. 4.

Pastillos Ruffillus olet, Gorgonius hircum.

Dicendum mihi videtur, quòd tametsi Legumperitus omnia hæc rectè determinauerit, egeant tamen declaratione eius verba[1], nimirùm, quòd idcircò morbosum non sit os alicui olere, quià hoc 13 ex illuuie oris solet nonnullis accidere. ergò siquidem id ex oris illuuie accidat, verum quidem id est sed aliquandò sunt, quibus cibus in stomacho corrumpitur, vndè oris fœdus odor emanat; in quo casu licet ex oris illuuie illud dici posset esse, tamen pro non morboso hic nunquàm esset pronũciandus. Cum maius subsit vitium, ex quo oris malus odor enascitur, quod non facilè etiam emendari potest: vndè maximè ad hæc animum aduertit Alihabb. in eligendis seruis, libro 1. Theor. cap. 23. sed quid si 14 ex dentis corruptione id eueniat? hoc non habet tale in se vitium, vt non possit facilè amoueri. idcircò non redhibebitur seruus ex hac caussa, nisi multos haberet dentes corruptos[2].

In dubium prætereà reuocat Iureconsultus, an is, qui Antiadas 15 habet, morbosus sit, ac eam rem conditionaliter decidit, nimirũ, quòd si antiades sint inueterati, & qui facilè discuti non possint faucium tumores, antiades habens vitiosus sit. ac profectò antiades nihil aliud esse patet auctoritate Gal. 3. de sympt. causs. cap. 4. class. 3. Paul. lib. 3. cap. 26. & lib. 6. capit. 35. Aet. serm. 8. cap. 48. Cardan. 3. Aphor. 26. quod etiam ex Iureconsultis notat Alciat. Prætermiss. lib. 1. & Bud. in Pand. in l. Quæritur. §. si quis Antiadas. hìc, non tamen sunt tumores hi velut scrophulæ, vt Gloss. hic voluit, immò multò differunt & in loco, & in materia, & in modo affligendi, & in curationis difficultate, & in alijs. In loco, quià Antiades sunt tumores tonsillarum, seù glandularum vtrinquè in faucibus existentium, quæ & ipsæ Antiades vocantur; & vice versa hi tumores appellantur Tonsillæ. Scrophulæ verò sunt tumores glandularum in vniuerso corpore, sed præsertìm in collo existentium. In materia differunt, quià Antiades ex quacũquè fluente materia intumescunt; scrophulæ nonnisi à materia maximè frigida, & crassa. Differunt in modo affligendi, quià Antiades respirationi, loquælæ, deglutitioni obsunt, scrophulæ nequaquàm. Antiades tumores simplices existunt singuli in singulis tonsillis, scrophulæ verò in dies propagari, ac multiplicari consueuerunt, & ea de re scrophulæ appellantur, quià ve-

luti

luti scrophæ plures fœtus gignere videntur. In curatione deniquè differunt, quià Antiades multò faciliùs curantur; quam scrophulæ; & semel curatæ, non ità de facile reuertuntur; scrophulæ difficiliùs curantur, & facili negotio repullulant; illæ denique internæ sunt, hæ autem externæ in collo apparentes. ex quibus 17 sequitur, quòd Antiades habens si ex ijs conualuerit redhiberi non possit; in hoc enìm casu intrat l. Quod ità sanatum hìc. at habens scrophulas, etiam si ex ijs sanatus videatur, redhiberi tamen posset ex dispositione. l. qui Tertiana hìc, cum facillimè reuertantur.

Et quià de faucibus, & gutture mentio incidit, videamus quos 18 intellexerit Textus pro Gutturosis, cum dixit, Gutturosos, ocu-19 lisquè prominentibus sanos esse; omnibus autem notum est, guttur dici caput asperæ arteriæ, quòd aliquandò in quibusdam ità prominet, viris præsertìm, vt pomum aliquod ibì prominere vi-20 deatur; hi ergo gutturosi dicuntur. hoc autem vitium sæpiùs à natura est, sed aliquandò etiam ex gibbositate, & vitio vertebrarum colli nonnullis accidit, vt tradit Hipp. in lib. de Artic. & ibì Gall. in comm. 3. text. 8. & priores sanos esse verum est, de quibus textus loquitur, posteriores nequaquàm. Alij prætereà gutturosi sunt, quibus tumor frigidus in gula, vel gutture enascitur, quod plerisquè populis ex potu aquarum vitiosarum euenit, vt testatur Bruyer. de re cib. lib. 1. cap. 20. Bacc. lib. 1. de Therm. cap. 6. 7. & lib. 6. cap. 26. ac præsertìm inter omnes afficiuntur hoc vitio in alpibus degentes, vndè Iuuenal. Sat. 13.

Quis tumidum guttur miratur in alpibus?

Et de similium aquarum vitio meminit inter Iureconsultos Mascard. de probat. Concl. 122. num. 1.

Hi ergò an sint redhibendi, si quis interroget, negatiuè respõderem; nam præter deformitatem incommodi parùm, aut nihil habent, præter quàm quod vitium tale oculis ementis facilè subijcitur.

SVM-

S V M M A R I V M.

1 *Vari, & Vatij, qui ex Glossa.*
2 *Blæsus dicitur is, qui pedum imbeccillitate laborat.*
3 *Vari propriè qui. contr. num. 5.*
4 *Vatij qui. contrarium num. seq.*
6 *Blæsa crura, quæ dicantur.*
7 *Blæsi dicuntur, quibus crura extrà obtorta sunt.*
8 *Rhæbi qui apud Galenum.*
9 *Vari minùs, Valgi magìs incommodantur in stande.*
10 *Valgi redhiberi debent.*
11 *Claudorum diuersa genera.*
12 *Redhibitio locum habet, vbì apparet insignis læsio.*
13 *Claudi sunt malorum morum.*
14 *Varicosus sanus non est.*
15 *Varix quid.*

De Varis, & Vatijs, & Claudis, & Varicosis.

QVÆSTIO XII.

Ad l. Item Offilius. §. Quæsitum. l. Qui clauum. §. 1. l. Item Claudus, & l. Varicosus.

DE his omnibus eo nomine agere deliberaui, quià non omnes eodem incommodo ex claudicatione, & crurum, vel pedum distorsione afficiuntur, vt videbimus, si modò antè declarabimus, quinam sint Vari, & Vatij, nàm Claudi cuiquè noti sunt. Gloss. hic Varum, & Vatium dixit esse nomina eorum, qui 1 in loquela impediuntur, varumque dici à varietate sermonis, eo quod infinita verba effundat, absquè vlla significatione; & cum multa confusione, Vatium verò eum esse voluit, qui nimis citò, ac properè loquitur, ità vt ob ipsius sermonis celeritatem minùs explicitè verba proferat. Ego similem horũ nominum significationẽ nun-

nunquàm apud alium quemquam reperire potui. Glossa fortè ex eo, quòd videret textum vnà cum cœteris loquelæ vitijs, etiam hæc attulisse, decepta est, nec mirum esset, quòd quemadmodùm blæsus dicitur is, qui pedum imbecillitate laborat, qua affici Aethiopes, & Aegyptios tradit Arist. 14. probl. 4. & cui etiam obnoxios spadones facit Alex. lib. 2. propl. 25. & blæsus per comparationem quamdam dicitur quoquè is, cui lingua imbecilla est, ità vt minùs expeditè eam moderari posset, eidem Arist. lib. 11. problem. 30. simili etiam ratione Varus, & Vatius dici possit, per eandem comparationem is, qui vel nimìs properè, vel nimìs implicitè loquitur, ac si linguam obtortam haberet, ex qua in loquendo erret.

2

3 In propria verò, ac communiori significatione Vari dicuntur, quibus pedes, vel crura intrò inflexa, & obtorta sunt, Vatij verò, qui & valgi appellantur, quibus extrà. Fernel. Pathol. lib. 1. cap. 8. Paræus lib. 22. cap. 11. quanquàm Hipp. lib. de Artic. & ibì Gal. in comm. 3. text. 83. Contrarium sanè affirmant, nimirùm varos esse, quibus extrà, valgos, quibus intrò crura, vel pedes inflectuntur. Crediderim ego vtrumquè nomen, vtriquè vitio esse commune testimonio Gal. loco cit. qui Vari nomine quamlibet deprauationem ex aliquorum opinione significari docet, quod videtur non admodùm alienum ab ipsius Hipp. mente, qui in lib. de off. Med. in fin. Vara esse firmauit in alteram partem inclinantia; nec absquè ratione id firmatum est, cum tàm Varum, quàm Valgum, aut Vatium obtortum significent, & de Valgo quidem exstat Plauti testimonium in Mil. Gloriof. Act. 2. Scen. 1.

4

5

Itaquè hic meretrices labijs, dùm ducant eum
Maiorem partem videas valgis sauijs.

hoc est obtortis, & obliquis osculis. & de Varo apud Pers. Sat. 4.

----- Vel cum fallit pede regula Varo.

hoc est, pede non recto, sed obtorto, de vtroquè autèm Plautus vbi suprà Act. 3. Scen. 1. in proprio sensu accepto meminit his carminibus.

Metuerem nè ibì defregisset crura, aut ceruiceis sibi
Ea mihi insignitos pueros, pariat posteà,
Aut Varum, aut Valgum, aut compernem, aut poetum, aut brochum.

sic &

ſic & Horatius de Varo in proprio ſenſu libro primo Sermon. Sat. 6.

----- Hunc varum diſtortis cruribus.

Segarra in 2. Gal. de Temperam. crura in exteriora diſtorta, blæſa vocauit, cum tamen ex locis ſuprà citatis pateat, blæſa cru-
6 ra dici, quæ imbecillitate laborant, ità vt ſtare, aut firmiter ambulare non poſſint. Cęl. item Rhodig. lect. Antiq. lib. 4. cap. 11.
7 ex Polluce tradit, blæſos dici eos, quibus crura extrà oborta ſunt, hoc eſt, quos Vatios communiter nominamus; ſed & idem Cęl.
8 Varos Rhæbos appellari auctor eſt. Gal. autem Rhæbos vocari tradit, qui naturaliter curuis ſunt cruribus,& hoc vitium conferre ad maiorem pedum ſtabilitatem,dicebat loco cit. de Artic. Vtcunque tamen ſit, relicta tam exquiſita nominum inquiſitione, notandum venit, quòd quamuis Legumperitus in cit. l. Idem Offilius abſolutè Varum, & Vatium pro ſanis pronuntiauerit, non deeſt tamen difficultati locus. Vara enìm crura ſicuti non ſemper vno modo fiunt, vt cit. lib. de Artic. tranſ. med. docet Hipp. ità non vno ſempèr modo incommodant deambulationi. quin aliqui inſigniter afficiuntur,alij verò admodùm leuiter, vnde patet priores quidem redhiberi poſſe, poſteriores verò nequaquàm.

Accedit etiam generica quædam differẽtia inter Varos, & Valgos, nam ex eodem Hipp. ibidem in fin. & lib. de oſſib. per molit. impell. habemus, quòd quibus in interiorem partem excidit (genu cubiti gibbus) ij Valgi magis euadunt,exterioribus autem partibus imminuuntur, quibus autem exteriorem in partem excidit, ij Vari magis, claudi minùs efficiuntur; quin etiam ex luxatione ad malleolum contingente eos, quibus in exteriorem
9 partem excidit Varos fieri tradit. ſed tales ſtare poſſe affirmat,cõtrà verò eos, quibus in interiorem partem articulus prolabitur, Valgos effici dicit, minùs autèm ſtarę poſſe; cui ſententiæ ſubſcribit Gal.qui Valgos deteriùs ſtare docet,nequè poſſe celeriter currere, & paruo momento, ac leui ex cauſſa cadere.

10 Cum ergò in Valgis inſignis læſio appareat, non video cur redhiberi non debeant; niſi dicatur tales oblæſiones oculis ementis ſubijci, & occultari vix poſſe; non ergò facere locum redhibitione ex hac cauſſa. Eadem dubitatio defatigare nos poſſet circà claudos, cùm quotidiana experientia doceat claudicandi mille

eſſe

esse modos, & in aliquibus quidem leuiter, in alijs mediocriter,
11 in cœteris autem insigniter hominem lædi, vt cit. libb. docet idē Hipp. sunt enìm ex claudis, qui absquè fulchris ambulare minimè possunt; alij, qui baculo gressus sustinentes facilè inambulent; alij deniquè, qui absquè fulchris, & baculo ambulent quidem, sed tamen in hanc, aut illam partem pendeant. ex ijs, qui fulchris indigent, alij vno sunt contenti, alij duo requirunt, alij præter fulchra etiam baculo sustinere gressus coguntur, aliter proni in faciē ruituri; ex ijs ipsis alij vtroquè pede claudicant, alij non nisi altero, & ex ijs postremis, alij læsum pedem in terram firmant, alij suspensum deferunt; ex illis, qui sinè fulchris, & baculo ambulant, alij modicè, & non admodùm indecenter, alij verò insigniter, ac turpiter claudicant, vt idem Hipp. dicebat; & ex posterioribus aliqui ad inguina curuati incedunt, & alterum poplitem inflectūt, ima pedis planta vix terram attingentes, manuquè crus prehendere ambulantes coguntur, alij pedem, & latus vniuersum contorquent; & ex prioribus, alij summa pedis planta, alij summo cal-
12 caneo incedunt, &, vt vno verbo dicam, infinitæ propemodùm sunt claudicandi rationes. In quibus omnibus seruata vniuersali regula, de qua in l. Ob quæ vitia. §. Idem ait, nimirùm quòd redhibitio locum habeat, vbì insignis læsio appareat, aptissimè de particularibus iudicare quilibet poterit, & hunc pro morboso, illum pro sano pronuntiare, non obstante textu huius. l. Item claudus, de quo hìc.

Illud vnum, quanquàm præter rem, non omittam, claudis om-
13 nibus commune esse, vt malorum morum sint, sicuti & gibbis, strabonibus, & alijs; de quibus Cardan. Aphor. 31. quod Iureconsulti, in quauis corporis deformitate habere locum tradunt. Paris. de resignat. benef. lib. 5. quæst. 6. num. 35. & inter Medicos Lemn. de occult. nat. mir. lib. 2. cap. 26. apud quem, si libet, caussam requirere potes.

14 Rectè tandem determinauit lex, Varicosum sanum non esse; sed ineptè Gloss. varicosum interpretatur, qui modò huc, modò illùc veluti stultus ambulat. licet dehìnc addat, vel est ægritudo tibiarum, quæ dicitur varix; at neque sic explicat, quid sit; est
15 ergò varix vena tumens, ac dilatata ex luxuriante crasso, ac melancholico sanguine in cruribus, & coxis præcipuè, aliquandò

etiam

etiam circà testes, & alibì. Act. serm. 14. cap. 84. Paræus lib. 11. cap. 20. Hyeron. Fabr. in Pentat. chir. lib. 1. cap. 4. & alij. Hoc morbo laborauit Cic. vt elicitur ex Cauillo Vatinij in illum, de quo Macrob. Satur. lib. 7. cap. 6.

S V M M A R I V M.

1 *Mortuos pariens, an sit morbosa. dic, vt num.* 4.
2 *Textus explanatio de mortuos pariente.*
3 *Pro mortuo habetur, qui viuere non potest.*
5 *Mortuos pariens in periculo est.*
6 *Prægnans sana est.*
7 *Prægnantia est res naturalis.*
8 *Mulier ad hoc nata est, vt generet.*
9 *Cur Iureconsultus desideret prægnantem maximè sanam. & numero seq.*
11 *Prægnans si morbo non cognato laboret, perit in partu.*
12 *Leues quoquè morbi in prægnante considerandi.*
13 *Puerpera, an sana sit. & num.* 17.
14 *Puerperium est actio naturalis.*
15 *Puerpera, quæ laborauit in partu, an sana sit dicenda.*
16 *Puerpera si in puerperio febre corripiatur an redhibenda.*
18 *Puerpera ex abortu, an sit sana.*
19 *Sterilis, an sana sit. dic, vt num.* 22.
20 *Præcipuum munus fœminarum est concipere.*
21 *Sterilis nullo modo concipit.*
23 *Atreta, seù imperforata, an sit sana. dic, vt num. seq.*
25 *Quæ bis in mense purgatur, sana non est.*
26 *Morbosa non est, quæ per ætatem non purgatur.*
27 *Quo tempore mulieribus purgationes eant.*

De

De Prægnante, & Puerpera, de Pariente mortuos, de sterili, & arcta, de ea, quæ bis in mense purgatur.

QVÆSTIO XIII.

Ad l. Quæritur. §. 1. 2. & 3. & §. Mulierem. & l. Quæ bis in mense.

IN hac quæstione de ijs, quæ propriè ad solas mulieres pertinent agemus, ac proponitur Mulier primò, quę sẽper mortuos
1 parit, definiturque, quòd si hoc ex vuluæ vitio accidat, morbosa dicenda sit. In qua re notandum venit, textum non solùm intelli-
2 gi debere de ea, quæ actu mortuos parit debito tempore, vt nono, aut decimo mense, sed etiam de ea, quæ quocunquè modo abortum semper faceret, fętusquè etiam viuos abortiret; ità tamen viuos, vt longè viuere nullo modo possint; tùnc enìm intrat
3 regula illa, quòd pro mortuo habetur, qui viuere non potest. Afflict. dec. 236. nu. 4. & ex Medicis Curtius in sententia de Septim. par. quos adduxi aliàs lib. 1. har. quæst. tit. 2. quæst. 2. num. 23. Notandum prætereà superfluum fuisse Iurisperitum hìc conditionaliter loqui, dicendo, si hoc vuluæ vitio contingat, hanc mor-
4 bosam esse, nam ex cuiusuis partis vitio succedat, fœmina morbosa est; simpliciter ergò dicas, Mulierem; quæ semper mortuos parit, morbosam maximè esse; nisi ab externa caussa id fieret, vt ex labore, ex percussione, & ex quacunque procathartica caussa. non modò autem respectu prolis hæc redhiberi posset, quià eo fine orbatur, ad quem nata est, sed etiam quià mortuos pariens in
5 maximo discrimine posita est, vt satis, superquè nouimus Medici, & notat Auic. 21. 3. tract. 2. cap. 20. & seq.

Secundo loco Textus de prægnante meminit, quam absolutè
6 sanam esse dicit: etenìm vt rectè Glo. hìc non ex eo, quod prægnãs
7 mulier sit, iudicatur morbosa, quià prægnantia res est maximè
8 naturalis, & mulier ad hoc nata est, vt generet, quemadmodùm habetur hìc, & latiùs dixi lib. 1. har. quæst. Tit. 4. sed quæri poterat, ad quidnam innuendum à Iurecõsulto hìc apposita illa cautio

est, nimirùm, quòd maximè conueniat prægnantem esse sanam, & nùm ex vnoquoquè vitio prægnantem debere dici morbosam velit. & ad primam interrogationem dicendum, ideò desiderare 9 Legumperitum prægnantem esse sanam, quià ex occasione prægnantiæ, si mulier ex sua natura sana non sit, non est ab omni discrimine tuta; & idcircò non solùm in prægnantia, sed etiam ex sua natura sanam esse debere vult.

Vel dicamus, quòd ideò desiderat prægnantem esse sanam; 10 quia ex quocunquè morbo prægnanti non familiari mulier laboret, in maiore discrimine posita est ex prægnantiæ occasione, quàm si eodem morbo extrà prægnantiam laboraret, vndè est, 11 quòd, vt ex Hipp. lib. 1. dixi, mulier prægnans morbo non cognato laborans hoc èst sibi non familiari, in partu pereat.

12 Itaquè, vt ex textu elicio, leues quoquè morbi in prægnante erunt consideratione digni, vt leuis febricula, quæ aliàs redhibitioni locum non daret, in prægnante fortasè dabit, quià eam maximè, hoc est vndequaque sanam esse oportet. Aduerte tamen prægnantes quasdam in prægnatione solitas quibusdam certis morbis præhendi, de quibus fortasè intelligebat Hipp. vbi suprà proptèr quos non fieret redhibitioni locus, vt esset vomitus, Inappetentia, macies, dolores renum, pedum tumores, & huiusmodi, comitantur hæc enim, vt plurimum prægnantiam, & alia alijs magis, ac minùs familiaria sunt.

Tertiò loco de puerpera loquitur Textus, de qua etiam ea 13 cautione determinat Vlpianus, vt sana sit, si modò nihil extrinsecùs accidisset, quod corpus eius in aliquam valetudinem coniecisset, ex quibus verbis hoc vnum innuere voluit, quòd Puerpera quantùm ex puerperio est ex sua natura pro sana iudicanda, quià 14 puerperium actio naturalis est, qua partus purgamenta, puerperia & ipsa vocata ex vtero expelluntur, non minùs in menstrua purgatione excrementa, quæ menstruatim coadunantur, ergò eadem ratio est de puerpera; quæ de prægnante, cùm vtraquè ad eundem finem operetur.

Dubitari tamen posset, an partu difficili existente, muliere tamen de hinc benè pariente, puerperijsquè naturaliter procedentibus, puerspera sana dicenda sit, & videtur, quòd non sit sana, quia facilè è laborioso partu (licèt de præsenti nulla lęsio appareat)

reat) poteſt puerpera dehinc in febrem, & in alios morbos incidere, vt notum eſt.

Secundò dubitari poteſt, vtrum, ſi nihil extrinſecùs accidiſſet, ſed vndequaque cunctis ſaluis exiſtentibus, antè abſolutum ta-
16 men puerperium mulier febre, vel alio morbo corripiatur, redhiberi poſſet; & ratio dubitandi eſt, quià multi Medici exiſtimarũt, nullum morbum euenire in puerperio, qui ex partus, & puerperij ipſius culpa non eueniat, de qua re latiùs lib. 1. harum quæſt.
17 tit.4. Dico, quòd, cùm in rei veritate, vt etiam per l. hic notatur puerpera ſana ſit, ſi febre, vel alio morbo non ex culpa partus, & puerperij corripiatur, redhibenda non ſit, tanquàm ſana à principio non fuiſſet.

18 Tertiò dubitari poſſet, an puerpera ex abortu ſana dici debeat, & dico, quòd nequaquàm, quià ex abortu, vt ex difficili partu facilè mulier in morbum labi poteſt, immò habet proximam diſpoſitionem, vt labatur, quamobrèm ſana non eſt, etiam ex præſcripto naturæ euntibus purgationibus.

Succedit quarto loco ſterilis, de qua maxima contentio eſſe poſſet ob id, quod refert Vlpianus, Cœlium ex Trebatio diſtin-
19 guere, quòd ſana ſit, ſi natura ſterilis exiſtat, ſi verò ex corporis vitio minimè; videretur enim omninò contrarium eſſe decidendum, ſi ad ſterilitatem reſpiciamus, & ratio eſt, quià cum præci-
20 puum munus fœminarum ſit concipere, & generare poſſe, vt hìc,
21 & ſterilis ex natura nullo mòdo poſſit concipere, ex morbo verò faciliùs poſſit. Alexand. Bened. lib.25. cap.12. illa quidem morboſa dicenda eſſet, reſpectu ſterilitatis, hæc nequaquàm, & sìc quantùm eſt ex hoc ſterilitatis capite illa redhiberi poſſet, hæc nõ. nequè videtur vlla euidens ratio pro textu adduci poſſe, ſi ad hoc caput ſterilitatis attendatur. poſſet quidem ex alio capite defendi textus, nempè ſi diceremus, non reſpectu ſterilitatis dici morboſam, quæ ex morbo ſterilis facta eſt, ſed reſpectu morbi ſterilitatem inducentis, quanquàm ſequitur ex hoc, quòd abſolutè nulla ſterilis, quatenùs ſterilis morboſa ſit, quod tamen falſum eſt, cũ non ſolùm ex ſterilitate, ſed etiam ex mille alijs cauſſis morbificis ad ſterilitatem conſequentibus morboſa ſit. Ego abſolutè dice-
22 rem quamcumque ſterilem eſſe morboſam, & iure redhiberi poſſe, quicquid ex Cœlio Vlpianus, & ille ex Trebatio dixerit.

23 Quintò proponitur mulier ità arcta, vt mulier fieri non possit; quas mulieres atretas, seù imperforatas vocant, de quibus Mercurial. lib. 4. de morb. mul. cap. 14. Hucher. de steril. libro 2. & alij, qui de morb. mul. ex professo agunt. in his enim antè vuluæ ostiolum membrana obtenditur, quæ & egressum mensibus, & ingressum genitali virili prohibet. Iure igitur similes mulieres pro
24 non sanis à Legumperito pronunciantur; non solùm enim ex hoc quod virum admittere non possint, nec consequenter generare morbosæ sunt, sed etiam quià alijs morbis obnoxias eas esse necesse est.

25 Deniquè prudentèr lex mulierem, quæ bis in mense purgatur, vel quæ nullo modo purgatur, morbosam esse definiuit; sententiæ Hipp. fortaſsè innixa Aphor. sect. 5. Aphor. 56. quæ talis est, Menstruis largiùs fluentibus morbi eueniunt, non fluentibus autē
26 ex vtero morbi contingunt. Excipit tamen lex dicens, morbosam non esse eam, quæ per ætatem non purgatur; inquirendum ergò erat in qua ætate mulier purgari debeat, & licet circà hanc materiam plura attulerim lib. 1. quæst. quæst. 9. Tit. 1. tamen breui-
27 ter hìc dicamus post 14. aut ad summum 15. annum, vsquè ad 40. vel 45. inclusiuè mulierem menstruas purgationes pati, si sana futura sit. sed iàm his finem imponamus.

S V M M A R I V M.

1 *Sanus quis dicatur. & sana animalia quæ num. seq.*
3 *Venditor non tenetur morbos prægressos emptori patefacere.*
4 *Sanitatis maxima latitudo.*
5 *Conualescentes an redhibendi. dic vt num. 11.*
6 *Conualescentia, & senium sunt affectus medij.*
7 *Status senum naturalis est. item & conualescentium num. seq.*
9 *Sanum, & secundùm naturam conuertuntur.*
10 *Functionum imbecillitas non est statim nota morbi.*
12 *Valetudinariorum multa priuilegia.*
13 *Valetudinarius quis sit. & num seq. & num. 16.*
15 *Valetudinarius quis sit, relinquitur Iudicis arbitrio.*
17 *Prægnans cur valetudinaria dicta in l. 2. §. sed & si nō propter. ff. si quis caut.*

Sanatus quis dicatur, de conualeſcentibus, de reciduantibus, & de morbis circuitus habentibus.

QVÆSTIO XV.

Ad l. Quod ità ſanatum, & l. Qui Tertiana.

IN l. Quod ità ſanatum tria conſiderari poſſunt, primò, quis debeat pro ſanato exiſtimari, ſecundò, an ex morbo reconualeſcens pro ſano accipi poſſit, tertiò de recidiuantibus differendum, quanto nẽpè tempore ſecũdus morbus debeat dici prioris recidiua, ità vt recidiuans in tempore intermediante vnam, & alteram ægritudinem pro ſano exiſtimari non debuerit. Et quo ad primum ipſe textus apertiſſimis verbis declarauit, ſanum dici debere, qui in priſtinum ſtatum, in quo erat antè ægritudinem reſtitutus ſit. Voluerunt autem Iureconſulti hac lege tacitæ cuidam obiectioni reſpondere, quæ hinc emanare poterat, vtrum ſcilicet ſi ſeruus, vel iumentum ægrotauerit aliquandò quouis vel grauiſſimo morbo, quem venditor reticuerit, emptor ex hoc capite poſſit vtrumque redhibere. Lege ergò hac cautum eſt, vt talia habeantur tanquàm ſi nunquàm ægrotaſſent, dummodò in priſtinum ſtatum reſtituta ſint, & ſana effecta; ſana autem dicuntur animalia, quæ nec parte aliqua corporis dolent, & ad vitæ munera haudquaquàm ſunt impedita. Galen. 6. de ſanitate tuend. capite quinto, claſſ. 2. & de differ. morb. capite ſecundo, claſſ. 3. Ex quibus eliciamus, non teneri venditorem eos morbos mancipij, vel iumenti enunciare, quos aliquandò paſſa ſunt, ſed eos tantummodò, quos de præſenti patiuntur, vel facilè eſt, vt patiantur.

Sed quid dicendum eſſet, ſi antè morbum ſeruus optima, ab-

soluta, & integra sanitate fruebatur, postquàm autem ex morbo reconualuit, non tàm exquisita sanitate frueretur? nùm pro sano minimè habendus? Ac profectò si benè textus verba ponderentur, videtur lex desiderare ad hoc, vt sanus dici possit, vt in pristinum statum redierit, ità vt ad eandem sanitatis integritatem, qua fruebatur, remeauerit.

4 Dicendum tamen, quòd cùm sanitatis maxima sit latitudo, & sanum dicatur magis, & minùs Galen. 1. de sanit. tuend. capit. 5. multiquè sint sanitatis gradus, quorum vix primum aliqui attingunt, alijs etiam postremum assequentibus, tàm priores, quàm posteriores sani dicendi sunt; etiam si ergò ad eundem gradũ non peruenerit seruus post superatum morbum, in quo permanebat antè morbi aduentum, tamen sanus dicendus est, quià sanitatem habet. non ergò id ea verba, in pristinum statum, importãt quòd easdem vires, & eandem ad amussim sanitatem recuperauerit, sed quòd ad statum sanorum peruenerit, omni morbo liberatus.

Porrò hæsitare contingit de conualescentibus, nimirùm de ijs, qui recenter à morbo sani sunt facti, sed integras vires, ac pristi-
5 nas adhùc non recuperarunt; dubitari, inquam, potest, an tales redhiberi debeant, si venditor de eo statu, in quo seruus est mentionem non fecerit. ac profectò cum conualescentia, & senium sint affectus quidam medij intèr sanitatem, & morbum. Gal. de sanit. tuend. lib. 5. cap. 4. class. 2. ità vt in vno, eodemq. sani-
7 tatis gradu vterque status contineatur, status autem senum quicumque sit, naturalis sit, Gal. 1. eiusdem cap. 5. dicendũ est etiam
8 statum conualescentium esse naturalem, & ob id sanos dici debe-
9 re, cùm sanum, & secundum naturam conuertantur, & sanum dici debeat secundum naturam. Gal. de sympt. caus. cap. 1. class. 3. & ad id, quod obijci posset, quòd conualescentes ad vitæ munera exercenda sint impediti; & idcircò saltem ex huius edicti dispositione sani dici non possint, præter quàm quòd, vt suprà ex Galeno dixi, sani haudquaquàm ad vitæ munera exercenda impediuntur, responderi facilè potest, negando conualescentes ad ea munera impediri, concedendo tamen ea debiliter exercere; non
10 tamen ob id possunt dici morbosi, quià functionum imbecillitas non morbi statim nota est, vt Galen. loco citato 1. de sanit. tuen. cap. 5. demõstrat. Sed his non obstantibus rectè ex hoc textu

conualescentes redhiberi posse dicerem, quià ad pristinum statum minimè adhùc remearunt; & licet concedere paratus sim, conualescentes esse in statu medio inter morbum, & sanitatem veluti senes, tantò propiùs tamen accedere illos dicerem ad statum præternaturalem, quià à morbo est, quantò longiùs ab eo absunt senes, & ad naturalem accedunt, quòd eorum status à Natura sit; sic igitur licet virium imbeccillitas in senibus non illicò morbosa sit, quià ab affectione naturali est, eadem imbeccillitas in conualescentibus morbosa dici potest, quià ab affectione præternaturali dependet.

Sed quià argumenti similitudo nos ad id inuitat, videamus qui dicendi sint valetudinarij, nam horum multa apud Legumperitos
12 sunt priuilegia, ex ijs, quos adducit Paris. de resign. ben. lib. 5. q. 6. nu. 10. & Menoch. de arb. lib. 1. c. 65. nu. 1. expedit ergò ipsis, vt determinetur, qui valetudinarij nomine sint insigniẽdi. ijdẽ Men.
13 & Paris. locis citatis ex Innocentio dicebant, valetudinarium esse, qui propter corporis debilitatẽ est infirmus, & laborat aliqua febre acuta; at hæc opinio vera non est, neque distinguit inter verè morbosum, & valetudinariũ. multò minùs distinguit opinio Ioan.
14 Andr. apud eundẽ, quæ vult infirmos simpliciter dici valetudinarios. Communis DD. opinio, de qua ijdem Menoch. & Paris.
15 ibidem num. 12. ea est, quòd hoc relinquatur Iudicis arbitrio; at neq. hæc quicquam ad rem affert, neq. quicquam docet rei naturam dicens, pendere ex Iudicis arbitrio, vt definiatur, quis dicatur valetudinarius; antè enim oportebat explicare, quis esset valetudinarius in genere, vt Iudex sciat, quænam oporteat considerare in ea re definienda. Sed ex nostris Mercur. de art. gymn. lib. 4. cap. 8. Valetudinarios eos vocat, qui recentèr à morbis euaserunt, facitq. eosdem cum conualescentibus, sed pro valetudinarijs acceptat plerosq. senes, quos vt valetudinarios curare voluit Galenus.
16 Dicamus valetudinarium dici eum, qui ob sui corporis debilitatẽ promptam habet dispositionem, vt infirmetur facillimè, & integra sanitate non fruitur, sed sæpissimè ægrotat. non ergò mirum est in l. 2. §. sed & si non propter. ff. si quis caut. prægnantem dici vale-
17 tudinariam, quià ex facili, ac modica caussa ægrotare parata est. quæ omnia optimè declarat Menoch. vbi suprà num. 6.

Vltimò, circà recidiuantes, plura sunt quærenda, nimirùm quis

morbus sit recidiua prioris, quanto tēpore ab recessu prioris morbi secundus dici debeat recidiua, in quibus morbis timeatur vt plurimum recidiua, an semper in peiori conditione sit recidiuans, quàm primò ægrotans, & alia similia.

18 Primò ergò recidiua dicitur morbus factus ex relliquijs præcedentis morbi iam prægressi. elicitur ex Hipp. Aphor. 12. neque enim semper quandò quis de recenti ægrotauit, & paucis interiectis diebus denuò ægrotat, recidiuam contigisse dicendum, siquidem potest posterior morbus aliam habuisse caussam, & sìc non prouenisse ex relliquijs præcedentis infirmitatis, in quo casu posterior morbus non est dicendus recidiua prioris, & exemplo patet. & ex ijs, quæ dixi lib. 1. Tit. 4. quæst. 7. sed qui de recidiua noscere cupit, & præcipuè quandò sit vera recidiua, quandò non Taddæum legat in com. supracitati Aphor. & alios ibì.

De tempore intermedio inter priorem morbum, & recidiuam iam dixi in præcitata quæstione, & ad eam lectorem remitto. Il-19 lud hoc loco addendum duco, maximam esse differentiam inter recidiuam, & exacerbationes, seù accessiones quorundam morborum; vndè non dicuntur recidiuare Tertianarius, & Quartanarius quotiescunque de tertio in tertium; aut de quarto in quartum insultum morbi experiuntur; tunc enìm vnus est morbus, qui suã seriem, ac typum seruat. Taddæus flor. vbì suprà. sic quoquè neque Epilepticus, qui per Lunæ circuitus ægrotat, nequè podagricus, qui in temporũ mutationibus, vt in Solstitijs, vel Aequinoctijs podagra detinetur recidiuare dici debent, nam ij morbi tales ex sua natura sunt, vt statis temporibus reuertantur, & sic etiam de alijs est dicendum; vndè etiam in intermedio tempore, vbì quietem habent tales sanos non esse summo iure sancitum est, argumen. l. Qui Tertiana hìc. aduerte tamen, Taddæum vbì suprà nolle in tempore quietis conuenire his nomen morbosi, sed potiùs neutrius, quod idem esset, ac valetudinarij, de quo suprà. non tamen in omni casu debere habere locum hanc opinionem Taddæi crediderim, sed in ijs solùm, in quibus quies longior est, vt in Epilecticis, & Podagricis; nàm in Tertianarijs, & Quartanarijs aliter credo sit sentiendum, quicquid ille voluerit.

20 Tertiò quærebatur in quibus morbis, vt plurimum timeatur recidiua, & dic, quòd vniuersaliter in omnibus, licet in nonnullis

prom-

promptiùs, quàm in alijs: sunt enìm aliqui, qui de facili reuersionem faciunt, vt Colicus dolor, Nephritis, Ophtalmia, Hydrops, Melancholia, & huiusmodi. Contrà alij sunt, qui difficulter reuertuntur, aut recidiuam faciunt, vt Morbilli, Quartana, Pleuritis, Phrenitis, & alij; iactatur enìm à quibusdam, quòd his morbis semel detenti, non ampliùs illis corripiantur; quod tamen falsum esse experientia docet; illud verũ est, quod iam diximus, difficulter reuerti, & recidiuas non de facili solitos causare.

21 Deniquè dubitatur, an semper recidiuans in peiori conditione sit, quãm primò ægrotans. & videtur ex Hipp. auctoritate lib. de intern. aff. quòd semper recidiuans sit in peiori conditione, cum dicat, Morbus enìm reuersionem faciens magìs quàm ab initio vrget; rationem reddit Auic. 1. 4. tract. 1. cap. 95. in his verbis, Et recidiuatio est deterior, quàm radix, quoniàm malitia, seù ægritudo est rediens, & Natura, seù virtus est defessa, seù debilis; quæ ratio est admodùm sensata, & in pluribus eam habere locum concedendum; in aliquibus tamen morbis euenit, vt potiori humorum prauorum quantitate absumpta, & modica relicta, contingat quidam recidiua, multò tamen priori morbo debilior.

Cæterum in l. Qui Tertiana, quærendum est, qui morbi sint, 22 de quibus ea lex intelligenda veniat; in textu enìm solummodò (& fortasse exempli gratia) hi quattuor morbi afferuntur, Tertiana nempè, Quartana, Epilepsia, Podagra; cum tamen alij permulti sint, qui his naturæ sunt nõ absimilis. dicendum ergò quòd ex febribus de omnibus, quæ per circuitus repetunt, similitèr, vt de Tertiana, & Quartana intelligendum, itaquè & in Quintana, & sextana, & septimana, & octana, & nonana, ac decumana, si quandò eueniant similiter decidendum est. Cœteri porrò morbi, qui reuersionem faciunt, & de quibus dici potest, quòd illis affecti minimè sani vocandi sint etiam in interpolationis tempore, sunt in primis iàm à l. nominati. dehinc verò frequens vertigo, Melancholiæ, & omnes insaniæ species absquè febre, Paralysis, Ophtalmia, Suffusio, Cataracta vulgò dicta, dentium dolor, Asthma, & eius species singulæ, sanguinis sputum, phtysis, dolor Colicus, Hydropis singulæ species, renum, & vessicæ calculus, ani, & vteri procidentia, Herniæ omnes, Hæmorroides,

Arthritis, & inter febres continuas hectica, tamdemquè Gallicus morbus, de quo Grammat. decis. 56. num. 6. & ex nostris Bacc. libro tertio de Therm. capite quarto dicebant, quòd ex eo nunquàm reconualescit patiens, & dare quidem inducias, non integram pacem.

SVMMARIVM.

1 *Hydropicus est maximè morbosus.*
2 *Pro clauo, quid intellexerit Vlpianus.*
3 *Polypus quid sit.*
4 *Scæua cur non redhibeatur.*
5 *Mancus cur redhibeatur.*
6 *Manci sunt deteriorum morum.*
7 *Mulier nequè ambidextera fit, nequè manca.*
8 *Pars dextera cur sinistra fortior, & agilior. Vide ibì & numero sequent.*
10 *Dextra, & sinistra ex Platone natura non differunt.*
11 *Motioni origo est à dextris.*
12 *Is qui vrinam facit sanus est.*
13 *Vitia in mictione omnia redhibitioni caussam dant.*

De Hydropico, clauum habente, Polyposo, Scæua, & manco, & de vrinam faciente.

QVÆSTIO XV.

Ad l. Item Offilius. §. Item de Hydropico. l. Qui Clauum. §. 1. & §. Item sciendum. & l. Quæritur. §. Item de eo.

Restant postremò quædam adnotanda circà l. Item Offilius, & l. Qui clauum, & l. quæritur; ac in priori de hydropi-

co

co dubitatur, an ſanus ſit, de quo tamen nullo modo erat dubitandum, quià non ſolùm ſanus non eſt, ſed maximè morboſus, cum maximoperè à ſtatu naturali recedat, & ad interitum tendat; quod etiàm ſi magìs videatur poſſe habere locum in vna, quàm in alia Hydropis ſpecie, cùm eæ plures ſint, tamèn nullatenùs dubitare debemus, in omni ſpecie maximè debere habere locum redhibitionem; immò non ſolùm in Hydrope iam facta, ſed etiam in habitu Hydropem præcedente, qui Cachexia nominatur; inanis ergò fuit Iureconſulti hæſitatio.

2 Pro Clauo quid intellexerit Vlpianus, non adeò in propatulo eſt, clauus enìm plures poteſt ſignificare morbos: ſignificat namque primò morbum quendam Vueæ tunicæ oculi, quæ interdùm ità prominet, vt foràs proſilire videatur, & tùnc tumoris ſpeciem præ ſe fert clauo non abſimilis, de qua paſſione Galenus in libro de ocul. capite vndecimo, & in Introd. capite 15. in fine.

Secundò Clauus eſt vlcus orbiculatum in pedis Planta, quod callum contraxit, vt habetur in finit. Medic. Galen. adſcrip. in fine.

Tertiò, Clauus dicitur quidam dolor capitis in certa quadam eius parte, vt notant multi practicantium in proprijs capitibus, de cap. dol. Valeſc. in Philon. parte prima, capite primo. Maſſar. libro primo pract. capite ſeptimo. Foreſt. Obſeruat. libro nono, Obſeruat. 62.

Quartò, Clauus vocatur tumor rotundus candidi coloris, clauorum capitibus non abſimilis, qui in vniuerſo corpore enaſcitur, ſed maximè pedibus familiaris eſt. Paulus libro ſexto, capite 87. Aet. ſermone 14. cap. 87. Auic. 3. 4. tractatu 2. cap. 14. & antè hos Galen. de ſimpl. medicamen. fac. & alibì. ex his acceptionibus præſtat dicere, apud Legemperitum poſtremam intelligendam, quod declarare poteſt verborum ſeries, inquit enim, Qui clauum habet, morboſus eſt, veluti Polypoſus, conſtat enim Polypum eſſe tumorem, vndè inquit, quod tàm is, qui habet tumorem Clauum dictum, quàm is, qui patitur tumorem Polypum vocatum morboſus eſt, & ita intellexit Gloſſ. hìc.

3 Polypus autèm tumor eſt, propriè naribus eueniens dictus à ſimilitudine Polypi piſcis, quòd & carnem ſimilē ſortiatur, & non

minùs

minùs, ac ille multos veluti pedes habeat, quibus affectam partem arripit, & arctè complectitur; ea enim est piscis illius natura; vbì enim quid apprehenderit, arctissimè hæret, ità vt vix diuelli possit, vndè Plautus in Aulul. Act. 1. Scen. 4.

Ego istos noui Polypos, qui vbì quid tetigerint tenent.

Ad eius ergò piscis similitudinem tumor iste Polypus appellatur, de quo Horat. Epod. Od. 12.

Polypus an grauis hirsutis cubet hircus in alis.

& de hoc tumore verba faciunt omnes practicantes in capp. proprijs. Paul. libro sexto, capite 25. Aetius sermon. sexto, capite 90. & cæteri omnes, de quo tamen nihil effatu dignum dicendum offertur.

4 Scæua porrò, qui & scæuola dicitur redhiberi non debet ob id, quòd non videtur quicquam corporis vsui nocere, sed rectè iudicat Legumperitus redhibendum esse mancum, hoc est, qui imbeccillitate dextræ laboret, & sinistra pro dextra vtatur. non solùm enim ob vsum membrorum mancus redhibendus est, sed etiam quià constat, mancos esse naturaliter deteriorum morum, 6 quàm cæteri homines, tradente Cardan. 7. Aphorism. 40. cuius rei caussam in fine ille reddit. & nota hic ex ipsò Cardano. 7 Mulierem neque ambidexteram fieri, vt ibì ex Hipp. neque mancam, quod ille viderit. Quod tamen de mulieribus dicit Hipp. nimirùm non fieri ambidextras, non admittitur à Nancel. in Analog. libro 8. capit. 4. exercitatione enim tales fieri mulieres ipse vidit; tamen vt defendat Hipp. dicit illum voluisse mulieres non nasci ambidextras, non negare autem quod exercitatione fieri non possint.

Sed pro Medicis, ac Philosophis videri posset hìc, vndè sit, 8 quòd pars dextra sit sinistra, & fortior, & agilior; cuius rei licet promptam habeat rationem Philosophus, nempè quod dextræ partes calidiores sint sinistris, & maiori spirituum copia affluentes, ac quod illas regit calor visceris sui, vt dicebat Macrob. Saturn. libro 7. cap. 4. alias tamen caussas adducit Holler. Aphor. sect. 7. Aphor. 44. quas apud ipsum vide; vnam ex Amato adducam, quam sensu ipso oculato, & experientia confirmatam ipse notauit Centur. 4. Curat. vltima. ponderans enìm simùl in eadē bilance ossa brachij dextri, & sinistri, ponderosiora adinuenit

dextra

dextra, non in vno tantùm cadauere, sed in omnibus etiam in ipsis puerulis, qui adhùc eas partes nullo modo exercuerant. Quomodò verò fiant ambidexteri, hoc est, qui vtroquè brachio validè, & indifferenter vtuntur, exponit Galen. comm.7. Aphor. 44. vbì & cur nulla mulier ambidextera fiat ex Hipp. sententia, quæ Medicus apud eum videat, & apud Amatum, vbì suprà, & apud alios in expositione eius Aphorismi. Iureconsultus autem si hæc ipsa scire cupit, adeat Tiraqu. de leg. Connub. Gloss. 1. par. 1. l. 1. num.64.

10 Non tamen silentio inuoluam Platonis opinionem in libro 7. de leg.vers. med. qui voluit dextram, & sinistram natura non differre in singulis operationibus, sed Matres, nutricesquè non rectè per consuetudinem nos dextra vtì magìs permittere, vndè dexteræ, & sinistræ differentia emanauerit. quod ostendit, inquit ille, Scytharum lex, qui ambidexteri omnes sunt, nec minùs sinistra, quàm dextra arcum, & sagittas tenent, sed vtrisquè similiter ad vtrumquè vtuntur. quæ tamen Platonis sententia contrariatur omninò Aristot.in lib.de Animal.incess. vbì motioni originem à dextris esse dicit, & partem dextram aptam natam semper esse mouere, sinistram verò moueri. Sed de his hæc satis sunt.

11

12 De eo tandem, qui vrinam facit determinat Vlpianus, quòd sanus sit; intelligit autèm pro eo, qui vrinam facit Gloss. eum, qui de nocte lectum commingit, quod etiam & ex textu ipso habetur; rectè verò distinguit Iurisperitus, quòd sanus sit, si hoc ob surgendi pigritiam euenerit, secùs verò si ex vessicæ vitio; addamus nos, quòd etiā si ex vessicæ vitio hoc nō accideret, sed ex forti imaginatiua in somno caussata, tamèn sanus dici talis nō deberet; sunt enìm qui in somno adeò fortem habent imaginationem, vt non solùm videant ea, quæ imaginantur tanquàm sibi præsentia, sed etiā inferioribus virtutibus præcipiant, vt in casu nostro; imaginabitur quis se stimulari ab vrinæ multitudine, & videbitur sibi esse in cloaca, vel in loco, in quo aliàs mingere consueuit; tunc imaginatiua præcipit expulsiuæ, vt suo officio fungatur; vndè ille mingit, credens se in loco consueto mingere, non verò in lecto. Is verò, qui frequenter id ipsum facit, vt singulis, vel alternis no-

ctibus, proculdubiò morbosus dicendus est, & redhiberi poterit.
13 ex quibus infer, quòd multò magis cœtera vitia circà mictionis functionem euenientia redhibitioni locum dare debent, vt Dysuria, Stranguria, Ischuria, Diabetes, & his similes. de quibus omnibus sigillatim Practici omnes suis in locis verba faciunt.

SECVNDI LIBRI FINIS.

INDEX

INDEX RERVM, ET VERBORVM.

Prior numerus paginam, secundus notata in quæstionibus demonstrat.

A

Albu-

Aquá,

B

Con-

F

Dæ-

G

La-

Me-

Fon-

N

Ny-

Psel-

Q

R

S

T

V

bo-

Ve-

FINIS.

ERRATA.

Pag.	lin.	Errata	Correctio
24	25	acceptata	acceptato
28	40	Quidem	Quidam
34	21	timoris	timori
45	37	Qui integram habent rationem	dele verbum habent
59	17	ex cerebri	cum cerebri
62	25	signatum sanæ	signa non sanæ
83	16	testari	testificari
96	23	alius	aliud
98	33	voluit	noluit
105	23	Dilucida interualla dari	adde existimes
106	10	Et dicamus in neutro casu	& dicamus quoad sponsalia phrenitidem esse culpandam non minùs quam furorem. *reliqua vsq; ad principium versiculi delenda.*
110	1	celebrati	celebratos
129	24	coniunctum habeant sensuum defectionem	coniunctam habeant sensuum defectionem
171	5	nux rancica	nux vomica
214	23	prognost.	promisc.
269	2	prorigine	prurigine
276	9	sed quid sit	sed quicquid sit

Si quæ alia errata irrepsisse animaduertat Lector ex semetipso corrigere poterit.

REGISTRVM.

a A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Omnes ſunt quaterniones, præter Z, quæ eſt ternio.

R O M Æ,

Apud Guilelmum Facciottum. Anno Iubilæi.

M. DC. XXV.

SVPERIORVM PERMISSV.